

દેશી વેપારી એમ્પાયરનું માસિક.

પુસ્તક ૮ મું VOL. VIII. JAN. 1916. No. 7 બનેવારી ૧૯૧૬. અંક ૭ મો

અનુક્રમણિકા.

INDEX.

વિષય.	પાટું.	Subjects.	Page.
૧. સારાંશ રજીસ્ટર	૨૩૦	1 Review	230
૨. ૧૧ મી હિંદી ઉદ્યોગી કોન્ફરન્સનો એહવાલ.	૧	2 Report of the XI Session of the Indian Industrial Conference. ...	1
૩. પહેલી હિંદી વેપારી કોન્ફરન્સનો એહવાલ. ...	૪૬	3 Report of the 1st Session of the Indian Commercial Congress, ...	46
૪. મુંબઈ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એસોસિયેશનના પાટું ...	૨૬૧	4 Department of Agriculture, Bombay.	261
૫. લડાઈ અને વેપાર સંબંધિત વધુ સરકારી જાહેરનામા.	૨૬૩	5 War Notes and Notifications. ...	263
૬. ચેમ્બરનો વિભાગ	૨૬૫	6 Chamber's Section	265
૭. બીજા ચેમ્બરનો	૨૭૦	7 Other Chambers	267
૮. વેપારી જ્ઞાતિની અને આંકડા	૨૬૬	8 Commercial Intelligence and Statistics	269

આગામી સ વર્ષો મુધી ૨૫૦ રૂપિયામાંથી લીજાધર તરફથી ખાસ પાટું 'હતું' તેણે

વ્યાપારી આલમમાં આવી ઉપયોગી થઈ પડેલ

બી ઇન્ડિયન કમર્સિયલ કોલેન્ડર અને ગાઈડ.

આને

હિંદી વેપારી પંચાંગ.

(સંવત ૧૯૭૧ નું)

તથા મીલ, છત્ર તથા મંચીનરી વીજેર દરેક જાતના વ્યાપારને લેગતી સંપૂર્ણ હકીકત સહીત આખા હિંદી છત્ર, પ્રેસ ફેક્ટરીના હિંદીની માહિતી આપનાર.

કો. રૂ. ૧-૮-૦૦. બી. પી. રૂ. ૧-૧૨-૦૦.

મલો યા લખો કર્તાનિ:-

કેમ્બર ન. માસ્ટર.

કનસલરીંગ એન્જનીયર

નવી કંત્રાકેટ પીટીંગ, સુનાભૂમી રસ્તા, ગાંધીનગર-મુંબઈ.

ઇન્ડિયામાં ફોર્મીંગ ટાઇલનું જાહેર પાટું—બી જોગેશ્વર માર્ક ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ ફોર્મ મુંબઈ.

સાહ્યાર સ્વીકાર.

ગોવિંદશંકર અને તેનો ભાઈ હાલ્લાભાઈ, લખનાર—મી. જે. એલ. ડી. બારલાયા એ. એમ.
એ. ઇ. (nat) પ્રસિદ્ધ કરનાર—ધી ફોર્ટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, કોટ, મુંબઈ.

કિંમત ૦-૮-૦

ગુજરાતી ભાષામાં હાલ્યરસથી ભરપુર પુસ્તકોનો જે દુકાળ છે, અને તેમાં જે ગદ્યમાં ગાંઠ્યાં પુસ્તકો છે તેમાં આ પુસ્તકથી વધારે થયેલો. 'ગુજરાતી' તરફથી પ્રકટ થયેલાં 'મુરખા'નાં સમુજી પુસ્તક ઉપરથી મુરખાના પાત્ર રૂપે ગોવિંદશંકર અને હાલ્લાભાઈના ચિંતાદે આપ્યા છે, જેમાં ગોવિંદશંકરની મુખ્યતા વાંચી પેક પકડીને હસવું આવ્યા વિના રહેતું નથી. જ્યારે હાલ્લાભાઈની હુશિયારી

માટે તેનો અહવાલ વાંચ્યા કેટલે સંતોષ ઉપજ્યા વગર પણ રહેતો નથી. આ પુસ્તકનું પુકું ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક નવિન દ્રષ્ટિ મળીદા ઉત્પન્ન કરેલું. મી. બારલાયાએ ગોવિંદશંકરનું ચિત્ર આપી તેમાં તેની સ્ત્રી, ભાઈ અને છોકરાનું ધમલાં આપ્યું છે જે ખરેખર વખાણવા લાયક છે. આઠ આનાની કિંમતમાં આવી સમુજથી ભરેલું પુસ્તક મફતજ છે.

REMINISCENCES OF Mr GOKHALE.

મી. ગોખલે સાથનો સ્વપરિચય.

લખનાર—મી. દિનશાહ એફલજ વાઝા.

પ્રસિદ્ધ કરનાર—ધી ફોર્ટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

કોટ, મુંબઈ.

કિંમત ૬ આના.

આ અંગ્રેજીમાં લખાયલું એક નાનું પુસ્તક છે. અને સ્વર્ગસ્થ જ્ઞાન. મી. ગોખલે સી. આર્ચ. ઇ. સાથના પેતાના અંગત પરિચયનો અનુભવ આ પુસ્તકમાં મી. વાઝાએ આપેલો છે. હંપસત તેમાં મી. સરોજની નેડુ તરફથી લખાયેલી કવિતા મીસીસ નેડુની માર્ક સાથે આપવામાં આવી છે ઉપરાંત જ્ઞાન. મી. ગોખલેની જે છાંયે તેમની સહિ સાથે છાપવામાં આવી છે. મી. વાઝા જેવા

લેખક, મીસીસ નેડુ જેવી કવિતાલ્સી અને ફોર્ટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસની ખતિલી છપાઈ આ ગદ્યાનું સમાગમ જ્યાં સંકોંતિ પામે ત્યાં પછી પુસ્તકમાં કઈ જાતનો દોષ હોઈ શકે? અંદર આપવામાં આવેલી વિગત જોતાં આ ચોપ. ડીની કિંમત છ આના કોઈ પણ જાતની ગિસા. દમાં નથી વળી આ પુસ્તકની વસુલાતમાંથી એક આનો ગોખલે ફંડમાં જનાર હોવાથી 'એક પચ ચાર હો કાજ' જેવું છે.

અમે પોતે.

આ અંકમાં અમરત હિંદની ઔદ્યોગિક ક્રાનફરસ તથા હિંદી વેપારી કેંઝિમના એહવાલો આપવામાં આવ્યા છે, આને સીધે પાતાં ઘણાં વધી ગયાં છે તે છતાં સંજોગ

મુજબના આંકડાં, ખાતમીઓ અને ખાખરા આપવામાં આવી છે, એ તરફ આહંકેતુ લક્ષ્યે ચીએ છીએ.

દીવાલની હેન્ડમથ લાદીએની સુદર ડીઝાઈનો મળે છે?

૧૧ મી હિંદી હુન્નર ઉદ્યોગ

ગાની કોન્ફરન્સ.

૧૧ મી હુન્નર ઉદ્યોગની કોન્ફરન્સની પહેલી બેઠક શુક્રવાર તા. ૨૪ મી રીસે મખરને દીવસે કોન્ફરન્સ માટે ખાસ ઉભા કરેલા મંડપમાં ભેગી મળી હતી. તે વેળાએ જુદા જુદા વેપારી હીત ધરાવતા પ્રતિનિધીઓએ મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

ઈંદોરના મહારાજા હોલકરે કોન્ફરન્સમાં પધારી દેશી રાજ્યો પશુ હુન્નર ઉદ્યોગ સંબંધી કેવા જગજગત ખત તાળવે છે તે દેખાડી આપ્યું હતું. પડોદરાના નામદાર મહારાજા ગાયકવાડે પશુ આ કોન્ફરન્સમાં ભાગ લેવા માટે પોતાના રાજ્યના વેપાર ઉદ્યોગ ખાતાના અમલદારોને મોકલ્યા હતા. દરજંગાના મહારાજા પોતે આ કોન્ફરન્સમાં પધાર્યા હતા.

કોન્ફરન્સમાં હિંદી વેપારીઓ ઉપરાંત જાપાની વેપારીઓ પણ નજરે પડતા હતા. મીસીસ એની બીસેટ, પુણુની એલીવાડી કોલેજના પ્રીનસીપલ ડોક્ટર હેરલ્ડ મેન અને બીજા વેપાર ઉદ્યોગ સાથે સીધો સંબંધ ન ધરાવનારાઓની હાજરી ખાસ ધ્યાન ખેંચતી હતી.

કોન્ફરન્સમાં હિંદના જુદા જુદા પ્રાંતના ડેલીગેટો ઉપરાંત મુંબઈના મોટા વેપારીઓ અને ડેલીગેટોએ મોટા પ્રમાણમાં હાજરી આપી હતી. વેપારીઓ ઉપરાંત સાક્ષરો, સોશીયીટીસ અને કોલેજોના સલાહદોની હાજરી પણ માલુમ પડતી હતી. પુરવો ઉપરાંત સ્ત્રીઓની હાજરી પણ માલુમ પડતી હતી. પાસરી આલુઓ ઉપરાંત હિન્દુ-ગુજરાતી અને દક્ષીણી-સનાતીઓએ પણ પધારી કોન્ફરન્સની શોભામાં વધારો કર્યો હતો.

આવકાર દેનારી કમીટીના પ્રમુખ સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટનું ભાષણ.

શુરૂઆતમાં હીંદી હુનર ઉદ્યોગની કોન્ફરન્સની આવકાર દેનારી કમીટીના પ્રમુખ સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બેરેનેટે ડેલીગેટને આવકાર આપતાં નીચલું ભાષણ કર્યું હતું:-

હુનર ઉદ્યોગની કોન્ફરન્સની ૧૧ મી બેઠકની આવકાર આપનારી કમીટીના પ્રમુખ તરીકે આ શેહર કે જ્યાં આ કોનફરન્સ પહેલીવાર મળે છે, ત્યાં તમને બધાને આવકાર આપતાં મને ઘણો આનંદ થાય છે. કોનફરન્સને હસ્તીમાં આવવાને ૧૦ ઉપર વરસ થયાં છે અને અત્યાર પહેલાં તે અત્રે ભરાઈ ન હતી તેનું સાદું કારણ એજ છે કે તેની બેઠક હીંદી પ્રમુખીય કોન્ફ્રેસ દર વર્ષે જ્યાં અને જ્યારે મળી છે ત્યાં અને ત્યારે તે મળી છે; નહીં તો આ દેશના બીજા કોઇ પણ શેહરને કોનફરન્સની બેઠક ભરવાનો વધુ મોટો હક નથી. કારણકે મુખ્ય, તમે બધા બહો છે તેમ, વેપાર ઉદ્યોગનાં શેહર અને બીજા ઘણી બાબતોમાં હીંદના બીજા કોઇ પણ શેહરથી ઉતરતું નથી. હીંદના એક સઉથી મહાન ઉદ્યોગનું તે મથક અને જન્મભુમી છે અને તેની હાલની આબાદીભરી સ્થિતિ તેને આભારી છે.

કાપડનો વધતો જતો ઉદ્યોગ.

કાપડ બનાવવાનો ઉદ્યોગ આ દેશમાં સને ૧૮૫૪ માં પ્રથમ મુખ્ય ખાતે સ્થાપવામાં આવ્યો હતો. અને તે પછી તે દરબણે વધતો ગયો છે અને તેમ આ શેહરમાં દરેક રીતે અને દરેક દીશામાં વધતો ગયો છે. એ ઉદ્યોગની અગત્ય તાને હુંક ખમાસ આપવા માટે છેલ્લાં ૨૫ વર્ષ દરમીયાન તેની કેવી ખીલવણી થઇ છે તે બતાવવા માટે હું થોડા આંકડા આપીશ. સને ૧૮૯૦ માં રેકિલી થાપણુ રૂ. ૫,૩૧,૭૫,૪૮૭ ની હતી, સને ૧૯૦૦ માં તે ૬,૨૦,૫૫,૬૩૧ ની હતી અને આજે તે રૂ. ૭,૭૬,૮૬,૪૧૦ ની છે. દર વર્ષે કાપડ અને સુતર નીચે પમાણે નીકળે છે:-

કાપડ.

સુતર.

૧૯૦૧	રતલ	૮,૦૬,૮૯,૪૮૫	૧૯૦૧	રતલ	૩૩,૨૮,૬૨,૨૬૩
૧૯૧૪	"	૧૩,૩૩,૦૨,૮૧૭	૧૯૧૪	"	૩૨,૨૧,૫૩,૨૮૨

દરરોજ કામે લાગતા નોકરોની સરાસરી.

૧૮૯૦ માં	૫૬,૧૩૯
૧૯૦૦ માં	૮૨,૧૬૨
૧૯૧૪ માં	૧,૦૯,૮૬૦

એજ મુદત દરમિયાન શેઢરના વધારાને લગતા કેટલાક આંકડાઓ સાથે સાથે અગત્યના યથા પડશે. મથુનીસીપલ મહેસુલ સને ૧૮૯૦ માં રૂ. ૬૧,૬૫,૯૦૧ ની હતી, સને ૧૯૦૦ માં તે રૂ. ૮૪,૦૨,૮૪૮ ની હતી અને સને ૧૯૧૫ માં તે રૂ. ૧,૨૯,૩૭,૦૦૦ ની છે. પોર્ટ ટ્રસ્ટની મહેસુલ સને ૧૯૧૦ માં રૂ. ૪૧,૪૩,૦૦૦ ની હતી, સને ૧૯૦૦ માં રૂ. ૫૩,૩૩,૦૦૦ ની હતી અને સને ૧૯૧૫ માં રૂ. ૧૦૨,૭૩૦૦૦ ની છે.

વહાણ બાંધવાનો સુંબઠનો જીનો ઉદ્યોગ.

આ ઉદ્યોગ વીધે આટલું બધું કહ્યા પછી આ શહેરમાં બીજું કંઈ જણાવવા જેવું છે કે કેમ તે વીધે હું આજુબાજુ નકામી નજર કરું છું. આમ છતાં થોડાં વરસપર અત્રે એક એવો ઉદ્યોગ હતો કે તે જે જીવીને અત્યાર સુધી આજુ રહ્યો હોત તો દુનીયાના સુધારાવધારા અને આજાદીની વચ્ચે સામે રૂના ઉદ્યોગ કરતાં પણ કદાચીત વધુ વધ્યો હોત અને આ શેઢરની મોટાઇમાં હજુ પણ વધુ કાજો આપ્યો હોત. હું જે ધંધા વીશે ઇશારો કરું છું તે વહાણ બાંધવાનો ઉદ્યોગ છે, જે ઉદ્યોગ એક વેળા એટલો બધો વધ્યો હતો કે દુનીયાના દુરના ભાગોમાં તેની નામના પહોંચી હતી. દીક્ષગીરીની વાત છે કે આ ઉદ્યોગને આગળ વધારવામાં આવ્યો નહીં, તેની સંભાળ લેવાઇ નહીં, પણ તેનો અંત આવવા દીધો નહીં તો તે આજે માત્ર આ શેઢરનીજ નહીં પણ બધું ખરું આખા દેશની એક મોટામાં મોટી પુંજ સમાન યથા પડત.

બે બહોળા અને અગત્યના ઉદ્યોગનો જન્મભુમી.

આ શેઢર થોડુંક યથા બે એવા ક્ષેત્ર અને અગત્યતાવાળો ઉદ્યોગની જન્મ ભુમી યથા પડી છે કે આખા હીંદમાં કાંઈ પણ ટેકાણે તેનાથી વધી જાય એવું કંઈ હજુ સુધી થયું નથી. હું તાતા હાઇડ્રો-ઇલેક્ટ્રીક વર્ક્સ અને આર્થન એનડ સ્ટીલ કંપની વીશે બોલું છું. હીંદના ઇતીહાસમાં પહેલીજવાર આવાં મહાન કારખાનાં હીંદી ગ્રહસ્થોએ હીંદી થાપણથી સ્થાપ્યાં છે અને આજે તેઓ લવી યવની પ્રગતે બીજા ઉદ્યોગો સ્થાપવા માટે દાખલારૂપ છે. નવા ઉદ્યોગો સ્થાપવા અને તે ચલાવવા માટે પ્રથમ જે વસ્તુની જરૂર છે તે થાપણની છે અને દેશના નાણાં સંબંધી સાધનો વીશે તપાસ કરી તેમને ખરી રીતે ખરી દીશામાં વાપરવાની જરૂર છે કે તેથી તે તેના કામદાપુર્વકનો નફો મેળવે, વેપાર ઉદ્યોગના સુધારા વધારાને મદદ કરે, અને આ માટે બેંક સીવાય વધુ ચેંગલ ખાતાંએ કાંઈ નથી.

સુંબઠનો બેંકનો વેપાર.

મને જણાવતાં ખુશી ઉત્પન્ન થાય છે કે બેંકની બાબતમાં આ શેઢર આ ગળ પડતું છે અને હાલમાં આ દેશના લોકોએ લોકોના પહસાથી સ્થાપેલાં એક

કરતાં વધુ ખાતાઓ હસ્તીમાં છે. પણ મારે કહેવું જોઈએ કે આ શહેરની બેંકના ટુંકા ઇતીહાસમાં એક કાળું પાનું પણ છે. કેટલીક બેંકની સ્થાપના પછી થોડેક વર્ષે એવો ઘડાકો થયો કે જેનાં પરીણામમાં તેમાંની કેટલીક બેંકો નીપજળ નીવડી અને તેથી લાગીદારો અને ડીપોઝીટરોનાં નાણાં ગયાં. જેઓ આ શહેરના બેંકના ઉદયોગની વધુ ખીલવણી કરવા માટે ઇતેજર હતા અને જેઓ એવું અભીમાન લેતા હતા કે મોટામાં મોટી બેંકોમાંની કેટલીકનો કારોબાર હીંદી પ્રદેશો ચલાવે છે તેમને આથી મોટો આચકો લાગ્યો હતો. એ બેંકોની ફતેહ કે ખીજનો આધાર ખીજ બધા કરતાં તેમના મેનેજરોની શાહવટ, પ્રમાણીકતા અને શક્તિપર હતો અને એ નાણાં રાકનારાઓએ પોતાનાં નાણાં તેમની સંભાળમાં સોંપવા પહેલાં એ માણુ સોના જાતી સ્વભાવ અને તેમની અબર વીશે તપાસ કરી હોત તો તેઓ પોતાને થયલા નુકસાનમાંથી બચત. બેંકોના આ દીવાળાં પછી એવાં દીવાળાં જે કારણોથી નીકળ્યાં તે લાવીપયમાં ઉત્તરે ન થાય તે માટે કંપનીઓ પરના અંકુશને લગતા કાયદામાં ફેરફાર કરવા માટે જુદે જુદે ઠેકાણેથી સરકારને માંગણી કરવામાં આવી હતી. જાહેર કંપનીઓના કારોબાર અને રીતથી જેઓ જાણીતા છે તેઓ સારી રીતે સમજી ગયા હતા કે પ્રમાણીકપણે અને યોગ્ય રીતે ચાલતાં વેપારી ખાતાં આના કામમાં ખસેલ ક્યાં વગર કે મુશકેલી ઊભી ક્યાં વગર તે દીશામાં એવો અસરકારક ધારો ધડવાનું કામ લગભગ અશક્ય હતું. આમ છતાં સરકારે હીંદી કંપનીઓને લગતા કાયદામાં કેટલાક ફેરફાર ક્યાં છે પણ જે લોકો તે માટે જુઓ પાડતા હતા તેમની ઇચ્છા પ્રમણે તેમની અસર ધશે કે કેમ તે વીશે મને મોટો શક છે.

વેપાર ઉદ્યોગ માટે સરકારની મદદની માંગણી.

થોડુંક થયાં ખીજ પરદેશી સરકારો, અને મુખ્ય કરીને જાપાન, વેપાર ઉદ્યોગને જેવું ઉતેજન આપે છે તેવી મદદ અને રક્ષણ આ દેશના ઉદ્યોગોને સરકારે વચ્ચે પડીને આપવું જોઈએ. તે વીશે ઘણું કહેવાયું છે. આવી મદદ અને આવી રીતે વચ્ચે પડવાથી નવા ઉદ્યોગની સ્થાપના અને વધારા માટે ઘણા કીમતી થઇ પડશે, તેનાથી તેઓ પરદેશી દરીદ્રાઇ સામે અને વધુ જુના તેથી વધુ જળવાન ખાતાંઓ સામે લડત ચલાવવાને શક્તિવાન થશે તે વીશે કંઈ પણ શક નથી અને કાંઈ પણ ઉદ્યોગ તેની જગ્યામાં સરકારની મદદ અને સરકારના ટેકા વગર આવી દરીદ્રાઇ સામે લડવાની લાગણે આશા રાખી શકે. પણ જ્યારે દેશ નવા ઉદ્યોગોના તરફથી સગ કરને વચ્ચે પડવાની માંગણી કરે છે, ત્યારે જે ઉદ્યોગ સામાન્ય રીતે બાલતાં જગ્યામાં નહીં પણ જવાનીમાં છે તેમાં ઉલટ ધરાવનારાઓ સરકારનું મધ્યસ્થપણ કહાડી નાંખવાની માંગણી કરે છે. આ વીપરીત વીચાર દર્શાવનાર જગ્યાશે પણ આ જાગતમાંનું સરકારનું વચ્ચે પડવાનું કામ દેશના નેમજ લાગતા, વળગતા ઉદ્યોગના ઉત્તમ રીત માટે અલગત સાર નથી.

એકસાઇઝ જકાત સામે ફરીયાદ.

સરકારનું વચ્ચે પાયાનું તે કામ એકસાઇઝ જકાત સીવાય ખીણું નથી.

એ જકાત આપણી જમીનપર ઉગાડેલા અને આપણા પોતાના બજારમાં વેચેલા ફમાંથી આપણા પોતાના દેશમાં બનાવેલા કાપડપર નાંખવામાં આવી છે. જાણ પણ માણસ નયાયની દ્રષ્ટીએ લાંબા ખયાલથી પણ આ જકાતને વાળખી અને ઇનસાફી ગણી નહીં શકશે. એ જકાત કેમ, કેની માંગણીથી અને કેના હીતને ખાતર નાંખવામાં આવી હતી તે આપણે જાણીએ છીએ. સરકારને હાથે સંભાળ અને મદદ મળવાને બદલે આ જાતની જકાત ભોગવવી પડે છે ત્યારે નાસીપાસ થવું પડે છે. માત્ર થોડાં વર્ષોથીજ આ દેશમાં નવા અને જુના ઉદ્યોગો સ્થાપવાની અને તેને વધારવાની બાબતપર વધુ લક્ષ અને અગત્યતા આપવામાં આવે છે, પણ ધાતકી લગાઈ જે હાલમાં ચાલી રહી છે તેની અગાઉ આજ કરતાં વધુ સારી રીતે દેશ અને તેના લોકોનાં કલ્યાણનો આધાર તેના વેપાર ઉદ્યોગ અને બનાવટ પર છે તેવું સચોટ લક્ષમાં આવ્યું ન હતું. હીંદુ જેવા વીશાળ અને ઘાડી વસ્તી વાળો દેશ, જેના ખનીજ પદાર્થોના અને ખીજાં સાધનો પ્રપક્વ છે, તેને દરરોજના ઉપયોગ અને વપરાસની સાધારણ ચીજો માટે પણ પરદેશપર આધાર રાખવો પડે છે તે અભયમ જેવું દેખાય છે.

દરરોજનાં વપરાસની ચીજો માટે પણ હીંદુનો પરદેશપર આધાર.

લગાઇ શરૂ થઇ તેની આગમજ આપણે સને ૧૯૧૩-૧૪ માં દરરોજના ઉપયોગની નીચલી વસ્તુઓ આપાત કરી હતી:-

૩.

મીઠાઇ	૨૬,૩૩,૦૦૦	ની કીમતની
દાખડા અને શીશીમાં ભરેલી ખારાકીની વસ્તુઓ	૫૬,૬૬,૦૦૦	"
કન્ડેન્સ અને જળવેલું દુધ	૪૧,૫૨,૦૦૦	"
ખીરકીટ અને કેક	૪૪,૮૧,૦૦૦	"
કાગળ અને પુકાંના કાગળ	૧,૫૮,૭૭,૦૦૦	"
ખગડીઓ	૮૦,૪૫,૦૦૦	"
શીશીઓ	૨૧,૯૩,૦૦૦	"
પતરાં	૨૨,૩૫,૦૦૦	"
ગરણીઓ અને ગોળા	૧૭,૯૩,૦૦૦	"
સાબુ	૭૫,૦૬,૦૦૦	"
જુટ અને બેડા	૭૬,૨૬,૦૦૦	"
સ્ટેશનરી	૬૮,૮૮,૦૦૦	"
જત્રીઓ અને તેનો સામન	૫૩,૧૦,૦૦૦	"

૨મકડાં અને ૨મત માટે ચીન્ને	૪૪,૧૭,૦૦૦	„
કટલરી	૨૮,૨૩૦.૦	„
પકવેલાં ચામડાં	૧૧,૩૭,૦૦૦	„

આ આંકડાપરથી આપણે આપણા વેપાર ઉદ્યોગ સંબંધી કેટલા પછાત છીએ અને આપણે ખર્ચે ખીજા દેશોને કેવા લાભ થાય છે તે માણુમ પડે છે. લડાઇ જાગ્યા પછી જે જર્મન માત્ર આપણા બજારોમાં ઉભરાઇ જતો હતો અને લોકોને જીવનની જરૂરીયાતો પુરી પાડતો હતો તે અત્રે આવતો બંધ પડ્યો છે, પણ આપણા કરતાં ઘણાં આગળ વધેલા દેશો છે જેઓ જુદા જુદા વેપાર ઉદ્યોગ વીશે સારા પ્રવીણ છે અને જેઓ પોતાના તથા યતા માલને ઉપાડ ધવા માટે નવા બજાર અને નવા ક્ષેત્રની તપાસ કરતા હતા અને પરીણામમાં આપણે જોઇએ છીએ કે જર્મન અને ઓસ્ટ્રીયાના માલની જગા ખીજા દેશના માલોએ લીધી છે. આપણા પાસે આપણા દુશમનોને મળતા નથી એટલું આપણને આશ્રાસન છે, છતાં એટલું તો આપણને કબુલ કરવું પડશે કે જરૂરીયાતો પુરી પાડવામાં અને પરદેશી મુશ્કેલી આપણે પોતે અમુક અંશે મુક્ત થવાને બદલે આપણા દુશમનોની જગા ખીજા પરદેશોએ લીધી છે, પણ આપણે નવા ઉદ્યોગ સ્થાપવામાં આટલા બધા પછાત છીએ એ દલગીરીભર્યું છે. એ વાત ખરી છે કે લોકો પોતાની દોલતનો ઉપયોગ વેપાર ઉદ્યોગમાં કરવાને બદલે તેમ સંગરી રાખે છે પણ તે ટેવ દીવસે દીવસે ઓછી ને ઓછી થતી જાય છે.

દેશના વેપાર ઉદ્યોગની ખીલવાણી માટે જોઇતું મહેસુલી છુટાપણું.

આમ છતાં જે નવા ઉદ્યોગ સ્થાપવા ઇચ્છે છે તેની મુખ્ય મુશ્કેલી પર દેશી હરીફ સાથે હરીફાઇ કરવાની છે. આ હરીફ ધણો જીતે, સારી રીતે જાણેલા મજબુત અને તેથી સહેલાઈથી કચડી નાખે એવા છે. તેથી ઉપાય શું છે? મને માત્ર એકજ ઉપાય માણુમ પડે છે જેનાથી પરદેશી હરીફ સામે આ દેશના નવા ઉદ્યોગની ફોજની ખાતરી મળી શકે; અને આ ઉપાય તે મહેસુલી સ્વરાજ્ય છે. જ્યાં સુધી આ દેશને પોતાના વેપાર અને માલને ટેકા અને ઉત્તેજન મળી શકે તેવી રીતે પરદેશથી આયાત યતા માલ પર જકાત નાખવાની સત્તા નહીં મળે ત્યાં સુધી નવા ઉદ્યોગોને વધવા અને આગાહ થતાં ઘણી મુશ્કેલી નડશે. હાલના કરતાં મોટાં પ્રમાણમાં ફેળવણીના ફેંકાવો, દેશના સઘળા મોટાં શહેરોમાં વેપાર ઉદ્યોગની ફેળવણી આપવી, અને લોકોને સલાહ મદદ અને ખર્ચ મળી શકે એવા વેપાર ઉદ્યોગના ખાતાં ઉઘાડવાનાં પગલાં, દીંદના ઉદ્યોગ હુનરના વધારા અને ખીલવણી માટે જરૂરનાં છે. જે આ પગલાં લેવામાં આવે અને મહેસુલી સ્વરાજ્ય એવા હાથમાં સોંપવામાં આવે કે જેનો ઉપયોગ વાજખી અને યોગ્ય રીતે થઇ શકે અને તે બધા ઉપરાંત સરકાર અને પ્રજા પચેની અરસપરસની મદદ હમેશા

માટે કાયમ ચાલુ તો હીંદના ઉદ્યોગોનું એવું જાળીપય દેખાય છે કે જેથી આ દેશ દુનીયાના એક ધણોજ આખાદ, ધનાઢય અને ચઢીધાતો દેશ બને. અંતમાં ધણીજ અગત્યની બાબત છે જેના વગર કોઈ પણ દેશનો વેપાર ઉદ્યોગ આ બાદ થઈ શકે નહીં તે સુરેંદ્ર શાંતી છે અને આ દેશના લોકો આગળ જેમ સમજતા હતા તેમ તે સમજે છે, પણ આગળ કરતાં હમણાં તેઓ તે વધુ સમજે છે કે, દુનીયાની મહાન શાહનશાહતના એક સલાસદ તરીકેની પોતાની મગરૂરી ભરી સ્થિતિ પોતાની શક્તિ પ્રમાણેના બનતા ઉપાયો જાળવી રાખવા અને તેને મદદ કર્યા વગર બાહરના કે અંદરના ખત્રલથી મુક્ત એવી સુરેંદ્ર તેઓ ભોગરી શકવાના નથી.

અને હવે હું મારી બેઠક લઉં તે પહેલાં હું તમને બધાને એક વાર ફરીથી આવકાર આપી તમને તમારો પોતાનો પ્રમુખ ચુંટવાની અને કોનફરન્સની આ બેઠકનું કામ ચલાવવાની વીનંતી કરું છું.

પ્રમુખપદ માટેની દરખાસ્ત.

ઓનરેબલ રાવ બહાદુર આર. એન. મધોલકર, સી. આઇ. ઇ. એ તે પછી સર દોરાબ જમશેદજી તાતાને પ્રમુખસ્થાન આપવાની દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું હતું કે આ દરખાસ્ત કેટલાકોને માત્ર નામનીજ ગણાશે કારણકે આવકાર આપનારી કમીટીએ બે મહીના અગાઉની તેમની નેમણુંક કરી મુકી છે, છતાં આ એક અગત્યનું કામ છે અને તે કામ કરવાનું મારે હાથ આપવા માટે હું મને પોતાને બાળ્યસાળી સમજું છું અને તેને હું એક મોટો હક સમાન ગણું છું. સર દોરાબજી, જમશેદજી નશરવાનજી તાતાના પુત્ર છે. જમશેદજી નશરવાનજી તાતા-હું એકલા જમશેદજી નશરવાનજી તાતા કહું છું, કારણકે મોટા માણસોના નામ આગળ માનસુચક શબ્દો મુકવાની જરૂર નથી-જેમણે આ દેશમાં અને બીજે ઢેકાણે આટલું બધું કર્યું છે તેમનું નામ કોણે સાંભળ્યું નથી? રૂના ઉદ્યોગ અને આ દેશનું જાળીપય સુધરે તેના બીજા નવા ઉદ્યોગોની ખીસવણી માટે અઘાગ મહેનત કરી છે. જમશેદજી નશરવાનજી તાતાનું કામ તેમના પુત્રો યોગ્ય રીતે આગળ વધારે છે. સર દોરાબ તાતાને પ્રમુખ ચુંટી કઢાડી આપણે તે મને માન આપતા નથી પણ આપણે પોતાને માન આપીએ છીએ, સર દોરાબને આ કોનફરન્સનું પ્રમુખપદ આપવા માટે મેં ત્રણ વર્ષ પર માંગણી કરી હતી પણ તેમણે તે ન સ્વીકાર કરતાં જણાવ્યું હતું કે હું કોનફરન્સ વેળા હીંદમાં હોયશ નહીં. સને ૧૯૧૩ માં માથેરાન જઈ મેં સર દોરાબને પ્રમુખપદ સ્વીકારવા માટે વીનંતી કરી હતી. સર દોરાબ અપલતાથી કામ કરનારા અને હીમતવાન છે પણ મહાન પુરોવાના સંબંધમાં સામાન્ય રીતે બને છે તેમ તેઓ ધણીજ વીવેકી છે. તેમણે પ્રમુખપદ સ્વીકારવાની ના પાડી જણાવ્યું કે મને વાતો કરવાનું પસંદ નથી. કોનફરન્સને જે કોઈ મદદ જોઈતી હશે તે આપવા હું તૈયાર છું.

મન જેમાં નીપજળતા મળી હતી તેમાં મુંબઈની કમીટીને ફતેહ મળેલી જોઈ હતી થયો છું. હવે સર દોરાબ જમશેદજી તાતાને આ કોનફરન્સનું પ્રમુખસ્થાન આપવાની દરખાસ્ત રજુ કરું છું.

હીવાન બહાદુર ગોવીંદ રાઘવ આયરે દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે તાતાનું નામ આખા દેશમાં ધરગણ થઈ પડ્યું છે. સાહસ અને શક્તિ સાથે તાતાનું નામ જોડાયેલું છે. હાલના ઉદ્યોગોની ખીલવણી કરવા અને નવા ઉદ્યોગો સ્થાપવા માટે તેમણે ઘણું કર્યું છે. સર દોરાબ પોતાનાં કાર્યથી આ ઓદા માટે લાયક થઈ ચુક્યા છે. ધીરજ, સાવ ચેતી અને પાકટ વીચાર તેમણે પોતાના દુસ્તકના ઉદ્યોગમાં દર્શાવ્યા છે. નવા ઉદ્યોગો વીશેના તેમના વીચારોથી તેઓ આ કોનફરન્સના પ્રમુખ થવા માટે સંપૂર્ણ રીતે યોગ્ય છે.

રાયબાહાદુર હીરાનંદ ખેમસિંગે દરખાસ્તને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે તાતાનું નામ આખા હિંદ ઉપરાંત ખુણામાં પડેલા સિંધમાં પણ જાણીતું છે કે જ્યાંથી ડેલિવેટ તરીકે હું અત્રે આવ્યો છું. મી. જમશેદજી તાતાને પ્રથમથીજ માણુમ પડ્યું હતું કે હિંદમાં ઇંગ્લેન્ડથી ૩ ઉગાડવા માટે સિંધ યોગ્ય પ્રદેશ છે. સાઈ કાપડ કઢાડવા માટે આ જાતની જરૂર હતી અને મુંબઈ સરકારે એ સંબંધી જે કંઈ કર્યું છે તે પહેલાં મી. તાતાએ તે સંબંધી ઘણું કર્યું હતું. મી. જમશેદજી તાતા હુનર ઉદ્યોગના કેપ્ટન અને મોટા શાહ સોદાગર હતા. પ્રમુખપ માટે આવા મહાન પુરૂષના સંપૂર્ણ યોગ્ય થઈ પડશે.

તે પછી ઉપરી દરખાસ્ત તાલીઓના ગડગડાટ વચ્ચે પસાર થઈ હતી.

હીંદી હુનર ઉદ્યોગની પરીપદના પ્રમુખ સર દોરાબ જ. તાતાનું ભાષણ.

પ્રમુખ સર દોરાબ જ. તાતાએ તે પછી તાલીઓના ગડગડાટ વચ્ચે પ્રમુખસ્થાન લઈ નીચે પ્રમાણે ભાષણ કર્યું હતું:-

હુનર ઉદ્યોગની કોનફરન્સની આ બેઠકનું પ્રમુખસ્થાન લેવાનું આમંત્રણ કરી મને મોટું માન આપવા માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. આ માન જોઈતું હું જે પેઢીના વડો છું તેને તથા મારા પીતાની યાદગારીને મળેલું સમજું છું તેટલું મને પોતાને અંગત મળેલું ગણુનો નથી. મારા પીતાની વીશાળ દ્રષ્ટી અને વ્યવસ્થા માટેની જુધીને લીધે તેમની યાદગારી હાલમાં હિંદની ઉદ્યોગીક દુનીયામાં ધ્યાન મોઝવે છે. આ કોનફરન્સના સત્તાવાળાઓએ પ્રમુખપદ લેવાનું પુછવવાનું મને આ કંઈ પહેલીવાર માન આપ્યું નથી. આગળ જેવાર તેમણે મને પ્રમુખપદ લેવા માટે માયાણુપણે પુગવડું હતું, પણ આગલા પ્રમુખો જેમાંના કેટલાકને હું આજે અત્રે મારી સમક્ષ જોઉં છું અને જેમને હું અંતઃકરણ પુરૂષ આવકાર આપું છું તેમણે જે સુભાષીતપણે દરશાવ્યું હતું તે સીવાય

મારે કંઈ વધુ 'કહેવાનું' ન હતું એવું મને ત્યારે 'લાગ્યું' હતું. એમ છતાં હાલ ને પ્રસંગે સ્વીતી બધી બાબતમાં અસાધારણ છે. લડાઈ કે જે ત્રણ ખંડમાં આ ગંધી કોષ્ટ પછુ લડાઈમાં માણુમ ન પડેલા બળ અને ભુક્ષાથી આવી રહી છે તેની વેપાર ધંધાપર બંધી અસર થઈ છે. સુરોપનાં જે મહાન ઉદ્યોગીક દેશો દુનીયાના બળરોમાં પહેલું સ્થાન ભોગવતા હતાં તેમને થોડાં વખત માટે સર્તથી દૂર કરવામાં આવ્યા છે અને અલગ દેશો તેમજ જર્મન બધની જેનાં પર તાતકાળિક અસર થઈ નથી એવા દેશો આવી રીતે આવી પડેલા સ્થાનો માટે તીક્ષ્ણ તાથી દરીદ્રા કરી રહ્યા છે. આથી પરદેશ ખાનેથી આવતા માલ સંબંધી હીંદી વાનો વધુ સ્વતંત્ર અને એવો લડાઈથી ઉત્પન્ન થયેલી સ્વીતીનો લાભ લેવા માટે કોષ્ટ પછુ પ્રયત્ન ખાડી રાખવો નહીં એવી હીંદીવાનોમાં સામાન્ય લાગણી હોય તે! તે અન્યથા જેવું નથી. વેપાર ઉદ્યોગના પછાતપણા વીશે અને દુનીયાની આગળ વધેલી પ્રગતી દરોજમાં આપણને આવવા માટેના પ્રયત્નોની જરૂર અને અગત્યતા વીશે છેલ્લાં થોડાંક વર્ષથી લાગણી જાગરૂત થતી જાય છે. આ લાગણી બધી કાયદાપુર્વકની અને વખાણવા જેવી છે એવું કહેવાની મારે ભાગ્યેજ જરૂર હોય. ખાસ કરીને મારી પેટીના વેપાર ઉદ્યોગની ખીલવણીમાંથી મને મળેલા અનુભવપરથી આપણા દેશના ઉદ્યોગીક સુધારા વધારા તરફથી આપણી કાયદા પુર્વકની ઉમેદ વહેવાર પરીણામ આપે એવી કાર્યસાધક બનાવવાની મને ઉદારતા થી આપવામાં આવેલી તક લેવાની હું ના પાડું તો આવે વખતે મારા દેશી બંધુઓ તરફની મારી ફરજ છાડી દીધેલી કહેવાય એવું મને લાગ્યું, જેકે આ વીશાળ દેશની જુદી જુદી ચળવળ સંબંધી હું માહિતગાર નથી.

જાતી મદદપર મોટો આધાર.

આ પ્રસંગે મારે શું કહેવું જોઈએ તેના હું વીચાર કરતો હતો તેવામાં મેં મારી પાસે પડેલી ચોપડી ઉઘાડી. એ ચોપડી ધસપતીતીની વાર્તાઓ હતી અને જે ખાતું ઉઘડ્યું તેમાં હર્કચુલસ અને ગાડીવાન કે જેનાં ગાડાંનાં પછડાં કાદવમાં પેસી ગયાં હતાં તેની વાત હતી. ગાડીવાળાએ પોતાનું ગાડું કાદવમાંથી ન નીકળવાથી હર્ક ચુલસને આવીને મદદ કરવાની પ્રાર્થના કરી. હર્કચુલસે કહ્યું કે, "પછડાંને તમારું ખભું લગાડો અને તે પછી તમને મારી મદદ જોઈતી હશે તો તે તમને મળશે." ઠીક, આપણાં વેપાર ઉદ્યોગનું ગાડું સદીઓ થયાં કાદવમાં ચીટકી રહ્યું છે અને આપણે તેને અગાડી ચલાવવાનો જંબીર વીચાર હોય, તો આપણે પછડાંને આપણાં ખભાં લગાડવાં જોઈએ. પણ એક દીવસ ટીકા કરવામાં આવી હતી તેમ આ ખટારાનો નહીં પણ મોટર ગાડીનો જમાનો છે અને મોટરગાડીઓને ખભાં લગાડવામાં કંઈ ફાયદો નથી. આ એક દુર્ઘટકારીભર્યો તાણો હોય પણ માણુસના સરી રના ખભાંને નામે જોળખાતા ભાગને ગાડીનાં પછડાંને લગાડવાનો વાતનો ભાવાર્થ છે એવું કોષ્ટ ધારે તો ધસપતી વાતનો મુદ્દો ઉઘાડે સમજાયેલા ગણુશો. મોટર ગાડીને તમારું ખભું લગાડો તો તે શક્તી નકામી વાપરેલી ગણાય; પણ તેમ કરવાને બદલે તમે જો ભાર ઉંચકવાનો જેકે સાચો જોઈવો તો ભારે મોટરગાડી પણ

ઉંચકી શકાય છે. હાલમાં આપણાં ખાણાંના સ્નાયુને બદલે આપણે માણસના મગજે શોધી કઢાડેલી યાંત્રિક કળાનો ઉપયોગ કર્યો છીએ. આથી બંને વચ્ચેનો મુકાબલો હજી રહે છે. વેપાર ઉદ્યોગના સુધારાની પહેલી શર્ત બીજા બધા સુધારાની માફક જાતી મદદ છે. આપણાથી થઇ શકે તેટલું બધું આપણે કરીએ તો આપણે ખાતરી રાખી શકીએ કે આપણા પ્રયત્નોને ફતેહ મળશે અને જે આજ તું સ્વપ્નનું માણુમ પડે છે તે નજદીકના લવીપયમાં ચોકસાઈ વાત માણુમ પડશે, કારણકે જેમ આગળ હતું તેમ આજે પણ ખરું છે કે 'જેઓ પોતાને મદદ કરે છે તેમને ઇશ્વર મદદ કરે છે.'

હુનર ઉદ્યોગ માટેની જરૂરીયાતની વસ્તુઓ.

આ સામાન્ય બાબતો છે જેમ કહી શકાશે. હું મારા પોતાના અને બીજાના અનુભવપરથી જણાવીશ કે ઉદ્યોગ માટેની જરૂરીયાતો ચાર મુદ્દાનાં નીચે આવી શકે છે. કાચો માલ, મજૂરી, ચાપણુ, ઉદ્યોગીક બુદ્ધિ અથવા સાધનસ. આ ચાર એવી બાબતો છે કે જેના વગર આવી શકે તેમ નથી પણ એ ચારમાંની કમ્મ સહિથી વધુ અગત્યની છે તેની પસંદગી કરવાની હોય તો હું પોતે ઉદ્યોગીક બુદ્ધિ કે સાધનસને પસંદ કરું. કલ્પના કરવાની શક્તિ વગરના માણસની સ્થિતિ કવીના શબ્દોમાં કહું તો

A primrose by a river's brim
A yellow primrose was to him,
And it was nothing more,

જેવી છે.

બુદ્ધિ વગરના જોનારની દ્રષ્ટીએ કાચો માલ, મજૂરી અને ચાપણુ તે માત્ર કાચો માલ, મજૂરો અને વસ્તુઓજ છે. વ્યવસ્થા કરનાર બેજીજ આ બધી વસ્તુઓને યોગ્ય સમયે યોગ્ય ઠેકાણે અને યોગ્ય પ્રમાણમાં જણે અંતરજ્ઞાન હોય તેમ જોઈ કરવામાં ઉદ્યોગની લાવના શોધી કઢાડે છે. મરહુમ મી. જમશેદજી તાતા વીશે એની મોંઘ થઇ છે કે તેઓ મુબઇની આલુઆલુ આમતેમ ફરતા તયારે પણ તેમની તીક્ષ્ણ અવલોકન કરનારી આંખ જે સંલગ્ન વસ્તુઓ બીજાકેળવણી દ્રષ્ટીને છુપાયેલી માણુમ પડતી હતી તે પારખી કઢાડતી હતી તેમની બાબતમાં તે કુદરતી બોલેશ હતી અને તે ખાસ ની શાળ કે કેળવણીથી તેમણે મેળવી ન હતી. વ્યવસ્થા કરનાર બેજીજ તેના સહિથી ઉંચા રૂપમાં સરકારી, લગાઇ, કે ઉદ્યોગનાં ખાતામાં દમેશાં ધણું ખર્ચ કુદરતી બક્ષી થ છે. મોટા રાજદવારી, સરદાર કે વેપાર ઉદ્યોગના આગેવાન જનમે છે. તેમને કંઈ દુનીયાની કેળવણી તેવા બતાવતી નથી. સાધારણ માણુમેની આ શક્તિ ખીલવવા માટે યોગ્ય કેળવણીથી ધણું થઇ શકે તેમ છે, જોકે તે શક્તિ ખીલીને વીધ ધણુ ભુધાં જેટલી તો થતી નથીજ. વીલક્ષણ બુધી પણ અમુક કૃપાવાળાઓનેજ

મળવાનો સંભવ છે. ઉંઝામાં ઉંઝી સાયનસની અને વેપાર ઉદ્યોગની કેળવણી લોકોને આપવાથી વેપાર ઉદ્યોગનો મોટો સરદાર નીકળવાનો સંભવ રહે છે. વારંવાર એવું કહેવાતું સંભળાય છે કે મોટા હુનર ઉદ્યોગનાં અને સાયનસના આતાંઓની સ્થાપના પછી મોટા ઉદ્યોગો સ્થપાય છે અને મોટા ઉદ્યોગની પછી કંઈ હુનર ઉદ્યોગ અને સાયનસના આતાં સ્થપાતાં નથી. આ વીચાર અનુભવના કે વા મોટા ખ્યાલપર રચાયો છે તે હીંદી સરકારના કેળવણી આતાંના આગળા સલાસદ અને ખરમાના હાલના લફ્ટનન્ટ ગવર્નર સર દારકોર્ટ જેવા સત્તાધીશો જણાવ્યું છે. આઠ વર્ષપર જેઠીયા પ્રાંતની સરકાર માટે તેમણે તબયાર કરેલી ઉદ્યોગ હુનરની કેળવણી માટેની યાદીમાં નીચેલો ફકરો છે:-

“દરેક સુધરેલા દેશમાં હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી આપનારી અનેક સંસ્થાઓ છે; અને ઇંગ્લેન્ડ સીત્રાપના લગભગ દરેક દેશમાં એ આતાંઓના પાયો હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીના શુરૂઆતના જમાનામાં નખાયો હતો. અમેરીકામાં રેનસેલાર પોલીટેકનીક ઇનસ્ટીટ્યુટ સને ૧૮૨૪ માં સ્થપાઈ હતી મેસેચસેટસ ઇનસ્ટીટ્યુટ સને ૧૮૬૫ માં સ્થપાયું હતું. સ્ટીવનસ ઇનસ્ટીટ્યુટ સને ૧૮૭૧ માં સ્થપાયું હતું પેરીસ ઇન્ડાસ્ટ્રી પોલીટેકનીક સને ૧૭૯૫ માં સ્થપાયું હતું, અને એવી સંસ્થા વીધે ના ખાતે સને ૧૮૧૫ માં સ્થપાઈ હતી. જરમન રેકનેલોજીકલ ઇનસ્ટીટ્યુટો ૧૮ મી સદીની આખરે અને ૧૯ મી સદીની શુરૂઆતમાં સ્થપાયાં હતાં. બ્રુક્લીનમાં ૧૭૪૫ માં સ્થપાયું હતું, ખરલીનમાં ૧૭૯૯ માં સ્થપાયું હતું, કારલ્સરુયમાં સને ૧૮૨૫ માં સ્થપાયું હતું. મધુનીયમાં સને ૧૮૨૭ માં સ્થપાયું હતું. ડરેસડનમાં ૧૮૨૮ માં સ્થપાયું હતું, અને સ્ટટગાર્ટમાં ૧૮૨૯ માં સ્થપાયું હતું, જપાને ઉંઝી હુનર ઉદ્યોગની શાળાઓથી શરૂઆત કરી હતી. આ બધી સંસ્થાઓની શરૂઆત કંઈપણ શક વગર નાની હતી; પણ એ વાત પણ ખરી છે કે જે દેશો હુનર ઉદ્યોગ માટે ધણુ આગ્રહ હતા તથા હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી ઘણુ ઉંઝા પ્રકારની આપવામાં આવી હતી. સામાન્ય કેળવણીના ફેલાવા પછી હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીની માંગણી યથા છે.”

• મરહુમ મી૦ તાતાનો સાયનસ ઇનસ્ટીટ્યુટ સ્થાપવાનો ઉદ્દેશ.

હું જણાવીશ કે મરહુમ મી૦ તાતા જેઠોર ખાતેનું ઇનસ્ટીટ્યુટ જે ઇનડીયન ઇનસ્ટીટ્યુટ ઓફ સાયનસને નામે ઓળખાય છે તે સ્થાપી પોતાના વીચારો ને પોતાની શક્તી પ્રમાણે વહેવાર રૂપ આપવા માંગતા હતા. મુખ્ય કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવવાના ઇરાદાવાળા થોડાક બેપરવાહ કેમીસ્ટો કે વીજલીક કામદારો ઉત્પન્ન કરે એવું કારતીવાણું ખાતું એ સંસ્થા અને એવો તેમનો ઇરાદો ન હતો; પણ દેશની ખીલવણી અને આબાદીમાં સાંધનરૂપ થઈ પડે એવા સાયનસ અને હુનર ઉદ્યોગની જુદી જુદી શાળાઓમાં મુળ અને ખાસ શીધબોળ કરે એવો જુસ્સો ખીલવવા માટેનું સ્થાન તેને બનાવવાનો તેમનો ઇરાદો હતો કે રનેંગી ઇનસ્ટીટ્યુટ જે યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં બ્રુબ્રાઈ છે તેના આરટીકલોમાંથી થોડુંક

ટાંકવાની હું અત્રે આનાકાની કરતો નથી. આરટીકલોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સ્થાપકને હેતુ “શોધખોળને ધણીજ ઉદાર અને બહોળી રીતે ઉત્તેજન આપી તે જ્ઞાનને માણસ જાતના સુધારા માટે ઉપયોગમાં લેવાતો છે.” આ ઈ-સટીટ્યુટની સ્થાપનાના કામને આગળ વધારવામાં મારા પીતાજીનો આ હેતુ હતો. હાલમાં એ ઇનસ્ટીટ્યુટ કેટલે દરજ્જે એ હેતુ પાર પાડે છે તે વીશે અત્રે હું અર્થોચ્ચાવવા માંગતો નથી પણ તેના સ્થાપકને તે વીચાર હતો; અને આપણે આશા રાખીશું કે તે હાલમાં જેવું ભ્રષ્ટ્ર એ તેવું ન હોય તો ભવીષ્યમાં તેના હેતુ પાર પાડે એવું નિવડશે.

હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીની જરૂર.

તમે ભેટું હશે કે સર હાર્ટફોર્ડ જટલર જણાવે છે કે જે દેશો ઉદ્યોગ વાળા દેશો યવાને આતુરે હતા ત્યાં ઉંચા પ્રકારની હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી આપતી હતી તે નીચમમાંથી ઇંગ્લંડ અપવાદ રૂપ છે. આવી ઉંચી હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી ન હોવાના ગેરલાલ હાલમાં ત્યાં અગાઉ કરતાં ઘણા સમજવા માંડ્યા છે. ઇંગ્લંડના ઘણાજ વીચારવંત માણસો હાલમાં હુનર ઉદ્યોગમાં સામનસ દાખલ કરવાની જરૂર છે એવું માને છે એવું દેખાડવાને ફકરાઓ ટાંકી હું તમને ઠંડાળો આપવા ઇચ્છતો નથી. પણ પ્રેફિસર જે. એ. ફોર્સીજે લગાધમાં અને લગાધ પછી સામનસ વીશે આપેલાં બાષણ પર તમારું લક્ષ્ય એમના વગર મારાથી રહેવાતું નથી. એ બાષણમાં દેશના સુધારા વધારા માટે વ્યવસ્થાપુર્વકની શોધખોળના સાચા ખ્યાલ વીશે ઇંગ્લંડ જાગ્રત છે તે ખતાવવામાં આવ્યું છે. હું ભ્રષ્ટ્રને ખુશી છું કે યુનાઇટેડ કીંગડમમાં ત્યાંની કેળવણીની બોર્ડે થોડુંક થયા અનુભવની દેખરેખ અને અંકુશ નીચે સામનસ અને હુનર ઉદ્યોગની શોધખોળની વ્યવસ્થા અને ખીલવણી માટેની એક મોટી યોજના બહાલ રાખી છે અને એ યોજના હીંદ તરફ લંબાય તો તે જોવાને હું ખુશી છું. હીંદી સરકાર પણ આવકારદાયક રીતે આગળ વધી છે અને એક ખાસ બોર્ડ કહાડી તેપર આપણા જાણીતા દેશજી મી. જમદીશયંદ્ર બોજની નેમણુંક કીધી છે. મી. બોઝ પોતાની શોધખોળ આ બોર્ડ પર રહી આગળ ચલાવશે. એ શોધખોળોએ હુનીયાના વીદવાનેની પ્રશંસા મેળવી છે અને તેણે એવી માન્યતા ઉત્પન્ન કરવાને કારણે આપ્યું છે કે આ શોધખોળોએ જે ફળદ્રુપ પ્રદેશ ઉઘાડ્યો છે ત્યાં સુચના લેવા માટે ધુરોપને હીંદ આવવું પડશે. આપણે આશા રાખીશું કે સામનસ અને હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીની આ સરખાત છે.

સરકારે ટ્રેવી મદદ કરવી ભ્રષ્ટ્ર.

આ કામ સરકારનું છે. હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણીમાં સરકારે કેવું કામ કરવાતું છે તે હું હવે પછી જણાવીશ; પણ સામનસને માટે એવી મોટી મદદની જરૂર છે કે જે એકલી સરકારજ આપી શકે. જ્યારે આપણે સામનસની કેળવણીની વાત કરીએ છીએ ત્યારે આપણે શું કહેવા માંગીએ છીએ ને સપ્પટ કરીએ. સા

યનસનાં જ્ઞાન અને શોધખોળનું વાતાવરણ ઉત્તપન કરવા માટે, સાયનસના ઉંચા અભ્યાસ માટે, એવા સાધનો મેળવવા જે આપણા ઉદ્યોગોમાં દાખલ થઈ શકે. સર નોરમલ લોકીઅરે જણાવ્યું છે કે જરમનીની સહી મોટી આર્થિક મીલકત ત્યાં થોડાક મોટા વીજાન શાસ્ત્રીઓ છે તે નથી. બીજા દેશોમાં પણ સારા વીજાન શાસ્ત્રીઓ અને સારાં ભેળાં છે; પણ તેની પાસે સાયનસનાં જ્ઞાનનો ફેલાવો છે. આપણે હીંદમાં તે જાતના સાયનસનું જ્ઞાન ફેલાવવા માંગીએ છીએ. તે પછી આપણને આપણા કારીગરોની કુધી વધારવા માટે હુનર ઉદ્યોગની શાળાઓ જોઈએ છે; વળી અજ્ઞાન લોકોમાં વહેવારીક અને સમજણ પડે તેવી રીતે એટલે પ્રત્યક્ષ પ્રયોગો કરીને ફેલાવવા માટે સંગ્રહસ્થાનો અને પ્રદર્શનો જોઈએ છે; અને ઉંચા પ્રકારના મજુરો મેળવવા માટે સર્વત્ર ફેળવણી જોઈએ છે. તે પછી વેપાર ઉદ્યોગની ફતેહ માલ ઉત્તપન કરવામાં નથી પણ લોકોની માંગણીનો અભ્યાસ કરવામાં છે. અને આપણે અર્થશાસ્ત્રનાં આખા ક્ષેત્રમાં દાખલ થઈએ છીએ જ્યાં વીજાન શાસ્ત્રની શોધખોળ જેટલીજ અભ્યાસ અગત્યનો છે. મુળમંત્રી વેપારી કોલેજની સ્થાપનાથી અને થોડા વખતપ સ્થપાવતાં ઇકોનોમીક જુરોથી અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસને જે ઉત્તેજન મળ્યું છે તેથી આપણે ખુશી થયા છીએ. ટુંકમાં આપણે સાયનસને આપણા ઉદ્યોગ હુનર અને વેપારની દાસી બનાવવાની છે અને બંનેની દરેક શાળામાંથી ઉંડ વધઈને ફેલાવવા દેવાનો છે. આ કામ સરકારનું છે એવું હું બોલ્યો છું; અને તે તેમજ છે, પણ દરેક આર્થિક ચળવળના દરેક બીજા ક્ષેત્રમાં આપણા હુનર ઉદ્યોગવાળાઓ અને વેપારીઓની અરસપરસની મદદની માંગણીની જરૂર છે. કેટલીક એવી દીશાઓ છે કે જ્યાં આ સવાલોનો લક્ષપુર્વક અભ્યાસ કરવામાં આવે તો તેથી ખાનગી આસામીઓને પણ લાભ થાય. દેશમાં સ્થાપન થઈ ચુકેલા હુનર ઉદ્યોગો સાથે જેમને સંબંધ છે અને જેઓ પોતાના પુત્રોને સાયનસની દરેક શાળામાં ફેળવી આપણા હુનર ઉદ્યોગના વધારાને મદદ કરી શકે તેમ છે તેમને આ ખાસ લાગુ પડે છે.

પરદેશથી અભ્યાસ કરી પાછા ફરતા જવાનોને સીખામણના બે શબ્દ.

હુનર ઉદ્યોગ અને સાયનસની ફેળવણીનો વીધ પડતો મુક્તાં પહેલાં આ પણાં જવાન માંણસો પરદેશમાં ખાસ ફેળવણીનો અભ્યાસક્રમ પુરો કર્યા પછી ઉદ્યોગ હુનરના જીવનમાં પડવા માટે આગુર હોય છે તેમને થોડાક શબ્દો કહેવાની હું હિંમત કરું ?

સાહીત્યની ફેળવણી પડતી મુકી પોતાના ગુજરાન માટે કમાવા ઉપરાંત દેશની રોક્ષત વધારવાના હેતુથી આ સાહસ ઉઠાવે છે તે માટે તેમને ધનવવાદ થતો છે. હિંદી શેઠાની એવી ફરજ છે, મારી ખાતરી છે કે ખુશકારક ફરજ છે, કે તેમની સેવાનો પુરેપુરો ઉપયોગ કરવો અને તેમને દરેક પ્રકારનું ઉત્તેજન આપવું.

તાતા આર્થિક એનડ સ્ટીલ વર્ક્સ અને તાતા હાઇડ્રો ઇલેક્ટ્રીક વર્ક્સના મોટા પગારના નોકરોમાંના ઘણાની શરૂઆતની કારકીર્દીના મારા અનુભવપરથી હું ઠીક શકું છું કે દરેક યુરોપીઅન કે અમેરીકન જે વીશ્વાસ અને જોખમભર્યા આધાર છે તેણે ભારે જેહમત ઉઠાવી અથાગ મેહેનત કરી હતી અને પોતાની કારકીર્દીની શરૂઆત નીસરણીને તળીએથી કરી હતી. ઘણાઓની કેળવણીની શરૂઆત યુનીવર્સિટીમાં થઈ હતી, કારખાનાની નીશાળમાં તે ચાલુ રહી હતી, અને કારખાનામાં તે પુરી થઈ હતી. આપરથી તમે જોઈ શકશો કે જે માણસ હુનર ઉદ્યોગના બાબમાં સહિથી ઉંચે ચઢવાની ઉમેદ રાખતો હોય, તેણે જે વ્યવસ્થાપર અંકુશ ચલાવવાની તે ઉમેદ રાખતો હોય, તેના દરેક ભાગનું વહેવારીક જ્ઞાન મેળવવા માટે કામની શરૂઆત છેક નીચેથી કરવી પડે છે. હું જણાવવાને દીલગીર છું કે આપણા જવાન માણસો જેમણે પરદેશમાં હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી લીધી છે તેમાંના કેટલાકમાં નીચેથી શરૂઆત કરવા માટે ધીરજ હોતી નથી. તેઓ એકદમ એવા નીર્ણયપર આવે છે કે હીંદી શેઠો પોતાની ઉંચી ઉમેદવાળા દેશ બંધુઓ તરફની પોતાની ફરજ વીશે બેદરકાર છે. મેં આજે જે કહ્યું છે તે પરથી તમારી ખાતરી થશે કે શેઠોમાંના ઘણા વીશે આ વાત ખરી નથી. ખીજા કે શેઠોમાંના જવાન માણસોની માફક આપણા દેશના જવાન માણસોએ પુરવાર કરી આપણું જિંદગી કે તેમનામાં હુનર ઉદ્યોગનું જ્ઞાન છે એટલુંજ નહીં પણ દ્રઢતા, ખંત અને સાધનો છે કે જે શુણે અમેરીકામાં શેઠો તેમને રાકી જોખમદારીભરી ફરજે સીધે તે પહેલાં મેળવેલા હોય છે. મને આશા છે કે મારા આ શબ્દો જે જુસ્સાથી હું બોલું છું તેજ જુસ્સાથી સ્વીકારવામાં આવશે. મને લાગે છે કે ખીજાઓ કરતાં હું મારા દેશ બંધુઓને આ સલાહ વધારે છુટથી આપી શકું, કારણકે હું જવાન હીંદીઓને હીંદમાં અને હીંદની બાહર હુનર ઉદ્યોગ અને સાયનસની કેળવણી આપવાનો મારા પોતાની યોજના પાર પાડવાનો પ્રયત્ન કરું છું, અને તેમના તરફ મારી લક્ષી ધ્યજા અને દીલસોજ છે.

જાપાન સંબંધી ચાલતી કેટલીક ગેરસમજૂતી.

હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી આપવાની પ્રાથમીક ફરજ સરકારની છે પણ ઘણા લોકો એવું ધ્યંતે છે કે સરકારે તેથી આગળ વધી વેપાર ઉદ્યોગના સાહસનાં ખર્ચાં ક્ષેત્રમાં દાખલ થવું. આ બાબતમાં તેઓ જાપાનની અરસપરસની મદદનો દાખલો આપે છે. દાહમાં આ વીધ્ય સંબંધી ઘણી ગેરસમજૂતી ચાલતી હોવાથી મેં પોતે ચલાવેલી તપાસનું પરીણામ હું તમારી સનમુખ રજુ કરવા ઇચ્છું છું. પુરેપુરી તપાસ ખીજા રૂપમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે. જાપાનથી હીંદમાં આયાત થતી સહિથી અગત્યની વસ્તુઓ કાચનો સામાન, દવાસળી, સીમેન્ટ અને કાપડ છે. લોકો પુછે છે કે જાપાન કાપડમાં આપણને કેમ હરાવે છે, અને તેનો ઘણો સામાન્ય ખુલાસો એ આપવામાં આવે છે કે જાપાનીસ સરકાર કાપડ બનાવનારાઓને એવી ઉદાર મદદ આપે છે કે તેથી તેઓ આપણને આપણાં

ધરમાં ફરાવે છે. પણ આ ખરો ખુલાસો છે કે ? મારી તપાસનું પરિણામ એ છે કે હીંદમાં જે કાપડ આવે છે તે કાપડ માટે સરકાર કોઇપણ જાતની મદદ આપતી નથી, એટલું જ નહીં, પણ ત્યાં કોઇપણ જાતની મદદ આપવામાં આવતી નથી. અમુક જાતના માલની ખીલવણી માટે મદદ આપવામાં આવે છે પણ તે સરકાર તરફથી નહીં. તે મદદ જાપાનના મીલ માલિકાની મંડળી તરફથી આપવામાં આવે છે. આ મંડળે જાપાનને

૧ એ ઉદ્યોગના હિતને ખાતર જ્યારે થોડા કલાક કામ કરવાની જરૂર હોય ત્યારે તેમ કરવાને,

૨ હીંદ અને અમેરિકા ખાસ કરીને હીંદમાંથી ૩ લાખ જવા માટે ઓછા ભાવ રાખવાને,

૩ નવા જનરો ઉધાડવા માટે મદદ રૂપે સામાન્ય રીતે ભોગ આપવાને ૪૬ તીવાન બનાવવું છે.

પણ હું જાણું છું ત્યાં સુધી જાપાનીઝ મીલ માલિકાની મંડળી સુતર અને હીંદ આવતાં કાપડ અને હોઝીયરી માટે મદદ આપતી નથી. ખીજા જે બાજુએ મદદની શ્રુત સંભળાય છે તે ચીન સાથેના આપણા સુતરના વેપારની બાજુ છે. એ તો સામાન્ય રીતે જાણીતી બાજત છે કે ચીનમાંથી આપણે ધીમે ધીમે પાછળ દૂકતા જઇએ છીએ અને અત્રે પણ આપણે પોપટની માફક મદદની છુમે પાડી બેસી રહેવામાં સંતોષ માનીએ છીએ, જેથી આપણે ખરી ખામી એ શોધી તે સુધારી શકતા નથી. આપણે જે કરવું નેહ્યે તે એ છે કે જાપાની એ ૧૦૦૦ માઇલો દુરથી પોતાનો કાચો માલ લઇ જવાની મુશ્કેલીની સામે થવા માટે શું કરે છે તેનો અને તેઓ ચીનાઇ ખરીદનારાઓના શોખ અને જરૂર યાતોને પુગી વળવા માટે પોતાના માલમાં કેવો સુધારો કરે છે તેનો સંભાળપુરવક અભ્યાસ કરવો હશે.

યુરોપને બદલે જાપાનને પગલે ચાલવાની જરૂર.

કાપડ પછી જાપાનથી આયાત થતી ખીજા જે વસ્તુ ધણું જ લક્ષ્ય છે તે કાચનો સામાન અને દીવાસળી છે અને આપણી દરરોજની લગભગ જરૂરીયાતની વસ્તુઓ પુરી પાડવાના પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. કાચની વસ્તુઓ સંબંધી કેવી રીતે કામ લઇ શકાય તે તલેગામ ખાતેનાં કારખાનાંએ બતાવી આપ્યું છે અને દરેક ઠંકાણે નવાં કારખાનાં સંબંધી તેનું અનુકરણ સારી રીતે કરી શકાય. આ પછે એ ખાસ નીયમો લક્ષમાં રાખવાના છે કે,

૧ જે માલ વાપરનારની આપણે ગ્રાહકી શોધવાની છે તે પછાત વરગ છે.

૨ આ વરગની આવક ઘણી ઓછી છે.

૩ તેથી સારી સફાઈ નહીં, પણ દલકા કરીમતની બાજત ખાસ લક્ષમાં લેવાની છે.

દીવાસળીની બાબતને પણ એજ લાગુ પડે છે. મેં જોયું છે કે કોનક્રેટસ સનમુખ નીબધો વંચાય છે તેમા સાચાકામ વગેરેના મહા મહેનતો તથ્યાર કરેલા અડસટા આપનામા આવયા છે. આ અડસટા ઘણા ખરચાણ અને ઘણા અસરકારક યુરોપીઅન મજૂરીપરથી તથ્યાર કરેલા હોય છે. આપણી યાપણ, મજૂરો અને ખીજ સ્થિતી માટે લાગે યુરોપ કરતાં જાપાનને વધુ મલતી આવે છે અને એ ઉદ્યોગને આગળ વધારવા ઇચ્છનારાઓએ નમુના માટે યુરોપ તરફ નહીં પણ જાપાન તરફ લક્ષ આપવું ઘટે છે. અને પ્રવીણ કારીગરો બનાવવા માટે આપણા પોતાના મજૂરોને આ દીશામાં કેળવણી આપવી.

હુનર ઉદ્યોગ સ્થાપતાં પહેલાં શુરૂઆતમાં સંભાળપુરવકે તપાસની જરૂર.

ઉપર જણાવેલી મુખ્ય બાબતો સીવાય ખીજ એક બાબત છે કે દીવાસળી અને કાચના ઉદ્યોગની ખીલવણીમાં આપણને જલદીથી ફતેહ અપાવે. હું અત્રે જેને કુદરતી રક્ષણ એટલે 'નેચરલ પ્રોટેક્શન' કહે છે તે કહેવા માગું છું. આ અને ખીજ પસંદગીમાં ઉપર આપણને વેપારનાં રક્ષણની રાજ્યનીતીની કટક્તી જરૂર છે અને એ રાજ્યનીતીએ જાપાનને માટે શું કર્યું છે તે વીશે ઘણું બોલાયું છે. આથી તમારામાંના ઘણા જાણીને અજ્ઞયજ યશો કે જાપાનમાં સને ૧૮૯૮ માં મહેસુલી સ્વરાજ ન હતું, પણ માત્ર ૫ ટકાની "કનવેનશનલ ટેરીફ" નાખવામાં આવી હતી. નવા રાજ્યનાં આશ્રય નીચે સને ૧૮૬૮ થી સને ૧૮૯૮ માં તેને મહેસુલી સ્વરાજ્ય મળ્યું તેની વચ્ચે જાપાનના શુરૂઆતના પ્રયત્નો સફળા રક્ષણની રાજ્યનીતી નીચે નહીં, પણ ૫ ટકાની ટેરીફ નીચે થયા હતા. આપણે ત્યાં હીંદમાં પણ ખાસ કરીને દીવાસળી અને કાચની વસ્તુઓ કે જેની જાપાને આપણા બજારમાં સને ૧૮૯૮ પહેલાં રેલછેલ કરી મુકી છે તેનાપર ૫ ટકાની જકાત છે અને આજે ૨૦ વર્ષ પછી પણ આપણે કાચ અને દીવાસળીના ઉદ્યોગ વગરના છીએ. આપણે ગમે તે શહેરમાં કારખાનું કદાડવાનું નથી પણ આલુઆલુની સ્થિતીનો પુરેપુરો અભ્યાસ કરી કુદરતી રક્ષણનો લાભ લેવો ઘટે છે. વળી દરીયા અને જમીન મારગના ખર્ચ નો પણ વીચાર કરવાનો છે. મુજબમાં કાચના કારખાનાં માટે યોગ્ય જગાની જાહેર ખજાર કાઢને આપતાં હું જોઉં છું. તે પરદેશી દરીયાઈ સામેનું પેતાનું ઉત્તમ રક્ષણ ધરાણપુરવકે કેટલી દે છે કારણ કે મુજબ કેમ એવું બજાર નથી કે જ્યાં માલનો ખર્ચ થતો હોય, પણ મુજબનું તો એવું મોટું બજાર છે કે જ્યાં માલની વહેંચણી થાય છે અને તે મુજબમાં જે માલ બનાવે છે અને વેચે છે તેને સંકડો માલિકની મુસાફરી કરી દેશના અંદરના ભાગમાં જવું પડે છે. તે માણસ હુનર ઉદ્યોગનું મયક દેશના અંદરના ભાગમાં રાખવાથી જાપાનીઝ અને ખીજ પરદેશી માલને દેશની અંદર આવવા માટે જે ખર્ચ કરવો પડે છે તેમાંથી તે મુકત રહેશે અને તે તેને પહેલાં ફાયદો થશે. મયકનો વધુ અભ્યાસ કરતી વેળા એવી જગા ગોધવી કે જ્યાં ખરો કાચો માલ તરત મળી શકે અને બાહરથી તે

માત્ર લાવવાનો ખર્ચ ઉગરે. લેંપ અને દીવાસળી જેવી ઘણી મોટી અને સોંધી વસ્તુઓ લઈ જવાનો ખર્ચ ૨૦ અને ૪૦ ટકાના વચ્ચે આવે છે, અને આવા હુનરવાળાઓ કુદરતી રક્ષણ મળે એવે ઠેકાણે પોતાના ઉદ્યોગનું મથક રાખવાનો હેતુ રાખવો જોઈએ છે. આ મુદ્દાની અગત્યતાનો વધુ દાખલો આપવા માટે હું જણાવીશ કે તાતા આયર્ન અને સ્ટીલ કંપનીની સ્થાપના અગાઉ તે કારખાનું કયા સ્થાપવું કે જ્યાં કુદરતી રક્ષણની દ્રષ્ટીએ સંખ્યાબંધ લાભ મળે તે અલવાસ કરી નહીં કરવા પાછળ એક વર્ષ ગયું હતું.

સરકારની ફરજ ઉદ્યોગ સ્થાપવાની નહીં પણ કેળવણી આપવાની અને શોધખોળ કરવાની છે.

મોટા પ્રમાણમાં ફેલાઈ રહેલી ગેરસમજૂતી દૂર કરવા માટે આ પ્રયત્ન કર્યો છે. સરકારે ઉદ્યોગો સ્થાપવા જોઈએ એવું માનનારાઓમાંનો હું એક નથી, તે મજા તવા ઉદ્યોગો માટે સરકારે જ્યાંને થોડાં નાણાં આપવાં જોઈએ એવું હું માનતો નથી. સરકારની મુખ્ય ફરજ કેળવણી કે જેને ત્રીશે આપણે વીચાર કર્યો છે તે ત્રીયાય દેશનાં સાધનો સંબંધી સાપતરીકી શોધખોળ કરવાની છે. ઘણીજ સહેલાઈથી સમજી શકાય તેવી રીતે પુરેપુરી ખબર દેશ સમુખ મુકવાની છે, માત્ર લાવકઘજ કરવા માટે વાજખી સગવડો પુરી પાડવાની છે; અને દેશી ઉદ્યોગથી ચતો માત્ર અને તેટલો પોતે અને જાહેર મંડળો પાસે ખરીદાવી માલની માગણી માટે ખાત્રી આપવાની છે. તે પછીની શુદ્ધિ તરફથી થવી જોઈએ. ઉદ્યોગ હુનરના અખતરા કરવાનું, કાંચે માત્ર પુરા પાડવાની શોધખોળનું કારખાનું ઉઘાડવાનું ઘણુંજ અનુકૂળ મથક શોધી, જગરમાં ખપે એવી જાતનો માત્ર જનાવવાનું કામ તેમનું પોતાનું છે. આ પછી જ્યાં અનુભવપરથી દેખાય છે કે હીંદી થાપણદારને જયારે જરૂર પડે છે ત્યારે સરકારની અરસપરસ સહાય કરવાની મદદ છુટથી મળે છે, એકવાર જો ખરી જાતનો માત્ર ઉત્પન્ન થયો—અને તે પરદેશથી આયાત થતા માલની જાતનો અને તેટલી કીમતનો હોય તો સરકાર તરફની ખરીદી તર્તજ મળે છે. આયર્ન એન્ડ સ્ટીલ કંપનીને સરકાર તરફથી આવી મદદ મળી છે અને અમે લડાઈ આગળ ચલાવવા માટે જોગા જનાવવા માટે પોલાદ, પાટા અને ખીજી ચીજો પુરી પાડી વયાજ સાથે જાહેરા વાળી આપવાને શકતીવાન થયા તે માટે ખુશી થયા છીએ.

વેપારના છુટાપણાની હીમાયત.

સરકાર અને ઉદ્યોગ સાથે સંબંધ ધરાવતી ખીજી જે જાગત લક્ષ્ય જોઈ છે તે વેપારનું છુટાપણું વીરૂદ્ધ રક્ષણની જાગત છે. આ જાગત સંબંધી હું ઘણું થોડું જાણું છું. કેળવણીથી તેમજ વહેવારમાં હું વેપારના છુટાપણાને હીમાયતી છું. પણ આ કાન્દરન્સની આગલી ગેઠકા વેળાએ તેમજ ખીજે ઠેકાણે દર્શાવી આપવામાં

આવશ્યક છે તે કબુલ કરે છું કે ઐટબીટન સીવાય કોઈ પણ દેશે વેપારનાં છુટાપ છુટાની રાજ્યનીતી અપાતીયાર કરી નથી અને ઐટબીટને પણ પોતાના વેપાર ઉદ્યોગને કોઈની સાથે હરીફાઈ કરવાની ન રહી અને પોતાના ઉદ્યોગ હુનરને તુકસા ન પહોંચવાનો ઓછો ભય રહ્યો તથા તેમ કર્યું હતું. આથી જ કોઈ રક્ષણ માટે મધ્યમ જગત નાખવાની સૂચના કરે તો હું તે સૂચનાની સામે યથાશ નહીં રૂની એકસાઇ જગતનો સવાલ અલગત વેપારનાં છુટાપણા વીરૂધ્ધ રક્ષણની રાજ્યનીતીની ચર્ચાની બાહર છે. મારા પોતાના અને મારી પેઢીના એ સંબંધીના વીચારો બાળીતા છે; આ જગત કેટલી ગેરવાજબી છે તે બતાવનારા અમે પહેલા હતા. એમ છતાં એ જગત સામે વાંધા દર્શાવવાનો હરાવ અને રજુ થવાનો હોવાથી એ જગત કહાડી નાખવાની માંગણી તરફ સંતોષ દર્શાવવામાં હું સંતોષ માનીશ. પણ દેશી ઉદ્યોગના વધારા માટે રક્ષણ માટેની જગત પાતે ધણી થોડી ઉપયોગી યથાપકશે. લોરડ કરાવનારા વખતમાં ખાંડની નીકાશ પર નખાયલી જગતના અનુભવપરથી માણસ પડે છે કે બીજી સ્થિતિઓ ન હોય તો એકલા રક્ષણથી ઉદ્યોગ ઉત્પન્ન થતો નથી. આથી હીંદની ઉદ્યોગીક ઉન્નતીના આપણા કાર્યક્રમમાં બીજી સ્થિતિઓ ઉત્પન્ન કરવાનું દાખલ કરવાની જરૂર છે. વેપારનાં રક્ષણની રાજ્યનીતી સીવાય બીજા અસંખ્ય મારગ છે કે જ્યાં સરકાર ઉદ્યોગના વધારા માટે મોટી મદદ કરી શકે, અને તેથી હું તે વીશે વીચેચન કરીશ.

હુનર ઉદ્યોગ માટે સુખ્ય જરૂર થાપણની છે.

હુનર ઉદ્યોગના વધારા માટેની બીજી ત્રણ જરૂરીયાતોમાં ધણીજ અગત્યની અને જે નીહીંદમાં ધણીજ જરૂર છે તે થાપણ છે. દેશમાં કુલ દોલત તે થાપણ નથી પણ તેનો જે ભાગ હુનર ઉદ્યોગના ક્ષેત્રમાં રોકવાનો હોય તે થાપણ છે. હીંદની કુલ દોલત અમે તેટલી હોય છતાં બીજા દેશોની સાથે સરખામણી કરતાં થાપણ તરીકે જે રકમ મળી શકે એવી છે તે ધણી ઓછી છે. બ્રિટીશ રાજ્ય પહેલાં હીંદમાં નાણા સંગ્રહી રાખવાની જે રીત હતી તે હજુ ચાલુ હોય એવું હું માનતો નથી; પણ હીંદના લોકો પોતાનાં ગામથી જે ખાતાઓ દુર હોય તેને નાણાં સંગ્રહતાં હજુ ધણા ચમકે છે. વધુ વીશ્વાસ રાખવાનું વલણ જે ધણું 'વધુ' જતું હતું તે સ્વદેશી બેંકોનાં દીવાળાં પછી પાછળ હટી ગયું છે. તેમ છતાં હીંદના લોકો પોતાની ફાગલ દોલત જે ઉદ્યોગ હુનરના સાદસા અનુભવીઓની પુરેપુરી અને સંભાળ પુરવંકની તપાસ પછી રચનામાં હોય-અને ઉદ્યોગ હુનર સ્થાપવાની એજ સંગીન રીત હું 'ધાર' છું-તેમાં રોકવામાં પોતાના દેશને લાભ છે તે વીશે બચાવ થતા હોવાના ચીનહો માણસ પડે છે. અનુભવીઓની દેખરેખ નીચે પહેલાં કામ ક્યાં વગર કંઈ પણ થવું એકતું નથી. આપને એનક સ્ટીલ કંપની તથા હાઇડ્રો ઇલેક્ટ્રીક કંપની પોતાની પુરેપુરી થાપણ જે 'જ' કરાડતી છે તે સ્તીરમાંથી મેળવી ચક્રવામાં ફતેદમંદ નીવડી તે આપણા લોકો પોતાના હુનર ઉદ્યોગની તક બચાવવા માટે કેવા બચાવત બન્યા છે.

તેનો પુરાવો છે. વડોદરા, માઈસોર, ગવાલીપર, ભાવનગર જેવા આગળ પડતાં દેશી રાજ્યો તેમજ દરબંગાના મહારાજાઓ આ સંબંધી તાત્કાલીક મદદ આપી જે દાખલો પુરો પાડ્યો છે તેની પ્રસંશા કરવાનું મારે છોડવું જોઈતું નથી. હીંદનાં દેશી રાજ્યો બ્રીટીશ હીંદ પર દેશના રક્ષણ માટે જે ભોળાં પડ્યાં છે તેમથી મુક્ત છે. ધણા આગળ પડતા રાજ્યોએ અગત્યના ઉદ્યોગ દુનરના સાદરો જે તેમની હદમાં કે હદની બાહર છે તેની યાપણ માટે પોતાનો ફળો આપ્યો છે તે બ્રીટીશ હીંદ સામાન્ય શાહનશાહતની સલામતી માટે જે ભોગ આપે છે તેના કંઈક બદલો છે. આ અગત્યની બાબત સંબંધી મામલો આશાવંત છે. જેમ જેમ ગામગામ ફળવણી ફેલાતી જાય છે તેમ તેમ લેણીની દોલત જે હાલમાં નકામા તહે વારો ઉજવવામાં અને મરણ પાછળની કીયામાં ખરચાય છે, અથવા તો કફોડા આકારનાં ઘરેણાંઓમાં રોકાય છે તે વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં દુનર ઉદ્યોગ તરફ ખેંચાશે એવી મને આશા છે. અત્રે મારે જણાવવું જોઈએ કે અરસપરસ સહાય કરવાની હીલચાલ જેનાથી વખત જતાં આખા દેશમાં વધાજનો દર લટવાની ખત્રી રહે છે તે ઉદ્યોગ દુનરની હીલચાલનો કામતી મદદનીશ છે. જ્યાં સુધી ખેડુતોને ૧૮ થી ૨૦ ટકાની તેરીએ તેમની જમીનની જમીનગીરી પર નાણાં ધીરવાનું બની શકે છે ત્યાંસુધી હાલના દુનર ઉદ્યોગ જે પોતાની ઉપર દેશ અને પર દેશી દરીદ્રાઈની અસર રહેવાથી મધ્યમ વહેંચણી આપે છે તેના તરફ ધણા થોડા સોંકા ખેંચાશે. પરદેશી યાપણ દેશમાં દાખલ કરવાના લાભ અને ગેરલાભ બીશે મારી આગળના પ્રયોજાએ વધુ સારી શક્તીથી અને શુભાખીતપણે ચર્ચા ચલાવી છે પણ તે સવાલ આજે હમેશ કરતાં ઓછો અગત્યનો છે. લડાઈને લીધે દોલત નો મોટો ભાગ નાશ પામે છે તેથી પરદેશી યાપણના સાધનો ઓછાં થતાં જાય છે અને હવે ભવીષ્યમાં હીંદને પોતાનાં સાધનોપરજ આધાર રાખવો પડશે. આથી દુનર ઉદ્યોગવાળાઓએ લોકો પોતાને ત્યાં યાપણ રોકે એવી રીતે શોધખોળ કરી પોતાનું ભવીશ્ય નક્કી કરી કુશળપણે કારોબાર ચલાવવો ધટે છે. આ બાબતમાં ફરજથી અલગ થવાનું કામ પ્રજા અને દેશ તરફ ગુનાહ કરવા જેવું છે.

હીંદના કાચા પદાર્થો.

કાચા પદાર્થો સંબંધીની હીંદની શક્તિ બીશે મારે વધુ કહેવાની જરૂર નથી. ધણીવાર કહેવામાં આવે છે તેમ કુદરતે દરેક જાતના ઉદ્યોગો માટે કાચા પદાર્થો પુરતા પ્રમાણમાં પુરા પાડ્યા નથી પણ જે માલ આપણે આયાત કરીએ છીએ તેમાંના ઘણો માલ આ દેશમાંથી આપણે સહેલાઈથી મેળવી શકીએ તેમ છે કે કેમ તે માટે આયાત અને નીકાશની આપણી યાદી પર લક્ષ આપવાની જરૂર છે.

ઈંગ્લીશ મજુરો કરતાં હીંદી મજુરો ઓછું કામ કરે છે ?

મજુરીની બાબતમાં પણ દોલતની માફક, જેમ બધી દોલત યાપણ નથી, તેમ મજુરોની સંખ્યા તે કંઈ મજુરોનું જ નથી. વસ્તીને કટલો ભાગ દુનર ઉદ્યો

ગના કામમાં પડવાને શકતીવાન અને રાજી છે અને તેમને કેટલું કામ સોંપી શકાય તેમ છે તેની ખાતરી કરવાથી દેશમાંથી કેટલા મજૂરો મલી શકશે તેનો ખરે વી ચાર આવે છે. હીંદના લોકોપર સામટી રીતે આજસ કે ગફલતનો સામાન્ય આ રાખ મુકવામાં હું સહીથી છેલ્લો રહીશ. કંઈપણ શક વગર તેઓ ઉદ્યોગી અને પોતાની રીત પ્રમાણે કરકસર કરનારા છે. પણ ધણી બાબતોમાં એ રીત હાલની ઉદ્યોગી કામ બનાવવા માટે યોગ્ય થઈ પડે તેમ નથી. ખેતીવાડી કે જે આ દેશ નો સહીથી જીવો અને મોટો ઉદ્યોગ છે તેમાં ધણુંકરીને હીંદી પ્રજા સુસ્ત નથી. પોતાનું જ્ઞાન—જે ધણીવાર ધારવામાં આવે છે તેમ ઝાઝું નથી તેને નામદાર ગવરનર લોર્ડ વીલીંગટન કે જેમણે થોડા વખતપર કબુલ કર્યું હતું કે હીંદી ખેડૂતને પોતાના ધધાનું જ્ઞાન અસાધારણ છે, તેઓ ટેકા આપે છે, તે પ્રમાણે લોકો કઠણ ધીરજવાળા અને ખંતથી કામ કરનારા છે. પણ તે કામદાર ગામડેા હોવાથી, અને ગામડાંની રીત પ્રમાણે ચાલતો હોવાથી, હાલના કારખાનાની જીંદગીને એકદમ અતુકળ થઈ પડતો નથી. તે ઉપરાંત તેની મોટામાં મોટી આશા તેની ન્યાત કે ટાળા માંજ સમાઈ જાય છે. જીવણીના ફેલાવાથી અને સમાજ તથા પ્રજાકીય જીવનના વીશાળ વીચારથી આ સ્થિતિ કંઈ પણ શક વીના સુધરશે. અત્યાર અગાઉનો કેટલોક મુદ્દરો માલુમ પડવા માંડ્યો છે તેમ છતાં હીંદમાં કારખાનામાં કામ કરતો માણસ યુરોપીયન દેશોમાં કામ કરતા કામદાર કરતાં સરાસરી ઓછો માલ કઢાડી શકે છે. બાહોશ ટીકાકારોએ જણાવ્યું છે કે લેંક શાયરનો એક કામદાર ૪ થી ૫ હીંદી મીલ મજૂરો જેટલું કામ કરે છે. હીંદની ખાણોના વડા ઇન્સ્પેક્ટરે પોતાના છેલ્લા વાર્ષિક રીપોર્ટમાં જુદા જુદા દેશના કામદારો સરેરાશ કેટલું કામ કરે છે તેમાં નીચલા આંકડા આપ્યા છે:—

હીંદમાં (અ) જમીનની નીચે ૧૭૯ ટન (બ) જમીનની ઉપર અને નીચે ૧૧૪ ટન. ઇંગ્લંડમાં (અ) જમીનની નીચે ૩૩૨ ટન (બ) જમીનની ઉપર અને નીચે ૨૬૪ ટન. એતો દેખીતું છે કે હાલના દુનર ઉદ્યોગ માટે ઉપરટપકના માણસો કહે છે તેમ હીંદમાં મજૂરો પુષ્કળ નથી તેમજ સૌંધા નથી. અમુક હદ ઉપરાંત મજૂરીનો બચાવ કરનારા યંત્ર હીંદમાં કરકસર કરનારા નથી એવી માન્યતા મારા ધારવા મુજબ જુલલરેલી છે. મારી ખાત્રી થઈ છે કે દેશની દુનર ઉદ્યોગની ખીલવણીનો આધાર જ્યાં બની રહે ત્યાં પોતાની મેળે ચાલે એવા સાંચાકામ મોટાં પ્રમાણમાં પુરા પાડવાપર છે. આ નીચગ પ્રમાણે અમે અમારા ઉદ્યોગો સંબંધી કામ લઈએ છીએ અને ભાગ્યેજ અમને તેમાં નીપજતા મળી હોય.

સાકચ્વી ખાતેનાં લોખંડના કારખાનામાં થનારો વધારો.

આ સામાન્ય બાબતો પડતી મુશ્કેલી હું આજણી હાલની સ્થિતિ તરફ વળું તો કાલસાની ઉત્પન્ન અને ખપને લગતા આંકડાપરથી હીંદના દુનર ઉદ્યોગનો ખ્યાલ આવશે. સને ૧૯૧૩ માં પુરા થયલાં ૧૦ વર્ષ દરમિયાન કાલસાની ઉત્પન્ન બેવડી થઈ છે. છેલ્લા સત્તાવાર રીપોર્ટ

પ્રમાણે કુલ ઉત્પન્નનો ૩૩ ટકા જેટલો ભાગ રેલવેઓ વાપરે છે જ્યારે વેપાર ઉદ્યોગ માટે જે વપરાય છે તેમાંના ૧૨ ટકા ૩ અને શણની મીસો વાપરે છે, અને તેટલોજ કાલસો લોખંડ અને પીત્તળનાં કારખાનાં અને છંટ અને નળીયાંના કારખાનામાં જાય છે. પરદેશી કાલસાની આયાત અને હીંદી કાલસાની નીકાશ બંને એક સરખી છે. સાકચી આયર્ન અને સ્ટીલ વર્ક્સ વિહડવાથી અત્યંત આવધારો થયો છે અને એ કારખાનામાં દર વર્ષે સરેરાશ ૪,૦૦,૦૦૦ ટન કાલસો ખપે છે. ઉદ્યોગ હુનર માટે વીજળીક બળનો ખપ વધ્યો છે તે તાતા હાઇદ્રો ઇલેક્ટ્રીકની યોજના, કાવેરી વર્ક્સના વધારા અને ખીમ્ત ટેકાણાની નાની યોજનાઓ પરથી મालુમ પડશે. વીજળીનું હીન્દમાં મોટું ભવીષ્ય છે અને કારખાનાં સલાવવા માટે તે બળની માંગણી વધુ થાય છે. તે આ જમાનાનું એક ઘણું આશાવંતુ ચીન્હ છે. કાલસાના સંબંધમાં તેમ જ લોખંડની ઉત્પન્ન અને ખપ એ દેશની ઉદ્યોગીક શક્તીની ખાત્રી ભરી કસોટી છે. ડોક્ટર હેલી-શોએ ખીરીશ એસેસીએશનના એન્જનીયરીંગ વીભાગમાં એક માનપત્રમાં ખરેખર જણાવ્યું છે કે છેલ્લા થોડાં વર્ષ દરમિયાન જર્મનીની લોખંડ અને પોલાદની ઉત્પન્ન તે તેના હુનર ઉદ્યોગના વધારાનું સુચીપત્રક જેવું છે. આ દ્રષ્ટિએ સાકચી ખાતે આયર્ન અને સ્ટીલ વર્ક્સ સ્થાપવામાં આવ્યા છે તે પ્રત્યક્ષ અગત્યતા ધરાવનારા છે. લોખંડ અને પોલાદની આયાત પરથી એમ છતાં દેખાય છે કે ખીમ્ત એવા કારખાનાઓનો માલ ઉપાડવા માટે હીંદી માગણી પુરતી છે અને કાનફરનસ જાણીને ખુશી ધરે કે સાકચી ખાતેના કારખાનામાં વધારે કરવાના સવાલ પર હાલમાં વીચાર સલાવવામાં આવે છે.

હીંદના ખનીજ પદાર્થો.

મેં કાલસા અને લોખંડના ઉદ્યોગના વધારા વીશે નીચેયન કહ્યું છે. હીંદમાં એવી જાતના ખનીજ પદાર્થો કદાચતમાં આવે છે કે જેનો સીધો વપરાસ હોય કે જેની નીકાશ થતી હોય તે ઇપકો થોડે અંશે એછો થયો છે, પણ ધાતુ પેદા કરતા ખનીજ પદાર્થો જાગતની બેદરકારીનો ઇપકો તો હજી હુનર ઉદ્યોગની અગવળને માથે છે. આ બેદરકારીનું કારણ ધણીવાર જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ હાલની ધાતુ અને રસાયણીક ખીત્રવણીમાં નવાની અખતમાં બેળની ઉત્પન્નનો સવાલ જંભીર થઈ પડે છે અને, બળની ઉત્પન્નનો ઉપયોગ કરવામાં નીપજ જતા મળવાથી ખનીજ પદાર્થો તરફ બેદરકારી અતાવવામાં આવે છે કે જે એ કસી ધાતુનેજ માટે કામ કરવા જેટલો નફો આપી શકતી નથી. ધાતુ અને રસાયણીક ઉદ્યોગના ક્ષેત્રમાં જર્મનીએ પોતાના ઉદ્યોગનો પાયો નાખ્યો અને હવે તે ક્ષેત્રમાંથી બાહર નીકસી પડ્યું છે અને ઘણાં વર્ષ સુધી બાહર રહેશે અને આ તક હીંદી હુનર ઉદ્યોગના આગેવાનો અને હીંદી સરકાર માટે ધાતુના ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવા માટેનો દરદ પ્રયતન કરવા માટે લાભ કારક છે. જે ઉદ્યોગોમાં આર્થિક કુશળી પુરું કરવાનું છે તેમાં

સરકારની મદદ ધણી ઉપયોગી થઈ પડશે એવું માઝ માનવું છે સર થોમસ હોલડે આવા અગત્યના કુટાળાનું જે વર્ણન આપ્યું છે તેમા તેમણે હીંદના ખનીજ પદાર્થો વીજે ટીકા કરતા જણાવ્યું છે કે સવક્રીક એસીડ ધણી રસાયનીક અને ધાતુના ઉદ્યોગોમા ચાવી રૂપ છે, સુપરફેસ્ટ્રેટસ ખનાવવા માટે, ખનીજ તેવા એ પ્રમા કરના માટે અને એમોનીયમ સલ્ફેટ જુદા જુદા એસીડો અને ખનીજ પદાર્થોની ઉત્પન્ન માટે તેની ધણી જરૂર છે. સાબુ, કાચ, કાગળ, તેલ, રંગ, અને રંગવાની ખીજ ચીજો ખનાવવા માટેના કામની સાકળમા તે અગત્યની કડી છે કે ચી ધાતુ ગાળવા માટે પણ તે ઉપયોગી છે તે જણાવે છે કે સવક્રીક એસીડ અને ખાર ખીજના ધણી ઉદ્યોગો માટે અનશયના છે, છતાં તેના લાભકારક ખનાવટની સ્થિતિ દેશમા સાથેની ખીજ ઉત્પન્નના અપ હોય છે તથાજ લાવવા લઇ જવાના ખર્ચની રક્ષણ આપનારી અસર બરાબર થઇ રહે છે કારણ કે રસાયનીક ઉદ્યોગમા સાથે ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓ અગત્યના ભાગ છે આ સ્થિતિ ઝડપથી પાક ખનતી ભય છે પણ સાહસીક યાપણવાળાએ એ વાત પણ યાદ ગાખવી જોઇએ કે હીંદની હાલની જરૂરીયાત એવી છે કે તેને ધણી થોડો અપ થશે કે જેથી આનીક ખનાવટથી કીમતમા મોટો ઘટાડો થાય

ઉદ્યોગોક બાબત ૧૨ વધુ લક્ષ આપવાની જરૂર.

હીંદી જાહેર પ્રજાને ઉદ્યોગોક બાબતપર આગળ કરતાં વધુ લક્ષ આપવાની વીનતી કરવાની આ તક ૬ લઉં મે અત્યાર અગાઉનું કલ્પન કર્યું છે કે આ બાબત સબધી કઇક સુધારો થયો છે પણ હુનર ઉદ્યોગની અગત્યતાના વખાણના લાગણી ભર્યા ઉદગારો એાછી જરૂરના છે, જોકે તે કેટલાક ઉપયોગના છે પ્રત્યક્ષપણે કરી દેખાડવાની વધુ જરૂર છે ખેતીવાડી ખાતાનો એવો અનુભવ છે કે નવો સાંચો જે ખરીદવાનું સગસરી ખેડુતની શક્તિની બાહેરનું નથી તે હીંદી પ્રજાના ખેતીના અસહ્ય બોજારો કરતા વધુ સતેવકારક પરીણામ ઉત્પન્ન કરવું માલમ પડ્યું છે તેવીજ રીતે માલ ઉત્પન્ન કરનારાઓના પ્રદેશમા પ્રત્યક્ષ રીતે બતાવી આપવાથી અભયમ જેવા પરીણામ આવશે આપણા કરતા એાછી અનુકૂળતાવાળા દેશમા હુનર ઉદ્યોગમા સાયનસનો ઉપયોગ કરવાથી જાણનાજોગ પરીણામ આપ્યા છે તે આપણે લોકોને હમેશા સમજાવતા ગ્રેવુ જોઇએ હુનર ઉદ્યોગમા સાયનસ પ્રખય કરવાથી એક અને ખીજ પ્રજા વચ્ચેના સ્નાયુની ખીનવણીનો ફરક અને દવા પાણીના ગેરલાભ એાછા થશે ખરી રીતે સાયન્સ બધાને એકસરખી પકતી ઉપ-લાવી મેનન છે આપણી વીનતી નેદાના કાનને કરવા કરતા તેમની આખને કંવાની જરૂર છે કારણ કે આજે મેળવેલો અનુભવ ખીજ સાધનો વડે મેળવેલા અનુભવ કરતા વધારે શક્તીવાળો છે ૮ આ કાનફરનસ અને હુનર ઉદ્યોગના મધ્યમા મીત્રોનું લક્ષ સાયનસ અને હુનર ઉદ્યોગના ભેગા મળવાથી કેવું પરીણામ આવે છે તે તરફ પ્રજાને બતાવવા માટે અને બને તેટલા ધણી રોડગમા પ્રદર્શન ભરવાની અને હુનર ઉદ્યોગના સચક્રસ્થાનો ભરવાની અગત્યતા તરફ

ખેત્રુ' છું. અલગત ભાષણો અને સંપ્રદાયો તથા પ્રદર્શનો કરતાં વધારે જરૂર સંગીત પાયાપર મોટાં દુનર ઉદ્યોગો સ્થાપી તેનો સંગીતપણે કારોબાર ચલાવવાના પ્રત્યેક દાખલાની છે આજે મેં અનેકવાર મારાં ભાષણ દરમીયાન જે કોઈ દુનર ઉદ્યોગ સ્થાપવાનો હોય તેના ભવીષ્ય વીશે સહિયી સારામાં સારા પ્રવીણ માણસ પાસે સંભાળભરી રીતે પ્રાથમિક તપાસ કરાવવાની યાજતપર ભાર મુક્યો છે. જે આવી શોધખોળનું કંઈ પરીણામ ન આવે તોપણ તેનાથી તેની સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓ ઉપરાંત તપાસ કરનારા અને વીધાર્થીઓના વધુ મોટાં મંડળને કીમતી જ્ઞાન મળશે.

પ્રગતીયપણું જાળવવા માટે શાની જરૂર છે ?

અને હવે હું વિશ્વાસની કબુલાત સહીત પૂછું કરું ? દરેકે મીઠાંવાળા હીંદીએ પોતાને પુછવું જોઈએ કે “હું મારા દેશની સહિયી સારી સેવા કેવી રીતે બજાવી શકું ?” દુનર ઉદ્યોગની ખીલવણીનો માર્ગ મેં કીધો છે, કારણ કે મારી પાછી ખાતરી થઈ છે કે હીંદની ભવીષ્યની ઉતતી ગારે આપણે દુનર ઉદ્યોગના વધારા તરફ લક્ષ આપવાનું છે. એડીનબરો રિવ્યુના ગયા જન્યુઆરિ મદિના. ૧ અંકમાં અગ્રસ્થાને પ્રગટ થયલા એક આરટિકલમાં જાણી પર્થતની મારી આ માન્યતાને મજબુત રોકે મળેલો જોઈએ હું ખુશી થયો છું. તે લેખમાં મી. એક્સીસ શ્રીમી પસ પ્રગતીયપણાના મુખ્ય ભાગનું પૃથક્કરણ લગાડ પછી જે ગોઠવણનો આધાર પ્રગતીયપણાપર નહી હોય તે ટકા શકવાનો નથી તે વીશે કહ્યું છે તે જોણવાજોગ છે. પ્રગતીયપણું બતાવનારી જુદી જુદી વસ્તુઓ તપાસી તેમણે જણાવ્યું છે કે આર્થિક લાભથી જોડાયેલી કામનું પ્રગતીયપણું સહિયી વધુ ટકાઉ છે. તેમણે લખ્યું છે કે “ખરી રીતે કહી શકાય કે આ લાગણી (અગત્યના લાભવાલી કામની લાગણી) સહિયી વધુ મજબુત અને સહિયી અગત્યનો લાગ છે કે જેની ગેરહાજરીમાં સામાન્ય લાગણી જળવી રાખવા માટે બીજી કેઈ પણ ચીજ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ નથી. કોઈ પ્રગતના ભાગોના અગત્યના હીત વચે અથડાઅથડી થાય છે ત્યારે સામાન્ય ભાષા અને સામાન્ય સુધારાવધારાનો સામાન્ય છતીહાસ પ્રગતીય સંપન્નજવી રાખવા માટે ઉપયોગી થઈ પડશે નહીં.” રાજ્યદવારી હુકો કરતાં પણ હીંદી સ્વદેશાભીમાની જે માટે વધુ અગત્ય છે તે માતરજુમી તરફના પ્રેમ અને માનને માટે દરદતાથી એકત્રપણે થયલા પ્રગતીયપણાનો વધારો છે. પ્રગતીયપણા તરફ જવાનો રસ્તો આર્થિક સુધારાવધારો છે.

હીંદની પ્રગતીના રથમાં બીજો ઘોડો જોડવાની જરૂર.

દેશના દરજ્જાનો આધાર મુખ્યકરીને તેની દુનરઉદ્યોગની ખીલવણીપર છે. દાખલા તરીકે જર્મની હાલમાં જે સ્થિતી ભોગવે છે તે તેણે લોખંડ, રસાયણ અને ખીજા દુનરઉદ્યોગમાં ફરેલા મોટા વધારાને આભારી છે, અને હીંદ ભવીષ્યમાં

આ દીશામાં વધવાનો પ્રયત્ન કરશે એવો મને વીસવાસ છે, આ દેશના લોકોને પોતાનો કરોબાર ચલાવવામાં પુરતો હિસ્સો મળે તે સખંધી આ મંડળીની અંદર કે બાહરે કેમ આપુર હિમાયત કરનારો હોય તેટલો હું તેનો હિમાયતી છું. આ સ્થિતિ લાવવા માટે જે મદદ કરે છે તે સધળા પોતાની માતૃભૂમિ હિંદની જ નહીં પણ ઘોડીશ શાહનશાહતની મોટી સેવા બખવે છે કે જે જેનું હિત તેના બીજા છોકરાંઓની માફક હિંદને એકસરખા રાજદવારી અને શેઠરી હક આપવામાં સમાયલું છે. હિંદને હવે ઇંગ્લંડના તાજમાં એક સઉથી ઝળકતા જવાહીર તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે અને મને કંઈપણ શક નથી કે લાંબા વખતથી વીચારમાં ફેરફાર થવાની જે વાતો ચાલે છે તેનાથી અતલગ કુટુંબના આવકારવાળા સલાસદ તરીકેના તેના હકને વધુ સ્વીકારવામાં આવશે અને તે ને ત્યાં અગત્યનું સ્થાન આપવામાં આવશે. સીન્ડરેલા આખરે દરબારમાં આવવાની જ, પણ તેને તેની ગાડી ખેંચવા માટે ભેંધે તેવા ઘોડા મળવા ભેંધે કે જે તેને ટેકરીપરના બાદશાહી કુટુંબી મકાનમાં તેના યોગ્ય મથાને લઇ જાય. મને લાગે છે કે અત્યાર સુધી જાદુઈ ઘાડીને રાજદવારી ઉમેદના સામાનવાળો ઘોડો ભેંડેલો હતો અને જે કે તે સાડાં અને પાણીવાળું પ્રાણી છે, તોપણ મને લાયક છે કે તે આપણી આ શાઓ અને ઉમેદોના ભારે બોળને ટોચપર ઝડપથી લઇ જાય એવો શક્તીવાળો નથી; પણ આપણે જે તેની સાથે બીજો ઘોડો ભેડીએ કે જે પાણીવાળો અને દેખાવવાળો નહીં તોપણ મારા વીચાર પ્રમાણે તે વધુ દૃઢ અને શક્તીવાળો છે. હું હુન્નર ઉદ્યોગ અને વેપારની વફાદારી વિષે કહેવા માંતું છું—તે ગાડી મધરાત પડતાં પહેલાં ટેકરીની ટોચપરના મહેલ આગળ પહોંચવામાં ફતેહમંદ નીવડશે તે વીશે મને કંઈ પણ શક નથી. જાને સારી હરીફાઈ કરે એવા દુધ લાઇઓ છે અને જુદા જુદા માર્ગના તેઓ ફળવાઇ ભોમીયા બનેલા છે અને બેવડા જનમાં સારી રીતે ચાલવાને તેમને વીશે ખાતરી છે હું પોતે એવું ધારું છે કે એક ઘોડો પોતાના દેખી શકાય એવા કામથી પ્રભાવી દુબી પોતાના તરફ ખેંચશે જ્યારે બીજો જે રોડે બોલે એવું સારું પોતાનાથી જતું કરશે.

દેશબંધુઓને સંદેશ—“ફળવાઓ, બચવસ્થા કરો અને

અરસપરસ મદદ કરો.”

આગળના બહીષ્કાર દાખલા પ્રમાણે ચાલું તો હું આ કોનગ્રેસને અને તેની મારફતે મારા દેશબંધુઓને “ફળવાઓ, બચવસ્થા કરો અને એક બીજાને મદદ કરો”નો સંદેશ આપવાની હિંમત કરું. વીજ્ઞાન શાસ્ત્રની, હુન્નર ઉદ્યોગની અને અર્થશાસ્ત્રની ફળવણી આપવાનું કામ સરકારનું છે, પણ એ બોળને આપણો ભાગ આપણે ઉપાડવો ભેંધે. જે આપણને અરેબર ઉંચી માનવસની ફળવણી ભેંધતી હશે અને તેનાથી લાભ મેળવવાને આપણે દૃઢ હોઇશું તો આપણને તે મળશે. આપણે ઇચ્છાનું એવું વાતાવરણ સ્થાપીશું કે રથના પેડાને કંઈ પણ

આંચકા વગર આગળ ચલાવશે. અવરથા સંબંધીનો આપણો નબળો મુદ્દો છે. મે તમને બતાવી આપ્યું છે કે જાપાનની હુનર ઉદ્યોગ અને વેપારની ક્ષતેદના મોટા ભાગનું મુલ વયવસ્થા છે અને જર્મનીની હુનરઉદ્યોગની મોટાઇનો પાયો પણ તેજ છે. વયવસ્થા, કાર્ય સીધું અને સંપૂર્ણતા એ આપણો મુદ્દાલેખ હોવો જોઇએ. હું તમને અમારી પોતાની પેઢીના અનુભવ પરથી ખાતરી આપું છું કે એક હીંદી થાપણવાળા ખાતરી આપે કે તમને મદદ ની જરૂર છે તો સરકાર તરફથી અરસપરસની મદદ જરૂર મળે છે. આપણે હુનર ઉદ્યોગના માર્ગે ચાલીએ છીએ. સરકારી અમલદાર વર્ગની સાથે હાથમાં હાથ મેળવીને આપણે ચાલીએ છીએ અને જ્યારે સામાન્ય હેતુ માટે પ્રયત્ન કરીએ છીએ ત્યારે મતફેરનો સંભવ નથી, કે જેથી મુધારા વધારાનું કામ પાછળ હટે.

લડાઈની અસર.

લડાઈથી હુનર ઉદ્યોગનો માર્ગ સરળ થશે એવા ખીલાલ કાઢીએ આ મંડપ છાડીને જતી વેળા રાખવો નહી. લડાઈને લીધે એટલી મોટી થાપણ નાશ પામી છે કે તેથી પશ્ચીમની માલ ઉત્પન્ન કરનારી પ્રજાએ સામાન્ય સ્થિતિ સ્થપાતાં વધારે જાગૃતીથી કામ કરશે પણ લડાઈથી આપણને તક મળી છે. તેણે હીંદને શેઠાનશાહત તમાં અને હુનયામાં નવું સ્થાન આપ્યું છે. તેનાથી ઇંગ્લેન્ડ અને હીંદીવાનો વચ્ચે ઘાડી એકદીક્ષી યજ છે કે જેનાથી વખતના વહેવા સાથે દીલસોહતા બધ મજબુત થશે કે જે માટે નામદાર શાહેનશાહે વીનંતી કરી છે અને તેનાથી અરસપરસની મદદનો જુસ્સો મજબુત થશે જે બંને પ્રજાને લાભકારક છે. જો આપણને તકનો લાભ આપવામાં આવે અને આપણા પોતાના ભવીષ્યનાં વીશ્વાસની લગામ સોંપવામાં આવે અને આપણે હીંમત, શક્તિ, સંપૂર્ણતા અને પ્રમાણીકપણે એ સ્થિતિનો લાભ લઈએ તો રાતની પછી દીવસ આવે છે તેટલી ખાતરીથી હુનીયાના લોકોમાં આપણું સ્થાન ક્ષતેદમંદીથી મેળવી શકીશું.

—:૦:—

વફાદારીનો ઠરાવ.

પ્રમુખે પોતાનું ભાષણ ખતમ કરવા બાદ તે પછી એક મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે દેશના હુનર ઉદ્યોગોમાં લાભ ધરાવનારાઓના પ્રતીનિધીઓનું બનેલું આ કોનફરન્સ નામદાર શેહેનશાહ તરફ ઉંડી અને કાયમની વફાદારી માનપૂર્વક જાહેર કરે છે અને બ્રિટીશ સરકારને ખાત્રી આપે છે કે આ મોટી લડાઈ વેળા બધા હુનર ઉદ્યોગોના વર્ગો પોતાનો વહેવાર ટેકા અને મદદ આપતા રહેશે, કારણ કે તેઓ જરાજર પીછાને છે કે દેશના શાંત વધારા અને ઉદ્યોગોનો આધાર આ દેશ સાથેના બ્રિટીશ સંબંધ ચાલુ રહેવા ઉપર રહેલો છે.

હીંદ છોડતી વેળાની નામદાર શહેનશાહની લાગણી.

હરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં પ્રમુખે જણાવ્યું હતું કે વફાદાર મુઝબમાં આ હરાવના ટેકામાં વધુ શબ્દો બોલવાની જરૂર નથી. નામદાર શહેનશાહ હીંદથી ઇંગ્લંડ ખાતે વીદાય થયા ત્યારે તેમણે જે ભાષણ કર્યું હતું તે ધણુ દીલસોઝી ભર્યું હતું. તે નામદાર હીંદને આહતા હતા. હું ઇંગ્લંડ ગયો ત્યારે નામદાર શહેનશાહના રટાફના એક માણસે મને કહ્યું કે નામદાર શહેનશાહ અને શહેનશાહ બાનુ સ્વીમરમાં બેઠા પછી રોકપર મુઝબના લોકોને જોવા ગયા હતા અને તે વેળા તે નામદારેએ જણાવ્યું હતું કે ‘અરે આ ભુમીને આપણે કદાચીત છેલીવાર જોઈએ છીએ.’ આ વેળા તેમની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં હતાં. આપરથી દેખાશે કે તે નામદારે હીંદને કેવા આહ છે તે માલુમ પડે છે. આ બાબત મેં લોર્ડ ક્યુને પુછતાં તેમણે આ વાતને શબ્દેશબ્દ ટેકા આપી નામદાર શહેનશાહ હીંદને ધણું આહ છે અને તેમની હીંદ તરફ ધણી દીલસોઝી છે તે જણાવ્યું હતું. આ જોતાં આપણે આ હરાવ પસાર કરવો ઘટે છે.

મત લેતાં હરાવ પસાર થયો હતો.

બપોર પછીનું કામકાજ.

બપોર પછી કોનફરંસનું કામ ચાલતાં મીસીસ સરોજની નાયકુ આવી પહોંચતાં તેમને હાજર રહેલાઓએ તાળીઓના ગડગડટ કરી મુકી આવકાર આપ્યો હતો. મીં મહમદઅલી જુના, સર લાલચંદર કશણુ, ઓનરેબલ મીં મદનમોહન માલવીયા અને બીજા યુરોપીયન ગ્રહસ્થોએ પણ બપોર પછીની બેઠકમાં હાજર આપી હતી.

રજુ થયેલો વારસીક રીપોર્ટ.

ઓનરેબલ શવ બદાદુર આર. એન. મધોલકરે તે પછી વારસીક રીપોર્ટ અને હીસાબ રજુ કર્યો હતો તેમાં કોનફરંસે આખાં વરસમાં શું કામ બજાવ્યું છે તે જણાવ્યું હતું. તેમણે રીપોર્ટ રજુ કરતાં જણાવ્યું કે રીપોર્ટમાં એક બે વાતો ખાસ ધ્યાન ખેંચનારી છે. લડાઈને લીધે જર્મની અને ઓસ્ટ્રીયાથી માલ આવતો બંધ થયો છે અને દીલગીરીની વાત એ છે કે લડાઈનો લાલ લાઈને હીંદમાં સ્વદેશી ઉદ્યોગો સ્થાપવાની તક લેવામાં આવી નથી. તે પછી તેમણે રીપોર્ટમાંના કેટલાક ફકરા વાંચી સંભળાવ્યા હતા.

ઓનરેબલ મીં લલજીભાઈ શામળદાસે તે પછી વારસીક રીપોર્ટ અને હીસાબ બદાલ રાખવાની દરખાસ્ત મુકી જણાવ્યું કે કોનફરંસની ઓફીસે હુનર ઉદ્યોગનાં ખાતાંઓની ડીરેક્ટરી ફરી તકવાર કરી છે. વળી એ ઓફીસે વીદ્યારથી એને જોઈતી ખનર પુરી પાડી હતી. આ બંને કામો ધણા અગત્યનાં છે. ઓનરેબલ મીં મધોલકરે છેલ્લાં ૧૧ વરસ થયા આપણા સેક્રેટરી છે અને તેઓ ધણી

ખખરાથી માહિતગાર છે. તેઓ જો સેક્રેટરી ન હોત તો આવું સારું કામ ચાલ નહીં. આથી આપણે જોનરલ સેક્રેટરી મી. મધાલકરનો ઉપકાર માનવાનો છે. વળી આપણા હીસાબ તપાસવા માટે મી. એસ. બી. બીલીમોરીવાનો ઉપકાર માનવાનો છે.

આનરેબલ મી. ઉપાસણીએ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આપણા સેક્રેટરી મી. મધાલકરે છેલ્લાં ૧૧ વરસથી દેશની હુનર ઉદ્યોગ સંબંધી અગત્યની સેવા બજાવી છે. સર દોરાબ તાતા જેવા આપણને પ્રમુખ મળવાથી પણ આપણને લાભ થયો છે. વેપાર ઉદ્યોગમાં હમણા આપણને જોઈતી ફતેહ મળતી નથી કારણકે આપણે અત્યાર સુધી હાથ જોડીને બેસી રહ્યા હતા. આથી આપણે વધુ ઉત્સાહથી કામ કરવું ઘટે છે. આપણે વળી આ કોનફરન્સને નાણાં સંબંધી મદદ કરવી ઘટે છે. હવે વહેવારીક કામ કરવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે અને આપણે બધાએ સેક્રેટરીને મદદ કરવાની છે.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

મી. ગોખલે અને સર ફીરોઝશાહનાં મરણ માટે ખેદ.

પ્રમુખ સર દોરાબ તાતાએ તે પછી એવી મતભાવનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે આનરેબલ મી. ગોખલે અને આનરેબલ સર ફીરોઝશાહ એમ, મહેતાનાં મરણથી દેશને ઉદ્યોગ હુનરની દીશામાં જે જે ખોટ ગઈ છે તેની આ સલા નોંધ લે છે, એ બંનેએ દેશી ઉદ્યોગના હક માટે લડત ચલાવી હતી.

સર દોરાબે ઠરાવના ટેકામાં બીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ મહાન પુરુષોનાં મરણથી દિંદને કેવી ખોટ ગઈ છે તે થોડા વખતથી આપણે સાંભળ્યું છે એટલે આ હોલમાં હવે તે બીશે ઝાઝુ બોલવાની અગત્યતા નથી. આથી હું તમને ઉભા થઈ શાંતિથી ઠરાવ પસાર કરવાની બીનંતી કરું છું.

તે પછી સભાઓએ ઉભા થઈ ઠરાવ પસાર કર્યો હતો.

યુનીવર્સિટીઓમાં હુનર ઉદ્યોગની ફેકલ્ટી સ્થાપવાની બલામણ.

ડોક્ટર હેરલ્ડ મેને એવી મતભાવનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે:-

(એ) દરેક દેશની પ્રગતિ અને આબાદીનો આધાર હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીપર છે તે જોતાં આ કોનફરન્સ હીંદની મુખ્ય યુનીવર્સિટીઓમાં હુનર ઉદ્યોગની ફેકલ્ટી સ્થાપવાની અને જે હુનર ઉદ્યોગનાં ખાતાંમાં હસ્તીમાં હોય તેમને બોલવવાની અને નવાં ખાતાં ઉઘાડવાની તેમજ ધીમે ધીમે પ્રાથમિક અને મધ્યમ કેળવણી આપતી શાળાઓમાં હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી દાખલ કરવાનો બલામણ કરે છે.

કેળવવાયલા જવાનોને વહેવારીક કામ આપવાની વીન'તી.

(બી) હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી ગમે તેવી ખીલેલી હોય પણ તેવી કેળવણી પામેલાઓને જ્યાંસુધી પુરતું ઉત્તેજન નહીં મળે ત્યાંસુધી તે કેળવણી ફતેહ મેંદ નીવડી શકતી નથી તે જોતાં, આ કાનફર'સ હુનર ઉદ્યોગમાં કેળવવાયલા જવાન હીદીઓને વહેવારીક કામ અને નોકરી શોધી આપવા માટે થાપણવાળાઓ અને હુનર ઉદ્યોગવાળાઓને વીન'તી કરે છે.

ડોક્ટર હેરલ્ડ મેને ઠરાવના ટેકામાં જોલતાં જણાવ્યું કે હું ઠરાવના પહેલા ભાગપર જોલેલો, કારણ કે તે સંબંધીજ જોલવાની મારામાં લાયકાત છે. મારા મીત્ર મી. લલ્લુભાઈ ઠરાવના બીજા ભાગપર જોલશે. જે હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીની ખીલવણી નહીં થઇ હોય તો તેની ખીલવણી કરવાની યુનીવર્સીટીની ફરજ છે. ડેટ લેકા આર્ટ્સની લાઈનને ઉત્તમ ગણે છે. હુનર ઉદ્યોગની લાઈનને તેઓ હલકી ગણે છે. મારી પોતાની કોલેજના છોકરાઓમાં પણ આ ભાગણી હું જોઉં છું. હું પોતે સાયન્સની કેળવણીને ઉત્તમ ગણું છું. જે સાયન્સ માણસો અને વેપાર ઉદ્યોગને અગત્યનું થઈ પડતું હોય તેના અભ્યાસની જરૂર છે. આપણી યુનીવર્સીટીએ એ સવાલ ઉપાડી લેવો જોઈએ. આપણી અને બીજી યુનીવર્સીટીએ એપ્રાઇઝ સાયન્સ નો સવાલ ઉપાડી લેવો જોઈએ. આપણી યુનીવર્સીટીએ તેના અભ્યાસ મટિ વધુ સગવડો પુરી પાડવી ઘટે છે. તમારે પોતે યુનીવર્સીટીએને હલાવવી જોઈએ અને તમે તેમ કરશો તો અમે જરૂર હાથ એ સવાલ ઉપાડી લઈશું. મેં આ છલાકામાં હુનર ઉદ્યોગની કેટલીક શાખાઓ જોઈ છે. જેનાપર લોકો લક્ષ આપતા નથી. લોકો તેને સામાન્ય હાઇસ્કૂલ જેટલી અગત્યની ગણતા નથી. લોકોએ તેમ કરવું જોઈતું નથી. હુનર ઉદ્યોગ માટે નાણાં જોઈતાં હશે તે મળી આવશે. મેં પોતે પ્રજા ખાતે મળેલી કાનફરનસમાં મધ્યમ કેળવણીની શાખાઓમાં ખેતીવાડીની કેળવણીનો અભ્યાસક્રમ દાખલ કરવાની યોજના રજુ કરી હતી અને તેને ફતેહ મળી હતી. હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીનો સવાલ નીકળતાં સરકાર કહે છે કે અમને આ માટે યોગ્ય શીક્ષકો મળતા નથી. પણ આ આપણા હાથમાં છે. આપણે સમજાને સાહીત્યના અભ્યાસી બનાવી દીધા છે. સાધારણ શીક્ષકો માટે જેમ ગ્રેનીંગ કોલેજ છે તેમજ હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી આપનારાઓ માટે એવી કોલેજ હોય તો આ મુશ્કેલીનો અંત આવે.

બોનરેજલ મી. લલ્લુભાઈ સામળદાસે દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે ડોક્ટર હેરલ્ડ મેને પહેલા ભાગપર વીવેચન કર્યું છે અને હું હવે બીજા ભાગ લખશ. આપણે યુનીવર્સીટી પાસે આ ફેકલ્ટી સ્વીકારાવવી જોઈએ.

આ માટે સરકારે હુનર ઉદ્યોગની સંસ્થાઓ ઉઘાડવી જોઈએ. આપણા પ્રજા ખ જેવા થાપણવાળાઓ હુનર ઉદ્યોગવાળા જવાનોને પોતાને ત્યાં નોકર રાખ્યા છે, એટલુંજ નહીં પણ એવી કેળવણી સેવા માટે ધણાને પરદેશ મોકલ્યા છે. આ પણ આપણા જવાનોને થાપણવાળાઓ સાથે શાંતીથી મળીને કામ કરવાની વીન

તી કરવી જોઈએ છે, અને પ્રમુખે પોતાનાં ભાષણમાં તેમ કહેલું હોવાથી હું હવે તે વીશે વધુ વીવેચન કરતો નથી.

મી. એન. બી. વીઝાકરે કરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું હતું કે હુનર ઉદ્યોગોની કેળવણી આપણી પ્રાથમિક અને મધ્યમ કેળવણી આપતી શાળાઓમાં દાખલ ન થાય ત્યાંસુધી દેશની ઉનંતી આશા રાખવામાં આવે છે તેમ થશે નહીં. આપણે હુનર ઉદ્યોગની જરૂરીયાત વીશે જાગૃત થયા છીએ. ઇંગ્લંડ, ફ્રાન્સ અને જર્મનીમાં આવી કેળવણીની માગણી થઈ છે તે પછી આપણે ત્યાં તેવી માં ગણી થાય તો તેમાં અભય જોવું નથી. આપણી યુનીવર્સિટીમાં આ માગણી પછી આવી એક ફેકલ્ટી દાખલ થાય એ અભય જોવું નથી.

હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી દેશના એક ખુલાથી બીજા ખુલા સુધી પ્રસરતી જોઈએ. આપણે ત્યાં મલુરો અને વેપારીઓને મુશ્કેલી પડે છે કારણકે વેપારમાં સાયનસને આમેજ કરવામાં આવ્યું નથી. હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી ઉંચા કામ માટેજ નહીં પણ નાના કામ માટે પણ જરૂર છે. આવી કેળવણી મળશે નહીં ત્યાંસુધી આપણા દેશની ઉનંતી ચલાવી આશા નથી.

મી. જી. એ. નેટેસને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે મદરાસ યુનીવર્સિટીમાં હુનર ઉદ્યોગની ફેકલ્ટી સ્થાપવા માટે વીચાર ચલાવવા માટે એક કમીટી નેમવાની માગણી કરવા માં આવી હતી પણ તે સ્વીકારવામાં આવી ન હતી. કેળવણી ખાતાના વડાની મારા તરફ દીક્ષાજી હતી છતાં મને ક્ષેત્ર મળી નથી. હું ધારતો નથી કે મારી આ હાર હું મેશ માટે થઈ હોય. આપણે આ સવાલ ઉપાડી લેવો જોઈએ છે. હાલમાં વધુ અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનારાઓને સરકાર કે ખાનગી આસામીઓ રોકાણરૂપે આપી પરદેશ મોકલે છે પણ આપણા દેશમાં એક એવી મધ્યમ સંસ્થા સ્થાપવી જોઈએ કે જ્યાં આપણા જવાને ઉંચી કેળવણી માટે ડોક્ટર હેરલ્ડે કહ્યું છે તેમ ફેકલ્ટી સ્થપાય તો આપણને ધણો લાભ થાય. આપણા જવાને ઇંગ્લંડના કારખાનાંઓમાં દાખલ કરવામાં આવતા નથી અને ત્યાં તેમને ગુપ્ત રહસ્ય સમજાવતા નથી. આ જવાનો તરફ આપણા હિંદી યાપણવાળાઓએ દીક્ષાજી બતાવી તેમને પુરતી સગવડ પુરી પાડવી ધટે છે.

પ્રેસિડેન્ટ કાંગાએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે સાયનસ અને હુનર-ઉદ્યોગ વીશે પ્રમુખે પોતાના ભાષણમાં જે ઇચ્છારો કર્યો છે તેપર મારું ખાસ ધ્યાન એ ચાલુ છે. સાયનસ અને હુનર ઉદ્યોગનો મેળાપ થાય અને તે બંને સાથે મળીને કામ કરે તોજ આપણને લાભ થાય તેમ છે. હિંદી પ્રધાને નેમેશી કમીટીએ પોતાના રીપોર્ટમાં જણાવ્યું હતું કે હિંદી વીદ્યાર્થીઓએ ત્યાં ધણું સારું કામ કરી ઉંચો અભ્યાસ કર્યો હતો. ને આમ હોય તો પછી એ વીદ્યાર્થીઓની હિંદમાં કેમ કદર થતી નથી તે સમજી શકાતું નથી. આપણા યાપણવાળા તો હુનર ઉદ્યોગમાં કેળવાયતાઓની પુરતી કદર કરતા નથી.

તે પછી મત લેતાં કરાવ પસાર થયો હતો.

ઉદ્યોગીક ખીલવણી માટે મહેસુલી સ્વરાજ્યની જરૂર.

ગંભીરતાથી મી. એ. એન. પેત્રાએ એવી મતલબનો કરાવેલો હતો. આ કાનફરનસ એવાં મતની સાથે છે કે હીન્દનાં કલ્યાણ માટે હસ્તી ધાતુ ઉદ્યોગને મજબૂત બનાવવા અને નવા ઉદ્યોગોને પાપણ આપવાની સરકાર તેમજ પ્રજાની ફરજ છે અને એમને ઉત્તેજન આપવાની ફરજ સરકાર તેમજ પ્રજા બંને ઉપર રહેલી છે અને એ મારગે હીંદી તેમજ પ્રાંતીક સરકારોએ જે કાંઈ કર્યું છે તેની કદર કરતાં નીચે મુજબની લક્ષમણો કરે છે:-

(અ) આયાત અને નીકાશ થતા માલ ઉપર જકાત નાખવા માટે હીંદને નાણાં સંબંધી કારોબારી સત્તા મળવી જોઈએ.

(બ) જે ઇલાકાઓ અને પ્રાંતોમાં ઉદ્યોગોને લગતાં ખાતાં નહીં હોય ત્યાં અને જ્યાં પણ બની શકે તેમ હોય ત્યાં સ્થાપન કરનાં જોઈએ અને હોય ત્યાં તેમને એવી રીતે રચવાં જોઈએ કે જેથી ઉદ્યોગોની સ્થાપના અને ખીલવણીને મદદ મળે અને ઉદ્યોગ હુનરની ઘોડોં સ્થાપવી કે જેથી વેપાર ઉદ્યોગના આગેવાનોને તેમની સક્ષમતાને લાભ મળે.

(ક) દેશમાં જે ઉદ્યોગોની ખીલવણી કરી શકાય તેમ છે તેમને લગતી તપાસ કરવામાં આવવી જોઈએ.

મી. એ. એન. પેત્રાએ કરાવના ટેકામાં બીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આવકાર આપનારી કમીટીના પ્રમુખે જણાવ્યું છે કે હીન્દને હુનર ઉદ્યોગની ઉન્નતી કરવા માટે લડાઈથી જે તક મળી છે તેનો હીન્દે પુરતો લાભ લીધો નથી. પ્રજામતના આગેવાનોનું આવું માનવું છે. આપણને જાહેરીના સામાન્ય સાધનો માટે પણ પરદેશ પર આધાર રાખવો પડે છે. આપણા ઉદ્યોગો ખીલતા નથી તેનું એક કારણ એ છે કે હીન્દને મહેસુલી સ્વરાજ્ય નથી. આવું સ્વરાજ્ય મળશે નહીં ત્યાંસુધી આપણા ઉદ્યોગોની ખીલવણી થવાની નથી અને નવા ઉદ્યોગો સ્થાપાવાના નથી. દેશના હિતને ખાતર આપણા ઉદ્યોગ અને વેપારને રક્ષણ મલવું પડે છે અને તેથી આપણને પ્રોટેક્ટીવ ટેરીફની જરૂર નથી. આથી આ દેશને ફ્રી ટેડ ઉપયોગી થઈ પડશે નહીં. આપણને એવી રીત જોઈએ છે કે જેથી આપણા દેશના વેપાર ઉદ્યોગનું રક્ષણ થાય. જાપાનની આટલી જાંઘી ટુંકી મુદતમાં ઉત્પત્તિ થવાનું કારણ એવું જણાવવામાં આવે છે કે તેણે આર્થિક ઉત્પત્તિ તરફ લક્ષ આપ્યું, વહાણો પાંચવાના ધંધાને ઉત્તેજન આપ્યું, નાના ઉદ્યોગોને મદદ આપી ઉત્તેજન આપ્યું. આપણે ત્યાં પણ આ દીશમાં કામ લેવું પડે છે. લડાઈનો લાભ લેવા માટે ખીજા દેશો કેવો પ્રયત્ન કરે છે? અમેરીકાએ લડાઈનો કેવી રીતે લાભ લેવાય તે માટે એક કમીશન તેમણે જે ફુનીઆના દરેક ભાગમાં ફેરે છે. ખાંડના ઉદ્યોગમાં જાવા ચડી જાય છે. દક્ષીણ હીંદમાં ધામળઘોટ અને ખીજા ઠેકાણે શેરડીના ઉદ્યોગ સારી

રીતે ચાલી શકે તેમ છે, પણ અત્રે સાચનસની પધ્ધતીએ કામ લેવાતું નથી. આથી કંઈ રીત લાભકારક છે તે સમયતને સમજાવવા માટે સરકારે પગલાં ભરવાં જોઈએ છે.

ભાષણકર્તાએ તે પછી સરકારે આ સંબંધી કેવાં પગલાં ભર્યાં છે અને તે કેવાં બીનઉપયોગી યથા પડ્યાં હતાં તે જણાવ્યું હતું.

પહેલાં રાજદવારી ઉત્તંતીની જરૂર છે.

મી. જહાંગીર પીટી દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ સલાહ ઘણાં વર્ષો અર્થાં દેશની જુદી જુદી કેન્ટ્રનસો અને કોંગ્રેસમાં ચર્ચાયા છે અને હાલના કરાવમાં દેશને 'શું' જોઈએ છે તે ચોક્કસ આકારમાં જણાવવામાં આવ્યું છે. દેશની રાજદવારી ઉત્તંતી પહેલી થવી જોઈએ. દેશની હુનર ઉદ્યોગની ઉત્તંતી પ્રથમ થવી જોઈએ છે એવું ગાનનારાઓમાંના હું એક નથી. વેપાર ઉદ્યોગ સંબંધી આપણે નાચાર થયા છીએ તેનું કારણ શું છે? આ દેશ જે મજૂરી, ચાપણ અને કાચા પદાર્થો ભરપૂર છે તે આવી સ્થિતિમાં છે તેનું શું કારણ છે? આપણે ત્યાં હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી નથી. ચાપણ વેપાર ઉદ્યોગ માટે કામમાં આવતી નથી. મજૂરો કેળવાયેલા નથી એ વાત ખરી છે, પણ આપણે આટલા બધા લાચાર થયા છીએ તેનું કારણ આ છે કે આપણે ઇંગ્લંડની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવું પડે છે. આપણા દેશના હિતને ભોગ ઇંગ્લંડના હિતને ખાતર આપવો પડ્યો છે. આ માટે એકસાઇઝ જકાત તરફ જુઓ. લગાઇ જાય પછી ઇંગ્લંડમાં એક એવો હુકમ બાહર પડ્યો હતો કે રંગ ક્રીડીશ ટાપુઓમાંથી બાહર નીકાશ કરવો નહીં. ઘણા વાંધાઓ પછી શાહનશાહતના બીજા ભાગમાં તે નીકાશ કરવાની પરવાનગી મળી હતી. આપણને પરદેશી માલ પર જકાત નાખવાની સત્તા મળશે નહીં ત્યાં સુધી આપણી ઉત્તંતી થવાની નથી. ઇંગ્રેજ માલ પર પણ જકાત નાખવાની પરવાનગી મળવી જોઈએ છે. થોડા વખત પર દક્ષીણ આફ્રીકાના એક પત્રમાં એક જાહેર ખબર હતી. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઇંગ્રેજોએ અરજ કરવી નહીં. આપણાથી તેમ યથા શકે તેમ નથી. જાપાનની ઉત્તંતીનું કારણ મહેસુલી સ્વરાજ્ય છે. હુનર ઉદ્યોગની કેળવણીની જરૂર છે પણ તેમાં પણ સરકારી મદદની જરૂર છે. પ્રમુખે જાતી મહેનતની હિમાયત કરી પછડાને ખર્ચા લગાડવાની લલામણુ કરી છે પણ પહેલાં પછડું હોવાની જરૂર છે.

મી. એસ. સત્યમુર્તીએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આપણા હુનર ઉદ્યોગના રક્ષણને ખાતર પરદેશી માલ પર જકાત નાખવી ઘટે છે. ઇંગ્લંડ વેપારનાં છુટાપણાંની હિમાયત કરે છે પણ ઇંગ્લંડે પોતા શુદ્ધાતમાં શું કર્યું છે? રક્ષણની રાજ્ય નીતીના બધા લાભ મેળવયા પછી તે ફ્રી ટેડની હિમાયતમાં બાહર પડ્યું છે. બીજા દેશોએ પણ રક્ષણની રાજ્યનીતીએ અખતપાર કરી છે. હિંદમાં રક્ષણની રાજ્ય નીતી હશે તો હિંદ આગળ વધશે નહીં એવી બીક ખોટી છે. સરકારનાં વેપાર ઉદ્યોગખાતાં જો દેશના હુનર ઉદ્યોગના વધારા માટે કંઈ કરે નહીં તો એ ખાતાંની આપણને જરૂર નથી. બધી વાતમાં આપણે કંઈ ઇંગ્લંડનું અનુકરણ કરવાનું નથી.

વરાડવાળા રાવસાહેબ સહઅધુર્ધ ઉદ્યોગીક બોર્ડની અગત્યતા વીશે વી વેચન કર્યા બાદ્દુરૂપ સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો.

એકસાઇઝ જકાત કહાડી નાખવાની માંગણી.

સર વીલ્લિસ દામોદર ઠાકરસીએ તે પછી એવી મતલબના ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે કાપડ સુતર ઉપર લેવામાં આવતી જકાત દેશના ઉદ્યોગ ઉપર એક અણુ ઘટતો કર હોવાથી તે રદ કરવાનો આગ્રહ આ કોનફરન્સ કરે છે અને ધારે છે કે પરદેશો ખાતેથી જે માલ ત્યાંની સરકારી મદદ મેળવીને અથવા રક્ષણ મેળવીને આ વતો હોય તેમના ઉપર, હીંદના ઉદ્યોગોનાં હિતને ખાતર, સામી જકાત નાખવી નોંધ્યે.

લે'કેશાયરના હીત માટે હીંદપર બોલો.

સર વીલ્લિસ ઠાકરસીએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ ગેરવાજબી કર સામે આપણે ઘણો વાંધો ઉઠાવ્યો. કોનફ્રેસ અને કોનફરન્સોએ અનેક ઠરાવ પસાર કર્યા હતા છતાં એ કર ચાલુ રહ્યો છે. આમાં કંઈ અગત્યનું થવા જેવું નથી. લે'કેશાયરવાળાઓના લાલ માટે આ કર નાખવામાં આવ્યો છે અને લે'કેશાયરવાળાઓના હાથમાં અમુક પક્ષને સત્તામાં લાવવાની અને તેની પા સેથી સત્તા છીનવી લેવાની સત્તા છે. આ કર લોર્ડ એલગીનના વખતમાં નખાયો હતો. એ વાઇસરોય એ કરની વીરુધ્ધમાં હતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે મારાથી કંઈ થઈ શકે તેમ નથી. બહુ તો હું રાજીનામું આપું પણ કંઈ હીંદના મીલવાળાઓ, કે લો કોનફ્રેસ લાલ થવાનો નથી. ઇંગ્લંડ ફ્રી ટેડ્ડુ હીમાયતી છે. તેણે પોતાના વેપાર પર કર ના ખયો નથી તો આપણા વેપાર પર ઇંગ્લંડના લાલ ખાતર શા માટે કર નખાવો નોંધ્યે.

લુદ્ધમી જકાત.

મી. રામસ્વામી આયરે દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે સને ૧૮૯૯ ના એકસાઇઝ જકાતના કાયદાથી આપણો મીલ ઉદ્યોગજ આગલા વર્ષોમાં ઘણો વધતો જતો હતો તે ધીમે પડી ગયો હતો. મી. ગોખલેએ વડી ધારાસભામાં જણાવ્યું હતું કે કોઈ પણ દેશમાં આવો કર નથી. મી. વાયજાએ કોનફ્રેસના પ્રમુખ તરીકેના પોતાનાં ભાષણમાં જણાવ્યું હતું કે મુંબઈના મીલવાળાઓની કમાણી ૫ ટકા જેટલી છે અને તેમના નફાને મોટો ભાગ હીંદી સરકારની નાણાં સંબંધી રાજ્યનીતીથી ધસડાઈ જાય છે. આ કર હીંદની મહેસુલ માટે નાખવા માં આવ્યો ન હતો. આ કર હીંદના વેપાર ઉદ્યોગના વધારાના માર્ગમાં દરકત ઉભી કરવા માટે નાખવામાં આવ્યો છે. લે'કેશાયરે હીંદથી ગભરાઈને આ કર ન ખાવ્યો છે પણ લે'કેશાયરે આપણાથી ગભરાવું નોંધવું નથી. આપણે તેમની સાથે દરીદ્રાઈ કરીએ તેમ નથી. આ નજળાપર જળરાના લુદ્ધમ જેવું છે. આ જકાત થી જળપાન અને ચીન સાથના આપણા વેપાર પર અસર થઈ છે. આ પગલું ગેર વાજબી અને લુદ્ધમી છે. હીંદને નવા રાજદવારી દોકો મળવાની વાતો સંભળાય છે ત્યારે આપણે આશા રાખીશું કે એ કર કહાડી નાખવામાં આવશે.

મીં રહી મતુલલા કરી મલાઈ ઇઆહીમે દરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવયું કે આ કર લેકેશાયરના લાભ માટે નખાય છે. હીંદની મીત્રો લેકેશાયરની મીત્રો કરતાં બુદ્ધ કાપડ કઢાડે છે. આથી તયાં અને અત્રે ખનતા માલ વચ્ચે દરીફાઈ જેવું નથી. ખેતીવાડીવાળા દેશને ત્યાંસુધી સરકારની મદદ ન મળે તયાંસુધી તે માલ બનાવનારો દેશ બની શકે નહીં. આ મદદ તે રક્ષણની છે. મીં ગોખલેએ જણાવયું હતું તેમ આ કર માલ બનાવનારાઓ આપતા નથી પણ ગરીબ માણસો આપે છે. વેપારી બાબતોમાં હીંદનો કારોબાર હીંદના લાભ માટે ચલાવવામાં આવતો નથી.

દેશપરદેશ સ્વાર્થના કોલકરારોમાં હીંદના હકની જાણવણી.

બાદ મીં પરચોતમદાસ ઠાકોરદાસે નીચે પ્રમાણે દરાવ રજુ કર્યો હતો:-

આ કોલકરાર આશા રાખે છે કે હવે પછી બુદ્ધાં બુદ્ધાં દેશપરદેશના રાજ્યો સાથે જે કોલકરારો થાય તેમાં શહેનશાહની સરકાર હીંદી મહેસુલી લાભો તેનાજ પોતાના પ્રતીનીધીઓ મારફતે તેને રજુ કરવા દેવાની ગોઠવણ કરશે અને હીંદ સાથે પણ ખીજ આગળ વધેલી પ્રજાઓની માફક સારી રીતે કામ લેવામાં આવશે.

મીં પુરપોતમદાસે દરાવના ટેકામાં જણાવયું કે હાલ યુરોપમાં ચાલતી લડાઈને લીધે આ સવાલપર વીચાર ચલાવવાની જરૂર છે. આ લડાઈ કેટલો વખત ચાલશે તે હજી કહી શકાય તેમ નથી, અને લડાઈ ખતમ થયા બાદ બીજા રાજ્યો સાથે કરારો થાય એ જનવાજેગ છે. હીંદને મહેસુલી સ્વરાજ્યની જરૂર છે, અને જ્યારે પરદેશી રાજ્યો સાથે કોલકરારો થાય ત્યારેજ તે આપણને મળે અને આપણા લાભો સચવાય એમ યવાની જરૂર છે. હીંદના વેપાર હિંદોગની ખીલવણીના પ્રોત્સાહમાં આ ઘણીજ અગતની બાબત છે. જે દેશ કાચી વસ્તુઓ પેદા કરતો હોય, અને જે મોટા પ્રમાણમાં તક્યાર ચપલી વસ્તુઓ ખરીદતો હોય તેને દરરો વખતે પોતાના લાભો અને હકો જાહેર કરવાનો વધારે દર છે. હીંદની આ સ્થિતિ તરફ બ્રીટીશ સરકાર જેદરકાર રહે તે માનવામાં આવતું નથી, અને જે ખરાબર અનુકૂળ પ્રસંગે હીંદની માંગણી બાળે અવાજ રજુ કરવામાં આવશે તો ઘણો લાભ થશે.

દરાવનો ઉલ્લેા લાગ આપણે માટે ખીજ આગળ વધેલી પ્રજાઓ જેવી વળણની માંગણી કરે છે. જપાન સાથે જ્યારે ૧૮૯૮ માં કરારો થયા ત્યારે તાતા કંપનીએ ઇંગ્લેન્ડે કરેલા કરારોમાં હીંદને આગલ વધેલી પ્રજાઓમાં નહોતા ગણવામાં આવ્યા હતા તે બતાવયું હતું, તે બાબતનો તરતજ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૯૧૨ માં પણ તેજ કંપનીએ એ બાબતપર ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. એ જરૂરતું છે કે બ્રીટીશ સરકારે હીંદની વેપારી રાજનીતીનો અચાવ કરવો અને હીંદને પ્રતીનીધીત્વ આપવું.

દરાવ ઘણો અગતયનો છે, અને હીંદના હુનર હિંદોગને તેની સાંથે ઘણો સંબંધ છે, અને મને આશા છે કે તમે તેને ટેકા આપશો.

મી० શ્રીનીવાસ આયર્ગરે ઠરાવના ટેકામાં જણાવયું કે આ લડાઈએ હીંદ કેવી લશકરી મદદ પુરી પાડી શકે તેમ છે તે જણાવયું છે. વળી આ લડાઈથી હીંદની આર્થિક અને વેપારી સ્થિતિ કેવી નબળી છે તે પણ માલુમ પડ્યું છે. ઇંગ્લંડના, અમેરીકન અને બીજા પરદેશી માલને પટકા જેટલી જગત આપવી પડે અને હીંદી માલને ૨૦ ટકા જેટલી જગત આપવી પડે તો પછી હીંદ કેવી રીતે હરીફાઈ કરી શકે. બ્રિટીશ સરકારે સંસ્થાનોનાં જેવું વેપારી છુગાપણું આપણને આપવું જોઈએ છે. મી० એસ્કવીથે લડાઈ સંબંધી બાપણુ કરતાં જણાવયું હતું કે હીંદ શાહનશાહતનો એક સરખો ભાગીદાર છે તો પછી તેને આ હક મળવો જોઈએ છે. આપણા વ્યવહારને ખાતર પણ આપણને એ હકની જરૂર છે. તે પછી મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

મજૂરોને લખતથી બાંધીને લઈ જવામાં આવે છે તે રૂઢી કહાડી નાખવાની માંગણી.

મી० મોહનલાલ કરમચંદ ગાંધીએ એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે લખતથી બાંધાઈને જતા મજૂરોની રૂઢી ધણી તુકસાનકારક છે અને તેની અસર અનીતીમાન થાય છે, અને તેથી તે કહાડી નાખવા માટે હીંદી પ્રધાનને તે બલામણુ કરે છે. તે માટે આ કેનફરનસ નામદાર વાઇસરોય લોર્ડ હાર્ડીજ અને હીંદી સરકારનો માનપુરવક ઉપકાર માને છે અને એવો આગ્રહ કરે છે એ રૂઢી ખનતી તાકીદે કહાડી નાખવી.

મી० ગાંધી ઠરાવ રજુ કરવા ઉભા થતાં તેમને તાક્ષીઓથી વધાવી મેવામાં આવ્યા હતા.

મી० ગાંધીએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવયું હતું કે તમારા દેશ નો ઉદ્યોગ કરનારો વર્ગ દેશમાંથી બાહરે જાય તો તમે તમારા ઉદ્યોગની વરૂંધી કરી શકશો નહીં. આ ઠરાવમાં નામદાર વાઇસરોયનો ઉપકાર માનવામાં આવ્યો છે. નામદાર વાઇસરોયે આપણો પક્ષ લીધો છે એવું માની લઇને આપણે તેમનો ઉપકાર માનીએ છીએ. આપણે આશા રાખીએ છીએ કે નામદાર વાઇસરોયે તેમ કર્યું છે, અને નહીં કર્યું હોય તો તેમ કરે. આપણા મરહુમ મીત્ર મી० ગોખલેએ આ સંબંધી વડી ધારાસભામાં જે બાપણુ કર્યું હતું તે પર હું તમારું લક્ષ યેચું છું. હીંદી સરકાર તરફથી મી० મેકનીલ અને મી० ગ્રીમનલાલે લખતથી બાંધાઈને જતા મજૂરો સંબંધી જે રીપોર્ટ પ્રગટ કર્યો છે તે ઉપર રસ્તે દોરવનારો છે. જે કહી થી આપણી ખરાબી થતી હોય તેમાં સુધારો થવો જોઈતો નથી પણ એ રૂઢીનાજ નાશ કરવો જોઈએ છે. આ ઠરાવ પસાર કરીને આપણે બેસી રહેવું જોઈતું નથી પણ વહેવાર કામ કરવું જોઈએ છે કે જેથી પરદેશમાંના આપણા બંધુઓ જાણે કે હીંદ પોતાની ફરજ જાનવે છે.

મી० કે. એન આયરે વધુ ટેકા આપતા જણાવયું કે આપણા લોકપ્રીય સ્વદેશીબીર્મની નર મી० ગાંધીની દરખાસ્તને ટેકા આપતાં મોજો આનંદ થાય છે. આ રીતથી મદરાસને ધાતું સહન કરવું પડ્યું છે. મી० એનદ્રસે જોયો

શીઝમાં હીંદી મંજુરો વીશે તપાસ કરવા ગયા છે તેમણે હીંદી મંજુરોની સ્થિતિ ત્ય કંઈ દયાળનક છે તે મોડન રીતયુમાં એક કવીતા લખી જણાવયું છે. આ માટે રૂઢીથી પરદેશ જતા મદરાસી મંજુરોમાં આપધાતનું પ્રમાણ મદરાસ ધલાકા કરતાં ૨૦ ટકા જેટલું વધારે થયું છે. જે સરકારે સંસ્થાનોની શુધ ઠેકાણે લાવી શકતી ન હોય તો એ રૂઢી કહાડી નાખવી ઘટે છે.

મી० મજુમદારનું લાપણુ.

મી० નંદલાલ એમ. મજુમદારે તે પછી ઠરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવયું કે આ જાણતનું મારું જ્ઞાન વાંચનપરતું છે. મારાં આ જ્ઞાનપરથી હું કહીશ કે આ રૂઢી ત્રણી ધાતકી છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે લોકોને સંસ્થાનોમાં અડચણ પડે છે તો તેઓ ત્યાં શું કામ જાય છે, પણ તેઓ ત્યાં જતા નથી પણ તેમને અત્રેથી ઉંચકી જવામાં આવે છે. માણસોને અત્રેથી લઈ જવામાં આવે છે તે માટે દલા લોને કમીશન આપવામાં આવે છે. વળી એવું કહેવામાં આવયું છે કે જેટલાકા નાતના કલહથી કંટાળીને ત્યાં જાય છે. આ વતમાં જેટલી સતયતા છે તે હું જણાવવા માંગતો નથી. અત્રેથી મંજુરોને ખોટું સમજાવીને લઈ જવામાં આવે છે અને આવા ધણા દાખલા પડ્યા છે. આ રૂઢી સામે ધણા યુરોપીઓ અને સંસ્થાનવાસીઓએ પણ વાંધા ઉઠાવે છે. હીંદીવાનોની ફરીયાદને ત્યાં દાદ મળતી નથી. તેઓ ત્યાં શેઠોની કડવી શરતો સામે વાંધા ઉઠાવે છે તો તેમને સખત મંજુરી સામની કેદની સજા કરવામાં આવે છે. મુખ્ય કરતાં સંસ્થાનોમાં આપધાતનું પ્રમાણ વધારે છે. મુખ્યમાં ૧૦ લાખ માણસે રહ છે ત્યારે શીઝી ટા પુઓમાં તે ૧૦ લાખ માણસે ૯૨૭ જેટલું છે. શીઝી ટાપુમાં રહેતા હીંદીવાનો નીતીમાં પણ નખળા છે અને તેનું કારણ આ રૂઢી છે. ત્યાં મંજુરોને ૧૨ થી ૧૪ કલાક સુધી કામ કરવું પડે છે. ત્રીનીદાદમાં ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને સખત કામ કરવું પડતું રહેતી. રોમને મરણ પામેલાં બાળકો અમર છે. આ રૂઢીને શરૂ આત ૧૮૩૪ માં થઈ જ્યારે ગુલામગીરીનો નાશ થયો, ત્યારે સંસ્થાનો પાસેથી ગુલામો લઈ લેવામાં આવ્યા અને તેમને બદલે તેમને લખતથી બધાવલા હીંદીઓ મળ્યા. હીંદીવાનો સામે આ ગુલામગીરીની વર્તણૂક ચલાવવામાં આવે છે જેનો હવે અંત આવવો જોઈએ. તે પછી મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

હીંદી વીધાર્થીઓની પરદેશમાં મુશકેલી.

મી० જમનાદાસ એમ. મહેતાએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ કલુ કયો કે ઉદ્યોગીક ફેળવણી લેવા ઇંગ્લંડ અને મુરોપ જતા હીંદી વીધવારથીઓને વધારે સારી સગવડો મેળવી આપવા માટે હીંદી પ્રધાન તરફથી કરવામાં આવતી કોશિશોની કદર કરતી વેળાએ આ કોનફરન્સ મંજુરોની બહામણ કરે છે કે જે કારખાનાંઓને હીંદી સરકારને જોઈતો માલ ખનાવવાની વરદી આપવામાં આવી

હોય તેમાં ખીજ પેઢીઓના જેવીજ સર્ત ઉપરાંત કામ શીખવવા માટે હીંદી વીદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવે એવી ગોઠવણ કરવામાં આવવી જોઈએ.

મી. જમનાદાસ એમ. મહેતાએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે હીન્દી વીદ્યાર્થીઓ વધુ અભ્યાસ માટે ઇંગ્લંડ જાય છે પણ તેમને ત્યાં તેમના અભ્યાસ માટે સગવડો આપવામાં આવતી નથી. હીંદી સરકાર તરફથી લાખો રૂપયાનો માલ ઇંગ્લંડમાં ખરીદાય છે આથી હીન્દી વીદ્યાર્થીઓના શુભેચ્છકોની એવી સૂચના છે કે જે પેઢીઓ હીન્દી વીદ્યાર્થીઓને સગવડ કરી આપે તેમની પાસેથી હીન્દી સરકારે માલ ખરીદવો, ઝીન અને જપાન સંબંધી આવી સગવડ આપવામાં આવે છે. આપણે બ્રિટીશ રાજ્યની રહમત છીએ, આપણી સરકાર ત્યાંથી લાખો રૂપીયાનો માલ ખરીદે છે છતાં આપણને તે સગવડ મળતી નથી. આપણા વીદ્યાર્થીઓ વહેવાર કેળવણી માટે હમ્બરો રૂપિયા ખર્ચે છે છતાં તેમને તે મળતું નથી. અને હીન્દી સરકાર અને હીન્દી પ્રધાન એ સવાલ ઉપાડી લેશે નહીં ત્યાં સુધી હીન્દી વીદ્યાર્થીઓની અગવડ દુર થવાની નથી.

ડોક્ટર પી. એન. દાફલાણાએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે જ્યાં સુધી ઉછરતી પ્રજાના અભ્યાસ માટે પુરતી સગવડો પુરી પાડવામાં આવશે નહીં ત્યાંસુધી તેમની છુપાવતી શક્તિઓ બાહર નીકળી ખીલવાની નથી. હીન્દી વીદ્યાર્થીઓ કુદરતી રીતે પોતાને મલતી સગવડો લાભ લેવાને ધણા આતુર હોય છે પણ તેમને તે માટે તક આપવામાં આવતી નથી. જ્યાં સુધી તેમને આવી તક ન મળે ત્યાંસુધી તમે તેને કેવી રીતે પગાત દહી શકો? બીજા દેશના વીદ્યાર્થીઓ જેટલી સગવડ હીન્દી વીદ્યાર્થીઓને પુરી પાડવામાં આવતી હોય તો તેઓ બીજા વીદ્યાર્થીઓના જેવાજ ઝળકતા નીવડે.

મીસીસ નાયડુનું ભાષણ.

મીસીસ સરોજીની નાયડુએ તે પછી જણાવ્યું કે હુનર ઉદ્યોગની કાનફરનસ માં હું જોતું તે અસ્થાને છે તે હું જાણું છું, પણ જ્યારે મેં હીંદી પ્રધાનને હીંદી વીદ્યાર્થીઓ વીશેનો રીપોર્ટ વાંચ્યો અને આજનો ઠરાવ જોયો ત્યારે મારાથી જાણ્યા વગર રહેવાતું નથી. આપણી કેળવણી માટે લાગે સાહીત્યની છે. તબીબી અને ધારાના હિમાયતીનો ધંધો ધણો ઉભરાઈ જાય છે. આપણા દેશમાં ઉંચી કેળવણીનાં સાધનો પુરા પાડવામાં આવ્યાં નથી કે જેમ કરવાની સરકારની ફરજ છે. સરકાર જો આ ફરજ જાનવી શકતી ન હોય તો વધુ કેળવણી માટે ઇંગ્લંડ જતા વીદ્યાર્થીઓને વહેવાર કેળવણી માટે ઇંગ્લંડ પુરતાં સાધનો અને તકો પુરી પાડવી ઘટે છે. આપણા વીદ્યાર્થીઓ જાપાન, અમેરીકા અને જર્મની જાય છે તો ત્યાં તેમને હુનર ઉદ્યોગનું ધૂણું રહસ્ય જતાવવામાં આવે છે. કાચ બનાવવાનો અને સેવંજ વણવાનો અને બીજા ધંધાની તેમને વહેવારીક કેળવણી આપવામાં આવે છે કારણકે એ દેશોના હિત સાથે આપણા હિતની અઘડમણ્ય થતી નથી. ઇંગ્લેન્ડે આપણને શીખવતા નથી કારણકે આપણા અને તેમના હિતની એક

ખીન સાથે અયડામણ થાય છે, પણ આ રીત પસંદ કરવાએ નથી. આપણે ત્રીટીશ શાહનશાહતના શહેરીઓ છીએ, અને આપણને એ સગવડો ઇંગ્લંડમાં મળવી જોઈએ. આપણે શાહનશાહતની જોખમદારીમાં ભાગ લેવા આતુર છીએ અને ઇંગ્લંડ આપણા ભાઈઓ અને પુત્રો સાથે એકસરખી વર્તણૂક ચલાવશે.

ડોક્ટર ગુવરાજ મહેતાએ તે પછી જણાવ્યું કે ઇંગ્લંડમાં હીંદી વીદ્યાર્થીઓની ઘણી મુશ્કેલી છે, જેમાંની કેટલીક તેમણે પોતે ઉત્પન્ન કરી છે, જ્યારે ખીજ એવી છે કે જે માટે તેમનો વાંક નથી. આપણા વીદ્યાર્થીઓને કામ અને રાજદવારી અદેખાઈ તેમજ વેપારી હરીફાઈને લીધે વહેવાર કેળવણી મળી શકતી નથી. જ્યાંસુધી ઇંગ્લંડ હીંદીના સારા કારોબાર માટે જોખમદાર છે ત્યાંસુધી હીંદી વીદ્યાર્થીઓને ઇંગ્લંડમાં પુરતી સગવડો પુરી પાડવાની તેણે ગોઠવણ કરવી પડે છે. જપાન, ચીન, બ્રાઝીલ અને ખીન દેશના વીદ્યાર્થીઓને તેમની સરકારના એલચીની મારફતે ઇંગ્લંડમાં સગવડો પુરી પાડવામાં આવે છે, તો હીંદી પ્રધાનની ઓર્ડરે પણ હીંદી વીદ્યાર્થીઓને આવી સગવડ માટે તે માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ છે. હીંદી સરકારે માલ ખરીદતી વેળા માલ ખનાવનાર સાથે તે પોતાના ઈંદારખાનાંમાં એક જે હીંદી વીદ્યાર્થીઓ માટે વહેવાર કેળવણી માટે સગવડ કરી આપે એવી સુચના હીંદી વીદ્યાર્થીઓ સંબંધી તપાસ ચલાવવા નેમાયતી કમીટીએ કરી છે પણ તેને જે વર્ષ થવા છતાં હજી તેનો અમલ થયો નથી, પણ આટલું પુરતું નથી. આપણા વીદ્યાર્થીઓને જ્યાં સગવડ મળે તે માટે ત્યાં એક કમીટી નેમાવવી જોઈએ છે,

તે પછી મત લેતાં દરખાસ્ત પસાર થઈ હતી.

કોનફરન્સની પહેલા દિવસની બેઠક આટલાં કામકાજ પછી વીસરજન થઈ હતી.

બીજા 'દીવસની' બેઠક.

હુનર ઉદ્યોગની કોનફરન્સની બીજા દીવસની બેઠક શનિવાર, તા. ૨૫ મી ડીસેમ્બરે સહવારના કોનફરન્સના મંડપમાં ભેગી મળી હતી, જે વેળાએ ડેલીગેટોએ તથા મોટા વેપારીઓએ મોટા પ્રમાણમાં હાજરી આપી હતી.

કામકાજની શરૂઆત થતાં મુખ્યમંત્રી હીંદી વેપારીઓની મંડળીના સેક્રેટરી મી. જયસુખલાલ કૃષ્ણલાલ મહેતાએ કોનફરન્સને મળેલો નીબંધોની ટીપ રજૂ કરી હતી.

બ્રીટીશ એલચી સાથે હીંદી વેપારી મહદનીશો રાખવાની માગણી.

પ્રમુખ સર દોરાબ તાતાએ તે પછી એવી મતલબની દરખાસ્ત મુકી હતી કે આ કોનફરન્સ એવું મત ધરાવે છે કે મુખ્ય બ્રીટીશ કોનસલોની સાથે હીંદી વેપારી મહદનીશો નેમવા બેઠકએ કે જેઓ હીંદીના વેપારી હીત ઉપર ધ્યાન આપી શકે. એ બધા કોનસલોના મત્રે ઉપર, અને લંડન ખાતે, હીંદી પેદાશોના જાથુ કરના સંગ્રહસ્થાનો પછુ રાખવાં બેઠકએ. લંડન ખાતે હીંદી માટેના વેપારી કમીશનરના કહાડવામાં આવેલા એધાને આ કોનફરન્સ આવકારદાયક લેખે છે અને આશા રાખે છે કે તે એધાને કાયમનો બનાવી તે ઉપર હીંદી વેપારી અને ઉદ્યોગીક રીતીની પુરબુ માહિતી ધરાવનારા આસામીઓ, અને બની શકે. તે હીંદી બોને, નેમવામાં આવશે.

પ્રમુખે ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે આ માંગણીના કાયદાઓ લખ્યા સ્વયં અને જાણીતા છે એટલે હું વધુ વીવેચન કરવા માંગતો નથી.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

સ્વદેશી માલને ઉત્તેજન આપવાની સરકારને અર્જ.

મી. સોહરાબજી એદલજી વોર્ડને એવી મતલબનો ઠરાવ રજૂ કર્યો હતો કે આ કોનફરન્સ સરકારને અર્જ કરે. છે કે તેની બધી જરૂરીયાતની ચીજો તેણે બની શકે ત્યાંસુધી આ દેશમાંથી જ ખરીદ કરવી અને સને ૧૯૦૯ નો એ બાબત નો સરકારી ઠરાવ વધારે સારી રીતે અમલમાં મેલવો.

મી. સોહરાબજી એદલજી વોર્ડને ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ વીષયપર એટલું બધું બોલાયું છે કે હવે તે બીજે મારા તરફથી કંઈ કહેવાનું હોય શકે નહીં. આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે હીંદી પ્રધાનના સ્ટોર્સ ડીપાર્ટમેન્ટ મોટે ભાગે ચલાવવામાં આવે છે. આ ખાતાં મારફતે હીંદી સરકાર રૂ. ૩૫ કરોડનો માલ ખરીદે છે. આ માલ હીંદીમાંથી ખરીદાય તો કેટલો બધો ફાયદો થાય. હીંદી રેલવેના સામાન અને એનજીનીયરીંગનો સામાન હાલમાં પુરો પાડી શકે તેવી સ્થિતિમાં ન હોય તોપણ બીજી વસ્તુઓ તો અન્યથા

ખરીદી શકાય તેમ છે. હીંદી સરકારે હીંદી માલ ખરીદવાનો હુકમ પ્રગટ કર્યો છે પણ આ દરાવ તે જે કામગીર છપાયો છે તેપરજ પડી રહ્યો છે. નાના મોટા અમલદારોને રૂ. ૫૦૦ સુધીનો માલ સ્વતંત્ર રીતે ખરીદવાની સંતતા છે તેથી વધુ રકમના માલની ખરીદી માટે હીંદી સરકાર પાસે જવું પડે છે. આ ખરે ખર ગેરમનસાફ છે. આપણે મહેરબાની નહીં પણ ઇન્સાફ માંગીએ છીએ. જે આપણા માનને પુરતું ઉન્નત બળે તો લોકો સરકારની માંગણી પ્રમાણેનો માલ પુરો પાડી શકે તેમ છે.

મી. ભાસ્કરરાવ વીલ્લદાસ મહેતાએ દરાવને ટેકા આપતાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે આ સવાલ દરેક કેનક્રેસમાં લાવવામાં આવે છે. આ અગત્યનો સવાલ છે અને આપણે સરકારને હીંદી માલ ખરીદવાને આગ્રહ કરવાં જોઈએ છે. સને ૧૯૦૬ ના ફેબ્રુઆરી મહીનામાં સરકારે સરકારના ઉપયોગ માટે માલ ખરીદવાના સવાલ વીશે તપાસ ચલાવવા એક કમીટી નેમી હતી. આ કમીટીનાં રીપોર્ટ હજી પ્રગટ થયો નથી પણ તે પછી સને ૧૯૦૯ ના જુન મહીનામાં એક દરાવ પ્રગટ થયો હતો. તેમાં હીંદી માલ ખરીદવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું પણ આ દરાવ સ્પષ્ટ ન હતો. આપણને એવો દરાવ જોઈએ છે કે હીંદી માલને પ્રથમ પસંદગી મળે. સરકારની ઇડેન્ટની રાજ્યનીતીથી હીંદી અને યુરોપીયન માલની કીમત વચ્ચે સરખામણી થાય છે. સરકાર તરફથી વારંવાર માલ ખરીદવાના હુકમો પ્રગટ કરવા માં આવ્યા છે પણ તેમાં અનેકવાર ફેરફાર થવાથી મુજબ હેતુ પાર પડતો નથી પાંચમા નંબરનો નીચમ એવો છે કે જે ઘણીજ જરૂર હોય અને કરકસર થતી હોય તોજ હીંદી માલ લેવો અને જે તે ખરીદી રૂ. ૫૦ ની ઉપરની હોય તો તે માલ ખરીદવાનાં કારણો જણાવવાં. સરકારની ફરજ આપણા ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપી તેને ખીલવવાની છે આમ છતાં સંકાર ઇંગ્લંડ અને યુરોપમાં આવે જે માલ મળતો હોય તે ખરીદવા માય તે ગેરવાજબી છે.

મી. મયુરાદાસ ગોકળદાસ કાકરે વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આપણને ઘણી મુશ્કેલી વચ્ચે કામ લેવાનું છે તે જિતાં સરકારે આપણા તરફ હિંસસીજથી વરતી નાના છોકરાને જેમ ચાલતાં શીખવવામાં આવે છે તેમ આપણને આગળ વધતાં શીખવવું જોઈએ.

મત લેતાં દરાવ પસાર થયો હતો.

ઘરમાં થઈ શકે તેવા ઉદ્યોગો.

ડાકટર છોટાલાલ શાહારામ કાકરે તે પછી એવી મતલબનો દરાવ રજુ કર્યો હતો કે આ કેનક્રેસ એવું મત ધરાવે છે કે દેશનાં ભલાં અને ઉત્તીને ખાતર સરકાર તેમજ પ્રજાએ નાના અને ઘરમાં જોઈ ચલાવી શકાય તેવા ઉદ્યોગો સ્થાપન કરવા અને સજીવન કરવાની દરેક દ્રશ્ય કરવી જોઈએ, કે જેમ કરવાથી અન્ય દેશોમાં ઉદ્યોગો ઘણા આગળ વધી શક્યા છે.

ડાકટર ઇટાલાલ એસ. ડાક્ટરે ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ ઠરાવ આપણા સંબંધમાં કંઈ નવો નથી. આ ઠરાવ અનેક કોનફરન્સોએ પસાર કર્યો છે. કોટેજના ઉદ્યોગો એવા છે કે જે દરેક ધરોમાં ખીલવી શકાય તેવા છે. આ ઉદ્યોગ પાછળ મોટો ખર્ચ થતો નથી, તેમાં નાણાંની બીડ પડતી નથી. આ ઉદ્યોગની ખીલવણીથી તમે ઝુંપડાઓમાં રહેનારાઓને તેમને ત્યાં કામ કરતા શીખવી તેમની ધુસદનો વખત તેમનાં ધરોમાં જ ગાળતા શીખવો. સ્ત્રીઓ આ ઉદ્યોગ સારી રીતે કરી શકે તેમ છે. હોઝયરી, મોજા બનાવવા અને બીજા ઉદ્યોગો શહેરની સ્ત્રીઓ સારી રીતે કરી શકે તેમ છે. આપણને હુનર ઉદ્યોગની જરૂર છે અને તે મતલબનો ઠરાવ ગ્રંથ કાલે પસાર થયો છે. જે સરકાર પ્રાથમિક અને મધ્યમ કેળવણી આપતી શાળાઓમાં એ કેળવણી દાખલ કરશે તો કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીનો ઉદ્યોગ સારી રીતે ખીલી શકશે. જે એ ઉદ્યોગને ખરેખર ફોલ્ડમંદ બનાવવો હોય તો પુરેપુરી વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર છે. મારા કેટલાક મીત્રોએ થોડા વર્ષોપર હોઝયરી માટે સાંચા ખરીદ્યા હતા તે માટે તેમણે ભારે કીમત આપી હતી. પણ થોડા મહીના પછી એ સંચા તેમને નકામા પડ્યા હતા કારણ કે તેમણે તેમને ઉપયોગ કરવો બંધ કર્યો હતો. આથી આ ઉદ્યોગ માટે એક મધ્યમ સંસ્થાની જરૂર છે. વળી પેત્રોનેજની પણ જરૂર છે. જર્મનીએ આ ઉદ્યોગોને ધણું ઉત્તેજન આપ્યું છે. જપાની લોકોએ આ ઉદ્યોગને ખીલવી તેને એક કળા બનાવી છે. જપાનના એક ગરીબ ખેડુતે રેશમના કીડાના ઉદ્યોગની શુરૂઆત કરી અને તેને નફો થતો જોઈ બીજા બોએ તેનું અનુકરણ કર્યું અને થોડા વખતમાં આ રેશમના ઉદ્યોગની મોટી મોટી પેઢીઓ સ્થપાઈ અને આજે જપાન એ ઉદ્યોગમાં આગળ પડતી પ્રગ છે. આપણે આનું અનુકરણ કરવું પડે છે. હીંદમાં અનેક ઉદ્યોગ નીપજળ નીવડ્યા છે તેનું કારણ તેઓ સાયનસીસીક સલ હ લેતા નથી. ખીલું કારણ એ છે કે નાના ઉદ્યોગો માટે સુંબઝ જેવા શહેરમાં કારખાનાં સ્થાપવામાં આવે તો ભાડા વગેરેનો ભાર ખરચ કરવો પડે અને તેથી દુરીકાષ્ઠમાં આ ઉદ્યોગ ટકી શકે નહીં.

આ ઉદ્યોગને માટે સરકારે તેમજ પ્રજાએ પણ પ્રયતન કરવાની જરૂર છે. એક ઉત્સાહી અદસ્થે એક કેળવણી દેશી રાજ્યમાં આ કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રીની સ્થાપના કરી હતી પણ તેને તે દેશી રાજ્યના કેળવણી રાજ્યકર્તા તરફથી ટેકો મળ્યો નહીં અને પરીણામમાં તે અદસ્થને એ ધંધો છોડી દેવો પડ્યો. આ ઉદ્યોગને મુક્તી ફાળે ઉપાડી લીધા અને તેણે પેતાની રીતથી તેમાં ફોલ્ડ મેળવી હુનર ઉદ્યોગની કેળવણી પાર્મેલા આપણા યુવકો આવા નજીક ધંધામાં પડતા શરમાય છે પણ કાંઈ પણ પ્રમાણીક ધંધામાં કંઈ પણ શરમ જેવું નથી.

મી. એસ. એસ. મહેતાએ ઠરાવને ટેકો આપતાં જણાવ્યું કે જે આપણે નાના ઉદ્યોગોની સ્થાપના કરીએ તો આપણા દેશ અને પ્રાંતને લાભ થાય. આપણે ખેતીવાડી કરનારી પ્રજા છીએ. આપણે દેશી ઉદ્યોગોની જાળવણી માટે આપણે

કાચા પદાર્થ અત્રેથી નીકારા થતા અટકાવવા. માટે કાચા પદાર્થ પર ઠર નાખવો જોઈએ છે. આપણે જો કોટેજ ઇંડુની પાછો જનગત કરીએ તો ઘણા લોકોને કાયદો થાય અને આપણા લાખો ગરીબ બંધુઓને લાભ થાય. આપણા લુહારો, અને ખીજ કારીગરો જેઓ શાંતપણે પોતાના અસહી ધંધા ચલાવી રહ્યા છે તેમના તરફ દીક્ષાજી બતાવવાની જરૂર નથી પણ તેમને ખરો ટેકો આપવો જોઈએ છે. મુકતીદાન કોટેજ ઇંડુની સારી મદદ કરે છે તે ટાઉન હોલમાં થોડા દીવસ પર ભરાયલા પ્રદર્શનપરથી દેખાય છે. હીંદની મુકતી માટે અંદરથી પ્રયત્ન થવો જોઈએ છે.

મી. રંગલ નામના લખતો તરફના એક ડેલીગેટે તે પછી જણાવ્યું કે જ્યાં સુધી આપણી હુનર ઉદ્યોગ સંબંધી ઉનતી થશે નહીં ત્યાં સુધી આપણા દેશનો ઉદ્ધાર થવાનો નથી. પુર્વ કાળમાં હીંદનો માલ પરદેશ જતો હતો અને તે વેળા હીંદ અગ્રસ્થાન ભોગવતું હતું. આતું કારણ તમારના કોટેજ ઇંડુની હતો. આ ઉદ્યોગોની ખીલવણી થશે અને તેને ટેકો મળશે તમારેજ આપણા હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણી થશે. આપણા ઉદ્યોગને ઇસ્ટ ઇંડીયા કંપનીએ સુધરેલી પ્રાપ્ત ન હોય તેવી રીતે ફટકો લગાવ્યો છે. આજે આપણો દેશ દીનપરદીન ગરીબ બનતો જાય છે તે હીંદના દાદા અને વરસાવાના રૂપી મી. દાદાભાઈ નવરોજીએ સારી રીતે દર્શાવી આપ્યું છે. સને ૧૯૦૭ માં વડોદરાના મહારાજા ગાયકવાડે કલકત્તા ખાતે બાપણ કરતાં જણાવ્યું કે ઝુપડામાં રહેતા લોકોને મદદ કરો, તેમના ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપો અને તે પછી મોટા ઉદ્યોગો હાથ ધરો. મી. મધાલકરે મદ્રાસની ઉદ્યોગ હુનરની પરીષદનાં પ્રમુખસ્થાનેથી જણાવ્યું હતું કે હાથ વણાટની શાળોના ઉદ્યોગની ખીલવણી થવી જોઈ છે. વેપારના છુટાંપણાં ની રાજ્યનીતી સારી હશે પણ હીંદમાં તે નુકસાનકર્તા છે. જાપાનીઝો હીંદી બજારોમાં ઘુસ્યા છે અને જ્યાંસુધી તમે ઉંઘશો ત્યાંસુધી તમારા ઉદ્યોગની ઉનતી થવાની નથી. આપણા ઉદ્યોગોને સરકાર તેમજ પ્રજાએ ટેકો આપવાની જરૂર છે. પ્રજાએ ઠરાવ પસાર કરીને ઉંઘવું જોઈતું નથી, પણ વહેવારીક કામ કરવાનું છે. સરકારની આપણા તરફની વૃત્તિ ફેરવાઈ છે એવું કહેવામાં આવે છે પણ તે માત્ર બાપામાંજ છે. જો સરકારે આપણું હિત કરવું હોય તો તેણે ખીજ દેશની સરકારની માફક આપણા વેપાર ઉદ્યોગનું રક્ષણ કરવું જોઈએ છે. તમારો ઇલાકો વેપાર ઉદ્યોગમાં આગળ પડતો છે. તમારે ત્યાંથી તાતા જેવા વેપાર ઉદ્યોગના કેપ્ટન અને શાહ સેદાગર થયા છે. તમારો ઇલાકો આ સંબંધી ઘણું કરી શકે તેમ છે. આપણાં ધરના ધંધા ચાલતા નથી, કારણકે માલની માંગણી નથી. આતું કારણ વેપારનું છુટાંપણું છે. છુટાંપણાંની રાજ્યનીતી સુખાંધભરી છે અને આપણને તેથી નુકસાનકર્તા છે. સ્વદેશાભીમાનને ખાતર અને નીર્ધનેની ગરીબાઈ દુર કરવાને ખાતર આપણે આપણો હેતુ પાર ન પડે ત્યાંસુધી કામ કરવું જોઈએ છે.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

વેપાર ઉદ્યોગનાં કાયમનાં પ્રદર્શનો કરવાની સુચના.

ઝોનરેમલ મીં લલ્લુભાઇ શામળદાસે તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે હીંદી સરકારનાં વેપાર ખાતાંએ હીંદના મુખ્ય શહેરોમાં પ્રદર્શનો ભરવાનો નીયમ દાખલ કર્યો છે તેને આ કોનફર્ન્સ આવકાર આપે છે અને એવી સુચના કરે છે કે સધળાં ઇલાકિદાર શહેરો અને અગત્યનાં વેપારી મથકોએ આવી જાતનાં કાયમનાં પ્રદર્શનો હોવાં જોઇએ.

ઝોનરેમલ મીં લલ્લુભાઇ શામળદાસે ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ ઠરાવપર સખજેક્ટસ કમીટીમાં ચર્ચા ચાલી ત્યારે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આવાં પ્રદર્શનો આ દેશમાં ઉપયોગી નથી, પ્રદર્શનો પશ્ચીમના દેશોમાં ઉપયોગી છે. કમીટીનો મોટો ભાગ પ્રદર્શનો ભરવાની તરફેણમાં હતો પ્રદર્શનો સંગ્રહ સ્થાનની માફક ઉપયોગી છે. આપણી ઉદ્યોગીક કેળવણી વધતી જાય છે ત્યારે આવાં પ્રદર્શનો ભરવાની આપણને જરૂર છે. આવાં પ્રદર્શનોમાં ખેતીવાડીના નવા યંત્રો મુકવા કે જેથી ખેડુતોને તેના લાભ મળે. વસ્તી તથા નવી નવી જાતના નમુના મુકવાથી દુનર ઉદ્યોગમાં પડેલાઓને તેવી જાતનો માલ ખનાવવાનું જોશ મલશે. મુરોષ અને જાપાનમાં આવાં પ્રદર્શનો ધણા ઉપયોગી થઇ પડ્યાં છે. આવાં પ્રદર્શનોથી માલ ખનાવનારાઓ અને ખરીદનારાઓ એક બીજાના સમાગમમાં આવે છે અને માલ ખનાવનારાઓ ખરીદનારાઓ કેવી જાતનો માલ પસંદ કરે છે તે જાણી શકે છે. પ્રદર્શને અગત્યનું કામ બજાવ્યું છે. ઇંગ્લંડમાં આવું પ્રદર્શન છે જ્યાં દેશી અને પરદેશી માલ મુકવામાં આવે છે અને પ્રદર્શનનો વડો દેશી માલ ખનાવનારાઓને જોવાથી તેના માલની કીમત અને પરદેશી માલની સરખામણી કરી જો દેશી માલની કીમત પરદેશી માલ કરતાં વધુ હોય તો દેશી માલ ખનાવનારાઓને તેઓ તેટલી રકમમાં દેશમાં માલ ખનાવી શકે તેમ છે કે કેમ તે પુછી જોઇતી સગવડ કરી આપે છે. સરકાર અને વેપારી મંડળોએ પણ આવાં પ્રદર્શન માટે મદદ આપવાનું કબુલ્યું છે. આવાં પ્રદર્શનો ઇલાકાનાં મુખ્ય શહેરો અને જાતનાં મથકોમાં હોય તો ઉપયોગી થઇ પડે તેમ છે. જાપાનમાં આવાં મથકોપગ્નં પ્રદર્શનોનું પરીણામ સારું આવ્યું છે.

મીં ચંદ્રશંકર નરમદાશંકર પંડ્યાએ ઠરાવને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આપણામાંના કેટલાક રાજદવારી જાણતોથી ગમરાય છે પણ આ કંઈ રાજદવારી માંગણી નથી. સરકારે જે નીયમ સ્વીકાર્યો છે તે સુધારવા માટેની આ માંગણી છે. ગઈ કાલે પ્રમુખે પોતે આવાં પ્રદર્શનો અને સંગ્રહસ્થાનની અગત્યતા વીજી વીવેચન કરી તેની અગત્યતા સ્વીકારી છે. ગયે વર્ષે મદરાસ ખાતેના એક પ્રદર્શનની મેં મુલાકાત લીધી હતી. મારી સાથે તે વેળા મુંબઈનું વેપારી કુટુંબ હતું. મેં પ્રદર્શનની બધી ચીજો જોઈ અને લોટસ સાથુ છે કે કેમ તે પુછતાં તે સાથુ તથા નથી એવું મને જણાવવામાં આવ્યું. આનું કારણ એ જણાવવા

માં આવ્યું કે એ સાબુની તે બાણુ તરફ જાહેર ખગર ન હતી. આથી આપણા વેપાર ઉદ્યોગ વીશે બધે માહિતી હોવી જોઈએ અને તે માટે સ્ટેનડીંગ પ્રેદરશનની જરૂર છે.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

વેપાર ઉદ્યોગોની બેંકોની જરૂર.

આનરેબલ મી. મનમોહનદાસ રામજીએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજૂ કર્યો હતો કે હુનર ઉદ્યોગની પદ્ધતી પુર્વકની ખીલવણી નાણાં સંબંધી સંગીન મદદ અને યોગ્ય રાહબરી વગર થઈ શકે તેમ નથી, તેથી આ કોનફરન્સ એવો મત ધરાવે છે કે પરદેશી મુલકોમાં છે તેવી વેપાર ઉદ્યોગની બેંકો અત્રે સ્થાપવા માટે પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે.

આનરેબલ મી. મનમોહનદાસ રામજીએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે ગયે વર્ષે મેં આ ઠરાવ વીશે વીવેચન કર્યું હતું પણ તે પછી હીં દી હુનર ઉદ્યોગના સવાલમાં મોટો ફેરફાર થઈ ગયો છે. લગભગ આપણને મળેલી મોટી અને કુર્લભ તક ગુમાવવી જોઈતી નથી પણ જે આપણે આપણા ઉદ્યોગ હુનરનો સવાલ બરાબર ઉપાડવામાં ન આવે તો તેનું પરીણામ વહેવાર રીતે ક્ષીમતી આવે તેમ નથી. જે ઉદ્યોગો આપણે સ્થાપવા માંગીએ છીએ તે માટે અનુભવીની સલાહ, માહિતી અને યોગ્ય ગઢબરીની જરૂર છે. પણ તાતાઓની માફક બધા ઉત્સાહીઓને નાણાં સંબંધી પુરેતી મદદ મળી શકે તેમ નથી. હુનર ઉદ્યોગના સાહસ માટે વ્યવસ્થા પુર્વકની નાણાં સંબંધી મદદની જરૂર છે. ગ્રેટ બ્રીટનની ફેમીકલ ઇન્ડસ્ટ્રીની સોસાયટી સનમુખ એક વેળા જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ભુધી, ચારીત્ર અને શુરૂઆતની યોગ્ય થાપણવાળાઓને કોઈ પણ ખાનગી ઇંગ્લીશ બેંકમાંથી તેના ઉદ્યોગની ખીલવણી માટે જોઈતી સહાય થાપણ મળી શકે છે, પણ આ સ્થિતિ હંગલડમાં છે. આપણો દેશ વેપાર ઉદ્યોગમાં હજી હમણાંજ જાગ્રત થયો છે અને આપણા થાપણવાળાઓ હજી ગભરાય છે. આથી આપણને આપણા જુદા જુદા ઉદ્યોગોની ખીલવણી માટે જરૂરનેગી શુરૂઆતની થાપણ મેળવવાની આપણી મોટામાં મોટી મુશ્કેલી છે. આપણે થાપણવાળાઓ પાસે જઈ શકતા નથી કારણ કે તેઓ મોટો વ્યાજનો દર માંગે છે. આટલેથીજ કંઈ પતતું નથી. થાપણવાળાઓ તદન જુદા પ્રકારની પોતાની યોજનાઓમાં ગુંથાયલા હોય છે અને તેમના જુદા જુદા સાધનો સંજ્ઞા પ્રકારના હુનર ઉદ્યોગના સાદ સગી માંગણીને પહોંચી વળવા માટે પુરતા નથી. જોઈંટ સ્ટોક બેંકની બોર્ડ અને મેનેજરો કયા માણસોને વધાજના યોગ્ય દર નાણાં આપવાની જરૂર છે તે જુએ છે. આથી હુનર ઉદ્યોગને અનુભવી જે થાપણવાળાઓનાં સાધનો આવી બેંકો હસ્તક હોય છે તેમની સાથે મંડીને કામ કરશે. આ હેતુ પાર પડવા દો. તે પછી આપણે એક મુશ્કેલીનો અંત આવશે. હુનર ઉદ્યોગવાળા અને થાપણવાળા વચ્ચે હાલમાં જે બલતરા ચાલે છે તે દૂર યશે. વેપાર ઉદ્યોગની બેંકો સ્થાપવાનો વી

ચાર આપણા દેશમાં નવો છે તે ગદ્ય કાલે સાંજે થયતી ચર્ચાપરથી માણુમ પડે છે. સર્વથી તેને ટેકા ન મળે એ સ્વાભાવીક છે. સઘળા નવા સાહસો સંબંધી આ વુજ બને છે. કોઓપરેટીવ ક્રેડીટ બેંકોનો વીચાર પ્રથમ આ દેશમાં ઉત્પન્ન થયો ત્યારે તે સામે શંકા લઈ જવામાં આવી હતી. આ બેંકોના પ્રતેહમંદ કારો બાર પછી હવે આપણી ખાત્રી થઈ છે કે એ આ બેંકો અસરકારક અંકુશ અને કારોબાર નીચે હોય તો તેના લવીપય વીશે શક લઈ જવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. આવી બેંકો હીંદના દેવામાં ગરક થઈ ગયલા ઋણી વર્ગને દુર્લભ આશીર્વાદ રૂપ થઈ પડશે. આપણી વેપાર ઉદ્યોગની બેંકોના હેતુ રાસાયટીઓ કે કંપનીઓ ના સાહસને નાણાં સંબંધી મદદ કરવા માટે લાભકારક દરે થાપણુ ભેગી કરવાનો હોવો જોઈએ. નાણાં ધીરતી વેળા સંભાળથી કામ લેવાનું થતે છે. આવી રીતે ધીરે લાં નાણાંનો ખોટો ઉપયોગ ન થાય તેની સંભાલ અને સાવચેતી લેવી જોઈએ છે. આ માટે આપણી પહેલી મુશ્કેલી આવી બેંકોના કારોબાર ચલાવવા માટે બુધ્ધીશાળી માણુ સોને મેળવવાની છે.

જર્મનીમાં તથાના વેપાર ઉદ્યોગની બેંકોમાં કેટલાક વર્ષથી જુદા જુદા હુનર ઉદ્યોગ સાથે જોડાયલા માણુસોની બનેલી ડીરેક્ટરોની બોર્ડ હોય છે. આવા માણુસો નાણાં રોકનારના હિત જાળવવા માટે લાયક હોય છે. મોટી યોજનાઓ પર તેથી અંકુશ પડશે એટલુંજ નહીં પણ નવા ઉદ્યોગોની સ્થાપનાને ટેકા મળશે. જાણીતા ઇંગ્લેન્ડ વીજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ આવી બેંકોની અગત્યતા સ્વીકારી છે. હીંદમાં જ્યાં સુધી આવી બેંકો સ્થપાશે ત્યાં સુધી હુનર ઉદ્યોગ સંબંધી ખાસ સરકારી કમીટી અને પલેટફોર્મ પરના સુભાષીત લાપણો એ શક્તીને ખોટો વય વગરવા સમાન છે.

મી. કે. એચ. વકીલે દર્શાવેને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે હીંદના હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણી માટેની આ કેનફરનસની આ છેલ્લી મંગણી છે છતાં આ દુરાવ ધણું અગત્યનો છે. કેમકે પણ ઉદ્યોગ માટે નાણાંની જરૂર છે. ઇંગ્લેન્ડમાં કેમકે પણ બુધ્ધી અને લાગવગવાળાને પોતાના ઉદ્યોગ માટે બેંકમાંથી નાણાં મળી શકે તેમ છે. આપણે ત્યાં પ્રેસીડનસી બેંકો અને એક્સચેન્જ બેંકો છે. આ બેંકો શું કામ કરે છે તે આપણે જાણીએ છીએ. મદરાસ અને બંગાળમાં પ્રેસીડનસી બેંકો સામે ભારે ચર્ચા ચાલે છે. આ બેંકો હીંદીઓના શરથી ઉભી થયેલી હેવાથી મુંબઈ બેંકમાં જેમ હીંદી ડીરેક્ટરો છે તેમ બંગાળ અને મદરાસની બેંકોમાં પણ હીંદી પ્રતીનીધીઓ જોઈએ છે. પરદેશી ડીરેક્ટરો હોય છે તો તેઓ હીંદી ઓના લાભમાં ધણું થોડું કરે છે. તેમનું હિત પોતાના દેશના વેપાર ઉદ્યોગમાં સમાવણું હોવાથી તેઓ હીંદી હુનર ઉદ્યોગને ઉત્તેજન આપતા નથી. આપણી મુશ્કેલી દુર કરવા માટે વેપાર ઉદ્યોગની બેંકો સ્થપાવી જોઈએ છે. કોઓપરેટીવ બેંકોમાં નાના ઉદ્યોગો અને શાલોના હુનરને ઉત્તેજન આપણું છે પણ આ ઉદ્યોગો કંઈ એવા નથી કે જેથી હીંદના ઉદ્યોગ થાય. મી. વાજાએ જણાવ્યું છે કે આ બેંકો આપણી બધી દાજલો પુરી પાડતા નથી. ખેડુતો માટે તે અર્થ

મનના સાધનો પુરાં પાડે છે. મુંઝવણથી થોડે દુર એક હુનર ઉદ્યોગનું ખાતું સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં ગલીસરીન અને મીઠુખતી બનાવવા ધારી હતી. આ ઉદ્યોગ સ્થાપનારાએ પછસાદાર ન હતા. તેમણે રૂ. ૧૫૫ લાખની ચાપલુ બેગી કરી, અનુભવીની સલાહ મેળવી સાંચાકામ મેળવી કામની શરૂઆત કરી પણ ૪ વર્ષ સુધી તેઓ કંઈ નફો કરી શક્યા નહી. આનું કારણ તેમને મદદ મળી શકી નહી. સ્થાપકો વેપાર ઉદ્યોગના આગેવાનો પાસે ગયા પણ કોઈએ મદદ કરી નહી. આખરે નામદાર ગાયકવાડે તથા મહીનાપર એ કારખાનાંવાળાઓને મદદ કરી છે. આપરથી દેખાશે કે વેપાર ઉદ્યોગની મદદની કેટલી જરૂર છે. પુણ્યાનાં એક સાદરસીક ગ્રહસ્થની પણ આવી સ્થિતી થઈ હતી.

મન લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

બંધારણ ઘડવા માટે નેમાયલી કમીટી.

પ્રમુખે તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે મદ્રાસ ખાતે બંધારણ ઘડવા માટે થયેલી મુચના સંબંધી એવો ઠરાવ કરવામાં આવે છે કે હીં દી હુનર ઉદ્યોગની કોનફરન્સનું બંધારણ ઘડવા અને તે વીશે તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૧૬ સુધીમાં રીપોર્ટ કરવા માટે નીચલાઓની કમીટી નેમવામાં આવે છે:—એનરેબલ પંડીત મદનમોહન માલવીયા, એનરેબલ મી. લલુભાઈ શામળ દાસ, સર વીઠલદાસ દામોદરદાસ ઠાકરસી, મી. સી. વાઘ. ચીતામણી, મી. વી દયાસાગર પંડ્યા, મી. જયસુખલાલ કે. મહેતા, મી. એ. ચોધરી, મી. રાધવા આયર, અને મી. રામસ્વામી આયર.

પ્રમુખે ઠરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે ગયે વર્ષે મદ્રાસ ખાતે કોનફરન્સનાં બંધારણ વીશે કેટલીક ચર્ચા ચાલી હતી અને બંધારણ ઘડવા માટે એક કમીટી નેમી હતી. આ કમીટીનો રીપોર્ટ તમયાર થયો છે પણ તે દેશના બધા ભાગના પ્રતીનિધીઓએ પસાર કર્યો નથી. સબજેક્ટસ કમીટી પણ તેનાપર પુરતો વીચાર ચલાવી શકી નથી. વળી તેમાં કેટલેક ફેરફાર થયો ઘટે છે, જે આ નવી કમીટી કરી શકશે. મને આશા છે કે કોનફરન્સનું બંધારણ હવે ઝટ તમયાર થવું જોઈએ. મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

ઓધેદારોની નેમાયુંક.

મી. વીદ્યાસાગર પંડીયાએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે, સંબંધી બાબતોમાં જનરલ સેક્રેટરીને સલાહ આપવા અને કોનફરન્સનું કામ ચલાવવા માટે સને ૧૯૧૬ નાં વર્ષ માટે નીચલા ગ્રહસ્થોની સ્થાપ કમીટી નેમવી:—

સર દોરાબજી. તાતા, એનરેબલ મી. મનમોહનદાસ રામજી, એનરેબલ મી. લલુભાઈ શામળદાસ, મી. આર. ચુકરજી, મી. એ. ચોધરી, એનરેબલ રાવબહાદુર જ્યાર. એન. મધોલકર, એનરેબલ મી. એમ. બી. દાદાભાઈ, એનરેબલ મી. હક, મી. આર્ચર, મી. ગોપાલ મેનન અને મી. લાલા રાધાકૃષ્ણલાલ;

અને હીંદી હુનર ઉદ્યોગની કોનફરંસના જેનરલ સેક્રેટરી તરીકે ઓનરેબલ રાવ બહાદુર આર. એમ. મધાલકરની, અને મદદનીશ સેક્રેટરી તરીકે મીં. એમ. બી. સંતની નેમણુંક કરવી, અને આ કોનફરંસનું કામ ચલાવવા માટે રૂ. ૮૦૦૦ આપવાની જાહેર પ્રતિબદ્ધતા વીનંતી કરે છે.

મીં. વીદ્યાસાગર પંડ્યાએ દરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે મીં. મધાલકર છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી આ કોનફરંસના સેક્રેટરી છે. આ કોનફરંસની હરતી તેમને આભારી છે. કોનફરંસ સંબંધી નાણા સંબંધી મદદ પણ તેમણે આપી છે. આથી તેમની નેમણુંક જેનરલ સેક્રેટરી તરીકે થવી જોઈએ છે. મીં. સંત પણ આ કોનફરંસ સંબંધી કામ કરે છે અને તેમની મદદનીશ સેક્રેટરી તરીકે નેમણુંક થવી જોઈએ છે. કોનફરંસને નાણાંની મદદની ધણી જરૂર છે અને મને આશા છે કે મીં. મધાલકર મુંબઈ છોડે તે પહેલાં નેમને આ મદદ મળશે. ઓનરેબલ મીં. મનમોહન દાસ રામજીએ દરાવને ટેકા આપ્યા બાદ તે પસાર થયો હતો.

આવકાર આપનારી કમીટીનો ઉપકાર.

મીં. રામસ્વામી આયરે તે પછી આવકાર આપનારી કમીટીના પ્રમુખ અને સલાહદો, સેક્રેટરીઓ અને વોલંટીયરોનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત મુકી હતી.

દરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે મુંબઈ હીંદુ પહેલુ શેઠર છે અને મુંબઈએ અમને સારો આવકાર આપ્યો છે અને અમારી જે સેવા સ્વાગત મંડળ, તેના પ્રમુખ અને વોલંટીયરોએ બજાવી છે તે માટે બધા પ્રાંતના ડેલીગેટો તરફથી અમે તેમનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

દરાવને ટેકા મળતાં તે પસાર થયો હતો.

મીં. જે. કે. મહેતાની તારીફ.

સ્વાગત મંડળના પ્રમુખ સર દીનશાહ પીટીએ વળતો ઉપકાર માનતાં જણાવ્યું કે અમારો તમે ઉપકાર માન્યો છે તે માટે અમે તમારા આભારી બન્યા છીએ. આ કોનફરંસનું કામ સંદરપણે ચાલ્યું છે તે અમારા સેક્રેટરી મીં. જે. કે. મહેતાને આભારી છે.

પ્રમુખનો ઉપકાર.

લાલા હરકીશનલાલે કોનફરંસના પ્રમુખનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું કે સર દોરાય તાતાએ આ કોનફરંસની સેવા બજાવી છે તે વીશે મારે વીવેચન કરવાની જરૂર નથી. તેમનું જાણ્યું તમે બધાએ સારી રીતે સાંભળ્યું છે. સર દોરાય મુંબઈના અને કદાચીન હીંદના સઘથી ઉદ્યોગી માણસ છે અને તેમના જેવું ઉત્તમ બાપણુ તદ્દયાર કરતાં તેમનો કેટલો વખત ગયો હશે તે તમે સારી રીતે સમજી શકશો. સર દોરાય તાતા જેવા અનુભવી અને કેળવાયેલા પ્રમુખ આપણને ભાગ્યેજ મળે છે અને તે માટે હું તમારા તરફથી તેમનો ઉપકાર માનું છું.

મીં આદી નારાયણ આપરે કરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે સર દોરાણે વહેવાર અનુભવ અને અર્થશાસ્ત્રના બારીક અભ્યાસથી આપણી યોગ્ય રાહબરી કરી છે. શોધખોળ અને ઉદ્યોગ વીરોનો તેમનો એવો અનુભવ છે કે જે અનુભવને લાભ આપણે ખોળ તરફથી મળી શકતે નહીં. તમે ઉદ્યોગ હુનર જમાવશો ત્યારે જ વેપારના રક્ષણની રાજ્યનીતી તમને લાભદાયી નીવડશે. આ સંબંધી સર દોરાણે આપણને જે સલાહ આપી છે તે માટે આપણે તેમનો ઉપકાર માનવો જોઈએ છે. સર દોરાણ અને મીં મનમોહનદાસ રામજી જેવા અનુભવીઓનું માનવું છે કે રક્ષણની રાજ્યનીતીથી આપણને લાભ થશે નહીં.

તે પછી કરાવ તાળીઓના ગડગડાટ વચ્ચે ધસાર થયો હતો.

સર દોરાણ તાતાનું છેવટનું ભાષણ.

પ્રમુખ સર દોરાણજી તાતાએ પોતાના મનાયલા ઉપકાર માટે વળતો આભાર માનતાં જણાવ્યું કે મીં મધોલકર અને બીજાઓએ મારું એક ચીત્ર ચીત્ર્યું છે તે હું પોતે પારખી શકતો નથી. મારા પીતાજીએ જે યોજનાઓ ચોજી હતી તેને વહેવારીક રૂપમાં મુકાયલી જેવાને તેઓ જીવ્યા હોત તો ખરેખર તેમને ઘણો આનંદ થાત. તેમણે આરંભેલું કામ હું અને મારા ભાઈ માત્ર આ ગળ ચલાવીએ છીએ. આપણે વાતો કરવી જોઈતી નથી પણ કામ કરવું જોઈએ છે. એક સુધાર કે મોટી પણ અંતઃકરણ પુર્વક પોતાનું કામ કરે તો તે પણ દેશની સેવા બનવી શકે છે. આથી તમે જે કરો તે અંતઃકરણપુર્વક કરો. મેં મારું ભાષણ કર્યું ત્યારે મને લાગતું હતું કે મારા વીચારો સંબંધી કેટલીક મત ફેરી ઉત્પન્ન થશે. આ મતફેરી ત્રીણે મારે ખુલાસો કરવો જોઈએ છે. ગઇ કાલે મીં જોહાંગીર પીટીટ રાજદવારી ઉન્નતીની પ્રથમ જરૂર જણાવી હતી. મારાં ભાષણ સંબંધી તેમની સમજફેરી ચલ્લી દેખાય છે. મારાં પોતાનાં ભાષણપરથી તમે જોશો કે પ્રજાની પ્રજાકીય ઉમેદો પાર પાડવા માટે અને હીંદને સ્વરાજ્ય મળે તે માટે પ્રયત્ન કરવા માટે હું બીજાઓના જેટલોજ આગ્રહ છું. મારો કહેવાનો ભાવાર્થ એવો હતો કે રાજદવારી ઉન્નતીની સાથે હુનર ઉદ્યોગની ઉન્નતી પણ થવી જોઈએ છે. મેં કહ્યું હતું કે દેશની પ્રગતીના રથમાં બે ઘોડા જોડવા જોઈએ છે. મીં પીટીટ આ રથમાં રાજદવારી ઘોડાને આગળ અને હુનર ઉદ્યોગના ઘોડાને તેની પાછળ જોડવા માગતા હોય તેમ દેખાય છે પણ તેમ ન કરતાં આ બંને ઘોડાઓ સાથે સાથે જોડાવા જોઈએ છે.

ફળવાયલા યુવકોને ઉદ્યોગવાળાઓ તરફથી ઉત્તેજન મળતું નથી એવું કહેવામાં આવ્યું છે પણ માત્ર ચોપડીઓનું જ્ઞાન મેળવીને આવેલાઓને આવર સીપર અને મદદનીશ મેનેજરના ઓદ્ધા જોઈએ છે. આ રીતે એકદમ ઉપલે તજકડે આંવી પહોંચવાની અધીરાઇ છોડીને આ ઓદ્ધાપર ચઢવા માટે તેમણે સીડીની નીચેથી કામ કરવું જોઈએ છે. અમારી પેઢીના એનજનીયર મીં પેરીન જેમણે પોતાની કારકીર્દીની શરૂઆત નાના કામથી કરી હતી તેને હાલમાં નામદાર વાઇસરોયના

જોટલો રૂ. ૨૦,૦૦૦ નો માસીક પગાર મળે છે. આપણે હીંદમાં મીલ માલિકાએ અને ખીલખીએ પોતાના પુત્રોને પોતાના ધધામાં નાંખવા હોય તો તેમને ઉદાર કે બલુશી અમુક પ્રમાણમાં આપવા બાદ તેમને પોતાનાં કારખાનાંમાં મજૂરો સાથે કામ કરવા રાખવા જોઈએ. આમ કરવાથી તેઓ કામદારોની કદર કરી શકશે અને કામ શું છે તે સમજી શકશે. કેટલાકોએ કહ્યું છે કે વેપાર ઉદ્યોગવાલાઓ પરદેશીઓને પોતાને ત્યાં મોટાં પ્રમાણમાં રોકે છે, પણ શુરૂઆતમાં તેમજ કરવાની જરૂર છે.

સર દોરાબ તાતાએ તે પછી અમેરીકન અનુભવીઓ જેઓ આજે મોટી નામના ધરાવે છે તેમણે કારખાનાંઓમાં કેવી રીતે કામ કરી ઉંચે દરજ્જે ચઢવા હતા તે જણાવી હીંદીઓ નીચલાં કામનો અનુભવ મેળવ્યા વગર એકદમ ઉંચે ચઢવા માટે કેવા આતુર હોય છે તેના દાખલા આપવા હતા. તેમણે તે પછી જ જુલુએ કે બાંધાં સુધી આવા માણસો આપણને મળશે નહીં ત્યાં સુધી હુનર ઉદ્યોગની ખીલવણી થવાની નથી. તે પછી તેમણે પોતાના મનાયલા ઉપકાર માટે સર્વનો વળતો ઉપકાર માન્યો હતો.

અંતમાં પ્રમુખે કોનગ્રેસનો મંડપ વાપરવા દેવા માટે તેની કમીટીનો ઉપકાર માન્યો હતો.

ત્યાર બાદ કોનગ્રેસ વીસર્જન થઈ હતી.

પહેલી હિંદી વેપારી

કોન્ગ્રેસ.

હિંદી વેપારી કોમના લાભ સાચવવા માટેની પહેલી હિંદી વેપારી કોંગ્રેસની બેઠક રવીવાર, તા. ૨૬ મી ડીસેમ્બરે અત્રે ટાઉન હોલમાં મળી હતી. આ વેળા ડેલીગેટો અને પ્રેક્ષાએ મોટાં પ્રમાણમાં હાજરી આપી હતી. આ કોંગ્રેસમાં મોટા મોટા વેપારીઓ અને હુનર ઉદ્યોગમાં હિત ધરાવનારાઓ ઉપરાંત નામદાર ગવર્નરની કારોબારી કાઉન્સિલના સભાસદો એનરેબલ મી. ડબલ્યુ. ડી. શેપર્ડ, એનરેબલ મી. એમ. બી. ચોખ્લા, અને એનરેબલ મી. જી. કામોઈકલ, સર પ્રભાશંકર દલાપત, રામ પટ્ટણી, મીસીસ સરોજની નાયકુ, મીસીસ વીદ્યાગઉરી રમણભાઈ નીલકંઠ, મીસીસ શારદાગઉરી મુમંત મહેતા વગેરેએ પણ હાજરી આપી હતી.

શરૂઆતમાં આવકાર આપનારી કમીટીના પ્રમુખ એનરેબલ મી. દીનશાહ એદલજી વાચ્છાએ ડેલીગેટોને આવકાર આપનારું ભાષણ કરતાં જણાવ્યું કે વેપારી કોમના સભાસદો આજે જનમ યથો છે. આ આજે જનમેલું બાળક આજથી ૩૦ વરસપર જનમેલી સંસ્થા જે પુખ્ત વયમાં આવી માન અને મોભો ભોગવવા ભાગ્યશાલી નીવડી છે તેના જેવું ઉપયોગી અને માન મરતાબાવાળું નીવડે. એવું આપણે ઇચ્છીશું. હવે મારા તરફથી મારું ભાષણ મારી નબલી આંખને લીધે મારા પુત્ર વાંચી સાંભળાવશે અને મને આશા છે કે તમે મને સાંભળો તેમ સાંભળશો.

સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ એનરેબલ મી. દીનશાહ
વાચ્છાનું ભાષણ.

સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ એનરેબલ મી. દીનશાહ વાચ્છાએ એ પછી ડેલીગેટોને આવકાર આપતાં નીચે મુજબ ભાષણ કર્યું હતું:-

પહેલી વેપારી હિંદી કોંગ્રેસની સ્વાગત કમીટી તરફથી આ મોટાં શહેરમાં હું તમને દીલોજન આવકાર આપું છું, કે જે શહેરની સામાન્ય ખુબસૂરતીની કદર તમે 'Charm of Bombay' નામની અમારા સ્થાનિક ઇતીહાસ

અને શોધખોળના ખતીલા અભયાસી મી. આર. પી. કરકરીયા તરફથી થોડા વખત ઉપર લખાયેલી ચોપડી ઉપરથી તમે સારી રીતે જુથ શકશો. મને પોતાને આજના કામકાજમાં ભાગ લેતાં મોટા સતોષ ઉપજે છે, કે જે દીવસ મને બરાબર તીથ વરસ આગમ્ય બધા પ્રગ્મકીય બધારણના પીતાના મહાન પીતા એટલે કે હીંદી પ્રગ્મકીય કોનગ્રેસની કરવામાં આવેલી સમકક્તી સ્થાપનાની યાદ આપે છે. એક ઉદાર દીવસ હીંદુ શેહેરીઓ આપણે હસ્તક મુકેલા સંસદીટની ઉચ્ચ કેળવણી આપવા માટેના ઇતિહાસીક દીવાનખાનામાં આખા હિંદના ૭૨ પ્રતીનીધીઓ ભેગા મળ્યા હતા ત્યારે આપણને સ્વપને પણ ખ્યાલ ગયો હતો નહીં કે તેનો જુસ્સો તરેહવાર રીતે દેશમાં પંચરાઈ જશે અને લોકોનાં વધારે સારાં ભલાં માટે નક્કર આકારમાં બીજી ચલવલોને ઘાટ આપવાનું ભાગ્યશાલી હથયાર થઈ પડશે. આજે હું કહેવાને પ્રુથી છું કે આપણે બીજાં ઇતિહાસીક દીવાનખાનામાં ભેગા મળ્યા છીએ કે જે દીવાનખાનું દરેક રીતે વધારે પુરાણ અને આગલા ઉમદા બનાવોની યાદથી ભરપૂર છે. આ દીવાનખાનામાં પણ આપણે પ્રગ્મકીય કામ માટે પણ પ્રગ્મકીય કોનગ્રેસથી જુદી ઢંગના કામ માટે મળ્યા છીએ. આ ટાલિન હોલ લગભગ એક સદી આગમ્ય બાંધવામાં આવ્યો હતો અને તે એટલા અરસામાં બનેલા ધણા બનાવોની યાદથી ભરપૂર છે.

મારી જીવાનીના સમયથી આજ સુધીમાં આ હોલમાં મળેલા મેળાવડાઓમાં હું ધણી વખત હાજર રહ્યો છું. આવા મેળાવડાઓમાં કેટલીક વખત કેળવણી, કળા, હુનર અથવા સાયનસનાં ભાષણો થયા છે, તે કેટલીક વખત મધુ નીસીપલ કારેભારના પહેલા હોકા માટે સ્થાનિક વક્તાઓએ તેની સીસીંગોને પોતાનાં ભાષણના પડખાઓથી ગળવી મુકી છે. વળી કેટલીક વખત અહીં આપણી સ્થાનિક યુનીવર્સિટીનાં શુરૂઆતનાં કોનવેકેશનો થયાં છે, જેમાં સર બારટલ ફ્રીઅર જેવા ઉદાર અને મોતેજર દીવસ રાજપદવારીઓએ સદાધર્મ વીદવતા ભરેલાં ભાષણો આપ્યાં છે. વળી આજ હોલમાં જાણીતા મહાન મુસાફર ડોક્ટર લીવી ગરટને મધ્યમ આફ્રિકાનાં જંગલોમાં ધણાં વરસ ગાળ્યા પછી પાછા ફર્યા બાદ જે ભાષણ આપ્યું હતું તે મેં સાંભળ્યું હતું.

સર ફ્રીડેઝશાહનું ઉત્તમ ભાષણોની જલવાહ રહેલી યાદ.

ઉપરે આજ હોલમાં તે મહાન સ્વદેશભીમાની નર કે જેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે, તેઓના આકર્ષક અને ડહાપણ ભરેલા સંજ્ઞાને આપણે કેટલી બધી વખત સાંભળ્યા છે. સર ફ્રીડેઝશાહ મહેતાનો, અવાજ સદાને માટે બધા ધર્મ, મનો છે, છતાં હિંદીઓનાં મગજમાં તે નામાંકીત આગેવાનની યાદ જમાનાઓ સુધી જળવાયેલી રહેશે એમ હું જ્યારે કદીશ ત્યારે તમે સઘળા મારી કાથે મળતાપણું જ બતાવશો એવી મારી ખાતરી છે. આ હોલમાંજ દેશના અતી અગત્યના સવાસો ઉપર મન્દુ મેં ધણાં ઝમકદાર અને ઉત્તમ ભાષણો આપ્યાં હતાં.

વેપારી કોનગ્રેસની ફતેહ માટે રહેતી ખાત્રીભરેલી વકી.

આ વેપારી કોનગ્રેસ કે જે આજે આ શહેરમાં પ્રથમ જનમે છે એ ને જેની ઉત્પત્તિ જાણીતા તેમજ વીખ્યાત શહેરી અને વેપારી આંતરેખલ સર કાન્નલાલ કરીમભાઈના પ્રયત્નને આભારી છે, તે પણ દીરઘાયુષ્ય ભોગવશે તથા રાજદવારી ક્ષેત્રમાં જેમ કોનગ્રેસની મહાન સંસ્થાએ ઉત્તમ કાર્ય જનવધુ છે તે મ વેપારી ક્ષેત્રમાં આજની કોનગ્રેસ પણ જુદીજુદી ચળવળ ચલાવી ફળદાયક કા મ જનવશે એવી આપણે આશા રાખીશું. આપણી વચ્ચે હાલમાં પ્રાંતીક કોનકરન સો, સામાજિક અને ધાર્મિક કોનકરનસો, ઉદ્યોગીક અને કેળવણીની કોનકરનસો, અને કેટલાંક પ્રધરહુડો તથા લીગો હસ્તી ધરાવે છે. લીગોમાં પાછળથી ઉભી થયેલી એક સઉથી જળવાન લીગ પણ હમણાજ આપણાં શહેરમાં મળવાની છે. આ શબ્દોથી હું આપણા એસ્તામી ભાઈઓ અને અત્રેની લીગને સંબોધું છું. પણ વી ચાર કરવા અર્થે મળતી આ સઘળી સભાઓમાં એકની જરૂર હતી કે જેણે હીંદની વેપારી રીતને લગતી બાબતો ઉપર પોતાનો અવાજ રજૂ કરવો જોઈએ. તે હચજા આજે જનમ પામતી વેપારી કોનગ્રેસથી પાર પડશે એવી આશા છે.

ત્રણ હજાર વરસ ઉપરનો હીંદનો દુરદરાજના મુલકો સાથનો મોટો વેપાર.

હીંદમાં ખ્રીડીય શહેનશાહત સ્થપાઈ મંજુત બનવા પછી હીંદના પરદેશ સાથનો વેપાર કેવો વધ્યો છે અને ખાસ કરીને છેલ્લાં પચાસ વરસમાં સ્વેચ્છાની ને હર ખુદી થવા પછી અને દુનયામાં વરાળથી ચાલતી સ્ટીમરોનો નવો જમાનો દા ખલ થવા પછી તેની ઝડપ તીવર બની તે કેવો કુદકે અને જુલકે આગળ વધ્યો છે, તે અલગત તમે સઘળા પુરી રીતે જાણો છો. પણ ખ્રીડીય રાજ હીંદમાં સ્થ પાયા પહેલાં દુનયાના ખ્રીજ દેશો સાથે હીંદી વેપાર ન ચાલતો અને વેપારી બ નાવટોની એક ખ્રીજ વચ્ચે આપણે ન થતી એમ માનવું એ ધણુંજ જુલ ભરેલું છે. અત્યારે જેને આપણે હાલનો દેશપરદેશનો વેપાર કહીએ છીએ તે આજકાલ નવો ઉગી નીકળેલો છાડવો નથી. જાણીતા અર્થશાસ્ત્રીઓ તેનાં ઉંડાં મુળ શોધી કઢાડીને જણાવે છે કે ધણા જુના જમાનામાં પણ જુદી જુદી પ્રજાઓ અરસ પરસ વેપાર ખેડતી હતી. સદીઓ આગમ્ય આ દેશમાં તેવો વેપાર ચાલતો હતો તેજ રીતે દેશપરદેશ વચ્ચેના પ્રાથમીક વેપાર પણ ચાલતો હતો. મહાન ઇતીહાસ વેતા અને મુસાફરોની સત્તાની રૂએ ઇતીહાસ આપણને જણાવે છે કે ત્રણ હજાર કરતાં પણ વધુ વરસો પહેલાં હીંદ એક જાનુથી અરબસ્તાન, ધરાન અને એશી યા માછનર, સીરીઆ, ઇજીપ્ત અને ગ્રીસ તથા રોમ જેવા દુરના મુલક સાથે વે પાર ખેડતું હતું ત્યારે ખ્રીજ હાય ઉપર જવા, બોરનીઓ, ચીન અને જાપાન સાથે પણ તેનો વેપારી સંબંધ હતો. ઇતીહાસીક જમાનાથી તે બારમી સદીમાં વેનીશીયનો હીંદમાં આવવા ત્યાં સુધી તમે જાણો છો તેમ ઇતીહાસીક આરાગ્ય

અથવા હાલનું ભરૂચ એ હીંદના દેશપરદેશના વેપારનું એક મોટામાં મોટું અગત્યનું મથક હતું.

હીંદના જુદા જુદા પ્રાંતો વચ્ચેનો પુરાણા વખતનો મોટો વેપાર.

અત્યારે જેમ પુગવ અને પશ્ચીમના વેપારનું મુખ્ય એ મોટું મથક છે તેમ પ્રાચીનકાળમાં દેશપરદેશના વેપારનું મથક ભરૂચ હતું. તેમ પ્રાચીનકાળમાં વેપારી દુનયાની બચગીને ધ્યાનમાં લઈએ તો તે વખતે પણ ખરેખર વેપાર ઘણા મોટા પાયા ઉપર ચાલતો હતો. ખ્રીસ્તી સંવત ૨૩૨ થયો ત્યારે માત્ર રોમ ખાતેજ તથાથી આવતા માલના કગ્તા અહીં ખાતેથી લગભગ દોઢ કરોડ રૂપાનો વધારે માલ જતો હતો.

“પેરીપ્લસ ઓફ ધી એરિયરીઅન સી” નામના પુસ્તકમાં એક અગ્રણ્ય લેખકે તેના પાનાઓમાં હીંદી વેપારને વગતી જે ભરૂસાપાત ખમરો આપી છે, અને જેને ખ્રીસ્તી સંવતની શરૂઆતમાં જાતે આવેલા હીપ્પોલેમ્સે પાછળથી ટેકા આપી પુષ્ટી આપી છે, તેની યાદ કરવી આ સ્થળે નકામી લાગે છે. વળી આ દેશના પ્રાંતો વચ્ચે જે ઉત્તમ પ્રકારનો વેપાર ચાલતો તેની યાદ કરવાની પણ જરૂર નથી. દુનિયાપારના મુલકો ખાતે મોકલવાનો માલ જમીન યા નદી મારગે ભરૂચ અથવા કીકટ ખાતે જતો હતો. દેશની અંદરનો વેપાર પણ નદીમાં તરતા હળગે હોડકા ઝડે ચાલતો હતો અને મહાન સીકદરને જ્યાં પેશાવરથી કરાચી ખાતે સીધું નદી ઓળંગીને જવાનું હતું જ્યારે તેણે તેવી સખાબધ હોડીઓ બનવી હતી.

આપણા વેપારની તેજની સાબેતીઓ.

૨૫૦૦ વરસની વાત ઉપર હીંદમાં જે વેપારી જુરસી હતો તેની સાદહત આપણને પેના પ્રખ્યાત જંગલી વીંદવાન મી. આર. મુકરજીએ “હીંદી દરવાજા વેપારની તેજ” ને લગતી રચેલી તથાવીજ ઉપરથી મની આવે છે એ ઉપરાંત પુરવ માન અને તીવિટથી પેશાવરની સરહદ સુધી અને તથાર્થી ધરાન અને મેમોપોટે મીયા સુધીના વંનડ મારગોની ખીસપાર હાલત એ સરહદની પેથી તરફના આપણા વેપારની તેજની સાબેતી આપે છે.

પણ અરવાચીન કાળમાં વેપારની ગમે એવી તેજ કા ન હોય તોપણ છેલ્લા ૫૦ વરસના વેપાર સાથે તેની સરખામણી કરી શકાશે નહીં. હીંદમાં બ્રીટીશ લોકોના દાખલ થવા પછી પ્રદેશી વેપાર બેચક મક્કમપણે આગળ વધ્યો છે. શરૂઆતમાં તો વેપાર ઘણાજ ધીમેથી આગળ વધ્યો હતો. હીંદુસ્તાન તે વેળાએ રક્ષણ આપનારી જગત શું છે તે જાણવું હતું નહીં પણ કુદરતી ધારણુપર તે પોતાનો વેપાર ચલાવતું હતું. જીદગીની મોજશોખની વસ્તુઓ નહીં પેદા કરી શકતા અથવા તો ભારે ખર્ચે પેદા કરી શકતા દેશને હીંદ તેની વસ્તુઓ પુરી પાડતું હતું. વળી ખીજ દાય ઉપર તે પોતાને માટે જોઈતી વસ્તુઓ આપાત કરતું હતું. એવી રીતે દેશપરદેશનો વેપાર ચાલ્યો હતો, અને તેની ખીજવણી થતી રહી

દત્તી. ખરી રીતે જોતાં તો અફકની પેદાશની છુટ્ટી અદલા બદલી થતી હતી. પણ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીનું નક્ષણ કરનારાઓએ એ બધું ફેરવી નાખ્યું હતું, જેનું ખરીદ્યામ એ આવડું હતું કે નફાકારક ઉદ્યોગો અને તેમાં ખાસ કરીને કેલિકોનો ઉદ્યોગ જરા જરા કરી નાશ પામ્યો હતો. હીંદના ઉદ્યોગ અને વેપારની આબાદીને મોટું નુકસાન પહોંચાડનારો આ મામલો લાંબો વખત ચાલુ રહ્યો. પણ આર્થિક રીતીતે નુકસાન કરનારી તે બાબત ઉપર આપણે હવે પરડો નાખીશું. એ વાતજ હમેશની કબરવાશ કરો. બ્રીટીશ વેપારમાં પડેલા અપક્ષપાત આસામીઓ હીંદીઓનીજ માફક આજે ખેદ બતાવે છે કે પેલા તદ્દન આપ મત લખી વેપાર એક દાય કરી બેઠેલાઓએ હીંદને મોટું નુકસાન કીધું હતું. લેન કેશીયરના હીંદ સાથના કાપડ વેપારના સંબંધમાં તો જુની રક્ષણ આપનારી રાજનીતીનો પગલાત હજુ ચાલુ છે. તેના દાખલા તરીકે આપણે હીંદી બનાવટના માલ ઉપરની એકસાઇસ જગત લઇશું, કે જે જગત સને ૧૮૮૫ નાં વરસથી ઇંગ્લંડમાં સરકાર ઉપર લેનકેશાયરના કારખાનાવાળાઓએ એકપક્ષી અને આપમતલખી જગતની રાજનીતીની રૂએ ફરજયાત ઠસાવી છે પણ છેલાં પચાશ વરસ થયાં હીંદ વેપાર અને ઉદ્યોગની આબાદીનું વધારે સાફ પરોઢ્યું જોયું છે, જે સુદતમાં દુનયાની જુની રીંદીના વેપારમાં ભારે ફેરફારો થવા પામ્યા છે. નવેમ્બર ૧૮૬૯ માં હિંદાડવામાં આવેલી સ્વેચ્છની નેહર અને તે સાથે સ્ટીમ રેના વહેવારને જે ભારે ગતી મળી છે તેને પરીણામે તે વરસની આગમચ ના ચાલતા વેપારમાં સદંતર ઉચ્ચપાચલ થઇ ગઇ છે. તે પછી પચાસીમના મુલ કામાં રેલવેઓની થયેલી ભારે ખીલવણી અને આ દેશમાં પણ તેવોજ થયેલો મધ્યમ વધારો જે નવા દેશપરદેશના વેપારના સંબંધમાં હું હમણાજ બોલ્યો છું તેની ખીલવણીમાં પણ મોટો ફીરફો આપનામાં થઇ પડ્યાં છે. આ રેલવેઓ અને ખાસ કરીને યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાંની રેલવેઓએ પ્રથમ ખેતીની પેદાશોને અને તે પછી બનાવવામાં આવેલા માલને એટલા બધા પ્રમાણમાં ગંજવર ઉતેજન આપ્યું છે કે જે દુનયાના આર્થિક છતીદાસમાં અસાધારણ છે. ખીજા દેશોએ તેની નકલ કીધી હતી. આજ સજળે લેનકેશીયર છેલા પચાશ વરસમાં પોતાના કાપડના વેપારમાં અને મીડલેન્ડ કાઉન્ટીઓ પોતાના લોખંડના માલમાં હરીફાઇ થઇ નહી શકે એવું ચઢ્યાતાપણું સ્થાપવાને સામર્થ્યવાન થયાં છે. આ બંને ધ્યાન ખેંચનારા બનાવોએ દેશ પરદેશો વચેના વેપારને એવા મારગમાં મોટે ભાગે દોરવ્યો છે, કે જેથી દુનયામાંના દરેક સુધરેલો દેશ ચોકસ ખાસ જાતના માલો સસતામાં સસતા ભાવે બનાવવાને અને ખીજા દેશોમાં તે વેચવાને સામર્થ્યવાન થયા છે કે જેથી જે પેદાશો તેઓ પોતે સસતામાં બનાવી શક્યા છે તેની ખીજા દેશોના માલ સાથે તેઓ ફેરબદલી કરી શકે. છેલી અરધી સદીની આ સામાન્ય નજરે માલમ પડતી આર્થિક ખીના છે કે જે ભારે દેશ પરદેશો વેના વેપાર આજે આપણે જોઇએ છીએ તેને તળય છે અને જેના વધારાની સાથે ફેટલાંક વરસ સુધી કાંઇ હરકત નડશે નહીં.

સાયનસની મદદથી ચલાવવામાં આવતા ઉદ્યોગોને પરીણામે
વેપારની થતી ખીલવણો.

આ વેપાર ઉદ્યોગોને લાગુ પાડવામાં આવતાં સાયનસના ભારે વધારાથી
વળી પાછી મદદ મળી છે. પેદાશમાં આને પરીણામે મોટો વધારો થવા પામ્યા
છે અને જેમ સાયનસમાં વધારો થાય છે અને હજી સુધી નહીં જાણાયેલી તરફ
વાર ખીજી ચીજોની પેદાશની નવી રીતો સાયનસ ઉભી કરે છે તેમ દુનયાનો
દેશ પરદેશનો વેપાર કુદરતે ને ભુશકે આગળ વધતો જ રહેશે. દુનયાના વેપારના
અર્થશાસ્ત્રના આ બહારના બનાવો છે, જેની હિંદના દેશપરદેશો સાથના
વેપાર ઉપર લાભકારક અસર થવા પામે છે. આ વેપાર ઉપર હજી તેની પુરેપુરી
અસર થવા પામી નથી, જ્યારે વેપાર અને ઉદ્યોગમાં પડેલા આપણા હાલના
આ રાક્ષસી અસર કે જેથી આ દેશના વેપારી કીસમતને વધારે સારા રૂપમાં
ધીમે ધીમે ફેરવે છે તે અસર હેઠળના મુખ્ય નીચમ સમજવાને અત્યાર સુધી
નીચકળ નીચકયા છે. આથી આગલા વખતમાં જગત અને વેપારની બાબતમાં
અખતયાર કરવામાં આવેલી જગતની રાજનીતીની ગમે એવી ખરાબ અસર થવા
પામી હોય તે છતાં હું તો જોઈને ખુશી છું કે ઉપર દરશાવેલા આ
બધા બહારના બનાવો, કે જેને પરીણામે દુનયાના દેશપરદેશનો વેપાર
હાલનાં ધોરણનો બન્યો છે તે, દેશનું ગુપચુપ રીતે બહુ કરે છે.
મારા કેટલાક રીકાર્ડો વખતે કહે તેમ આ રીતની તકરારમાં
જાણું સારું જોવા તરફ હું ધણો ટળતો હોઉં. પણ છેલ્લાં પચાસ વરસના
દુનયાના દેશપરદેશના વેપારની તવારીખના મારા અભ્યાસ ઉપરથી મારી મજબુત
ખાતરી થઈ છે કે આપણા રાજકર્તાઓ સામાન્ય રીતે એવી રાજનીતી મુજબ
ચાલે છે કે જે અવારનવાર જો કે ખેદકારક ભુવેરહીત હોતી નથી તે છતાં દે
શને મોટી આર્થિક આબાહી તરફ દોરવશે એ ચોક્કસ છે. અત્રે આપણે મહાન
અર્થશાસ્ત્રી દરેલી તોર્થે જણાવેલી વધુ વરસ ઉપર નીચેના ધ્યાન ખેંચનારો સીધાંત
રજી રાખી હવે તેની પીછાન કરવાને હમેશાં ફાવેલ કરવી જોઈએ: "વેપારના સ
બધમાં આખી દુનયા ફક્ત એક પ્રજા અથવા લોકો જેવી છે અને તેમાં પ્રજાઓ
આસામીઓ જેવી છે."

કરજબહારની સ્થિતિમાંથી નીકળી માગનારની સ્થિતિમાં મક્કમ
પણે આવતો હિંદનો મુલક.

આ દેશપરદેશના વેપારની એક અગતી અસર એ થાય છે કે દેશ કરજ
બહારની સ્થિતિમાંથી નીકળી માગનારની હાલતમાં મક્કમપણે આવતો જાય છે. છેલ્લાં
ચોક્કસ વરસ થયાં વેપારનું પાણું હિંદની કેટલી તરફેણમાં રહ્યું છે તેથી તમે સારી
રીતે વાંકે છે. બેશક લડાઈના સંજોગો, જે ફક્ત કામચલાઉ છે તેણે આ
ખાત કરતાં નીકાશમાં થતા વધારા ઉપર અકાશ મેલ્યો છે. પણ લડાઈ પછી
બધું પાછું ઠીક થઈ જશે તેમાં શક નથી.

ખેતીને સરકાર કેવી રીતે મદદ કરી શકે ?

વેપારી આબાદી ખીલવવી હોય તો ખેતીવાડીને લગતી અને ખનીજની ખીલવણી કરવી જોઈએ. અને આના સંબંધમાં હું ઘટતા ફેરફાર સાથે ઇજ્જતપૂર્ણ ખેતીવાડીને લગતી બેંકના ધારણુ ઉપર અને ખેતીવાડીને લગતી બેંક ખોલવા ઉપર ભાર મેલું છું. નામદાર સરકારે ખરેખર ધણા ઉત્સાહ સાથે છેલ્લા દાયકા દરમિયાન ખેતીવાડીની સુધારણા તરફ ધણી રીતે વધુ ધ્યાન આપ્યું છે અને તેણે તે ખાતે પોતાની મહેસુલનો એક સારો જોવા અંશ પણ ખરચ કીધો છે. છતાં હજી ઘણું કરવાનું છે અને તે અમેરીકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટસ આફ અમેરીકાના ધારણુ મુજબ ચાલવાથી બની શકશે. ખેતીવાડીની સુધારણા માટે તે દેશ એક નમુનારૂપ છે અને અહીં જણાવવું જોઈએ કે નામદાર હીંદી સરકારે આ મોટા પ્રગતીય હેતુ કે જે ઉપર દેશના ઉધારનો આધાર રહેતો છે તેને પાર ઉતારવા માટે વારસીક મહેસુલમાંથી વધુ મોટી રકમો ખરચવી. ખેતીવાડીની સુધારણા માટે ખરચેલા એકએક રૂપીએ પુરતો બદલો આપનાર છે. સરકારની ફરજ સંબંધી આટલું બોલી આપણે અટકશું.

ખાનગી આસામીઓએ ખેતીને મદદ કરવાની જરૂર.

પણ રાજ્ય કરતાં પણ વધુ યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં છે તેમ સંગીન ધારણુપર ખેતીવાડીને લગતાં ઉપયોગ અને આટલું સંગીન બંધારણુ ખાનગી સાહસથી થવું જોઈએ. સરકાર બહુ તો મદદગાર બની શકે. આ રીતે વધુ પ્રયત્નો કરી દેશનો ઉધાર કરવાની જોખમદારી પ્રગતિ પોતા ઉપર રહેલી છે.

દેશના ખનીજ પદારથોની ખીલવણી.

આ પણ જરૂરું છે કે દેશના કીમતી ખનીજ સાધનો વધુ સંપાદન કેરી તેના સારો જોવા ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે જે કામ હુસ્તર વીધ્યાખાતાના વડા તરીકે સર ટોમસ હોલેડે બજવી તેને ગતી આપી છે. નજીકનાં ભવીશ્યમાં ખનીજ અને ધાતુ વીધ્યા તરફ મરહુમ મી. તાતા જેવા ઉભા ચતા સાહસીક નેરોનું ધ્યાન ખેંચાશે. આ લડાઈએ આપણને શીખવ્યું છે કે મજબૂર પદારથો લડાઈ તેમજ સુલેહ જેવા બંને સમયમાં ઉપયોગી બની શકે તેમ છે.

દેશને ખરો લાભ શાથી થાય ?

છેવટે દેશમંત્રિ અને પરદેશી સાથેના વેપાર ધણો આગળ વધ્યો હશે પણ તે કાંઈ લાખો ખેડુતોની આબાદી સુચવનારું નથી. તેમ તો જ્યારે હીંદી ખેતીવાડી પાકા આર્થીક પાયા ઉપર મેલવામાં આવે ત્યારે જ બની શકે. આથી જેમ ખેતીવાડી સંબંધી તથા ખનીજ પદારથોને લગતી પેદાશોની દેશમાંથી વધુ નીકાશ થાય અને ખેડુતો માટે સારો જોવા નફો થાય તેમ દેશને વધુ ફાયદો થવાનો સંભવ રહે છે. વેપારી કેમ્પેસે આ મોટી નેમ ધ્યાનમાં રાખવાની છે. સાથે

તેજ વેળાએ હું આશા રાખું છું કે સાહસીક અને વેપારી વડતીના હીંદીઓ
 બાહર પડી પોતાનો એક વેપારી કાફલો ઉભા કરવાના અસંખ્ય લાભો ઉપર
 હવે વહેલીજ નેગાહ પુગાડશે. દેશના સમુદ્રપારના વેપારનો સીધો આધાર પરદેશી
 સ્ટીમરો ઉપરજ છે અને તેઓ નાણના દર મારફતે વરસાવરસ મોટી દોલત પર
 દેશ ઉપાડી જાય છે. વહાણો બાંધવાનો ઉદ્યોગ હીંદમાં નવો
 નથી અને આ વાત જાણીતી છે કે આગળા સમયે વેપારી અને કાફ
 લા માટેનાં બારકસો બાંધવાનો ઉદ્યોગ મુંબઈમાં મચેલો હતો.
 વહાણો બાંધવાની કળા મજબુત પાયા ઉપર ફરીથી ખીલવા પામે તે ધણું ઇચ્છ
 વાન્ય છે કે જેથી આ દેશની વેપારી આબાદી વધે અને નામદાર સરકારને જ
 રૂ વખતે તે મજબુતી આપનારી થઈ પડે છે. તે હેતુ પાર પાડવાને વેપારી કેન
 ગ્રેસ મહેનત કરવી જોઈએ. હાલની તક ધણી સારી છે. હાલની લડાઈએ અગાઉ
 કદી નહીં જેવામાં આવેલી એવી આર્થિક બાબતો રજુ કીધી છે. અર્થશાસ્ત્રીઓ
 તરફથી અગાઉ રજુ કરવામાં આવતી કેટલીક દલીલોને લડાઈએ ખોટી પાડી
 છે. આ વેપારી કેનગ્રેસ એવે વખતે જનમ પામી છે કે નામદાર સરકાર સનમુખ
 વેપારી, ઉદ્યોગીક અને આર્થિક સલાહો રજુ કરવા માટે તમામ વેપારી અને વેદ
 વાફ કુધીની જરૂર પડશે અને મને આશા રાખવા દીઓ કે ઉત્તસાહી કામ કરનારા
 આ તકનો લાભ સેશે અને દેશને લાભ થાય તેવી દીશાતરફ પોતાનું ધ્યાન દોરવે.
 ગ્રેટ બ્રીટનના દરબાઈ કાફલા કે જેણે વેપાર માટે અલગ રાજ્યોના સંબંધમાં
 ફરીયો બ્રાહ્મો રાખ્યો છે તે કાફલા માટે હીંદને ઉંડી આભારની લાગણી દર્શાવવા
 વીના ચાલતું નથી. જે સર જોન જેલીંગની સરદારી નીચેના કાફલાએ હાલના
 જોવી સેવા બળની હોત નહીં તો આ દેશના પરદેશી વેપારને કેટલો ધડા પહોંચતો
 તે કહી શકાતું નથી. આ લડાઈ દરમિયાન બ્રીટીશ કાફલાએ બળવેલી સેવા
 માટે આભારજ્ઞ માનવાનો છે. ડેલીગેટને ફરીથી આવકાર આપીને પ્રમુખ ચુંટી
 કહાડવાની અરજ કરું છું.

પ્રમુખપદ માટેનો ઠરાવ.

લાલો હરકીશનલાલે તે પછી પ્રમુખ તરીકે ઓનરેબલ સર ફાકલબાઈ કરી
 મલાઈ કાફાલીમને ચુંટી કહાડવાની દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું કે આજની કેંગ્રે
 સના પ્રમુખ ચુંટી કહાડવાનું તમને કહેવાનો મને મગરૂરીભર્યો હક મળ્યો છે.
 આપણે મહીનાઓ થયાં વર્તમાનપત્રોમાં વાંચ્યું છે અને ઘણું કેકાણેથી સાંભળ્યું
 છે કે તા. ૨૬ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ ને દીવસે મુંબઈમાં વેપારી કેંગ્રેસ રથપા
 વાની છે. સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ મી. વાયજાએ કહ્યું છે તેમ એ બાળકનો
 જનમ આજે થઈ ગયો છે. તેમણે કહ્યું છે તેમ એ બાળક શકતીવાડું છે અને
 તનદુરસ્ત છે અને તે ભરીશયમાં વેપારી હીત તરફ લક્ષ આપશે અને આપણને
 યોગ્ય રીતે દોરવશે. આ બાળક માટે વહેવાર અનુભવી અને કુધીસાળી નર્સની
 જરૂર છે, અને ઓનરેબલ સર ફાકલબાઈ કરીમલાઈ તે માટે યોગ્ય નર્સ થઈ

પડશે અને તેથી આજે આપણે તેમને આજની કોંગ્રેસના પ્રમુખ તરીકે ચુંટી ક
હાડીએ છીએ. સર ફાઝલભાઈ વીશે વધારે કહેવાની જરૂર નથી કારણકે હું હી
દના દુરના ભાગમાંથી આવું છું જ્યારે તમારામાંના ઘણા અગ્રેતા છે અને ત
મે તેમને વીશે સારી માહિતી ધરાવે છે. તેઓ મોટા વેપારી કુટુંબમાં જન્મેલા
છે. તેઓ અનેક મીલોના વડા છે. ચીન અને જાપાન સાથે તેમની પેટી મોટા વે
પાર ચલાવે છે. વડી ધારાસભામાં તેઓ હીંદી વેપારી હીત માટે લડત ચલાવે
છે. તેઓ વેપારી બારીકા અને મુશ્કેલી સમજે છે. તેઓ એવા કુટુંબમાં જન્
મેલા છે કે જે હંમેશા ઉદાર અને સખાવતી છે. મને આશા છે કે આવા એક
આગેવાનની સરદારી નીચે આપણી આ પહેલી કોંગ્રેસ ફતેહમંદ નીવડશે.

મી० વીદ્યાસાગર પંડ્યાએ ઉપલી દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જોનરેબલ
સર ફાઝલભાઈએ મુંબઈની ધારાસભા, વડી ધારાસભા, મુંબઈની મધુનીસીપલ
કોર્પોરેશન અને બીજી જાહેર સંસ્થાઓમાં બજાવેલી સેવાની સ્તુતી કરી જણા
વ્યું કે તેઓ અનેક મીલોના ડીરેક્ટર છે, મુંબઈ એકના ડીરેક્ટર છે, લડાઈને
લગતા મુંબઈ ઇલાકાના ફંડના સેક્રેટરી છે અને તાતા આયર્નને લગતી સંસ્થા
ઓના પણ એક ડીરેક્ટર છે. આવા ગ્રહસ્થની ચુંટણી યોગ્યજ થઈ પડશે.

તે પછી ઉપલી દરખાસ્ત તાલીઓના ગડગડાટ વચ્ચે પસાર થઈ હતી અને
જોનરેબલ મી० વાચળાએ તેમને પ્રમુખસ્થાન આપ્યું હતું.

પ્રમુખ જોનરેબલ સર ફાઝલભાઈ કરીમભાઈનું ભાષણ.

જોનરેબલ સર ફાઝલભાઈ કરીમભાઈએ પ્રમુખસ્થાનેથી નીચલું ભાષણ
કયું હતું:—

રૂબીગેટ બંધુઓ,

હીંદી વેપારી કોંગ્રેસની પહેલી બેઠકના પ્રમુખ તરીકે મારી નેમણુંક કરી
એ માટે હું તમારા બધાને મોટા ઉપકારી યથા છું, જે કે એક કરતાં વધુ
કારણોને લીધે મને લાગે છે કે તમારી ચર્ચા અને વીચારણા પ્રમુખસ્થાન ફાઈ
વધુ લાયકાતવાળા માણસને આપવાનું તમે પસંદ કર્યું હોત. પ્રથમ તો, આવી
કોંગ્રેસ ભરવાને પહેલાં વીચાર મુજબ મેં હીંદી વેપારીઓની મંડળીની કમીટીને
સુચવ્યો હતો. શુદ્ધઆતથી તેના વધારા અને ખર્ચવણી માટે મેં મારો ફાળો આ
પર્યો છે અને આ બેઠક જેની વ્યવસ્થા સાથે મારો ઘાડો સંબંધ છે તેના પ્રમુખ
તરીકે મારી ચુંટણી થાય તે મને ગમ્યું નથી. બીજું, વેપારી દુનીયા જેમાં ઘણા
જાણીતા કેળવાયેલા અને આગેવાન આસામીઓ છે તેમાં હું મને પોતાને નવો
સમજું છું. આથી મને વસવચો ઉત્પન્ન થાય છે અને તમારા બધાની અગ્રેતા
હાજરીથી અને મારી જોડાણપણ ચલાવી લઈ મારી ફર્જ બજાવવામાં મને મદદ
કરશે એવી માન્યતાથી મને ટેકા મળ્યો છે.

સર શ્રીરોઝશાહ અને મીં ગોખલેનાં મરણ માટે જેદ.

લાખો માણસોના સુધારા વધારા માટેની આખા હિંદની નવી દીક્ષાલક્ષી સ્થાપના કરતી વેળા આપણા વીચારો સ્વભાવીક રીતે આપણા મહાન આગેવાનો તરફ વળે છે અને આપણે જોઈને દીક્ષગીર છીએ કે ૧૨ મહીના જેટલી ટૂંકી મુદ્દામાં આપણા જે આગેવાનો સર શ્રીરોઝશાહ મહેતા અને મીં ગોખલેને આપણે ગુમાવ્યા છે. તેમનાં મરણથી ખાલી પડેલી જગ્યા પુરાવી મુશ્કેલ છે. જો કે તેઓ દરેક જુદા જુદા ક્ષેત્રમાં કામ કરતા હતા, જો કે આપણો અને તેમનો ધર્મ જુદો હતો છતાં આપણને આ કોનગ્રેસના પહેલા સભાસદોને શાંતીભર્યા સુધારા સુધારાના સામાન્ય હેતુ માટે સુસ્તપણે કામ કરનારા આ જે જાણીતા નેરોનાં મરણ માટે મોટી દીક્ષગીરી જાહેર કર્યા વગર ચાલી શકતું નથી. આપણી ખોટા બેવડી સાંસારીક આકર્ષણ વધુ તીક્ષ્ણ છે કારણ આપણને તે ખોટા અગાઉ ન જાણાયત્રી એવી મોટી ભયંકર લડાઈની વચ્ચે માણસ પડી છે કે જ્યારે અનુભવી માણસોની હતાપણુભરી સલાહની ઘણીજ જરૂર છે. તે પછી જો કે તેમની રાહ ખરીની આપણને જ્યારે ઘણી જરૂર હતી ત્યારે તે મળશે નહીં, છતાં ખીલું એવું ધણું છે કે જે માટે આપણે ઉપકાર માનવાનો છે. લોર્ડ હાર્ડિંગના આ હાની મુદ્દતમાં વધારો થવાથી હતાપણુભર્યા અને રાજદવારી કુનેહવાળો કારોબાર જ આપણે ભોગવીએ છીએ તે મળ્યો છે અને તે બક્ષેશ માટે આપણે મોટા આંખારી થયા છીએ. તે ઉપરાંત આપણે આજે અને શાંતીભરી રીતે આ કોનગ્રેસ લરી શક્યા છીએ તે બીટીશ વાવટા નીચે આપણે જે હજો ભોગવીએ છીએ તેનો જાણવાનું પુરાવો છે. અજીત દરીયાઈ કાફલા દરીયાપર હકુમત ચલાવે છે, આપણા કીનારાઓનું રક્ષણ કરે છે, અને આપણા વેપાર માટે દુનીયાના માર્ગ ખુલ્લા રાખે છે. આ પ્રમાણે જ્યારે અર્ધ ઉપરની દુનીયા લડાઈમાં રોકાયેલી છે ત્યારે આપણે આપણો દરેજનો વહેવાર શાંતી અને સલામતથી ચલાવી શકીએ છીએ અને આ દેશની વેપારી આખા હિંદ બીટીશ સાહનશાહત નો વડો ભાગીયો થાય તેવી રીતે કેમ વધારી શકાય તે વીશે વીચાર કરવાને અને આપણે ભેગા મળવાને શકતીવાન થયા છીએ.

અધિકૃતતા માટેનો આપણો પ્રયાસ.

આજે આપણે અસાધારણ સંકટ વચ્ચે ભેગા મળ્યા છીએ અને આપણો મેળાવડો હિંદના છત્તીસમાં અપુર્વ છે એવું વાળખી રીતે કહી શકાય એવું હું ધારું છું. અહીં નાત જાતના તફાવત નર્મ પાણુ અને સામાન્ય તખ્તાપર જુદી જુદી કામ અને જાતવાળાઓ ભેગા થઈ શકે છે. વેપારી અધિકૃતતા સ્થાપવાના આ પ્રયત્નમાં આપણે કદાચીન હિંદની અંતીમ રાજદવારી અધિકૃતતાની તથ્યારી ક્રતા હોઈએ. અહીં આ પછે આપણા સામાન્ય સવાલોપર વીચાર ચલાવી ચર્ચા ચલાવવાના છીએ અને આપણી સામાન્ય દરીયાઈ નામદાર સાહનશાહની સંસ્કાર જેને આપણે યોગ્ય રીતે પ્રગટીય સંસ્કાર કહી શકીએ તેની

સનમુખ રજી કરીશું. બ્રિટીશ રાજ્યની ઐક્ય કરવાની અસર લાંબા વખતથી આ દેશમાં માલુમ પડી છે અને તે આજથી તે ૩૦ વર્ષ પછી જે મેળાવડો જેને સ્વામત મંડળના પ્રમુખે વાજખી રીતે મોટો મેળાવડો કહ્યો છે તેમાં પહેલી માલુમ પડી હતી. આથી આપણી કેન્ટ્રેસ સરકારે હિંદના લાલ માટે સઘળી કામ અને વર્ગના લોકોને ધીમે ધીમે અધિક્યતાની પીછાન કરવાની રીતને જે રીતે મદદ કરી છે તેની ખીલવણી છે.

આપણા દેશનો જુનો વેપારી ઇતીહાસ.

આપણા દેશના વેપારી ઇતીહાસ વીશે વીચાર કર્યા વગર કોઈપણ માણસ આવી મોટી સલા સનમુખ યોગી શકે નહીં અને હિંદી વેપારમાં છેલ્લી થોડી સદીઓમાં જે વધારો થયો છે અને ધંધા તથા નાણાંને લગતી રીતમાં જે ફેરફાર થયો છે તે વીશે હું વીચાર કરું છું, ત્યારે હું લગભગ શાંત થઈ જાઉં છું. જુદા જુદા વખતો સાથે સરખામણી કરવાનું અને હિંદી વેપારને લગતી માહિતી અસલના વખતથી મેળવવાનું કામ મુશ્કેલ છે અને આપાર સુધી કોઈએ તેમ કરવાનો પ્રયત્ન કરેલો ન હોવાથી તે વધુ મુશ્કેલ બન્યું છે. શરૂઆતનો જમાનો જે પણ દેશ માટે ઝળકતો અને ઉજવળ હતો તે વીશે આપણે જે જાણીએ છીએ તે મુશ્કેલીથી ઇતીહાસકારોએ લખેલી થોડીક ચોપડીઓમાંનું છે. અસલની દુનીયાની સુધરેલી પ્રજાઓમાં હિંદ છુટોછવાયો સુધારા વધારા વગરનો દેશ ન હતો તે માત્ર દંતકથા નહીં પણ ઇતીહાસીક વાત છે. તેનો પરદેશ સાથેનો વેપાર મોટો હતો. તેનાં વહાણો એવાં હતાં કે તે દુનીયાના તે વેળા જાણીયલા દુરના પ્રદેશોમાં દેશનો માલ લઈ જતાં હતાં. તે વેપાર જે કે મોટો હતો, છતાં જ્યારે આજે આપણે તેને હિંદી સરકાર તરફથી પ્રગટ થતાં વેપારી રીપોર્ટમાંના આંકડા સાથે સરખાવીએ છીએ ત્યારે તે વેપાર નજીવો માલુમ પડે છે. અને તે વેળાનો વહાણનો ઉદ્યોગ જે કે મોટો હતો, છતાં આપણા બંદરોમાંથી હાલમાં સંખ્યાબંધ ટોનોના વેપાર ચાલે છે તે સાથે સરખાવતાં નહીં જેવો હોવો ભેષ્યે. એક દીલ્લીગીરીની બીના એ છે કે તે વેળા વહાણો આપણાં હતાં જ્યારે હાલમાં તે આપણાં નથી. જ્યારે આપણે માલ લાવવા લઈ જવાનો ધંધો શુભાવયો છે ત્યારે સુબંધ વહાણો બાંધવાના દુનીયાના અગત્યના મથકનું આગવું સ્થાન મેળવશે એવી ભાગ્યેજ આશા રાખી શકાય.

છેલ્લી ત્રણ સદીમાં હિંદના વેપારમાં થયેલો વધારો.

છેલ્લી ત્રણ સદીમાં હિંદના વેપારે ઠીક મોટી ફલગો મારી છે અને જે ખાસ કરીને ટ્રેડપીટન સાથે મારી છે તે હું અત્રે થોડાક આંકડા આપું છું તે પરથી ભેંધ શકાશે. હાલના વખતમાં હિંદી વેપારને લગતા આંકડા જે બહુ પુરાવાળા પોયામાં પ્રગટ થાય છે તે વીશે સઘળા માહિતગાર છો. સને ૧૬૨૫ માં આવા આંકડા આપવામાં આવતા હતા તે

બાણુ' અગત્યનું ચક્ર પડશે. તે વર્ષમાં 'આમની', સલાના હુકમ મુજબ ઇસ્ટ ઇન્ડીઝ સાથેના આવક અને નીકાશના આંકડા તા. ૨૦ મી માર્ચ ૧૬૨૦ થી તા. ૨૫ મી માર્ચ ૧૬૨૪ સુધીના પ્રગટ કરવામાં આવ્યા હતા. તે પરથી સને ૧૬૨૦ થી ૧૬૨૩ સુધીનાં વર્ષોમાં કુલે નીકાશ નીચે પ્રમાણે હતી તે માલુમ પડે છે:-

કુલે નીકાશ પાઉંડ ૨,૦૫,૭૧૦ નગડી, પાઉંડ ૫૮,૮૦૬ નો માલ, પાઉંડ ૨,૬૪,૫૧૬.

ઇંગ્લંડમાં થયેલી નીકાશ નીચે પ્રમાણે હતી:-

૧૬૨૦	...	...	...	...	પાઉંડ	૧,૦૮,૮૮૭
૧૬૨૧	...	...	...	...	,,	૮૪,૪૬૪
૧૬૨૨	...	...	...	...	,,	૩,૮૮,૫૦૦
૧૬૨૩	...	...	...	...	,,	૫,૮૨,૫૮૩

સને ૧૬૮૦-૮૧ માં ગ્રેટ બ્રીટનથી હીંદમાં ૩,૪૬,૨૧૩ પાઉંડનો માલ નીકાશ થયો હતો. સને ૧૭૧૦-૧૧ માં તે ૨૦૦,૫૧૫ પાઉંડ જેટલો હતો. તે વર્ષમાં નગડીની નીકાશ ૩,૭૫,૪૦૫ પાઉંડ અને હીંદમાંથી ઇંગ્લંડમાં આયાત થયેલા માલની કીમત ૪,૮૬,૫૩૨ પાઉંડની હતી. સને ૧૮૦૧-૦૨ માં પરદેશ ખાતેથી મુબઇમાં રૂ. ૭૨,૩૧,૮૭૭ નો માલ આયાત થયો હતો જ્યારે હીંદી માલ અને બનાવટની નીકાશ રૂ. ૭૨,૩૮૬ ની કીમતની હતી. જ્યારે આપણે સને ૧૮૦૧ થી ૧૮૦૧ સુધીની એક સદીનો કુદકો મારીએ ત્યારે આપણે જોઈએ છીએ કે પરદેશી વેપાર હીંદમાં તદ્દન સારી સ્થિતિમાં જામી ગયો છે અને અત્રે લાંબા વખતથી ઝળકતી રીતે ફેલેહમંદ થયો છે. મુબઇ, કરાચી, અને કલકત્તાનાં બંદરો પુરે પુરી રીતે ખીલેલાં અને કરોડો રૂપિયાનો પરદેશ સાથે વેપાર ચલાવતો આપણને માલુમ પડે છે, અને તેમની કુલે આયાત રૂ. ૫,૦૦ ૮૦,૦૦૦ પાઉંડની અને કુલે નીકાશ ૭,૫૫,૦૪,૦૦૦ પાઉંડની હતી. હાલના વખતપર આવતાં જોઈએ છીએ કે તેજ આગળ વધતી હીલચાલ ચાલુ રહી છે અને ગયા માર્ચ મહીનામાં પુરાં થયેલાં સરકારી વર્ષની આયાત અને નીકાશ નીચે પ્રમાણે હતી:-

આયાત રૂ. ૧૪,૪૮૩ લાખની અને નીકાશ રૂ. ૧૮,૧૨૭ લાખની, કુલે રૂ. ૩૨,૭૧૦ લાખનો વેપાર. તમારે યાદ રાખવું જોઈએ કે આ લડાઈના વખતનાં આંકડા છે અને તેનાપર લડાઈની અસર થઈ છે.

વેપારની એજન્સીઓની ખીલવણી.

ઇંગ્લંડ સાથેનો આપણો વેપાર ૧૭ મી સદીની શરૂઆતમાં શરૂ થયો ત્યારે વર્ષમાં લગભગ ૬ વહાણો જતાં આવતાં હતાં અને તેમાં પુરતો માલ આવતો હતો. વહાણોની સંખ્યા અને કદ ધીમે ધીમે વધતાં-ગયાં, જુની દબને બદલે બ

આફ્રીકા યોમઅર્સ આફ્રીકા કોમર્સના હેતુઓ અને બધારણુનો આપણે નમુનો લીધો છે. આવી મદદનીશ સંસ્થાઓ કુદરતી રીતે સારી રીતે ખીલતી જાય છે. ભણી પથમાં એવો વખત આવે કે જેમ સંધળા મારતર કોટન રપીનસ અને મેનયુ ફેક્ટરીંગ એસોસીએશનોએ પોતાનું દેશપરદેશનું ફેક્ટરેશન સ્થાપ્યું છે તેમ દુન્યાની યોમઅર્સ આફ્રીકા કોમર્સનું દેશપરદેશનું ફેક્ટરેશન સ્થાપાય. જેમ આવતી શાહનશાહી કાનફરનસમાં હીંદના પ્રતીનીધીને સ્થાન મળવાની આપણે આશા રાખીએ છીએ તેમ તે ફેક્ટરેશનમાં પણ હીંદને સ્થાન મળવું જોઈએ. આઘીશામાં અત્યાર અગાઉના અખતરા થઈ ચૂક્યા છે. લંડનની યોમઅર્સ આફ્રીકા કોમર્સે બ્રીટીશ શાહનશાહતની યોમઅર્સ આફ્રીકા કોમર્સની કોનગ્રેસ સ્થાપી છે. આથી આપણે કંઈ ઘણા જલદીથી આ કોનગ્રેસ ભરી એસોસીએટેડ ઇનડીયન યોમઅર્સ આફ્રીકા કોમર્સ સ્થાપતા નથી.

દેશના ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવામાં હીંદી સરકારને વેપારી યોમઅર્સનો મળવો જોઈતો ટેકો.

ભાષ્યમાં ડેલીગેટ, એકત્ર વેપારી યોમઅર્સની જરૂર જે નહીં વેળા મોટી છે તે હીંદની હાલની રાજદવારી તથા આર્થિક સ્થિતિ વેળા તદ્દન અવશ્યમની થઈ પડે છે. જાહેર પ્રજામત સરકારને પગલું ભરવાની ફરજ પાડવા જેવું બળવંત એ કશું સાથે મળવા તથા એકત્ર થવાથી જ બની શકશે. આપણે કાંઈ સ્વરાજ ભોગ વતો દેશ નથી અને કોઈ પણ રીતે લોકોનો અવાજ સત્તાવાળાઓની રાજ નીતી અને પગલાં ઉપર અસર કરવા જેટલો એકત્ર અને મંજૂર બનવો જોઈએ. એક હાથ નીચેનાં રાજ્યની રક્ષાત કુદરતીજ ગંભીર ગેરલાભ હેઠળ રહે છે. જ્યાં સુધી સરકાર, જુદસા, આચાર વીચાર અને ઓધદારોના સંબંધમાં પ્રત્યક્ષ હોય નહીં તથા જ્યાંસુધી તે પોતાનાં બધારણુ અને પરદેશી ગ્રુહને પરીણામે સ્વદેશથી ઓછું વધતું અલગ છે, ત્યાં સુધી દેશ તરફની પોતાની બધી ભક્તી લાગણી અને તેઓનું સુખ સગવડ વધારવાની બનતી કાળજી છતાં તે કાંઈ નહીં તે લોકોની લાગણી અને ખરી જરૂરીયાતથી બીનવાદિક્ તે રહેવી જોઈએ. જ્યારે સરકાર રાજકરતી પ્રજાની બળવંત અસર હેઠળ હોય, કે જે પ્રજાના કોઈ વેળા સામસામી અચડતા લાભો આવેલા હોય અને તે અસરકારક વેપારી અને ઉદ્યોગી બધારણુ ધરાવતું હોય, કે જે તે લાગવગને શરણુ થયા વગર નહીં રહેવાય એવું બનાવે ત્યારે મુશ્કેલીમાં મોટો વધારો થવા પામે છે. આ સામાન્ય રીતે જણાવકી વાત છે કે એકલા હીંદી લાભો ઉપર નજર રાખીને પોતાની વેપાર અને ઉદ્યોગની રાજ નીતી ધડવાને હીંદી સરકાર અશક્ત છે. બ્રીટીશ કારખાનાવાળા તથા વેપારીઓ પોતાંમિંટ મારેના મતો ધરાવે છે કે જેનો સર્વેથી સરસ લાભ કેમ લેવો તે તેઓ બરા બરા સમજે છે અને તેથી તેઓ મામલા ઉપર કાણુ ધરાવે છે. પરીણામે હીંદી સર કારને લક્ષી વેળા પોતાને અણગમતી તથા લોકોના લાભને નુકસાનકારક થઈ પડે એવી રાજનીતી અખતવાર કરતી પડે છે. તેનો એમાં સ્વતંત્ર હાથ રહેતો નથી.

જગત સંબંધી જાળતોમાં તો તે વેદેવાઈ રીતે લાચાર છે. દાખલા તરીકે, મેહેસુલના લાભને માટે વતીક હીંદમાં જનાવવામાં આવેલી ચીજો આપાત થયલા માલ સાથે હરીદાઈમાં ઉતરતી હોય કે નહીં તે છતાં ખીજ સાથે બ્રીટીશ જનાવ તના માલ ઉપર જગત નાંખી શકાય નહીં, રીવાજ કે તેના ખર્ચ વાળવા માટે તેને મળતી એક્ષાઈઝ જગાન હીંદી માલ ઉપર નાખવામાં આવે. વળી આપણે હાલમાં એવો એક્કારક મામલો જોયો છે કે એક મજબુત બ્રીટીશ સીનડીકેટે સીમીટની જનાવટનો એક હાથ ધરેલો આપણી પ્રાંતીક સરકારે પાસેથી મેળવવાની કાશેશ કીધી હતી. એવા સંબંધાળાં દાખલાઓ આપવાનું ફાકટનું છે. હાલના મામલાનો અગતનો જનાવ એ છે કે હીંદી સરકારમાં ઉદ્યોગ અને વેપારી જાળતોમાં ખરો માર્ગ લેવાની ખાહેશની કાતાહી જોવામાં આવતી નથી પણ પોતાને હાથે પગલાં ભરવા તથા કામ લેવાનું છુટાપણું તે ભોગવતી નથી. આપણે આ દેશના લોકોએ તે સંજોગે તેના હાથ મજબુત કરવા માટે આપણાથી જનવું કરવું જોઈએ છે, અને આપણો ટેકો અસરકારક જનાવવા માટે એક ભેગી હીંદી વેપારી એમજર અને એકસ મુદતે મળતી રહેતી વેપારી કાનગ્રેસોની જરૂર છે.

વેપાર ઉદ્યોગના સંબંધમાં હીંદી સરકારના મોકળા રહેવા જોઈતા હાથ.

લગાઈને સંજોગે આપણે મતફેરવાળી જાળતો ઉપર વીવેચન કરી શક્તા નથી પણ રાજિતાની સ્થિતિ ઉપર આપણે પાછા આવતાં હીંદી વેપાર ઉદ્યોગના પેહેલા અગતના લાભના જે સવાલોનો નીર્ણય થવાનો રહેશે છે તેની ઉપરતપકેની તપાસ ઉપરથી પણ આ ખીના વીચારવંત પ્રગ્ન જોઈ શકશે કે આ વરસે કાનગ્રેસમાં ભેગા મળવાનો અમારો ઠરાવ કેવો ઝડાપણુ ભરેલો છે. બ્રીટીશ વર્તમાન પંચેડના જોખમદાર વીભાગ અને બ્રીટીશ જોખમદાર રાજદવારીઓ તરફથી આ વાત ઉપરાઉપરી સતાવાર રીતે જાહેર કરવામાં આવી છે કે હીંદી લગાઈમાં જે બહાદુરીથી અને દીલોજાનીયી ભાગ લીધો છે તેની લગાઈની આખે રીએ પીછાન થવા વગર રહી શકે નહીં. આ મદાન દેશની સ્થિતિમાં નજદીકનાં ભવીષમાં ધરખમ સુધારો થવાની આપણે સારી વક્રી રાખી ચક્રે, પણ આપણે આ ખુલું કરવું જોઈએ કે વેપાર તથા ઉદ્યોગના સંબંધમાં હીંદી સરકારના હાથ મોકળા રહે તે કરતાં વધુ આવકાર દાયક અથવા વધુ જરૂરનો કાઈ પણ સુધારો હોઈ શકે નહીં. હીંદી લગાઈ વેળા જે મદદે આવણું છે તે ઉપર જોણતાં “રેટીરે” તા. ૨૩ મી અક્ટોબરના પોતાના અંકમાં નીચે મુજબ જણાવણું હતું:—“એક મદાન પ્રગ્નની વફાદારી અને જાહેર જુરસો એક બધી મોટી અસકયામત ગણાય. આપણે બધીજ દીલોજાન ઉમેદ દરશાવીશું કે અસકયામતની મોટાઈની કદર આપણે ખાલી મોટે જોણવાથી નહીં પણ લોકોનાં ભલાં માટેની આપણી કાશેશ વધારીને અને ફરક

દીશાએ આબાદી અને દોનતના નવા માર્ગો ખુલા કરીને બુદ્ધિશીલ બધેમધ સરકારે ધણુ કરી શકે પણ કામખી ઠેકાણે સરકાર હીદમાના કરતા વધુ કરી શકે નહીં.

“વેપાર ઉદ્યોગમાં આપણને સ્વરાજ ભેદએ છે.”

ઉપલી વાત ખરી છે પણ હીદી સરકારના હાથ લોકાના પ્રતીનીધીઓ સાથે મસલત ચલાવવા પછી શેહેનશાહી સરકાર કે હીદી પ્રધાન તરફથી હરકત થવા વગર દેશના ઉત્તમ લાભે માટે જે સર્વેથી સન્ન લાગે તે રાજનીતી અખત્યાર કરવા માટે મોકળા ગ્રેહવા ભેદએ વેપાર ઉદ્યોગ અને જગતને લગતી આખતોના સબધમાં સધળા સુધાગઓ આ નતનતા સાથે શરૂ થવા ભેદએ દુકમા કહીયે તો આપણને વેપાર ઉદ્યોગમાં સ્વરાજ ભેદએ છે હીદી પ્રજામતે અજમ જેવી અધિકૃતતા ભેગ અને ખતથી હીદી પ્રજા માટે પોતાના વીચારો એ આખે દર શાવવા છે અને હીદને જગતની સ્વતંત્રતા આપનાતુ કામ ખાવી ધનસાશી સીવાય બીજુ કામ ગણાશે નહીં આ ખીટનના રાજદવારી વાભેને કામ પણ રીતે અલવલ આબ્યા વગર બળવી શકાશે એકત્ર હીદી વેપારી એમર આગળ તાકીદના કામતુ ભારે પ્રોગ્રામ રહેશે અને જગતની સ્વતંત્રતા માટે આ ખુ વરસ કામ કરવુ ભેદએ આ સ્વતંત્રતા વગર આપણી વેપારી આબાદી ગમે એવી દમામદાર હોય તે છતાં ધરખમ અને મકમ પાયા વગરની રહેશે એક નીયમ તરીકે અન ખરી રીતે આપણી રાજનીતી તોડી પાડી નહીં શકાય તેવી છે

વધારાના કર નાખવાનો વખત આવતા જગત ઉપર પેહેલુ

આપણુ ભેદતુ ધ્યાન.

આપણા પ્રોગ્રામમાં બીજી મીના કે જેની ઉપર આપણે આપણુ બધુ ધ્યાન મોકલુ જેલએ છે તે જગતના દેગો સમાન છે લગાદએ જે બોલે હીદની જાહેર તીબેરીઓ ઉપર નાખયો છે, અને એ નાણુ જલદીથી મેળવવાની જરૂર છે તે આ સનાલને રાખેતાની કરતા વધુ અગત આપે છે વધારાના કરની કોમપણ યોજનામાં-જે લગાદ પ્રમેકનાર વધુ ચાતુ રહેશે તો તે નખાવાની વખી રહેશે-જગતનો સવાલ અગતનીજ નહીં પણ અનશયી જગ્યા રોકરો અને તે રોકવીજ ભેદએ એકાદ બે અપનાદ મીનાય બધા દેગોમાં આ જગત મેહેસુનતુ સરવેથી મોટી પેદાશનાતુ સાધન થઈ પડે છે પણ હીદમાં આ સાધનનો પુરતો ઉપયોગ કરવામાં આયો નથી છુટાપણીની કે રક્ષણ આપન રી રાજનીતી આયદે દાખલ થવા પામે તોપણ આ વાતમાં તો મધ તમ નથી કે સરકારની વધતી જતી જરૂરીયાતોને પરીણામે જગતના હાવના દરોમાં સભાળ ભરેને ફેરફાર કરવની જરૂર છે જગતની ખાગતમાં હીદી વેપારી આનમનો અભીપ્રાય શાવવો ભેદએ, અને એકત્ર હીદી વેપારી એમરતુ એ પ્રમ રહેજે કે તેના જેવુ મડળ ભેખ મદાર જે વજન અને ભેશ ધરાવી શકે તે બધાનો ઉપયોગ કરી સરકારના ધ્યાન ઉપર એ અગત હસાની

દેશના વેહેવારની ખીલવણીની જરૂર.

ખીજી બાળતોનાં જીવનમાં એટલે કે ખુદ દેશમાં અને દુર્ગામાં વેહેવારની સવળતા વીરો એકત્ર વેપારી એમજાને અગતનું કામ બજાવવાનું છે. આ જરૂરી યાતોની પુરેપુરી જરૂર છે એવી ટીકાનું વાજખીપણું દરશાવવાની કાંઈ જરૂર નથી. એકલો સવાલ એ છે કે એ કાગ સરસ રીતે કેમ બજાવી શકાય? ભારે માલની લાવ લઈજના સંબંધમાં સવળતા કરવાના ત્રણ મુખ્ય સવાલો ઉપર આપણું બધું ધ્યાન રોકાવું જોઈએ. દેશપરદેશના વેપારના સંબંધમાં અગતની શરતો ઝડપી વેહેવાર અને એમાં નુરતો છે. પેહેલાં માટે આપણને ફર્યાદ કરવાનો ઝાઝો સખખ નથી પણ હાલના દરો જે કે સદંતર ઘણા ઊંચા નથી પણ તે છતાં ખીજા સાથે સરખામણી કરતાં હીંદી વેપારની જરૂરીયાતો સાથે બંધબેસતા થાય તે કરતાં વધુ ઊંચા છે. દેશના માહેલા ભાગમાં ખીજા બધા દલાજીની આગમય આપણા જળ માર્ગના અને રેલવેના વેહેવારમાં સુધારો કરવાનું કામ પેહેલાં હાથ ધરવું જોઈએ છે. પેહેલાના સંબંધમાં દેશ પછાત હાલતમાં છે. જળના સાધનોની ખીલવણી ઘણી અધુરી છે અરુ જોતાં કેટલીક જાગતોમાં આપણે પછાત પડતા જઈએ છીએ. જે ખાડીઓ આગળ ભારે માલ સવળતાથી સસતામાં લઈ જવા માટે કામમાં આવતી હતી તે સદંતર પુરાઈ ગઈ છે અથવા તે જંગલી પાલાથી બંધ થઈ ગઈ છે. અને તેઓનાં મુખો નડતરથી પુરાઈ ગયાં છે. રેલવેના ઝડપથી કરવામાં આવેલા વધારાને સખખે પણ જળમાર્ગ તરફ એપરવાહી બતાવવામાં આવી છે. દેશની નદીની સ્થિતીને આગલી હાલતમાં લાવવા માટે કાંઈ ગંભીર કારોશ હજી સુધી કરવામાં આવી નથી. તેનું પરીણામ એ આવડું છે કે આપણે હાલમાં સંખ્યાબંધ સ્થીર પાણીના ખાખોચીયા અને પાણીથી ભરાઈ રહેલી છાલકી જમીનો જોઈએ છે કે જે મેક્સીરીયા અને ખીજા રોગો ઉતપન કરનારાં જંતુઓ ઉછેરવાની જગ્યાઓ થઈ પડી છે. દેશનું ફાજલ પાણી નીકળી જવાનો માર્ગ એ રીતે બંધ થતો જાય છે. નદી નાળાંઓનો સુધારો કરવાથી આ ફાજલ પાણી કહાડી નાખવાનું જનશે અને ભારે માલની લાવ લઈજની સવળતા યરો, એટલુંજ નહીં પણ મેહેરો બનાવી શકાશે, કે જે પકાને પાણી ઘણાજ એછા ખરચે પાવા માટે કામે લાગશે. સુધારેલી મેહેરોને પરીણામે ખેતીની પેદાશ વધશે, તેને પરીણામે આપણે નીકાશ વેપાર વધશે, અને ખેડુતોની માલ બપાવવાની શક્તી વધશે, જેથી કારખાનાઓમાં પછી સ્વદેશી કે પરદેશીમાં બનાવવામાં આવેલા માલનો વધુ ખર્ચ તેઓ કરી શકશે.

નવી રેલવેઓ બાંધવા કરતાં જુની રેલવેઓમાં સુધારો કરવા

ઉપર વધુ ધ્યાન આપવાની જરૂર.

રેલવેઓની ખીલવણીના સંબંધમાં ઘણી ચોંપ રાખી કામ લેવાની જરૂર છે. તેનાં વધારાજ ફક્ત એકલો સવાલ નથી. મોટી જરૂર સુધારાની છે, અને તેથી સરકારે રેલવેના વધારા કરતાં સુધારા ઉપર દર વરસ વધુ રકમ રોકવાનો ઘટોજ

માર્ગ લીધો છે. હાલની સડકો ઉપર જોઈતા સુધારા પુરેપુરા કરવામાં આવે તે આગમ્ય નવી રેલવે બાંધવાની કેમ મોટી યોજના હાથમાં ધરવાનાં કામનું કહી પણ શકમંદ થણાશે. હાલમાં જે મામલો જોવામાં આવે છે તે જોતાં સસ્તા તેમજ ઝડપી વેહેવારના સંબંધમાં હાલની રેલવેઓ ખામી ભરેલી છે. રેલવેના દરો એવી રીતે નકી કરવામાં આવ્યા છે કે જેથી તે પ્રાંત પ્રાંતો અને જિલ્લા જિલ્લાઓ વચ્ચે મોકલવામાં આવતા માલ કરતાં પરદેશ જતા તથા ત્યાંથી આવતા માલ માટે દરો વધારે સસ્તા પડે છે. આ બાબતના સંબંધમાં તેમજ રેલવે રીસ્ક નોટો બી. અને એચ. ના ફોર્મને લગતી વેપારીઓની લાંબા વખતની ફર્યાદના સંબંધમાં તમે સનમુખ ઠરાવો રજુ કરવામાં આવનાર છે, કે જે ફોર્મોથી વેપારીઓ ઉપર ધણી સખતાઈ ગુજરે છે. રેલવેઓ જાહેર પ્રગ્નનો માલ લાવ લઇ જઈ કરનારાં સાધનો છે અને તેઓની પેહેલી ફરજ એ છે કે તેઓની ગફલતી કે તેઓના નોકરોની જે કસ્ટરથી તુકસાન જાય તે વેપારીઓને ભરી આપવું. તેઓ જે વધુ જોખમ દારીઓ પોતાને માથે ઓઢી લેશે તો તેને પરીણામે તેઓ વધુ વેહેવાર મેળવશે, કારણુ છુ કે તેથી વેપારી કામ તેઓમાં વીશ્વાસ ધરાવશે. રેલવે કારોબારના આ સવલો ઉપરાંત રેલવેનાં નાણાંના કારોબારનો સવાલ રહેલો છે. રેલવે લોનો ઇંગલંડ માં ઉભી કરવામાં આવે છે અને આપણી લાંબા વખતની માંગણી છે કે રેલવેની રૂપયાથી લોનો હીંદી પ્રજા માટે ખુલ્લી મુકવી. આ મોટો ફેરફાર કરવાની અને આ દેશની રેલવેની ખીલવણીમાં પોતાનો હિસ્સો આપવાને હીંદી પ્રજાને સામર્થ્ય વાન કરવાની હાલમાં સારી તક છે, કારણુકે ઇંગલંડ ઉપર પોતાની નાણાં સંબંધી જરૂરીયાતોનું એટલું દબાણ છે કે હાલમાં ઇંગલંડ હીંદ કે સંસ્થાનની લોનો ઉપર ઝાઝું ધ્યાન આપી શકશે નહીં.

શાખા રેલવેઓની ખીલવણી સામે નાખવામાં આવતી નકતર.

રેલવે સવળતાઓના વધારા સાથે શાખા રેલવેઓના વધારાને અગતનો સવાલ સંબંધ ધરાવે છે. આ રેલવેઓનો ઝડપી વધારો જલદીથી થવાની જરૂર ખુલી છે અને જે લોકો વધુ મુખ્ય રેલવેઓ બાંધવાનું કામ વખોડી કહાડે છે તેઓ વટીક શાખા રેલવેઓ વધુ ઝડપથી બાંધવાની હેમાયત કરે છે. આસપાસના વીસ્તારોના વેહેવાર બોલવા માટેની તેઓની જરૂરીયાતની પેહેલી અગત પછી ખીજી અગત એ છે કે જોઓ ખીજી રીતે પોતાની ચાપણ રોકવાની આનંકાની કરતા હોય તેઓને તે ખેંચાણકારક થઈ પડે છે. આ શાખા રેલવેઓ દેશની પડત પડેલી ચાપણને ખેંચવામાં કેવી મદદગાર થઈ પડે છે તે છેતાં થોડાં વરસના અનુભવે બતાવ્યું છે. તેથી વેપાર ઉદ્યોગને ખુલ્લો લાભ થાય છે. પણ પાછળથી એક મુશકેલી ઉભી થઈ છે. શાખા રેલવેઓ બાંધવાના કાનુનોમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો, શાખા રેલવેઓની હાલની સસ્તા દાખલ કરવામાં આવી કે જેને પરીણામે હીંદી પ્રધાન ચાપણ ઉપર રેલવે બંધાય તે વળા સેંકડે સાઠાનજી ટકાવું વધાજ આપવાનું માથે લે છે, અને શાખા રેલવેઓને નાણાં સંબંધી ફતેહ

મળી તયારથી મુખ્ય રેલવેઓના બ્રીટીશ ડીરેક્ટરો આ શાખા રેલવેનું કામ પણ બધું પોતાના હાથમાં લેવાના દેખીતા ઇરાદાથી મુશ્કેલીઓ ઉભી કરવા લાગ્યા છે. હાલની ગોઠવણ મુજબ આ બ્રીટીશ કંપનીઓ શાખા રેલવેઓની બહાલી આપવાના સંબંધમાં મુખ્ય અવાજ ધરાવે છે, જે કે મુખ્ય રેલવેઓ બાંધવા માટે નેષ્ટતા યાપણુના મોટા ભાગ સરકાર તેઓને મેળવી આપે છે અને જને યાપણુના તેઓના હિસ્સા તથા ડીવેનચરો ઉપરનાં વધાજ માટેની જામીનગીરી આપે છે. આ એક નીચમ તરીકે ગેરવાજબી છે અને પરીણામમાં હીંદી લાભોને નુકસાનકારક છે. મેસર્સ કીલીક નીક્ષન એંડ કંપનીની નડીઆદથી કપડવંજ સુધીની અને ગોધરાથી લુણાવાડ સુધીની રેલવેઓ જે સરકારે શેહેનશાહી રેલવેની આવકમાંથી વળતર આપવાનું કબુલ કાઢ્યું નહીં હતે તેા કદી બંધ થાય દતે નહીં, કે જે વળતર આપવાની બી. બી. એંડ સી. આઇ. રેલવેએ જે કે એ રેલવેની સીસટમના ફાજલ નફામાં ફક્ત સેંકડે ૫ ટકા જેટલો હિસ્સો ધરાવે છે તે છતાં ના પાડી હતી. સામાન્ય રીતે જોાલતાં વાંધા એ છે કે મુખ્ય સડકોને શાખા સડકથી માર્ગ દુર્ગે થઇ પડવાને સળખે ગેરલાભ થાય છે. પણ અ ગેરલાભ ખાલી ખીયાલી છે, કારણ કે મુખ્ય રેલવેઓમાં સરકારનો સર્વેથી મોટો લાભ સમાયલો હોવાથી શાખા રેલવેની નવી યોજનાને બહાલી આપતી વેળાએ બધા સજોગો ઉપર તેના તરફથી સંભાળ ભરેલું, ધ્યાન જરૂર અપાયલું હોયુ નેષ્ટએ. ખરો સળખ એ લાગે છે કે હીંદમાં કામ કરતી બ્રીટીશ કંપનીઓ હીંદી હરી કાષ્ટ ઉપર આક્રોશ નાખવા અને હીંદી સહાસને કચડી નાખવા માગે છે, કે જે એટલા ઉપરથી નેષ્ટ શકાશે કે તેઓ બ્રીટીશ યાપણુની મદદ સાથે શાખા રેલવેઓ બાંધવા સાર વધારાની કંપનીઓ ઉભી કરવાની કોશિશ કરે છે. આ બાબતના સંબંધમાં હીંદી પ્રજાએ જાગૃત રહેવું નેષ્ટએ અને એકત્ર હીંદી ચેમબરે આવાં એક મુખ્ય મંડળનાં બધાં જોશ અને ટેક સાથે તેઓ માટે આ લડતને પાર ઉતારવી નેષ્ટએ.

હીંદી ચલણનો સવાલ.

પણ સર્વથી અગતના જે સવાલો હીંદી વેપાર ઉદ્યોગને લગતા છે તે હીંદી ચલણ, બેંકોની સગવડ, સરકારી ફંડોને ઉપયોગ, અને હીંદી યાપણુ રેલવે અને નેહરોમાં રોકવા માટેના છે. એ બાબત ઉપર મહીનાઓ થયા હીંદી શીતાનસ અ ને કરનસી કમીશને પોતાના રીપોર્ટ બહાર પાડ્યો છે, પણ લગાઇના સળખે તે ઉપર જેવું નેષ્ટએ તેવું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું નથી. એ માટે ધણો શક છે કે વેપારી ઉગ્રાંત બીજાઓનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચાય પણ એસોશીએટેડ ચેમબરને વરસો સુધી ધ્યાન પોંદ્યાડવા જોગ બાજતો તેમાં મલશે. ઉપલી બાજતો ઉપર કમીટી જે ફરવ ઉપર આવી છે તે હીંદી પ્રજાને અને ખાસ કરીને હીંદી વેપારી પ્રજાને અનગમતી છે. તે હીંદી લાભોને પુરતો ધનસાધ આપી શકી નથી. એક મોટી સરકારી બેંકનો સવાલ કમીટી આજલ પાંધરો રજુ થયો ન હતો, તેથી તેણે

એક ખાસ અનુભવી કમીટી મારફતે એ બાબતનો નીકાલ કરવાની લક્ષ્યાંક કમીટી હતી તે ઉપર ટીકા ચલાવવા વધરથ છે, પણ શીતાનસ કમીશનર સોનાના ચલણ, ટંકશાહ, સોનાની અનામત વગેરે બાબત વીશે જે ઠરાવ ઉપર આવવા હતા, તે ટીકાને પાત્ર ગણ્યારો. એ સંધ્યા ઠરાવો હીંદી પ્રજામતની લાગણીને અનુસરતા નહી હતા, તેથી તેના મુસ્તકીમપણા માટે શક લઈ જવાબગ તે છે.

હીંદમાં ખપતું સોનું.

હીંદમાં સોનું કેટલું બધું ખપી ગયું છે તે આપણે જોઈએ છીએ. ૧૮૯૦ માં જા કરોડ ઉપરથી ૧૯૧૩ માં ૩૭ કરોડ રૂપિયા સુધીનું તે ખપ્યું છે. આથી ઇંગ્લંડના નાણાં શાસ્ત્રીઓને ગલરાટમાં પડવાની કંઈ જરૂર નથી, એથી ઉલટું જો અત્રે સોનાનું ચલણ હોય તો સોનાની રીઝરવ રાખવાની જરૂર નથી, અને તે બદલે હીંદીવાનોએ સવરી રાખેલું સોનું ટંકશાહી મારફતે વેપાર ઉદ્યોગમાં રોકા શકશે એ ખુલ્લું છે. આવી બાબત ઉપર અત્રે ચકચાર કરવાની જરૂર નથી. એ બાબત એસીઆઈએટી એમજરે જેમ બને તેમ જલદી ઉપાડી લેવી જોઈએ છે. હું અત્રે તે વગણુપું છું તે વેપારી વર્ગની ખાત્રી કરવા માટેજ છે કે આવી એસીઆઈ એટી એમજરની આવી જાતના બોદણા સવાસો ઉપર ચુનોચરા કરવા માટે કેટલી જરૂર છે. વેપારી વર્ગના તેમજ હુનર ઉદ્યોગમાં રોકાયેલાઓના આચાર વીચા રાને એકમેકના સમાગમમાં લાવવાની ઘણી જરૂર છે, અને તે એસીઆઈએટી એમજર બનવી શકશે.

વહી ધારાસભામાં એમજરનો પ્રતીનીધી.

ભાઈઓ આવી એમજર સ્થાપીનેજ એસી રહેવાનું નથી, પણ તે એમજર તરફના એક પ્રતીનીધીને હીંદી ધારાસભામાં બેઠક મળવી જોઈએ. ઉપલી ધારાસ ભામાં મુધારા થયા પછી હવે સાબિત થાય છે કે વેપારી વર્ગની જરૂરીઆતોને લગતા સવાસો અને જોઈતા દરો માટે ત્યાં ચારવણી કરવાની જરૂર છે. આથી હીંદી વેપારીઓના બોલામાં બોલા જો પ્રતીનીધીઓ ઉપલી ધારાસભામાં બેઠક ધરાવતા હોવા જોઈએ છે, અને તેથી હીંદી વેપારીઓએ તેની સુરક્ષા માટે મતો મેળવવાનો હક માગવો જોઈએ છે.

છેલ્લે, મારે બહુવધું જોઈએ છે કે આપણું દેશનો મોટો આધાર ખેતીવાડી ઉપર હોવાથી તેને લગતા સવાસો ઉપર પણ આપણે ધ્યાન આપવું જોઈએ અને ફક્ત ઉદ્યોગ હુનર ઉપર વાદવીવાદ ચલાવવો જોઈએ નહી. આપણી કેટલીક હીંદી એમજરે સરકારનું નેહરો ઉપર ધ્યાન એવું છે, પણ હું ધારું છું કે આપણે સર કારને અરજ કરવી જોઈએ કે નેહરો માટે મુધરેલી રીતીઓ અખત્યાર કરી એ મામલું નીપજળ જવાનો દરેક બજેટ વખતે ખબરની લખ બતાવે છે તે બધાંથી આપણે મોકળા થઈએ.

કુવા ખોદવાની સરકારને અરજ.

વળી આપણી કેબિસ એક ઠરાવ કરી જે જગ્યાએ મોટી નદીઓ નથી ત્યાં કુવાઓ ખોદવાની સરકારને અરજ કરનાર છે. નામદાર સરકારે ખેતીવાડીના અખતરો માટેનાં મથકો સ્થપાયાં છે એ માટે તેનો ઉપકાર માનવો જોઈએ છે. અને નામદાર ગવરનરે પુનાની ખેતીવાડી ક્લેબિંગના મેળાવડા વખતે ઢોરો ઉછેરવાની જે કીમતી સલાહ આપી હતી તે સલાહ નામદાર સરકારે પોતે સારા ઢોરો ઉછેરવાનાં મથકો ઉભા કરીને દાખલો ખેસાડી આપવી જોઈએ છે. હું ખેતીવાડીને વધુ અગત આપું છું, કારણ હીંદ અસલવારેથીજ ખેતીવાડીની ખાખતમાં પેહલું રહી તેને લગતા વેપાર ઉદ્યોગમાં મચેલું છે. હીંદમાં ખેતીવાડી નહીં હતો તો ર, શશુ, દાણા, ખીયાં વગેરેના વેપાર ઉદ્યોગ વગર આપણું શું થતે તે કલપી શકવું મુશ્કેલ છે.

વેપારી તવારીખમાં નવો સફેા.

ભાઈઓ આજે ખાલવામાં આવેલાં હીંદી વેપારી કેબિસ અને એસોશીએટેડ એમખર એન્ડ કોમર્સીયી હીંદની વેપારી તવારીખમાં એક નવો સફેા ઉમેરાય છે, અને તેથી હીંદનાં ભવીશ્ય માટે મોટી આશા રહે છે, આપણા પ્રિઆમનો, મેં જે હેવાલ આપ્યો છે તે મુજબ હીંદની આરથીક ખીલવણી અને તેની આખાદી સાથે તેને લાગતું વળગતું છે, પણ આપણી ફતેહનો મોટો આધાર આપણે જે રીતે એ ખાજતની ફરજ બજાવીશું તે ઉપર તેમજ આપણો દેશ આપણને જેવો ટેકા આપે છે તે ઉપર છે. આપણે નાસીપાસ થવું ન જોઈએ પણ સઘળા એકત્ર થઈને મહેનત કરી આપણી મતલબ પાર ઉતારવી જોઈએ છે અને આપણે ખરાં દીલથી મહેનત કરીશું, તો ખોદા આપણને જરૂર સહાય થશે. ખોદા કરે ને આજે સ્થાપવામાં આવેલી કેબિસ અને એમખર ભવીશમાં માન ભુખીના વધારા સુધારા માટે ઘણી અગત્યની ચઢ પડે.

—:—

દીલસોજીના સંદેશાઓ.

પ્રમુખે તે પછી કોનગ્રેસ તરફ દીલસોજી દર્શાવનારા સંદેશાઓ વાંચી સંભળાવયા હતા જે દક્ષીણ હીંદની વેપારી એમખર, એનરબલ મીં વીજયરાયવા આચર, અને દરબંગાના મહારાજ તરફના હતા.

વક્ષાદારીનો ઠરાવ.

પ્રમુખ એનરબલ સર ફાંજલભાઈ કરીમભાઈએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે હીંદી વેપારી કોમ તરફથી આ કોનગ્રેસ નામદાર શેહેનશાહ જયોરજ પાંચમા તરફ વક્ષાદારીની ઉંડી અને માનભરી લાગણી દરશાવે છે, કે જે વક્ષાદારીનાં મુળો મજબુત લાગણી ભર્યાં હોવા ઉપરાંત સ્વેચ્છ અને પ્રગતીના મીનહ જેવી ખ્રીટીશ સરકાર કે જેને લીધે હીંદી વેપારનો બહોળો વીસ્તાર થયેલો છે એવી ખાત્રીમાં રોપાયેલાં છે. તેમજ હાલની લડાઈનું ફતેહમંદ ઉવટ લાવવા માટે

જેમ્સની મદદ આપવાને હીન્દી વેપારી કામ તથાપર છે એવી આ કોંગ્રેસ ખાત્રી આપે છે. આનરેબલ સર ફાજલભાઈ કરીમભાઈએ હરાવના ટેકામાં બોલતાં જણાવ્યું કે મારે ઘણા થોડા શબ્દો કહેવાના છે. હીન્દના પુત્રો શાહનશાહતના ખીબા લાગેમાં માણસો સાથે રણક્ષેત્રના જુદા જુદા ભાગોમાં લડે છે અને આપણે ધૃત્યધીએ છીએ કે આપણી સરકારને લડાઈમાં જય મળે. તાલીઓ વચ્ચે એ હરાવ પસાર થયો હતો.

મીં ગોખલે અને સર ફીરોઝશાહના મરણ માટે ખેદ.

પ્રમુખ સર ફાજલભાઈએ તે પછી નીચેની મતલબનો હરાવ રજુ કર્યો હતો.

આ કોંગ્રેસ આનરેબલ મીં જી. કે. ગોખલે અને આનરેબલ સર પીં એમ. મહેતાનાં મરણ માટે ભારે દીલગીરી દર્શાવે છે. તેઓનાં મરણોથી દેશને તેના બે નામાંકીત બેટાઓની ખોટ ગઈ છે કે જે બેટાઓએ પોતાનાં દેશાભીમાન અને કાર્યની શ્રેષ્ઠાથી દેશની અતી કીમતી સેવાઓ બજાવી છે કે જે સેવાઓ તેઓના દેશની હાલની તેમજ ભવિષ્યની પ્રજા આભારની લાગણી સાથે યાદ કરશે.

આનરેબલ સર ફાજલભાઈએ હરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે આ હરાવ રજુ કરવાની મારી દીલગીરી ભરી ફરજ છે. આજે આ મહાન પુરૂષોનાં મરણ માટે ખેદ કરીએ છીએ પણ તેમની ખોટ જેમ જેમ વખત જશે તેમ માલુમ પડતી જશે. હીન્દના દરેક ભાગમાં આ મહાન પુરૂષો વીશે એટલું બધું કહેવાયું છે કે મારે હવે તે વીશે ઝાઝું બોલવાની જરૂર નથી.

તે પછી સભાઓએ ઉભા થઈ શાંતી વચ્ચે હરાવ પસાર કર્યો હતો.

એસોસીએટેડ ઇન્ડિયન એમ્પ્લર ઓફ કોમર્સની સ્થાપના.

મીં પુરૂષોત્તમદાસ દાકોરદાસે તે પછી એવી મતલબનો હરાવ રજુ કર્યો હતો કે આ કોંગ્રેસ એસોસીએટેડ ઇન્ડિયન એમ્પ્લર ઓફ કોમર્સની સ્થાપનાને અને સમજૂકદાસ કમીટીએ મજબૂત કરેલા બંધારણના ખરડાના નીચમને સ્વીકારે છે અને એવો હરાવ કરે છે કે એસોસીએટેડ એમ્પ્લરને નોંધાવવા અને સલાસદો દાખલ કરવા માટે જરૂર ભેગાં સભાનાં પગલાં ભરવા બંધારણ પ્રમાણે નવી કમીટીની ને મણુક થાય ત્યાં સુધી એસોસીએટેડ એમ્પ્લરની કમીટીનું કામ કરવા માટે નીચલા અદરજોની એક કમીટી નેમવી :-

આનરેબલ સર ફાજલભાઈ કરીમભાઈ (પ્રમુખ), મીં પુરૂષોત્તમદાસ દાકોરદાસ (ઉપ પ્રમુખ), આનરેબલ મીં મનમોહનદાસ રામજી, આનરેબલ મીં બલુભાઈ રામજીદાસ, સર વીલ્લદાસ દામોદર દાકરસી, આનરેબલ મીં દીનશાહ એફજી વાચજી, લાલા હરકીશનલાલ, લાલા ધનપતરાય, મીં વીદ્યા સાગર પંડ્યા મીં સી. ગોપાલ મેનન, સર આર. એન. મુકરજી, રાવ બહાદુર હરજોવીદાસ ડી. કોંટાવાળા, રોહ માણેકચંદ બી. રોહી, મીં અલખધારી, મીં સી. વાઇ.

ગીતામણી. આ કમીટીને પોતાની સંખ્યામાં વધારે કરવાની સત્તા રહેશે પણ કમીટીના સભાસદોની સંખ્યા ૨૦ થી વધવી ન જોઈએ.

મી. પુરૂષોત્તમદાસનું ભાષણ.

મી. પુરૂષોત્તમદાસ કારિદાસે દરાવના ટેકામાં લંબાણ વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આ દરાવના ચાર ભાગ છે. પહેલા ભાગમાં એસોશીએટેડ ઇન્ડીયન ચેમ્બર ઓફ કોમર્સની સ્થાપના માટે તમારી બહાલી માંગવામાં આવી છે.

બીજા ભાગમાં તમને બે કરતાં વધુ મહીનાઓપર બંધારણનો ખર્ચો મોકલવામાં આવશે છે તેને બહાલી આપવાની છે. ત્રીજા ભાગમાં એક પ્રાંતીક કમીટી સહીત એક એસોશીએટેડ ચેમ્બર સ્થાપી તેને નોંધવાનો દરાવ કરવાનો છે. અને ચોથા ભાગમાં એક કામચલાઉ કમીટી નેમવાની છે.

આ દરાવ વીષે હું વધુ જોણું તે પહેલાં મારે જણાવવું જોઈએ કે આ ટ્રાંઝિસમાં હીંદની દરેક વેપારી ચેમ્બર અને એસોશીએશનના પ્રતીનીધીઓ ડેલી ગેટો તરીકે આવેલા છે અને આજે તેમને ૩૦૦ જેટલી મોટી સંખ્યામાં અને હાજર રહેલા જોઈએ અને ઘણા આનંદ થશે છે. આ હીલચાલ સ્થાપવા માટે ચલાવેલી મસલહતના ઉત્તરમાં સધળાં મંડળોએ આ હીલચાલ સ્થાપવાની હીમાયત કરી છે અને આ હીલચાલને મદાસ, લાહોર અને કરાચી જેવાં દુરના મંથકાએથી પ્રતીનીધીઓ મોકલી વેપારી મંડળોએ ટેકા આપ્યો છે તે આ હીલચાલના હીમાયતીઓને ઉત્તેજન આપવા વગર રહેશે નહીં.

પહેલો અને અગત્યનો ભાગ એસોશીએટેડ ઇન્ડીયન ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ સ્થાપવાનો સવાલ છે. હીંદી વેપારી લાભો માટે આવી એકત્ર ચેમ્બર સ્થાપવાની જરૂર નથી. વ્યવહારીક રીતે હીંદના દરેક અગત્યના પ્રાંતમાં સ્થાનિક ચેમ્બર અથવા એસોશીએશન છે જે તે પ્રાંતના વેપારી હીત અને મુખ્ય વેપારપર દેખરેખ રાખે છે. આવાં સ્થાનિક મંડળો પોતાના પ્રાંતના મુખ્ય શેઢરોના વેપાર ધંધાપર દેખરેખ રાખવા અને તેનો માર્ગ સરળ કરવા માટે પોતાનાથી બનતું કરે છે. પણ આખાં હીંદના આ મંડળોની અરસપરસની સહાયતાથી તેઓ સાથે મળીને કામ કરતા નથી. વેપાર ધંધાના મુખ્ય નીયમોને લગતા સવાલો સંબંધી જાહેર પ્રશ્ન હીંદી સરકાર અને શહેનશાહી સરકારનું લક્ષ્ય એવાય તેથી રીતે હીંદી વેપારી મત જાહેર કરવા માટે હીંદનાં જુદા જુદા વેપાર ધંધાને લગતા હીત ધરાવનારાની એક સામાન્ય સરંથા જોઈએ જ્યાં આપણે હીંદી વેપારના વધારાને લગતી જુદી જુદી છેલ્લામાં છેલ્લી રીત વીશે વીચાર ચલાવી સરકાર અને જાહેર પ્રશ્ન સનમુખ પોતાની ફરીયાદ જો હોય તેો રજુ કરી શકે.

આપણા પ્રમુખનાં લંબાણ ભાષણ પછી હીંદી વેપાર ધંધાને લગતા કેવા અગત્યના અને ભારે પ્રશ્નોનો નીકાલ કરવાનો છે તે ફરીથી કહેવાની મારે માટે જરૂર રહેતી નથી.

હીંદ ખેતીવાડીવાળો મુલક છે. હાલના આપણા ઉદ્યોગ ટુનર જોતાં હીંદમાં પાકના સઘળા કાચા પદાર્થો આપણે ઉપયોગમાં લઈ શકીએ તેવી સ્થિતિમાં નથી, એટલુંજ નહીં પણ કાચા પદાર્થોના મોટા ભાગનો આપણે ઉપયોગ કરીએ અને તેમાંથી બનાવેલો માલ પરદેશ મોકલી શકીએ તે જમાનો ઘણો દુર છે. આથી આપણા વધારાના કાચા પદાર્થો દેશને લાભ થાય તેવી રીતે પરદેશમાં વેચવા માટે આપણી વેપારી કામ માટે પુરા સાધનો જોઈએ છે. આ હેતુ પાર પાડવા માટે દેશના વેપાર ઉદ્યોગના દરેક મથકે એમજર એન્ડ કામર્સની અને આવી સઘળી પ્રાંતીક સંસ્થાઓના વીચારોને એકમત કરવા માટે એસોસિયેટેડ એમજર એન્ડ કામર્સની જરૂર છે.

હીંદી વેપારી એમજરના હિત યુરોપિયન એમજરો સામે અઢગમણમાં આવે છે તે પ્રમુખે પોતાના લાપણમાં જણાવ્યું છે. સરકારની રાજ્યનીતી ધીમે ધીમે પણ દરેકપણે હીંદી અને યુરોપીયન હિત તરફ ન જોતાં વેપારી સવાસો તરફ વાળખી અને એકસરખી વર્તણૂક તરફ વળતી જવાના ચીનહો દેખાવા લાગ્યા છે અને હીંદી વીચારો સર્વાનુમતે હીંદી અને શાહુનશાહી સરકારોને દર્શાવવામાં આવે તો તેનું પરિણામ હીંદી વેપારી કામની ઉન્નતિમાં આવી શકે.

મારે તમને ભાગ્યેજ યાદ કરાવવાની જરૂર હોય કે છેલ્લાં ૧૦ વર્ષ દરમિયાન સરકાર હસ્તક હીંદી વેપારી કામનો સ્વીકાર થયો છે. મુખ્ય અને વડી ધારા સભામાં ચુંટાયલા અને નેમાયલા સભાસદો હીંદી વેપારી કામમાંથી મોકલવાનો આપણને હક મળ્યો છે. મને પોતાને કંઈ પણ શક નથી કે હીંદી સરકાર આપણી સઘળી વાજખી અને નયાથી માંગણીઓને ટેકા આપવાને ઇચ્છે છે અને તેમ કરવાને તે આતુર છે. હીંદી વેપારી કામ જરૂરી અસરકારક બધારણુ માટે શું કરવા માગે છે તે હવે તેને બતાવવાનું છે. એકત્ર મંડળની સ્થાપનાથી દરેક પ્રાંતના જુદા જુદા વેપારીઓ એક બીજાના ઘાડા પરિચયમાં આવશે તે મને માનુષ પડતો એક અગત્યનો લાભ છે. હાલમાં આવું કંઈ નથી. પણ એસોસિયેટેડ એમજર દરેક શહેરના આગળ પડતાં વેપારીઓના ટેકાથી આપણા બધાનું અને ખીજા પ્રાંતોમાંના આપણા ભાઈઓનું શીન, વધુ સીધું અને ખર્ચ નીવડશે. આ એમજરની સ્થાપનાથી દરેક પ્રાંતના જુદા જુદા વેપારીઓનો સારો ધંધો ચાલશે.

તમે જોશો કે જુદી જુદી પ્રાંતીક એમજરો અને મંડળો વચ્ચે પોત પોતાની ચલવળના ક્ષેત્રમાં કંઈ અથડામણુ નથી અને હીંદી જુદી જુદી ના ત અને કામના અને જુદા જુદા પ્રાંતના વેપારી મથકોના હિત એકત્ર થશે, અને મને આશા છે કે આ એસોસિયેટેડ એમજર ખીલીને એવું મંડળ થશે કે જ્યાં હીંદના પુત્રો મળી શકે અને સરકારને સર્વાનુમતે જરૂર પડતાં અરજ કરી શકે. કામ પણ દુરઅદેશ સંસ્થા આ વીચારથી કેવી રીતે જુદી પડી શકે તે હું સમજી શકતો નથી.

કરાવનો બીજો ભાગ છેલ્લા બે મહીના થયાં તમને 'ડેલીગેટ બંધુઓને બંધારણનો જે ખર્ચો મોકલી આપવામાં આવ્યો છે તે સંબંધી છે અને તેમાં ફેરફાર કે સુધારાવધારા કરવા સંબંધી અત્રેની હીનદી વેપારી મંડળીને સુચના મળી નથી તેપરથી હું માનું છું કે તમારી તે તરફ સહાનુભૂતિ છે. આ બંધારણ યુરોપના આવાં મંડળોના બંધારણોપરથી લેવામાં આવ્યું છે અને જરૂર પડી છે ત્યાં હીંદી દાલની સ્થિતિને અનુકુળ બનાવવામાં આવ્યું છે. ત્રીજા ભાગ સંબંધી મારે ટીકા કરવાની જરૂર નથી.

કરાવનો છેલ્લો ભાગ બંધારણ પ્રમાણે કમીટી નેમી અને આપણે પાછા મળીએ ત્યાંસુધી ચેમબરનું કામ ચલાવવા માટે એક કામચલાઉ કમીટી નેમવા સંબંધી છે. તમે જોશો કે હીંદના આગળ પડતા સઘળા વેપારી મથકોની વેપારી પેઢીઓના તેમાં પ્રતિનિધીઓ છે.

આ કરાવ તમારી બહાલી માટે રજુ કરતાં આ ચેમબર સ્થાપવામાં આપણે કેવી જોખમદારી ઉઠાવીએ છીએ તે વીશે તમને યાદ દેવડાવવું જોઈએ. તેનાં કુળ મળે ત્યાં સુધી આપણે તેને દરદેર ટેકા આપવો જોઈએ અને તેમ ધાય તયારે જ તેની દસ્તી ઉપયોગી થઈ પડશે. ૧૨ મહીના પછી આપણે પાછા મળીએ ત્યાં સુધી હીંદી વેપારીઓ તેને ટેકા આપશે એવી મને ઉમેદ છે. આજે હીંદી વેપારી પ્રજા સનમુખ જે અગત્યના સવાલો પડેલા છે તે સંબંધી ખરો હીંદી વેપારી મત રજુ કરવા માટે ઘણું કામ કરવાનું છે. આ સંબંધી તમે 'ડેલીગેટ બંધુઓ' મદદ અને અરસપરસની સહાય કરશો એવા વીચવાસથી આ કરાવ હું તમારી સનમુખ રજુ કરું છું.

લાક્ષા હરકીશનલાલે કરાવને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે એસોસીએટેડ ચેમબર હોવી જોઈએ તે વીશે બે મત છેજ નહીં. આથી મારે વધુ વીવેચન કરવાની જરૂર નથી. એસોસીએટેડ ચેમબરમાં મુંબઈના પ્રતિનિધીઓની મોટી સંખ્યા રહેશે, કારણ કે મુંબઈમાં ૧૭ વેપારી સંસ્થાઓ છે જ્યારે મુંબઈની બાહરની વેપારી સંસ્થાઓની સંખ્યા ઓછી છે. પણ આનો ઉપાય આપણા હાથમાં છે. બાહરના લોકોએ પોતાને હક જોઈતા હોય તો તેમણે પણ વેપારી સંસ્થાઓ ઉભી કરવી જોઈએ.

મી. સી. ગોપાલ મેનને કરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે હીંદમાં વધુ વેપારી ચેમબરો સ્થપાશે તયારે મુખ્ય સંસ્થા એસોસીએટેડ ચેમબરને મંજુર ટેકા મળશે. રાવબહાદુર હરગોવીંદ દાસ દુવારકાદાસ કાંટાવાળાએ ગુજરાતી ભાષામાં વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ કરાવને હું વધુ અગત્યનો ગણું છું. આ કરાવનો હેતુ બધી ચેમબરો તરફથી એક સામાન્ય સંયુક્ત મંડળ સ્થાપવાનો છે. આ માટે બંધારણ ધડી નીચેમો કરાવવાના છે. આ મંડળ હીંદી વેપારી હીતો સાચવી હીંદી વેપારના

હક માટે લડત ચલાવશે. ડોક્ટર દારૂબાળાએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે હીંદી વેપારના લવીપય માટે આ સંસ્થા મોટા ઉપયોગની થઈ પડશે.

તે પછી મત લેતાં દરાવ પસાર થયો હતો.

કાનગ્રેસ તે પછી લંચ માટે મુલતવી રહી હતી.

હીંદી વેપારના હિત જાળવવાનો આગ્રહ.

મીં સોહરાબજી એક્સજી વોર્ડને તે પછી એવી મતલબનો દરાવ રજુ કર્યો હતો કે:-આ કાનગ્રેસ એવો મત ધરાવે છે કે હીંદી વેપાર અને ઉદ્યોગના ખરા લાભો માટે જરૂરું છે કે લવીપયમાં પરદેશી સાથે વેપારી કાલકરા રા કરવા માટે જે કાનફરંસ અથવા કાનફરંસો ભરવામાં આવે તેમાં નામદાર હીંદી સરકાર તરફના પુરતા પ્રતીતીધીઓની જરૂર છે.

મીં સોહરાબજી એક્સજી વોર્ડને દરાવના ટેકામાં ખીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે પરદેશના વેપારી મંડળો અને સંસ્થાઓના વેપારનું હિત જાળવવા માટે અનેક સંસ્થાઓ છે જ્યારે આપણા હિત માટે તેવાં કંઈ સાધન નથી. લગાઇ પછી આપણને આપણા હિત જાળવવાની જરૂર છે. તમે 'નેશી' કે જાપાન થણું આગળ વધ્યું છે જ્યારે આપણને આપણી ફરીયાદ રજુ કરવાને કંઈ સાધન નથી.

ડોક્ટર દારૂબાળાએ દરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે હાલની લગાઇમાં છુટાપણા અને સુધારાવધારા માટે હીંદી મોટો ભાગ આપે છે. મુલેદના કાર્યક્રમમાં હીંદીના વેપારના હિતને પણ સ્થાન મળવું જોઈએ છે અને મને આશા છે કે એ ખાખત પર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવશે. મને લાગે છે કે મીં રાજ્યોની ફતેદનો અને મુલેદનો સમય આઘો નથી. આ કેગ્રેસ આથી હીંદી વેપારી મત રજુ કરવા દેવાની અરજ કરે છે.

ઓનરેબલ મીં લલુભાઇ શામજીસે વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે વાઇસરોયની ધારાસભામાં ઓનરેબલ મીં શરીએ રજુ કરેલા દરાવ જેવો આ દરાવ છે. તેમના તે દરાવનો હેતુ હીંદીને લગતા અનેક સવાલો સળધી પ્રજા મત રજુ કરવા દેવાનો હતો. હીંદી સરકાર અને હીંદી પ્રધાનની આ દરાવ તરફ દીક્સોજી હતી. જો હીંદી સરકાર હવે પછીથી દેશ પરદેશની મંડળીઓમાં હીંદી વેપારીઓનું મત રજુ ન કરે તો આપણે તે કામ ઉપારી લેવું જોઈએ છે.

મત લેતાં દરાવ પસાર થયો હતો.

રેલવે તુરના હોરફેર દર સામે પોકાર.

સર વીલ્લિસ દામોદર દાકરસીએ તે પછી એવી મતલબનો દરાવ રજુ કર્યો હતો કે દેશના તમામ ભાગોમાં સરતે તુરે માલની લાવલઇજ કરી શકાય તેવી સ

ગવડ હીંદી કારખાનાવાળાઓને કરી આપવાના હેતુથી રેલવેના નુરના દરો અને વે પાર ઉપર તેની યતી અસરને લગતા સવાલના સંબંધમાં તપાસ ચલાવવાની નામ દાર સગકારને અરજ કરવી જોઈએ, એવો આ કેનગ્રેસનો મત છે. તેમજ તે એ વો અબીપ્રાય ધરાવે છે કે નુરના દાલના ધારણથી ઉછળતા હીંદી ઉદ્યોગોને ધણું ખમણું પડે છે; તે માટે પરદેશી ઉદ્યોગોની દારમાં દેશી ઉદ્યોગોને મુકવા માટે પરદેશી માલ ઉપર લેવામાં આવતું ઓછા નુરનું ધારણ હીંદી પેદાશના માલને લાગુ પાડવું.

સર વીકલેન્ડાસ દામોદર કાકરરીએ ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આપણે આ અર્જ સરકારને કરીએ છીએ, જે કે દર નક્કી કરવાનું કામ રેલ વે કંપનીઓનું છે. રેલવે કંપનીઓની ચાપણુનો ૯૩ ટકા જેટલો ભાગ હીંદી સર કારનો છે જ્યારે માત્ર ૭ ટકા જેટલો ભાગ ખાનગી કંપનીઓનો છે. હીંદી રેલવે ઓ હીંદી પ્રજાની માલેકોનો. હોય તો હીંદી પ્રજાના અને હીંદી વેપાર ઉદ્યોગના લાભ માટે તેનો કારોબાર ચલાવવો જોઈએ. રેલવે કંપની અને લોકોના હિત જુદાં છે. લોકોના હિત માટે રેલવેનો દર એવો હોવો જોઈએ કે દેશના ઉદ્યોગો પરદેશ સામે હરીફાઈ કરી શકે અને દેશને લાભ થાય. વેગન લોડસ ન મોકલવા માટે દીવા સળીના ઉદ્યોગને કટલું સહન કરવું પડે છે તે એ આગળ વડી ધારાસભામાં દર્શાવી આપ્યું છે. અમદાવાદનું દીવાસળીનું કારખાનું કેવી રીતે ડબ્બો ભરીને માલ મો કલી શકે? જાપાન અને ઓસ્ટ્રીયાથી વહાણો ભરીને દીવાસળી આવે છે અને તે માલના ડબ્બો ભરાય છે. પણ પરદેશી દીવાસળીને આથી સગવડ મળે છે અને આપણાં દીવાસળીના ઉદ્યોગને ધોડો પહોંચે છે. કાચના ઉદ્યોગ સંબંધી પણ એ મજ છે. અલાહાબાદ દેશના મધ્યભાગમાં છે. અલાહાબાદ સુધીના ભાવ ઓછા છે જ્યારે અલાહાબાદની આગળના મથકો માટેના કલકત્તાથી તથા સુધીના દરો કરતાં વધુ છે. ખાંડ સંબંધી પણ તેમજ છે. રેલવે કંપનીઓ દર નક્કી કરે છે ત્યારે તેમનો વીચાર જેમ જાને તેમ વધુ જાહેર કરવાનો હોય છે. પરદેશી માલ કરતાં આપણને વધુ સગવડ મળવી જોઈએ છે અને તેમ ન થાય તો એકસરખી સગવડની તો આપણુ ને જરૂર છે. ભરૂચના લોકોએ સને ૧૯૧૨ માં સરકાર પર અરજ દરીને જણાવ યું હતું કે રેલવે કંપનીઓનું ભરૂચના વેપાર ઉદ્યોગને મારી નાખવામાં આવે એવો દરો ઠરાવવાનું પગલું વાળખી નથી. લોરડ સીડનહેમની સરકારે તે વખતે જણાવ્યું હતું કે રેલવેઓ હીંદને માટે બનાવવામાં આવી છે અને રેલવેઓને મા ટે કંઈ હીંદ નથી. હું પોતે પણ એ શબ્દો સહીત હીંદી સરકારને અરજ કરું છું. આપણે ધનસાફ માટે અરજ કરીએ છીએ.

મી० નંડલાલ મનુમદારનો ટેકો.

મી० એન. એમ. મનુમદાર બેરીસ્ટર-એટ-લોએ ઠરાવને ટેકો આપતાં લં બાણુથી વીવેચન કરી જણાવ્યું કે રેલવેઓ માણસાઈ અને કુદરતી સાધનો ખી લવવા અને તકાવત દુર કરવા માટે છે. રેલવે ધણી લાભકારક છે તે વીશે હું

જરા પણ તકરાર કરતો નથી. રેલવેનું કામ દેશનાં સાધનો ખીલવવાનું છે અને એ સાધનોની ખીલવણી યથા બાદ રેલવેને તેથી સારો બદલો મળશે. આથી રેલવેએ પોતાના હાલને ખાતર દેશની આર્થિક ખીલવણીને વધારવી જોઈએ છે. આજે આપણે જે વાત સાથે સંબંધ છે તે રેલવે તુરનો દર છે. આ સવાલ ઘણો અગત્યનો છે. આ દર બધાને એક સરખો લાગુ પાડવો ઘટે છે. દેશની બાહર જતા અને દેશની અંદર આવતા માલને। ગેરવાજખી લાભ થાય તેવા દર શા માટે ફરાવવા જોઈએ? પણ દેશથી આયાત થયેલી ખાડ પર તેના ખરેખરા વજનનું તુર લેવાય અને હીંદી ખાડ પર ડબ્બા માથે તેટલા માલનું તુર લેવાય અને તેમ કરીને નીકાશ થયેલા માલને વીચારપૂર્વક પસંદગી આપવાનું શું કારણ છે? સરકાર હીંદી વેપાર ઉદ્યોગને પસંદગી આપી શકતી ન હોય તો શું તે દેશ અને પરદેશના વેપાર સાથે એક સરખી શરતોએ કામ લઈ શકે તેમ નથી? આથી તુરના દર પર જાહેર અંકુશની જરૂર છે.

હાલનો અંકુશ કેવો છે? સને ૧૮૯૧ માં હીંદી સરકારે વધુમાં વધુ અને ઓછામાં ઓછા દરનું પત્રક તૃપ્તિયાર કર્યું હતું કે જે દરથી વધુ રેલવે દર લઈ શકે નહીં. વધુમાં વધુ અને ઓછામાં ઓછા દરોની વચ્ચે પસંદગી માટે ધણું સ્થાન છે. કંપનીઓ હીંદી ઉદ્યોગ અને વેપારને રમાડે છે અને જ્યાં સુધી વધુમાં વધુ અને ઓછામાં ઓછા દરોની વચ્ચે તેઓ તેમ કરે છે ત્યાં સુધી હીંદી સરકાર શાંત બેસી રહેશે અને કંઈ બોલશે નહીં. એક પ્રાંતના ખીજા પ્રાંત સાથેના વેપારની અગત્યતા બીજે હું વીચેયન કરીશ નહીં. તમે તેની જરૂર સ્વીકારશો તો તમે આખા દેશના એક સરખા દર હોવા જોઈએ એવું કહી શકશો. હાલમાં જે રેલવે પરની ૫૦૦ માઇલના દરની કીમત એકજ રેલવે પરના એટલીજ બુસાફરીના દરની કીમત કરતા બમણી થઈ પડે છે. રેલવે બોર્ડે હાલમાં એવી પત્રિકા ધરણ જાહેર કરી છે કે રેલવેઓએ અનુકૂલ દર રાખી હીંદી ઉદ્યોગોની ખીલવણીને મદદ કરવી. લગાઈથી ઉત્તપન થયેલી સ્થિતિથી તે માટે હાલનો સમય અતુલ્ય છે, પણ જ્યાં સુધી રેલવેઓ હીંદી વેપાર ઉદ્યોગવાળાઓને અણુષ્ટતા દર રાખી રમાડ્યા કરે છે ત્યાં સુધી તે કેમ પાર પડશે? આથી આવ પહોંચવાનો વીસ્તાર ટુંકો થઈ ગયો છે પણ રેલવેની ફરજ તો આખો દેશ દેશની પ્રજાને ઉપયોગી થઈ પડે તે કરવાની છે. દેશની અંદર ધંધા ઉત્તપન કરી ઓછા દર રાખવાથી આમ થઈ શકે છે.

આ સવાલ વેપાર ઉદ્યોગ કરતાં પણ વધુ ઉંડો છે. રેલવેઓ દેશના લોકોના સુધારા વધારા માટે છે અને જ્યારે તેનો કારોબાર જાહેર પ્રજાના હાથમાં નથી કે જાહેર અંકુશ નીચે નથી ત્યારે રેલવેની મોટી ફરજોનો ભોગ અપાય છે અને જાહેર હિત પર ખાનગી લાભ ફાળી જાય છે. લોકોના મોટા હિતના રક્ષક તરીકે સરકારે સમજવાની જરૂર છે કે હાલના દરે પણ લાભ લઈને કરવાથી અને એક સરખી વર્તણૂક રાખવાથી ફક્ત ઉદ્યોગના વધારાને મદદ મળે છે એટલુંજ નહીં, પણ સંઘર્ષી જાતના સુધારા વધારાને તેનાથી સદાય

મને છે કારણ કે રેલવે લોકોને ફળવવાનું, ધુન્દી વધારવાનું અને એકમતા કરવાનું કામ કરે છે. સંઘના વધારાનો આખો ઇતીહાસ તે લાવલઘન કરવાના સાધનોનો ઇતીહાસ છે. ઉત્તર અમેરીકામાં ૨ લાખ માત્ર નેટલી રેલવે છે જે તેની કેટલી ખીજવણી યથા છે તે દેખાડે છે. હાલના જર્મનીના સંઘના અગત્યની ઉદ્યોગો જામી ગયા છે તેનું કારણ રેલવેના ઓછા દર છે અને વહાણો બાંધવાનો ખર્ચા એ તેનો એક દાખલો છે. આ દેશમાં પણ સંઘની સામાજિક, અને આર્થિક ઉનંતી અને આખાદી લાવલઘન કરવાના સાધનો અને તેના યોગ્ય ઉપયોગ સાથે નેડાયલી છે. આ આખા સવાલ સંઘની અગત્યની તપાસ ચલાવવી ધટે છે.

મી. કે. એસ. આપરે ઠરાવને વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ એક સવાલ એવો છે કે જેનાપર ઘણાં વર્ષો થયાં ચર્ચા ચાલે છે અને ખુદ યુનાઇટેડ કીંગડમમાં તે સંબંધી બે મત છે. આ દર નહીં કરવાનું કામ સરકારના હાથમાં નથી અને બધી રેલવેઓ કંઈ સરકારના સીધા અંકુશ નીચે નથી. હીંદી દરેક ઇંગ્લેન્ડ દરેક પરથી લેવામાં આવ્યા છે અને ઇંગ્લેન્ડની માફક હીંદમાં પણ તે સામે પોકાર છે. આપણે હેતુ પાર પાડવા માટે સરકારને એકલી અરજ કરવાથી પાર પડવાનો નથી. આ માટે રેલવે કંપનીઓના ડીરેક્ટરો અને મેનેજરોની સાથે મળી રેલવેના અનુકુળ દર ઠરાવવાથી રેલવેઓને પોતાને લાભ થશે. એવું આપણે તેમને સીધું કરી આપવું નેહએ અને આજે આપણે સ્થાપેલું એસિસીએટેડ એમ્પ્લોયર્સ મંડળ આ કામ સારી રીતે પાર પાડી શકશે. આપણા યુવકોએ રેલવેના કારોબારનો અને અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી આ સવાલ ઉપાડી લેવો ધટે છે કારણ કે આ સવાલનો ફરિયા-૫-૧૦ વર્ષનાં આવવાનો નથી.

મી. મૈદન ગોપાલે વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે મારા જે મારવાડી બંધુઓ ઇંગ્લેન્ડ સમજી શકતા નથી તેમને આ સવાલ દેશી ભાષામાં સમજાવવાની જરૂર છે. રેલવે કંપનીઓને જે નુકશાન જાય છે તે માટે સરકાર મોટી રકમ આપે છે આથી આ સવાલ સંબંધી ચર્ચા કરવાનો આપણને હક છે. રેલવે કંપનીઓએ રેલવેના ઓછા દર ઠરાવ્યા છે કે દેશી વેપાર ઉદ્યોગને ઘટ્ટા પહોંચે છે; રેલવે કંપનીઓ અંતારી સાથે બેરકારીથી વર્તે છે; અમારો માલ વખતસર ધારેલે વખતે પહોંચતો નથી; રેલવે કંપનીઓ પોતાને ઇન્જરો મળી ગયો હોય તેમ પોતાની મરજી પ્રમાણે કાયદા ધડે છે. આથી તેનો અટકાવ થવો ધટે છે.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

રેલવે રીસ્કનોટના ફોર્મમાં સુધારો કરવાની મંગણી.

મી. સી. ગોપાલ મેનને તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે (અ) આ કોનગ્રેસ ધારે છે કે હીંદી રેલવે કોનફરન્સ એસિસીએટેડને ૧૯૧૪ માં જે ફરિયાદો કીધા હતા તે ઉપરાંત રીસ્કનોટના બી. અને એચ.

ફારમમાં વધારે સુધારાઓ, કરવાનો વખત આવી લાગ્યો છે અને કોન ગ્રેસ નામદાર હીંદી સરકારને અરજ કરે છે કે જે પેક્ટન પુર્ણ હોય નહીં તોપણ તેમાંથી માલની થતી ચોરી માટે તેમજ, ચાલતી ગાડીએ થતી ચોરી માટે રેલવે કંપનીઓને જોખમદાર બનાવવી જોઈએ. ઉપલા હેતુ ખી. અને એચ. ફારમોની નોટોમાં સુધારા કરવાથી ખર આવી શકશે. '

(ખ.) આ કોનગ્રેસને દલગીરી થાય છે કે પેક્ટન મંજૂર અને સુકું હોવા છતાં એ ફારમની રીસ્ક નોટ ઉપર સહી લેવાનો રેલવે કંપનીના કારોબારીઓ આગ્રહ કરે છે, અને તેથી આ કોનગ્રેસ એવો મત ધરાવે છે કે જ્યારે પેક્ટ મહિની ચીજો સુકી અને સારી સ્થિતિમાં હોય, ત્યારે એ ફારમની રીસ્ક નોટ માટે આગ્રહ કરવો જોઈએ નહીં.

મી. સી. ગોપાલ મેનને ઠરાવના ટેકામાં વીવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આપણા આ ઠરાવનો હેતુ માલ બરાબર રીતે બંધ કરી મોકલવામાં આવ્યો નહીં હોય તેના ગુમ થવા માટે અને ચાલતી ગાડીએ લુટ થાય અને માલ જાય તે સામે રેલવે કંપનીઓની જોખમદારી નક્કી કરવાનો છે. '

મી. નારણજી હરીભાઈએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ સવાલ વેપારી દ્રષ્ટીએ ધણો અગત્યનો છે. રેલવે કારોબાર વીશે તપાસ ચલાવવા નેમાયશી કમીટીવાળા મરહુમ મી. રોબર્ટસને જણાવ્યું હતું કે હાલની રીસ્ક નોટ હીંદી વેપારનાં હિતને ઘીંકા પહોંચાડનારી છે. યુરોપીઅન વેપારીઓની મંડળીએ આ સવાલ ઉપાડી લીધો હતો અને હાલમાં આપણે તે સવાલ ઉપાડ્યો છે તે આશા છે કે સરકાર તેનાપર ધટવું લક્ષ આપશે.

મી. બાસ્કરરાવ વીઠ્ઠલદાસ મહેતાએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ સવાલ ધણો જીનો છે. સને ૧૮૮૮ માં મુબમ્બની યુરોપીઅન એમ્બર (ચીફ) કોમર્સ રેલવે રીસ્ક નોટસ સંબંધી પોતાના સોલીસિટરોનો મત લેતાં નેમણે જણાવ્યું હતું કે રેલવે કંપનીનું આ રીસ્ક નોટ સંબંધીનું પગલું અણધરનું છે. આમ છતાં તેના કાનુનોમાં હજી ફેરફાર થયો નથી. ચાલતી ટ્રેનમાં લુટ થાય તેની જોખમદારી રેલવે કંપનીને માથે નથી તો તે પણ તેને માથે નાખવી જોઈએ છે.

મી. ચોધરીએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ રેલવે રીસ્ક નોટોથી નાના વેપારીઓને મોટું નુકસાન થાય છે પણ હું મોટા વેપારીઓ થાપણ વાળાઓ અને ધનાઢ્યોને આ સવાલ ઉપાડી લઈ રેલવે કંપનીઓ સામે લડત ચલાવવાની અરજ કરું છું. રેલવે નોટો ઇંગ્લેન્ડ કાપામાં હોય છે અને કેટલાકા તે બાપા ન સમજવાથી તેના પર સહી કરી આપે છે. ખીજી મુશ્કેલી એ છે કે હો કોને ખાસ કરીને ચોમાસામાં પોતાનો માલ બગડી જવાનો ભય છે આથી તેઓ નાચાર થઈ રેલવે નોટ પર સહી કરી આપે છે. કાનપુરથી રેલવેમાં મોકલેલા માલ નીમચ ખાતે પગ રસ્તે મોકલેલા માલ કરતાં મોડો આવ્યો તો રેલવે ગાડીને

માલ ગાડી, ધકકા ગાડી કે ખટારા ગાડી કહેલી? હાલની રેલવેની. રીત તો પાંચ કે પછસે વેપાર કરનારાઓને દીવાળું કઢાવે તેવી છે.

મત લેતાં ઠરાવ સરવાળામતે પસાર થયો હતો.

કુવા વધારવાની માંગણી.

પ્રેસિડેન્ટ એન. ડી. દરેએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે ખેડુતોને જ્યાં લાભકારક અને કરકસરવાળા નીવડે ત્યાં કુવાઓ વધારવાનું ઇચ્છવાનું છે તે તરફ આ કોનગ્રેસ સરકારનું લક્ષ્ય છે.

પ્રેસિડેન્ટ નાનાલાલ ગાદગાલાલ દરેએ ઠરાવના ટેકામાં જણાવ્યું કે આ સલાહ એવી છે કે તેનાપર લાંબાણે વીવેચન કરવાની જરૂર નથી વળી આ સલાહ સાથે તમારામાંના ધણીનો સીધો સંબંધ નહીં હોય. આ સલાહ ખેડુતોની દરખાદીએ અગત્યનો છે. કેટલેક ઠેકાણે જ્યાં નહેરોના કામ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ નથી ત્યાં આવા કુવાઓ લાભદાયક થઈ પડશે.

મી. એસ. એસ. મહેતાએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે કુવાઓ ફક્ત દીંદ માટે ધણી અગત્યના છે. ખેડુતોના લાભ માટે તેની સંખ્યા વધારવાની જરૂર છે. આપણા ઇલાકામાં એવા કુવાઓની સંખ્યા ઓછી છે. આ કુવાઓ પાક વધારવા અને વરસાદ ન હોય ત્યારે ખેડુતોની હાજતો ટાળવા માટે અગત્યના છે.

શેરહીના પાક માટે કુવાની જરૂર.

ગંજમવાળા મી. પત્રોએ વધુ ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ કામ સરકારે ઉપાડવું નેહાયે. તે ઉપરાંત લોકોએ પણ તેમાં મદદ કરવી નેહાયે. મદદાસ ઇલાકામાં કુવાઓની ઘણી જરૂર છે. ત્યાં શેરહી માટે કુવાઓમાં પાણીની જરૂર છે કારણકે શેરહી સુકી જગામાં પાકે છે અને ત્યાં તેન કુવામાંથી પાણી કઢાડી પાવું પડે છે હીંદમાં દર વરસે ૩૩૦ કિલોની શેરહી આપાત થાય છે તે જોતાં શેરહીના પાકને આપણે મોટા પ્રમાણમાં કરવો નેહાયે છે. ફક્ત દીંદમાં શેરહીના પાક દર વરસે ઓછો થતો જાય છે કારણકે એકસરખો વરસાદ પડતો નથી. જો ત્યાં કુવાઓનાં બાંધકામો હોય તો તે ધણી ઉપયોગી થઈ પડે.

મત લેતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો.

વેપાર ઉદ્યોગ માટે વપરાતા દારૂના અર્કપરની ભારે જકાતની હીંદી વેપાર ઉદ્યોગપર અસર.

મી. કપીલરામ એચ. વંજીએ તે પછી એવી મતલબનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે વેપાર ઉદ્યોગ માટે અને જળ વિતરણ કરવા માટે દારૂ

સૌધા અર્કનો ઉપયોગ કરવાનું લાભકારક છે તે જોતાં આ કોનકરનસની ખાતરી થઈ છે કે આવા કામ માટેના દારૂના અર્કપરની હાલની જગ્યાત ફીદી વેપાર ઉદ્યોગના માર્ગમાં અસરરૂપ છે.

મી० કપીલરામ એચ. વકીલે દરિયાના ટકામાં વીવેચન કરતાં જળાવયુ' હતું કે વેપાર માટે વપરાતા આલકોહલપરની જગ્યાત કહાડી નાખવી જોઈએ છે, પીણા માટે વપરાતાં આલકોહલ અને વેપાર માટે વપરાતાં આલકોહલ એક બીજાથી જુદા છે અને તેને એક બીજા સાથે ભેળી દેવા જોઈતા નથી. પણી માટેના આલકોહલ સામેની આપણી લડત તો ચાલુજ છે. અમેરીકામાં વેપાર માટે વપરાતા આલકોહલપરની જગ્યાત કહાડી નાખવા પછી જર્મની સાથે અમેરીકા દરીયાઈ કરવાને શકતી વાત થયું છે. પણી પછી વેપાર ઉદ્યોગ માટે અગત્યની વસ્તુ આલકોહલ છે એવું મોટા વેપાર ઉદ્યોગીઓનું માનવું છે. આપણા વેપાર ઉદ્યોગ માટેના આલકોહલપરનો કર કહાડી નાખવામાં આવશે તો આપણા વેપાર ઉદ્યોગને લાભ થશે.

સુરતવાળા મી० નાથાલાલ લલ્લુલાલ વકીલનાએ તે પછી વધુ ટેકા આપતાં જળાવયુ' કે મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે જગ્યાત કેટલી છે અને એ જગ્યાતથી આપણા ઉદ્યોગને વીકા પહોંચે છે કે નહીં. આલકોહલ કેટલો ઉપયોગી છે તે તમે જાણો છો. આલકોહલ બે જાતનો છે. એક લ'ડન પૃષ્ઠ અને બીજો ૧૬૦ પૃષ્ઠનો છે. આ આલકોહલ વેપાર માટે છે. ૧૬૦ પૃષ્ઠના આલકોહલપર ૭૦૦ ટકા જેટલી જગ્યાત છે. સરકાર એમ કહે છે કે આલકોહલપરની જગ્યાત કહાડી નાખવામાં આવે તો તે પીવાના કામમાં આવશે. પણ આપણે ખાતરી આપીએ કે ઉદ્યોગ માટે આલકોહલ જોઈએ છે. તો સરકારે તેપરની જગ્યાત કહાડી નાખવી ઘટે છે.

દરિયા તે પછી મત લેતા પસાર થયો હતો.

આવકાર આપનારી કમીટીના પ્રમુખ, સેક્રેટરીઓ અને સભાસદોનો ઉપકાર.

વડોદરાવાળા મી० શામળ બેચરવાળાએ તે પછી સ્વાગત મંડળના પ્રમુખ ચેરમેન અને સભાસદોનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત સુધી જળાવયુ' કે આજે આ સંસ્થાનો જનમ થયો છે તેથી આપણને આનંદ થયો છે. જો કે તેનો જનમ અત્યાર અગાઉ થયો જોઈતો હતો જતાં તેના જનમમાં મદદ આપનારાઓનો આપણે ઉપકાર માનવાનો છે. વેપાર એજ દેશનું જીવન છે. મોટી મોટી લગાબઓ જમીન માટે નહીં પણ વેપાર માટે છે. આપણે પણ વેપારની ઉનંતી માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ છે આપણે વીધે કહેવાય છે કે આપણે દરેક કાર્યમાં આરંભશુરો છીએ પણ મને આશા છે કે તમે અંત સુધી કાર્ય કરી તમારો હેતુ પાર પાડશો. ગઈ કાલની વેપાર ઉદ્યોગની કોનકરનસના પ્રમુખ સર દેરાજ તાતાએ જળાવયુ' છે તેમ આપણા યુવાન વર્ગ માત્ર જોવાને જોગી ન રહેતાં કામ કરીને દેખાડી આપવું જોઈશે.

આ કોનગ્રેસને જનમ આપનારાઓનો આપણે ઉપકાર માનવો છે. મી. વાજા અને બીજાઓના આપણે ધણા ઉપકારી બન્યા છીએ તેમણે આપણી સારી આગતારવાગતા કરી છે.

મારી એક એવી સુચના છે, જે કે તેને આ ઠરાવ સાથે સંબંધ નથી, કે આપણા વેપારીઓનું ઇંગ્રેજ ભાષાનું જ્ઞાન ઓછું હોય છે તો હવે પછીની સભામાં દરેક ઠરાવ પર હોંદુસ્તાની ભાષામાં પણ વીવેચન થવાની જરૂર છે. વળી ઠરાવોનાં ભાષાંતર પણ થવાની જરૂર છે. હું એકવાર ફરીને આવકાર આપનારી કમીટીના કારોબારી ઓનો ઉપકાર માનું છું.

મી. મંગળદાસ કાપડીયાએ એ પછી વધુ ટેકા આપવા બાદ ઠરાવ તાલી ઓના ગડગડાટ વચ્ચે પસાર થયો હતો.

સ્વાગત મંડળના પ્રમુખ અને મંડળ તરફથી ઓનરેબલ મી. લલુભાઈ રામ મળદાસે તેમના મનાયલા ઉપકાર માટે વળતો આભાર માનતાં જણાવ્યું. કે અમને જુદા જુદા ભાગની વેપારી એમજરો તરફથી પુરતી મદદ મળી ન હોત તો અમારું કામ આવું સરળ થાત નહીં. ૩૨ વેપારી એમજરોએ પોતાના ડેપીઝિટો અત્રે મોકલી આપ્યા છે અને આ ડેપીઝિટોની સંખ્યા લગભગ ૩૦૦ જેટલી છે. આપણે સારી રીતે ચુસ્તી કરી છે અને તે સારી રીતે ચાલુ પણ રાખીશું. આ સંખ્યાથી મી. રામજી બેચરવાળાના મત સામે હું મળતો થતો નથી.

મી. જયસુખલાલ મહેતાની મોટી મદદ.

અમને મી. જયસુખલાલ મહેતાની મોટી મદદ મળી છે. તેઓ હીનદી વેપારી મંડળના સેક્રેટરી છે. તેઓ કેવી રીતે કામ કરે છે તેની મને સમજ પડતી નથી. તેમની મદદ ન મળી હોત તો કોંગ્રેસ મળી શકત નહીં. વળી વોલ ટીયરોનો પણ અમારે ઉપકાર માનવાનો છે. એક મધરાત્રી ત્રહસ્થે કેટલાક વખત થી અત્રે આવી અમને ઘણી મદદ આપી છે.

પ્રમુખનો ઉપકાર.

લાલા રામજીદાસ વઘરાયે તે પછી પ્રમુખ ઓનરેબલ સર ફાજલભાઈનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું કે આજે જે કોનગ્રેસની સ્થાપના થઇ છે તેથી આપણને જોઈતી ખબર મળશે એટલુંજ નહીં પણ આપણે એક બીજાના ધાગ પરીચયમાં આવીશું. આવી કોનગ્રેસનું પ્રમુખપદ લેવા માટે આપણે સર ફાજલભાઈના ધણા ઉપકારી થયા છીએ.

ઓનરેબલ મી. લલુભાઈએ ઠરાવપર મત લેતાં જણાવ્યું કે સર ફાજલ ભાઈએ સ્વાગત મંડળમાં પણ ધણું અગતયતું કામ બજાવ્યું છે અને આ કોન ગ્રેસની હસ્તી તેમને આભારી છે.

તે પછી હરાવ તાળીઓના ગડગડાટ વચ્ચે ખસાર થયો હતો.

ઓનરેબલ મીં. લાહલુભાઈએ તે પછી પ્રમુખને હારતોરા પહેરાવતા જણાવ્યું કે સર ફ્રાન્સિસલાઈ હીંદી વેપારી ક્રાનગ્રેસના પ્રમુખ છે અને હીંદી રીત પ્રમુખને હારતોરા આપવાની છે, આથી હું તેમને હાર પહેરાવું છું.

સર ફ્રાન્સિસલાઈનો ઉત્તર.

પ્રમુખે પોતાના મનાયલા ઉપકારનો ઉત્તર આપતાં જણાવ્યું કે હીંદી વેપારી મંડળીએ મારી યોજનાને ટેકા આપ્યો ન હોત તો તે પાર પડત નહી. વળી જો હીંદી વેપારી મંડળીને હીંદી વેપારીઓનો ટેકા ન હતો તો ક્રાનગ્રેસ મળત નહી. આથી આ ક્રાનગ્રેસનું માન હીંદી વેપારીઓને છે. આપણે જો આશા રાખી છું અને કામ કરીશું તો આપણને જરૂર ફતેહ મળશે. જો હીંદી વેપારીઓ સાથે મળીને કામ કરશે તો જરૂર આપણા હેતુ આપણે પાર પાડીશું. કેટલાકો કહે છે કે એસોશીયટેડ એમખરમાં મુંબઈના પ્રતીનીધીઓ ધણા થશે પણ તમે મુંબઈના ભલે એક પ્રતીનીધી આવો અમને વાંધો નથી કારણ કે હીંદનું હિત તેજ મુંબઈનું હિત છે. જર્મની વેપારી ગ્રન્થ છે તેથી તે આખા છે. હીંદ જ્યાં સુધી વેપારી હીંદ થશે નહી ત્યાં સુધી તેનો હિવાર ચશે નહી. મને આશા છે કે અન્ને આવેલા ડેલીગેટો પોતાને મધ્યે જમ આ ક્રાનગ્રેસને ઉત્તેજન મળે તેવી રીતે કામ સેશે. હવે હું આ ક્રાનગ્રેસને ફતેહ ઇચ્છી તે બરખાસ્ત કર છું.

તે પછી પ્રમુખ ઓનરેબલ સર ફ્રાન્સિસલાઈ કરીમલાઈ અને મીં. જયશુખ લાલ કે. મહેતા માટે ખુશહાલીના પોકારો બોલાવી ક્રાનગ્રેસ વીસર્જન થઈ હતી.

Business Adviser.

For all commercial and Trade matters, correspondence, Insurance questions in all its Branches, Investments, Finance, Export and Import, Company's Work such as Floating Amalgamating, Reorganising and Winding up, Inventory and Inspection of Accounts, Balance sheet etc. and all legal and practical routine relating to business. Consulting fees moderate. Apply, with your requirements to Y. L. Bhandarkar F. C. I. (Fellow of the Institute of Commerce, Birmingham) Girgaum "Indoo Lodge" Bombay.

ધંધામાં સલાહ આપનાર.

વેપાર વાણિજ્યને લગતી દરેક બાબતો, પત્રવ્યવહાર, ઇન્સ્યુરન્સ એટલે વીમાને લગતી દરેક બાબતો, નાણાં રોકવા બાબત, આયાત અને નિકાશના સવાલો ઉપર, કંપનીઓ નવી હાલી કરવી હોય આ તો જોડી હોય આ તો બંધ કરવા હોય, વિગેરે, કંપનીને લગતી દરેક બાબતમાં ઇન્વેન્ટરી તૈયાર કરવી હોય, અગર હિસાબ તપાસવો હોય અગર બેલેન્સ શીટ કાઢવાં હોય એવાં દરેક કામમાં અને દરેક જાતના ધંધાને લગતી વ્યવહારીક અને કાયદા સંબંધિ સલાહ આપવામાં આવે છે. સલાહ આપવાની ફી મધ્યમજ્ઞ રાખવામાં આવેલી છે.

તમારી જરૂરીયાતો સાથે લખો.

પાઇ. એલ. ભંડારકર એફ. સી. આઇ.
ફેલો ઓફ ધિ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ કોમર્સ,
બરમિંગહામ.

ગીરગામ "ઇન્ડુલોજ"—મુંબઇ.

બી. એન. ભાટેનાની કું.

પ્લેમ્બરોને લગતો સર્વ સામાન વેચનારાઓ અને કંટ્રાક્ટરો.

હમારે ત્યાં ગટરના ચીનીના પાઇપો, નાહાનીની તથા વરસાદની બીરની પાઇપો અને ફીટીંગ્સ, પાણીનો કલાઇની નળીઓ, અને ફીટીંગ્સ, બીરની નાહાની ગ્રેપ્સો, સીસાની પાઇપો,

વેલાયતમાં ટેરફ કીધેલા રોટાપકેટ, બોલકોક, અને બીજાંતેપ, નેટીવ તથા યુરોપીયન પોટરકલોએટ પ્રેસો, ફેલ્ડર્મીંગ ટાંકીઓ, હાથ છાપ મીમિન્ટ, વગેરે પ્લેમ્બરોને લગતો દરેક જાતનો માલ જથ્થાબંધ તથા છુટક વેચાતો મલશે.

બહાર ગામના જોડેથી ઉપર તાકીદથી પુરતું ધ્યાન આપવામાં અગરો

ગાચઉન

ઠ. ૨૪૦ નાગદેવી સીટ.

ચીરાબજાર અને પારમીગલી

પોષ્ટ નં. ૩ મુંબઇ.

તા. જી. કા.—પેલ્લાક પુરવઠાના વાર્તાની નવરે "બનાઇ એન્ડ બાયેના" ૫૧૫ નંબરની બહેરે બજાર ઉપર ઘરો ૫૪૮ દરમિયાં ૧૯૧૧ માં ઉપવા ધણી મી. બનાઇ સાથે બાજ કરવાથી દબાઈ હતું "બી. એન. ભાટેનાની કું." નું નામ બદલી "બનાઇ એન્ડ બાયેના" કંપની પદ્મુ દાઉ પદ્મુ દરમિયાં ૧૯૧૩ માં મી. બનાઇ સાથેની બાબતોથી છુટી કરી દબાવા નુબા નામ "(બી. એન. ભાટેનાની કું.)" થી દબાઈ ધણી આજુ રાખેલ છે

THE FINANCE DEALINGS & LAW ADVISING AGENCY.

હાલના સમયમાં નાણું ક્યાં રોકવું અને કેવાં
આયરીયામાં રોકવું તે એક મોટો સવાલ થઈ પડે
છે, આ વિષયને લગતી સર્વ સલાહ અમે મુક્ત પુરી
પાડીએ છીએ.

કોઈ પણ વસ્તુનું 'પેટન્ટ' મેળવવાનું અથવા
'ટ્રેડ માર્ક' રજીસ્ટર કરાવવાનું કામ જીજ કમીશન
કરી આપીએ છીએ.

વ્યાપારને લગતા વાંધાઓ અને તેની કલમો
મૂજબ ક્યા કાયદાઓ લાગુ પડી શકે એમ છે અને
શી રીતિએ મુકદ્દમા ચલાવી શકાય એમ છે તેને
લગતા કાયદાઓ અને સલાહ આપવામાં આવે છે.

એક વખત પત્ર લખી ખાત્રી કરી જીએ. બની
શકે તો જવાબ મોટે સ્ટેમ્પ બીડશે.

ધી ફીનાન્સ ડીલીંગ્સ અને લૉએડવાઈસીંગ

એજન્સી.

૪ ગીરગામ એક રોડ,

મુંબઈ પોસ્ટ નંબર ૪.

ગવર્નમેન્ટ લેખોદેરીમાં વિદ્વાન સચ્ચારી કાકરે આમરી બનાવેલ બાદશાહી યાકુતી અનંગ વિલાસની ગોળીઓ એનાલાઇઝ કરીને તેમાં કોઈ પણ બતની નુકસાનકારક ચીજ નથી એવું સર-પ્રીક્રીકેટ આપેલ છે. અને એ ઉમદા રાજવંશી દ્વા આકસીર હોવાથીજ વિલાયતમાં પાસ થયેલા મોટા ડાકટરો, રાજા મહારાજાઓ, નવાબો તથા દેશી અને ઈંગ્લેજ ગૃહસ્થો અને મોટા સરકારી અમલદારોમાં પણ બહુ વખણાય છે.

બાદશાહી યાકુતી

અનંગ વિલાસ.

ગમે તે કાનૂણી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવેછે. પુરુષાતન કાયમ રાખેછે. આ રાજવંશી યાકુતી વીર્યવીરની તમામ વ્યાધી મટાડે છે અને વીર્ય વધુ બનાવી ખરૂં પુરુષાતન આપેછે. ખરૂં મરદાંઠ આપનાર અને નબલા રાજસુને પણ જીવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા આમરી પાસ લલામણુ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ બતની પરેશની જરૂર નથી. ૪૦ ગોળીના ડબી એકના ડા દશ.

બાદશાહી યુનાની લેખ.

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેખ બનાવેલ છે અને તે નસોને પુરતી તાકાત આપે છે. ખરૂં પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેખ ક્ષેત્રમદ ઈલાજ છે. આઉંસ એકની ડબીના રૂપીયા આઠ તમામ દવાઓનું પોન્ટખર્ચ જીલું.

ડાકટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

બ્રાઉન પેપર

દરેક પ્રકારના કાગળો પુરા પાડીયું. દરેક પ્રકારનું કેસીંગ, પેકીંગ અને રંગીન કાગળો આરડર મુજબ બનાવી આપીયું. નમુના તથા સેમપલો માટે તમારી જરૂરીઆત જણાવી કુઆનાનો સ્થાપ્ય બીડેડો.

એ ઉપરાંત કાપવાની શાહી પ્રીટીંગ મશીનો તથા સામાન અને અત્રેના બજારમાં મળતો દરેક માલ લાવ કરી, કમોશનથી પુરો પાડીએ છીએ.

પોસ્ટ ખર્ચ. મદયા વગર પત્રવેલુવાર ઠરવામાં આવશે નહીં.

હોમી. સા. ભાનજ,

કાગળો બનાવનાર તથા કમોશન એજન્ટ,

૧૧૭, ગીરગામરોડ, મુખર્દ ૨.

શુદ્ધ સાચા મોતીનો સુરમો.

આંખના અસંખ્ય દરેકો માટે

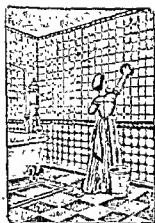
જેવા કે ચોર્ટ મોઇટ, સ્તાંપળાંપણું, આંખની ગરમી, આંખનું દુખવું, સ્તાશ, કદબ, આંખ પડવી, આંખવાળાથી અંતર્ધ જવું, પાંપણોનું ખરવું, પાણીનું ખરવું, દુક મુદતમાં પડેલાં ફુલાં, નજલો વિગરે તમામ દરદને આ સુરમો જરૂરમૂળથી નાશ કરેછે.

કિંમત—નંબર ૧ તોલા ૧ ના રૂ. ૧૦ નંબર ૨ તોલા ૧ ના રૂ. ૪

નંબર ૩ „ ૧ નો રૂ. ૧૧

ઇસાહમુલ્લા મુશમાલજી અત્તરીઆ.

કે. કુલ બજાર, બમનગર. (કાઠીઆવાડ.)

THE CHEAPEST FIRM IN INDIA.
G. SAJAN & CO.

Tile, Marble, Cement, Asbestos, Mangalore
Roofing Tile, and glass roofing tiles, Marble
Merchant, Sculpture, and Monumental Supplier.
Tandur and Shabad Stone. Direct Importers from
Quarry.

Ask for our Catalogue it cost you nothing.

POST NO 4, BOMBAY.

એકે અવાળે બહેરમાં આવેલી

કોઈ પણ પ્રકારે ખરાબ થયેલા હોલીમાં સુધારો તથા વધારો કરવાને તેમજ અશક્તી,
આળસ વીગેરે એવા તમામ ચિન્હોને દૂર હટાવનાર.

આયોગાઈજ

સા સાં પરિલા.

ક્રી. બા. ૧ ના ૩. ૧-૪-૦ ટપાલ અરચ આના પ) "પ્રાઈસ લીસ્ટ" મંગાવી વાંચો ક્રી. કે
પોસ્ટેજ કંઈ પણ આપેલું પડતું નથી.

તા. ક. મહેરબાની કરીને અમારું ઠેકાણું બરાબર લખવું.

રેજી એન્ડ કંપની,

બત્તરઆગી, પો. કાલખાદેવી-મુંબઈ.

તા. ક. તમારો ચોરસ પોષ્ટલો ત્યારે આ ખૂવમાં બહેર ખગર વાંચાનું તેમાં જણાવતો.

પી. ગોમ્સ એન્ડ

કંપની.

કાલખાદેવી રોડ—મુંબઈ.

જે હોડા બીજા ઠેકાણેથી પોતાનો
સારો પોરનેટ મેળવી નહી શક્યા હોય
તેઓને અમારે ત્યાં એક સીટીંગ આપ-
વાની ખાસ અરજ કરીએ છીએ, અને
તેઓએ આગલા ફેટાઓ ગમે ત્યાં પણ
પડાવ્યા હોય, તોપણ અમે જીવતા
જેવાજ પોરનેટ પાડી આપવાની યાત્રી
આપીએ છીએ.

શું જુઓ છો ?

જે તમારે ખરા જોખનનો બહાર જોશો હોય તો—

ચાઓ તૈયાર

અનેક સર્ટિફિકેટો મળ્યાં છે.

ખાસ વનસ્પતિમાંથી બનાવેલી શુદ્ધ દવા

અમારી પેઈંટ, દેરી દવાનું સેવન કરવાથી રોગોના
વારમાં અલૌકિક કાયદો થાય છે. અમારી દવા વધારે લખ-
વેલી હોઈ મુકલ કિંમતે વેચવાતું અમેએ નક્કી કર્યું છે.

દોનીક જીવન સુટીકા—સરીના અનેક રોગોને
નાશ કરી સૌંદર્ય વધારી અદ્યત્ન કાયદો કરે છે. કિંમત
બાદલી એકનો રૂ. ૧.

રોયલ બામ—માથું કુખડું, સોરીલી થવો અને
કળતર તેમજ માથાનાં બીજા દરેક રોગો ઉપર આ બામ
અત્યુત્તમ છે. કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

તાવ નવારણ સુરણ—એકાંતરોગો, દાદીઓ,
તેમજ બીજા દરેક ભતના તાવ ઉપર આ સુરણ અત-
સીર છે. કિંમત રૂ. ૦-૧-૦

દરાબનો મલમ—અમે તે બંનની દરાબ ઉપર
આ દવા ધસવાથી તેને મૂળમાંથી નાશ થાય છે.
કિંમત બાદલી એકનો રૂ. ૦-૪-૦

એન્ટી લોઈએ છે સર્જો યા મને—
નાચણ બીલીંગ બીજા માટે આઈ. જે. મોસી.
મોરબામ એક રોડ—મુંબઈ નં ૪.

(ખાસ ઉંચ વર્ણના હીંદુ ગૃહસ્થો માટે)

મનને પસંદ પડતી જમવાની
ઉમદા સગવડ.

શ્રી અંબીકા ભોજનશાળા.

૨૭૪ કાલબાદેવી રોડ—વીકલવાડી સામે.

મુંબાઈ.

આ ભોજનશાળા, માલીકોની જાતી દેખરેખ નીચે
છેલ્લામાં છેલ્લી પધ્ધતિ મુજબ ચલાવવામાં આવે છે.
ધર્મરક્ષણ, સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉંચો ખોરાક અને
ખંતિલા નોકરો એ આ ભોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ વણાજ મધ્યમ રાખવામાં
આવ્યા છે

વધુ ખુલાસા માટે મેનજરને મળો ચા લખો.

જાહેરનામું

કોટની જાણીતી દુકાનના ખાહોરા કટરના દેખરેખ નીચેનું અપ કુ-ટેડ

ફેન્શો શીલાઈ ખાતું.

તથા યુરોપ, અમેરીકા, હીન્દુસ્તાન વીગેરેના સ્થલોએ મુસાફરી કરનારાઓને મટિ દરેક જાતનો લેધરગુડસ તથા લેડીઝ અને જેન્ટલમેનોને લાયક દરેક જાતનું ગરમ રેશમી તથા મુતરાઉ કાપડ મોટા જથ્થામાં હમોશાં કોફાયત લાવથી તૈયાર મળશે.

મથુરાદાસ કલ્યાણજી એન્ડ સન,

૭-૮ સીતારામ બીલ્ડીંગ, કાર્ડ્સ માર્કેટ-મુંબઈ.

“લપકો નથી.”

વનૌષધી સાર્સાપરેલા.

આ સાર્સાપરેલા સેવન ધ્યાથી ઉપદંશજન્ય, ગરગીના રોગો તથા રસાયણી સેવન કરવાથી શરીર ઉપર થનારા હાયડર વીકારો (લોહીનું ખગડી જવું) તથા ધાતુના વીકારોને નાબુદ કરીને લોહીને સુધારે છે અને ચામડી ઉપર ચતા અનેક પ્રકારના રોગોને મટાડે છે.

વળી આ સાર્સાપરીલા ગમે તે ગ્રાણ્થો લીધા હોય તો લોહીનો સુધારો કરીને કૌવત આપે છે તથા રમરણશક્તિ વધારે છે. ખાટલી એકના કીમત રૂ. ૧

મહા કુષ્ટ તથા સફેદ કોઠ ઉપર

જે અતિ ઉત્તમ ગુણુદાયક ઔષધી.

ભારત મધુવદલી કીમત રૂ. ૧૧ આ દવા પેટમાં લીધાથી અને તેલ ઉપર લગાડવાથી નીચે નાગવલી તેલ રૂ. ૨ લખેલા વિકારો ખાતીથી સારા થાય છે. અહાર પ્રકારના કુષ્ટ-રોગ, જ્વા કે શરીરની ત્વચા ઉપર સફેદ, લાલ, કાળા, બાંધુ રંગના રાધ તથા સુનલરી ઇત્યાદિ દરહો ઉપલી દવા લીધાથી ખાતીથી સારા થાય છે, તેગજ લોહીનો સુધારો થઈ કાંતિને વધારે છે.

કો. ધાકજી લાણુજી સાવંત,

પ્રણસવાડી, —મુંબઈ.

ભયંકર દરદો શી રીતે સારાં થાય?

કોઈપણ દરદ લાગ પડ્યા પછી તેના અનુભવ સિદ્ધ અને ચોક્કસ ઇલાજે કર્વાઈ શિવાય તે દરદથી મુક્ત થઈ શકાતું જ નથી. પરંતુ એ સંબંધી તમારે લેવા પવ્વ કાળજી કરવી નહીં કારણ કે,

પ્રાચિન મધ્યના આધારે સંયોગ ઔષધીઓ નીચેનાં દરદો માટે તૈયાર છે.

ખાંસી, ખાતું ની નળગાઇ, અટાર્જ, મંથિના, પાંડુરોગ, પરજીવ, પ્રમેહ-પરમા, ઝડતું બદ નહિ આવતું.	દગ, નરુંચકપણું, અતિમાર, બરોડ, સોજા, આંખનું પુકું, વાઇ આવવી, વંધ્યત્વ.	સૂય, ચોલેલિયા, મરડો, અર્શ-ગસા-બાવાલીર, ભગદર, ઉપદંશ-મરડીના રોગ, બાન્ધાના ફરેક વ્યાધિ, ફિસ્ટીલીયા.	ધાતુશૂય, જીર્ણ જ્વર, સૂઅણ્ણી, જળદર, કંઠમાળા, તન્તગરમી, સીઓને થતો, હોહીવા અને જ્વેતપ્રદર, અથવા નળગાઇ જવી.
---	--	---	---

આનાં લક્ષીના દરદો જંગલની જડીયુટીઓ અને યાત્રાશિદ્ધ ઔષધોથી ગણીના અનુભવને આધારે સરત સાથે સારાં કરવાનાં આવે છે. જુદે જુદે ઠેકાણે જેવા બરગાદ કરવા પહેલાં એક વખત આગાદી સલાહ તમે જરૂર લેજો. નીચેનાં ચિત્રનાં જરૂર ગણેા અથવા તમારા દરદની અપૂર્ણ લકીકત લખી મોકલો.

૬૦ ભુલેશ્વર રસ્તો,
પાંજરાપોળ ઓફીસ પાસે,
મુંબઈ, ૪.

વૈદ્ય હરગોવિન્દ હરિદત્ત ડાક્ટર.
ભાલેક-આર્થ ઔપધાલય અને સિંહનાદી ડીપો.

ઉચ્ચ વર્ણના હિન્દુ ગૃહસ્થો માટે.

તખીયત સુધારવાનું સર્વોત્તમ સાધન.

આરોગ્યતા માટે
સર્વોત્તમ
સ્થળ.

શ્રી
મહીકાંઠા
ઉત્તમ

સુંદર હવા
અને
ભવ્ય ભુવન.

ધરના કરતાં
ઉત્તમ
સગવડ.

ભોજન ગૃહ.

વીજળીક
લખકાંદાર
લાઇટ—પંખા.

ભુલેશ્વર

પ્રમાણીક,
ખંતીલા,
નોકરો.

અનંતવાડી
નાકો.

સ્વચ્છ
ઊંચાંમાં ઊંચો
ખોરાક.

માલીકની
જાતી
દેખદેખ.

મુંબઈ

ખાસ પ્રધારો
અને જાતે
ખાત્રી કરો.

પોષ્ટ નં ૨.

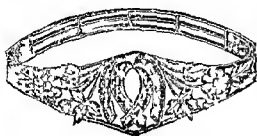
વધુ ખુલાશા માટે મેનેજરને રૂબરૂ મળો યા લખો.

વ્યવસ્થાપક--ઉમીઆશંકર બહેચરલાલ ત્રીવેદી,

મેનેજર અને માલીક

મુંબઈના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનારા ઝવેરીઓ.

અમોને અમારા સોનાના દાગીનાના સુંદર અને વીલાયતી જેવા સપ્રાધાર કામ માટે છેલ્લાં પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે.

મોહનલાલ

એન્ડ

કાનજી

ઝવેરીઓ

દરેક જાતના સોના, ચાંદી, અને ઝવેરાતના Up to date દાગીના ગંજવર જથ્થામાં તૈયાર મળશે.

ટેલીફોન નં. ૧૭૬૫.

૧૯૭,-૨૦૧ શેકમેમન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

ખેતીવાડી માટે પટેલના નાળીયા પંપો કે જે

કુવામાંથી તથા નદીમાંથી ગમે તેટલી ઉંડાઈએથી પાણી ખેંચવા માટે દરેક જાતના પંપો કરતાં કાયદાકાંક મજબુત—સાદા ઉપયોગી અને દરરોજના ખર્ચમાં કુકસરીયા છે. અને તે બળદથી, પાડાથી, ઉંટથી તેમજ ઓછા અને સ્ટીમ એન્જિનથી પણ ચલાવી શકાય છે. કી. રૂ. ૧૭૫ થી ૫૦૦. વધુ ખુલાસા માટે અડધા આનાની ટીકીટ ખીટી પ્રાઇસ લીસ્ટ મફત મંગાવો કે ફાઇન મલો.

અંબાલાલ એમ. પટેલની (એન્જિનીરીંગ) કંપની

દરીયાપુર, નાનીસાલેપરી—અમદાવાદ.

તા. કન્-તે ઉપરાંત અમે દરેક જાતના ઓછા એન્જિનો પંપો, જીનો, ઘંટીઓ વીગેરે દરેક જાતના મશીનો બુના તેમજ નવા ખરીદી આપીએ છીએ દુરસ્ત કરીએ છીએ અને ગોઠવી ચાલતા કરી આપવાનો કંટાકટ રાખીએ છીએ. અને અમારે ત્યાં નવા ઉ ચી કેલેટીના ચામડાના પદ્મ (લેધર બેડીંગ) દરેક માઈનના ઘણાં કીફાતો લાવે વેચાઈ છે,

તીજરીવાળાઓની જુઠી સરટીકીકેટો.

થોડા વખત ઉપર જુલેશ્વરનાં એક ઘરમાં આગ લાગી ઘરમાં પહેલા માળ ઉપર મીઠ મગનલાલ નામે એક માણસ સાળરકાંઠા લોજ નામે હોટલ ચલાવતા હતા. એઓ પાસે મુંબઈના મીઠ કનૈયાલાલની બનાવેલી તીજરી હતી. એઓની જગ્યામાં આગ એટલી થોડી હતી કે રૂનાં ગાદલાં પણ સલામત રહ્યાં હતાં તેમ તીજરીનું લોકડનું રટેડ પણ બેલુને તેલું રહ્યું હતું. આટલું છતાં મીઠ મગનલાલે તીજરી બનાવનારને એવી સરટીકીકેટો લખી આપી હતી કે આખાં ઘરમાં સૌમાં સખત આગ મારી જગ્યામાં હતી અને તમારી તીજરીમાં સર્વ સલામત રહ્યું હતું.

ગોદરેજે ખરી હુકીકત બહાર પાડી અને જણાવ્યું કે મીઠ મગનલાલની સરટીકીકેટ જુઠી હતી અને તેઓએ પોતાના લાઇ માટે એક તીજરીનો ઓર્ડર ગોદરેજને આપ્યો હતો. આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલે છપાવ્યું કે ગોદરેજ જુઠું બોલે છે. ગોદરેજે આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલને રા. જા. સેતલવડ મેજિસ્ટ્રેટ આગળ ઉભા કર્યા. મેજિસ્ટ્રેટ સામે જુજાની એવી પડી કે મીઠ મગનલાલની જગ્યામાં ગાદલાં સલામત હતાં તેમજ તીજરીનું રટેડ પણ સલામત હતું. આ જોતાં મીઠ મગનલાલ વિચારમાં પડી ગયા અને માફી માગી અને લખી આપ્યું કે, મેં બે વાતો છપાવી તે સર્વ જુઠી હતી.

જાણીતા મોટા મેકરોની તીજરીઓ લીલામમાં

મુંબઈમાં થોડા વખત ઉપર જુઠે જુઠે ઠેકાણે આગો થઇ તેમાં જુદા જુદા મેકરોની તીજરીઓનો કેવો હાલ થયો તે જાણવા પછી કેટલાકેએ હબરોની કમતની જીવત મેકરોની તીજરીઓ લીલામમાં મોકલવાનો ઠરાવ કરી ગોદરેજને નવી તીજરીઓના ઓર્ડર આપ્યા છે.

૧ સર સાસુન લે. દેવીડે પોતાની હબરોની તીજરીઓ લીલામમાં મોકલવાનું ઠરાવ્યું અને ગોદરેજને મોટા ઓર્ડર આપ્યા છે.

૨ મેસર્સ બ્રેડબરીની કંપનીએ પણ એ મુજબ કર્યું છે.

ગોદરેજ ઓન્ડ બાઇસ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

દારખાતું:—જેસ કંપની પાસે, પરેલ, મુંબઈ.

ચેતવણી.

હમારી સુર્ય છાપ (દરેક) મીણ-ખતી ઉપર સુર્ય છાપ-નામ હોય છે.

મેહનત-પૈસા ને વખતનો ખચાપ.	કોપરેલ તેલની ખતી કરતાં ૯૦ ટકા ફાયદો.	કામની-ખટપટ ખીલકુલ નહિજ
------------------------------	---	---------------------------

(ગલાસમાં બાળવાની)

સુર્ય છાપ

(ઉબસ સાથે)

મીણ-ખતી

(સોંપી સાથે)

(૬ કલાક) લાલ વાટની. (સફેદ) મીણખતી. ખડુજ ઉબસ. ખંડલમાં ૫૦ ના ૧૫ આના | ૧ રૂપીઆની ૫૪. | ૧૦૦૦ ની પેટીના ૧૮ રૂપીઆ.

સફેદ ૪ કલાક (વધારે ઉબસ) ૧૦૦૦ ની પેટીના ૧૭ રૂપીઆ ખંડલમાં ૫૦ ના ૧૪ આના. ૧ રૂપીઆની ૫૮.	પીળી ૬ કલાક (ચોક્કડ) ઉબસ) ૧૦૦૦ (પેટીમાં) ૧૭ રૂપીઆ ૧૦ આના. ખંડલમાં ૫૦ ના ૧૪ આના ૬ પાઇ. ૧ રૂપીઆની ૫૬.	સફેદ ૮ કલાક (સાફ ઉબસ) ૧૦૦૦ ની પેટીના ૧૮ રૂ. ખંડલમાં ૫૦ ના ૧૫ આના ૧ રૂપીઆની ૫૪.
--	--	---

૧૦-૧૨-૧૬ આંસની લાંબી ફુંકી મીણ-ખતી. તેની માટી-કોનસ્ટી. (કાચનાં પોટા સાથે)	ગલાસો-ખાલી. (ગાડીનાં) ફાંસેમાં બાળવાની મીણ-ખતી.	લાલ-લીલી-પીળી-રંગીન મીણ-ખતી તેની નાની-કોનસ્ટી. (કાચના પોટા સાથે)
---	--	---

તથા દરેક ખતનું પીણું-સફેદ વગેરે મીણ જથ્થામાં છુટક સરતા લાવે મળે છે.

બાબુભાઈ મીણવાળા. વડગાદી (માંડવી) મુંબઈ

(નવું મકાન આંધે છે-તેની બાજુમાંજ નીચે)

સ્વદેશી આગની વીમા કું

ધી ઈન્ડિયન મર્કન્ટાઇલ ઇન્શ્યુરન્સ કંપની લીમીટેડ.

(સને ૧૮૮૨ ના ૬ ઠા એક્ટની અને ૧૮૮૫ ના ૧૨ મા એક્ટની
રૂએ રજીસ્ટર્ડ કરી છે.)

ફંડ રૂ. ૫૦,૦૦,૦૦૦ જે ૫૦,૦૦૦ શેરમાં
વહેંચાયેલું છે. દર શેર રૂ. ૧૦૦ નો,
ભરાયેલી કેપીટલ રૂ. ૨૧,૧૫,૩૦૦,
રીઝર્વ ફંડ રૂ. ૧,૧૭,૦૦૦

આગની નુકશાનીના દાવાની ભરેલી કુલ રકમ આશરે રૂ. ૨,૨૫,૦૦૦.

ડીરેક્ટરો.

મૉન. શ્રી મનમોહનદાસ રામજી (ચેરમેન)
સર પિંકુલદાસ દામોદરદાસ મકરસી.
શ્રી નવરોજીજી જહાંગીર ગામડીયા.
શ્રી ચતુરભુજ શીવજી.
શ્રી માધવજી મકરસી
શ્રી મોરારજી વેલજી.
શ્રી જેઠાભાઈ પાસજી.
શ્રી વાસજી મુંદરજી.
શ્રી પરશોત્તમ કાનજી
શ્રી જગજીવન શેખરજી

દરેક જાતનું આગના વીમાનું કામ (જેવું કે બીડીંગ્સપર, મીલોપર વિગેરે વિગેરે) હાથમાં
ધરવામાં આવે છે. જાહેર પ્રજાને તથા વેપારી વર્ગને એક્સેમ્પ્લ કરવામાં આવે છે કે આ સ્વદેશી
કંપનીને પુરતું ઉત્તેજન આપવાની મહેન્ટગાની કરવી. પણ વિગત સારૂ આ કંપનીનો ઓફિસમાં
લખવું જાતે મળવું.

પેસ્ટનજ એજલજી ધાલા.

સેક્રેટરી, ધી ઈન્ડિયન મર્કન્ટાઇલ ઇન્શ્યુરન્સ કં'ં લી૦

ડા. માકુ રાજી યાંચે અગ્નિયાત્મિક વામ

આ દવા સંધીવા, મસ્તકશળ, શ્રાણીવેદના (રોઝાણ), શરી, ઉંઠાટીઓ, કાઠ
પણુ જાતના ધા અને વીંછીના ડંખની અસહ્ય વેદના વીગેરે દરદો ઉપર ધણેજ
અકસીર અને રામખાણ ઉપાય છે.

સૂચના સંભાળથી વાંચો.

આણુ સાધજી શીશીની ટી. રૂ. ૦-૮-૦ માત્ર આઠ આના અને વી. પી.
સાથે ૦-૧૨-૦ ગાર આના. ત્રણુ શીશી સામટી વી. પી.થી લેનારને મટિ કી.
૧-૮-૦ માત્ર દોઢ રૂપીઆ.

ધી મરાઠા એજન્સી સ્ટોર્સ

દેમિસ્ટ સુગંધી. ગિરગામ-મુંબઈ.

વિજળીના દીવા.

એક નાના ગળવામા પણ રાખી શકાય છે, અગ્નિની ખીલકુલ ધાસ્તી નથી.
તેલ, દીવેટ કે દીવાસળીની ગરૂર પડતીજ નથી; ફક્ત ચાંપ નીચે ખસે.
કાંતર દશ કેન્ડલ પાવરના મોટા લેમ્પ જેટલી લપકાદાર રોશની થાય છે.

કામત રૂ. ૨, ૩, ૪, ૫, ૬. પોસ્ટેજ ૬ આના.

આ મિનાયે વિજળીના ગટન, પેન્સીલ લાંટરીઓ, હુંદ લેમ્પ
વાયર, ગટન, જેટલી વીગેરે વિજળી સંગ્રાંધી તમામ જાતનો સામાન
વેચનાર.

ડી. જી. શાહજી ઇલેક્ટ્રીક સ્ટોર્સ (I. M. C.)

તાગુ સરનામું "ELECTRIC" અમદાવાદ.

હરસ મસાના રોગનું દવાખાતું.

વાડકાપ તેમજ બીજી કોઈપણ જોખમી તકલીફ શિવાય જીંદગીને માટે હરસ મસાને
નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના ઘણાજ લયકર અને આશા છોડી દીધેલાં એવા એક હુદય
દરદીઓ સારા દીધાં છે જેના સંતોષથી વંદો દાક્તરો અને શેઠ શાહજીરાએ ઘણુ જ મારા અભીપ્રાય
આપેલા છે. ઐથી પહેલાં અથવા છેવટે પણ અમારા દવાખાનાનો લાભ લેવાને વિનંતી છે.

આઈલ્ડ સ્પેશીઆલીસ્ટ

ચેન્ડી. એલ. અધ્યારૂ

૧૭૦૫ શાંકડી રોડ—અમદાવાદ.

મુંબઈ ઇલાકાનું ખેતીવાડી ખાતું.

૧૯૧૫-૧૬ ની મોસમને લગતા આખા મુંબઈ ઇલાકા (સિંધ અને દેશી રાજ્યો માથે) ના પાકને લગતા અંકડા અને અડસટી.

ડાંગર.

છેલ્લી ખખર મુજબ ચોખાના વાવેતરનું કુલ ક્ષેત્રફળ નીચે મુજબ છે.

(૨૦ મી નવેમ્બર સુધીના અડસટી)

અંગરેજી મુલક દેશી રાજ્યો.

ઇલાકો	૧૫,૪૬,૮૦૦	૬,૦૩,૧૦૦
સિંધ	૧૦,૩૫,૫૦૦	૬,૬૦૦
	<hr/>	<hr/>
	૨૫,૮૨,૩૦૦	૬,૧૦,૦૦૦

કુલ ૩૧,૯૨,૩૦૦ એકર.

ગયા વર્ષના કરતાં ૧૪.૮ ટકા ક્ષેત્રફળ ઓછું છે.

અંગ્રેજી મુલકોમાં. ગયા વર્ષની અને અને ગયા દશવર્ષની સરેરાશ કરતાં ૧૧ અને ૧ ટકા અનુક્રમે ઓછું છે. ખાસ કરીને આ ઘટાટો થવાનું કારણ ગુજરાત અને ગુજરાતના દેશી રાજ્યોમાં વર્ષાદની અછત છે. બીજા મુલકોમાં વર્ષાદ મોડા પડ્યા તેને લીધે છે. સિંધમાં ઉત્તર સરહદના મુલકોમાં પાણીની છૂટ, હૈદરાબાદમાં ગયે વર્ષે પાણીમાં હુબી ગયલી જમીનમાં આ વર્ષે કરેલું વાવેતર, અને થરપારકરમાં હીરલવાહમાં ચોખાનું વાવેતર કરવાની પરવાનગી-આને લીધે ચોખાના વાવેતરમાં વધારો થયો હતો પણ બીજા ભાગોમાં પુરતાં પુર નહિ આવવાથી સરેરાશ ઘટાડો થયો છે.

મોસમ—ઉત્તર ગુજરાતમાં વરસાદ નહિ જેવો હતો અને ત્યાં નહેરની સગવડ નહિ

હતી ત્યાં પાક સુકાઈ ગયા હતા. દક્ષિણ ગુજરાતમાં વર્ષાદની અછતને લીધે તુકસાન પહેાંચું હતું અને તદન સાધારણ ઉપજ થઈ હતી. દખણ, બેલગામ અને કોલ્હાપુરમાં પાક આબાદ હતા. કઠ્ઠાટકના બીજા ભાગોમાં મોસમની અધવચ્ચે વર્ષાદની તાલુને, લીધે સાધારણ પાક ઉતર્યો હતો. કોંકણમાં રતનાગીરી, કાનરા, ઉત્તર થાણા વિ. ભાગોમાં આગસ્ટ, સપ્ટેમ્બરના વર્ષાદના મોટા મોટા અંતરને લીધે પાકને ઘણું તુકસાન પહેાંચું હતું. બીજા બધે પાકની હાલત સંતોષકારક હતી. હમેશની માફક પાકની કાપણી અક્ટોબર-નવેમ્બરમાં થઈ હતી.

દક્ષિણ ગુજરાતમાં સાધારણ પાક પ્રમાણે ૫૦ થી ૬૫ ટકાનો આશરો હતો. દખણ, બેલગામ અને કોલ્હાપુરમાં ૧૦૦ થી ૧૧૫ ટકા, કઠ્ઠાટકના બીજા ભાગોમાં ૬૫ થી ૧૦૦ ટકા. કોંકણના ઉત્તર ભાગોમાં પાક સાધારણ (નોર્મલ) હતો. પણ દક્ષિણ ભાગોમાં ૬૫ થી ૮૫ ટકા હતો. સિંધમાં ૬૫ થી ૮૫ ટકા ઉતર્યો હતો.

કુલ પાકનું કોષ્ટક—

	અંગ્રેજી મુલકો	દેશી રાજ્યો.
	હંદ્રવેટ	હંદ્રવેટ.
ઇલાકો	૧,૨૨,૬૧,૪૦૦	૫૫,૪૩,૭૦૦
સિંધ	૭૫,૫૮,૪૦૦	૪૭,૦૦૦.
	<hr/>	<hr/>
કુલ.	૨,૧૮,૪૬,૮૦૦	૫૫,૬૦,૭૦૦.

કુલ. ૨,૭૪,૪૦,૫૦૦ હંદ્રવેટ.

ગયા વર્ષના કરતાં ૨૩.૫ ટકા ઓછો પાક ઉતર્યો છે. અંગ્રેજી મુલકોમાં ગયા વર્ષ

કરતાં ૧૭ ટકા ઓછો અને છેલ્લાં પાંચ વર્ષની સરેરાશ કરતાં ૮ ટકા ઓછો હતો છે.

ગળી.

છેલ્લી ખખર મુજબ ગળીના વાવેતરનું કુલ ક્ષેત્રફળ નીચે મુજબ છે:—

(૨૦ મી નવેમ્બર સુધીનો અડસદ્દો).

એકર.

અંગ્રેજી મુલકો: ૩,૮૦૦

દેશી રાજ્યો: ૨,૪૦૦

કુલ

૬,૨૦૦

આલુ સગતાં ૪૬ ટકા ક્ષેત્રફળ સાથે ૦-૧૨-૦ માં ગયા વર્ષના કરતાં ૧-૮-૦ માત્ર ફેરફાર વધવાની સરેરાશ ફળ છે. સિંધના જમમાં ગળીનું

એક.

તેલ,

કતાં ૪૬.

કો.

આ ।

વાયર, બટન, -

વચનાર.

ડી. જી. શાહજી ।

તારનું સરનામું

હરસ મસાના રોગનું

વાડાપ તેમજ બીજી કોઈપણ જગ્યાએ વકરી નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના પ્રજાતિ લાચકર ન દરદીઆ સારા કીધાં છે જેના સતોપથી વેદો દાક્તરો આં આપેલા છે. સૌથી પહેલાં અથવા છેવટે પણ અમાન

વાવેતર છે. લઘાઈ શરૂ થઈ ત્યારથી ગળીના લાવ ચઢી જવાને લીધે ગળીના વાવેતરને ઉત્તેજન મળવા માંડ્યું છે.

મોસમ:—

ખાણીની તબીબે લીધે પાકને થોડુંક નુકસાન પહોંચ્યું હતું. સાધારણ (નોર્મલ) પાકના પ્રમાણમાં અંગ્રેજી મુલકોમાં ૫૦ થી ૭૫ ટકા અને ખેરપુર રાજ્યમાં ૭૫ ટકા પાક હતો છે. હમેશા મોડુંક પાકની કાપણી સપ્ટેમ્બર-અક્ટોબરમાં થઈ હતી.

કુલ પાકનું કોષ્ટક:—

હંદ્રવેટ.

અંગ્રેજી મુલકો

૪૮૦

દેશી રાજ્યો

૪૦૦

કુલ

૮૮૦

આ વર્ષે ગયા વર્ષના કરતાં ૧૩ ટકા પાક ઓછો હતો છે.

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

નામદાર સરકારના વેપારી અને ઉદ્યોગના ખાતાં તરફથી યુનાઇટેડ કીંગડમની મનાઈ થયેલી અને અટકાવેલી નિકાશનું લીસ્ટ અમુને મળ્યું છે જેને લગતી ખબર ચેમ્બરમાંથી મળી શકશે.

નામદાર સરકાર તરફથી મનાઈ હુકમ નીકળ્યો છે કે તા. ૨૦ મી નવેમ્બર ૧૯૧૫ પછી હિંદુસ્તાનમાંથી યુનાઇટેડ કીંગડમ સિવાય બીજા કોઈ દેશમાં હીરાની નિકાશ નહિ થવા દેવી.

નામદાર સરકારના વેપાર અને ઉદ્યોગના ખાતાં તરફથી મનાઈ હુકમ નીકળ્યો છે કે યુનાઇટેડ કીંગડમ અને બોલ ધ્રીટીય સુલકો સિવાય હિંદુસ્તાનમાંથી અખરખની નિકાશ થવા દેવી નહિ. જાપાન સિવાયનાં ભ્રમ રાજ્યો સાથે અખરખનો વેપાર ના. સરકારનો પારવાનો મેળવેથી કરવા દેવામાં આવશે.

ઈટલી અને તેનાં સંસ્થાનોમાં ચેકવામાં આવેલાં દુરમન લોકનાં વહાણો પર જે લોકોને માલ હોય તે પાછો મેળવવા માટે શાં શાં પગલાં ભરવાં જોઈએ તે જાણતને લગતી ખબરો ઇટાલીઅન પ્રાઇઝ કોર્ટ તરફથી પ્રગટ થઈ છે. વધુ વિગત ચેમ્બરમાં ખબર ઠાંઠવાથી મળશે.

ઈટાલીઅન પ્રાઇઝકોર્ટને લગતા કાનુન વિષે વધુ વિગત અમારી ચેમ્બરમાંથી મળી શકશે.

નામદાર હિંદી સરકારના વેપાર અને ઉદ્યોગના ખાતાં તરફથી બે નોટીફિકેશનો—નં. ૧૬૩૮૭-W, તારીખ ૩૦ મી અક્ટોબર ૧૯૧૫—અને નં. ૩૮-W તારીખ ૬ ડી નવેમ્બર ૧૯૧૫—કે જેમાં યુનાઇટેડ કીંગડમમાંથી થતી નીકાશની બાંધી અને કાયમી લગતા સુધારાની ખબર આપેલી છે તે મળ્યાં છે. જે ચેમ્બરને આ જાણવતાં ખબર મેળવવી હોય તેઓએ હમારી ઓફીસમાં ખબર ઠાંઠવી.

નામદાર હિંદી સરકારના વેપાર અને ઉદ્યોગના ખાતાં તરફથી નોટીફિકેશન નં. ૧૩,૪૬૭-W (તારીખ. ૧૪મી ઓગસ્ટ ૧૯૧૫) ની જાણવતાં સુધારો થવાની નીચે સુજબ ખબર મળી છે:—

(ડી) નો કલમની છેલી લાઇનમાંથી 'અને' શબ્દ કાઢી નાખવો.

(ઈ) કલમની છેલી લાઇનમાં પુલ્કરોપને બદલે સેમીકોલન મુકવું અને "અને" શબ્દ ઉમેરવો.

(એફ) એક કલમમાં યુનાઇટેડ કીંગડમમાંથી પારસલ પોસ્ટથી આયાત થયેલો માલ એવી રીતે સુધારો કરવો.

સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ તરફથી નામદાર હિંદી સરકારને એક તાર મળ્યો છે કે જેમાં પોસ્ટલ યુનિયન ટ્રસ્ટ આફ્રીકા અને લીબેરિયા સાથે

વેપાર કરવાની ખંધી કરવામાં આવી છે કે
જે ખંધી ૧૦ મી ડીસેમ્બરથી અમલમાં
આવશે.

ના. સરકાર તરફથી એક યાદીમાં લંડન
ગેઝેટમાં આવેલી નીચેની નોંધ તરફ લક્ષ
પ્રેરવામાં આવે છે :—

સુપ્રીમ કોર્ટ એક હોંગકોંગમાં સેને.
ગેમ્બીઆ નામના વહાણ રહામે માંડવામાં આ-
વેલો દાવો થોડા વખત માટે મુલતવી રાખ-
વામાં આવ્યો હતો તે મુતવણી માટે થોડા
વખતમાં હાથ ધરવામાં આવશે.

ના. ફ્રેંચ સરકારની જોડે કરેલી ગોઠ-
વણ મુજબ સ્ટીમશીપ “સી. ફ્રાંસોઈ” જેને

ચક્રીને હોંગકોંગમાં લાવવામાં આવ્યું છે,
તેને લગતો મુકદ્દમા પારીસની ફ્રેંચ પ્રાઇવે
કોર્ટ સનમુખ નીકળશે. ના. હિંદી સરકારનાં
હુજૂર ઉદ્યોગ ખાતાં તરફથી નીચે પ્રમાણે એક
યાદી બહાર પાડવામાં આવી છે :—

બ્રીટીશ હિંદુસ્તાનમાં વેપાર ચલાવતા
બહોરીઅન લોકો પર કાયુ રાખવાને નીચે
પ્રમાણે હુકમ કરવામાં આવ્યો છે. જે લોકો
વેપાર કરવા માગતા હોય તેણે પરવાનો મેળ-
વવા માટેની અરજી તા. ૧૧ જાન્યુઆરી ૧૯૧૬
પહેલાં પ્રાંતિક સરકાર મારફત કરવી.

હોસ્ટાઇલ ફોરીનર ઓર્ડરમાં વિશેષો
પક્ષના પરદેશીઓમાં બહોરીઆના રાજનો
પ્રભાવ પણ સમાઈ ગયો છે.

CHAMBER'S SECTION.

ચેમ્બરના વિભાગ.

ના. હિંદી સરકારના વેપાર ઉદ્યોગ ખાતાના સહાયક ઓ. સર વીલીયમ કલાર્કે તા. ૧૦ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ શુક્રવારે દેશી વેપારી ચેમ્બરની મુલાકાતે પધારનાર હતા પણ નાહુસ્ત વગીચતને લીધે આવી શક્યા નહિ, તેથી ચેમ્બરના ઉપ-પ્રમુખ તથા માલ્ય પ્રમુખ તે નામદારને મળવા ગવર્નમેંટ હાઉસમાં ગયા હતા અને નીચેના સવાલો પર વિવેચન ચલાવ્યું હતું:—

(૧) આ દેશમાં સેનેરી તથા રૂપેરી લેસ બનાવનારાઓને રૂપું આયાત કરતી વખતે ૧૫ (પંદર) ટકા જકાત આપવી પડે છે. અને પરદેશમાં લેસ તથા રૂપાની ચીજો બનાવનારાઓને મજકુર ચીજો આયાત કરતી વખતે માત્ર ૫ (પાંચ) ટકા જકાત આપવી પડે છે માટે પરદેશી લેસવાળાઓને અધિક લાભ મળે છે તે જાણત.

(૨) ના. સરકારે માલ એક હાથ કરી શીથો તેને પરિણામે અમુક વેપારીઓ તથા ધંધા દારીઓને માલ એક હાથ થયો તે પહેલાં કરેલા કરારો ૨૬ કરવા પડ્યા તેથી નુકસાન અને હાડમારી વેઠવી પડી તે જાણત

(૩) દેશી ઉદ્યોગીની લવિચ્ચની ખીલવણી અર્થે જે પગલાં ભરવામાં આવે તેને લગતી

પોલીસી બહાર કરવાની અને તેને લગતો રાવ પ્રમિદ કરવાની અગત્ય.

(૪) ગયે વર્ષે ઘઉંની નિકાશ કરવામાં આવી હતી તેનું પરિણામ શું આવ્યું તે પછી તે પરિણામ કાયદાકારક હોય કે નહિ:—

આ બધા સવાલોના જવાબમાં ઓ. સર વીલીયમ કલાર્કે નીચે મુજબ ઉત્તર આપ્યો હતો:—

(૧) હિંદુસ્તાનમાં લેસ બનાવવા માટે રૂપું આયાત કરનારાઓને વધારે જકાત આપવી પડે છે તે જાણત ના. હિંદી ખજાનચીના લાફ પર લાવવા સર વીલીયમ કલાર્કે વચન આપ્યું હતું.

(૨) ના. સરકારે માલ એક હાથ કરવા માંડ્યો તેને માટે વેપારીઓને વેઠવી પડતી હાડમારી પ્રત્યે તે નામદારે દીલસોણ દેખાડી હતી પણ તે સાથે જણાવ્યું કે એ તો લાકા ધનું એક અનિવાર્ય પરિણામ છે. નામદાર સરકારે અખત્યાર કરેલી પોલીસીને અંગે ત્રાહિત આદમીઓને નુકસાન પહોંચે તે ભરી આપવા ના. સરકાર માથે લે એ અસંભવીત છે, તેણે જણાવ્યું કે કેટલાક વહાણ વાળાઓએ પોતાનો દર વધાર્યો વગર

ને માલ લઈ લેવામાં આવ્યો હતો તેને ગદલે કરારનામાંમાં ફેરફાર કરી સવળતા કરી આપી હતી પણ આ રિવાજ કેટલે દરજ્જે ચાલુ છે તેની તે નામદારને ખરાબ ખબર ન હતી.

(૩) હિંદુસ્તાનમાં લવિષ્યમાં હુદ્દર ઉદ્યોગ ખીલવવા માટેની યોજના સંબંધે તેણે જણાવ્યું કે તે જાળતપર હિંદી સરકાર ના. હિંદી પ્રધાન જોડે પત્ર વ્યવહાર ચલાવે છે અને હમણાં તે જાળત પ્રસિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી. ચેમ્બરને ખબર તો હશે જ કે એ આજો વિષય વડી ધારાસભામાં ચર્ચાવાનો છે કારણ કેમીટીના એક સભાસદ એ. સર ઈશ્રાહીમ રહીમતુલ્લા એક ઠરાવ રજુ કરનાર છે અને ના. સરકાર આશા રાખે છે કે તે

તે વખતે પોતાના વિચાર-અને અભિપ્રાયો સંપૂર્ણ રીતે પ્રગટ કરશે

(૪) ઘઉંની નિકાશની યોજનાના પરિણામ સંબંધે તેણે જણાવ્યું કે કેમીટીને ખબર હશે કે ઘઉંનું વેચાણ લંડનમાં એક સરકારી કેમીટી મારફત કરવામાં આવ્યું હતું પણ નિકાશ ખંધ થઈ તે દીવસ સુધીના હિસાબનો પુરેપુરો એકલાલ હજી સુધી મળ્યો નથી. પરંતુ ના. સરકારે લગભગ ૧,૩૦,૦૦૦ પાઉન્ડ= ૧૮,૫૦૦૦૦ રૂપિયાનો જીજ નફો કર્યો છે. પણ ચેમ્બરને ખબર તો હશે જ કે હમણાં એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ યોજના ચાલુ સરકારી વર્ષ પૂરું થાય તે પછી પણ ચાલુજ રાખવાની છે માટે એ વેપાર ખંધ પડે તે પહેલાં નફા ટોટાલુ ઉઘટતું સરવાલુ કાઢી શકાય નહિ.

OTHER CHAMBERS.

બીજી ચેમ્બરો.

મુંબઈ ચેમ્બર.

ગયા આગસ્ટ માસમાં કરાંચી ચેમ્બર ઓફ કોમર્સે ના. સરકાર પર પત્ર લખ્યો હતો તેમાં ના. સરકારે અખત્યાર કરેલી ઘઉં ખાખતની પોલીસીની અસર પર વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પત્ર મુંબઈ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ પર અનુમોદન માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો. મુંબઈ ચેમ્બરે તેને સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો છે. એ પત્રમાં ૨૫૪૮ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ઘઉંના ભાવ ચઢતા અટક્યા છે અને ટ્રેડિંગનમાં સારા ઘઉં વાળણી ભાવે મળી શકે એમ થયું છે પણ ક્ષીટ્રીશ લાભોને ઘણું નુકસાન પહોંચ્યું છે માટે એ હતુપણ સરકાર એ પોલીસી ચાલુ રાખવા ઠરાવે રાખતી હોય તો ક્ષીટ્રીશ લાભોને પહોંચતું નુકસાન કમી કરવા ચત્ન કરશે.

ડુ. પી. ચેમ્બર ઓફ કોમર્સે મુંબઈ ચેમ્બર પર પત્ર લખી જણાવ્યું છે કે ડૉ. ટકાની કનવર્ટીબલ લોન (ઇંગ્લેન્ડ) ને લીધે સરકારી લોનના ભાવ ઉતરે એ સંભવિત છે માટે ના. સરકારને અરજ કરવી કે વ્યાજનો દર વધારવો. મુંબઈ ચેમ્બરે દલીલો ગતાવી અનુમોદન આપવા ના થાડી છે.

રૂ. ૧૦ તથા રૂ. ૫૦ ની ચલણી નોટો સંગ્રહે મુંબઈ ચેમ્બરે ના. સરકારનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. એ બે નોટો એક એકને એટલી મળતી આવે છે કે બેમાં થોડાળા થાય છે. નવા નોટો બહુ બાડી છે. તે પરના આંકડા બહુ નાના છે આ બાબત પર ૧૯૧૦ માં ચેમ્બરે ના. સરકારનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું પણ પરિણામ કાંઈ આવ્યું નથી. માટે ફરીથી તે માટે ના. સરકારનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે.

કરાંચી ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

ચલણી નોટો સંગ્રહે મુંબઈ ચેમ્બરે કરેલી અરજીને કરાંચી ચેમ્બરે અનુમોદન આપ્યું છે.

ચાલુ વેપારી જરૂરયાતો લાવતો અર્થ કલેક્ટર ઓફ કન્ટ્રી એવો કર્યો છે કે કોઈ માલની કીંમત આંકી નહી શકતી હોય તો વેપારી સાટામાં ફેરવેલો ભાવ ગણાશે પણ તે ભાવ સાચો છે એની ખાત્રી આપવી પડશે અને બીજી બાતમાં નહિ મળે તોજ એ ભાવ પ્રમાણે જઠાત અંકાશે.

પોર્ટ તથા તારખાતાંના ડીરેક્ટર જનરલે હુકમ કર્યો છે કે કરાંચી તાર આપ્રીમમાં નહિ લુચી શકાય એવી પેન્સીલ વાપરવી. આ માટે કરાંચી ચેમ્બરે તેનો આભાર માન્યો છે અને સુચના કરી છે કે બીજા લાગોમાં પણ એવી પેન્સીલનો ઉપયોગ કરવો.

ચલણી નોટ બાબતમાં ના. સરકારે મુંબઈ ચેમ્બર પર મોકલી આપેલા જવાબની નકલ કરાંચી ચેમ્બર પર નીચે પ્રમાણે મોકલી આપી છે. ચલણી નોટ માટે ના. સરકાર વિચાર કરતી હતી અને લઘાઈ બગી તે વખતે તો ના. સરકાર ચેમ્બરો સાથે પત્ર વ્યવહાર કરવાની તૈયારીમાં હતી પણ લઘાઈને લીધે તે વાત અટકી. જોકે એ સવાલ વેપાર વર્ગ માત્રને જ નહિ પણ આખી પ્રજાને લગતો છે તોપણ હમણાં એ હાથ ધરી શકાય એમ નથી કારણ કે સંયોગે પ્રતિકુળ છે માટે લઘાઈના અંત સુધી એ બાબત મુલતવી રાખવા ના. સરકારે વિચાર કર્યો છે.

કરાંચી ચેમ્બરના એક સભાસદે ચેમ્બરને પત્ર લખી જણાવ્યું છે કે બસરા માટે તારના દર એક શબ્દ માટે ૧-૫-૦ છે અને હીફર્ડ તારો લેવાતા નથી જ્યારે લંડનને માટે ૧-૪-૦ અને હીફર્ડ માટે ૦-૧૦-૦ છે. હવે બસરા અંગ્રેજી હકુમત નીચે આપ્યું તો તારના ભાવમાં પણ ઘટતા ફેરફાર થવા જોઈએ. આ પત્રની નોંધ લઈ પોસ્ટ અને તાર ખાતાના ડીરેક્ટર તરફ મોકલી આપવામાં આવ્યો છે.

બંગાળા ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

ધુમકા અટકાવનારા કાયદામાં સુધારો કરવા માટે બંગાળા સરકાર ઇરાદો રાખે છે તેમાં વેપારી લોકોના લાભને લગતી કલમો બાબતમાં ચેમ્બર પર ના. સરકારનો પત્ર આવ્યો હતો. તેમા જર સાગરે થઈને પરદેશ જતી યોટોની બાબતમાં જે છુટ સુકવામાં આવી હતી તે હવે સરકાર રદ કરવા માંગે છે. કલકત્તા લાર્ડનર્સ કોનફરન્સ તથા દ્વીમશીપ એજન્ટો તે સુધારાની વિરુદ્ધ છે. ચેમ્બર પેતાનો મત યોગ્ય વખતમાં જણાવશે.

જકાત વખતે અંકાતી માલની કીમત પર જે જ સુધારો કરવા ના. સરકાર ઇરાદો રાખે છે તેને લગતી સરકારી નવેબર-ડીસેમ્બરમાં ચેમ્બરો પર મોકલવામાં આવે છે તેને લગતી કુર્ચાઈ મુંબઈ ચેમ્બરે લેકવી છે કે તે પર વિચાર ચલાવવા માટે વાર્ષિક કોનફરન્સના એક મહિના અગાઉ તે મોકલી આપવો જોઈએ. બંગાળા ચેમ્બરે પણ વિચાર ચલાવવા માટે વધારે વખત જોઈએ એવી દલીલ રજૂ કરી છે. ના. સરકારે ઘટતા સુધારા ક્યાં છે તેમાં એમ પણ છે ડીરેક્ટર જનરલ ઓફ કમર્સીઅલ ઇન્ટેલીજન્સે મુંબઈની દેશી વેપારી ચેમ્બરનો અભિપ્રાય પૂછી મંગાવવો તથા વાર્ષિક કોનફરન્સમાં તે લોકો તરફથી પ્રતિનિધિ મોકલવાની મોકલવલ કરવી.

મળેલા તારના સંદેશોએ લાલ શાહીમાં ટાંપ કરવા માટે ચેમ્બરે અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે કે તેને ખીલકુલ વાંધો નથી.

રશીયા સાથેના હીંદી વેપાર ખીલવવા માટે રૂસો-પ્રીટીશ ચેમ્બર બંગાળા ચેમ્બર પર પત્ર લખી પુછાવે છે રશીયા સાથે વેપાર

કરવા ઇચ્છતા વેપારીઓનાં નામ મોકલવાં. અત્યાર સુધી રશીયા સાથેનો વેપાર બહુ જુગ હતો અને હવે તે પણ જર્મન વેપારીઓની મારફત હતો. આવિશ્કરને લીધે એક અમૂલ્ય વક્ર મળી છે તેનો લાભ લેવા વેપારીઓ ચુકશે નહિ.

બંગાળા સરકાર દરવર્ષે રેકોલરશીપ આપી હુન્નર હોલોગ શીખવા વિદ્યાર્થીઓ મોકલી આપે છે. ૧૯૧૬ને માટે ક્યો હુન્નર પસંદ કરવો તે માટે સરકારે ચેમ્બરનો અભિપ્રાય માંગ્યો હતો. ચેમ્બરે આમંત્રણ કેળવવાનો હુન્નર માટે લલામણ કરી છે. હિંદુસ્તાનમાં આમંત્રણની પેદાશ ઘણી છે માટે તેને કેળવવાનો ધંધો ખીલવવો જોઈએ, રંગવાના હોલોગને માટે પણ લલામણ કરવામાં આવી છે. ચેમ્બરની દલીલ મુજબ દેશી વિવર્ધીઓને વિદાયતનાં કરખાનામાં દાખલ કરવામાં કાંઈ હરકત નહિ આવે. શીખીને પાછા ફરતા ઉમેદવારોને નોકરી મેળવવામાં કે ધંધો કરવામાં અત્યાર લગી હાકમાર નથી પડી, એમ ચેમ્બરનો મત છે.

દક્ષીણ હીંદ (મદ્રાસ)ની ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

કલકત્તા ખાતે વેપારી સંઘકર્યાન રચાવવા માટે ના. હિંદી સરકારની સૂચનાને અનુસરી મદ્રાસની ચેમ્બરે મદ્રાસ સરકારને અરજ કરી હતી કે એ સંઘકર્યાનની એક શાખા મદ્રાસ ખાતે સ્થાપવી. જવાબમાં ના. સરકારે જણાવ્યું છે કે એની યોજના સરકાર પાસે છે પણ હમણાં તે બાબત હાથ ધરી શકાય એમ નથી.

બર્મા ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

ન્યુ યોર્કમાં ભરાનારી ઇન્ટર નેશનલ ટ્રેડ કોનફરન્સમાં પ્રતિનિધિ મોકલવા માટે બર્મા ચેમ્બર પર આમંત્રણ આપ્યું હતું. આમંત્રણ બહુ મોડું મળ્યું હોવાને લીધે પ્રતિનિધિ મોકલી શકાયા નથી.

નેસલ્સ એન્ડ એંગ્લો સ્વીસ કન્ટ્રેન્ડ ગ્રીલ્ડ કુંગ ના. સરકારને અરજ કરવાની છે કે મલાઇ ઉતારી લીધેલા હુધના રખા ઉપર “મલાઇ ઉતારેલું-બાળકોને માટે નકારું” એવા શબ્દો અંગ્રેજી તથા દેશી ભાષામાં છાપવા જોઈએ, આ અરજને બર્મા ચેમ્બરે ટેકે આપ્યો છે.

ફરનીચરના માટે ફેન્સી ટાઇલ્સનો મોટે જથ્થો ક્યાં છે

TARIFF VALUATION OF SUGAR.

ખાંડની જગાત વખતે આંકેલી કી'મત

$$^{\circ} \quad \cdot \diamond = \diamond \cdot \diamond :: \diamond \cdot \diamond \quad \diamond \cdot \diamond \quad \diamond \cdot \diamond \quad \diamond :: \diamond \quad \diamond \cdot \diamond$$

ધ. સ. ૧૯૧૫ ના અક્ટોબર ૧૯૧૫ પછી
માસમાં થયેલી આયાત. થયેલી આયાત.

	જાથો	દર હંદ્રવેટની	જાથો.	દર હંદ્રવેટની
	હંદ્રવેટ	સરેરાશ કી'મત.	હંદ્રવેટ	સરેરાશ કી'મત.
	રૂ. આ.		રૂ. આ.	
ખાંડ ગાંગડીવાળી બીટ જાવની	૫	૧૦-૧૨	૫	૧૦-૧૨
" " સુ'વાળી ચીનમા				
સુધારેલી	૨૦,૧૩૦	૧૬-૧૨	૨૦,૧૩૦	૧૬-૧૨
" " જાપાનમાંથી	.....	.....	.....	.....
" " સુ'વાળી ધજીટમાંથી	.....	.....	.. ..	.....
" " જાવની ૨૩ ડચ				
રેન્ડની તથા				
હિપરતી	૯૮૨૫૮૧	૧૫-૧૨	૯૮૨૫૮૧	૧૫-૧૨
" " જાવાનો ૧૬ થી				
૨૨ ડચ રેન્ડની	૪૭૦,૮૨૨	૧૪-૦	૪૭૦,૮૨૨	૧૪-૦
" " જાવાનો ૧૫ ડચ				
રેન્ડની અને હલકી	.....	.. ..	.....	.....
" મોરીસીયસની ૧૬ ડચ				
રેન્ડની તથા ઉચી				
સારી	૫૦	૧૬-૦	૫૦	૧૬-૦

JOINT-STOCK COMPANIES.

જોઇન્ટ-સ્ટોક કંપનીઓ.

ઈ. સ. ૧૯૧૫ ના આગસ્ટ મહિનામાં નીચેની જોઇન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં રજીસ્ટર થઇ હતી.

નામ.	ઠેકાણું	હેતુ	ચાપલુ રૂ.
૧. બેંકીંગ, લોન, ઇન્સ્યુરન્સ.			
૧. ચીલમારી લોન એક્રીસ.	બંગાળા.	નાણાંની ધીરધાર.	૫૦,૦૦૦
૨. બહેરબાંદ જોતદાર બેંક.	"	બેંકીંગ-શરારી.	૫૦,૦૦૦
		કુલે	૧,૦૦,૦૦૦
૨. વેપાર.			
(અ) રેલવેઝ અને ટ્રામવે.			
૩. કૃતવાહી ઇસ્લામપુર લાઇટ રેલવે કંપની	કલકત્તા-બંગાળા.	કૃતવાહી ઇસ્લામપુર સુધી રેલવે.	૧૨,૦૦,૦૦૦
ચાપરમુખ સેલ્લવાટ રેલવે કું.	" "	ચાપરમુખથી સેલ્લવાટ સુધી રેલવે.	૨૩,૦૦,૦૦૦
(બ) બીજી.			
૫. ઇન્ડિયન ઍન્ટર્પ્રાઇઝીઝ એન્ડ કોમર્સી.	બંગાળા.	પરચુરણ વેપાર અને એન્ડ્રી.	૨૦,૦૦૦
૬. બંસદોદા બંગોર કીચર કું.	"	માછલી વેચવા માટે.	૧૦,૦૦૦
૭. ઇન્ડિયા મેચીનરી એન્ડ ટૂલ્સ લિમિટેડ	બરેલી સુ. પી	હીવાસલીની બનાવટ-લા-કાંડાનું વેચાણ	૮,૦૦,૦૦૦
૮. ઇન્ડિયા પ્રોડક્ટ્સ લિમિટેડ (પ્રાનગી).	કીરોનપુર સીટી, બંગાળ.	સ્વદેશી માલના વેપારી.	૫૦,૦૦૦
૯. ઇન્ડિયા ટારના	મુંબઈ.	હાર્ડવેર બનાવવા માટે.	૨૦,૦૦૦
૧૦. ઇન્ડિયા ટારના	મુંબઈ.	બીજીઓ કુલ	૯,૦૦,૦૦૦
૧૧. ઇન્ડિયા ટારના	"	"	૪૪,૦૦,૦૦૦

ફરનીચરના ગ્રીન લાઈટ સંસ્કાર અને મજબુત.

નામ.	ઠેકાણું.	હેતુ.	યાપણ રૂ.
૩. મીલ અને છત.			
(અ) સુતરની મીલ.			
૧૦. મયરાદાસ મીલ્સ.	મુંબઈ.	સુતર વણાટ કાંતવાનું.	૧૨,૦૦૦,૦૦
(બ) ચોખાની મીલ			
૧૧. બંગાળ રાઈસ મીલ્સ.	બંગાળ.	મીલ માલેકી.	૧,૦૦,૦૦૦
મીલ અને છનનો સરવાળો.			૧૩,૦૦,૦૦૦
૪. ખાણ વિ.			
૧૨ લોહાપટ્ટી કોલ કું.	બંગાળા	કોલસાની ખાણ.	૬૦,૦૦૦
૧૩. એસ સી. મુકરજીની કું.	"	ખાણની માલેકી, અને ચુના સીમીન્ટ બનાવવા.	૨૦,૦૦૦
ખાણ વિ. સરવાળો ...	.....	.....	૮૦,૦૦૦
૫. જમીન અને બાંધકામ.			
૧૪. હલ્દોશી પ્રોપર્ટીઝ.	કલકત્તા, બંગાળા.	જમીન લેવા અને મકાન બાંધવા.	૧૦,૦૦,૦૦૦
એકંદર કુલ ...	.....	.....	૬૮,૦૦,૦૦૦

SPINNING & WEAVING RETURNS.

સુતર અને સુતરાઉ કાપડના આંકડાઓ.

ખ. સ. ૧૯૧૫ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં હાલુસ્થાનની મીલોમાં નીચે પ્રમાણે સુતર તથા સુતરાઉ કાપડ બનાવવામાં આવ્યાં હતાં.

સુતર (રતલ)

બ્રિટીશ ઈન્ડીયા	૧૯૧૪	૧૯૧૫
મુંબઈ	૩૫,૨૪૮,૭૯૫	૪૨,૪૪૩,૬૪૧
મદ્રાસ	૩,૪૮૪,૭૩૬	૩,૮૬૭,૩૩૭
બંગાળ	૨,૪૩૬,૩૩૬	૨,૮૭૪,૨૭૫
યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ	(અ) ૩,૬૬૦,૦૮૬	૩,૬૧૪,૭૪૨
અજમેર મેવાડ	(બ)	૩૩૭,૭૨૮
પંજાબ	(ક) ૫૨૦,૭૨૫	૩૭૮,૪૪૮
દીલ્હી	(ડ)	૨૧૬,૫૦૮
મધ્યપ્રાંતો તથા બિરાર	૨,૮૬૧,૨૬૧	૩,૧૬૩,૮૫૭

બ્રિટીશ ઈન્ડીયામાં કુલ	૪૮,૨૫૪,૬૭૨	૫૭,૧૬૬,૫૩૬
દેશી રાજ્યો	૩,૧૧૪,૬૭૫	૨,૧૯૫,૧૫૪
કુલ ...	૧૫,૩૬૯,૬૪૭	૫૯,૩૬૪,૬૯૦

કાપડ

બ્રિટીશ ઈન્ડીયા	૧૯૧૪	૧૯૧૫
મુંબઈ { રતલ	૧૩,૫૫૬,૨૫૩	૨૭,૬૮૫,૦૩૬
{ વાર	૫૪,૬૨૨,૩૪૧	૧૧૬,૪૭૪,૬૫૪
મદ્રાસ { રતલ	૫૧૪,૮૪૬	૧૧,૩૫,૪૨૭
{ વાર	૧,૬૮૫,૪૪૩	૩,૪૪૨,૪૫૮
બંગાળ { રતલ	૨૨૧,૫૦૫	૧૭૬,૨૪૭
{ વાર	૧,૧૦૦,૭૨૧	૧,૧૫૧,૮૮૮
મિટેડ { રતલ	૮૩૬,૩૪૪	૧,૦૫૨,૬૨૨
{ વાર	૨,૮૬૮,૩૭૬	૩,૫૮૫,૫૬૭
પંજાબ { રતલ	૩૧,૮૪૨	૩૬,૬૨૩
{ વાર	૪૮,૭૬૫	૧૦૨,૮૭૧
મધ્ય પ્રાંતો { રતલ	૮૧૬,૫૨૬	૪,૩૩૧,૮૩૩
અને બિરાર { વાર	૩,૦૮૭,૭૬૦	.....
અજમેર મે. { રતલ	{	૧૬૮,૨૧૨
વાડ { વાર	{	૪૮૦,૩૬૬
દીલ્હી { રતલ	{	૮૨૧૦
{ વાર	{	૧૪,૫૨૬

બ્રિટીશ હિંદુસ્થાનમાં કુલ { રતલ	૧૫,૬૮૦,૩૧૬	૩૧,૬૩૬,૫૭૬
{ વાર	૬૩,૭૪૩,૪૩૬	૧૨૬,૫૮૩,૬૫૬
દેશી { રતલ	૧,૪૬૬,૬૬૨	૧,૧૨૬,૮૩૧
રાજ્યો { વાર	૫,૭૮૩,૬૬૨	૪,૧૮૪,૨૬૦

એકંદર { રતલ	૧૭,૪૭૭,૨૭૮	૩૨,૭૬૬,૪૧૦
ટોટલ { વાર	૬૬,૫૨૭,૪૨૮	૧૩૩,૭૬૮,૨૪૬

(અ) અજમેર મેવાડના આંકડા એમાં આવી નથી.

(ક) દીલ્હીના આંકડા એમાં આવી નથી.

(બ) સંયુક્ત પ્રાંતોના આંકડા એમાં આવી નથી.

(ડ) પંજાબના આંકડા એમાં આવી નથી.

સુતર પોલીસની આંકડા મળ્યા નથી

ઉચ્ચ પોલીસ ઠરેલા ટેબલ ટાઇ બરીદ કરવા કયાં જાયો ?

IMPORT OF COTTON YARN.

સુતરની આયાત.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના અક્ટોબર મહિનામાં બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં પરદેશથી નંબર ૩૧ તથા તૃતી ઉંચા નંબરનું સુતરનીચે પ્રમાણે આયાત થયું હતું.

જાત અને નંબર.	બ ગાળા.	મુંબઈ	સિંધ	મદ્રાસ.	બર્મા.	ટોટલ.
મુલએન્ડ વૉટર	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.
નં. ૩૧ થી ૪૦	૫૮,૬૬૦	૩૧૪,૨૬૩	૩૧,૦૦૦	૧૮૨,૧૮૨	૮,૦૦૦	૫૬૪,૪૬૫
નં. ૪૧ થી ૫૦.	૩૦,૫૩૨	૧૦૨,૦૩૬	.....	૬૨,૫૦૦	.....	૧૯૫,૦૦૧
નં. ૫૦ થી ઉપર	૮૬,૮૨૩	૭૪,૪૮૫	૫૦૦	૧૦૬,૦૭૦	.....	૨૭૭,૮૭૮
આરેન્જ, રેડ અને બીજા રંગોવાળું						
નં. ૩૧ થી ૪૦.	૩૨૬,૮૭૨	૧૮૫,૪૦૦	૧૨૪,૬૪૩	૪૩૭,૪૧૦	૬૮,૭૬૦	૧,૧૪૬,૧૧૫
નં. ૪૧ થી ૫૦	... ..	.....	૩૫૦૦	૭૧,૬૦૦	૬૫,૩૭૦	૧૪૦,૪૭૦
નં. ૫૦ થી ઉપર	૩૬૦૦	૬,૪૦૦	.....	૪૩,૧૫૦	૧૫,૮૦૦	૭૧,૬૫૦
ટોટલ	૫૦૬,૮૧૭	૬૮૫,૬૧૩	૧૫૬,૬૪૩	૬૦૫,૬૧૨	૧૫૭,૬૬૦	૨,૪૧૮,૬૪૬

COMPARATIVE STATEMENT OF TRAFFIC AT THE
PORT TRUST WAREHOUSES FOR THE
MONTH OF NOVEMBER 1915.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના નવેમ્બર માસ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટની વેરહાઉસીઝમાંના વેપારને લગતા સરખામણી કરનારા આંકડા.

	૧૯૧૫ ના	૧૯૧૫ ના	૧૯૧૫ ના	૧૯૧૪ ની
માલની જાત.	તા. ૩૧ મી અક્ટોબર	નવેમ્બરમાં	નવેમ્બરની ૩૦ મી	૩૦મી નવેમ્બર
	ને દિને સ્ટોક	થયેલી ડીલીવરી	તારીખે સ્ટોક.	ને દિને સ્ટોક
૩૧ના શાપડની ગાંસડી	૫૧,૦૩૬	૬,૮૬૭	૪૬,૮૨૪	૬૩,૦૦૩.
પેટી	૫૪,૮૪૦	૨૦,૫૬૫	૪૮,૩૧૭	૧૦૪,૪૩૭
ફેશમ તથા ઉનની પીસગુઝ ગાંસડી	૫૬૮	૨૩૫	૫૧૮	૧,૧૭૨
ફેશમ તથા ઉનની પેટી	૧,૪૦૨	૧,૭૮૫	૧,૨૦૦	૨,૮૩૦
ટપીસ્ટ અને યાર્ન (સુતરાઉના) પેકેજીઝ	૮,૬૩૮	૫,૩૨૧	૭,૭૪૦	૧૧,૦૩૮
ફેશમ તથા ઉનના પેકેજીઝ	૨,૬૩૨	૭૧૬	૨,૬૫૪	૧,૩૭૫
નાંખાના ટન	૪,૦૬૨	૩૫૬	૩,૮૧૩	૪,૪૮૧
પીતળના ટન	૧,૮૩૭	૪૪૫	૧,૭૬૫	૩,૪૬૬

ધી બોમ્બે ટાઈલ માર્ક ૨૧ બેઝ ઓફ ફાઈટ મુંબઈ.

			૧૯૧૪ રૂ.	૧૯૧૫ રૂ.
લાકડાં	...	...	૭,૦૭,૦૬૧	૬,૧૫,૩૭૬
રમકડાં	...	...	૨,૨૩,૩૮૭	૩,૩૨,૬૦૦
છત્રીઓ	...	...	૧,૫૭,૩૨૭	૮૧,૮૦૦
છત્રીઓનો સામાન	...	...	૧૯,૫૪૭	૮૮,૮૨૬
કુલે આયાત	...	...	૧૨,૩૬,૨૦,૫૪૬	૧૧,૫૧,૯૩,૨૫૫
Exports.				નિકાશ.
ચીજનું નામ.			૧૯૧૪-રૂ.	૧૯૧૫-પૌંડ.
જીવતાં જનાવરો	...	...	૭૬,૬૮૫	૧,૭૮,૩૫૩
બ્રસ કરવા માટે રેસા	...	...	.....	.....
મીઠુણતી	...	...	૬૦,૭૧૦	૧,૮૧,૬૦૨
સોલ્ટ પીટર	...	...	૨,૦૧,૩૭૧	૫,૦૫,૧૧૭
કોલસા	...	...	૨,૧૧,૨૭૭	૭,૫૪,૭૩૧
કાપી	...	...	૩,૨૫,૭૮૦	૧,૭૫,૩૩૮
કાચો, (સાંદરી)	...	...	૧,૬૩,૪૭૩	૩,૩૬,૬૧૮
દોરડાં	...	...	૨૨,૩૩૦	૫૬,૬૫૫
દવાઓ	...	...	૯૬,૩૨૬	૨,૬૨,૦૦૨
ગળી	...	...	૨,૮૩,૭૮૦	૧૫,૦૭,૨૬૭
દરડાં બેડાં	...	...	૫૧,૪૨૦	૧૦,૪૭,૬૭૩
લુગડાં, ચામડાં રંગવાની ચીજો કુલ	...	...	૪,૧૬,૦૩૬	૨૮,૪૫,૫૬૪
જાને શાક	...	...	૨,૨૩,૮૨૧	૪,૨૧,૮૩૩
શંગર	...	...	૪૦,૬૫૫	૧,૩૪,૩૩૨
ચોખા	...	...	૧,૧૯,૦૬,૧૮૩	૭૪,૭૫,૪૬૨
ઘઉંની સરકારી ચદત	...	...	.....	.....
કુલ ઘઉં	...	...	.....	૫૭,૬૪૨
ઘઉંનો લોટ	...	...	૬,૫૧,૮૬૫	૮,૩૨,૧૨૮
ખીજી નાંવનો દાણો	...	...	૧૪,૦૩,૭૦૦	૨૩,૬૭,૬૦૭
વગર કેળવાયલાં ચામડાં	...	...	૨૦,૬૯,૬૩૧	૮૬,૭૨,૭૦૩
લાળ	...	...	૩,૨૫,૬૫૬	૬,૬૦,૧૬૨
કેળવાયલાં ચામડાં	...	...	૭૧,૮૩,૪૩૭	૫૨,૭૧,૩૮૪
રખર	...	...	૫,૬૦,૧૫૨	૧૨,૬૩,૬૮૬
ખાતર	...	...	૧,૦૩,૬૧૩	૨,૮૬,૮૧૮
મેગેનીઝ	...	...	૨,૬૬,૩૦૦	૧૧,૮૦,૮૭૨
લોડું અને સ્ટીલ	...	...	૧,૩૨,૧૬૦	૨,૫૦,૧૩૩
ધાતુ કુલ	...	...	૧૦,૨૧,૭૬૭	૨૩,૨૩,૬૩૫
મીઠુ	...	...	૬,૫૧,૨૬૮	૫,૪૧,૭૪૫
અબરખ	...	...	૧,૪૭,૬૦૫	૧,૬૧,૮૮૦
દીવેલ	...	...	૭૩,૧૫૭	૬૫,૧૨૪
કોપરેલ	...	...	૬૮,૬૮૫	૨,૧૬,૦૭૬

મેટલિક શીલીંગની સાદી હીઝારન ગમશે કે ?

	૧૯૧૪	૧૯૧૫
	રૂ.	રૂ.
અળસીનું તેલ	.....	૧,૩૬,૧૨૫
ળીજી બતનાં તેલો મળી કુલ...	૩,૮૪,૬૩૦	૭,૨૮,૧૩૬
ખોળ	૫,૪૧,૬૪૧	૬,૭૧,૫૭૮
અશીષુ	૧૧,૨૮,૨૩૫	૧૫,૬૭,૫૭૫
ધી	૧,૩૫,૨૦૦	૨,૦૩,૫૩૬
દીવેલી	૧,૫૩,૬૫૦	૫,૬૬,૦૨૬
ટોપરાં	૨,૨૫,૧૩૨	૧,૭૨૨
કપાસીયા... ..	૧૪,૫૦,૩૧૬	૭,૫૨,૬૩૮
ભોંયસીંગ	૫,૨૪,૬૭૦	૧૫,૬૬,૮૧૮
અળસી	૧૧,૨૪,૭૮૫	૨૬,૧૩,૧૨૨
ખસખસ... ..	૫૧૧	૧,૪૦,૨૨૨
સરસવ	૧૩,૭૪,૬૧૦	૧૩,૩૦,૬૬૦
વલ	૩૩,૭૭૨	૨૦,૬૪૨
તેજનો	૩,૬૫,૪૬૬	૫,૬૧,૬૪૩
ખાંડ	૪૬,૨૧૬	૭૬,૫૭૮
ચા	૧,૩૮,૪૦,૪૭૦	૨,૮૭,૩૪,૩૦૫
કાચું રૂ	૬૨,૬૫,૬૦૦	૧,૮૬,૮૬,૭૩૨
ટવીસ્ટ અને યાર્ન	૧૦,૧૭,૫૨૪	૭૮,૮૦,૧૬૫
રૂમાલ અને શાલો	૧,૧૨,૬૫૬	૧,૪૩,૬૧૮
પીસ શુક્ર	૨,૫૩,૬૪૮	૨૪,૮૫,૦૨૫
શબ્દુ	૪,૩૦ ૧૫૪	૫,૧૪,૪૪૭
ન્યુટ કાચું	૧,૦૬,૮૫,૬૧૧	૨,૮૪,૮૫,૨૪૭
ટવીસ્ટ અને યાર્ન	.....	.....
ગની બેગલ	૧,૧૩,૦૦,૦૪૪	૨,૦૮,૪૪,૭૬૬
ગુણપાટ	૫૪,૬૬,૬૩૪	૧,૫૫,૮૮,૭૩૫
રેશમ (કાચું)	૬,૦૭૬	૧,૪૫,૮૮૨
રેશમ કુલ	૧૫,૨૩૫	૨,૦૧,૬૮૭
ઉન કાચું	૭,૦૫,૫૬૭	૨૩,૭૬,૦૬૩
ઉનની ધાબડીઓ ને ગાલીયા વગેરે ...	૫૭,૩૮૮	૩,૦૫,૨૬૩
તંબાકુ, બીડી વિગેરે	૨,૧૩,૦૭૬	૪,૦૪,૭૭૭
લાકડાં, પાટીયાં વિગેરે	૧૩,૬૬,૪૨૫	૫,૪૭,૩૫૬

હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ }
સરકારી ઘઉંની નિકાશ સાથે }

૬,૬૬,૬૭,૪૭૩

૧૭,૮૭,૦૬,૦૫૭

હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ }
ઘઉંની સરકારી નિકાશ સિવાય. }

.....

૧૭,૮૭,૦૬,૦૫૭

(*)

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્કેટ રી બેંક આર્ટ ફોર્ટ મુંબઈ

NEW PATENTS.

નવાં પેટંટે.

કલકત્તાની પેટંટ ઓફીસમાં નવી શોધો માટે પેટંટે મેળવવા સને ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર માસની તા. ૪ સુધી નીચે મુજબ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી.

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
એ. એફ. બેરી અને વી. સી. સ્મીથ.	ઈમારતી લાકડાંની બાળવણી કરવાની રીત.
બી. એ. મીલ્કવાળા.	સૂર્યછાપની મીલ્કબત્તી.
જે. હસ્તીઆ.	ધીમી ચાલની લોટની ચઢકી.
એ. એ. ભુચમાન.	પેટી, પેટારા, તીલ્લરી વિગેરેને તાળાં તથા સીલ લગાડવામાં સુધારો.
એ. જી. અવીસાઇ ટીગર કેટનરટીક	એકવડા ઢોરાના બખીઆ મારવાના સંચામાં સુધારો.
એ. રઘવાયર.	સંદેશા મોકલવાના તારના સાંચાસંજળધે.
ઈ. એ. મેચીઆસ.	ગાટલી વિ. ને ઠાચનાં ભુચ મારવામાં સુધારો.
અબદુ. જે. મેલહુધરા.	બનાવટી દુધ અને પાછળ રહેતો શેષનો ઉપયોગ.
કે. એસ. સંઘાની.	એક બતની ઇંટ.
સી. એ. રંગ.	હવાઈ વિમાનમાં સુધારો.
જે. ઇ. કર્નીગદામ.	કોરી ખાનારાં છુવજતુઓથી ઈમારતી લાકડાંને બચાવવાની રીત.
ડી. મોર્ડ સન.	પાણીની ટાંકીના વાલ્વમાં સુધારો.
વી. જી. જીન.	મોંઘા માણસને લઈ જવાની ગાડીમાં સુધારો.

ઉંચી પોલીશી કરેલા ટેબલ ટોચ અડીદ કરવા ક

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
આર. એચ. ગેહ્લગન.	સુધારો કરેલું કોમોડ—સાહેબ લોકમાટે સંકાસની પેટી.
જી. ગ્રે.	કાણાવાળા (સ્લોટ) ચામડાના પટા.
બનનારી હાલ ચોઝા એન્ડ સન્સ.	આગ અને પવન માટે ટકાવે અગ્નિકની ચીમ-નીચો ૧૦,૧૪,૨૦,૩૦,૪૦ ને ૬૦ નંબરના હીવાઓ માટે.
સીતારામ નરસીંહ ધાટે.	પોતાની મેળે જાંધ થનો પાણી જવાનો દર-વાળો.
કે. સી. લાપુ..	સીસી, બાટલી, સાકડા મોંનાં વામણુ વિગે-રેની જનાવટમાં સુધારો.
કે. કોટમેન.	ગરમી દેશોમાં છાપરા માટેના સામાનમાં સુધારો.

વેપારી ખાતમી.

આ મથાળાં નીચે અમે જુદા જુદા દેશના કૌસલો તરફથી તથા જીન મુલકો તરફથી આવેલી ખાતમીઓ આપશું. અત્રેના કોઈ પણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈ પણ જાતની વેપારી ખાબત સંબંધ બાંધવા ઈચ્છા હશે તે પણ આ કોલમમાં દાખલ કરીશું.

ખબર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઈચ્છતી કંપનીનું નામ.	ઈર્ષ ખાબતનો વેપાર કરવા માંગે છે તે.
ધો ઇન્ડીઅન ટ્રેડ જર્નલ		
" ઇ. ૧૬૦	મદ્રાસની એક પેટી.	કલકત્તા અને મુંબઈમાં ભાંગેલાં કાંચના કકડા ખરીદનારાઓ જોડે પત્રવ્યવહાર ચાલુ કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૬૨	મેદાન, સુભાગની પેટી.	તંબાકુની ગાંસડી બાંધવા માટે દોરડાંના વેપારી કે જનાવનાર જોડે સંબંધ બાંધવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૬૭	કેપટાઉન, દક્ષિણ આફ્રિકાની એક પેટી.	હિંદુસ્તાનમાંથી મસાલા મોકલનાર પેટી સાથે સંબંધ બાંધવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૦	લંડનની પેટી.	દેશી જીન અને વાળના વેપારીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૧	કાશગીરની એક પેટી.	તાજા કેસરના પાંદ વેચવા માટે ખરીદનારાઓ જોડે સંબંધ બાંધવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૩	મદ્રાસ ઇલાકામાં કોફીનાકા.	નકામાં ઠાગળ આયાત કરનારી કોઈ કલકત્તાની પેટી જોડે સંબંધ બાંધવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૪	લંડનની એક પેટી.	એસએચટોસ સીમીટનાં નળીયાં માટે સોલ એજન્ટ નીમવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૫	ઈજીપ્ટમાં અલેક્ઝાન્ડ્રીયાની એક પેટી.	લોટ, દારૂનો ચાક, ગળસી, દીવેલીની નિકાશ કરનારાઓ જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૭	કેરોની એક પેટી.	કાચાં વેશમની નિકાશ કરનારા જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૭૯	કેપટાઉનની એક પેટી.	કેપ ટાઉનમાં હિંદી માલ વેચવા માટે આડત રાખવા પુશી છે.
" ઇ. ૧૮૦	યુનાઈટેડ કિંગડમની એક પેટી.	શુદ્ધવાના સંચાની સોયોની આયાત કરનારી પેટી જોડે સંબંધ બાંધવા માંગે છે.
" ઇ. ૧૮૭	બેંગલોરની એક પેટી.	કલકત્તામાં હાકાનાં સોલ્ડરનાં વેચાણ માટે સોલ એજન્ટ નીમવા માંગે છે.

માસેલ્સની રંગીન તથા લાલ લાદીઓ સફાઈદાર અને મજબુત.

ખબર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	ક'ંઈ જાણતો વેપાર કરવા માગે છે તે.
„ ઇ. ૧૯૧	લીવરપુલની એક પેટી	ગીનર્સ સ્ટાઉટ અને બાસનો એલ-એક બાતના દાડે-નાં વેચાણ માટે આહત આપવા માંગે છે.
„ ઇ. ૧૯૨	એક દેશી રાજ્યને.	પોતાના મુલકમાં મળી આવતા ખેરીલ અને એકવા મરીન પથરાના ખરીદનાર જોઈએ છે.
„ ઇ. ૧૯૩	શહરાનપોરનો એક વેપારી.	અણસીનાં ખીઆં ખરીદનાર જોડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
„ ઇ. ૧૯૪	મનીલા (ફીલીપાઈન ટાપુ) ની એક પેટી.	તજપતનાં ખાતરાની નિકાશ કરતા વેપારીઓ જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
„ ઇ. ૧૯૫	ન્યુયોર્ક (અમેરીકા) ની એક પેટા.	એન્ટ્રે ખીઆં (લટકન, વટકાના, બકરા, ચેલ્ટા વિ.) ઉગાડનારા કે ચલાવનારાઓ જોડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
„ ઇ. ૧૯૬	સીમલાની એક પેટી.	ઉનના દોરા (moll yarn)ના વેપારી જોડે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.

જે ઠેકાણે ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ લખ્યું નથી તે ઠેકાણાની સઘળી જાતભી આ માટે ચેમ્બરમાં જાતે મળવું અથવા પુછાવી જોવું.

ઉપરની જાતભીઓમાં જે ઠેકાણે ' ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ ' લખેલું છે તેના સંબંધમાં સીધું કાયદેકદર જનરલ એન્ડ કૉમર્શિયલ ઇન્ટેલીજન્સ, કલકત્તાને પુછાવી જોવું. (આ ચેમ્બરનું નામ તે કાગળમાં લખવું).

નોટ.

“ ધી ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ ”ના નાજરની જાતભીઓના સંબંધમાં તે જાતભી માગનાર વેપારી યા પેટીએ એક રેકર્ડ-સ અથવા સારી જોગવાઈનું પત્ર મોકલવું પડશે તે શિવાય તે ॥ જાતભીઓના જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

EDITOR'S STUDY.

અધિપતિની નાંધ.

૧૯૧૪ ના માર્ચની તા. ૩૧ મીએ પુરા
થતાં વર્ષમાં સંયુક્ત પ્રાંત-
સંયુક્ત પ્રાંતોમાં માંથી નીચે પ્રમાણે તેલ
તેલ પીલવાનો પીલીને નિકાશ કરવામાં
ઉદાગ. આગ્યું હતું.

અળસી	૨૯,૯૦,૧૬૮	૧,૪૬,૦૨,૩૩૩
ખસખસ	૪,૬૭,૫૪૦	૪૧,૩૭,૪૩૦
સરસવ તથા		
રાઈ	૫૧,૩૫,૯૬૮	૨,૮૫,૨૮,૪૫૮
તલ	૩,૮૮,૧૫૧	૨૯,૬૭,૦૦૭
બીજી બતનાં બી	૩,૬૬,૩૫૪	૧૮,૩૨,૭૭૦

મણી કીમત રૂ.
લીવેલ... ૬૩,૭૬૬ ૧૨,૩૬,૭૬૬
સરસીઈ... ૩૩,૫૧૦ ૫,૩૭,૬૭૬
બીનાં તેલ... ૫૮,૦૭૩ ૮,૮૬,૬૩૬

આ ઉપરાંત તે પ્રાંતમાં કેટલું ખમ્બુ
તેના આંકડા મળી શકે એમ નથી. સરસવનું
તેલ ત્યાં ખાવામાં વપરાય છે તથા લીવેલ જાળ-
વામાં તથા ચીકટ માટે વપરાય છે. આ ઉપરાંત
તરત જણાશે કે ત્યાં તેલ પીલવાનો ઉદ્યોગ
અગત્યનું સ્થાન લેાયે છે. ગામડામાં દેશી
કોદહુ વપરાય છે. અને શહેરોમાં જરાક સુધ-
કેલા કોદહુથી પીલય છે એક કાનપુરની અને
એક શહાજહાનપુરની મીલ સિવાય બીજે કોઈ
ઠેકાણે સાંચા કામ નથી. સાધારણ રીતે આ-
પણને વિચારવાનું મન થયે કે તેલ પીલવાના
ઉદ્યોગમાં સુધારા થાય કે નહિ, એટલે એ
ઉદ્યોગ વધારી શકાય કે નહિ ? જો એ જનવા
ભેગ છે તો પુરાંત બી મળી શકે કે નહિ ?
ખપત નો તો સવાલજ નથી કારણ કે હરેક
પ્રકારના તેલનો ઉપાડ ઘણો છે. સંયુક્ત
પ્રાંતમાંથી બહાર મોકલવામાં આવતાં તેલનાં
બીના આંકડા નીચે મુજબ છે.

મણી	કીમત રૂ.
દાંચેલી	૨,૫૭,૫૮૬ ૧૦,૩૦,૩૪૬
કામગીચા	૧૬,૨૩,૯૦૫ ૪૫,૨૫,૩૧૭

૧૯૧૪ ના માર્ચની ૩૧ મી તારીખે
પુરા થતાં વર્ષમાં આ પ્રમાણે નિકાશ થઈ
હતી. કપાસીઆનો ઘણો ભાગ પંબજ અને
રજપુતાના ખાતે મોકલવામાં આવે છે અને
ત્યાં ઢોરોને ખવડાવવામાં આવે છે. તલનો
મોટો ભાગ પંબજ ખાતે નિકાશ થાય છે અને
ત્યાં તે મીઠાઈ બનાવવામાં વપરાય છે. હવે
જો આ બધાં બી બહાર ગામ જતા અટકે અને
સંયુક્ત પ્રાંતોમાં પીલવામાં આવે તો કેટલી
મીલોનો નીભાવ થાય. ઉદાહરણ તરીકે પરદેશ
ખાતે મોકલાતાં બીનાં અર્ધાંજ સંયુક્ત
પ્રાંતમાં પીલાય તો કાનપુરની પ્રીમીઅર મોઈલ
મીલના જેવી ૨૪ ઠલાક કામ કરતી ૮૦૦ મીલો
ખોપાય. તે ઉપરાંત જોખ ખાતર તરીકે વાપરવાથી
કેટલો ફાયદો થાય. હમણાં તો આપણે જમીન-
માંથી જેટલો કસ એચીએ છીએ તેટલો તેને
પાછો આપતા નથી.

બીજે સવાલ એ ઉભો થાય છે કે તેલ
પીલવા માટે સંયુક્ત પ્રાંતોની આગોહવા અનુ-
કૂળ છે કે નહિ આ જાળતામાં એટલું જણાવ-
વાનું કે બીમાંથી તેલ કાઢવા માટે જરમ હવાની
જરૂર છે એટલે સંયુક્તપ્રાંતો જેવી જગ્યા ઘણી
થોડીજ નીકળે. એકતો બીની છત અને બીજી અનુ-
કૂળ હવા. શરૂઆતમાં જોખનો કેવો વ્યય કરવો

ફરનોચરના માટે કેમકે દારૂકેમના મોટા જથ્થો કયાં છે !

તે માટે જરા મુશ્કેલી ઉભી થવા સભવ છે પરંતુ પરંતુ એડુલ્ટો ધીમે ધીમે ખાતરમાં જોળવાપરતા થઈ જશે.

સંયુક્ત પ્રાંતોમાં તેલ પીલવાનો ઉપોગ ખીલવાના જે મુડી રેડવામાં આવે તે પર સારું વ્યાજ ઉપજી શકે એમ છે, અને ઘીને જાહેલ પીલેલું તેલ નિકાશ કરવામાં આવે તો ત્યાંના સ્વદેશી ઉદ્યોગને ઉત્તેજન મળે.

અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં નવગાયી એક માણસ પૈસા બચાવે પૈસા બચાવતી છે. દરેક માણસની સરેરાશ પ્રજા. બચાવેલી મુડી ૪૩૯.૭ ડોલર (૧ ડોલર=૩૩) છે

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં ૧,૯૭૮ જેડો છે, જેમાં ૧,૦૭,૬૬,૯૩૬ આદમીઓએ કરકમ-રથી ૪,૭૨,૭૬,૦૩,૬૫૦ ડોલર વ્યાજે મુક્યા છે તે ઉપરાંત ૪,૦૦,૦૦૦ આદમીઓએ ૧૧,૦૦૦ પોર્ટ ઓફીસની સેર્વીંગ જેડોમાં કુલે ૪,૨૦,૦૦,૦૦૦ ડોલર મુક્યા છે. ધીજા કેઇ પણ દેશમાં આટલી મોટી રકમો સેર્વીંગ જેડોમાં બેવામાં આવતી નથી. ઇંગ્લાંડ, ફ્રાંસ, આસ્ટ્રીયા ઇટાલી અને જાપાને ખાનગી, પોર્ટ ઓફીસની, કોર્પોરેટ અને ટ્રસ્ટી સેર્વીંગ જેડોમાં મુકેલાં નાણાંનો કુલ સરવાળો આટલો થાય છે. જેડોમાં આટલી ગંધા થાપણ કેમ લેગી થઇ શકી તેનો ખ્યાલ નીચે પચ્છી આવશે, પહેલી સેર્વીંગ જેડે એક સેકા ઉપર થાપણ લેવા માડી.

	અનામત	અનામત ડોલર.
	મુકનારા.	
૧૮૩૦	૩૮,૬૦૦	૭૦ લાખ
૧૮૫૦	૨,૫૧,૩૦૦	૪૩૫ લાખ
૧૮૮૩	૨૮,૭૬,૪૩૮	૧૦૦ કરોડ.
૧૯૦૦	૬૧,૦૭,૦૮૩	૨૩,૮૬૦ લાખ

એક ફ્રેંચ અર્થશાસ્ત્રીની ગણતરી મુજબ આટલી અનામત અત્યારે લઢવાં ગંધા લશ્કરનો નિભાવ ત્રણ માસ સુધી કરી શકે.

ધર્મ.

ના. સરકારના આક્રમક ખાતા વંરકૃષ્ટી

જુલાઈ ૧૯૧૪ થી નવેમ્બર

ખેતીવાડીના ૧૯૧૫ સુધીમાં ધર્મના

આક્રમક. લાવમાં થયેલા ફેરફારોને

લગતી ખાતરો 'ખહાર

પાડવામાં આવી છે. લઢાઇ શરૂ થઇ ત્યારથી ધર્મના લાવ ચઢવા માંડ્યા પરંતુ તેની અંસર ૧૯૧૪ ના દીસેમ્બર લગી હિંદુસ્તાનમાં જુલાઈ ન હતી. ૧૯૧૫ ના ફેબ્રુઆરી માસમાં લાવ એકદમ ચડી ગયા હતા. કેટલાક વેપારીઓ ઘઉં એક હાથ કરવા ગયા હતા તેનું આ પરિણામ હતું. અમેરિકાના વેપારીઓએ એવી ધારણાથી લાવ ચઢાવ્યા હતા કે હાર્ડ-નલ્સ જાંધ થવાથી ઇંગ્લાંડને ધર્મ ખરીદવા અમેરિકા જવું પડશે. સુલાએ 'રશુજેનમાં જેમ હિંદની મહદ અણમોલી થઇ પડી છે તે પ્રમાણે આર્થિક જિજ્ઞાસામાં પણ લોહ હાર્ડીજની પ્રસંશાપાત્ર પોલીસીને પરિણામે સરકારી ખાતા સિવાય ધર્મની નિકાશની જાધી થઇ. પરિણામે વિદાયતાના ઉચા જાવ જેમી ગયા. ગયે વર્ષે ધર્મનું જોડાણ ધણું હતું. આ વર્ષે હિંદુસ્તાનમાં ધર્મના જોડાણમાં ચાર ટકા ઘટાટા થયો છે ના. સરકાર ધર્મની પોલીસી ચાલુ રાખનાર છે. જેને પરિણામે અસાધારણ લાવ થવા સંભવ નથી.

ગળી.

લઢાઇ પહેલાં જર્મનીના જાનાવટી રંગોએ ગળીને જાનરમાંથી હાકી ઠાલી હતી પરંતુ લઢાઈને પરીણામે જાનાવટી રંગો જાંધ થયાથી, ગળીના લાવ પાછા તેજ થયા ગળીના જોડાણમાં એકદમ અસાધારણ વધારો થયો પરંતુ મોસમ સારી, ઉનરી નહિ. ગયે વર્ષે એકરે ૧૪ સ્તલ પાક. ઉતર્યો પરંતુ આગલે વર્ષે ૧૯ સ્તલ ઉતર્યો હતો જાનાવટી રંગને જાહેલ ફુલરતી ગળી વપરાય એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે અને તનું જોડાણ વધવા પામે અને મીલગારોડો ગળીનો ઉપયોગ કરે.

સાહ્યાર સ્વીકાર.

સ્વામીરામતીર્થ-એમના સદુપદેશ. સાગ
૮-૯ પ્રસિદ્ધ કરનાર-સરતુ સાહિત્ય વર્ષક
કાર્યાલય. કિંમત ૦-૧૨-૦

ગુર્જર ગિરાનો સાહિત્ય વિકાસ ને અતિ
ન્યુન છે તે વધારવા માટે આપણા ગુર્જરાત
પ્રાંતમાં 'સરતુ' સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય' આજ
થોડાં વર્ષ થયાં ને ઉત્તમ કાર્ય કરી રહ્યું છે તે
સંસ્થા તરફથી આ પુસ્તક દ્વારા તેના ૬૧-થી
૬૩ મહાકો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. સ્વામી
રામતીર્થના સદુપદેશના સાત સાગ અત્યાર
સુધીમાં પ્રકટ થઈ ગયા છે અને આ (૮-૯)
સાગમાં સ્વામી રામતીર્થની નારાયણ સ્વામી
સંહિત છપી અને તેમના હસ્તાક્ષરોની પ્રતિ-
ભાષા છાપવામાં આવી છે.

આખી ચોપડી સ્વામીશ્રીના સદુપદેશથી
મરપુર હોવાથી સ્ત્રી વર્ગ તેમજ યુવકોને
રાંચવા લાયક છે, અને તેમાં પણ ખાસ કરીને
બ્રથમા જણાવેલી નિયત્રી લીટીઓ અમને વધુ
પસંદ પડી છે:-

“પ્રત્યેકનો ધર્મ છે કે એણે પોતાની
પત્નીને ધર્મ શિક્ષણ આપવું. ને પુત્ર પોતાની
સતીને અધ્યાપક કે આચાર્ય નથી, અથવા ને
સ્ત્રી દ્વારા એનો પતિ ઉચ્ચ શિક્ષણ પામી
ઉન્નત નથી બનતો, એ દમ્પતી જીવનમાં સુખી
થતાં નથી.....ને પુત્ર પોતાની સતી માટે
પોતાના ગૃહને વિશ્વ વિદ્યાલય નથી બનાવતો
તે પણ પાપીજ છે. એક ધીબને સુખી કર-
વાનો આજ સત્ય માર્ગ છે.”

“ને તમે અન્યો અન્યનાં શુભેચ્છક હો
તો તમારે એકબીજાને સુખનાં સાધન આપવાં
જોઈએ. એ સાધનો તે જ્ઞાન અને આધ્યાત્મિક
સ્વતંત્રતા છે.”

ધાર્મિક પુસ્તકો ને દગલાપંથ છપાતાં
નહ્ય છે તેને બદલે ધાર્મિક તત્વોને પુષ્ટિ આ-
પનારાં આવાં પુસ્તકો, કે જે જમાનાને અ-
નુસરીને ધર્મ વિચારોની સંજ્ઞાતિ કરે છે તેવાં
જેમ વધુ પ્રસિદ્ધ થાય તેમ તે વધુ આવકાર
દાયક પ્રસંશનિય છે

J. L. D. B.

મી. ખીમજી જેશમ નારણજી દિલ્હી
વાંચનશાળા.

સ્વર્ગસ્થ ભાટીઆ ગૃહસ્થ મી. ખીમજી
જેશમ નારણજીને નામે ચાલતી વાંચનશાળા
અને પુસ્તકાલય ને દિલ્હી ખાતે છે તેનો ઇ.
સ. ૧૯૦૯ થી ૧૯૧૪ સુધીનો સાંમઠાં વાંચન
પંનો અહવાલ અને પુસ્તકાલયમાં રહેતાં પુ-
સ્તકોની ટીપનું નાનું ચોપાનિયું અમને મળ્યા
છે. અહવાલ ઉપરથી જણાય છે કે ઇ. સ.
૧૯૦૯ માં આ ખાતાનું નાથુક ફંડ ને ઇ. સ.
૧૯૩૬ ને આશરે હતું તે ઇ. સ. ૧૯૧૪ માં
વધીને લગભગ રૂ. ૩૧૬૦ નું થવા આવ્યું
છે. થોડાં વર્ષ ઉપર દિલ્હી ને એક સાધારણ
વ્યાપારી શેડર હતું તે હિંદના ચકવતિ
શહેનશાહના આગમન ખાદ હિંદની આગલી
બહાઈલાલીની હુદોળમાં આવી હિંદનું પાટ-
નગર બન્યું છે. નામદાર શહેનશાહના આગમન
વેળા દિલ્હીનું ઐતિહાસિક વર્ણન દાખવતાં
આપણા બહીતા ઠંવ નાનાલાલ દલપતરામ
રાહ્યાશાસ્ત્રે યથાર્થ કહ્યું છે કે:-

સુહાવ્યું સિંહાસન તે યુધિષ્ઠિરે,
અને સુહાવ્યું ઉમદા અકબરે,
ધરલામ ને હિંદુ જ એમ જોડ લે,
પુણ્યાક્ષરોથી ઇતિહાસમાં ખોલે.
છે વેદ રાજનાં અમ ધર્મરત્ન,
અને મહાભારત કાવ્ય રતન;
ને જ્ઞાનરત્નો ઉપનિષદો છે,
દિલ્હી રૂડું રાજવીરન છે.

ઐતિહાસિક સ્થળ અને પરંપરાથી ને
સ્થળ રાજ્યધારી રૂપે મનાયલું છે, તે સ્થળમાં
હિંદુઓના લાભાર્થે ઉત્તમ પુસ્તકાલયની
ગોટી આવશ્યકતા મંલવે છે પરંતુ તે સમય
આવે એટલામાં આ પુસ્તકાલય ને પુસ્તકો
રાખે છે તેમાં વધારો અને સુધારો કરતું
રહેશે તો ભવિષ્ય માટે ઉત્તમ સેવા બનાવ-
નારી સંસ્થા થવા પામશે.

J. L. D. B.

મુળાં સ્વદેશી દો-ઓપરેટીવ સ્ટોર્સ કું.
લીમીટેડ તરફથી દરમો વાર્ષિક રીપોર્ટ બ-
હાર પડ્યો છે. ભાગીદારોમાં ૭ ટકા લેણે
વ્યાજની વહેંચણી થઈ છે.

ગોરેલી શીલીગળી બીલીંગનો આરટો શોભે છે.

મુંબાઈ ઇલાકાતુ' જેતીવાડી ખાતું.

કપાસ.

[૧લી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ સુધીનો અડસ્ટો.]

ક્ષેત્રફળ—હેરલા રીપોર્ટ મુજબ કપાસની જેતી નીચે મુજબ હતી.

	અંગ્રેજી મુલકો દેશી દાલ્લો	એકર.	એકર.
ઇલાકો	૨૭,૨૮,૧૦૦	૧૮,૨૩,૦૦૦	
અંધ	૨,૦૧,૩૦૦	૨,૮૦૦	
કુલ	૨૯,૫૯,૪૦૦	૧૮,૫૦,૮૦૦	

કુલ ૪૭,૬૫,૨૦૦ એકર.

ગયા વર્ષ કરતાં ૩૬ ટકા ઓછું તથા ગયા દાયકાની સરેરાશ કરતાં ૨૩ ટકા. યદ્યપિ કાસુ ગયે વર્ષે ઉપજેલી મંદ કીમત છે, ઉત્તર ગુજરાત તથા કાઠીઆવાડમાં વાવેતર વખત વર્ષાહની તાલુને લીધે ૬૩ ટકા ઓછું છે. ઇલાકાના કેટલાક ભાગોમાં ઠવખતના વર્ષા-દને લીધે કપાસના વાવેતરમાં લેવાતી જમીનમાં અનાજની વાવણી કરવામાં આવી હતી. સિંધમાં પુરતાં પુર નહિ આવ્યાથી ઘટારો થયો હતો.

૩૨—ઉત્તર ગુજરાત અને કાઠીઆવાડમાં વર્ષાહની તાલુને લીધે પાક-સુકાઈ ગયા હતા, પરંતુ જેટલા જગ્યા તેટલા અક્ટોબરના વર્ષા-દને ભરે અત્યારે સારી સ્થિતિમાં છે. દક્ષિણ ગુજરાતમાં પાક સારી હાલતમાં છે. દખણમાં ખાનદેશ હાલમાં કપાસની હાલત ઘણી સારી છે, જોકે કોઈ કોઈ જગ્યાએ મોડા વર્ષાદને લીધે થોડુંક નુકસાન પહોંચ્યું છે. દખણના ખીજા ભાગોમાં અક્ટોબરના ભરે વર્ષાદને લીધે નુકસાન થયું છે. કલ્યાંટમાં વાવણી પછીના અત્યુ-કુળ વર્ષાદને લીધે પાક સારી હાલતમાં છે, જોકે કોઈ કોઈ કોણે જીવન-તુઓથી થોડીક ખરાબી થઇ છે. સિંધના પાક પાણીને અભાવે જાદુ

સારા નથી તો પણ સાધારણ છે. કપાસનો પહેલો પાક અક્ટોબર નવેમ્બરમાં લખવામાં આવ્યો છે અને પાછળનો પાક હજી ઉભો છે.

ઉપજ—

ઉત્તર ગુજરાતમાં	૩૩ થી ૬૬ ટકા
કાઠીઆવાડમાં	૨૫ થી ૫૦ ટકા
દક્ષિણ ગુજરાતમાં	૫૦ થી ૧૦૦ ટકા
ખાનદેશમાં	૧૦૦ થી ૧૫૦ ટકા
ગીજ બધે	૫૦ થી ૧૦૦ ટકા

કલ્યાંટમાં પાક હજી કાચા છે અને તેની ઉપજ ભવિષ્યની સ્થિતિ પર આધાર રાખે છે. અત્યારની હાલત પરથી ૮૫ થી ૧૦૦ ટકાની ગણતરી થાય છે. સિંધના પાક ૬ થી ૭ ગણાય છે.

કુલ ઉપજનો અડસ્ટો નીચે પ્રમાણે છે.

	અંગ્રેજી મુલકો	દેશી રાશી.
	ગાંસડી.	ગાંસડી.
ઇલાકો	૬,૪૫,૫૦૦	૨,૬૦,૬૦૦
અંધ	૭૩,૨૦૦	૧,૧૦૦
	૭,૨૨,૭૦૦	૨,૬૨,૦૦૦

કુલ ૧૦,૧૪,૭૦૦ ગાંસડી

ગયા વર્ષ કરતાં ૩૮ ટકા ઓછી તથા ગયા દાયકાની સરેરાશ કરતાં ૨૫ ટકા ઓછી.

આ અડસ્ટોથી જુલૈયા અમદારના રીપોર્ટ ઉપરથી કાઠવામાં આવ્યા છે પણ ખીજા ભાગમાંથી ૫૨થી અનુમાન બાંધી શકાય છે કે દખણમાં તથા સુરત-અરુવામાં પાક સારો ઉતરશે.

ઉપર દર્શાવેલા ક્ષેત્રફળ ઉપરાંત ૫૨ચુરણ જમીન સળીને ૧૨,૬૦૦ એકર થાય છે અને પાક લગભગ ૨,૩૦૦ ગાંસડી ઉતરશે

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક ઓફ ફોર્ટ મુંબાઈ.

COMMERCIAL SUBJECTS.

વેપારી વિષયો.

ELEMENTS OF POLITICAL ECONOMY.

અર્થ શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો.

(માસિક માટે ખાસ લખનાર, શ્રી જેકીસન લ. ખાત્રાયા)

(દરેખર આકના પાના ૨૬૦ થી આશુ)

પ્રકરણ ૪ થું.

વ્યવસ્થા અદલાબદલી

—(૧)—

કોઈ પણ પ્રકારનો માલ અથવા મિલકત હોવા વિના અદલાબદલી હોઈ શકે નહિ સદો રમવામા માલમિલકતની અદલાબદલી જોકે કરવામા આવતી નથી, પણ અમુક વસ્તુનો ભાવ ભવિષ્યમા વધશે કે ઘટશે એવા આધારેજ ભવિષ્યની મુદતનું કામકાજ કરવામા આવે છે, અને તે મુદત જ્યારે પાડે-એટલે કે આવી રહે-ત્યારે જે વસ્તુ ઉપર કામકાજ કરવામા આવ્યું હોય તેના તે સમયે જોલાતા ભાવ ઉપર ફેરફારની રકમ ભરવામા આવે છે, જે જોતા ત્યાં ખસ ભાવ અને અટકલવામા આવેલા ખોટા ભાવો વચ્ચેનો તફાવત અદલાબદલી તરીકે લેવાય છે, જેની ખેટ નાણુ અદલાબદલ કરવાથી પૂર્ણ થાય છે અદલાબદલી કરવા માટે ખાસ માલમિલકત ન જોઈએ એટલું જાણ નથી,

પરંતુ તે માલમિલકતના માલિકો જનસમુદ્ધ નહિ પણ ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓ અને વર્ગો હોવા છતાં છે કારણ કે જે બધાજ તેના માલિક હોય તો પછી તે ચીજની અદલાબદલી શાયજ કેમ કારણ કે બધા તેના સરખા હકદાર છે આપણી નજર સમક્ષ રહેતો દુનિયાનો વ્યવહાર જોયું તો જણાશે કે કોઈ લક્ષ્યાધિ પતિ અને કોઈ કમાલ ભિખારી હોય છે, તે એટલે સુધી કે કોઈને જોઈએ તે કરતા પણ વધારે અને Fortune favours fools અનુસાર મૂર્ખા અને પૈસો ત્યારે આકલવત કેટલા માણસોને નિર્ધન અવસ્થામાં-આવાના પણ ફક્ત પડે તેવી સ્થિતિમા-હોય છે.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ અદલાબદલીને માટે દરેક વ્યક્તિને પોતાની માલિકીની વસ્તુની આવશ્યકતા રહે છે આ પરિપુણુ, અમજવા માટે સપતિના નિયમો કે જેને અનુમરીને જુદા જુદા માણસો અને વર્ગો વચ્ચે દ્રવ્ય વહેવાય છે તે મધ્યુ 'કિમત' અને 'ભાવ' ઉપર રહે છે તો તેનું સ્વસ્થ પ્રથમ જણાવવો જરૂર છે માટે આ વસ્તુ એટલે કિમત

૬ થી ૫ લીમી કહેલા ટેબલ ટોય અરીદ કરના ક્યાં જશે ?

ભાવ અને ઉત્પાદન ખર્ચ ને ઉત્પન્ન કરનારાં મુખ્ય ત્રણ અંગો (૧) જે વસ્તુનો સમૂહ નિયમિત હોય; (૨) જે વસ્તુની છત તેમનું ઉત્પાદન ખર્ચ વિશેષ વધાર્યા વિના વિશેષ કરી શકાય નહિં તે; અને (૩) જેમની છત ઉત્પાદન ખર્ચ વધાર્યા વિના વધારી શકાય તે અને જોવાની આવશ્યકતા છે.

કિંમત અને ભાવ (Value & Price).
તો ખરો અર્થ તેની વચ્ચેના તફાવત કિંવા સંબંધ બહુવાથી જણાશે.

કિંમત અથવા મૂલ્ય, કોઈ પણ વસ્તુનું મૂલ્ય તેની સાથની બીજી સરખામણીમાં સરખી ઉતરતી વસ્તુ ઉપરથી થઈ શકે છે. એટલે કે અહીં શેર ધીના બદલામાં પાંચ શેર બટાટા મળી શકતા હોય તો એમ કહી શકાય કે પાંચ શેર બટાટાનું મૂલ્ય અહીં શેર ધી. એટલે ચોખ્ખું જણાશે કે 'મૂલ્ય' શબ્દની સાથે સરખામણીને હમેશાં નિકટ સંબંધ રહેલો છે. એટલે કે જ્યારે એમ બોલીએ કે અહીં શેર ધીનું મૂલ્ય પાંચ શેર બટાટા ત્યારે એટલું તો પુરવાર થાય છે કે ધી અને બટાટા વચ્ચે આપણે સુકાળેલી ફરીએ છીએ.

એકાદી જીનસ પેદા કરવાને જે ખર્ચ જોસે છે, એટલે કે તે જીનસ વેચવા સરખી બનાવવાને જે ખર્ચ લાગે છે, તે તે જીનસનું આંગમૂલ સમજવું. અને એ આંગમૂલ ઉપરથી જ એ જીનસના આટાં મૂલ્યને નિયમ કરે છે. તે એવો હોય છે કે એનાં કરતાં આટાં મૂલ્ય કરી થતું નથી. આ જેના ઉપર છપાયું છે તે કાગળો બનાવવા માટે ઘણી મહેનત પડી હશે. હવે તે મહેનતના પ્રમાણમાં જો તેના કારીગરોને ન મળ્યું હોય તો તે કાગળો શા માટે બનાવે? જેમાં તેઓને વધુ મહેનતાણું મળે તેવો તેઓ ધંધો શોધે એ સ્વાભાવિક છે. એટલા માટે માલ ઉત્પન્ન કરવાને જે ખર્ચ લાગે છે, તે ખર્ચ કરતાં

વધારે થવા જોઈતી તે માલની કિંમત હોવી ઘટે છે. આમ હોવા છતાં પણ માલની ભરતી અને તેનો ખર્ચ એના યોગ વડે માલની કિંમતમાં હમેશાં ફેરફાર થયા કરે છે; જે આપણે હવે પછી જોઈશું. ઉપર જોઈ ગયા કે હમેશાં દરેક વસ્તુને બીજી વસ્તુ વચ્ચે નિકટ સંબંધ હોય છે અને તેને લીધે એકના ખર્ચને લીધે વધેલું મૂલ્ય બીજી વસ્તુનું મૂલ્ય ઘટાડે છે. એકનું મૂલ્ય વધવાનું કારણ આંતરસય હોય છે ત્યારે બીજી વસ્તુઓનું મૂલ્ય ઘટવાનું બાહ્ય ભલે હોય પણ તેથી મૂલ્યમાં ફેર થાય છે. એક ચીજના મૂલ્યમાં વધારો થયો એમ કહેવું એટલે કે બીજી ચીજના મૂલ્યમાં તેટલોજ ઘટાડો થયો. આપણે એમ કહીએ કે દશ વર્ષ ઉપર બટેટા જેટલા સોંધા મળતા એટલા આજે નથી મળતા. એટલે એમ કે દશ વર્ષ ઉપર પાંચ શેર બટાટા બશેર ધીના બદલામાં મળતા તેને બદલે આજે અહીં શેર ધીના બદલામાં મળી શકે છે. એટલે એમજ થયું કે દશ વર્ષમાં જેટલું બટેટાનું મૂલ્ય વધ્યું એટલું ધીનું મૂલ્ય ઘટ્યું.

પ્રાચીન કાળમાં જ્યારે નાણાં વ્યવહાર નહોતો ત્યારે વસ્તુ વેચવા લેવાનો વ્યવહાર વસ્તુની અદલાબદલીમાં થતો હતો. હજુ બામ-હંચોમાં તેવો ધારો ચાલુ છે. કોળીઓ શાકભાજી પૈસા લઈ ન આપતાં દાણો લઈ આપે છે. અદલાબદલીમાં અથવા વિનિયમની આ રીતને સાદું કહેવામાં આવે છે. આ રીત ઘણી અગવડ ભરેલી લાગી તેથી લોકોને નાણાં વહેવાર ચલાવવો યોગ્ય લાગ્યો. આજ દિને વિલાયતથી આવે સો પાઉંડ સોડાનાર મંગાવે છે, અને તેની અદલાબદલી આપણી તરફના ચાર ખાંડી ઘઉંના સાટાંમાં થઈ શકે છે. હવે મંગાવનાર માણસને સોડાની ગરજ છે પણ મોકલનારને ઘઉંની જરૂર નથી. વળી સોડા મંગાવવો અને તેમજ ઘઉં મોકલવો એના કરતાં તેનું મૂલ્ય નાણાંથી કરાવવું એ વધુ સુતરૂ દેખાય છે અને તેવી રીતે નાણાં વ્યવહાર આવ્યો,

અને તે હિસાબે મૂલ્ય નાણાંની સંખ્યા ઉપરથી કરાવવાનું વાજબી લેખપત્રમાં આવ્યું છે.

લાવ. કોઈ પણ વસ્તુની કિંમત નાણાંની ગણના સાથે કરવામાં આવે તે લાવ. નાણું એ વસ્તુ એવી છે કે તેની કિંમત થઈ શકતી નથી. અમુક પ્રકારના ગોળ રૂપાને સિકકો જે રૂપીઆ કહેવામાં આવે તેની કિંમત સોળઆના કરાવવામાં આવી તો તે સોળજ આના રહેવાની. જ્યારે તેના બદલામાં જે વસ્તુ ખરીદવાનો હોય તેની કિંમતમાં ફેરફાર થાય છે અને તે ફેરફાર તેજ લાવ છે. પાંચ આનાનું અઢીશિર ધી પચાસ વર્ષ ઉપર મળતું હતું તે અઢીશિરના આજે પંદરઆના આપવા પડે ત્યારે તે દેખાડી આપે છે કે નાણું તો તેવુંજ અને તે સ્થિતિમાં રહ્યું છે પણ ધીની લાવ વધે છે.

જ્યારે ધી જેવી વસ્તુના લાવની આપણે વાત કરીએ ત્યારે તે ચીજ અને કિંમતી ધાતુઓ વચ્ચે આપણે મુકાબલો કરતા રહીએ છીએ. તેથી એતો સ્પષ્ટ રીતે સમજાશે કે ગધી, વસ્તુઓના મૂલ્યમાં એકજ સમયે સામાન્ય વધારો અથવા ઘટાડો થઈ શકે નહિ, તોપણ ગધી ચીજોના લાવમાં એકજ સમયે વધઘટ થઈ શકે છે. અમુક દેશમાં કરતાં નાણાં જમણાં થયાં અને જો તે પ્રમાણમાં વસ્તી તેમજ વ્યાપારમાં જો વધારો થાય નહિ તો ચીજોના લાવમાં સામાન્ય વધારો થવોજ નેહ્યો. આ ઉપરથી એમ માનીત થયું કે ભાવ જમણો કે જમણો થાય તેથી નાણાં સિવાયની બીજી સઘળી ચીજોમાં ફેરફાર થવોજ નેહ્યો એવું પણ કંતું નથી. જો એમ થાય તો સિજ સિજ વસ્તુઓને એક બીજાના સંબંધ ઉપર કરીએ અસર ઘટી શકેજ નહિ. ધારો કે યોડા વખત ઉપર એક મલમલના ૧૦ વારના તાકાના બદલામાં દસશિર ધી મળતું હતું અને તે વખતે એક મલમલના તાકાના પાંચ રૂપીઆ પડતા અને ચેર ધીના આઠ આના હતા હવે હાલમાં બધાના ભાવ દોઢા થયા છે અને એક તાકાના સાડાસા રૂપીઆ અને ચેર ધીના

બાર આના પડે છે, તો પણ એ તો સરખુંજ આવી રહેશે કે એક મલમલના તાકાના બદલામાં દસ ચેર ધી મળેજ મળે. એટલે ભલે ચીજોનો લાવ જમણો થયો પણ મૂલ્યમાં ફેરફાર નજ થયો. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાશે કે લાવમાં સાધારણ ઘટાડો થાય તો નાણાંનું મૂલ્ય વધે અને લાવમાં વધારો થાય તો નાણાંનું મૂલ્ય ઘટે. આની વધુ સમજણ નાણાંનું સ્વરૂપ અને વ્યાપારના આગલા પ્રકરણમાં જોવાથી મળશે.

પ્રકરણ ૫ મું.

નાણાંનો વ્યવહાર

આપણે આગળ જોઈ ગયા કે વિનિમય-અદલાખદલી કરવાનું સહિયું સાધન એ નાણાંના વ્યવહારથી ઉદ્ભવે છે. જે માલ આપવાનો હોય, તેને બદલે આપવા લેવાને કરીએ અઠ-અથ ના આવે એવી કોઈ પણ વસ્તુ પેદા કરવા એવું લોકોને જ્યારે પોતાની સુધરેલી સ્થિતિમાં જણાયું ત્યારે તેઓએ તે સાધન હજી કીધું, અને તે ઉપરથી પૈસાનું ચલણ નિકળ્યું. આપણે પ્રાચીન ઇતિહાસ તંરક દ્રષ્ટિ નાંખીશું તો જણાશે કે નાણાંને બદલે મીઠું, તંબાકુ અને કોડીઓ એટલીજ વસ્તુનો વ્યવહાર ચાલતો હતો. જ્યારે લોકો તંબાકુ પીતાં શિખ્યાં ત્યારે બીડીવાળવાને માટે આપતાં ઝાડનાં પાંદડાંની આવશ્યકતા લાગી. બધા દેશોમાં આ ઝાડોની ઉત્પત્તિ નહોતી માટે તે પાંદડાંની કિંમતી વસ્તુ તરીકે ગણવા થવા લાગી. માટે લોકો તંબાકુ અને મીઠાને બદલે આછા જથ્થામાં આપતાના પાંદડાં લઈ જવા લાગ્યા અને તે દેશ પરદેશ નાળીએરી પુનઃ પછી વડાણ ચાલતાં ત્યારે ચઢાવવામાં આવતાં આપતાનાં પાંદડાંની ખરીદીઓ તે બાદ દેશે અને દિવસે કરવામાં આવતી હતી અને તે બાદ તે સોનાં રૂપે જણાવા લાગ્યાં હતાં. જેમ જેમ લોકો સુધરતી સ્થિતિમાં આવવા લાગ્યા તેમ તેમ તેઓ નાણાંનો વ્યવહાર શરૂ

મેટલીક શીર્ષગથા બોદીપ્રેનો ચોરડો ચોમે છે.

કરવા લાગ્યા. ઘણા પ્રકારના સિક્કાઓ બનાવવા બાદ લોકોને જણાયું કે બીજી ચીજોના જેમ ધાતુનો નાશ કાળે કરીને પણ થતો નથી તે ઉપરથી ધાતુના સિક્કા પાડ્યા અને તેનું ચલણ ચાલુ થયું. ધાતુનું ચલણ વ્યવહારમાં ઘણું પ્રસિદ્ધ છે, કેમકે શ્રીસ લોકના સમયમાં લોખંડના અને રોમન કાળમાં ત્રાંજાના નાણાં હોવાત હતાં. આપણા દેશના પ્રાચિન ગ્રંથોમાં પણ સોનું રૂપું વગેરે ધાતુનું નામ મળી આવે છે. મનુસ્મૃતિમાં નીચે મુજબ લખેલું છે:—

“જે કુળમાં અમુક કર્મ થતાં નહોત, તે કુળ ભેડે ગાય, બકરાં, મેઘાં, સોનું, અનાજ એથી કરીને સંપત્તિ હોય તો તે કુળની સ્ત્રી દ્વિજને એટલે પ્રાણણે વર્જીત કરવી.”

ઇ. સ. ચાલુ થવા પુર્વે ૨૦૦ વર્ષ ઉપર રોમ શહેરમાં સોનાનાં નાણાં પહેલાં પાડવામાં આવ્યાં હતાં. અને તેની અગાઉ ૬૫ વર્ષ ઉપર રૂપાનાં નાણાં પાડવામાં આવ્યાં હતાં એવી સાબિતી મળી આવે છે. નાણાં પડ્યાં તેની પહેલાં ધાતુનું ચલણ જ્યારે થયું ત્યારે ધાતુના કટકા કાપીને આપવામાં આવતા હતા. એક રૂપાનાં પત્રામાંથી અમુક લંગાઈના કટકો કાપી આપી તેના બદલામાં અમુક ચીજ ખરીદવાની પહેલાં લલામણ કરવી પડતી હતી, આવી ધાતુની વ્યવહાર ભેદથી એટલો સુતરો નહોતો તે નાણું પાડવાથી થયો છે. બાઈબલને લગતાં પુસ્તકોમાંથી આપણને મળી આવે છે કે અબ્રાહમે રૂપાના ૪૦૦ કટકા આપી એક ગેતર લીધું હતું, જે લાખડો ઉપત્તી હવનાને ડેકો આપવા પુરતો છે.

એટલું તો ખુલ્લું છે કે નાણાં તરીકે પસંદ કરેલી વસ્તુ સંલગ્નથી લઈને ફરી શકાય એવી ભેદથી. લોકડું કે લોખંડનો લાંબો કટકો કે કડમાં મોટી વસ્તુ નાણાં તરીકે બનાવી હોય, તો બીજી વસ્તુ જેમ ખરીદી આવીએ, તેમ તેની ખરીદી કરવા માટે આવાં

પ્રકારનું આડું કરીને સાથે લઈ જવું ભેદથી. આ વિચારજી હસવા જેવો છે. પરંતુ વિચાર કરતાં જણાશે કે કેટલા પ્રકારમાં નાણાં ફેરવાયા બાદ અને સ્વરૂપોમાં આવ્યા પછી હાલનું નાણુંક અને સર્વમાન્ય સુતરું ચલણ અસ્તિત્વમાં આવવા પાત્રું હશે કારણ કે નાણાં તરીકે પસંદ કરેલી વસ્તુમાં સાત ગુણ હોવા આવશ્યક છે. તે નીચે મુજબ છે.

૧ નૈસર્ગિક મૂલ્ય ૩ અક્ષયપણું. ૫ એકમૂલ્યું
૨ સુવાહ્યતા. ૪ એક વર્ણ. ૬ સ્થિર મૂલ્ય.

૭ સ્વસાચવટ.

ઉપર કહેલી બીનાનું વિસ્તરણ અપ્રિત કરણ નીચે પ્રમાણે છે:—

નૈસર્ગિક મૂલ્ય.—નાણાં તરીકે જે વસ્તુને પસંદ કરવામાં આવી હોય તેનું ખર્ચ વચન ત્યારેજ પડે કે જ્યારે તે વસ્તુ બતે જ મૂલ્યવાન હોય. જો તે વસ્તુ એવી હોય કે જે સર્વ કંઠાણે મુલ્યવાન ન હોય તો માલને બદલે સર્વ કંઠાણે તે લેવાને કોઈ લલચાય નહિ. એટલાને ખાતરજ ધાતુના સિક્કા વધુ પ્રચારમાં આવેલો છે એટલું જ નહિ પણ મહામદ મેગડુએ જે દ્વિપત સિક્કાઓ ચલાવવાનો પ્રયાસ કરીધો હતો તે આવ્યો નહિ તેનું પણ તાત્પર્ય તો ઉપરથી સમજાયે. ચળકાટ, ટકાઉપણું અને વડવાથી લંગાઈમાં વધવાના ગુણને લીધે તેમજ પાછું ગાળીને સિક્કામાં ફેરવી શકાય એવા સર્વ ગુણોને અંગે સોનું, રૂપું વગેરે ધાતુ મૂલ્યવાન ગણાતી આવી છે. અને તેથી લોકો તેનાં ઘરેલું કરાવે છે તેમજ ચોતાની દેહ તેથી ઘાંતરવાનું યોગ્ય લેખે છે. આવો, નૈસર્ગિક ગુણ ધાતુમાં રહેલો હોવાથી તે નાણાં, માટે યોગ્ય લખવામાં આવી છે. ત્યારે હવે ચલણી નોટ માટે સવાલ ઉઠ્યો કે તે કયાં તેવો ગુણ ધરાવે છે. પરંતુ તે ભૂલી જવાનું નથી કે ચલણી નોટ એ શરારી હુડી છે કે જે દેખાડતાં વાર સર્વ કંઠાં તેનું નાણું આપવા બાંધાયેલાં છે, અને વળી પેસાનો ભાર ઉચકી જવો એ અ.

સિક્કા પડેલુ નાણું એકજ સરખા કરાવેલા વજનનું અને અમુક સ્વરૂપતાનું જ હોય કે જેના ઉપર રાજ્યની અને પ્રજાની આદુકારીનો સવાલ અવલંબીને રહેલો હોય છે.

આ વિષય પરત્વે સહેજ વિચાર કરતાં જણાશે કે ઉપર ગણાવેલા બધા શુભોને વળી પાછો એક બીજા સાથે નિઠક સંબંધ છે જેમ કે સોનાનું સુવાદ્યત્વ અને અક્ષર-પાતું તે તેનામાં મૂલ્યનું સ્થિરપણું હોવાથીજ નથી શકે છે. જે ચીજ તેના મૂલ્યના પ્રમાણમાં વધારે કદ દાખવે છે તેની સિત્ત સિત્ત સ્થળે ઘણી જૂદી જૂદી કિંમત અંકાય છે. બર્મા કે બ્યાં સાગના લાકડા પેદા થાય છે તેની કિંમત બર્મામાં જેટલી હોય છે તેના કરતાં સુગંધમાં બર્માથી હોય છે કારણ કે બર્માથી લાકડાં સુગંધ લાવવા પડે છે. તેજ રીતે આનાજ વગેરે બધી વસ્તુનું મૂલ્ય એણું વધતું થશે પરંતુ જે વસ્તુમાં ઉપર વર્ણવેલા સાત શુભો છે તેની કિંમત પૃથ્વી ઉપર લગભગ સરખી હોય છે અને તેજ કારણે આ વસ્તુ નાણું પેદા કરવા માટે સર્વોત્કૃષ્ટ માહુમ પડી છે.

નાણું એ દ્રવ્ય નથી આપણે પ્રથમજ વાંચી ગયા કે નાણાંને દ્રવ્યમાં લેખી લોકો ભૂલ કરે છે. હાલ એવો કથો માહુમ છે કે જે એમ નથી સમજતો કે માદ્રી પામે વધારે નાણું હોયતો હું વધારે શ્રીમંત કહેવાઈ ? એક માણસ પાસે સો રૂપીયા અને બીજા પાસે બસો હોય તો અલગજ બસો વાળો સો કરતાં વધારે શ્રીમંત ક્યારે કહેવાય કે તેઓની પાસે દ્રવ્યમાં માત્ર નાણુજ હોય, તો તેઓમા માત્ર નાણાંનીજ શ્રીમંતાઈ કહેવાય. પરંતુ તેથી શુ દેશનું દ્રવ્ય વધુ ? એક દેશમાં ચાર રૂપાની પાટો છે અને તેમાંથી ચારસો સિક્કા બનાવ્યા છે. હવે ચારસો સિક્કાને ચણણરૂપે કાર્યામાં લેય તો એટલી બધી વસ્તીમાં એટલા સિક્કાથી વ્યવહાર આવી ન શકે. ત્યારે રાજ્ય તરફથી પત્રના કટકા છાપી દશ કટકાને એક રૂપીઆના ૧૦૦ કની કિંમત જેટલા કરાવ્યા હવે જેઓની પાસે દશ

દશ પત્રાંના કટકા છે તેઓ પોતે બીજા દશ દશ બનાવી સાથે મેળવે તો શું તેઓ પાસેના નિસંકટકાના ગદલમાં તેઓને બે રૂપીઆ મળે ? ના. કારણ કે દેશનું દ્રવ્ય તો ચારસો રૂપીઆ જેટલુંજ છે અને તેથી પાંચ કટકાનો એક રૂપાનો સિક્કો થશે. આથી ચલણને સગ વડતા મળશે પણ દેશના દ્રવ્યને કોઈ પણ બતનો લાભ કે હાની નહિ થાય ખરી રીતે આવા ઘણા કટકાઓની બુદ્ધે બુદ્ધે હાથે હેર ફેર થયી એમ એ અને તે દ્વારા જ્યારે જગીનો સુધરે, ઘરગાર બંધાય, દેશની આબાદી વધે ત્યારેજ દેશનું દ્રવ્ય ખર્ચ વધે બાકી નાણાં વધવાથી દેશનું દ્રવ્ય વધી શકે નહિ એટલાને ખાતર એમ કહી શકાય કે જેઓ નાણું સંગ્રહી રાખી દાટી મુકે છે તેઓ દેશનું દ્રવ્ય વધારી શકતા નથી પણ તેના કુટા હુમ્મનો છે.

સરકાર નોટ કાઢે છે, પોર્ટલેટ મ્યુની-સીપાલીટી વગેરે સંસ્થાઓ લેન કાઢે છે, બેંકો ડીપોઝીટ રાખી એક આપે છે. વ્યવહારમાં હુંડીઓની આપલે થાય છે આ બધાં સાધનો દેશની આબાદી વધારવા માટે છે, અને જ્યારે નાણું આવી રીતે ફરતું રહે છે ત્યારેજ દેશનું દ્રવ્ય વધે છે; કારણ કે દેશનું દ્રવ્ય વધારવાનું સાધન એ નાણું છે.

મકરનું ૬ હું.

નાણાંના મૂલ્ય વિષે.

નાણું કોઈ પણ વસ્તુ આપલે કરવાની સર્વોપરી શક્તિ ધરાવે છે એજ તેનું મૂલ્ય સાબીત કરી આપે છે. જે સમયે નાણાંને ગદલે બીજા ચીજ વધારે મળે એટલે બધી ચીજ સસ્તી થઈને નાણું મોઘું થયું એમજ કહેવાય. પરંતુ જ્યારે નાણાંનાં ગદલામાં બીજા વસ્તુ ઓછી મળે ત્યારે તે વસ્તુ મોંઘી અને નાણું સસ્તું એમજ કહી શકાય.

ધી બોમ્બે ટાઈલ માર્ટ ૨૧ બેંક ઓફ ઈસ્ટ ઇન્ડિયા.

જે રીતિએ અન્ય ખનિજ પદાર્થોની કિંમત નક્કી કરી શકાય છે તેજ રીતિએ નાણાતું મૂલ્ય ઠેરવી શકાય છે. ઘણી વખતે લોકો ખોટું સમજીને એવું અનુમાન બાંધે છે કે નાણાતું મૂલ્ય હંમેશાં એકસરખું જ રહે છે. પરંતુ એટલું જણાવવાની આવશ્યકતા છે કે ૧૯૮૫૩-૮૨૫ ચેન ચાંદીને બદલે દર વખતે ૧૦૦ રૂપીયા ટંકશાળામાં પડશે એવું નક્કી નથી. મૂલ્યવાન ધાતુઓનું મૂલ્ય અન્ય વસ્તુઓના જેમ હેરફેર થઈ નક્કી કરી શકાય છે. અપના પ્રમાણમાં તેની કિંમત પણ વધે અને ઘટે છે. જે સમયથી અમેરીકામાં ઉત્પાદક ખાણો જડી આવી તે સમયથી ત્યાં રૂપાની આવક ઘણી વધવા પામી છે. ઇ. સ. ૧૮૪૬ થી ૧૮૫૮ સુધી અમેરીકાની ખાણોમાંથી ૧,૦૦,૦૦૦ રૂપીયાનું રૂપું નીકળતું. ૧૮૬૧ થી તે આવકમાં વધારો થવા લાગ્યો અને ૧૮૭૩ માં ૭,૧૫,૦૦,૦૦૦ રૂપીયાનું રૂપું નિકળવા લાગ્યું અને ૧૮૮૨ માં તેનો વધારો ૬,૩૬,૦૦, ૦૦ રૂપીયા જેટલો થયો. આ પ્રમાણે ત્યાં રૂપાની છત થવાથી ત્યાં રૂપાનું મૂલ્ય ઘટ્યું અને તેને લીધે આખા દેશના મહિસુલની સ્થિતિ ઉપર અસર થઈ હતી.

આપણે એમ ધારીએ કે એક દેશ એવો છે કે જ્યાં એક, નોટ, હુડી વગેરે કાગળીયાં-ઓના સાધન વગર માત્ર નાણાંની જ વ્યવહાર ચાલે છે. વળી એ દેશમાં કેમ પણ રીતિએ ધાતુની છત કરી શકાય એમ પણ નથી, છતાં જો દ્રવ્યઉત્પાદન ઘણું વધી જાય અને ચીજોની પેદાશ આગળ કરતાં બેવડી થાય અને સાથે વસ્તી પણ વધે તો શી અસર થશે? ચીજોની પેદાશ જામણી થઈ છતાં ચલણમાં નાણાં એટલાં જ રહેવાથી, અગાઉ ચીજો જેટલી જેટલે ભાવે મળતી તેટલે ભાવે તે અગાઉ કરતાં બેપડી મળશે. એટલે કે ચીજો સોંધી રૂઢું અને નાણાં મોંઘાં થયાં. હવે બીજી દાખલો લઈએ. એમ ધારીએ કે એક બીજા દેશમાં વ્યાપાર, વસ્તી કે ચીજોનું ઉત્પાદન ઘટ્યું નથી અને ત્યાં સમગ્ર વ્યવહાર નાણા-

થી જ ચાલે છે. હવે ત્યાં સોના કે રૂપાની ખાણો જડી આવી અને ધાતુ બેઠકે તે કરતાં વધુ નિકળી તો તેની અસર એજ થશે કે નાણાં સોંધાં થશે અને વસ્તુઓ મોંઘી બનશે. આટલે એટલું નિશ્ચિત થાય છે કે દેશમાં ફરતું રૂપું અથવા સોનું જેમ વધે અને તે સાથે બીજી વસ્તુ સ્થિતિ તેમજ રહે તો નાણાંનું મૂલ્ય ઘટે. માત્ર કિંમત વધવાથી દેશની આગાધાની વધી છે કે ઘટી છે એવું ઠેરવી શકાતું નથી. પરંતુ જ્યારે નાણાંનું મૂલ્ય વધે છે ત્યારે તેની છત વધારવાનું સાધન પ્રાપ્ત થાય છે, અને જેમ વ્યાપાર વધે છે તેમ નાણાંને સ્થાને નોટ, હુડિયા અને ચે-કોના વ્યવહાર વધવાથી નાણાંનો ફેરફાર વધે છે, અને તે વ્યવહાર જેમ ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે વધુ પ્રસારવા પામે છે તેમ તેમ દેશની આ-બાહી અને સંપત્તિનો વધારો કરે છે.

ઇ. સ. ૧૮૫૦ માં ઑસ્ટ્રેલીયા મધ્યે અને કેલીદાર્નિયામાં સોનું જડી આવ્યું અને તેથી ફરતાં નાણાંનો વધારો થયો પણ તેથી ત્યાં બેઠકે એટલું સોનાનું મૂલ્ય ઘટ્યું નહોતું. સોનાની ઉપજમાં જોકે ત્યાં પ્રભુસે ટકાનો વધારો થયો, પરંતુ દુનિયાની સર-ખામણીમાં તે વધારો ઘણો નિર્ણવ હતો. વળી સોનું વધવા સાથે ત્યાં વ્યાપાર પણ બીજો અને ત્યાં સોનું વાપરવામાં આવ્યું તેથી સોનાની કિંમત બહુ ઘટતાં તે દેશની સંપત્તિમાં વધારો કરવા ફળીભુત બન્યું, તે નિચે મુજબ :—

૧. વ્યાપારાર્થે અવકલનવકતા સાધનો અને વરાળશક્તિદ્વારા વ્યવહારો શરૂ થયા અને સુધરેલા દેશો જોડે વ્યવહાર સંધાયો.

૨. વિલાયતમાં અગાધિત વ્યાપાર ચલાવવાથી વ્યવહાર ઘણો વધી ગયો. ૧૮૪૮ માં જે નકાશ ૬૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂપીયાની હતી તે વધીને ૧,૩૫,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂપીયાની થઈ. ૧૮૮૩ માં તે વધીને ૨,૫૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂપીયા

સુધો પહોંચી ગઈ. આ રીતે વ્યવહાર વધનાથી-વેચાણ એ લેણ થયું અને તેમાં સોનું ઘણું કામે લાગ્યું.

૩. જે સમયે આપણા દેશનાં આગગાડી અને એવાં બીજાં સાધનો વિલાયતની ખુલ્લે બંધાવવા માંડ્યાં તે સમયે તે કારણાર્થે ઠરેઠા રૂપિયાનું રૂપું વિલાયતથી અત્રે લાવવામાં આવ્યું હતું, જે મોટે ભાગે ફ્રેન્સ વગેરે દેશમાંથી આવ્યું હતું. આ રૂપું અત્રે મોકલી ત્યાં આગળ વધેલું સોનું તેની જગ્યાએ ચલણમાં લીધું હતું.

૪. વળી ફ્રેન્સ, જર્મની અને ઇટલી વગેરે દેશોએ પણ રૂપાનું ચલણ ઠરી કરી

સોનાનું ચલણ વધાર્યું હતું, અને આ રીતે નવું નિકળેલું સોનું બધે ઉપયોગમાં લેવાઈ ચૂક્યું હતું. ઑસ્ટ્રીયા અને કેલીફોર્નિયાએ-આપેલા સોનાના બદલામાં અન્ય વસ્તુઓ અને જગ્યાઓ ખરીદીને જે લાભ મેળવ્યો અને તેથી તે દેશની સંપત્તિમાં જેટલો વધારો લાભ થયો એટલો લાભ ત્યાંથી સોનું નિકાસ કરવામાં આવ્યું નહોત તો કરી શકાતજ નહિં.

એટલે આ સોનું વિદેશ ન મોકલ્યું હોત તો દેશની ચીજ સસ્તી થાત પણ તેથી દેશને લાભ ન થાત. બધાં પાસે નાણાં વધત પણ તેથી વસ્તુ વેચાની લેવાની શક્તિ મંદ પડત.

(EXHIBITIONS AND MUSEUMS).

ઉદ્યોગી પ્રદર્શનો અને સંગ્રહસ્થાનો.

સર વીલીયમ બુલ. એમ. પી. નેશનલ ટ્રેડ કમીટીની એક્ઝિક્યુટિવ કમિસીનના પ્રમુખે એક વાર્ષિક વેપારી મેળો (fair) લંડનમાં ભરવાની સુચના દર્શાવી છે. ધી ટાઇમ્સ પત્રમાં એમણે નીચે પ્રમાણે લખ્યું છે.

“વેપારી બોર્ડ તરફથી બ્રિટીશ ઉદ્યોગોના મેળાની સંચાલના આવી પણ આનાથી વિશાળ પાયાપર એક સ્થાયી સંસ્થાની ગણીજ ચોખી રીતે જરૂરીયાત છે.” એ પ્રમાણે નેશનલ ટ્રેડ કમીટીએ આ સુચનાનું વધારે વિવેચન કર્યું છે અને લંડનના લોર્ડ મેયરના પર સીટી કોર્પોરેશનના આસર હેઠળ બીજી વખત વાળી રજાએની તથા (આશા રાખવામાં આવે છે કે) સરકારી મંજૂરીઆવની મદદથી એક લંડનમાં બ્રિટીશ ઉદ્યોગોના વાર્ષિક મેળો ભરવાની યોજના મોકલી આપી છે.”

આ સ્થાયી સંસ્થાનો વીચાર ઉદ્યોગના પ્રદર્શન (અથવા તો બીજા દેશોમાં કહેવાયા પ્રમાણે) વેપારી સંગ્રહસ્થાનને વાસ્તે એક કાયમ મકાન ગાંધવાનું સુચયે છે.

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ એફ અમેરીકામાં ઉદ્યોગો માટે સંગ્રહસ્થાનની રીત કરવાનો બહાણો રીવાજ છે. સંગ્રહસ્થાન એ શબ્દ ભૂલ અવકાષે એવો છે કારણકે આપણે એ શબ્દના સંજ્ઞામાં ઘણી ચીજો કે જેનો હમણાં વપરાસ નથી તેનો જથ્થો એ પ્રમાણે કમીએ છીએ. પણ “વેપારી સંગ્રહસ્થાન” એ શબ્દને નામે ભુલ ભુલા દેશોમાં કારખાના-વાળાઓની મદદથી ઘણા સાહસો ઉપાડ્યાં છે. આ સંસ્થાઓના હેતુઓ આરંભ કરનારાઓના વિચારોના પ્રમાણમાં ફેરફાર પામે છે, અને તે નીચે સુગળ છે (૧) અમુકજ પેઢીઓ કે

ધી બોરજો ટાઇલ માર્ક ૨૧ એક સીટ, ફોર્ટ, ગુગળ.

જેઓ સંયુક્ત કાર્યથી તેઓના વેપારી માલના કાયમ સંઘરસ્થાનની સંયોજના કરે છે તેઓના ખાસ લાભ વધારવા. (૨) પ્રતિદ્વ-નાં કાયદાઓ મેળવવાને વાસ્તે શહેર, જીલ્લા અથવા દેશના સમસ્ત વેપારી લાભોને પસંદ પડે એવી રીતે પ્રદર્શન કરવું. (૩) એક ખંડનો લાભ વધારવો; દાખલા તરીકે પેન અમેરીકન યુનીયન. અથવા (૪) એક દેશ ના વેપારીઓના જરૂરના ખાસ લાભ ઉપરાંત આખી દુનિયામાં અસપરસના વેપારી લાભને વાસ્તે સુગમતા પુરી પાડવી.

આ હેતુઓ આંકડાઓના સંગ્રહ અને ગોઠવણી સુચવે છે, પણ જો આવા કાયમ સંગ્રહસ્થાનો ચાલુ રાખવામાં ન આવે અથવા તો કારખાનાવાળાઓથી અમુક એકસ લા-વનાઓ વાસ્તે હાથમાં ન રખાય તો વેપારની બહાર ખર્ચ માટે એક જોખમ જેવું ગણાય.

૧૮૬૧માં રૂબીનમાં “નામાંકિત સંગ્રહ રચના” આશરે હેકલ એક આયરલેન્ડના ઉદ્યોગનું સંગ્રહસ્થાન રચવાનું હતું. આ સાહસ ઇંગ્લેન્ડમાં સોસાયટી ઓફ આર્ટ્સે ઐજ વખતમાં કરેલા સાહસને લગતું હતું. શાસ્ત્રીય સાહસ તરીકે ઘણું આસરકારક હતું પણ વેપારી બાજતમાં લીધું હતું કે જે બાજનાની હસ્તિ પણ ન હતી.

આ સંસ્થાના નામ અને કાર્યનાં, હાલના આગાહાની ભોગવતા વેપારીની શરૂઆત મહાયત્રી હતી. આ કારણને લીધે એનું કાંઈક અવલોકન કરવું ઘટે છે, કારણ કે એણે કાચા, અને બનાવેલા આયરલેન્ડના (સ્વદેશી) માલને એક મકાનમાં જથ્થો કરવાથી, મુખ્યત્વે કરીને આયરલેન્ડના ઉદ્યોગને વધાર્યો છે.

હાલના વખતમાં અને ઘણા દાયકાઓ પહેલાં અને પછી એવી ઘણા મોટા પ્રમાણમાં માન્યતા હતી કે છૂટક વેપાર અને મામાન્ય સંગ્રહને કાયદો કરવો

દેશ દેશોના પ્રદર્શનો (International Exhibitions) દુનિયાના લોકોમાં સ્નેહશીલ વ્યવહારનો પ્રચાર કરાવશે. કાચો માલ, બનાવેલી ચીજો કારીગરીની રીત અને ઘણી વખતો એમાં વપરાયેલું સાંચા કામ પણ સાર્વ-જનિક ખરીદનાર અને હરિફ વેપારીઓની સામે રજુ કરવામાં આવવાનાં હતા.

૧૮૬૩ નો ચીકાગોનો આખી દુનિયાનો મેળો ડા. વિલીયમ પોવેલ-શ્રીલેટેલ્ડિઆની યુનિવર્સીટીની બાયોલોજીકલ સ્કુલના કાયરે-કટરને ઉત્તેજન કર્યા દેખાવ થઈ પડ્યા હતા. તેને આ સઘળી અભ્યણકારક ચીજો ત-ઓના દેશોમાં વિખરાઈ જાય એ પસંદ પડ્યું નહીં તેથી તેણે શ્રીલેટેલ્ડિઆમાં એક વેપારી સંગ્રહસ્થાન સ્થાપવાને વાસ્તે શહે-રની, રાજ્યની, અને સુનાઇટેસ્ટેટસના સભા-સદની મદદ મેળવી. આખીસથી (૪૦) થી વધારે રાજ્યોએ ચીકાગોના પ્રદર્શનની સોનાની ચીજો તેના તાળામાં સુકી ૧૮૬૭ ના મોટે માલ પ્રદર્શને ૧૦૦ ટન અને ૧૯૦૦ ના પેરીસ પ્રદર્શન ૫૦૦ ટન માલ તેના તાળામાં સુક્યો હાલ વિદેશી માલના નમુનાઓ ખરીદ-વામાં આવે છે, અગરજે કે કેટલાક વગર કિમતે મોકલવામાં આવતા. ઘણી ચીજો લંડનમાંથી ખાસ એજન્સિઓની મદદથી મેળવી હતી, અને એક વખત વોશીંગટનની ફેડરલ ગવર્નમેન્ટે આવા નમુનાઓ ભેગા કરવામાં ૫૦,૦૦૦ ડોલર જુદા કઠાડ્યા હતા. નમુ-નાઓ જરૂરમાં કોઈ વખત ઉદ્યોગ અથવા કોઈ વખત બજારના પ્રમાણમાં બહાર મુકવામાં આવે છે. બનાવનારાનું નામ જણાવવામાં આવે છે અને ખીજી નીચે પ્રમાણે બાજતો જણાવવામાં આવે છે:-છૂટક અથવા તો જથ્થા-બંધ માલની કિંમત-તેની ઉત્પાદનનો દેશ અને કેટલી વખત તેની પેઢી-મુખ્ય માલ અને મુખ્યત્વે કરીને અમેરીકાનો માલ કે જેમાં બજાર હરીફાઈમાં ઉતરે છે.

સંગ્રહસ્થાનનો હેતુ મી. જોહન એસ. લોપેઝ “હાર્પર વીકલી” માં પાતાના એક લેખમાં ચાનાની રીતે નીચે સુજન જણાવ્યો છે.

મટેલીક શીર્ષીગથી બાજીગનો આરોગ્ય એવો છે.

“વેપારી સંઘકુસ્થાન સ્થાપવામાં આવ્યું હતું” કારણ કે એની જરૂર જણાઈ હતી. અમેરીકા એક આખી દુનિયામાં કારીગરીમાં મોટામાં મોટો દેશ હવિધમાં થવાનો છે, આપણે દેશના જરૂરીઆતના કરતાં વધારે પ્રમાણમાં માલ બનાવીએ છીએ કે જે માલ વેચાવો જોઈએ. આપણી સાંચાકામથી બનાવેલા માલની નીકાશ દશ વર્ષમાં બે ગણી વધી ગઈ છે.

ખરેખર એ એક સંતોષનું કારણ છે અને તે છતાં આપણે પુરતું કરી શક્યા નથી. આપણે શું કરી શકીએ છીએ અને હવિધમાં શું કરવું પડશે એ ધ્યાનમાં લેતાં એમ લાગે છે કે આ તો આપણી શરૂઆત છે, કારીગરોએ જે બજારમાં પોતાનો માલ દાખલ કરવો હોય તેમાં ભૂતની સ્થાપાયલી પ્રત્યે જોડે હરીફાઈ કરવી જોઈએ.”

એ કારણને લીધે આ સંઘકુસ્થાનને “નીકાશ કરનારને પહેલી મદદ” અને “નીકાશના વેપારના મગજનું મથક” તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું છે, એ એક જગ્યાએ, સઘળી મેળવી શકાતી ખગર અને નમુનાઓ એકઠા કરે છે, દાખલા તરીકે એક ચીજ ક્યાં, કેવીરીતે અને કેટલી કિંમતે ખરીદી શકાય, અને એટલીજ ચોક્કસાઈથી કેવી રીતે ઉત્તમ કિંમતમાં બહાર માલ વેચવો એની જોઈતી મદદ આપે છે, એ વિદેશી પેદાશોના ૩૭૫,૦૦૦, નામો અને ઘણીજ જરૂરીઆતના “પ્લેક લીસ્ટ” જોડે બીજા પેદા ચીજોનો વધારો કરે છે, એ એક વર્ષમાં સરકયુલરો, અને કેટેલોગોની ઉપરાંત ૨૫૦૦૦ કાગળોનો સઘળી જાણીતી લાખાઓ અને ગોલીમાં તરબુનો કરે છે.

આ મ્યુઝિયમમાં એક લેબોરેટરી છે અને એમાં ઝાડોને લગતી જાળોતોની ઉપરાંત, કુદરતી પદાર્થોનું પ્રયક્ષરણ થાય છે, સાબુ અને એનાં જેવી બીજા વસ્તુઓના બનાવનુસ-એને વાસ્તે પણ આ મ્યુઝિયમમાં પ્રયક્ષરણ

કરવામાં આવે છે. આ લેબોરેટરીમાં છખી પાડવાનો વિભાગ છે, કે જેમાં બીજા ચીજો ઉપરાંત અમેરીકામાં હરીફાઈ કરતા વિદેશી માલની છખી લેવામાં આવે છે, અને તે એક રીપોર્ટ જોડે તેના ગ્રાહકોને મોકલી આપવામાં આવે છે.

આવી શોધજોળને વારને વિદેશી હરીફાઈ અને મુખ્યત્વે ધરીને જરમનીના હરીફાઈ તરફથી ટીકા કરવામાં આવી છે.

એક જાહેર સંસ્થા તરીકે આ વેપારી સંઘકુસ્થાનની, બીજા પૈસાના લાભાર્થે ઉત્પન્ન થયેલી વેપારી સંસ્થા કરતા બહોળી ઉપયોગિતા અને પ્રસિદ્ધિ વાળી સંસ્થા છે. કોઈબી વેપારી અહીંઆ વગર કિંમતે કોઈબી ચીજને લગતી ખબર મેળવી શકે છે અગર જો કે આ મ્યુઝિયમના વગર બાંધેને હર વખતે વખરાસને માટે વાર્ષિક ૧૦૦ ડોલરની ફી લેવામાં આવે છે, આ સઘળી આવકો આ બંશને વધારે ઉપયોગી બનાવવા અને એને લક્ષ્ય બહોળો કરવામાં વપરાય છે. અગર જો કે વેપારીઓને પુર્ણ રીતે મેળવ થવાને અર્જ કરવામાં આવે છે તોપણ આ મ્યુઝિયમ પોતાતા કામમાં મેળવે અથવા તો નોન મેળવેની વચમાં પક્ષપાત બતાવતું નથી.

પ્રીલેટેન્ડ્રીઆના વેપારી સંઘકુસ્થાનની કેલવણીની જાણુ ઘણી જાણુવા જોગ છે. એ કામ નીચે પ્રમાણે છે:-(૧) પ્રીલેટેન્ડ્રીઆ અને આસપાસની જગ્યાઓની નીચાળો ને કોલેજોનાં કલાસમાં ખાસ લાખણ કરવાં. આ લાખણો ભુગોળ, વેપાર, અને ઉદ્યોગના વિષય પર અપાય છે અને ચોથી પકિતથી તે હર કોઇ વખતના વિદ્યાર્થીઓને કામ લાગે એવાં હોય છે, આ લાખણો મેલ્ટક લેન્ટર્ન અને સીનેમેટોગ્રાફની મદદથી અપાય છે, દરેક લાખણની આખરે વિદ્યાર્થીઓ લાખણને લગતી દેખાડેલી ચીજોનો અભ્યાસ કરે છે. ૧૫ હજારથી વધારે વિદ્યાર્થીઓ આ મ્યુઝિયમમાં હર વર્ષે

હાજરી આપે છે અને એની સંપ્રદાયી ચીજોની મદદથી ભુગોળ અને વેપારનો અભ્યાસ કરે છે,

૨. લેન્ટર્ન પ્રદર્શ અને છાપેલાં લાખણો સાથે મેલ્ટે લેન્ટર્નની ભુગોળ, વેપાર અને ઉદ્યોગને લગતી રંગેલી સ્લાઇડો પેન્સીલવાની-આની જાહેર નીશાળો સઘળા ભારતરોને કાંઈક બી ક્રીમત હીધા વગર વાપરવા આપવી. આ સ્લાઇડ મુખ્યત્વે કરીને ગામડાની નીશાળોમાં ગોઠાળા પ્રમાણમાં વપરાય છે.

(૩) પેન્સીલવાનીઆના સઘળા ભાગની જાહેર નીશાળમાં ભુગોળ અને વેપારને લગતા નમુનાઓના મોટા જથ્થાઓ ભારતરોની સુગમતાને વાસ્તે, વેંહચવા મોકલેલા જથ્થાઓ નીશાળોમાં કાયમને વાસ્તે રહે છે. દુનિયાના વેપાર અને મુખ્ય ઉદ્યોગને લગતા લેખો આમાં હોય છે. આ નમુનાઓ એવી રીતે ગોઠવેલા હોય છે કે મુખ્ય કાચા પદાર્થો સાંચા કાગળમાં કેવી કેવી હાલતમાંથી પસાર થાય છે એ સ્પષ્ટ દેખાડી આપે છે. યોશાં ગયાં વર્ષોમાં આ નમુનાઓ પેન્સીલવાની-આની સઘળી નીશાળોમાં ગયા છે વેપારી જામતોમાં ઉચ્ચ ક્ષાવતાઓ રાખવાનો મુખ્ય અમેરીકાના લોકોના શુભોમાં એક જાણવું છે. તે ઉધરતા યુવાની માણસોને પોતાની ફરજોને 'ગાટે પ્રભોષિત' કરે છે. દુનિયાની જરૂરીઆતો કેમ પુરી પાડવી તેનો કુમ સ્પષ્ટ રીતે દેખાડે છે. આ મ્યુઝિયમ કોઈની કારી ગર વેપારીઓના વગર કિંમતે જાહેર જનર તરીકે નામો જાહેર આપે છે. એ એક અઠવાડીક અને એક માસીક-એક અર્થેલ લાખામાં અને એક રોપીશ લાખામાં મેગેઝિન જાહેર પાડે છે.

આ સંસ્થા કે જેના ઉપરથી બીજી એવીજ સંસ્થાની ઉત્પત્તિ થઈ છે તેનો વિષય છોડીયે તે પહેલાં એટલું કહેવું જોઈએ કે એતું કામ બીજી ખાતગી કંપનીઓથી થઈ શકે પણ આના જેટલું ઉત્તમ રીતે તો નહિય થઈ શકે.

આ મ્યુસીયમ અને મ્યુયોર્કના કારખાના-વાળાઓની નેશનલ એસોસીએશનની વચમાં હરીફાઈ ચાલે છે એ વાંચતાં વાંચકો અભયળી નહીં પામશે. આ સંસ્થાનો એજ હેતુ છે પણ એટલું જાણું કામ હજી થયું નથી. પોતાના મેંજરોના જનાવેલા સાદને જાહેરમાં મુકવાને વાસ્તે વિદેશી રાજ્યોમાં વેર હાઉસોની સંયોજના કરે છે.

એક મ્યુયોર્કમાં બીજી પણ એસોસીએશન છે કે જેને સાઉથ અમેરીકન રીપબ્લિકના લાભાર્થે પૈસા ધીરવામાં આવે છે. એને સેન્પલ મ્યુઝિયમ કહીએ તો ચાલે કે જે વિદેશી કાચો માલ અમેરીકાના કારીગર વેપારીઓની જાણમાં લાવે છે. એ પોતાના અસીદોને પ્રીવેન્ટીવ-આના મ્યુઝિયમના ગસીલાને જેવું કામ મળે છે, તેવું એ આપે છે. પણ ઘણા યોશા પ્રમાણમાં વિદેશી અને દેશી વેપારી ગરોએ વોશી-ગટનના નેશનલ મ્યુઝિયમની સંયોજના કરી હતી. વેપાર અને અર્થશાસ્ત્રને લગતા પદાર્થો નમાં દેખાડવામાં આવેલી ચીજોની ખીલવણીને ને વાસ્તે એ ખાસ ધ્યાન આપે છે, અને એક મકાન ખાસ આવા દેખાવને વાસ્તે રાખવામાં આવવાતું છે. વેપારી પદાર્થો જનાવવાની રીતો નમુનાઓની મદદથી જનાવવામાં આવે છે, જે ત્યાર માલ ધાય તે પહેલાંની ભુદી ભુદી હાલતો જતાવે છે.

અભ્યાસ અને સરખામણીને વાસ્તે એક દવાઓતું કલેકશન (જથ્થો) આ મ્યુઝિયમમાં રાખવામાં આવ્યું છે. તે ઉપરાંત મોટા જથ્થાઓમાં કાળજી જતાવવાની રીતોના નમુના રાખવામાં આવ્યા છે.

ફ્રીવેન્ટીવઆનો દાખલો થોડક અંશે ખીમ દેશેએ લીધો છે. ગમે મુખ્યત્વે કરીને પ્રાચીન, લખાન, મેકમીકો-એન્જલયમ ઓરગ્રીઆ જરમની, રશીયા અને ઇટાલીએ પોતાના દેશોની જરૂરીઆત જાણ આપાં મ્યુસીયમનો સ્થાપના કરી છે.

હાલના માટે કેન્સી ટાઇલ્સની છેલ્લી ડીઝાઇન જોશો કે ?

સ્ટટગાર્ટ હેરફન અને બર્લીનમાં “એક્સ-પોર્ટ-મસ્ટરલેગર” નામની સંસ્થા છે પણ સ્ટટગાર્ટમાં એ બતતની સાથી બુની ને મોટી છે તે પોતાના દેશના કારીગર વેપારીઓના અને વિદેશી ખરીદનારાઓના નમુનાઓ દેખાડે છે, અને નમુનાઓ પાસે હોવાથી એર્ડર એકદમ આપી શકાય છે.

સરકયુલર કાગળોથી પહારની ખજારની બોલવણ થાય છે. ધંધો મેળવવાના ધરાદારથી કાયરેક્ટર દેશ દેશમાં મુસાફરી કરે છે. થોડાં વર્ષ પહેલાં હેમ્બરગમાં એક શાખા ખોલવામાં આવી હતી. હેરફનની સંસ્થા ન્યુયોર્ક નેશનલ એસોસિએશનની પદ્ધતી પર ચાલે છે. એ વર્ષને છેડે વેપારી છાપે છે કે જે સેકસને કારીગર વેપારીઓ અને ધંધાદારીઓની કાયરેક્ટરી છે ખરૂં જોતાં બર્લીનમાં તો સ્ટટગાર્ટનોજ નકલ પર સંસ્થા છે.

લગભગ પહેલાં જર્મની ચીનમાં માલનાં પ્રદર્શનોની મોટા પાયા પર સંયોજના કરવાના હતા. સીંગપોરમાં એક સ્કુલ મ્યુસીયમના આકારમાં મુકવાને સાફ કરી પાછી બાંધવી પડી હતી. આ કામ કારખાનાવાળા વેપારીઓના જર્મન સેન્ટ્રલ યુનીઅનની હસ્તેરહીથી કરવામાં આવ્યું હતું. અને એના ધરાદો દુર પુર્વના દેશોમાં પોતાના દેશનો ભર્તજો વધારવાનો હતો.

[વિદેશમાં “વેપારી છાપાદર” સ્થાપવામાં કાંઈ જર્મની પ્રથમ દેશ નથી. ટર્કીમાં ખ્રિસ્તી માલનો વપરાસ વધારે થાય અને વિદેશી વેપારીઓ ખજારમાં હરીફાઈ કરતા આટલે એ ઇસલામી ઇસ્તીશ લોકોએ સ્મીરનામાં એક વણાટ કાગતું મ્યુસીયમ ખોલ્યું હતું. ક્રુસેસમાં વેપારી મ્યુસીયમ સરકારના હેઠળ હતું. કોન્સ્ટેન્ટીના મારફતે નમુનાઓ અને ખજાર એકઠી કરવામાં આવતી. દરેક ખજારને વાસ્તે એક ફાન્કની ફી લેવામાં આવે છે. જો વધારે અગત્યની ખજાર મળેતો બેલ્જીયમના વેપારીઓને જળાવવામાં આવે છે.

આ મ્યુસીયમ એક અઠવાડિક ચોપાનીયું કહાડે છે.

વીએનાના વેપારી મ્યુસીયમે થોડાંક વર્ષ પર એક વહાણ ઓસ્ટ્રીઆના માલથી ભર્યું હતું અને એક તરતાં પ્રદર્શન તરોકે આખો દુનિયાની મુસાફરીએ મોકલ્યું હતું. હવે તો મ્યુસીયમમાં એને એવી સંસ્થાની એક “વેપારી મુસાફરી” એ તો હર વખતનું કામ થઈ પડ્યું છે.

એક વહાણ દક્ષીણ અમેરીકાના મુખ્ય વેપાર મથકોની મુલાકાત લેવાને ૧૦૬ દહાડાની મુસાફરીને વાસ્તે ન્યુયોર્ક છોડવાનું હતું આ મ્યુસીયમો વેપારી કોન્ફરન્સોની પણ સંયોજના કરે છે. ૧૯૧૪ ના જુલાઈ મહીનાથી દક્ષીણ અમેરીકાના વેપારને વાસ્તે જે બે વર્ષ પહેલાં કોન્ફરન્સો અને મીટીંગો ભરાઈ હતી તેના કરતાંબી વધારે ભરાઈ હતી એ કાંઈ અગમ્ય બધા જેલું નથી.

દક્ષીણ રીપબ્લીક જોડે વધારે સારો સંબંધ બાંધવાની યુનાઈટેડસ્ટેટ્સ એફ અમેરીકાની કોશીશો રીઆડી બનીરાના વેપારી મ્યુસીયમની અગત્યતા વધારી છે, આ સંસ્થા કોન્ડે મેન્ડીઓડી આલમીગા ચલાવે છે અને એનું બંધારણ શ્રીલેડેક્ષીયાના નમુના પરથી રચાયલું છે દક્ષીણ અમેરીકાના સેન્ટ્રલ યુરોપના કાચા માલની બહુજ થોડી ખરીદી થાય છે. અને જર્મની અને ઓસ્ટ્રીઆમાંથી બનાવેલો માલ ઘણાજ થોડો આવે છે.

દક્ષીણ અમેરીકા જોડે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સને વેપારી સંબંધ વધારવાની ધણી પ્રયાણ ઇચ્છા હોય એમ લાગે છે, અને તેને લીધેજ અમુક શહેરોના લાભને અર્થે “લોકલ કમર્સીઅલ મ્યુસીયમો” સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. આમાંના એકનું અવલોકન કરીશું.

ન્યુહેવન એ એક લેટીન અમેરીકાના વેપારમાં ધ્યાન આપનારું યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનું એક અગત્યનું મથક છે, “ન્યુહેવનના બનાવેલા માલનું” કાયમ પ્રદર્શન એ એક

એમની ચીજો જાહેરમાં લાવવાની નથી રીત છે, આમાં ખીજી ચીજો ઉપરાંત એક મોટો “રીફાઈંગ ફ્રમ છે” કે જેના ટેબલો પર વેપારને લગતા સઘળી જાતના છાપાઓ અને મેગેઝીનો મુકવામાં આવે છે. ખીજા દુર જગ્યાઓના ટેલીફોનો; ખીજા દેશોની ટેલીફોન ડાયરેક્ટરીઓ અને વેપારને લગતી ખબરો અને નોટરીઓને વારંતો ખરો છે.

જાપાનનું ઇમ્પીરીયલ કમર્સીયલ મ્યુસીયમ ટોક્યોમાં જોતી અને વેપારના ડીપાર્ટમેન્ટના હાથમાં છે. તે જગ્યાએ વધારે ધ્યાન આપ્યા બાદ ફીલોસોફીકાલી નક્કલપર એ ૧૮૯૬ ના માર્ચમાં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. તે વિદેશી અને જાપાનના વેપારી નમુનાઓ ખતાવે છે, અને જુદી જુદી વેપારી અને ઉદ્યોગી સંસ્થાઓ જોડે પત્ર વ્યવહાર કરે છે, એમાં ભાષણોનો વિભાગ-માલની ખત અને આકાર સુધારવાની કમીટી-જાને જા. નમાં અને પરદેશમાં જતું ચોપાનીયું છે.

હાલમાં આ મ્યુસીયમમાં દેખાવને વાસ્તે ૧,૩૦,૦૦૦ ચીજો મુકી છે, કે જે નીચે મુજબ વિભાગોમાં વહેંચાયેલી છે. (૧) જાપાનનો નીકાશ થયેલો માલ. (૨) માલ કે જેની નીકાશની આશાઓ સારી હોય છે. (૩) વિદેશી માલની જગ્યાએ જે જાપાનનો માલ વાપરી શકાય તે (૪) જાપાનમાં જનાવેલા માલ કે જેનો વપરાસ જાપાનમાં સારી રીતે થઈ શકે તે. વિદેશના ભાગમાં પહોંચે છે જે જાપાનના માલ જોડે હરીફાઈ કરે છે તે-કાચો માલ જાપાનમાં વપરાતો વિદેશી માલ-એક કરવાની જાહેરખબર આપવાનો, ડીઝાઇનો જનાવવાની રીતો આવે છે. ઇમ્પીરીયલ કમર્સીયલ મ્યુસીયમ વર્ષમાં એક વખત ચોતાની ચીજો ફરીથી દેખાડે છે, કોરીઆ, ચીન, અને હિંદુસ્તાનના મુખ્ય જાહેરમાં ધ્યાન આપે છે, લોકલ અને સરકારી મ્યુસીયમોને ચોતાની ચીજો ઉધાર આપે છે અને ઇંગ્લેન્ડ ભાષામાં નિકાશને લગતી જાપાનની ડાયરેક્ટરી પહોંચાડે છે.

રશીયાનું વેપારી મ્યુસીયમ ખીજી એવી મુસોપની સંસ્થાના જેવુંજ છે અગર જોડે આસ જોતીવાડીના ઉપયોગને વાસ્તેજ સર-બથકું છે. એ કોઓપરેટીવ સંયોજનાને ઉત્તેજન આપે છે અને એમસ્ટર ટોર્સને વીદેશી ખરીદનારાઓની સાથે સંબંધ બાંધવાને વાસ્તે મદદ કરે છે.

રશીયાની જોતીવાડીનું અને ખીજા પદાર્થોનું પેટ્રોગ્રાફની મુલાકાતે આવતા વિદેશીઓની ખબરને વાસ્તે એક કાયમ પ્રદર્શન છે, ઇટાલીમાં એવી વેપારી લાલો આપનારી એવી બે સંસ્થાઓ છે. મીલાનમાં એક “મ્યુસીયો કમર્શીઅલ ડીમીલાનો” છે કે જે ખીજાઓની માફક બે ભાગમાં છે એક ભાગ ખનોશકિત સઘળી ખબરો છે.

ખીજા ભાગ નીકાશ કરનારાઓને કેમ સારામાં સારી રીતે આપલે કરવી તે ખતાવે છે. એનો પાસે કાચા અને જનાવેલા માલના સારા નમુનાઓ છે અને ચોતાના ખેંખરોને આમાન્ય રીતે કામજોગ થઈ પડે છે. જોના-આમાં નીકાશ કરતી જાતીનું એક ઇન્ટરનેશનલ કમર્શીઅલ ઇન્ફર્મેશન ખરો છે.

ફ્રાન્સમાં હવુ વેપારી મ્યુસીયમ સ્થાપવામાં આવ્યું નથી. પણ વેપારની મીનીસ્ટ્રી હેલ્થ (Office National du Commerce Extérieur) આ દેશના ખોર્ડોઈ ટ્રેડ કમર્શીઅલ ડીપાર્ટમેન્ટના જેવું કામ કરે છે, તે એક અઠવાડીક ખબરપત્ર બહાર પાડે છે કે જે આપણા ખોર્ડોઈ ટ્રેડ જર્નલની માફક નીકાશ કરનારાઓ અને કારીગર વેપારીઓને લાયક ખબર એક જગ્યાએ ભેગી કરે છે.

ગ્રેટબ્રિટનમાં, જે જે કામો ખીજા દેશોમાં મ્યુસીયમોની મારફતે થાય છે તેજ કામો ખીજા ઘણી રીતે ટેકનીકલ સ્કુલો, વેપારી એજન્સીઓ, લંડન શહેરની ગીલ્ડો અને વેપારી એજન્સીઓ કરે છે. નેશનલ ટ્રેડ કમીટીની મુખ્ય નાએ ખીજા આંકડાઓ ભેગી કરતી સંસ્થાઓ

દીવાલના માટે ફ્રેન્સી ટાઇલ્સની ફેક્ટરી ડીઝાઇનો જોશો કે?

કરતાં વધારે જરૂરીયાતો પુરી પાડવી જોઈએ. થોડા વખતમાં વાર્ષિક વેપારી પ્રદર્શનને વાસ્તે

એક કાયમ મકાન બાંધવું પડશે અને આખું વર્ષ ઉઘાડું રાખવું પડશે.

૧૯૧૪ નો જાપાનનો સુરતના કાપડનો વેપાર.

યોકોહામાના એચ એમ. કમર્શિયલ એજેન્સી તરફથી ૧૯૧૪ ના જાપાનના સુરતના કાપડના વેપારની નીચે મુજબ જાતની મળી છે :—

૩ અને સુતરાઉ માલ:—૧૯૧૪ માં જાપાનમાં કાચા રૂની આયાતની કીંમત પૈાં ૨૨,૩૫૩,૬૦૦ કે જે ગયા વર્ષની સરખામ્યા પ્રમાણે પૈાં. ૧,૪૬૩,૦૦૦ નો ઘટાડો બતાવે છે.

હીંદુસ્તાનના માલને લીધે કાંઈક વધારો થયો, પણ બીજા બધા રૂ પુરૂં પાડનારા દેશો. તે કાંઈક બો કામ મળ્યું નહીં, આ ઘટાડો થવાનું મુખ્ય કારણ લગાઈ છે કારણકે ૧૯૧૪ માં જુલાઈની આખરે ૭ મહીનાના આંકડાએ ૪૬૭ ટનનો વધારો બતાવે છે. અને આગળ વર્ષના એ જે વખતમાં પૈાં. ૩૦૩,૮૬૦ નો વધારો બતાવે છે

લગાઈ શરૂ થયા પછી થોડા વખતમાં રૂના ભાવ હીંદુસ્તાનમાં અને અમેરીકામાં કાંઈક

ઘેસી ગયા, પણ રૂના વેપારીઓ એવા તે બધાઈ મથતા કે એઓ આ તકનો લાભ લઈ શક્યા નહીં. વખત જતાં એઓને નાણાંની સારી મદદ મળી, અને તેથી કરીને પોતાની જરૂરીયાતો પુરી પાડી શક્યા હતા.

લંડન અને ન્યુયોર્કની વચમાં એક્સચેન્જની જોડવણુ ભાંગી પડવાથી અમેરીકામાં ખરીદીના હીસાબની પતાવટ અધરી થઈ પડી હતી. પણ જાપાનમાં રેશમના બીલો ખૂરીદવાથી અને તે બીલો ન્યુયોર્કમાં મોકલવાથી અમેરીકાનું રૂ ખરીદવાને નાણા મળી શક્યાં હતાં. હીંદુસ્તાનની સાથે એક્સચેન્જની જોડવણુ અધરી થઈ પડી હતી, પણ નવેંબરથી ચાલુ હાલત આવી ગઈ હતી.

નીચે પ્રમાણેના આકાડાઓ ૧૯૧૩ અને ૧૯૧૪ ની કાચા રૂની આયાતનો, ઉત્પત્તિનો દેશ, તેના જથ્થાનું પ્રમાણ અને તેની કીંમત બતાવે છે :—

દેશ.	૧૯૧૩.	૧૯૧૪.
	ટન	પૌંડ
હીંસ્થાન	૨૩૮,૩૬૧	૧૪,૬૦૧,૬૦૦
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ	૧૦૨,૩૮૫	૬,૫૫૫,૮૦૦
ચીન	૩૪,૨૪૧	૧,૬૮૪,૬૦૦
ઈજીપ્ટ	૭,૪૧૦	૬૩૬,૫૦૦
બીજા દેશો	૧૬,૫૪૮	૩૬૭,૫૦૦
કુલ	૩૯૮,૯૪૫	૨૩,૮૪૬,૬૦૦
		૩૬૬,૦૬૪
		૨૨,૩૫૩,૬૦૦

રૂનું સુતર અને રૂના દોરાની આયાત—રૂનું સુતર કે જે એક વખત જાપાનમાં મુખ્ય આયાતોમાં ગણાતું હતું, તે હવે સ્થાનિક રેશમીના ઉદ્યોગને લીધે આવતું બંધ થઈ

ગયું છે. સીવવાના રૂની આયાત હજી થાય છે અને ૧૯૧૪ માં એના આંકડા લગભગ પૌંડ ૨૫,૦૦૦ સુધી હતા.

સુતરાઉ કાપડની આયાત:—૧૯૧૪ માં સુતરાઉ કાપડની આયાત રૂ. ૭૩૩,૦૦૦ સ્કવેર યાર્ડ જેટલીજ હતી કે જેની કીંમત આગલા, વર્ષના પૌંડ ૧,૦૨૬,૪૦૦ ની કીંમતના ૫૦,-૧૫૭,૫૦૦ સ્કવેર યાર્ડની સાથે સરખાવ્યા પ્રમાણે પૌંડ ૫૩૬,૬૦૦ હતી. આ ઘટાડો લગભગ લીધે નહીં કહી શકાય કારણકે જીન અને ઓગસ્ટ મહીનાના શીપમેન્ટને વાસ્તે જાપાનના ઘણી ખરી જાતના સુતરાઉ કાપડના માલના ઓર્ડરો વર્ષના પહેલા ૩ મહીનામાંજ આપી દેવાય છે, મુખ્ય કારણ તો એ છે કે વર્ષે વર્ષે એટલા જથ્થામાં નહીં પણ તેની જાતમાં પણ ઘણો જાણવા લાયક સુધારો થતો જાય છે. તેથી બ્રેન્કેશાયરને આ વેપારનો અમુક ભાગ ખોલેજ પડશે, જોકે બીજા ભાગોમાં સુધારો થઈ શકે એમ છે. નીચે મુજબ જણાવેલી ખનાવટમાંજ ફાયદો રહેલો છે:—કોટન ઇટાલીયન્સ, વેનીશીયન્સ, છરીના કવરના કપડાં, રૂમાંથી થતી મખમલ, સફેદ ખમીરના કપડાં અને વીકટોરીઆ લોન્ડ. પણ ૧૯૧૩ માં મખમલ અને ઇટાલીયન્સની આયાત જોડીએ તે કરતાં વધારે થઈ હતી અને તે કારણને લીધે મોટા જથ્થાએ ૧૯૧૪ ના વર્ષમાં વાપરવા પડ્યા હતા તેથી એ તરફની કાંઈક ઘટાડો થયો છે. ૧૯૧૫ ની શરૂઆતમાં પુર પ્રમાણમાં એડરે મળી શક્યા નથી, તેથી કાંઈ બહુ સારાં કામની આરા દેખાતી નથી, પણ તેથી કરીને એક ફાયદો થાય એ સ્પષ્ટ થતો છે અને તે એકે આયાત કરનારાઓના ગોઠાઉનમાંથી ઘણા વખતનો પડી રહેલો માલ ખાલી થઈ શકે

નીચે મુજબના આંકડાઓ “કોટન રિપનર્સ એસોસીએશન” ઉપરથી લેવાયલા છે. એ ગયા વર્ષમાં થયેલી એ ઉદ્યોગની ખીલવણી જતાવે છે, ઘટાડાનું કારણ અમુક કંપનીઓનું જોડાણ છે:—

કંપનીઓ...	...	...	...	...	નંબર	૧૯૧૩ ની આખરે.	૧૯૧૪ ની આખરે.
						૪૧	૩૮
રિપનર્સ રીંગ—							
રીંગ	...	...	...	...	..	૨,૨૪૭,૧૬૨	૨,૩૬૬,૫૫૦
મથુલ	...	...	...	...	..	૪૪,૩૬૨	૨૭,૬૭૩
કુલ	...	...	...	...	..	૨,૨૮૫,૫૨૪	૨,૩૯૪,૨૨૩

ઉંચી પાસીમી કદેલા ટેબલ ટોપ ખરીદ કરવા ક્યાં જાઓ ?

સુતરાઉ કાપડના વેપાર ઉપર લગાઈની અસર થઈ હતી અને તે એ કે જ્યારે આ લવિ-ધની જરૂરીયાતો પુરી પાડી શકાશે કે નહીં એ સવાલ હતો ત્યારે કાંઈક સટાને લીધે કીંમતમાં ૫ ટકાનો વધારો થયો હતો. ઘણાખરા કોન્ટ્રેક્ટો જીની ગોઠવણ પ્રમાણે થયા હતા અને તેમાં લગાઈના લયની બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં નહીં આવી હતી. જાપાનના ખરીદના-રાઓ મક્કમ થઈને બેઠા એટલે આયાત કરનારાઓને લગાઈનું જોખમ પોતેજ ખેડવું પડ્યું હતું.

રૂના સુતરની નીકાશ—ફરીથી રૂના સુતરની નીકાશમાં ઘણો વધારો થયો હતો, અને જોકે રૂ કાંતનારાઓ લગાઈનો શરૂઆતમાં પોતાના વેપારના સંબંધમાં ગભરાયા હતા તોપણ એ લોકોની હાલતમાં એટલો ગંધો સુધારો થયો હતો કે એ લોક સાફ ડીવીડન્ડ આપી શક્યા હતા અને તેને લીધે આગલા વર્ષના કરતાં પણ આ વર્ષના શેરના ભાવ વધ્યા હતા. ૧૯૧૪ અને ૧૯૧૩ ના નીકાશના આંકડાઓ નીચે મુજબ છે:—

	lbs.	£.
૧૯૧૪	૨૨૦,૩૮૭,૦૦૦	૮,૦૧૬,૧૦૦
૧૯૧૩	૧૮૧,૪૦૧,૦૦૦	૭,૨૪૭,૬૦૦

હર વખતના નિયમ મુજબ આખી રકમ, ચીન, હોન્ગકોંગ અને ચીનના કબાન દુનગ પ્રાંતમાં ગઈ. બેન્કોસમાંથી હિંદુસ્થાને અને પ્રીસી-પાઇસે પૌં. ૧૦૦,૦૦૦ ની રકમ ફરેકે લીધી હતી.

					૧૯૧૩ ની આખરે.	૧૯૧૪ ની આખરે.
મહીનાના કામ કરવાના દહાડા	...	...	નાં		૨૭'૮	૨૬'૧
દહાડામાં ,, ,, કલાક	...	...	..		૨૨'૩	૨૨'૩
સરેરાસ હીસાબ:—						
રીંગ સ્પિન્ડલ્સનો	...	...	..	..	૨૧'૬	૨૧'૩
મથુલ ,,	...	...	...	..	૪૨'૨	૨૬'૭
				ઓસ.		
એક રીંગ સ્પિન્ડલ્સની દહાડામાં માલ કાઢવાની						
સરેરાસ	...	...	..	..	૧૩'૮	૧૪'૧
ડીસેંબરમાં ૫૦૦ lbs. ની બેલનું મહીનાનું						
પ્રોડક્શન	...	...	..	..	૧૪૦,૦૦૦	૧૪૦,૨૨૮
કામ કરનારા:—						
મરદ	...	...	..	નાં	૨૧,૨૯૫	૨૨,૪૫૩
સ્ત્રી	...	...	...	..	૯૨,૭૪૦	૯૨,૩૫૦
દહાડાનો રોજ:—						
સ્ત્રી	...	...	...	સેન.	૪૯'૨૧	૪૯'૩૪
મરદ	...	...	...	..	૩૨'૩૪	૩૧'૮૦
૧૦,૦૦૦ lbs. કોલસાની કીંમત	...	...	..	ચેન.	૩૧'૮૬	૩૦'૪૦

સુતરાઉ કાપડની નીકાશ-સુતરાઉ કાપડની નીકાશમાં કુદ્ર વધારો ઘણો નથી થયો કારણ કે ૧૯૧૪ માં પોં ૩, ૪૩૦,૬૦૦ હતા જે વધારે ૧૯૧૪ માં ૩, ૫૫૬ ૭૦૦ હતા. જે વધારે ૧૯૧૪ માં ૩, ૫૫૬ ૭૦૦ હતા. જે વધારે ૧૯૧૪ માં ૩, ૫૫૬ ૭૦૦ હતા. જે વધારે ૧૯૧૪ માં ૩, ૫૫૬ ૭૦૦ હતા.

નીચે મુજબના આંકડાઓ “કોટન સ્પિન્ડલ્સ એસોસીશન” ના આંકડાઓ ઉપરથી લેવામાં આવેલા છે, અને મુખ્ય કોટન મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપનીના માલના જથ્થાનો હેવાલ આપે છે:—

				૧૯૧૩ ની આખરે.	૧૯૧૪ ની આખરે.
કંપનીઓ	...	...	નાં	૧૭	૧૫
લુમ્સ	...	...	..	૨૩,૯૪૦	૨૫,૧૦૬
મહીનામાં કામ કરવાના દહાડા	...	...	..	૨૭	૨૬'૩
દહાડામાં ,, ,, કલાક	...	...	..	૧૩'૧૬	૧૩'૨૩
૧૨ મહીના નું પ્રોડક્શન...	...	...	..	૪૧૬,૭૨૫,૦૦૦	૪૫૪,૬૦૧,૬૭૪
દહાડાની એક લુમની સરેરાસ	...	...	..	૫૭'૩૦	૫૭'૪૦
કામ કરનારાઓ:—					
મરદ	...	...	નાં	૩,૪૦૬	૩,૪૧૬
સ્ત્રી	...	...	..	૨૨,૮૯૭	૨૧,૯૬૩
દહાડાનો રોજ					
મરદ	...	...	સેન.	૫૩ ૨	૫૨'૧
સ્ત્રી	...	...	..	૩૭'૭	૩૭'૦

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્કેટ ૨૧ બેંક ઓફ ફોર્ટ મુંબઈ.

ઉત્તના કંપડાં-ઉત્ત અને ઉત્તના ટોપની
આયાત.

૧૯૧૪ માં કાંચા ઉત્તની આયાત ૮,૧૬૬,
૩૦૪ lbs ટોપ હતી કે જેની કી. પૌ. ૬૭૬,૪૦૦
હતી બીજી પૌ. ૫૨૬,૮૦૦ ની કીમતનું
૧૨,૮૩૫,૮૪૬ lbs ઉત્ત હતું. ૧૯૧૩ ના
આંકડાઓ સરખાવ્યા પ્રમાણે આ આંકડાઓ
થોડો ઘટાડો બતાવે છે, પણ જો લગાઈની
શરૂઆતનાં એસ્ટેટીઆથી નાણાનાં શીલુપમે-
ન્ટની બાબતમાં ગોઠવણ થઈ શકી હોતે તો આજ
હાલત જુદી હતે. યુનાઇટેડ કીંગડમમાંથી
નીકાશની બાંધી થવાથી ઘણી મોટી અસર
થઈ હતી, એક બાજુવાળેવી ચીજ ચીનમાંથી
કાચા ઉત્તની આયાતમાં ૧૯૧૩ માં ૧,૦૨૫,૬૩૬
lbs થી તે ૧૯૧૪ માં ૪,૫૭૨,૮૩૩ lbs
સુધીનો વધારો હતો કે જેની કીમત £
૨૬,૬૦૦ અને £ ૧૩૫,૭૦૦ હતી.

મુસેલાઈન મીલો કે જે ટોપની મુખ્ય
ખરીદનારીઓ હોય છે, તેઓએ જાણ્યે તે
કરતાં વધારે જરૂરીયાત આંકી હતી અને
તેથી વર્ષની શરૂઆતમાં તેઓ હરફતમાં
આવી પડી હતી, ઉત્તની મીલો પણ કાંઈ
બહુ સારી હાલતમાં નહીં હતી, પણ લગાઈએ
એઓને સારો ફાયદો કરી આપ્યો કારણ કે
રશીયાની સરકાર તરફથી એઓ સારા ઓર્ડર
મેળવી શક્યા, અને થોડાક વખત સુધી એઓની
ઉત્તની જરૂરીયાતો ઠીક પ્રમાણમાં રહેશે.

ઉત્તની અને ભરત કામમાં વપરાતા કોશ-
ના સુતરની આયાત.

આ લાઈનને લગાઈને લીધે સખત ઘટકો
લાગ્યો છે. જુલાઈની આખર સુધી £ ૩૧૮,૧૦૦
ની કીમતના ૨,૩૧૧,૭૩૪ lbs ની આયાત
હતી. વર્ષની આખર સુધીમાં ૪,૧૪૬,૪૦૦
lbs નો ઘટાડો થયો હતો કે જેની કીમત £
૫૬૭,૧૦૦ હતી. આ સ્વભાવીજ જ છે કારણ
કે એ માલ જર્મની, એસ્ટ્રીઆ-હંગેરી, અને
ફ્રાન્સમાંથીજ આવતો હતો, ૧૯૧૩ માં
યુનાઇટેડ કીંગડમનો ભાગ પડે ત્યાં જેટલો
જુજ હતો, લગાઈ શરૂ થયા પછી જે માલ
આવવાનો હતો તે ગહાર પડી ચુકેલોજ
હતો, અને ઘણા માલનો રોડી રાખેલા વહાણોમાં
પડી રહેલો હતો.

આયાતની બાંધીને લીધે નવપાન પોતાના
દેશના બનતા માલનું પ્રમાણ વધારવાની
કોશીશ કરે છે. મીલોને વધારે કામ કરવાની
ફરજ પડી છે પણ એવું કહેવામાં આવ્યું
છે કે નવપાનમાં સર્જ યાર્ન બહુ સંતોષ-
કારક રીતે બની નથી શકતું.

બપાનમાંથી થોડીક બાજુવા જેવી, ઉત્તના
યાર્નની નીકાશ યુનાઇટેડ કીંગડમમાં થાય છે.

ઉત્તના અને ભરતકામમાં વપરાતા માલની
આયાત—આંકડાઓ પ્રમાણે ઉત્તના પીસ
ચુકડમાં વધારે ઘટાડો થયો નથી અને નીચે
મુજબ આંકડાઓ પ્રમાણે જણાયે કે જુલાઈ
મહીના પછીથી બી જર્મનીથી મોટા માલના
જરયાની નવપાનમાં આયાત થઈ છે—

	બાન્ડુઆરીથી	જુલાઈ સુધી	વર્ષનો કુલે	આંકડો
દેશ	૧૯૧૩	૧૯૧૪	૧૯૧૩	૧૯૧૪
યુનાઇટેડ કીંગડમ ...	૩૭૬,૭૦૦	૩૬૦,૦૦૦	૮૪૫,૮૦૦	૬૬૨,૬૦૦
જર્મની ...	૬૧,૧૦૦	૭૧,૭૦૦	૧૬૩,૦૦૦	૧૪૮,૮૦૦
નેધરલેન્ડ્ઝ ...	૧૨,૪૦૦	૧૧,૩૦૦	૨૫,૧૦૦	૩૧,૪૦૦
બીજા દેશો ...	૧૮,૪૫૦	૨૪,૧૫૦	૩૫,૬૦૦	૫૨,૧૦૦
કુલે ...	૪૭૧,૬૫૦	૪૬૭,૧૫૦	૧,૦૬૬,૮૦૦	૯૨૫,૨૦૦

નવા પ્લાનોના બીરડામાં ટાઈપ્સ કોલુ પુરી પાડે છે ?

વેપારની હાલત સંતોષકારક હતી નહીં એનું કારણ કે જે લોકો વિદેશી કપડાં પહેરતા હતા તે લોકોને કંઈક સામાન્ય ખીલ્તોને લીધે પોતાના અર્થમાં ઘટાડો કરવાની ફરજ પડી હતી. એનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે આ વર્ષનો સ્ટોક ધીમ વર્ષમાં વપરાવાનો પણ લવિષ્યમાં હાલત સારી થશે એમ લાગે છે.

જાપાનના કારીગર વેપારીઓ સ્ત્રીઓના ઓરડાના કામમાં ગુલામે એ લોકો ખાસ લાવના સુતરો ખરીદી શક્યા નથી તેથી તે લોકો તરફથી સદંતર હરીફાઈ નડશે નહીં; ખીલ તરફથી પાનખર રૂતમાં તૈયાર કરી આપવાના ઓર્ડરોથી યુનાઇટેડ ક્રીંગ્સના કારીગર વેપારીઓએ ઘણું મોટું ભાગે ના પાડી કે જે લોકોએ વધારે કામને લીધે વધારે ક્રીમ્સની માંગણી કીધી છે અને લાંબા વખત પછી ઓર્ડરો તૈયાર કરવાનું જણાવ્યું છે આનું પરિણામ એ થશે કે ગાલની ગાયાત ખડું થોડી થશે, પડી રહેલો માલ વપરાઈ જશે અને ખબર ખડું સારી હાલતમાં આવશે.

ઉદ્યોગીક હાલતની જરૂરીયાતો.

હાલમાં ચાલતી લડાઈએ લવિષ્યની ઉદ્યોગની સંયોજનાને લગતા સઘળા આગળથી ધારી મુકેલા વીચારોને એક કડાઈમાં બંધોલી મુક્યા છે, અને તેથી તે વીચારોને લગતી યોજનાઓ, વસ્તારો, અને કલ્પનાઓ નવેસરથી ઘડવાં પડશે.

આ અકસ્માતીક જગજહેર હથીઆરોના દંદથી કરીને બેશક મનુષ્યોના મનાકાશમાં "રાષ્ટ્રીય ઔદ્યોગીક સંયોજના" સાફ કામ કરી શકે, એવી સંભાવના ઉત્પન્ન થઈ છે. ભટાળ અને મહેનતાણના અગ્રેસરોના મનમાં પુરી ખાતરી થઈ ગઈ છે, કે જે આપણે ઉદ્યોગ અને વેપારમાં સઘળી પ્રબલ્યોમાં લાયકીથી મેળવેલું પ્રધાનપદ જાળવી રાખવું હોય, તો રાષ્ટ્રીય સાધનોની પુર્ણ સંયોજના કરવી પડશે. સાંસ્કૃતિક મત એવો છે કે આવી સંયોજના એક સત્તામાં મુકવી; ધીમ વિકાસોની સંયોજ

હાલત કામની નીકાશ—૧૯૧૩ના આંક. કાચો ભેડે સરખાવ્યાથી જણાયે છે કંઈક હાલતકામની નીકાશમાં વધારો થયો છે પણ ૧૯૧૨ના આંકકાચો કરતાં ઘણી પછાડીછે. અને એનું લાગે છે કે અમેરીકા કે જે દેશમાં આવાં કામનો ખપ વધારે છે, તે દેશે અગાડીના કરતાં હલકી ભતનો માલ ખરીદવાનું શરૂ કર્યું છે, હવે મોટે ભાગે જાપાનનું રૂ વપરાવા માંડ્યું છે અને બેલજાર્ટની લીજત અને યુનીઅન્સની આયાત, ૧૯૧૨, ૩,૫૦૦,૦૦૦ રકેવરેયાર્ડથી ૧૯૧૪, ૧,૩૫૫,૦૦૦ રકેવરેયાર્ડ સુધી ઉતરી પડીછે સ્વભાવીક રીતે ધારી શકાય છે કે એ ઘટાડો અમેરીકાના શોખ બદલાવાનું કારણ છે, પણ એવ. એમ. કમર્શિયલ એટ્ટેચીને એ વેપારને લગતી જાણીતી પેલીઓ તરફથી ખબર મળી છે કે બ્રિટીશ માલ ધારેલા વર્ષત સુધીમાં આવી શકતો નથી અને તેથી તેઓને જાપાનનું રૂ વાપરવાની ફરજ પડે છે. આ વેપાર અમુક મીઝનમાં જ થઈ શકે છે અને તેથી જે માલ મોટો મળે છે તે તે ધીમ વર્ષમાં વાપરવો પડે છે અને ગોડાઉનનું ભાડું અને વ્યાજનો અર્થ વધારે ખમવો પડે છે.

જાન્યોની એવી રીતે ગોઠવણ કરવી કે એ સઘળીઓ એમ ચોક્કસ અને પ્રતિનિધિવશ્ચ અધીકારી સંસ્થાના અમલમાં આવી શકે, કે જે અધીકારી સંસ્થા પોતાના કારવાર ને વાસ્તે જવાબદાર હોવી જોઈએ.

અને પોતાની પ્રતિનિધિવશ્ચ હાલતને લીધે કોઈથી વ્યતિત અપુર્વતાને સુધારવાને અને હાલના અથવા તો લવિષ્યના સાહસોને મદદ કરવાને તૈયાર હોવી જોઈએ.

રાજ્યનો અગલ અથવા સ્વતંત્ર કાર્ય.

એક સત્તાના નિયમ પાળતી રાજ્યનિ. તિના અમલ નીચે ઔદ્યોગીક સાધનોના રાષ્ટ્રીય સમૂહ કરનારા હિમાયતીઓ જે ભતના હોય છે. (૧) કેટલાક વેપાર અને ઉદ્યોગની એક મીનીસ્ટ્રી-સરકારી પ્રધાન મંડળની રચા. પનાની રદાયથી રાજ્યને અમલ કરવા દેવા

માગે છે અને (૨) ડેટલાક ઉદ્યોગના સાહસ ઉદાવનારાઓને પોતાના કારભાર પોતાને હાથેજ કરવા દેવા માગે છે. ચોખ્ખું દેખાડ આવશે કે પહેલો ભાગ પોતાની દલીલમાં ઘણો મજબુત છે.

ઉદ્યોગમાં રાજ્યનો અમલ એનો ભાગ્ય નીચે મુજબ થશે :—

(અ) અમલમાં લાવનારી સત્તા, પુર્ણ નાણાગી મદદથી, કોઈગી યોજના, જે હાથમાં કામ હોય તેને બંધગેરતી થઈ પડે, તેને અમલમાં લાવે તે.

અને નિસ્વાર્થી કારભાર અને સામાન્ય રાષ્ટ્રીય હિતનો પુર્ણ ખ્યાલ.

સ્વતંત્ર કાર્યના હિમાયતીઓ, હાલનો પોતાનો કારભાર પોતાને હાથેજ કરતી વીલાગી સંયોજનાઓની ખતેલી સામાજિક સંયોજનાની તરફેણમાં ભવ આપે છે. અને પોતાના મતને ટેકો આપવાને દલીલમાં એમ કહે છે કે—

(૧) સહોદ્યોગથી શીક્ષણ વિષયક અસરને લીધે વધારાનો નફો બાળની રખાશે.

(૨) અને રાષ્ટ્રીય જરૂરીઆતો અને મુશ્કેલીઓની, બીજા અમલદારો કરી શકે તેનાં કરતાં વધારે શુદ્ધિ પુર્વક કદર થઈ શકશે. એવું કહેવામાં આવે છે કે કારખાનાવાળાઓ આવી સંયોજનાના કાયદાઓ ભેગે અને કાર્યમાં પુર્ણતા મેળવવાને પુરતી નાણાગી મદદ કરશે.

જે આપણા દેશના બાળીતા વેપારીઓને સમરત મત લગતું તે આપણને જાણશે કે કારખાનાવાળાઓ પોતાનું હિત અને પોતાનો કારભાર પોતેજ જુએ એવું તેઓ કહે છે.

એક રાષ્ટ્રીય ફેડરલ બોર્ડ, રાજ્ય ખાતાનું

સાધનું કામ કરી શકે.

અને તેના હાલના સવાલો પર ચોક્કસ અનુભવી, મનન લીધે, સંતાપક લીધો અને

હર વખત નો ખાતાના કારભારનો અનિશ્ચય દુર કરી શકે. ચોખ્ખી રીતે જાણશે કે રાષ્ટ્રીય ફેડરલ બોર્ડ એ એક ઉત્તમ ઉપાય છે, અને જે કે એવી સંસ્થાના, સ્થાપનથી બ્રિટીશ ઉદ્યોગને અસંખ્ય લાભો મળી શકે તે છતાં જે કોઈને સંયોજનાનો કાંઈ પણ ખ્યાલ હશે તે કહેશે કે એવી સંસ્થાનો આપણા દેશમાં હજી વખત આવ્યો નથી.

બ્રિટીશ ઉદ્યોગ ઘણા સારા ગુણો ધરાવે છે. એમાં મક્કમતા છે, ઘણીજ ઉચ્ચ પ્રમાણિકતા છે પણ મુખ્ય કરીને વ્યક્તિત્વ અને ચાલતી રૂઢીને રાખી રહેવાવાળો છે. અમેરીકા અને જર્મનીના ટ્રસ્ટો (Trusts) અને કારટેલો (Kartels) ની ઇંગ્લંડમાં ટ્રસ્ટની સંસ્થાની અલોક પ્રીયતાની જોડે સરખામણી કરીશું તો માલમ પડશે કે ઇંગ્લંડમાં વ્યક્તિત્વ એ રાષ્ટ્રીય બોર્ડની સ્થાપનાની રૂઢીએ એક મોટી અડચણ થઈ પડશે. અને તે છતાં હાલના વર્ષોમાં રાષ્ટ્રીય સંયોજનાની પ્રજ્ઞા પહેળા પ્રમાણમાં સ્થાપનાઓ થઈ છે એ જાણવી આવે છે કે દેશમાં ભવેશી હરીફાઈનો પગપેસારો કરતાં અટકાવવાને આવી સંસ્થાઓની સંયોજનાની હિલચાલ ચાલી રહી છે.

ઇંગ્લંડએ ઇંગ્લંડનું હજી સુધી રહ્યું છે, અને ગમે તે વેપાર બતાવેલું “Kultur” એની સ્વતંત્રતાને બંધ બેસતું થઈ પડશે નહીં. એ આતમસહાયથી ભરપુર છે અને એક સંતાપ રાજ્ય કારભાર કરતી સભાને ફરેક વ્યક્તિને અમુક પ્રમાણમાં સ્વતંત્રતા આપવીજ પડશે. પ્રવૃદ્ધિ ભે કે પીરી થઈ પણ ચોક્કસ થશે. ઇંગ્લંડ એ એક વેપારી પ્રજા તરીકે ઉંચામાં ઉંચું સ્થાન ભોગવતી નથી, કારણ કે એને એક સંતાપ અમલ વગર પુલ-ટોગ નામના કૃતસ જેવું વ્યક્તિત્વ આગળ ખેંચી લાવ્યું છે અને એજ વખાણવા લાયક શુભ એને હજી અગાડી ખેંચી જશે કે ન્યારે ઇંગ્લંડ એક આંકડાને બદલે મોટી પલટણના ભેરથી આગળ વધશે.

એકનૌમેક ટાઈલ્સના ક્રિયામતો કયાં ભવા મળશે ?

ઇંગ્લંડ ઉદ્યોગી અને વેપારી અર્થ પ્રમાણે તૈયાર થયે કે ન્યારે એના કારખાનાવાળાઓ એક મત થઈને એઓની એક વ્યક્તિ બનાવશે, અને પોતાની જરૂરીઆતોને કાયદાની આગળ પુર માનમાં ઉભી રાખશે ઉદ્યોગ અને વેપારની રાજ્યના આશર હેઠળ મથોજનતા, પ્રતિના સ્વભાવ જોડે બંધબેસતી નથી, અને શરૂઆતથી એને તરછોડવામા આવી છે. શક વગર કહી શકાય કે ઉદ્યોગની શાસ્ત્રાનુસાર અને એક સત્તાઈ મથોજનતા થશે, યવાળી માંડી છે, પણ આ સુધારો મોટી રેલની માફક નહીં આવશે, અને ન્યારે એક સત્તાઈ સંયોજનાનો અમલ ન્યાયે પુરી બહાલીમાં આવશે ત્યારે તે ઉદ્યોગના સાહસ ઉદ્ધાવનારાઓના હાથમાંજ રહેવો જોઈશે, આ અગાડીથી ધારેલી હાલત માન્ય રાખીશું અને ઉદ્યોગની હાલતની તજવીજની અને દેખાડતી જરૂરીઆતોનું ધ્યાનન કરીશું.

વિજ્ઞાન-શાસ્ત્ર અને ઉદ્યોગ.

શાસ્ત્ર અને ઉદ્યોગના અનુબંધી કાર્યમાં પુરતું જોશ રેડવું જોઈએ, ઉદ્યોગમાં કોઈની એવો ભાગ નથી કે જેમાં શાસ્ત્ર અગત્યની સેવા બળવતું નહીં હોય અને તે છતાં તેના અનુબંધી કામોની પુરતી કિંમત મતી નથી. સર જેમ્સ હેવારની ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ કેમીસ્ટ્રીની આગળ પોતાના પ્રમુખ તરીકેના લાભજીમાં ટૂંકનીકલ રીક્ષણની સંયોજનાની બાબતમા મુખ્યતાએ ધ્યાનમાં લેવા લાયક છે. તેઓ નીચે મુજબ છે:—

(૧) એક વિદ્યાર્થીને શાસ્ત્રને લગતી ડીગ્રી આપવમાં આવે ત પહેલા પુરવાર થતું જોઈએ કે એ વિદ્યાર્થીએ થોડા પણ પ્રમાણ શાસ્ત્રના સંબંધમાં શોધ જોળ કરી હતી

(૨) અને આવા શોધ જોળ કરનારા વિદ્યાર્થીએને ઉદ્યોગની સંસ્થાઓની ખાનગી લેબોરેટરીઓમાં પોતાનો અભ્યાસ આગળ વધારવાને કામ કરવાની સગવડ કરી આપવી જોઈએ, આ મુખ્યતાએ જ બરોણર પાર પાડવામાં આવે તો શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ધરાવનારાઓનું પદ કારખાનાવાળાઓની આગળ વધે અને શાસ્ત્ર એ ઉદ્યોગનાકામમાં એક અગત્યનો ભાગ ધર્ષ પડે

કેળવણી ખાતાના મહંમ પ્રધાને નાણાની માગણીના વોટને વાસ્તે જે ભાષણ દીધું હતું તેમાં કહ્યું હતું કે ઔદ્યોગિક શોધ જોળ વધારવાને વાસ્તે એક એકવાઇસરી જોડે 'નીમવાતું' છે. નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ટેકનિકલ શોધ જોળના વહીવટની કમીશનરની યોજના, બ્રિટીશ રંગ બનાવવાની કંપનીઓમાં વધારે શોધ જોળ કરવાને પાર્લામેન્ટની ૧૦૦,૦૦૦ પૌંડની બક્ષીસ, એ સમગ્રી નીશાનીઓ બતાવે છે કે ધારા મંડળ હવે હરદોશની છાંદગીમાં સુધારો કરવાને શાસ્ત્રનો ઉપયોગ રીકારવાને બંધત થયું છે.

ત્યાં સુધી એક સત્તાને સુધાના કામનો અમલ સોંપવામાં નહીં આવે ત્યાં સુધી નાણાની મદદ વગર કીંમતની છે, અને છુટી છવાઇ કોશીસ નકામી છે.

આપણી પાસે કોશિસ છે, નાણાં છે, અને અને ધણાંજ મોટા પ્રમાણમાં કામ કરવાની મંકુષ શકિત છે. વહીવટ અને સંયોજનાએ બેની જોટ છે કે જે અગત્યની જોટ કહી શકાય.

શાસ્ત્રકરો અને વેપારીઓના પ્રતિનિધિઓનું બનેલું એક સેટલ જોડે નીમવું જોઈએ અને વિદ્યાલયોની કેળવણીની સંયોજનાનું કામ એ જોડેને સોંપવું જોઈએ. પેટા ભાગની કમીટીની મારફત એ જોડે પોતાનું કામ કરવું જોઈએ. પેટા ભાગની કમીટીઓ દાખલા તરીકે કેમીસ્ટ્રીની, ફીઝીક્સની, એન્જીનીયરીંગની વીગેરે, હોઇ શકે. આંકડાઓના સંબંધમાં આ સમગ્રી પેટા ભાગની કમીટીઓ એક સરખી હોવી જોઈએ, અને એઓમાંથી સેટલ જોડેના મેમ્બરો ચુટી કાઢવા જોઈએ. આ પેટા ભાગની કમીટીના મેમ્બરોની ચુંટણી બહુજ સંભાળેથી કરવી જોઈએ, આપણે એક કેમીટીકલ કમીટીને દાખલો લઈએ. એ તો દેખાઇતું જ છે કે એક ચુંટણી ભરેલા વિષયની શાખાઓના ચતુર જ્ઞાતાઓએ પોતાની અસુક શાખાના સંબંધમાં પોતાનો અધીપ્રાય આપવો જોઈએ, અને ઔદ્યોગિક કારખાના વાળાઓ, કે જેઓ રસાયણિક શોધ જોળ ઉપર આધાર રાખતા વેપારમાં દોષભા તરીકે રંગવાતા અને ધોવાનો વેપાર પ્રાંત-નિષિદ્ધ સ્થાન ભોગવતા હોય, તેઓને જરૂર કમીટી પર સુકવાળ જોઈએ. જોકે શાસ્ત્ર બહુનારાઓનો આંકડો સાથે હોવો જોઈએ, પણ

WAR NOTE AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

અમેરિકા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં બીનકેળ-વેલાં ચામડાં મોકલવાને લગતી હકીકતની યાદી સુન્નાઈના કલેક્ટર એફ કર્ટ્ઝસ તરફથી બહાર પડી છે. અમેરિકાની કંઈ કંઈ પેઢીઓ પર માલ મોકલી શકાય તેનું લીસ્ટ ચેમ્બરમાંથી મળી શકશે. ચામડાં ન્યુયોર્ક, બોસ્ટન, ફીલા-ડેલ્ફીઆ અને સાનફ્રાન્સીસકો બંદર પરજ મોકલી શકાયે. આ બાબતમાં વધુ માહિતી ચેમ્બરમાંથી મળશે.

યુનાઇટેડ કીંગડમમાં નિકાશ કરવાની બંધી ઠરેલા માલનું છેલ્લામાં છેલ્લું અને સુધા-રેલું લીસ્ટ હમને મળ્યું છે. વધુ વિગત ચેમ્બરમાંથી મળશે.

નોર્થ, સ્વીડન, ડેનમાર્ક, નેધરલેંડ, ઇટાલી, ફ્રાંસ, રશીઆ, સ્વીટઝરલેંડ, રૂમાનીઆ, ર્પેન, પોર્ટુગલ, ઇજીપ્ટ અને જાપાનમાંથી મનાઈ કરવામાં આવેલી તથા અંકુશમાં મુકાયેલી નિકાશની ચીજોનું લીસ્ટ હમને મળ્યું છે વધુ વિગત ચેમ્બરમાંથી મળશે.

ના. હિંદી સરકાર તરફથી એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં આવ્યું છે કે તા. ૨ જુનનેવારી ૧૯૧૬ પછી યુનાઇટેડ કીંગડમ, બીન અંગ્રેજી મુલકો તથા આશ્રિત રાજ્યો સિવાય બીન મુલકોમાં બીન કેળવેલાં ગાયનાં ચામડાં (dryskinned કે arsenicated)—જેનું વજન આઠ રત્ન કરતાં ઓછું હોય—ને મોકલવાની મનાઈ છે.

ના. સરકારના હુકમ ઉલ્લંઘના ખાતા તરફથી એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં

આવ્યું છે કે માલ્ટાની ઇતાલી કોર્ટમાં—કમર્શીઅલ કોર્ટ એફ માલ્ટામાં—એવા નીકોલા નામના વહાણ સામેનો મુકદ્દમા હાથ ધરવામાં આવ્યો છે. તે વહાણ પર અથવા માલ પર કોઈનો દાવો અથવા હક હોય તેણે તરત અરજ કરવી. (૨-૧૨-૧૯૧૫).

ના સરકારના મેલ્બુરી ખાતા તરફથી એક યાદી બહાર પાડવામાં આવી છે કે યુના-ઇટેડ કીંગડમ, ફ્રાંસ, ઇટાલી, રશીઆ (બાલ્ટીક બંદરો બાદ) સ્પેન અને પોર્ટુગલ સિવાયના યુરોપના બધા દેશોમાં તથા ભૂમધ્ય અને કાળા સમુદ્રના પ્રદેશોમાં તોડના દેશાની નિકાશ બંધ કરવી. (૯-૧૨-૧૯૧૫).

ના. સરકારના હુકમ ઉલ્લંઘના ખાતા તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે કે સેન્ટ. લુધઆની રાયલ કોર્ટ (ઇતાલી કોર્ટ) માં સીનીસી વહાણ સામેનો મુકદ્દમા હાથ ધરવામાં આવ્યો છે. (૬-૧-૧૯૧૬).

અમેરિકા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં કંઈ કંઈ પેઢીઓ પર બીન કેળવેલાં ચામડાં મોકલી શકાય તેઓના નામનું વધારાનું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. વધુ વિગત માટે ચેમ્બરમાં ખબર ઠાવવી.

સુન્નાઈના કર્ટ્ઝસ કલેક્ટર તરફથી ખબર મળી છે કે સ્પેન ખાતે બીન કેળવેલાં ચામડાં નિકાશ કરવાના ઇંગ્લેન્ડ બાબતમાં અરજીઓ પર ધ્યાન આપવામાં આવશે. જે લોકો સ્પેન ખાતે ચામડાં મોકલવા માગતા હોય તેણે કર્ટ્ઝસ કલેક્ટર પર અરજ કરવી, જોયો તેને લગતી શરતો વિ. નો માહિતી આપવામાં આવશે. (૨૨-૧-૧૯૧૬.)

દીવાલના માટે દે-સી સંદેશની છેલ્લી ઈજાને જોશો કે ?

મુંબઈના કર્મચારી તરફથી અમે-
રિકામાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં ફોનાપર જીન
કેળવેલાં ચામડાં મોકલી શકાય તે પેઢીઓનું
હેલ્થમાં હેલ્થ સુધારેલું લીસ્ટ અમને મળ્યું
છે. વધુ વિગત માટે મેગરોએ મેગરમાં
ખગર કાઢવી (૧૪-૧-૧૯૧૬).

યુનાઇટેડ કીંગડમમાંથી નિકાસ માટે બધે
ચલવી તથા અંકુશમાં સુકાયેલી ચીજોનું
હેલ્થમાં હેલ્થ તથા સુધારેલું લીસ્ટ અમને
મળ્યું છે વધુ વિગત માટે મેગરોએ મેગર-
માં ખગર કાઢવી. (૧૪-૧-૧૯૧૬).

ના. સરકારના મેડુસુટી ખાતા તરફથી
નીચે પ્રમાણે યાદી બહાર પાડવામાં આવી છે:—

ના. ગવર્નર જનરલ ઇન કાઉન્સિલે દુરમન
પ્રજાઓનાં હિંદી પ્રજાપર નીકળતાં હેલ્થમાં
જે હેલ્થમાં બહાર બહાર ચુકવવામાં આવે તો
ગુનડાપાત્ર લેખાય છે—વસુલ લેવા માટે મી.
પી. એસ. મેલરને મુંબાઈ ઇલાકા (સિંધ તથા
એડન સાથે) માટે નીમ્યા છે. હેલ્થ નીકળતા
પેશામાં નીચેની મુખ્ય જાળતનો સમાવેશ થઈ
લય છે. (૧) વ્યાજ અને નકાનો હિસ્સો,

(૨) હિંદુસ્તાનમાં આયાત કરેલા માલનું ડુ-
રમન પ્રજાના લાભથી કરેલું વેચાણ અને (૩)
દુરમન પ્રજાનાં નીકળતાં સાધારણ હેલ્થમાં
જે હેલ્થમાં ઉપર મુજબ કાંઈપણ હેલ્થ હોય
તેણે મહેરનાની કરી મી. મેલર—કરટો-
ડીઅન એફ એનીની પ્રોપર્ટી—ને ચુકવી આ-
પવું.

વળી મુચના કરવામાં આવે છે કે આવાં
દેવા જાળત જેને કાંઈ ખગર હોય તે પણ ઉપ-
શક્ત અમલદારને જણાવવી. (૧૩-૧-૧૯૧૬).

ના. સરકારના હુકમ-ઉદ્દેશ ખાતા તરફથી
એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં આવ્યું છે
કે ના. શહેનશાહની સરકાર મી. જુલીઅસ
લામને આમસ્ટરડામવાળા લામ પ્રધર્સની પેઢી-
ને વેપારમાં ઉત્તેજન આપતા અટકાવ્યા છે.
આ ઉપરથી ના. સરકાર જણાવે છે કે હવે પછી
મી. જુલીઅસ લામ એકે તેના પોતાના આંગ
પર વેપાર કરવા સામે કાંઈ વાંધો નથી. પરંતુ
વેપાર કરનાર પેઢીઓ ખાતરી કરી કે મી. લામ
વેપારનો લાભ દુરમન પેઢીઓને નથી આપતો,
અને મોકલવામાં આવતા માલ માટે જરૂર
પડતાં સરટીફિકેટો કઢાવવાં જોઈશે.

(૨૮-૧૨-૧૯૧૫).

જવાહીર

જવાહીર.

જવાહીર.

અમુલ્ય રત્ન હીવો.

રૂના વેપારીઓને સીલવાળાઓને તથા રૂને લગતા ધંધાવાળાને જેથી અમેરીકનો
હુરોપીયનો કરોડો રૂપીઆ કમાયા તેણે ગણતરી કરવાનું સાધન.

રૂની વધ ઘટ જોવાને ન તે ઉપર ધીઆન રાખ્યાથી કેમ બજાર વધશે યા ઘટશે તેવી
ગણતરી કરવાનો ધી યોગે કોટન મારકેટ મન્યકી રાયાચાદીક રીપોર્ટ.

માત્ર નજીવી ઈમતમાં વરસ ૧ ના રૂ. ૫ માં નીચે સરનામે લખો.

જી. પી. મોદી.

મેલરનાની કરી લખાવ્યું

પહેલેથી મોકલશે

ઈન્ડોરપોર્ટ સરટીફિકેટ એકાઉન્ટન્ટ,

કાવસઇ પટેલ તમાવ, મુંબઈ,

ધોળોએ ટાઇલ આટ રૂ. બેઠ લીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

CHAMBER'S SECTION.

ચેમ્બરનો વિભાગ.

ના. સરકારના આંકડા ખાતાના ડિરેક્ટર
શ્રી. કીન્ડલે શીરાઝ પર ચેમ્બરની કમીટીની
મીનીટ ચોકલવામાં આવી હતી તેના ઉત્તરમાં
નીચે પ્રમાણે પત્ર આવ્યો છે.

(૧) ગણતરીનાં પુસ્તકોમાં બુદ્ધિ બુદ્ધિ
પરિમાણ વાપરવા બાબે. હિંદુસ્તાનના દરિયાઈ
વેપારનાં વાર્ષિક સરવાલામાં વજનનું પરિમાણ
વેપારી લોકોમાં સાધારણ રીતે વપરાતું હોય
છે તેજ રાખવામાં આવે છે, અને તે સુકરર
કરતી વખતે મુખ્ય મુખ્ય જાહેરાતના કસ્ટમર
ક્લેક્ટરની જોડે તેમજ કોઈ કોઈવાર ચેમ્બર્સ
ઓફ કોમર્સ જોડે મસલહત ચલાવવામાં આવે
છે. દરિયાઈ વેપારમાં નોંધાતા નાણાની ગણ-
તરીનાં લીસ્ટમાં જાહેરાતી માસમાં સુધારો
વધારો કરવામાં આવે છે અને માલના માપ
કે પરિમાણને લગતી સુચના કે સુધારા પર
૧૯૧૬ ના જાહેરાતી માસમાં વિચાર ચલાવ-
વામાં આવશે. હાલના માપમાં સુધારો કરવો
હોય તો ચેમ્બરે સૂચના કરવી, જેના પર પુરતું
લક્ષ આપવામાં આવશે. હિંદુસ્તાનના દરિયાઈ
વેપારમાં પાકિસ્તાનમાં નોંધવામાં આવતી કીમત
ના. હિંદી પ્રધાનના હુકમથી કરવામાં આવે છે
અને આયાત તથા નિકાસ કરનારા બંને
એનો પુરતો ઉપયોગ કરે છે તેમજ તે
બહુ અડચત્તા થઈ પડે છે. કેલ
તથા નવી માર્ગે ચાલના વેપારમાં જ-

ગાળી મણતું ધોરણ રાખવામાં આવ્યું છે
કારણ કે ૧૮૭૬ માં ના. સરકાર તરફથી હુકમ
નીકળ્યો હતો. માટે પ્રાંતિક તેમજ સમસ્ત
હિન્દની ગણતરીમાં મણતું ધોરણ રાખવામાં
આવ્યું છે. ૧૯૦૫ માં નામદાર સરકારે ની-
મેટ્રી આંકડાની કમીટીએ મણતું બદલે હંદ્રવે-
ટનું ધોરણ દાખલ કરવાની સૂચના પર વિચાર
ચલાવ્યો હતો, પણ રેલ્વે તથા આગળોટ
મારફત જતા માલની ગણતરી હમેશાં મણમાં
થતી હોવાથી આ આંકડાઓના હંદ્રવેટ કર-
વામાં કેટલોક ખર્ચ કરવો પડે તથા ભૂલચૂક
થવાને સંભવ રહે, માટે કમીટીએ નિર્ણય
કર્યો કે પ્રાંતિક ગણતરીમાં મણનું જ ધોરણ ચાલુ
રાખવું. સમસ્ત હિન્દની ગણતરીમાં ૧૯૦૬ ની
સાલના એપ્રિલ માસથી હંદ્રવેટનું ધોરણ દા-
ખલ કરવામાં આવ્યું છે. આને લીધે જમીન
પરના વેપારને લગતા આંકડા અને દરિયાઈ
માર્ગના વેપારને લગતા વાર્ષિક આંકડાની સર-
ખામણી થઈ શકે.

(૨) દેશ પરસ્પરના આંકડા બાબત.

ચે. કમીટીને જણાવ્યું છે કે ના. હિંદી
સરકારે ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ કમર્સિયલ
ઇન્ટેલીજન્સ શ્રી. નોએલ પેટનને ૧૯૧૦ માં
ઇમેન્સમાં ભરાયેલી ઇન્ટરનેશનલ ફોર્મરન્સ
ઓફ કમર્સિયલ સ્ટેટીસ્ટીક્સ-વેપારી આંકડાને
લગતું દેશપરસ્પરના મંગેલનમાં પ્રતિનિધિ

મેટ્રીક શીટી ગ્રામી બીટીંગ એવરે શોસે છે.

તરીકે મોકલવામાં આવ્યા હતા. દેશ પર-
સ્પરના આંકડા માટે તે કોન્ફરન્સમાં સાધારણ
વર્ગણી ઘડી કાઢવામાં આવી હતી, અને
તેની પુરતી તપાસ અમારા ખાતામાં કરવામાં
આવી હતી જેથી એ વર્ગણી હિંદુસ્તાનના
વેપારને કેમ લગાડી શકાય તે બરાબર
ગોઠવી શકાય. ફ્રીટી કોન્ફરન્સ આ સવાલ
ઉભો કરે નહિ ત્યાં સુધી આ બાબતમાં
કાંઈ થઈ શકે નહિ. ચાલુ સમયમાં પણ
દેશ પરસ્પરના આંકડાના કોઈ પણ સવાલને
હાથ ધરી શકાય નહિ. તમારા પ્રમુખ તથા
કમીટી પણ આજ મતનાં છે. આ સવાલ
મારા ખાતાનાં લક્ષ પર લાવવા માટે તમારી
ચેમ્બરનો હું આભાર માનું છું.

(૨) ફ્રી વર્ગણી.

ફ્રી અડમ્પ્ટ તથા વરતારને માટે નક્કી
કરવામાં આવેલી ફ્રી બતની વર્ગણીનું લીસ્ટ
આ સાથે ચેમ્બરની બહુ માટે મોકલ્યું છે.

(૪) ઘડિંતા વરતાસ કાઢવાની તારીખમાં
ફેરફાર.

ઘડિંતા વરતાસ કાઢવાની તારીખમાં
ફેરફાર કરવાની બાબત ના. સરકારના હાથ પર
છે. આ સવાલ પર પ્રતિક સરકારતા મત
પુછાવી મંગાવવામાં આવ્યા છે. જ્યારે તે લોકો
પોતાના મત આપશે અને છેવટનો નિર્ણય
કરવામાં આવશે ત્યારે હું ચેમ્બરને જણાવીશ.

(૫) દેશી રાજ્યોના આંકડા.

દેશી રાજ્યો તરફથી બરાબર આંકડા
મેળવવા બાબતમાં ઘણી વાર દેશી રાજ્યોમાં
તેને લગતાં પુરવાં સાધતો હોતાં નથી તેથી
મહુ અધઃ થઈ પડે છે. આ અગત્યની બાબત
પર વધુ સૂચના હોય તો તે પર હું વિચાર
ચલાવીશ.

છેવટે, મારા ખાતાનાં લક્ષ પર આ બધી
બાબતો લાવવા માટે તમારા પ્રમુખ એ. મી.
વાચ્છા અને તેની બાહોશ કમીટીનો આભાર
માનું છું.

(સહી.) જી. ફ્રીન્ડલે શીરાજ.

આંકડા ખાતાના વડા.

ધી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને બુરેની
કમીટીની એક સભા શનિવાર તા. ૪ થી
ડિસેમ્બર ૧૯૧૧ને રોજ સાંજના ૨-૩૦ કલાકે
(મુ. ટા.) મળી હતી જે વખતે નીચે જણા-
વેલા ગુદરથો હાજર હતા.

૧. એ. મી. દીનશા એલ્લજી વાચ્છા.

૨. એ. મી. લલ્લુભાઈ સામળદાસ.

૩. સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદરદાસ ઠાકરસી.

૪. રોક મોતીલાલ વલ્લભજી.

૫. મી. એમ. પી. માદન.

૬. રા. દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી.

૭. રા. મોતીલાલ કાનજી.

૮. રા. નારણજી હરિભાઈ.

૯. મી. સોરાજી એલ્લજી વાડન.

(૧). ગઈ વખતની કમીટીની મીટીંગની
મીનીટ જે સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી
હતી તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

(૨). ઇન્ડો-અમેરિકન ચેમ્બર એન્ડ
કોમર્સની યોજના બાબત અમેરિકાના એક
ચેમ્બર એન્ડ કોમર્સે પત્ર લખ્યો હતો તેની
તોંચ લીધી હતી.

(૩). એસોસિએટેડ ઇન્ડિયન ચેમ્બર
એન્ડ કોમર્સની યોજના તથા વેપારી કોએસ
આગળ રચુ થનાર ખરડો જે કમીટીના મત
માટે મોકલી આપવામાં આવ્યા હતા તે
તરફ પસંદગી બતાવવામાં આવી હતી.

(૪) હિંદુસ્તાન સાથે વેપાર ખીલવવા બાબત પ્રેસ્ટન ચેમ્બર એન્ડ કોમર્સનો એક પત્ર આવ્યો હતો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૫) હિંદી સરકારના વેપાર ઉપયોગ ખાતાના વડા એ. સર વિલીયમ કલાર્ક ચેમ્બરની કમીટીની મુલાકાતે આવનાર હતા તેઓની સાથે કયા વધારા પર વિવેચન કરવું તે નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.

(૬) ખીલ એન્ડ લેડીંગમાં જે ધણીને માલ મોકલવો હોય તથા જે દેશ મોકલવાનો હોય એ વિગેરે માહિતી પશુ આપવા નીચે એવી મતલબનો પત્ર કન્ટેનરના કલેક્ટર તરફથી આવ્યો હતો, જે સૂચના સામે કમીટીને કાંઈ વાંધો નહોતો એમ જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

(૭) ચેમ્બરની કમીટીના કામકાજની કેટલીએક હરીફત બીજાં કોઈ બહાર છાપામાં છપાય તે પહેલાં “ પ્રબંધિત ” માં કેટલીકવાર નોવામાં આવે છે તે બાબે ફરિયાદ કરનારો પત્ર “ સુબંધિતમાચાર ” તરફથી આવ્યો હતો, જે બાબે એમ ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે બહાર કમીટી તરફથી સર્વ

છાપાને પહોંચાડવામાં આવે તેમ બહારના છાપામાં છાપાવી નહીં.

(૮) ચેમ્બર તરફથી એ. સર ફ્રીડેન્શાહ મેહતાના મૃત્યુ બાબે ફ્રીડેન્શાહ મેહતાના ઉપકાર દર્શાવનારો પત્ર આવ્યો હતો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૯) ના. સરકારના આંકડા ખાતાના ડિરેક્ટર મી. શીરાજનો કમીટીની સાથે તેમની ચકલી મુલાકાત બાબે કમીટીના ઉપકાર માનનારો પત્ર આવ્યો હતો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૧૦) રેલ્વે ટ્રેનોમાં સ્ત્રીઓના ઉપયોગ બાબત કેટલીએક સૂચના કરનારો પત્ર શેઠ વલ્લભ નારાયણ દાણી તરફથી આવ્યો હતો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી તથા રમેશ કૌઝ કોર્ટ માટે તેની જે સૂચના આવી હતી તે વધુ વિચાર તથા તપાસ માટે મુલતવી રાખવામાં આવી હતી. બાદ સલા બરખાસ્ત થઈ હતી.

જયસુખલાલ કૃષ્ણલાલ.

સેક્રેટરી,

તા. ૭મી જાનેવારી ૧૯૧૬.

હિંદુસ્તાનમાં બેંકોની સ્થિતિ તથા ચાપલુ-અનામત વિગેરેના આંકડા નીચે મુજબ છે:-

Presidency Banks.

હાલમાં બેંકો.

ચાપલુ તથા અનામત

ડીપોઝીટ.

એ. દરિયાઈ સાલ

ત્રીનાં લીસ્ટમાં ૮૭૦

વધારો કરવામાં આવ્યો છે અને માલના માપ

કે પરિમાણને લગતી સૂચના કે સુધારા પર

૧૯૧૬ ના જાનેવારી માસમાં વિચાર ચલાવ-

વામાં આવશે. હાલના માપમાં સુધારો કરવો

હોય તો ચેમ્બરે સૂચના કરવી, જેના પર પુસ્તુ

લક્ષ આપવામાં આવશે. હિંદુસ્તાનના દરિયાઈ

વેપારમાં પાકડમાં નોંધવામાં આવતી ક્રીમત

ના હિંદી પ્રધાનના હુકમથી કરવામાં આવે છે

અને આયાત તથા નિદાર કરનારો જેઓ

એનો પુરતો ઉપયોગ કરે છે તેમને તે

ખટુ સદાયકર્તા થઈ પડે છે. રેલ

તથા નદી માર્ગે આલતા વેપારમાં જા-

સુધારો

રાખલું ૧૨ જાન્યુ. ૧૯૧૬, ૨૬,૦૦૦

સાલના એપ્રિલ માસે, ૮૦,૦૦૦

ખલ કરવામાં આવ્યું ૧૬,૦૦૦

પરના વેપારને લગતા

માર્ગના વેપારને લગતાના

ખામણી થઈ શકે. ૧૬ રૂ.

, ૩૧,૦૦૦

(૨) દેશ પર ૩૫,૦૦૦

જે કમીટીને ૫૪,૦૦૦

સરકારે ડિરેક્ટર જ

ઈન્ડિયન-ચ મી. નેટ રૂ.

અસેસમાં બરાચલી ૬૫,૦૦૦

એન્ડ કમર્સિયલ મેંપર, ૦૦૦

લગતું દેશ પર ૧૬,૦૦૦

મેટ્રીક શીલીંગથી બ્રીટીશ એરરો ચોસે.

OTHER CHAMBERS

બીજી ચેમ્બરો.

મદ્રાસ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

દેશી માપ-તોલ.

ના. મદ્રાસ સરકારના પત્રના જવાબમાં ચેમ્બરે નીચે મુજબના ઠંઠા કર્યો છે.

“આ ચેમ્બર નામદાર સરકારને સૂચના કરે છે કે મેટ્રીક (metric) સીસ્ટમ હિંદુસ્તાનમાં માપ તોલ માટે દાખલ કરવા માટે તેના ગુણ હોય પર વિચાર ચલાવવો. ઘટતા વિચાર પછી ના. સરકારને લાગે કે એ પોરણ દાખલ કરવું અશક્ય છે તો પછી માપ તોલની કમીટીના રીપોર્ટના આઠમાં પ્રકરણમાં દર્શાવેલી સૂચનાઓ તરફ આ ચેમ્બર મહાનુભૂતી દેખાડે છે. ચેમ્બર વધુ સૂચના કરે છે કે અગ્રેજી રતલ તથા કીલોમીટર એ ગાળે પોરણનાં માપ છે અને અગ્રેજી રતલ આ દેશમાં ચાલે છે તો પછી પરવાના વગર તેનો ઉપયોગ કરવા દેવા ના. સરકારે રતલ આપવી, તથા ફાલનાં માપ તોલ પર જે દેખરેખ રાખવામાં આવે છે તેવી દેખરેખ માત્ર રાખવી. ચેમ્બરના મત પ્રમાણે પોરણનાં તોલ માપ પર હુમેશાં સરકારી છાપ મરાવવાનું ફરજિયાત કરવું જોઈએ.”

અમેરીકા ખાતે આમકાની નિહાશ કરવાની બંધી કરવામાં આવી છે તે જાણતમાં એક ચેમ્બર તરફથી પત્ર ચાલ્યો હતો કે એ પ્રાંત બંધ કાઢી નાંખવો. ચેમ્બરે ના. સરકારને અરજ કરવાનું ડરાવ્યું છે.

મુંબઈ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ

દેશી હવેગોની ખીલવણી અર્થે ના. સરકાર તરફથી નીમવામાં આવેલી કમીટીમાં

ચેમ્બર તરફથી શ્રી. મી. એન. એન. હોળ તથા શ્રી. મી. જે. એસ. વાડલો મીલનને નીમવામાં આવ્યા છે.

ચેમ્બર તરફથી લદાઈના ફંડમાં રૂ. ૨૧,૭૨૫ ભરવામાં આવ્યા છે તેમાંથી રૂ. ૧૫,૦૦૦ મુંબઈ રીલીફ ફંડમાં તથા રૂ. ૬,૭૨૫ વીમ્સ પ્રિંગમાં જમા કરવામાં આવ્યા છે.

માલ પર કોરવામાં આવતા પૈસાનાં કસર નામાં પરની સ્ટેપ ટ્યુટી કમી કરવા માટે ચેમ્બરે ના. સરકારને અરજ કરી છે તથા આજમાય માટે એ અરજીની નકલો બીજી ચેમ્બરો પર મોકલી છે.

એક સરખાં માપ તોલ દાખલ કરવા જાણત વિચાર ચલાવવાને નીમવામાં આવેલી કમીટીના રીપોર્ટ બહાર પડ્યો તે ચેમ્બર પર અભિપ્રાય માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો. ચેમ્બરની કમીટીએ જણાવ્યું છે કે મજૂર કમીટીની તોલ જાણતની સૂચના ૪૦ તોલાનો રતલ, ૪૦ રતલનો મજુ-ગરાબર છે, પણ તે એકદમ દાખલ નહિ થવી જોઈએ સ્થાનિક સરકારો સંયોગે ધ્યાનમાં લઈ રહે તે રહે તે દાખલ કરે એમ થયું જોઈએ. લાકડાંના પીપમાં તેલ ભરી રેલ મારફતે મોકલવાની જાણતમાં ચેમ્બરના એક સભાસદ તરફથી અરજ આવી હતી. શીરસ્તા મુજબ રેલવેની જોખમદારીએ પીપ ચઢાવતી વખતે “એ” ફોમની રીરક નોટમાં સહીકરવી પડે છે, એટલે એમ જાહેર કરવું પડે છે કે પીપ સારી હાલતમાં નથી અને ગળવાની ધારતીમાં છે, માટે રેલવેના નોકરીની બેદરકારીથી થતા

નુકશાન માટે કાંઈ દાદ નથી, પણ માત્ર પીપ ઝોવાય કે ભાંગે ત્યારેજ રેલ્વે કંપની જવાબદાર છે. પીપનું ઝોવાઈ જવું કે ભાંગી જવું કેવચિતજ બને છે માટે રીસ્ક નોટની અસર નહિ જેવી છે. ચેમ્બરને વિનતી કરવામાં આવી હતી કે મજકુર બાબત રેલ્વે કુંપનીના લક્ષ્ય પર લાવવી. મુંબઈ-વડોદરા રેલ્વે કુંપની તરફથી સંતોષ કારક જવાબ મળ્યો છે પણ બીજી રેલ્વેઓ ભેડે મસલહત ચલાવી ખુલાસો બહાર ખાડવામાં આવશે.

બંગાળા ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ.

ઇન્ડિઅન ફેક્ટરીઝ એક્ટ (૧૯૧૧નો ૧૨મો એક્ટ).

આ એક્ટ પ્રમાણે અમુક સત્તાઓ સ્થાનિક સરકાર પાસે છે, તેમાં બાળકોને મીલમાં નોકરીએ લગાડવા બાબતના લાગમાં મુંબાઇની ના. સરકારે થોડાક વધારા કરવાની સુચના કરી હતી, મીલમાં કામ કરતાં બાળકો છ કલાક કામ કરે છે તે વખતના ત્રણ ત્રણ કલાકના બે ભાગ કરવા જેથી વચસો ગાળો નિશાળે જવામાં આરામ લેવામાં વિગેરેમાં ગાળી શકાય આ સુધારો દાખલ કરવાનું પ્રયોજન એમ જતા.

વવામાં આવે છે કે એક મીલમાં છ કલાક કામ કરી બીજી મીલમાં પાંચ કામ કરવા જવાની ટેવનો અંત આવશે, તથા કામ કરતાં બાળકોની કેળવણી અર્થે મીલ માલિકો પર દબાણ કરી શકાય. આ સુધારાનો ખરડો બંગાળા ચેમ્બર પર અભિપ્રાય અર્થે આંચે હતો. ચેમ્બર ઇન્ડિઅન જ્યુટ મીલ એસોસિએશનના અભિપ્રાય સાથે એક મત થઈ છે. તે જણાવે છે કે આ સુધારાને લીધે કેળવણીમાં ખાસ વધારો થશે નહિ, કારણ કે ખુદ મીલોમાં નિશાળો ઉઘાડવામાં આવી છે તે છતાં તેનો જરાખર ઉપયોગ થતો નથી. આ સુધારાને લીધે ઇન્ડિઅન ફેક્ટરીઝ એક્ટની અસરમાં પણ કાંઈ સુધારો થશે નહિ. એસોસિએશનના મત પ્રમાણે બાળકોને લગતા નિયમોનો સમાવેશ ફેક્ટરી એક્ટમાંજ કરવો જોઈએ, અને સ્થાનિક સરકારોના હાથમાં નહિ. આ ઉપરાંત બીજી દલીલો રજૂ કરી સુધારાની વિરૂધ્ધમાં મત આપ્યો છે.

શણના વેપારીઓના પદરપર લાભની બાબતથી અર્થે કલકત્તામાં એક યુરોપીઅન જ્યુટ ડીલર્સ એસોસિએશન સ્થાપવામાં આવી છે. ચેમ્બર આને અનુમોદન આપ્યું છે.

SPINNING & WEAVING RETURNS.

સુતર અને સુતરાઉ કાપડના આંકડાઓ.

ધ. સ. ૧૯૧૫ ના અક્ટોબર માસમાં હિંદુસ્તાનની મીલોમાં નીચે પ્રમાણે સુતર તથા સુતરાઉ કાપડ બનાવવામાં આવ્યાં હતાં.

સુતર (રતલ)

બ્રિટીશ ઈન્ડીયા

૧૯૧૪

૧૯૧૫

મુંબઈ

૩,૦૨,૦૩,૭૨૪

૪,૨૭,૨૫,૫૪૯

મદ્રાસ

૩૪,૮૦,૩૬૦

૩૭,૩૬,૧૩૨

બંગાળ

૨૬,૨૧,૭૫૦

૨૨,૮૦,૦૦૮

યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ

(અ) ૪૦,૬૮,૩૦૩

૩૬,૮૫,૦૩૬

અજમેર મેવાડ

(ક) .....

૩,૨૧,૦૦૫

પંજાબ

(ખ) ૫,૧૦,૮૬૫

૪,૨૧,૧૮૨

દિલ્હી

(ગ) .....

૨,૦૬,૩૬૩

મધ્યપ્રાંતો તથા બિરાર

૨૭,૮૩,૬૬૨

૩૧,૩૬,૩૨૩

બ્રિટીશ ઈન્ડીયામાં કુલ

૪,૩૬,૬૮,૭૨૪

૫,૬૮,૧૭,૫૬૮

દેશી રાખ્યો

૨૭,૫૬,૮૨૧

૩૪,૩૪,૫૧૪

કુલ ...

૪,૩૬,૬૮,૭૨૪

૫,૬૮,૧૭,૫૬૮

કાપડ

બ્રિટીશ ઈન્ડીયા

૧૯૧૪

૧૯૧૫

મુંબઈ

{ રતલ

૧,૬૮,૩૩,૬૪૪

૩,૦૪,૫૮,૫૪૩

{ વાર

૬,૬૫,૫૩,૩૪૮

૧૨,૩૨,૬૬,૧૨૨

મદ્રાસ

{ રતલ

૬,૧૧,૭૮૬

૧૦,૫૪,૬૦૬

{ વાર

૧૬,૬૮,૪૧૫

૩૨,૫૨,૧૦૦

બંગાળ

{ રતલ

૨,૧૩,૧૧૩

૧,૪૬,૬૩૭

{ વાર

૧૧,૦૬,૪૧૨

૬,૩૪,૦૬૨

યુનાઈટેડ

{ રતલ

અ. { ૬,૦૫,૪૫૩

૩૪,૭૩,૦૬૭

પ્રોવીન્સીઝ

{ વાર

અ. { ૩૦,૭૧,૦૮૭

૨,૧૦,૨૭૮

પંજાબ

{ રતલ

ખ. { ૭૧,૭૭૬

૮,૬૭,૮૨૪

{ વાર

ખ. { ૧,૬૦,૦૭૭

૧૧,૬૩,૭૫૮

મધ્ય પ્રાંતો

{ રતલ

૬,૧૬,૧૫૭

૪૪,૮૭,૭૭૮

અને બિરાર

{ વાર

૩૮,૭૭,૪૪૯

૧,૪૦,૨૦૨

અજમેર મે-

{ રતલ

{ ક. ....

૫,૬૭,૨૧૬

{ વાર

{ ગ. ....

૧,૬૬૪

દિલ્હી

{ રતલ

{ ગ. ....

.....

{ વાર

{ ગ. ....

૭૫૭

બ્રિટીશ હિંદુ-

{ રતલ

૧,૬૫,૫૨,૨૨૬

૩,૪૨,૦૫,૩૬૫

સ્તાનમાં કુલ

{ વાર

૭,૬૭,૬૬,૭૮૮

૧૩,૬૮,૮૦,૬૨૬

દેશી

{ રતલ

૧૩,૬૩,૬૬૬

૧૭,૭૬,૬૩૫

રાખ્યો

{ વાર

૫૦,૩૩,૩૩૪

૬૫,૬૮,૧૩૬

અંકદર

{ રતલ

૨,૦૬,૧૬,૨૨૮

૩,૫૬,૮૨,૦૩૦

ટોટલ

{ વાર

૮,૧૮,૩૩,૧૨૨

૧૪,૩૪,૮૦,૦૬૫

(અ) અજમેર મેવાડના આંકડા એમાં આવી નથી.

(ક) દિલ્હીના આંકડા એમાં આવી નથી.

(ખ) સંયુક્ત પ્રતિના આંકડા એમાં આવી નથી.

(ગ) પંજાબના આંકડા એમાં આવી નથી.

(દ) સુર પોલીસના આંકડા મળ્યા નથી.

ઉચ્ચ પોલીસ કચેરા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા કયાં જશે ?

IMPORT OF COTTON YARN.

સુતરની આયાત.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના નવેમ્બર મહિનામાં બ્રિટીશ કિંગ્ડમમાં, પરદેશથી નંબર ૩૧ તથા તેથી ઉપર નંબર ૩૧ સુતરનીએ પ્રમાણે આયાત થયું હતું.

જાત અને નંબર.	બાળાણા.	સુ બર્ડ.	સિ ધ.	મદ્રાસ.	બમ્બી.	ટોટલ.
મુલ્ડર્સ વોટર	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.
નં. ૩૧ થી ૪૦	૨,૧૫,૫૦૦	૩,૧૪,૨૨૮	૩૬૫૦૦	૧,૧૪,૫૦૦	.....	૬,૮૦,૭૨૮
નં. ૪૧ થી ૫૦.	૧૨,૫૦૦	૧,૪૮,૮૬૫	,૫૦૦	૬૦,૫૦૦	.....	૨,૨૨,૩૬૫
નં. ૫૦ થી ઉપર	૬૦,૩૨૭	૧,૩૫,૨૬૦	.....	૬૬,૫૫૦	૫૦૦	૨,૬૫,૬૩૭
આરિન્ગ, રેડ અને બીજા રંગવાળું						
નં. ૩૧ થી ૪૦.	૨,૮૩,૭૦૨	૧,૮૬,૧૬૦	૪૬,૫૦૮	૩,૬૮,૨૭૫	૩૦,૬૦૦	૬,૧૫,૨૭૫
નં. ૪૧ થી ૫૦	... ..	૧૩,૨૨૮	...	૪૫,૨૦૦	૨૬,૬૪૫	૮૫,૦૭૩
નં. ૫૦ થી ઉપર	૫,૬૦૦	૮,૬૧૬	.....	૨૬,૬૦૦	૭,૩૬૦	૫૧,૧૭૬
ટોટલ	૬,૦૭,૬૨૯	૮,૦૬,૩૬૦	૮૩,૫૦૮	૬,૮૭,૬૨૫	૬૫,૧૦૫	૨૨,૫૦,૨૫૭

COMPARATIVE STATEMENT OF TRAFFIC AT THE
PORT TRUST WAREHOUSES FOR THE
MONTH OF DECEMBER 1915.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર માસ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટની ઘેરહાઉસીઝમાંના
વેપારને લગતા સરખામણી કરનારા આંકડા.

	૧૯૧૫ ના જાન્યુઆરી ૩૧ થી નવેમ્બર ને દિને રજાક	૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બરમાં યથેલી ડીલીવરી	૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બરની ૩૧ થી તારીખે રજાક.	૧૯૧૪ ની ૩૧મી ડીસેમ્બર ને દિને રજાક
રૂના કાપડની ગાંસડી	૪૬,૮૨૪	૧૦,૬૮૦	૪૦,૫૫૪	૬૩,૦૨૭
પેટી	૪૮,૩૧૭	૧૮,૮૮૪	૩૬,૫૩૮	૧,૦૬,૭૬૭
દેશી તથા ઉત્તરી પીસથાઇ ગાંસડી	૫૧૮	૨૬૧	૩૬૦	૧,૦૭૭
દેશી તથા ઉત્તરી પેટી	૧,૨૦૦	૧,૮૧૩	૧,૦૫૭	૨,૬૪૬
ટવીસ્ટ અને યાર્ન (સિલ્કાઉના) પેકેજીઝ	૭,૭૪૦	૫,૨૦૪	૫,૬૮૪	૧૦,૫૧૭
દેશી તથા ઉત્તરી પેકેજીઝ	૨,૬૫૪	૩૬૮	૩,૦૮૬	૧,૪૨૬
ગાંધાના ટન	૩,૮૧૩	૨૨૪	૩,૦૭૧	૪,૪૧૭
પીતળના ટન	૧,૭૬૫	૨૨૭	૧,૫૪૬	૩,૨૧૪

ધી બોર્ડે ટાઇલ માર્ક ૨૧ બેઝ સીટ ફાઇ સુબર્ડ.

			૧૯૧૪	૧૯૧૫
			રૂ.	રૂ.
લાકડાં	...	...	૬,૬૪,૬૦૯	૭,૧૩,૪૨૦
રમકડાં	...	...	૧,૮૬,૦૬૪	૪,૧૮,૨૫૨
છત્રીઓ	...	...	૧,૨૬,૬૯૮	૯૩,૬૯૬
છત્રીઓનો સામાન	...	...	૧૬,૬૬૦	૧,૨૫,૭૧૪
કુલે આયાત	...	...	૧૧,૯૩,૭૩,૭૦૮	૧૨,૦૬,૭૩,૦૬૫
Exports.				નિકાશ.
ચીજોનાં નામ.			૧૯૧૪-રૂ.	૧૯૧૫-પૌંડ.
જીવતાં જનાવરો	...	...	૭૭,૨૮૬	૧,૬૨,૨૬૫
પ્રસ કરવા માટે રેસા	...	...	૧,૬૮,૫૦૧	૩૫,૬૨૦
મીણુગત્તી	...	...	૨,૦૯,૨૨૬	૧,૦૩,૩૨૧
સોલ્ટ પીટર	...	...	૫,૭૫,૭૪૨	૨,૩૪,૮૫૬
ફેલસા	...	...	૪,૭૦,૧૧૪	૫,૮૫,૨૦૩
કોપી	...	...	૩,૩૪,૦૨૬	૪૬,૬૭૧
કાથો, (સાંદરી)	...	...	૧૧૫	૪,૫૮૬
દોરડાં	...	...	૪,૨૫,૫૧૩	૬,૦૪,૮૮૭
દવાઓ	...	...	૧,૧૪,૨૩૦	૧,૧૭,૬૫૬
ગળી	...	...	૮,૬૪,૩૮૨	૧૮,૮૬,૨૭૫
હરકાં બેકાં	...	...	૨,૨૧,૭૫૨	૩,૮૬,૩૮૭
બુગડાં, આમડાં રંગવાની ચીજો કુલ	...	...	૩,૧૪,૮૬૫	૪,૬૩,૨૫૫
ફળ ને શાક	...	...	૩,૩૧,૦૮૧	૩,૭૧,૭૧૯
કાંચર	...	...	૫૩,૬૬૭	૪૮,૦૩૫
ચાખા	...	...	૧,૩૩,૭૪,૮૨૧	૬૩,૮૦,૬૪૧
ઘડાંની સરકારી ચલત	...	...	.....	.....
કુલ ઘડાં	...	...	૭૧,૬૦,૦૫૮	૩૬,૬૭૭
ઘડાંનો લોટ	...	...	૭,૪૯,૬૫૦	૧૩,૮૩,૬૪૨
ગીજી ભતનો દાણો	...	...	૧૬,૪૧,૬૦૧	૨૫,૫૧,૭૪૫
વગર ફેળવાયલાં આમડાં	...	...	૩૦,૭૬,૬૮૭	૭૬,૭૬,૧૫૭
લાખ	...	...	૩૪,૫૫૫	૩૨,૪૬૧
ફેળવાયલાં આમડાં	...	...	૪૭,૦૪,૦૮૬	૩૩,૫૩,૬૦૬
દારૂ	...	...	.....	.....
રણર	...	...	૧૫,૫૮,૧૨૪	૧૦,૨૦,૧૨૦
ખાતર	...	...	૩,૦૦,૮૫૪	૧,૬૨,૫૮૩
મેંઝીનીઝ	...	...	૫,૬૩,૦૨૨	૧૧,૮૬,૩૧૦
સોડા અને સ્ટીલ	...	...	૪,૧૦,૫૬૧	૨,૨૩,૬૬૨
ધાતુ કુલ	...	...	૧૩,૪૬,૦૭૧	૨૪,૪૩,૬૨૩
મીણુ	...	...	૫,૭૫,૦૨૪	૫,૭૭,૨૮૪
ચાખરખ	...	...	૨,૨૭,૪૮૧	૧,૬૦,૧૭૪
દીવેલ	...	...	૧,૦૫,૧૨૨	૧,૧૭,૭૨૮
કોપરેલ	...	...	૩,૨૭,૬૮૨	૩,૬૩,૭૬૬

મેટેલીક શીલીંગની સારી ડીઝાઇન ગમશે કે ?

	૧૯૧૪	૧૯૧૫
અળસીનું તેલ	૩,૫૧૭	૭,૪૫૨
બીજી ભવતાં તેલો મળી કુલ...	૮,૬૦,૭૨૯	૧૦,૮૧,૬૭૦
ખોળા	૬,૮૪,૧૬૬	૬,૫૬,૫૨૧
અપ્રીણ	૨૦,૦૪,૫૩૦	૬,૪૨,૧૦૦
ધી	૩,૦૨,૨૫૪	૨,૫૭,૫૭૦
દીવેલી	૫,૪૧,૮૦૬	૮,૭૭,૨૨૩
ટાપરાં	૩,૬૬,૨૭૫	૬૨,૮૬૦
કપાસીયા... ..	૧૨,૧૬,૭૧૦	૨,૩૨,૫૮૬
ભોયસીંગ	૪,૪૬,૮૪૨	૭,૬૬,૧૮૪
અળસી	૩૬,૪૬,૦૦૧	૧૧,૨૫,૨૧૦
ખસખસ... ..	૨૦,૭૪૪	૨,૪૮,૦૬૮
સરસવ	૩,૬૪,૭૮૬	૧૧,૦૭,૧૫૬
તલ	૩,૬૦,૬૩૮	૧૫,૪૮૭
તેબનો	૫.૭૧,૦૧૬	૩,૪૫,૬૨૪
ખાંડ	૪૨,૧૩૬	૫૭,૬૬૪
ચા	૩,૫૨,૨૪,૪૪૨	૨,૧૦,૭૦,૭૬૬
કાચું કે	૫૬,૭૩,૮૬૮	૧,૦૨,૩૩,૧૮૪
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	૬૬,૬૩,૩૬૧	૬૬,૮૪,૪૭૬
રૂમાલ અને શાલો	૧,૦૩,૨૭૭	૧,૧૫,૫૮૬
પીમ શુભ	૮,૪૨,૬૩૨	૧૫,૩૨,૬૪૫
શણ	૨,૮૬ ૭૨૮	૩,૭૫,૨૬૭
જ્યુદ કાચું	૧,૬૧,૩૨,૬૦૪	૨,૦૪,૫૨,૩૭૮
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	.....	૧૦,૦૦૦
અની બેગઝ	૧,૬૬,૬૫,૮૩૬	૧,૬૨,૭૫,૮૮૪
ગુણપાટ	૧,૭૪,૭૬,૬૭૮	૧,૨૦,૦૬,૮૬૫
દેશમ (કાચું)	૨,૨૦,૨૧૫	૬૩,૩૮૬
દેશમ કુલ	૨,૩૩,૪૦૭	૬૮,૬૨૬
ઉન કાચું	૧૮,૪૩,૮૬૦	૧૭,૬૦,૦૭૭
ઉનની ધાળત્રીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૧,૨૦,૧૩૬	૬૬,૬૦૩
તળાકુ, બીડી વિગેરે	૨,૫૦,૭૬૬	૩,૧૬,૮૬૫
લાકડા, પાત્રીયાં વિગેરે	૫,૮૭,૫૬૨	૭,૪૬,૪૪૩
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } સરકારી ઘઉંની નિકાશ સાથે }	૧૫,૭૦,૭૦.૪૧૨	૧૩,૮૪,૩૭,૬૭૩
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } ઘઉંની સરકારી નિકાશ સિવાય. }	.....	૧૩,૮૪,૩૭,૬૭૩

IMPORTS & EXPORTS OF GOLD & SILVER.

સોના રૂપાંની આયાત અને નિકાશના આંકડા.

ઈ. સ. ૧૯૧૫ ના નવેમ્બર મહિનામાં થયેલી સોના રૂપાંની આયાત અને નિકાશના આંકડા નીચે આપ્યા છે:—

IMPORTS OF GOLD સોનાની આયાત.

દેશનું નામ.		૧૯૧૪ રૂ.	૧૯૧૫ રૂ.
બંગાળા	...	૪,૫૬,૭૧૭	૧૦,૬૮,૨૧૩
મુંબઈ	{ ખાનગી	૩૨,૪૭,૨૧૫	૨૫,૫૪,૫૭૮
	{ સરકારી	.....	.....
સિન્ધ	...	.....	.....
મદ્રાસ	...	.....	.....
બર્મા	...	૮,૧૦૦	૧૪,૫૫૦
કુલ	{ ખાનગી	૩૭,૧૫,૦૩૨	૩૬,૬૭,૩૪૧
	{ સરકારી	.....	.....

EXPORTS OF GOLD.

સોનાની નિકાશ.

બંગાળા	...	૧,૭૨૨	૧૪,૬૬૬
મુંબઈ	{ ખાનગી	૧,૦૩,૫૦૦	૩૦,૦૧૦
	{ સરકારી	૩,૫૨,૫૦૦	.....
સિન્ધ	...	.....	.....
મદ્રાસ	...	૪૪૨	.....
બર્મા	...	.....	.....
કુલ	{ ખાનગી	૧,૦૫,૬૬૪	૪૫,૦૦૬
	{ સરકારી	૩,૫૨,૫૦૦	.....

IMPORTS OF SILVER

રૂપાંની નિકાશ.

IMPORTS OF SUGAR.

પરદેશી ખાંડની આયાત.

ક. સ. ૧૯૧૫ ના નવેમ્બર માસમાં હિંદુસ્તાનમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

જે દેશોમાંથી આયાત થઈ હોય તેનું નામ.	૧૯૧૪	૧૯૧૫
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
ડેનમાર્ક	.....	.....
જર્મની	.....	.....
હોલેન્ડ	.....	.....
બેલજીયમ	.....	.....
ફ્રાન્સ	.....	.....
ઑસ્ટ્રીયા હંગરી	.....	૨૦૨
સ્વેડિશ સેટલમેન્ટ્સ.	૩,૬૫૬	૨,૫૩૬
જાપાન	૫,૮૧,૬૧૫	૬,૨૩,૦૮૬
ચીન	૭૮૬	૧૬,૮૬૨
જાપાન	.....	૨,૪૧૧
યુનાઇટેડ કીંગડમ	૧૩૬	૭૪૨
ધર્મ	.....	૧૨૬
મોરીશિયસ	૮૬	૮૧,૧૭૭
વેસ્ટ ઇન્ડીઝ	.....	.....
સાઉથ અમેરિકા	.....	.....
ઑસ્ટ્રેલીયા	.....	.....
પીઆર હોશી	૧૭	૫

બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

નામ.	બીટની ખાંડ.		ચેરડીની ખાંડ.		ટોટલ.	
	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૫
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
બંગાળ	...	...	૪,૬૩,૮૭૫	૫,૮૪,૩૮૨	૪,૬૩,૮૭૫	૫,૮૪,૩૮૨
સુબ	...	...	૭૪,૨૦૭	૨,૨૦,૬૧૬	૭૪,૨૦૭	૨,૨૦,૬૧૬
સિંધ	...	૨૦૨	૩,૪૬૦	૨,૬૬,૧૨૦	૩,૪૬૦	૨,૦૬,૩૨૨
મદ્રાસ	...	...	૩૩,૪૪૧	૪,૮૬૬	૩૩,૪૪૧	૪,૮૬૬
ગુર્જા	...	...	૧૧,૫૮૬	૭,૪૦૪	૧૧,૫૮૬	૭,૪૦૪
કુલ	.....	૨૦૨	૫,૮૬,૬૦૨	૧૦,૨૬,૭૨૧	૫,૮૬,૬૦૨	૧૦,૨૬,૬૨૩

નવાં પેટંટે.

ઠસકત્તાની પેટંટ, ઝોફીસમાં નવી શોધો માટે પેટંટે મેળવવા સને ૧૯૧૫ ના બતેવારી માસની તા. ૧૪ સુધી નીચે મુજબ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી.

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
બાલ્યુ. એમ. એમ. શ્યુટ	પાણીના પેપમાં સુધારો.
એચ. ડી. રેનડ્રીન.	ધાતુવાળા પદાર્થોમાંથી ધાતુ કાઢવાની રીતમાં સુધારો.
ઇ. ટી. વીલીઅમ્સ.	રેફ્રીજરેટીંગ મશીનમાં સુધારો.
વાયરલેસ ટેલિગ્રાફ કું. લીમીટેડ.	દોરડાં વગર સંજનલ આપવામાં સુધારો.
મી.કે.એમ.	પાણીના મીટરમાં સુધારો.

COMMERCIAL INTELLIGENCE.

વેપારી બાતમી.

આ મથાળાં નીચે અમે જુદા જુદા દેશના કૉન્સલો તરફથી તથા બીજા મુલકો તરફથી આવેલી બાતમીઓ આપશું. અત્રેના કોઈ પણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈ પણ જાતની વેપારી બાબત સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પણ આ કૉલમમાં દાખલ કરીશું.

ખજાર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	કઈ બાબતનો વેપાર કરવા માંગે છે તે.
ધો ઇન્ડિઅન ટ્રેડ જર્નલ " ઇ. ૧૯૮	લંડનની એક પેલી.	ગાડાનાં પૈકાં બનાવનાર જેઠે પત્ર-વ્યવહાર કરવા માંગે છે. આ ગાડાં ટ્રાન્સપોર્ટમાં કામ લોવાનાં છે માટે મજબુત આશયુક્તાં કે નરમ લોઢાનાં હોવાં જોઈએ.
" ઇ. ૧૯૯	દક્ષિણ ત્રાવણકોરમા કોલાચલનો એક વેપારી.	વીજળીના કામમાં વાપરવા માટે અગરબ જરીદનારાઓ જેઠે પત્ર વ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૦	ગ'જમ જીલ્લામાં બરહામપોરનો એક વેપારી.	જીનજીરી તથા બોમ્બેઈ'ગુનું તેલ તથા બોળના વેચાણ માટે કલકત્તામાં આઈતીઓ નીમવા માંગે છે.
ઇ. ૨૦૧	મૈસુર રાજ્યનો એક અમલદાર.	રશીયન સૂર્યમુખી (સનફ્લાવર) નાં બીયાં તથા તેલના ખરીદનારા જેઠે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૨	કેનેડાની એક પેલી.	સ્કું મશીનરીની બનાવટનો માલ ખરીદનારા જેઠે પત્રવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૩	પંજાબમાં હાંઆવેલીમાં એક કારીગર.	કલકત્તામાં એજેવ (ajay) ના રેસા તથા દોરડાં ખરીદનારા જેઠે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૪	સ્વીટ્ઝરલેન્ડમાં બેઝલની એક પેલી.	કેસીન (Casein) બનાવનારા જેઠે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છે છે.
" ઇ. ૨૦૫	મદ્રાસ ઇલાકામાં ટ્રીચીનોપલીની એક પેલી.	ચુનાના પથરા અને ગાલણ ખરીદનારા જેઠે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૬	સંયુક્ત પ્રાંતોમાં સહસનપુરનો એક કારીગર	અળસીનું તેલ ખરીદનારા જેઠે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૦૭	ઇટાલીની એક પેલી.	કલકત્તા ખાતેથી નિકાશ કરતા વેપારીઓ જેઠે બહારોણદાર વ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.

ધી બોમ્બે ગ્રામલ માર્કેટ રજ બેઠ સીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

ખબર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	ક'ઈ જાણતો વેપાર કરવા માગે છે તે.
„ ઇ. ૨૦૮	યુનાઇટેડ સ્ટ્રેટ્સમાં પ્રોસ્ટનની એક પેલી.	હિંદમાંથી ખીકાનેર, કંદહાર વિગેરે જાતનાં હન વહાણે ચલાવનારાં જાડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૦૯	યુનાઇટેડ સ્ટ્રેટ્સમાં ફીલાડેલ્ફી-આની એક પેલી.	વચ્ચ નાગનાં મુળીયાં અને પાતરાં મોકલનારાં જાડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૧૦	યુનાઇટેડ સ્ટ્રેટ્સમાં ન્યુયોર્કની એક પેલી.	સસ્તી હલકી ત્રણ બેઠકવાળી મોટર વેચવા માટે કલકત્તામાં આડતીઓ નીમવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૧૧	સ્પેનમાં બારસીલોનાની એક પેલી.	કપાસ, શણ, લીંડી, વિ. મોકલનારાં વેપારીઓની આડત રાખવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૧૨	લંડનની એક પેલી.	કપાસના હન માટે કાગળની ચક્કીઓ ખનાવનાર જાડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.
દેશી વેપારી એમ્બર.	સીલોનની એક પેલી.	સીલોનનો માલ ચા, કોપરાં, કોપરેલ, દોરકાં, સમુદ્રીણ, સીંદરી, એલચી વિ. ઠગીશનથી મોકલવા ખુશી છે.

જે ઠેકાણે ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ લખ્યું નથી તે ઠેકાણાની સઘળી જાતની આ માટે એમ્બરમાં જાતને મળવું અથવા પુછાવી જોવું.

ઉપરની જાતનીઓમાં જે ઠેકાણે ‘ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ’ લખેલું છે તેના સંબંધમાં ત્રીધું હાયરેક્ટર જનરલ ઓફ કોમર્શિયલ ઇન્ડેસ્ટ્રીઝ, કલકત્તાને પુછાવી જોવું. (આ એમ્બરનું નામ તે કાગળમાં લખવું).

નોટ.

“ધી ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ”ના નંબરની જાતનીઓના સંબંધમાં તે જાતની માગનાર વેપારી યા પેલીએ જેક રેકર્ડ્સ અથવા સારી જોગબાણનું પત્ર મોકલવું પડશે તે શિવાય તેવી જાતનીઓના જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

देशी वेपारी चेम्बरनुं मासिक.

पुस्तक ८ मुं VOL. VIII. MARCH. 1916. No. 9 मार्च १९१६. अंक ९ भा.

अनुक्रमशिका.	Page.	INDEX.	Page.
विषय.		Subjects.	
१. अधिपतिनी नांथ ...	३६४	1. Editor's Study ...	364
२. साक्षार स्वीकार ...	३६८	2. Reviews ...	368
३. वेपारी विषयो ...	३७१	3. Commercial Subjects ...	371
(अ) अर्थशास्त्रा सिद्धांत ...	३७१	(a) Elements of Political Economy ...	371
(ब) मुख्य मंडीस संस्थानेनी स्वदेश ...	३७८	(b) Protection in British Colonies ...	378
(क) संयुक्त भतीभा औद्योगिक प्रगति ...	३८०	(c) Industrial Progress in the United Provinces ...	380
(ड) कानपुरा वाणिज्य स्थान ...	३८३	(d) Emporium ...	383
(ई) मुंबईभा टेक्नीक वायवरी ठपा ...	३८३	(e) Technical Laboratory in Bombay ...	388
४. लडाईं अने वेपार संजोधी वधु सर- कारी लखेरनाभां ...	३८५	1. War Notes and Notifications ...	385
५. चेम्बरना विभाग ...	३८७	3. Chamber's Section ...	387
६. धीछ चेम्बर ...	३९०	6. Other Chambers ...	390
७. वेपारी अखर ...	३९१	7. Commercial Notes ...	391
८. वेपारी भातगोवो अने आंकडावो ...	३९१	8. Commercial Intelligence and Statistics ...	396

जोगवुस वर्षो मुधी २५० वेसाळाछ वीसापर तरुथी पद्धत पद्धत हव, तेवुं

व्यापारी आलभमां अती उपयोगी वधु पडल

धी छन्डीयन कमर्शियल डेलेन्डर अने गाछड

थाने

डी.डी. वेपारी पंचांग.

(संवत् १९७१ सुं)

तथा भात, छन तथा मशीनरी वीजेरे इरेड लतना व्यापारने खगती संयुक्त छडीकत सहीत
आप्पा छीदनी छन, प्रेस डेकडनीना वीकडनी माहीती आपनार.

डी० ड० १-८-०. वी. पी. ड० १-१२-०.

मलो या लयो कर्ताने:-

डेप्यरर न. भास्तर.

इनसल्टींग जेन्टनीयर

नवी कंत्राक्टर वी.डी.ग, सुनालुडी रस्तो, आंदरोड-मुंबई.

छन्डीयाभां इक्वारींग टाईलतुं लखीतुं जातुं—धी जेवजे टाईल मार्च २१ मेक श्रीट, इस्ट, सु

અધિપતિની નોંધ.

EDITOR'S STUDY.

અધાધિત આયાત પદ્ધતિ
કે

આધિત આયાત પદ્ધતિ.

આપણા દેશમાં પરદેશી માલની આ-
યાત પર જકાત નાંખવી કે નહિ એ મવાલ
હાલ સખત રીતે ચર્ચાય છે.

આધિત પદ્ધતિવાળા એટલે જકાત નાં-
ખવાની તરફેણવાળા, પોતાના સિદ્ધાંતો પ્રજા
સમક્ષ મુકે છે તે ઉપરાંત તેની વ્યવહારિક
સવળતા સિદ્ધ કરવા દયાંતો આપે છે. આ
પ્રમાણે તેઓ સચના કરે છે કે આયાત થતી
મોટરગાડી પર જકાત શા માટે નહિ નાંખવી ?
એક પત્રની ગણતરી પ્રમાણે ગયા દશ મહિ-
નામાં રૂા. ૭ લાખની મોટરગાડી આયાત કર-
વામાં આવી હતી, એટ છીટનમાં આ બહુ
પીડાકૂપ થઈ પડ્યું છે કારણ કે ત્યાં
માસિક રૂા. ૧,૫૦,૦૦,૦૦૦ ની કીંમતની મોટર
ગાડીઓ વગર જકાતે આયાત કરવામાં આવી
હતી, જ્યારે ત્યાંની જ બનેલી વિલાયતી ગા-
ડીઓને ૪૫ ટકા અમેરિકામાં આયાત થતી
બખત જકાત આપવી પડે છે.

સંખ્યા કીંમત રૂા.

મે ૧૯૧૪ ૬,૯૮૨ ૧૧,૨૨,૭૭૦

તથા

મે ૧૯૧૫ ૧૧,૬૮૮ ૩૩,૪૦,૦૩૩

ની આખરે પુરા થતા ૧૧ માસમાં મોટ-
રની આયાત આ પ્રમાણે થઈ હતી.

કેન્ડીના માસિક વેપારી પત્રમાં, જ્યારે
યુનાઇટેડ રેટરસના કોઈ પણ ઉદ્યોગ ઉપર
પરદેશી હરીફાનો કાંઈ ત્રાપ આવે છે ત્યારે
શી શી મુક્તિઓ કામે લગાડે છે, તેની વિગત
આપવામાં આવી છે.

આમાંથી બે દાખલા લઈએ. સને ૧૮૯૦
માં યુનાઇટેડ રેટરસ એટ છીટનમાંથી રૂા. ૩,૪૦.૦૦૦
ટનની રકાબીઓ આયાત કરતું હતું. ત્યાંની
સરકારને તપાસ કરતાં લાગ્યું કે યુનાઇટેડ
રેટરસમાં શા માટે ટીનની રકાબીઓ નહિ બની
શકે. ત્યાર પછી આયાત થતા દર રતલ પર
૨.૨ ટકાની જકાત નાંખી. પરિણામે એ દેશ
સા દેશ કરતાં વધારે રકાબીઓ બનાવે છે.
૧૯૧૧માં તે દેશમાં રકાબી બનાવવામાં રૂા.
૧૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ નું કલાર્થ વપરાયું-અને
વિલાયતી ઉદ્યાને સખત ફટકો પડ્યો. તેમજ
ખાંડના ઉદ્યોગ બાબે, જ્યારે મેક્સીકોની ટારીફ
ઘટાતી હતી ત્યારે આવાત થતી ખાંડ પર દરેક
રતલ પર એક આનો જકાત લેવામાં આવતી
હતી. તે વખતે અમેરિકામાં ખપતી ખાંડનો
આક્રમો હિસ્સોજ અમેરિકામાં પેદા થતો હતો.
ખાંડની ખપત ત્યાંની પેદાશ કરતા આઠ ગણી
હતી એટલે પરદેશી ખાંડ પર નાખવામાં
આવતી જકાત ખરીદનારાઓ પામેથી લેવામાં

કરનીચરના માટે દેના ટાર્જસને મોટા જથ્થો ક્યાં ?

આવતા લાવમાં ઉમેરાતી. આ પ્રમાણે ખાંડની જઠાતમાંથી આશરે ૫,૫૦,૦૦,૦૦૦ ડોલર મળતા, અને સવાલ એ ખટો થયો કે દેશી ખાંડના ઉદ્યોગને કેમ ઉત્તેજન આપવું તથા પ્રબલને આડકતરા કરમાંથી કેમ બચાવવા. સરકારે ખાંડ પરની જઠાત કાઢી નાંખી એટલે

પરિણામે ૫,૫૦,૦૦,૦૦૦ ડોલર લોકો પાસે ગયા, પણ દર વર્ષે ૭૦,૦૦,૦૦૦ ડોલર જેટલી મદદ દર રતલ પર એક આના લેખે, સાંથી સરસ ખાંડ બનાવનારાઓને આપવા માંડી. ૧૯૦૨ના સાલમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં દુનિયામાં બનતી ખાંડમાંથી ૬૭ ટકા ખાંડ બનવા માંડી.

અત્રેના પરદેશ ખાતાના વેપારમાં જે ચલતી થતી જાય છે તે નીચેના આંકડા પરથી માલુમ પડશે.

					૧ લી એપ્રિલથી ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૧૪.	૧૯૧૫
					રૂ.	રૂ.
આયાત વેપાર ...	...	...	...	...	૨૬,૦૬,૦૪,૩૧૯	૧૬,૯૭,૩૦,૧૨૪
નિકાશ વેપાર ...	...	...	...	...	૩૧,૨૭,૮૪,૬૧૪	૧૫,૩૦,૨૮,૧૪૧
કુલ ...	...	...	...	...	૬૦,૨૭,૮૮,૯૩૩	૩૨,૨૭,૫૮,૨૬૫
					૧ લી આગસ્ટથી ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૪.	૧૯૧૫.
					રૂ.	રૂ.
આયાત વેપાર ...	...	...	...	...	૨૧,૦૯,૩૩,૧૫૩	૨૨,૦૩,૧૩,૪૮૪
નિકાશ વેપાર ...	...	...	...	...	૧૦,૨૬,૧૮,૦૮૧	૧૯,૪૨,૫૧,૫૫૨
કુલ ..	...	...	...	...	૩૧,૩૫,૫૧,૨૩૪	૪૧,૪૫,૬૫,૦૩૬
					૧ લી એપ્રિલથી ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૪.	૧૯૧૫.
					રૂ.	રૂ.
આયાત વેપાર ...	...	...	...	...	૫૦,૪૫,૩૭,૪૭૨	૪૦,૦૦,૪૩,૬૦૮
નિકાશ વેપાર ..	...	...	...	...	૪૧,૫૧,૦૨,૬૯૫	૩૪,૭૩,૦૯,૮૧૭
કુલ ...	...	...	...	...	૯૧,૯૬,૪૦,૧૬૭	૭૪,૭૩,૫૩,૪૨૬

૧૯૧૫-૧૬ ના દેહલા પ્રજા મહિનામાં પણ નો આ વધારો દ્રષ્ટી રહે તો ૧૯૧૪-૧૫ ના આંકડા (૧૧૫૩ કરોડ) કરતાં આ કાંઈ બહુ ઓછા નહિ ગણાય.

પરંતુ જ્યારે ૧૯૧૩ તથા ૧૯૧૫ ના વર્ષના આંકડા સરખાવીએ તો પાછા નાસીપાસ થઈએ છીએ. ૧૯૧૩ માં પરદેશનો વેપાર રૂ. ૧,૬૮, ૬૬, ૧૭, ૭૭૩ નો હતો. ૧૯૧૫

મા તે ૩ ૯૮, ૩૯, ૫૭, ૨૫૦ નો હતો એટલે એકદમ ૭૦ કરોડ ઓછો થયો.

ડીસેમ્બરમાં આપણે નિકાશ વેપાર થયો જ હતો પરંતુ આયાત વેપાર મંદ હતો એટલે સરેરાશ મંદી હતી.

આયાત વેપાર.

આગસ્ટ	૧૯૧૪	૧૯૧૫	વકાવત.
	રૂ.	રૂ.	રૂ.
આગષ્ટ ...	૫,૩૦૧૧,૬૦૪	૪,૮૩,૩૦,૮૪૪	- ૪૬,૮૦,૭૬૦
સપ્ટેમ્બર ...	૨,૭૩,૨૭,૨૮૮	૫,૧૧,૩૬,૨૬૨	+ ૨,૩૮,૦૮,૬૭૪
ઓક્ટોબર ...	૪,૨૮,૨૪,૮૦૫	૪,૮૩,૧૦,૫૨૧	+ ૫૪,૮૫,૭૧૬
નવેમ્બર ...	૪,૬૮,૨૮,૧૬૪	૪,૬૦,૪૩,૬૭૬	- ૭,૮૪,૫૧૫
ડિસેમ્બર ...	૪,૩૬,૪૧,૧૭૨	૩,૬૪,૬૨,૧૭૮	- ૭૪,૪૮,૬૬૪

નિકાશ વેપાર

	૧૯૧૪	૧૯૧૫	વકાવત રૂ.
	રૂ.	રૂ.	
આગષ્ટ ...	૨,૬૧,૦૫,૪૪૫	૨,૬૬,૨૭,૬૧૦	+ ૫,૨૨,૪૬૫
સપ્ટેમ્બર ...	૧,૧૪,૫૧,૬૫૪	૩,૮૨,૪૧,૮૪૩	+ ૨,૬૭,૯૦,૧૮૯
ઓક્ટોબર ...	૧,૪૧,૨૫,૩૬૮	૪,૨૮,૦૮,૩૭૧	+ ૨,૮૬,૮૨,૩૬૭
નવેમ્બર ...	૨,૨૬,૮૦,૭૧૫	૨,૫૭,૭૩,૨૨૫	+ ૩૦,૯૨,૫૧૦
ડિસેમ્બર ...	૨,૫૫,૫૪,૮૬૮	૪,૫૮,૩૩,૮૪૮	+ ૨,૦૨,૭૯,૯૭૯

જ્યાં વર્ષના નુકસાન કારક વેપારમાં ઘણા ઘટાડો થયો છે અને પરદેશના વેપારની કુલ કિંમતમાં વધારો થયો.

આ વખતના લેખોમાં “ મુખ્ય બ્રિટિશ સંસ્થાનેની સ્વદેશી ઉદ્યોગો તરફ સહાયતા ” એક વચ્ચારવા ચોક્કસ તથા પુષ્ટિ લાયક લેખ છે. બ્રિટિશ સામ્રાજ્યનાં જુદાં જુદાં સંસ્થાનેના આર્થિક સ્વાતંત્ર્યથી પોતાના સ્વદેશી ઉદ્યોગો કેવી રીતે ખીલવે છે, તે આલેખવાનો પ્રયાસ છે. સંસ્થાનેના બ્રિટિશ લાભો રહ્યાં પછી પોતાના લાભનું સ્વલ્પ કરવા દેરીફ અને ગાંધિત પદ્ધતિ અખત્યાર કરતાં કરતાં નથી અને આ રહ્યાં ઇંગ્લાંડ પછી વધો લેવું નથી. એજ બ્રિટનની ઉદારતા અને એજ સંસ્થાનેની વાણિજ્ય ઉન્નતિ અત્યે દીલસોઝી.

સીડનહામ કોલેજ ઓફ કોમર્સ એન્ડ ઇકોનોમીક્સના ઉત્સાહી પ્રિન્સીપાલ તરફથી અમને જણાવવાની ફરમાય થઈ છે કે નોર્થિંગહામ યુનીવર્સિટી કોલેજવાળા પ્રોફેસર જે. એ. ટોડ તા. ૬ જુ અને ૮ મી માર્ચ ૧૯૧૬ને રોજ રહ્યાં ૬-૦ (રૂ.) નાં વાગે મજકુર કોલેજમાં કપાસને લગતાં આપનાર છે. પ્રો. ટોડ હાલ પંજાબ

યુનીવર્સિટીમાં કામ કરે છે, પણ મુંબઈના આમંત્રણને ખાસ માન આપી પંજાબ યુનીવર્સિટીએ એમને અને આવવાની રજા આપી છે.

પ્રો. ટોડે કપાસની ખેતીના અભ્યાસ માટે ઇંગ્લાંડમાં પાંચ વર્ષ ગાળ્યાં છે. એણે ઘણા વખત પર “ દુનીયાનો કપાસનો યાક World's Cotton Crop ” એ નામનું પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે. આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પરંતુ એમ ધારવામાં આવે છે.

પહેલું લાખણ : લઢાઈ અને કપાસનો વેપાર.

બીજું લાખણ : દુનીયાના કપાસની ઉપજમાં હિંદુસ્તાનનું સ્થાન.

ત્રીજું લાખણ : હિંદી કપાસ ભેડે અમેરિકન ઇંગ્લાંડીઅન કપાસની સરખામણી.

સીડનહામ કોલેજમાં કપાસના ઉદ્યોગનો એક વગ ઉદ્યાપનામાં આવનાર છે. આ લાખણો મજકુર ખાતાના સંબંધમાં આવનાર છે.

આશા છે કે આ લાખણો બહુ બોધદાયક તથા વિદતા ભર્યાં થશે.

લાખણો બહાર છે, પરંતુ એમનરના સલાહ સહોને પધારવા ખાસ બક્ષામણ તથા આમંદ કરવામાં આવે છે.

મેટ્રીક શીર્સગણી હીન્ડીંગનો જોરડો ચોભે છે.

સ્વદેશી ડાઝોપરેટીવ સ્ટોર્સ મુખાધ.

લઢાઇને પરિણામે જમના તથા આ-
સ્ટ્રીઅન માલ આવતો બંધ થઇ ગયો છે,
અને તેમની ખાસી પડેલી જગ્યા સ્વદેશી
માલ લે તે હિંદના દરેક હિતચિંતકની ઇચ્છા
છે. કેટલીકવાર સ્વદેશી માલ માટે આપણે
ફાંફાં મારવાં પડે છે અને તેને લગતી પુરતી
માહિતિ પણ મળી શકતી નથી. આ જોટ
પુરી પાડવા સ્વદેશી ડાઝોપરેટીવ સ્ટોર્સ
યથાશક્તિ ચત્ત કરે છે. વિલાયતી માલ
પાછળ ગાંડા થતા લોકોને માલ ખરીદ કરવા
પહેલાં સ્વદેશી સ્ટોર્સમાં જવાની અમે ખાસ
લાલામણુ કરીએ છીએ અને એતો ખાતરીથી
કહી શકીએ છીએ કે દેશી મુડી, દેશી મહે-
નત અને દેશી કારભાર હેઠળ ચાલતાં હિંદનાં
મુખ્ય કારખાનાઓનો મધળો માલ અત્રે મળી
શકે છે. સ્વદેશી સ્ટોર્સ સ્વદેશી માલનું એક
કેન્દ્રસ્થાન, અને સ્વદેશી માલના ઉત્પન્નનાર્યે
ગામેગામ આવાં કેન્દ્રસ્થાનની ખાસ અગત્ય
છે. દુકાને દુકાને લાવતાલ ઠેસવવાનો તથા
સ્વદેશી માલની ખાતરી કરવાનો બધાને અવ-
કાશ હોતો નથી, એટલે આવા સ્ટોરની ઉપ-
યોગીતા સાબીત કરવાની આવશ્યકતા હોતી
નથી, એ તો જે લોકો એને લાલ લે છે
તેઓ સંપૂર્ણ રીતે જાણે છે. બીજી અજ-

ત્યની બાબત એ છે કે આવા સ્ટોરની જોડે
ઔદ્યોગીક બંદો Industrial Bureau જોડ-
વામાં આવતાં હોય તો સ્વદેશી માલની અપવને
ઘણું ઉત્તેજન મળે. આવા બંદોનું કામ વેપારી
ડીરેક્ટરીઓ કરે છે પરંતુ તે ઘણાજ નાના
પાયા પર. સ્વદેશી માલને લગતી ઘણી હકીકતો
આવા બંદોમાંથી મળી શકે.

તે સિવાય સ્વદેશી સ્ટોર્સના કાર્યવાહકો
પર એક બીજી બાબત લક્ષ્ય જેવવાની જરૂર
છે. સ્વદેશી સ્ટોર્સમાં સ્વદેશી માલને નામે
આડકતરી રીતે બીજી વિદેશી ચીજોનો ઉપયોગ
થાય છે, એ અટકવો જોઇએ. જેને open-market
સ્વદેશી એટલે હડહડતું સ્વદેશી કહીએ
છીએ એવોજ માલ મળવો જોઇએ. માત્ર એકજ
કથાત પુરતો ચરો. સ્વદેશી ટુધ પાઉડર વેચાય
છે પણ તેની ટીનની ડબીઓ જર્મન બનાવટની
હોય છે. આવી રીતે ઘણી વિદેશી ચીજોનું
આડકતરી રીતે વેચાણ થાય છે. સ્ટોર્સ વાળા
એવો નિયમ કરે કે હડહડતી સ્વદેશી વસ્તુજ
વેચવી તો માલ બનાવનારા પણ તે પ્રમાણે
ચેતવણી લે. આ બીના અમે સ્વદેશી સ્ટોર્સના
ડીરેક્ટરના ધ્યાન પર ખાસ લાવીએ છીએ.

નં. મા. મે.

No. 3-16

Tables of Cubical Measurement
of Patent Sales and Cases.

આંધેલી ગાંસડી અથવા પેટીના ઘન માપનાં
કોષ્ટકોની ચોપડી.

પ્રસિધ્ધ કર્તા—મી. ઈથિરદાસ ઇ. મશરૂવાળા
બી. એ;

પ્રકટ કરનાર—મી ફ્રાંસીસ પ્રોન્ટીંગ પ્રેસ, કોટ.

કિંમત રૂ. ૧૫.

રૂની આંધેલી પાટી ગાંસડીઓ અથવા કાપડ સુતર વગેરેની ગાંસડી અને પેટીઓ તેમજ લાકડાંના ખિલ વગેરે કોષ્ટક પછી વસ્તુ કે જેની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઉંડાઈ ઉપરથી તેનું Cubic ઘનમાપ તાબડોલ જેને જોઈતું હોય તેને માટે આ પુસ્તક આગિવાંદ સમાન લેખાશે. લંબાઈમાં ૨૫ ફીટથી માટીને ૩ ફીટ ૮ ઇંચ; પહોળાઈમાં ૧ ફુટ ૧૦ ઇંચ થી ૩ ફીટ ૩ ઇંચ અને ઉંડાઈમાં ૧ ફુટથી ૧ ફુટ ૬ ઇંચના સદ ઊતર ૬ ઇંચના ફરકના એકંદરે ૭૦૦૦ કોષ્ટક આ પુસ્તકમાં આપેલા છે. જે જોતાં તેના યોજકે મહેનત પુષ્કળ કરેલી લાગે છે. કારણકે ૨૫ ફીટ લંબાઈ, પહોળાઈના કોષ્ટકમાં ૧૫ ફીટ ઉંડાઈની વસ્તુનું ઘન માપ જોવા જઈએ તો તાબડોલ દેખાશે કે તે ૭. ૬૮૨૩ ફીટ થયું, ગુણાકાર, ભાગાકારની મહેનતમાંથી બચી તાબડોલ નજર મમદા દિસાળ રમુ થાય અને તેને અંગે નિકાશ માટે શો નર નો લાવ લાગશે તે એક વ્યાપારી આવા કોષ્ટકથી તાબડોલ કાઢી શકે છે. આ જોતાં રૂની, કાપડના, સુતરના તેમજ લાકડાંના વ્યાપારીઓ ખીલ માલેકો અને સુકાદમોને આ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા રાખી શકાય.

No. 4-16.

હિંદુસ્થાનમાં હુકાળ પડે છે ત્યારે માણસો તથા જાનવરોનો બચાવ કેમ કરવો તે જાણતું પુસ્તક.

લખનાર } —(ડૉ) હરખચંદ અમુલખ
અને } શાહ જી. બી. વી. સી
પ્રગટ કરનાર } અને સી
કિંમત રૂ. ૫

આ પુસ્તકનું વસ્તુ ઉત્તમ હેતુથી અને બાંધી રીતે ગુંથાયું છે, અને હિંદમાં ઉપરા માપરી પડતા હુકાળ વેળાએ મનુષ્ય તેમજ જનાવરોનું સારી રીતે કેમ રક્ષણ કરવું તે જાણાથી આ પુસ્તક બરપુર છે. જાનવરોને શા શા રોગો થાય છે અને તેને શી રીતે પારખી શકાય તેમજ તેના નિવારણાર્થે શા ઉપચારો છે તે સહેલી તેમજ સુદર રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે. ટૂંકામાં એટલું, કહેવાતું કે જાનવરોના માલેકો, પાંજરાપોળા, સરકારી ખાંતા, ગૌશાળાઓ, જનાવર સંગ્રહ સંસ્થાના જેકુતો વગેરેને આ અતિ ઉપયોગી પુસ્તક છે તેમાં શક નથી રાંચલ આદિપેલુ સાઈઝનું ૨૫૦ પાનાનું નાનું પુસ્તક હોવા છતાં અમને એમ લાગે છે કે તેની કિંમત જે રૂ ૫) રાખવામાં આવી છે તે ઘણી છે. આવી આકરી કિંમતને લીધે આવું ઉપયોગી પુસ્તક જોઈએ એટલું ફેલાવો પામે એ શંકાસ્પદ છે. છતાં મરકારી કેળવણી ખાતું અને રાજ્ય રજવાડાઓ અને ખેતસ કરીને Agriculture Department આપણુ જેનીવાડો ખાતાંઓ તેના યોજક પાસેથી કિંમત ઓછી કરાવી આ પુસ્તકનો અડત વગેરેમાં બહોળો ફેલાવો કરાવશે એવી આશા નાખવામાં આવે છે. ગુજરાતી માહિત્ય આવા વિષયોથી વાંઝાયું છે તેવા સમયે મી. શહે આ પુસ્તકનો જન્મ આપ્યો એ હર્ષ લાવનારું છે.

મેટેલીક શીટીંગથી બીલ્ડરોને આનંદો થાય છે.

No 5-16

સામાયણનો રસાત્મક સાર.

લેખક—હરગોવિંદ કાનલ ભટ્ટ.

કિંમત ૦-૪-૦

લગભગ પચાસ પાનાનાં નાનાં પુસ્તકમાં પદ્યમાં સમાયણનો સાર આપવાનો લેખકે પ્રયાસ કરી છે, જેઓને કવિતાઓ વાંચવામાં અથવા ગાયનો ઉપર ભાવ અને રૂચિ હોય તેઓને આનાં પુસ્તક રૂપે સમાયણનો સાર જાણી જવો રસાત્મક થઈ પડે એ મંતવિત છે. તેમજ ભાવિક સ્ત્રી અને બાળકો માટે આ નાનું પુસ્તક એક નિર્દોષ પણ ઉપયોગી વાચન પુર પાડે છે એમા શક નથી. છપાઈ અને મુદ્ર તપાસવા તરફ વધુ કાળજી લેવાઈ હતી. પુસ્તક વધુ કીર્તિ નક્કળ

J. L. D. B.

No 6-16

ગ્રેહેસર ડાવરની વ્યાપારી કેળવણી

આપનારી સંસ્થા.

ગ્રેહેસર ડાવરનું નામ આપણને હવે અજાણ્ય નથી. મુબઈ શહેરમાં બ્યારે વ્યાપારી કેળવણી આપનારી સંસ્થાઓ ધનુષી નહેતાવી ત્યારે સંગીન પાયા ઉપર એક વિદ્યાલય સ્થાપી ગ્રેહેસર ડાવરે તેમાં અગ્રગણ્ય કાર્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે. આ વિદ્યાલય વિવે

સંપૂર્ણ માહિતી આપનારી સચિત્ર એક દિશા નોંધ-Prospectus—પ્રકટ કરવામાં આવી છે, જેની છપાઈ અને અંદરનો વિષય જે સરળતાથી દર્શાવવામાં આવ્યા છે તે પ્રશંસાને પાત્ર છે. પ્રિન્સીપાલ ડાવર, અને વાઈસ-પ્રિન્સીપાલ મી. બાટલીબોઈ વગેરેની આકૃતિથી સચિત્ર કરવામાં આવેલી આ નોંધમાં વિદ્યાલયમાંથી માન સાથે પરીક્ષા પસાર કરનારાઓને જોડવામાં આવ્યા છે. જે ઉપરાંત ઈ. સ. ૧૯૦૧-૨ થી માંડીને છેક ૧૯૨૩-૨૪ સુધીના વિદ્યાર્થીઓની છબીઓ આપવામાં આવી છે. આ વિદ્યાલય દરેક પ્રકારનું વ્યાપારી જ્ઞાન આપે છે, અને તેમાં હિસાબીને લગતું ઉચ્ચ પ્રકારનું જ્ઞાન; વ્યાપારને લગતો પત્ર વ્યવહાર; વ્યાપારને લગતી જોડતી વગેરે; (બેન્કીંગ) સરારી કામકાજ અને ચલણ; વ્યાપારી કાયદા; વ્યાપારી ભૂગોળ અને ઐતિહાસિક વિષય; અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો; કંપનિને લગતું કામકાજ અને કાયદા; ભાગીદારીને લગતા કાયદાઓ; હિસાબની તપાસણી, ખાતનચીનાં કામકાજ, ફૂડો કરનાર (Liquidator) સુપ્રતદાર (Trustee) વગેરેના હુકો અને ફરજો, નાદારીને લગતા કાયદાઓ; વગેરે દરેક જાતના વ્યાપારી વિષયોનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. આવી રીતની દરેક રીતે સંપૂર્ણ અને મોટામાં મોટી વિદ્યાલય જોવા જઈએ તો મુબઈ શહેરમાં ગ્રેહેસર ડાવરની (કોલેજ) વિદ્યાલય મૂખ્ય છે એમ કહીશું તો તે અસિધાયોક્તિ કીધેલી જણાશે નહિ.

આ વિદ્યાલય તરફથી ધણી વિદ્યાર્થીઓને દર વર્ષે ઇંગ્લેન્ડ ખાને પરીક્ષા આપવા મોકલવામાં આવે છે. અને પસાર થઈ આવનારાઓમાંથી આપણે ધણીને ઉચ્ચ સ્થાન ઉપર બીજાનેલા નિહાળીએ છીએ. જે બેશક આ

મી. ગ્રેહેસર ડાવર માટે ૨૧ એક ઓટ, ફોટ, મુબઈ.

સંસ્થાઓનાં યોજકોને મગફળ બનાવવા લા-
યક ગણાશે. આ ખાતાને હિંદુસ્થાનના મુખ્ય
રજવાડાઓ અને ખાસ કરીને મહિસુર, આ-
લીમર, વડોદરા, લોપાલ, પતિયાલા અને
ઝીન્ડ વગેરેની તરફથી લાગણી સહિત સહાય-
તુતે મળી છે.

No. 7-16.

પંદરપુર ખાલહાયા પ્રતિબંધક ગૃહ.

કબિરા સોઈ પીરદૈ, જે બને પર પીર;
જે પર પીર ન નનખ, સો કફિર જે પીર

મુ'બમ્મની આર્થના સમાજના તાબા નિચે
પંદરપુર ખાતે અનાથોને ઉછેરવાનું જે ખાતું
ચાલે છે તેના ઇ. સ. ૧૯૧૨ થી ૧૯૧૫ સુધીના
સામટા વાર્ષિક અહવાલો અમને મળ્યા છે.
ઇ. સ. ૧૯૧૨ ના અહ વાલના મૂળ પૃષ્ઠ ૫૨,
ઉપર દર્શાવેલી લીટીઓ આપવામાં આવી છે,
અને તે સાથે આ સંસ્થાને લગતો જે પૂર્વ
વૃત્તાંત આપવામાં આવ્યો છે તે ઉપરથી જ-
ણાય છે કે પંદરપુરનાં આઘ મુનસફ અને
અમદાવાદના મુખસિદ્દ નાગર ગૃહસ્થ સ્વ. શ.
ખા. લાલશંકર ઉમીઆશંકર ઇ. સ. ૧૮૭૫ ના
ઉનાળામાં અંદ્રલાગા નદીને કાંઠે ચાલતા હતા,
ત્યારે તેમની ડેસે એક તુરતનું જન્મેલું-કે
જેની નાળ પલુ મરખી કાપવામાં આવી ન-

હોવી તે-લાગ્યું, જેને પાળવાનું તેઓએ માથે
લીધું. આ રીતિએ કેટલાંક બાળકો ત્યજતાં
હશે તેના વિચાર કર્યો કે જે સ્વર્ગસ્થે આવાં
ત્યજવામાં આવતાં બાળકોને ઉછેરવા માટે
એક સંસ્થા સ્થાપવાનું ઉચિત ધાર્યું અને
સ્વર્ગસ્થ ચતુર્ભુજ મોરારજીની સાહાયાએ
આ સંસ્થા ચાલુ કરી, જે અત્યાર સુધી જે
ઉત્તમ કાર્ય બનાવતું રહ્યું છે, તે લખાણ દ્વારા
દર્શાવી શકાય એમ નથી. આવાં ખાતાં અવશ્ય
દરેક પ્રકારની સાહ્યતા મેળવવા લાયક છે, અને
તેને જેટલી મદદ આર્થજનો તરફથી મળાયે
એટલી બેશક યોગીજ ગણાશે. કારણકે તેથી
જે પ્રકારના ફાયદા થાય છે એક તો ખીન
મોતે મરી જતાં બાળકો બચે છે, અને ખીનું
જડી આવતાં બાળકોને જે પરકોમના લોકો
ઉછેરી વટલાવે છે તે પલુ મતું અટકે છે.
અંતમાં કહીશું કે:-

અજ્ઞાન સમ દાન નહીં, વિદ્યાદાન અધીક,
પ્રાણદાન સોધી અધિક, શાન્ત સાક્ષિ દે સર્વ.

J. L. D. B.

જામનગરના પ્રખ્યાત વૈદ્યશાસ્ત્રીની આ-
તક નિઘ્રહ ઔષધાલય તરફથી તે સંસ્થાનાં
પ્રમાણ પત્રકોના પુસ્તકોના જે લાગની પહેંચ
અને આભાર સાથે સ્વીકારીએ છીએ. અંદરનાં
પ્રમાણ પત્રકો ઉપરથી આ સંસ્થા બહુ ઉપ-
યોગી કામ કરે છે એમ દેખાય છે.

COMMERCIAL SUBJECTS.

વેપારી વિષયો.

ELEMENTS OF POLITICAL ECONOMY.

અર્થ શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો.

(માનિક માટે ખાસ લખનાર; મી. જેકીસન લ. ખારલાયા,)

(ફેબ્રુઆરીના ખાના ૨૨૬ થી આગુ)

પ્રકરણ ૭ મું.

ચીજોની કિંમત.

ઉત્પન્ન થવા સાથે પુછીને વ્યવહારમાં કામ લેવાવાની કેટલીએક સુધિતઓ છે. તે વિષે વિચાર કરવા પડેલાં ચીજોની કિંમત અથવા માલનું મૂલ્ય એટલે શું એ સમજવાની આવશ્યકતા છે. એક જિનસના સંબંધ વડે જિનસનો જે ભાવ તેને જ મૂલ કહી શકાય. તેનો પ્રકાર સૌંદર્યિક મુલ, સાટાં મુલ, વગેરેમાં વહેંચાયેલ જાય છે. એક માલને ગઢલે જીજો માલ આપવો તેને સાટાંમૂલ કહી શકાય. કિંમત એ સાટાં-મૂલના જેવો વ્યાપક શબ્દ નથી. દર એક પદાર્થ માટે જે નાણું મળે તે તેની કિંમત જ થાય; પણ સાટાં મૂલ એટલે કે તે જિનસને ગઢલે ફક્ત પૈસો મળે એટલુંજ નહિ પણ જિનસનો કંઈક એક સાધારણ અંશ એકાદ પદાર્થને ગઢલે મળતો હોય તો તે પદાર્થનું સાટાં મૂલ, તેમજ જ્યારે તે દ્રવ્ય વડે મળે છે ત્યારે તે મૂલ કિંમત કહેવાય.

ચીજોને મૂલ્યના સંબંધમાં નિચે મુજબ ત્રણ વિભાગોમાં વહેંચી નાંખી શકાય છે.

૧. જે ચીજનું મોંઠું માંગ્યું મૂલ્ય ઉપજી શકે, અને જેની છત વધારી શકાતી નથી તે. ઉદાહરણ રૂપે મૂલ્ય પામેલા ઉત્તમ ચિતારાની છબી રચનાર સાક્ષરની લોકપ્રિય હસ્ત-લિખિત નકલો.

૨. જે ચીજનું ઉત્પાદન ખર્ચ તેમની પેદાશ વધારવામાં આવે તેમ વધતું જ જાય. હાખલા તરીકે ખેતીની અથવા ખેતિજની પેદાશ.

૩. ઉત્પાદન ખર્ચ વધાર્યો વિના જેની પેદાશ વધારી શકાય તેવી ચીજો. જેવાકે મિદ પદાર્થો.

ઉત્પાદન ખર્ચ એટલે શું ? જાણીતો અર્થ-શાસ્ત્રી મીલ કહે છે કે ઉત્પાદન ખર્ચમાં ફક્ત મુશાશ અને નફોનોજ સમાવેશ થઈ શકે. પરંતુ પ્રોફેસર કેયનર્સ તેને માટે જુદી વ્યાખ્યા દેતે છે. એ ઉત્પાદન ખર્ચના નિચલા ત્રણ અંશ આલેખે છે:—

ખરી રીતે મેહનત કામ કરનાગ્યોને જ કરવી પડે છે અનુપભોગ (= ઉપભોગમાં દ્રવ્ય ન ખર્ચાય તે.) મુદીવાળાઓ ખરે છે અને લેખક તો કર્મકાર અને મુદીવાળાઓ એ બંનેને શીર પોતપોતાના પ્રમાણમાં જ રહે છે. કર્મકારને તેની મહેનત અથવા લેખકના બદલામાં જે મળે છે તે મુસારે કહેવાય છે અને મુદીદારને અનુપભોગ અને લેખકના બદલામાં જે મળે છે તે નફો. આ ત્રણ અંશો નિયમીત કરતાં તેના સમગ્ર આધાર ખપ અને છત ઉપર અવલંબીને રહેલો જણાય છે. ખપ અને છત વિશે બોલનારાઓ ઘણી વેળાએ પોતે શું બોલે છે તે સમજી શકતા નથી. ચીજોની કિંમત હમેશાં એવી જ રહે છે કે તેનો ખપ અને છત એક સરખાં બનીને રહે છે. કોઈ પણ વસ્તુની કિંમતમાં ઘટાડો થાય તો તેનો ખપ વધે છે અને કિંમતમાં વધારો થાય તો ખપ ઘટે છે. એક બેંકે મોતી ઉપર નાણાં ધીર્યાં હોય અને તે નાણાં મોતીનાં ખર્ચાર ભાવના બદલ લેખીને તેમાંથી ચાલીસ ટકા ફેર રાખી આખ્યાં હોય, એટલે કે અમુક જગ્યામાં રહેલાં મોતીની આલે લેખ બજારમાં કિંમત એક લાખ રૂપીયા થતી હોય તો તેમા ઉપર સાદક હજાર રૂપીયા આપવામાં આવ્યા હોય. હવે બેંક પાસે મોતી મુદી તેના બદલમાં નાણાં લેનાર વ્યાપારી મરી જાય અથવા દિવાળું કહાડે, અને એકને તે મોતી બજારમાં લીલાઉચી વેચાણ કરીને વેચવાં પડે ત્યારે મોતી ખરીદનાર છ વ્યાપારીઓ હોય જેઓ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મોતી પરીક્ષા ગાંઠે બધાની રિયતિ એવી છે કે બધાય મોતી ૨૦ હજારના ભાવે ખરીદી શકે. લીલાઉ કરતાં ભાવ વીસ હજાર ઉપર બોલાય ત્યારે જેની શક્તિ ૨૦ હજાર કરતાં વધુ આપવાની ન હોય તે ખમી જાય

અને તે રીતે ઊંચો ભાવ જે આપે તે લઈ જાય. આ બેંકો ઊંચા ભાવે જ્યારે ખરીદનાર એક છે ત્યારે નિચા ભાવે ખરીદનાર એક કરતાં વિશેષ હોય છે એમ સહજ રીતે જાણી શકાય છે.

ઉત્પાદન અર્થથી નક્કી થયેલી વાસ્તવિક કિંમતમાં ઉપર કહેવા મુજબ જે ફેરફાર થાય છે તેને જાણીતો અર્થશાસ્ત્રી મિત દરિયાનાં મોજાં ઊંચાં ચઢે અને નચાં ઉતરે તે માથે સરખાવે છે. સ્વ. કવિ નર્મદાશંકર પણ બજારની તેજી મંદીને જરૂરી અને મોટની ઉપમા આપે છે. આનો અર્થ એમ થાય છે કે જેમ વારાફરતી મોજાં ઊંચાં નિચાં થાય છે, પણ દરિયાની સપાટીનું એક પણ બિંદુ જાણાં બિંદુ કરતાં કાયમ માટે ઊંચું કિંવા નિચું રહેતું નથી, અને જેમ આખા દરિયાની સપાટી એક સરખી રહે છે, તેમજ કોઈ પણ ચીજના બજાર ભાવમાં વળતો વળત લાલે વધઘટ થાય, પરંતુ તેવોજ વધારો કિંવા ઘટાડો કાયમ માટે ટકી શકતો નથી. પરંતુ ઉત્પાદન અર્થથી નક્કી થયેલી વાસ્તવિક કિંમતનું ઠરી રહેવા પ્રતિ વલણ જણાય છે.

ઉંચા પ્રકારની વસ્તુઓ પોતાની કિંમત શી રીતે નિર્માણ કરે છે?

ફેટલીક વસ્તુઓ એવી છે કે તેની ગમે તેવી ભારે કિંમત આવતી હોય છતાં તેની છત વધારે ઠરી શકાતી નથી, અને તેને લીધેજ તેની કિંમત અવરજ વધુ રહેવા પામે છે. મરી ગયેલા ચિતારાનાં ચિત્રો, મરી ગયેલા લેખકનાં અપ્રસિદ્ધ કાવ્યો, નાશ થઈ ગયેલાં સાન્યો અને દેશોના અસલી સિકંકાઓ, જમણા મૂળવાળા શંખો, ભુગી પાણુના પાણીદાર પાનાઓ, કોઈનુર જેવા હિરાઓ વગેરે. કારણ કે આ વસ્તુઓમાં પ્રથમ જણાયેલી ત્રણે તેને પેદા કરનારની હૈયાતિ ઉપર આધાર રાખે છે, ત્યારે બીજી ચીજોનું આસ્ત વ કુદરતને આધીન હોય છે, અને તેથી તે વસ્તુઓનો વધારો કરવો એ અનુચ્ચ દૃષ્ટિથી દુર છે. આવી વીરલ વસ્તુઓ પોતાનું મુલ્ય પોતાની મેળેજ જમાનાને અંગે

દીવાળના માટે દેખી શકેલની સારી રીઝાઈને ક્યાં લેવા મળે?

આંકે છે. આ સિવાયની બીજી વસ્તુઓ કે જે વિનિમય (અદલા બદલીના) મુદ્દાની હોય છે તેમાં બે ખાસ નિયત્તા ગુણો રહેલા હોય છે.:-

વિનિમય મુદ્દ વસ્તુ

ઉપયોગિતા

અમલજ્યતા.

૧. ઉપયોગિતા શબ્દમાં એવા ગુણો રહેલા છે કે જે કંઈ આપણી જોડ પુરી પાડે અથવા કંઈ ફેડા પુર્ણ કરે. શરીર હાંકવા અને આપણે કપડાં પહેરીએ છીએ, માટે કપડાં એ ઉપયોગિ વસ્તુ છે કારણ કે શરીર હાંકવા પ્રાંત જે જોડ હતી તે તેથી પુણ થઈ અને આપણ તે પ્રતિ ફેડા પુરા કીધા.

૨. અમલજ્યતા. જે વસ્તુમાં વિનિમય મુદ્દાનો ગુણ રહેલો છે તે તેની જેમ ઉપયોગિતાને લઈને છે તેમજ તે સાથે તેની સાથે અમલજ્યતાનો પણ કુદરતી રીતે તેમાં જોડાયેલો રહેલો હોય છે. કારણ કે કોઈ પણ વસ્તુ કે જ્યાં પેદા કરવા માટે શ્રમ લેવો પડતો નથી તે વસ્તુની કશીએ કિંમત હોતી નથી. વસ્તુને ઉપયોગિ કરવા શ્રમ લેવોજ પડે છે અને શ્રમ લીધા વિના તે પેદા થતુંજ નથી. કપડું બનાવવાને શ્રમ લેવાય તો તે અને, અને તે કપડું ઉપયોગમાં લેવાય તો તેની અદલા બદલીની ચીજ-વ્યાપાર-તરીકે કિંમત લેવાય અથવા તે ગણતરીમાં આવી શકે.

એ વાત તો બહુતીજ છે કે આપણને જે ચીજની જરૂર હોય છે તે ઉપરથી તેની ઉપયોગિતા આપણને જણાય છે. અને તેવી રીતે દુનિયાના ભિન્ન ભિન્ન મનુષ્યોની જરૂરી-આવને અંગે દરેક વસ્તુ જે પેદા કરવામાં આવે છે તેની ઉપયોગિતા તે ઉપરથીજ સાબિત થાય છે અને તેની સામેલીને લીધેજ કારીગરો તે વસ્તુ તૈયાર કરવા માટે શ્રમ લેય છે.

છતાં આપણે ઉપર જે ત્રણ ઉદાહરણો-મૃત્યુ પામેલા ચિત્રકારનાં ચિત્રો; સ્વર્ગસ્થ કવિનાં અપ્રસિદ્ધ કાવ્યો અને જેનો નાશ થઈ ગયો છે એવાં ગદ્યોના સિક્કાઓના-આપી ગયા તેમાં ઉપયોગિતાનો અંશ વધુ પ્રમાણમાં અસ્તિત્વ લોગવે છે. આ વસ્તુઓ એવી છે કે તેની બીલ-કુલ છત છેજ નહિ અને તેની કિંમત ખરીદનારની મરજી અને વેચનારની ગરજ ઉપરજ રહે છે, છતાં ખરીદનારની મરજી એજ ઉપયોગિતા બહેર કરે છે અને વેચનારની ગરજ શ્રમ લગવતાનો ગુણ લાખવે છે.

ખેતીની પેદાશની કિંમત. જે ચીજ એવી છે કે તેની છત વધારવાથી વધે છે તે ચીજોમાં નિયતી વસ્તુઓ મુખ્યત્વે આવી વાંચ છે:-

૧ ખેતીની પેદાશ	{ આને આધાર જમણી ખાલ એ દશાવેદા બે	{ ૧ વધારે મહેનત
૨ ખાનગી પદાર્થો.	{ માણેને અ- ગેજ હોય છે	{ ૨ " ધૂની.

પરંતુ આવી ચીજોની છત જેમ વધારવામાં આવે તેમ તે વધુ મોંઘી પડતી બને છે. એમ ધારીએ કે એક ફળદ્રુપ પ્રદેશમાં પચાસ માણસો મળી એક નવું ગામડું વસાવે છે, હવે તેઓ પોતાના નવા મામળી નબીકની ફળદ્રુપ જમીન ઉપયોગમાં લેય છે અને વળી આપણે એમ ધારીએ કે તેઓને જેટલું જોઈએ એટલું ધાન્ય તે જગ્યામાંથી મળી આવે છે. હવે થોડાં વર્ષ આ પ્રમાણે જવા દિધા બાદ તેનું શું પરિણામ આવશે? આપણે એમ ધારીએ કે તે પચાસ માણસોનો કુટુંબકળીલો વધ્યો અને ઘર રીક બે ફરજીઓની સરેરાસ લઈએ તો દોઢસો માણસ ત્યાં થયાં, અને તે પ્રમાણે તેઓને આગળ કરતાં ત્રણ ગણું અનાજ જોઈએ એમાં શક નથી. હવે આ વધારે ધાન્ય લાવવું કયાંથી? આધારણ યુદ્ધીએ કેલું એમ પૂછશે કે જરા દૂર પડેલી બીજી વધુ જમીન જોડવાથી વધુ અનાજ પાડશે. આ વાત ખરી પણ

પાસેની જમીનમાંથી અનાજ લઈ આવવાના જે વધુ ખર્ચ લાગે એ ખુલ્લું છે અને તેથી તે નવી ઉપજતું ધાન્ય જુની ઉપજ જેટલું સોંધું હોઈ શકે નહિ.

વસ્તી વધે તેમ ખોરાકની કિંમત વધવાતું વલણ થવા લાગે છે. વસ્તીનો વધારો થવાથી ત્યાં અનાજ વધુ પ્રમાણમાં જોઈએ, અને તેથી તે અનાજ ઘણું દુરથી વધુ જગ્યામાં લાવવાથી તે મોંઘું થાય એ સંભવિત છે, અને તેને લીધે એમજ કહી શકાય કે વસ્તી વધવાને લીધે જેતીવાડીની પેદાશની કિંમત વધે એવું પ્રત્યક્ષ વલણ હોય છે. હવેશાં છત અને અપ સરખાંજ હોવાં જોઈએ. વસ્તીના વધારા સાથે અપ વધે તો વધુ ખર્ચ કરવા સિવાય વસ્તુની છત વધારી શકાય નહિ. છતાં વસ્તુના વધારા સાથે જેતીની પેદાશ ઉપરનું મૂલ્ય વધતું કંઈક અંશે નિયત્તાં બે કારણોએ અટકાવી શકાય છે:—

૧ અન્ય દેશથી જેતીવાડીની વધુ પ્રમાણમાં થયેલી પેદાશ લાવવાથી.

૨ જેતી કરવામાં સારાં યંત્રો અને સુધરેલાં ઓજારો કામે લગાડવાથી.

૩ ખાતરો તેમજ રસાયણ શાસ્ત્રની (સાયન્સ) ની શોધો દ્વારા ઉપજતાં અનાજનો વધારો થાય એવાં સાધનો લેવાથી.

ખનિજ પેદાશ જેતીવાડીની પેદાશના નિયમોજ આ લાતની પેદાશને લાગુ પડે છે. ૧૮૭૧-૭૨ માં વિલાયત મધ્યે લેખાઈને વ્યાપાર પુષ્કળ તેજ ઉપર હોવાથી ત્યાં કોલસાનો ઉપયોગ ઘણાં મોટા જગ્યામાં થવા લાગ્યો. આ અપને પુગી વાળવા કાજે જુની ખાણો કરતાં ઓછી ઉત્પાદક કોલસાની નવીન ખાણોનો વધારો કરવો પડ્યો અને તેથી કોલસાની કિંમત વધી ગઈ ખાણોનો વધારો થયો છતાં લાવ વધે તોનું કારણ વધુ પ્રમાણમાં બળેલી માંગણી હતી.

સિદ્ધ પદાર્થોની કિંમત નિયમીત કરનારા નિયમો. સિદ્ધ પદાર્થો જનાવવા માટે જે કાચી વસ્તુની જરૂર હોય છે તે સઘળી જમીનમાં પાકે છે કાપડ જનાવવા રૂ એ પ્રથમ આવશ્યક ચીજ છે જે જમીનમાંથી પાકે છે. તે રૂની કિંમત આજો કપડાનો તાકો જનાવવા આપે તેના પ્રમાણમાં ઘણી નજીવી હોય છે, કારણકે રૂ મળ્યા પછી તેના ઉપર અનેક પ્રકારની ક્રિયા કરવામાં આવે છે અને તે માટે અનેક પ્રકારના મુસારા પગાર કરવા પડે છે. ઉપરાંત તે ધંધામાં નાંખેલી મુડી પણ પાછી તેમાંથીજ ઉપજવી જોઈએ. મુસારામાં જે રકમ આપવી પડે તે ઉપરથી મજૂરી મોંઘી કે સરતી એમ કહેવાય નહિ. કારણ કે કામે લગાડેલી મહેનતથી થયેલી પેદાશ ઉપરજ તેનો મુખ્ય આધાર રહે છે. મુડી લાડાળનો ખરો અર્થ અગાઉ સમજાવવામાં આવ્યો છે અને તે ઉપરથી જાણી શક્યા છીએ કે જમીન, મહેનત અને લાડાળ એકઠાં થઈ જે કામ ઉત્પન્ન કરે છે અને તેનો જે ભાગ મુડીને મળે છે તેજ મુડી ઉપરનો નફો કહેવાય. આ નફો જુદા જુદા કામે અને જુદા જુદા જનસમુદ્ધમાં ભિન્નતા લાવે છે. વિલાયતમાં સાધારણ સમયમાં સો રૂપીઆ ઉપરનજ ટકાનું વ્યાજ મળે તો ઘણું સાડું કહેવાય. મુંબઈમાં સાડા સાત ટકાનું વ્યાજ વ્યાપારી વ્યાજ કરતાં વધુ પડતું લેખાય ત્યારે ધર્મમાં નવ ટકાનું વ્યાજ એ ઓછું લેખાય.

નફો અને કિંમત ઉભય વચ્ચે સંબંધ. લાડાળ રોકનાર અને મહેનત કરનાર એ બેઉના સંબંધથી એક વસ્તુ પેદા થાય ત્યારે આ બેઉની મહેનતનું પ્રમાણ તેની કિંમતમાં આવી જવા પામે. એટલે કે કિંમત એવી હોવી જોઈએ કે તેમાંથી બેઉ પક્ષને પોતાના પ્રમાણમાં નફો મળે. વળી જ્ઞાનમાં રાખવાનું છે કે:—

૧. જ્યારે મહેનત અને મુડીની ઉત્પાદનશક્તિ વધે છે ત્યારે મુસારો અને નફો તેના પ્રમાણમાં વધવા પામે છે અને તેનું ઉત્પાદન ખર્ચ તેના પ્રમાણમાં ઘટે છે. (બુએ ઉપોદ્ધાત).

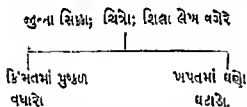
દીવાલની ઉંચાઈ લાદીઓની સુદર ડીઝાઈનો મળે છે ?

૨. જ્યારે આવી રીતિએ ઉત્પાદકશક્તિ વધે છે ત્યારે મુસારો નફો વધે અને કિંમત ઘટે છે.

૩. જ્યારે એક બાબુથી લઈ ટોળા રોકનાર અને બીજા તરફથી કામ કરનારાઓ વચ્ચે સ્પર્ધા આલે છે ત્યારે લાંબા અને મહેનતની ઉપજશક્તિનો વધારો અને તેનો ફાયદો આખરે આહુકે લઈ જાય છે. કારણ કે ઉત્પાદક શક્તિ વધવાથી કિંમત ઘટે છે જ્યારે મહેનતને મળતા મુસારામાં અને મુકીને મળતા નફામાં ફાયદા વધારો થવા પામતો નથી.

કિંમતો ઉપર છત અને ખપની અસર નિચે મુજબ હોય છે:—

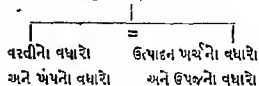
૧. પ્રથમ વર્ગની વસ્તુઓ કે જેની છત વધારી શકાતી નથી તેના સમ્બંધમાં છત અને ખપ બંધાવર કરવા માટે કિંમત ઘટી વધારે રાખવી પડે છે એટલે તેનો ખપ ઓછો થાય છે.

૨. બીજા વર્ગની ચીજો જેની છત-ઉપજ નો અર્થ વધાર્યા વગર વધી શકતો નથી અને

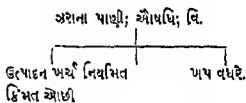
જેના સમ્બંધમાં ખપ પણ ઓછો થઈ શકતો નથી.

ગીરણીમાં ખતલું કાપક; અનાજની ખેતી વ.

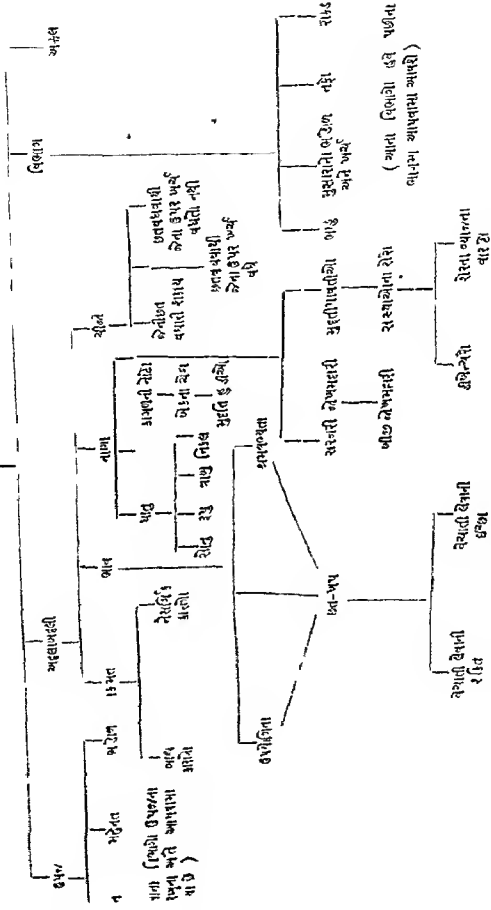
૩ ત્રીજા વર્ગની ચીજો કે જેની છત ઉત્પાદન અર્થ વધાર્યા વિના ગમે એટલી વધારી શકાય અને જેનો ખપ છત કરતાં વધુ હોય, ત્યારે માત્ર કિંમત વધે અને તેથી ખપ ઓછો થાય તેના ભોગે ખપ છત એક સરખાં કરવાં પડે

અરામાંથી નિકળતું ઘાસફોલ તેલ;

વિનિમય અથવા અદલાબદલીના સિદ્ધાંતો દ્વારા દ્રવ્ય કિંવા સંપત્તિના નિચે મુજબ વિભાગો થવા પામે છે:—

सं.प्रति.

પ્રકરણ ૮ મું.

વિભાગ

જમીન ભાડું.

દ્રવ્યના વિભાગમાં ત્રણ સ્ત્રીજનો સમાવેશ થાય છે. જમીનભાડું, મુસારો અને નફો. ઉપજના વિષયોમાં આપણે વાંચી ગયા કે ઉપજ કરવા બદલ ત્રણ સાધનોની આવશ્યકતા રહે છે અને તે જમીન, મહેનત અને મુદ્રી છે. ત્યારે એવો ખુલ્લું દેખાશે કે આ સાધનોથી ઉત્પન્ન થયેલું દ્રવ્ય ઉપજના આ ત્રણે સાધનો પેદા કરનાર જે માલિકો હોય તેમાં પુનઃ કામ લાગતું જોઈએ. આ માલિકો તે જમીનદારો, કર્મકારો અને મુદ્રીદારો છે. હવે જમીનના માલિકને જે મહેલે તે જમીનનું ભાડું મહેતામાં આવે છે, કર્મકારને જે મહેલે તે તેની મહેનત, મુસારો અથવા મજૂરી કહેવાય છે, અને મુદ્રીદારને જે મહેલે તે નફાને નામે ઓળખાય છે. આ ત્રણ વિભાગોને પરિપૂર્ણ સમજવાની જરૂર છે.

પુલ થકી ઘણું કરીને થનારા નફા કરતાં જેની કરનારા વધુ નફા મેળવવા પામે છે પોતાની ઉપજ માંડેથી ધારે બરી બાકી રહેલી ઉપજ થકી સર્વ માધારણ જે નફાનો કર, તે કરનાં જો એવો નફો થવા લાગે તો જમીનના કામમાં આ માટે કોઈ પોતાની પુલ નાંખે ? વળી ખેતીમાં અથવા નફા ન થયો તોપણ અન્ય ધંધા કરતાં ખેતી ઉત્તમ છે કારણ કે તેથી જ જીવનના લાભ થાય છે. એક તો ઘણા દિવસ મુદ્રી સુરક્ષીતપણે પોતાની જ પાસે રહે એવી સ્થાવર મિલકત એટલે જમીન પોતાને હસ્તક રહે છે અને બીજું તેના ઉપર પોતાની મરજી મૂકીને ગમે ત્યારે ગમે તેવો ફેરફાર કરી શકે છે, એટલે કે તે જગ્યા ખેતર તરીકે કામ ન લાગતું હોય તો ત્યાં મકાન બાંધી રહેવાની જગ્યા કરી શકાય છે.

ઉપર કહેલા ત્રણે ભાગો ભાડું, મુસારો અને નફો જુદા જુદા દેશમાં કામના પ્રમાણમાં

ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના હોય છે. આપણા દેશમાં ઘણી બરી જમીનના માલિક નામદાર સરકાર છે. વિલાયતમાં ગંગાજના જેમ જમીનદારી હોય છે અને જમીનદાર પાસેથી મુદ્રીદારો જમીન ધજાવે રાખે છે, અને ત્યારબાદ તેઓ કર્મકારો પાસે તે ખેડાવે છે. સ્વીટઝર્લેન્ડ, નોર્વે વગેરે દેશોમાં જમીન મહેનત અને પૈસા કાઢનાર એ ત્રણે વસ્તુનો માલિક એક જ જણ હોય છે.

આપણા દેશમાં ઘણું ખડું મહેનત અને પૈસાનો માલિક હોય છે અને જમીનના માલિક સરકાર હોય છે. તે સ્થળે આ ત્રણે વસ્તુનો માલિક એક હોય છે ત્યાં તેઓની સ્થિતિ સર્વોચ્ચ લેખાય છે. વિલાયતમાં જમીનદાર મુદ્રીદાર અને ખેડનાર આ ત્રણે જુદા હોય છે અને તેથી તેઓમાં હિમ્મતો સ્પર્ધા ચાલે છે અને તેથી જ ત્યાંની ખેતી ઉત્તમ લેખાતી નથી. આ બે દાખલાઓમાં આપણો દેશ મધ્યમ સ્થિતિમાં આવે છે.

જમીન ભાડું. સંપત્તિનોને હિસ્સો જમીનનો માલિક મેળવે છે તેને જમીન ભાડું એટલે પોતાની જમીન વાપરવા દેવાની તે સ્વરૂપે તેને કિંમત મહેલ છે. કેટલાક દેશમાં જમીનભાડું અમુકતતના રિવાજથી નક્કી થાય છે અને કેટલેક ઠેકાણે તેમાં હરિક્ષધથી નક્કી કરવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં જે ભાગવતીનો સ્વેચ્છ છે તે રિવાજને અંગે નક્કી થયેલું ભાડું છે, એટલે કે રાજા જેહુત પાસેથી પેદાશનો અમુકજ હિસ્સો લેવ એવો ધારો વિદ્યમાન છે. અગાઉના વખતમાં જેહુતનો જમીન ઉપરનો કાયમ હક નહોતો, અને ત્યારે જમીનની કિંમત વધતી ત્યારે વધુ પૈસા આપનારને જમીન ફેરવી આપવામાં આવતી હતી આથી જેહુતને દુઃખ પડતું અને તેઓ તન મનથી ખેતી કરતા નહોતા. આ તેઓનું દુઃખ ટાળવા અથવા આનંદગત ઇશ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીએ ૧૮૮૫માં “ટેન્સી એક્ટ” નામનો કાયદો પસાર કરી જેહુતને જમીન ઉપરના

કાયમના હક કરી આપ્યા. આથી જેમ કાયદો છે તેમ મુકશાન છે. સારા વખતમાં જ્યારે આનાજ પાકયું હોય ત્યારે રાજ્યને પૈસા ભરવા એ જોડતને જેટલું સુગમ થઈ પડે તેટલું ખરાબ વખતમાં જ્યારે દુકાળ પડ્યો હોય ત્યારે સહેલું થઈ પડતું નથી. કારણકે સારા અથવા ખરાબ કોઈ પણ સમયમાં જોડત એક સરખું સરકારને ભરવાને બાંધાયેલો છે. વિલાયતમાં જમીનનું ભાડું હલ્લુ સ્પર્ધાથી નક્કી કરવામાં આવે છે અને ત્યાં તેના અમલ ચાલ્યા જાય છે. આ સ્પર્ધાની રીતિએ ભાડું શી રીતિએ નક્કી કરવામાં આવે છે તે બહુલું અગત્યનું થઈ પડશે.

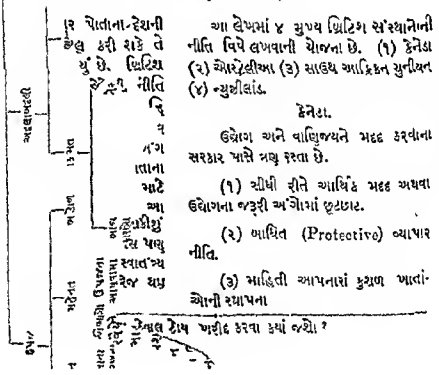
સ્પર્ધાથી નક્કી થતું જમીન ભાડું. જમીનનાં માલિકા જેઓએ પોતે જમીન ઉત્પન્ન

કીધી નથી છતાં તેઓ જમીનના માલિક કેમ કહેવાયા? એક જમીન કે જેના ઉપર એક જણનો હક સાબિત થયો અને તે બાદ તેમનો હસ્તક ફેરફાર થાય તે વ્યક્તિનો તેના ઉપર માલિકીનો હક પ્રભુએ કાયદાઓ વડીને સ્વીકાર્યો. હવે દુનિયા ઉપર જેટલો જમીનનો વિસ્તાર હોય એટલોજ હોઈ શકે કે વધારવો એ મનુષ્યકૃતિનું કાર્ય નથી જમીન એ આ-વશ્યક અને અને દુનિયાનાં વ્યવહારમાં ઉપ-યોગી અને ખરેખરી વસ્તુ છે તેનું કામ સર્વને પડે છે. એક મગરૂખ માણસ ભલે એમ ધા-રતો હોય કે હું જમીન ઉપર પગ નહિં મુકું પરંતુ આ તેનું મિથ્યાભિમાન છે એ તે ઘોડા ઉપર ફરતો હશે તો તેને ઘોડાને ચાલવાને નહિં તો ઢોડવાને- જમીન જશે

PROTECTION IN BRITISH COLONIES.

જે પ્રિટિશ સંસ્થાનોની સ્વદેશી ઉદ્યોગો તરફ સહાનુભૂતિ.

(લેખક:-પુરુષોત્તમ ઝીલ્હારામ પાઠક.)

હુનિયાનો કોઈપણ દેશ પોતાના ઉદ્યોગો ખીલવવા માટે કેનેડાના કરતાં વધારે મદદ આપતો નથી. ત્યાંની સરકાર તે વિષયમાં બહુજ રસ લે છે. ત્યાંની પ્રબલ સંસ્થાઓ તેના તરફ સંપૂર્ણ સંકાતબૂત છે અને ત્યાંની પ્રજા પોતાની તકે અને શક્યતાઓ સારી રીતે જાતે છે. માતૃદેશ એટલિનને પણ જઠાતની બાબતમાં એવી છૂટછાટ આપવા તેઓ તત્પર નથી કે જે છૂટછાટથી તેમની પોતાની ઔદ્યોગિક પ્રજા તરીકેની ખીલવટમાં અતરાય આવે. ત્યાંના વહાણો ઉપર પહેલું કેનેડા (Canada first) એવો મુદ્રા લેખ પાડેલો હોય છે.

આ ઉપરથી સમજશે કે સામાન્ય રીતે કેનેડા સર્વથા પોતાના ઉદ્યોગો ખીલવવા મંચી રહ્યું છે. હવે આપણે આ ઉદ્યોગો કેવી રીતે મદદ મેળવે છે તેનો હેવાલ વિગતે તપાસીએ.

સંયુક્ત, પ્રાંતિક અને મ્યુનિસિપાલ ગવર્નમેન્ટો, કેનેડાનાં ઔદ્યોગિક સાહસો તરફ પિતાસાવ રાખે છે અને વ્યવહાર મદદ કરે છે. મ્યુનિસિપાલિટી પાસે પૈસા, મુક્ત જગ્યા, પાણી યાંત્રિકશક્તિ, અથવા મ્યુનિસિપાલિટીના કરથી મોકળાપણું મેળવવા માટે, વ્યક્ત અને કંપનીઓ તરફથી ઘણી અરજીઓ આવે છે. ભુવકાળમાં આવી મદદો કોમને પ્રત્યક્ષ ફાયદો કરે એવાં ઘણાં સાહસોને અપાત્ર છે.

મધ્યસ્થ સરકાર બાઉન્ડરીઓ ધારા ઉદ્યોગો પામે છે, બાધિત વ્યાપાર નીતિ દ્વારા રહે છે અને સરકારી અધિકારીઓ દ્વારા ખીલવે છે.

કેનેડામાં જતા કાચા માલ ઉપર, જે દેશમાંથી તે માલ નિકાશ થતો હોય ત્યાંની સરકાર, નિકાશ જઠાત નાખે તો તેટલા પુરતી બાઉન્ડરી કેનેડીઅન સરકાર તે માલ ઉપર આપે છે. એટલે નિકાશ જઠાતને લીધે માલતું મુલ્ય વધવાની અસર કેનેડીઅન ખરીદનારાઓ ઉપર થતી નથી. જો કોઈ માલ જે દેશમાં 'તે બન્યો

હોય' તે દેશમાં તેની જે કિમત હોય તેના કરતાં ઓછી કિમતે કેનેડામાં વેચવામાં આવે તો તેની ઉપર તેટલા પ્રમાણની જઠાત નાખવામાં આવે છે. આથી કેનેડાના ઉત્પાદકો અને કારખાનાંવાળાઓની સાથે તે માલ હરીફાઈ કરી શકેલો નથી. ઇલેક્ટ્રીસીટીક પદ્ધતિથી કાઢેલી કેનેડીઅન ધાતુમાંથી બનાવેલાં લોહાં અને ગરબેલ ઉપર ત્યાંની સરકાર બાઉન્ડરી આપે છે. આવી રીતે બાઉન્ડરીથી ઉદ્યોગોને પોષવામાં આવે છે.

બાધિત વ્યાપાર નીતિ ધારણ કરીને ત્યાંની સરકાર ઉદ્યોગોનું રક્ષણ કરે છે. જોકે બ્રિટનને માટે કેનેડાએ પ્રેફરેન્સીઅલ ટેરીટરી ધારણ સ્વીકારેલું છે પણ તે કંઈ કેનેડાના ઉદ્યોગોની સાથે નાશકારક હરિફાઈ કરવામાં બ્રિટન ક્ષવી જાય તેટલા માટે નહિ. કેનેડાની સરકાર જાણે છે કે અમારે ત્યાં એટલો બધો વેપાર છે કે અમે એને પહોંચી વળવા અસમર્થ છીએ. બીજા કોઈએ પણ એમાં ભાગ લેવા જોઈએ ત્યારે જો બ્રિટન તેનો લાભ લેતું હોય તો તેને મદદ કરવી એ સાફ છે. આવા ઉદ્યોગો બ્રિટનની સામે થોડીક ઓછી જઠાત નાંખી છે. ૨૦ થી ૩૦ ટકા, પણ બીજા દેશોમાં માલ ઉપર ૨૫ થી ૩૫ ટકા જેટલી જઠાત રાખવામાં આવી છે. જે માલની આયાતથી કેનેડાના ઉદ્યોગોને મદદ મળે તેવા માલ ઉપર સુદૃઢ જઠાત રાખવામાં આવતી નથી. કેટલાક માલને થોડી છૂટ છાટ મૂકી દાખલ કરવામાં આવે છે. પણ આવી છૂટ છાટ ત્યાં સુધી એમ દેખાય કે એના આપવાથી કેનેડાના ઉદ્યોગોને મદદ મળે છે ત્યાં સુધીજ હોય છે.

ઉદ્યોગોની ખીલવણી માંય તેટલા માટે પૃથ્વીમાં રથળે સ્થળે કેનેડાના ટક કમીશનરો અને કમરશીઅલ એજન્ટો છે. આંકડામાં બજારો આપવાથીજ તેમનું કામ પૂરું થતું નથી. તેઓ કેનેડાનાં કારખાનાવાળાઓ સાથે હંમેશાં સંબંધમાં રહે છે. અને તેમને માટે માલ મોકલવાના એઈરેલ પણ તેઓ લે છે. ઘણા વિસ્તારમાં તેઓ હાવામી કેનેડાના માલને

ધાતુના દીવા બનાવવાનાં બીજાં માટે વિલાયતમાં તજવીજ ચલાવવામાં આવે છે. અને માટે ના. સરકારે રૂ. ૨૦૦૦ મંજૂર કર્યાં છે.

ઉદ્યોગ ખાતાએ દેશી બાણપાલાના રંગની બનાવટની અખતમાં તરત પગલાં લઈ હતાં, અને એને લગતી માહિતિ આપવા માટે એક યાદી બહાર પાડવામાં આવી હતી. આ ઉપરાંત, એક બીજી યાદી દેશી ભાષામાં તૈયાર થાય છે. પ્રાંતના ઘણા ભાગોમાં રંગના પ્રયોગો કરવામાં આવે છે અને કાનપુર ખાતે એક રંગની શાળા ખોલવામાં આવી છે.

તેલનાં બીયાંના અખતરા ચાલુ છે, કારણ કે સાધારણ માન્યતા એવી છે કે એ પ્રાંતમાં બી કચ્છવાના ઉદ્યોગ ઘણા મોટા ઉપાડે વધારી શકાય. અને માટે આ પ્રાંતની સૌથી મોટી મીલને સસ્તા દરે નાણાની રકમ ખીસ્વામાં આવી છે, જેથી પોતાનું સાંસ્ક્રામિક ઉદ્દેશી, સુધરેલી ટપનું બનાવે અને તેલનો ઉદ્યોગ શક્યતા પર નિર્ણય કરે. પછી ખાતેના સવાલ ખડો થાય છે. અને માટે ના. સરકારે રૂ. ૫૦૦૦ ની મંજૂરી કરી છે. આ રકમની સહાયથી ખાતેના ખાતર તરીકે વાપરવાના અખતરા કરવામાં આવે છે.

હુગ્ગર ઉદ્યોગમાં સાધારણ રીતે મેગ્નેશ્યમ ક્લોરાઇડની અછત હતી. પ્રયોગ શાળાએ મીઠાના અગરમાં રોષ તરીકે રહેતા ભાગને વાપરવાના પ્રયોગ કર્યા. આ પદ્ધતિ મુંબઈમાં અખત્યાર કરવામાં આવી છે અને મદ્રાસમાં થશે એવી આશા છે.

મુરૌખાર બનાવવા માટે નામદાર સરકારે ખાસ સવળતા કરી આપી છે અને તેને લગતી ખબરગયાએમીલ માધમાં બહાર પડી ચુકી છે.

ધાઈમોલની બનાવટ બાંધે તપાસ ચલાવી હતી અને તેને લગતો રીપોર્ટ થોડા વખતમાં બહાર પડશે. દેહરાદુનની એક કંપનીએ તે બનાવવા પણ માંડ્યું છે અને અમુક જમીન ઉત્તેજન ખાતર જીવ લાવે પટે આપવા પર ના. સરકાર વિચાર ચલાવે છે.

કનેજના મુગધી બનાવનારા જોડે વાતચિત કરવામાં આવી છે. અને પરિણામે તેઓ એક પ્રયોગ શાળાવાળી સંસ્થા ના. સરકારના આશ્રય હેઠળ કાઢવા વિચાર ચલાવે છે. અતરના આઈ બનાવવા માટે પણ વિચાર ચાલે છે પણ આમાં જકાતનો સવાલ સંડોવાયેલો છે. આનાપર પણ લક્ષ આપવામાં આવે છે.

કાનપોરમાં એક આમડાંના ઉદ્યોગ માટે શાળા ખોલવામાં આવી છે અને તેને માટે ના. સરકારે રૂ. ૮૮૨૫ રૂ. ની મદદ આપવાની જાહેરવણી કરી છે.

બોરીઆં તથા પેન્સીલ વિગેરે ઝીણા ઝીણા ઉદ્યોગો માટે પણ પ્રયોગો કરી ઉત્તેજન આપવા માટે બોર્ડ ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝને સવિસ્તર યોજનાની વરદી આપવામાં આવી છે.

આમડાં રંગના માટેના પ્રયોગો પર ધ્યાન આપવામાં આવે છે અને પરિણામે ઉદ્યોગ ખાતું રંગવામાં નવા પદાર્થો દાખલ કરી શક્યું છે.

બીન કેળવેલાં આમડાંની નીકાશ બાબતમાં વિચાર ચલાવવામાં આવે છે કે ત્યાંજ આમડાં કેળવી શકાય કે નહિ.

બરેલીનાં દીવાલખીનાં કારખાનાં તરફ ના. સરકારનું ધ્યાન ખાસ એ આપ્યું છે અને લાકડાં પુરાં પાડવા બાબતને લગતા કોલકસરોમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, જેથી માલેકો સંતુષ્ટ થયા લાગે છે અને આશા રાખવામાં આવે છે કે હવે પછી પરદેશી બનાવટ સામે આ કારખાનું ટકકર ઝીંટી શકશે.

ફ્રેન્કનમોરેક ટાઈલ્સની ડીઝાઇનનાં કાચે ભેવા મળશે ?

(EMPORIUM)

કાનપુરનું વાણિજ્ય સ્થાન.

ના. સરકારે. કાનપુરની આસપાસનાં માગ ગામડાંમાં બનતો બધો માલ એક સામાન્ય સ્થાને લાવવાની સગવડ માટે એક વાણિજ્યસ્થાન (Emporium) સ્થાપવા માટે રૂ. ૧૦,૦૦૦ મંજૂર કર્યા છે. આ સ્થાનની સ્થાપના તા ૧લી ઑક્ટોબરે થઈ ચુકી છે અને કંઈક અંશે તેમાં ફરેક પણ મળી છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે આ વાણિજ્યસ્થાન તે પ્રાંતના ન્હાના ન્હાના ઉદ્યોગો માટે કેન્દ્રસ્થાનની ગરજ સારશે. કારણકે અત્યાર સુધી ન્હાના ઉદ્યોગો માટે બહુ દુરના ભાગોમાં બહાર નહિ હતી. પરંતુ હવેથી આવા કેન્દ્રસ્થાનની સહાયથી તેમને ઉત્તેજન મળશે. એક મોટું સુવિધાપત્ર તૈયાર થાય છે અને નિકાસ વેપારને ઉત્તેજન આપવા માટે બહાર ગમના વેપારીઓ

એકે મસલત ચલાવવામાં આવે છે.

બારીકાઈથી જોતાં માલૂમ પડશે કે જર્મનીથી આવતા કોઈપણ માલ એટલે હરિકાઈમાં ઉતરે એવા ઉદ્યોગને ઉત્તેજન મળ્યું નથી. આનું મુખ્ય કારણ એ છે કે એવો માલ બનાવવા સંબંધિત પ્રાંતમાં લાભકર્તા થઈ પડે એમ નથી. જે ઉદ્યોગો હસ્તીમાં છે તે તથા જે ઉદ્યોગો માટે આર્થિક સ્થિતિ અનુકુળ છે તેવા તરફ પુરતું ધ્યાન તથા ઉત્તેજન અપાય છે.

પણ જો એમ જણાય કે જે માલ પહેલાં જર્મની બનાવતું અને હાલ તેને માટે સંબંધિત પ્રાંતમાં સંયોગો અનુકુળ છે, તે તેને માટે ના. સરકાર પોતાની બનતી સહાય આપવા સુકશ નહિ.

TECHNICAL LABORATORY IN BOMBAY.

મુખ્યમાં ટેકનીકલ લાયબ્રેરી તથા પબ્લીક લેબોરેટરીની જરૂર.

લખનાર ડા. પ્રભાકર કૃષ્ણાચ પંડે.

લક્ષ્મીની શરૂઆતથી આપણે જોવા આવ્યા છીએ કે પ્રભમાં નવા નવા ધંધા અને રોજગાર કરવાની ઉલટ ભાવત થઈ છે પણ તે ઉલટને ઉત્તેજન નહી મળવાથી ધંધાજન વખતમાં તે ઉલટને લોપ થઈ જાય છે. જે ધંધાઓમાં રસાયણિક ક્રીયાનું પ્રાધાન્ય છે એવા ધંધાઓની માહિતી લેળી કરવાનો મને બહુ શોખ હોવાથી આવા નવા નવા ધંધાઓની માહિતી માંગવા માટે લક્ષ્મીની શરૂઆતથી ઘણા માણસો આવી ગયા અને આ ગાખત આખા દેશના લાભની હોવાથી તે સંબંધી ખાસ લખાણ કરવાની મારી ફરજ છે એમ મેં ધાર્યું.

લાઈમ્સ-શુટકીમ, બુટ-પોલીશ, કાંપુ-મીનું તથા સફેદ બુટ પોલીશ, હારનેસ-ડેસીંગ, તેમજ મીલના જુના ચામડાના પટાઓને (Belting) મજબૂત બનાવવાનું, ડેસીંગ-Belt Dressing, મીલ બત્તીઓ-સાબુ-રંગ શાઈ, જરીના તારના સંચાઓ તથા તે પર ચડાવવાનો ઢોળ તથા તેની રચાયણી કેળવણી, ફેંચ વારનીશ, બેલતેલ, ડીસર્મફેક્ટન્ટ-રસાયણિક સુ-અધી પદાર્થો તથા કપુર, ધાતુની, રંગભેરની ટકાઉ જાંઘડીઓ, સ્કોટપેનો, લખવાની ટાકે,

ધી બોમ્બે ટાઈલ માર્ટ ૨૧ એક્ટ્રીટ ફાર્ટ, ગુંગાઈ.

અલ્પમીનીયમ તથા કોળાલ્ટની વીજળીક ગી-
લીટ કરવાની ક્રીયા, મીઠામાંથી મેગનેશીયમ કલો-
રાઇડ તથા થોરમાંથી પોટાશ કાલ્કવાની ક્રીયા, ચી-
કોરી બનાવવાની ક્રીયા વિગેરે સવાલો તથા પૂછ-
પરછ ઘણી થાય છે તેથી જનસમાજની એવી પ્ર-
વૃત્તિ દેખાય છે કે જે ધંધામાં બહુ ઉંડા પ્રયોગ
તથા શિક્ષણની જરૂર નથી એવા સહેલા અને બહુ
મોટી યાંત્રીક ક્રીયાઓની સહાયતા વગર થઈ
શકે એવા ધંધાઓ શોધવા પણ તેમાં પણ
લોકોને મુરકેલી એ નડે છે કે મોટી મોટી
લાયબ્રેરોઓમાં પણ રસાયનીક ધંધાને લગતી
નવી નવી ચોપડીઓ મળતી નથી. હું આજ
દીવસ સુધી એમ ધારતો હતો કે મુંબઈમાં
મોટામાં મોટી લાયબ્રેરી તે રાયલ એશીયાટીક
લાયબ્રેરી હશે જે ટાઉનહોલમાં છે, પણ
તેમાં તપાસ કરતાં આવી વ્હતની ચોપડીઓને
તેમાં વહન અલાવ છે. માત્ર કેટલાક શુક્રસેલરો
પાસે કેટલીક ચોપડીઓની ૧-૨ નકલો હોય
છે અને તે અચાનક ખોી જાય છે. તેમ
આવી ચોપડીઓની કીમત બહુ ભારે હોય
આથી જ, જો ત્યાં ખાતે ખાતે મોટે કદ ચોપડી
મુદ્રેલી ટપાલ બેંકોને માટે કદ ચોપડી
ખીલવવાની શક્યતા પર નિર્ધારિત હોય તો ભારે
ખોળની ખપવતો સવાલ ખડો ચોપડી ધરમાં
માટે ના. સરકારે રૂ. ૫૦૦૦ ની મંજૂરી અર્જ-
એ. આ રકમની સહાયથી ખોળને ખાતર તૈયાર
બાપરવાના અખતાર કરવામાં આવે છે.

હુબ્બર લિબ્રેરીમાં સાધારણ રીતે મેગેસિયમ
કલોરાઇડની અછવ હતી. પ્રયોગ શાળાએ
મીઠાના અગરમાં એક તરીકે રહેતા ભાગને
વાપરવાના પ્રયોગ કર્યા. આ પદ્ધતિ મુંબઈમાં
અખતાર કરવામાં આવી છે અને મદ્રાસમાં
થશે એવી આશા છે.

મુરોખાર બનાવવા માટે નામદાર સર-
કારે ખાસ સવળતા કરી આપી છે અને તેને
લગતી ખબરગયા એપ્રીલ માસમાં બહાર પડી
ગુડી છે.

હોય છે કે સાધારણ ફોરમ્યુલા અગર બનાવટ
ક્રીયાઓ ધરમાં બની શકે એવાં સાધન
હોતાં નથી. અને ખાનગી રસાયન શાળાના
માલિકો બહુ ભારે ફીની માંગણી કરે છે.
આ બધી બાબતોના જો વિચાર કરીએ
તોજ જણાશે કે મુંબઈમાં રસાયનીક
અને યાંત્રીક ધંધા સંબંધીજ પુસ્તકો તથા
છાપાંઓવાળી લાયબ્રેરી અને સર્વોપયોગી
સરતી રસાયનશાળાની કેટલી બધી જરૂર છે.
જો મુંબઈની કાયરેક્ટરી આપણે તપાસીએ તો
કેટલાક વૃદ્ધાવસ્થાને પહોંચેલ અને ધરના સુખી
એવા પ્રોફેસરો અથવા રસાયન શાસ્ત્રીઓ
પડેલા છે જેમને ત્યાં રસાયનીક શાળાને ઉપ-
યોગી સાધનો ધૂળખાતાં હોય છે, અથવા તો
કાંટ ચડતો જાય છે. તેવાઓ આવા કામને
માટે મદદ કરે તો કેટલું યોગ્ય કહેવાય? તેમજ
અમારા બાલુવામાં આગળ છે કે ધંધા તથા
રસાયનીક વીધોની લાયબ્રેરી મુંબઈમાં જગ્યા
વધારે શકે અને લાડું ચડે માટે બહારના
ધરમેજો કરવામાં આવી છે. આ કેવો સ્વાર્થ ?
જો તેને લાભ જનસમાજને આપ્યો હોત તો
કેટલો લાભ થાત ? માટે આ બાબતની ખોટ
પુરી પાડવાની સહુને ઈચ્છા હોય તો એક કમીટી
સ્થાપન કરી જલદી કામ હાથમાં લેવું એમ
કરવાથી ખીચારા હજારો માણસો ધંધે લાગશે
અને સ્વતંત્ર ધંધો રાજગાર કરી પેટ ભરવાની
આદિચાને યોગ્ય મળશે એજ.

આવું
સકયું

વિચાર
કેળવી

ના. :
લાકડાં
કરાર
માલિકો
વામાં આ
સામે

ફ્રાન્કમેસ્ટેક લાઈસન્સની લીઝાઈસની લીઝાઈસની નોંધો કે ?

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લકાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

ધી ઇન્ડિયન ગવર્નમેન્ટ એન્ડ બુચરના

સલાસદ સાહેબો જોમ,

નામદાર સરકાર તરફથી નીચે મુજબ જાહેરનામાં બહાર પડ્યાં છે.

મહેરબાન સાહેબ,

સેન્ટ લુસીઆની ધનાગી કોર્ટમાં છનીસી નામતા વહાણને લગતો મુકદ્દમો હાથ ધર્યાની ખબર આવી છે. તા. ૪ થી ફીસેમ્બર. (૧૧-૧૯૧૬)

પ્રીટીય ધનાગી કોર્ટમાં નીચે પ્રમાણે વહાણને લગતા મુકદ્દમા હાથ ધર્યાની ખબર આવી છે.

કોર્ટનું નામ.	વહાણનું નામ.	મુકદ્દમાની તારીખ.
કમસીઅલ કોર્ટ ઓફ માસ્ટા	મોન્ટાના	૮ ગી. ફીસેમ્બર.
" "	સ્કીવીયા	" "
	(માલને લગતોજ મુકદ્દમા)	
સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ બ્રાસિલ.	આઇથોસા	૧૨ મી "
" "	આઇથોનીસા	" "
" "	સ્પેથેટ	૧૫ મી "
		(૧૦-૧-૧૯૧૬)

મેર્વે, સ્વીડન, ટેનમાર્ક, નેધરલેન્ડઝ, ઇટલી, ફ્રાન્સ, ચાલોરૂરીઆ, ફ્રેન્ચ સંસ્થાનો, રશીયા, સ્વીટઝરલેન્ડ, સ્પેન, પોર્ટુગલ, પાકિસ્તાન ટાપુઓ તથા જપાન-આ બધા દેશોમાંથી અટકાવવામાં આવેલી તથા કાણુ હેઠળ મુકાયેલી નિઠાશની ચીજોનું છેલ્લામાં છેલ્લું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. જે મેગાસેને વધુ વિગત જાણતી હોય તેણે ચેમ્બરમાં ખબર કાઢવી.

(૧૭-૧-૧૯૧૬)

સુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં ક્રાઇમ પેલી પર આમકાં મોકલી શકાય તેઓના નામનું છેલ્લામાં છેલ્લું અને સુધારેલું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. વધુ વિગત માટે મેગાસેને ચેમ્બરમાં ખબર કાઢવી.

(૧૬-૧-૧૯૧૬) તથા (૨૫-૧-૧૯૧૬)

તથા (૩૧-૧-૧૯૧૬)

હિન્દુસ્તાનમાંથી ખાનીજ તથા ગામડી કોલસા કા ઇસ્ટ ઇન્ડિયન ખાતે અઢાવવાને લગતી ખબરો બહાર પાડવામાં આવી છે. વધુ ખબર ચેમ્બરમાંથી મળશે.

સ્પેન ખાતે ખીન કેળવેલાં ચામડાં મોકલવાના પરવાના માટે અરજીઓ ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે. જોમ મુંબઈના કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ તરફથી જણાવવામાં આવે છે. જે લોકો માલ અઢાવવા માગના હોય તેણે ચેમ્બર મારફત કલેક્ટર પર અરજી કરવી, જેથી માલ અઢાવવાની અરજી વિ. પુરી પાડવામાં આવશે.

(૨૨-૧-૧૯૧૬)

ધી ગોર્ગે ટાઇલ માર્ક ૨૧ બેક સીટ ફોર્ડ મુંબઈ.

ના. હિંદી સરકારના વેપાર ઉદ્યોગ ખાતા તરફથી એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં આવે છે કે લંડનના ઇંગ્લીશ્લીઅલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં ટેકનીકલ ઇન્ફરમેશન ગૅસ-ઉદ્યોગને લગતી ખર્ચાઓ આપવાનું ખાતું-ખોલવામાં આવ્યું છે. આ ખાતાનો હેતુ ઉદ્યોગને લગતી જર્મી જાતની માહિતિ લેખી કરવી તથા જે જે વેપારી ખાતમીઓમાં પ્રયોગ શાખામાં પ્રયોગ કરવાની જરૂર નથી હોતી તેવી ખાતમીઓ લેખી કરવી. આવી લેખી કરેલી ઉપયોગી હકીકતો આખા માત્રાજ્યના વેપારીઓ, માલ બનાવનારાઓ તથા કારીગરોને પુરી પાડવી. ઇંગ્લીશ્લીઅલ ઇન્સ્ટીટ્યુટના હાલના સાયન્ટીફીક અને ટેકનીકલ ડીપાર્ટમેન્ટના વિભાગથી આ ગૅસ લુદ્ધ યુદ્ધ કામ કરશે, ટેકનીકલ ડીપાર્ટમેન્ટ સામાજિકના જુદા જુદા ભાગોમાંથી મળી આવતી અસિદ્ધ ચીજો તથા નવીન પદાર્થોના અખતર તથા અભ્યાસ, જેમ અત્યાર લગી કરવામાં આવ્યું છે, તેમ કર્યાં કરશે.

(૨૬-૧-૧૯૧૬)

યુનાઇટેડ કિંગડમમાંથી મનાઈ કરેલી અને કાપુ હેઠળ મુકાયેલી ચીજોની છેલ્લી યાદી અમને મળી છે. વધુ વિગત માટે મેગરો-એ એગરમાં ખબર કાઢવી.

ના. મુંબઈની સરકારના મહેસુલી ખાતા તરફથી એક યાદી બહાર પાડી જણાવવામાં આવે છે કે મુંબઈ તથા અગદાવાદમાં બનાવવામાં આવતા લકાઈના સામાનને માટે એક મલાહકારક કમીટી નીમવાની ના. સરકારને અગત્ય લાગી છે. આ અગત્યના કામમાં રેલ્વે કંપનીઓ, મીલો તથા ખાનગી પેટ્રીઓએ જે મદદ કરી છે તે માટે ના. સરકાર તેમને આભાર માને છે. લાવધ્યમાં ગૅસીર પ્રતિ ઉભા થાય તેનું તરત નિરાકરણ કરવા માટે એક ૧૦ આઈગીની કમીટી નીમવામાં આવી છે. આ કમીટીના પ્રમુખ મુંબઈના કલેક્ટર

તથા સેક્રેટરી સ્ટ્રીમ બોઇલરના વડા ઇન્સ્પેક્ટર મીંઝ મેટ્રીનટોશ છે. આ કમીટીમાં અમદાવાદની મીલ એનર્સ એસોસિએશનના એક પ્રતિનિધિ આવશે.

હાડગોળા બનાવવાનું કામ સરળ અને સીધું કરવાનું, લાવતાલ ઠેરવવા માટે સલાહ આપવાનું, બનતા માલના જથ્થા વિ. હું કામ કરશે.

(૪-૨-૧૯૧૬)

અમને જણાવવાની ફરમાશ થઈ છે કે આ ટર્મમાં સીડનહામ કોલેજ ઓફ કોમર્સ એન્ડ મેનેજમેન્ટલ-વેપારી કોલેજમાં જે લાખો આપવાના છે તેમાં નીચેનાં પણ છે.

તાં ૧ લી માર્ચને રાજ ૬-૦ (૨૪. ટા.) વાગે ઓ. શેઠ મનમોહનદાસ રામભઈ તરફથી “ઈન્ડિઅન બેંકીંગ” (દિલી બેંકીંગ) પર લાખ આપવામાં આવશે, જે વખતે મુંબઈ બેંકના સેક્રેટરી મીંઝ રાજર્ટ એટકેન પ્રમુખપદે બિરાજશે.

આ લાખમાં પંધારવા એમરતા સલાસદોને જિન તિ કરવામાં આવે છે. આ લાખણે બહેર છે.

મુંબઈ ખાતે ફ્રાન્સના કોન્સલ તરફથી અમને જણાવવાની ફરમાશ થઈ છે કે ફ્રાન્સમાં માર્સેલમાં મી. ફર્ડીનાન્ડ ગાન્ડી (૧૪ ૩ દેબન, માર્સેલસ, ફ્રાંસ) મુંબઈની જે પેટ્રીઓને આદત આપવી હોય તે લેવા પુરી છે.

ના સરકારના મહેસુલી ખાતા તરફથી, બંધ થયેલી અને કાપુ નીચે મુકાયેલી ચીજોનું છેલ્લામાં છેલ્લું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. વધુ વિગત માટે મેગરોએ એગરમાં ખબર કાઢવી.

(૧૬-૨-૧૯૧૬)

અમેરિકામાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં કપ કપ પેટ્રીઓ ૫૦ ચામડાં મોકલી શકાય તેનું છેલ્લામાં છેલ્લું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે, વધુ ખબર એગરમાંથી મળશે (૧૫-૨-૧૯૧૬)

ધી સેંટ્રલ બેંક ઑફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

શેરો ભરાયલી થાપણુ	...	૩. ૩૦ લાખ.
પગાર થયલી થાપણુ	..	૩. ૧૫ લાખ.
રીઝર્વ, ૫૬	.....	૩. ૧ લાખ.

પ્રમુખ:-ધી ઑનરેબલ સર શીરોજશાહ મે.

મહેતા, કે. સી. આઈ. ઈ.

આ બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકેલી દરેક પાઈની સલામતી માટે ખાસ
ગોઠવણ બેંકની આરટીકલમાં કરવામાં આવેલી છે.

મેશર્સ એ. એફ. ફરગ્યુસનની કું. આરટીકલ એકાઉન્ટન્ટસ આ
બેંકના હિસાબો અને જામીનગીરીઓ દર અડવાઈએ તપાસે છે.

બ્રેસીડંસી બેંકે માફક આ બેંક પોતાના હિસાબનાં પખાડીક
સરવૈયાં બહાર પાડે છે.

દરેક રીતનું બેંકને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે.

હાલમાં ટુંકી તેમજ લાંબી મુદતના વ્યાજના દરો માટે મેનેજરને મળવું.

ચેક તથા બેંકને લગતો પત્ર વ્યવહાર ગુજગતીમાં પણ થઈ શકે છે.

વડી ઑફીસ:-એલાઈસ બીટરીંગ, કોટ, મુબઈ.

શાખા ઑફીસો:-ઝવેરી બજાર તથા માડવી, મુબઈ.

ચાલુ ખાતાં ઉપર.

રોજની ગાફી ઉપર.

જાનેવારીથી જુન ... ૩ ટકા.

જુલાઈથી ડીસેમ્બર ૨ 1/2 ટકા.

૧૨ માસની ડીપોઝીટ..... 4 1/2 ટકા.

ટુંકી મુદતના ભાવો અરજ કરવાથી માલમ પડશે.

વધુ વીગતો માટે મેનેજરને મળવું.

સોરાબજી ન. પોચખાનાવાલા

મેનેજર.

ન્યુ કિવન્સરોડ ઉપરના

ચોપાદીના જુના રેલ્વે શાટકની સામેના

મહારાં શો રૂમ્સ

તમને ઘણી મનગમતી ચીજો આપશે.

સુંદર નવી ડીઝાઇનના પલંગો.

ભેટ આપવા લાયક

અનેક નાની મોટી કિમતી ચીજો

તેમજ

ફરનીચર માટેના ઉત્તમ રંગો

[વગેરે, વગેરે.

જરૂર એક વાર શો રૂમ્સ પર પધારો.

L. Roy Sampat

70, APOLLO STREET, FORT; BOMBAY.

OF GREAT IMPORTANCE TO DYEING, BLEACHING AND PRINTING HOUSES.

TELEGRAMS RAVASIA

TELEPHONE: 1970

Soorji Vallabhdass & Co.,
Vadgadi—BOMBAY.

Can Offer from Stock

Bichromate of Potash
Bichromate of Soda
Brown Sugar of Lead
Litharge Flake

SODIUM SULPHIDE CONC
BETA NAPHTHOL
NITRITE OF SODA
ANTIMONY SALT

CAUSTIC SODA
DIAMINE PHENYLENE
ZINC DUST best quality
CHROME ALUM

Sulphate of Alumina ENGLISH
Turkey Red Oil GERMAN etc etc.

AND

ALL KINDS OF DRY ANILINE AND SULPHUR DYES

Aniline Salt and Aniline Oil

Special Quotations Submitted to Chemical-Indicators.

ધર ખેડાં દરદર્શી કેમ છુટવું એ શીખવું હોય તો રૂપીઆ
પાંચ (૫) તથા દરદીનો ફોટો નહિ તો હથેલીના
છાયા મોકલો ! લાભ લ્યો.

યોગવિદ્યાભુષણ

આ છુપી રીતે
વાપરી શકાય છે.
લાભ ન થાય તો
પૈસા પાછા
મળશે !

ૐ સુરતકર

પહિરૂખ્ય ચંત્ર વા
પરી ઘણા નામ
રદીવાલા દુકા
મુદતમાં સારા-
થયા !

ને મળો સેંકડો દરદી સારા થયા છે કોઈ
પણ સલાહ બે આનાની ટીકોટ
મોકલી મંગાવી લ્યો.

ચંત્રની
કીંમત
રૂ. ૫૦ છે.

૭૦-તાર ઓફીસના નાકા ઉપર કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.

“યાકુતી” શેની બને છે !

પણ નકવીઆઓ પૈમાદાર થયાની આશામાં યાકુતી અથવા તેને બદલતું નામ આપી અ-
મારી દવાના નામની નકવો રે છે પણ ગજવાડી રીત પ્રમાણે બનાવવામાં આવતી અમારી અ-
સલ શેષેલી બાદશાહી યાકુતી અન ગવિજ્ઞાસની બનાવટ અમારી પાસે છે તેની નકલ કોઈથી
હવુ રૂપી થયેલ નથી. અને અવિશ્વમાં થાય તેમ પણ નથી. રસાયણ, યાત્રા, એમલ, ધાતુ,
વર્તનામ, ભાંગ, અક્ષીલુ કે એવી કોઈ પણ નુકસાનકારક ચીજ જેમાં આવતી હોય તેનું નામ
“યાકુતી” નહીં પણ “ઝર” છે. માટે એવી નકલી યાકુતા-યાકુતીથી નાવચેત રહેવું
ગવર્નમેન્ટ હોમોપેથીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાક્ટર અમારી બનાવેલ યાકુતી
એનાલાઈઝ કરીને તેમાં કોઈ પણ જાતની નુકસાનકારક ચીજ નથી એવું મગ્ટીફિકેટ
આપેલ છે અને એ ઉમદા ગજવ શી દવા અકસ્માત હોવાથીજ નિલાયતમાં પાસ થયેલા
મોટા ડાક્ટરો, સર્જન મહારાજાઓ, નવાઓ તથા દેશી અને ઇંગ્લેન્ડ ગૃહસ્થો અને મોટા સરકારી
અમલદારોમાં પણ બહુ વખણાય છે

બાદશાહી યાકુતી અનગ વિલાસ.

ગમે તે દરજ્જાથી શુભાવેલી તાક્ષત પાછી લાવે છે. પુરુષાતન કાયમ રાખે છે આ ગજવ શી
યાકુતી વીર્યવીરની તમામ વ્યાધી મટાડે છે અને વીર્ય ધટ્ટ બનાવી ખડું પુરુષાતન આપે છે
ખરી મરદાઈ આપનાર અને નખલા માલુસને પણ બુવાનની માફક બેરબર બનાવનાર આ દવાનો
લાભ લેવા અમરી ખાસ લાવાખણ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ જાતની પરેશાની જરૂર નથી.
૧૦૦ એલોની રૂબી એકના રૂ. દશ

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

ઇંડીયન કૉટન ઑઇલ કંપની, લીમીટેડ.

હમમ સ્કીટ, કોટ, મુ'બઈ તથા વિજલપુર, નવસારી.

આ કંપનીના કારખાનામાં નીચે મુજબ માલ તૈયાર થાય છે:—

કપાસીઆનું તેલ.

અમારે ત્યાં તૈયાર થતું તેલ મુબઈમાં
વેચાતાં બીજાં તેલો કરતા ચઢીઆતું
હોવાની અમે ગેંટી આપીએ છીએ
ખાવામાં ધીની બરોબરી કરે છે.

કપાસીઆનો મગજ.

ગાય, ભેસ, બળદ, ઘોડા, મે'દાં, બકરાં
વગેરેને માટે બરેબરે તાકાતવાન ખોરાક,
દુબળાં જાનવરને થોડા વખતમાં ટટાર
બનાવે છે.

કપાસીઆનાં છાલાં

અમારી મીલનાં છાલાં પુના, મલિ, કરાંચી,
સુગત વગેરે રચણોએ ડેરીઆમાં તેમજ ખા-
નગી ખેતરોમાં રહેજ (roughage.)
તરીકે પ્રુકળ વપરાય છે.

બાવતાલ તથા વધુ વીગત માટે લખો:—

કોઠારી સુતરીઆની કંપની,

મેનેજંગ એજટા.

રેકૉર્ડ નંબર ૨૧૩૬.

For all commercial and Trade matters, correspondence, Insurance questions in all its Branches, Investments, Finance, Export and Import Company's Work such as Floating Amalgamating, Reorganising and Winding up, Inventory and Inspection of Accounts, Balance sheet etc. and all legal and practical routine relating to business. Consulting fees moderate. Apply, with your requirements to Y. L. Bhandarkar F. C. I. (Fellow of the Institute of Commerce, Birmingham) Girgaum "Indoo Lodge" Bombay.

ધંધામાં સલાહ આપનાર.

વેપાર વાણિજ્યને લગતી દરેક બાબતો, પત્રવ્યવહાર, ઇન્સ્યુરન્સ એટલે વીમાને લગતી દરેક બાબતો, નાણાં ગેઠવા બાબત, આયાત અને નિકાશના સવાલો ઉપર, ઈંપનીઓ નવી ઉભી કરવી હોય या तो जेडी होय या तो गंध કરवा होय (વગેરે, ઈંપનીને લગતી દરેક બાબતમાં, ઈન્વેન્ટરી તૈયાર કરવી હોય, અગર હિસાબ તપાસવો હોય અગર બેલેન્સ શીટ કાઢવાં હોય એવાં દરેક કામમાં અને દરેક બાબતના ધધાને લગતી વ્યવહારીક અને કાયદા સંબંધિ સલાહ આપવામાં આવે છે. સલાહ આપવાની ફી મધ્યમજ્ઞ સંખ્યામાં આવેલી છે.

તમારી જરૂરીયાતો સાથે લખો.
યા. એલ. ભંડારકર એફ. સી. આઇ.
ફો. ઓફ ધિ ઇન્ડીટ્રીયુટ ઓફ કોમર્સ,
બરમિંગહામ.
ગીરગામ "ઇન્ડુલોજ" - મુંબઈ.

બી. એન. ભાઠેનાની ફાં.

પ્લમ્બરોને લગતો સર્વ સામાન વેચનારાઓ અને ઇંટ્રાક્ટરો.

હમારે ત્યાં ગટરના ચીનીના પાઇપો, નાહાનીની તથા વરસાદની બીરની પાઇપો અને ફીટીંગ્સો, પાણીની કલાકની નળીઓ, અને ફીટીંગ્સો, બીરની નાહાની ગ્રેપ્સો, સીમાની પાઇપો,

વેસાયતમાં ટેસ્ટ કીધેલા સ્ટોપકોટ, બોલકોક, અને બીજાં તે, નેટીવ તથા યુરોપીયન વોટરકલોઝેટ પેન્સો, ફ્લશીંગ ટાંકીઓ, હાથ છાપ સીમેન્ટ, વગેરે પ્લમ્બરોને લગતો દરેક જાતનો માલ જથ્થાબંધ તથા છુટક વેચાતો મળશે.

અહાર ગામના ચોર્ડરો ઉપર તાકીદથી પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે
ગોડાઉન
ચીંગબદર અને પારસી ગલી
ખાં

જો તે કારણથી શુભાં તા. ને. ફા - ૨૮૦૦ પુરતોમ
ચાકુલી વીરવીકરની તમારો જોડો અગર ઉપર પડશે
બરી મરદાઈ આપનાર અને ૧ બાજુ કરવાથી દમણ છુટુ "બી. એ.
મ લેવા અમરી ખાસ બેઠા બાથનાં કબુતરુ" ૬૮૦. ૫૫૫ દબાવે ૧૩૩૩ આ મી બનાઇ સાથેની બાજીદારી
જોખીની કબી એકના જોડી દમણના બના નામ "બી. એન. ભાઠેનાની-ફા." થી દમણા ધર્મ
જોડાયા છે

જો તે કારણથી શુભાં તા. ને. ફા - ૨૮૦૦ પુરતોમ
ચાકુલી વીરવીકરની તમારો જોડો અગર ઉપર પડશે
બરી મરદાઈ આપનાર અને ૧ બાજુ કરવાથી દમણ છુટુ "બી. એ.
મ લેવા અમરી ખાસ બેઠા બાથનાં કબુતરુ" ૬૮૦. ૫૫૫ દબાવે ૧૩૩૩ આ મી બનાઇ સાથેની બાજીદારી
જોખીની કબી એકના જોડી દમણના બના નામ "બી. એન. ભાઠેનાની-ફા." થી દમણા ધર્મ
જોડાયા છે

THE CHEAPEST FIRM IN INDIA.

G. SAJAN & CO.

Tile, Marble, Cement, Asbestos, Mangalore
Roofing Tile, and glass roofing tiles, Marble
Merchant, Sculpture and Monumental Supplier
Tandur and Shabad Stone Direct Importers from
Quarry.

Ask for our Catalogue if c at you nothing

POST NO 4, BOMBAY.

એકે અવાજે બહેરમાં આવેલી

કોઈ પણ પ્રકારે ખરાબ ચયલા લોહીયા મુધરો તથા વધારો કરવાને તેમજ અશક્તી,
આગશ વીગેરે એવા તમામ ચિન્હોને દૂર હટાવનાર
આયોડાઇઝ

સા સર્પા પરિલા

કી. બા. ૧ ના રૂ ૧-૪-૦ ટપાલ ખરચ આના પ) " પ્રાઇસ લીસ્ટ " મંગાવી વાચો કી. કે
ચાર્ટેજ કંઈ પણ આપણું પરતું નથી

તા કે મહેરબાની કરીને અમારું ઠેકાણું બરાબર લખવું

રેળે એન્ડ કંપની,

બજારગામી, પો. ઠાણાદેવી-મુબઈ

તા કે તમારો ચોરડર મોકલો ત્યારે આ પત્રમાં બહેર ખગર વાચાનું તેમાં જણાવ્યું

શું બુઝો છો ?

એ તમારે ખસ લેખતને બહાર લેવો હોય તે—

ધાઓ તૈયાર

અનેક સર્વિફિકેટો મળ્યાં છે

ખાસ વસ્તુતમાથી બનાવેલી શુદ્ધ દવા

અમારી પેટન્ટ, દેશી દવાનું સેવન કરવાથી શોશીન
વારમા અવૈકિક કાયદો થાય છે અમારી દવા વધારે હપ
મેથી હોઈ મુદ્દલ મિતે વેચાયું અમેએ નક્કી કર્યું છે

ટોનીક હવન સુટીકા—શરીરના અંગેક રોગોને
નાશ કરી શોદઈ વધારા અદ્યત્ કાયદો કરે છે કીમત
ખાલી ચોકનો રૂ ૧

શોધક બામ—માથુ દુખવું, શરીર થવી અને
ખગર નેમજ માથાના ખીન દરક રોગ ઉપર આ બામ
અત્યુત્તમ છે કીમત રૂ ૦-૮-૦

તાપ નાપારણ સુરણ—એકાતરીઓ, ટીડીઓ
તેમજ ખીન દરક બીજા તાપ ઉપર આ સુરણ અક
ચી છે કીમત રૂ ૦-૧-૦

દરાજનો મલમ—જમે તે બળની દરજા ઉપર
આ દવા વસવાથી તેનો મુજબથી નાશ થાય છે
કીમત ખગરી રૂ ૦-૪-૦

એન્ડ લોઈએ છે તમારો આ મનો—

નાચપણ બીજા, બીજા માટે } આઈ. ને મારી
મીસ્ત્રમ જે સેક્ટ-મુ ૧૮૮૦ નં ૪

પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંની વાત.

આ દેશમાં ન્યોતિય, વૈદ્ય વિદ્યા, તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ વિગેરે અનેક વિષયોના લાજો અન્યો હસ્ત લિખિત તૈયાર હતા; પરંતુ કાળગળે જ્યારે એ ગ્રંથોનો નાશ થવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક દેશાભિમાની વીર પુરૂષોએ પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ તે ગ્રંથોની વધારે કિંમત ગણીને કેટલાક ગ્રંથોનું રક્ષણ કર્યું, અત્યારે પણ એવા ગ્રંથોના મહોટા મહોટા ભંડારો અસ્તિત્વમાં છે, એવા ઉત્તમ ગ્રંથો પૈકીના પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંના એક વૈદ્યગ્રંથ ગ્રંથના આધારે ઔષધો તૈયાર કરી તેનો લાભ અમારા ગ્રાહકોને ગમે આપીએ છીએ. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ પણ એક એવાજ વૈદક ગ્રંથને આધારે તૈયાર કરેલી દવા છે અને એ એટલું બધું ચોક્કસ ગુણદાયક છે કે બીજા કોઈ પણ દવા તેની ખરોટગરી કરી શકે એ બનવા ભ્રમ નથી. સંસાર સુખ ભોગવવાને તફાવત નાહિત થએલાં અનેક માણસોએ એનો ઉપયોગ કરી પુરતો સંતોષ મેળવેલો છે. શક્તિ-તાકાત-ને માટે દવાઓ પાછળ સેંકડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરવા છતાં પણ કેટલાંક નાહિત બનેલાઓએ છેવટે આ અવલેહનોજ ઉપયોગ કરેલો છે, પહેલીજ તકે જો કંદર્પ કેસરી અવલેહનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ઘણા મહોટા ખર્ચગાંથી બચી જવાય. આ અવલેહનો ઉપયોગ કરવાથી શરીરમાં બેહક કાપત આવે છે. શરીરના એકેએક અવયવમાં પુરતો બુરસો ઉત્પન્ન થાય છે અને કાયમને માટે તેમની ગમ-ગીની જતી રહે છે. ખરાબ સોજાતથી અથવા ગમે તેવાં બીજાં કારણોથી ઉત્પન્ન થએલું નયુંસકપણું એથી દૂર થાય છે અને વીર્યને સુદૃઢ બનાવી આખા શરીરની રંગેરંગમાં આશ્ચર્યકારક બળ પેદા કરે છે. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ એક ખાવાનીજ અને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકશાન ન કરે એવી નિર્દોષ વનસ્પતિઓની સ્વાદિષ્ટ બનાવટ હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં પણ રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે. આ દવા તૈયાર કરવામાં કુલ રૂ. ૨૩ ૦-૦ નું ખર્ચ થાય છે અને જે રૂપિયા ફક્ત નફાના લેવામાં આવે છે-એટલે કુલ પચીસ રૂપિયાનો મળીઓર્ડર દરનારને અથવા વી. પી. ધી મોકલવાનો ઓર્ડર કરનારને આ દવા મોકલવામાં આવે છે. નીચેના શિરનામે લખવું અથવા રૂબરૂ માગવું.

વૈદ્ય હરગોવિન્દ હરિદત્ત ઠાકર.

માલેક—આર્ય ઔપધાસય અને સિંહનાદી ડીપો.

બૃહસ્પતિ સ્તો—પાંજરાપોળ ઓફીસ પાસે

મુંબઈ નં.-૪.

ઊચ્ચ વર્ણના હિન્દુ ગૃહસ્થો માટે.

 તબીયત સુધારવાનું સર્વોત્તમ સાધન.

આરોગ્યતા માટે
સર્વોત્તમ
સ્થળ.

શ્રી
મહીકાંઠા
ઉત્તમ

સુંદર હવા
અને
લગ્ન સુવન.

ધરના કરતાં
ઉત્તમ
સગવડ,

ભોજન ગૃહ.

વીજળીક
લગ્નકાદાર
લાઇટ—૫'ખા.

ભુલેશ્વર

પ્રમાણીક,
ખંતીલા,
નોકરો.

અનંતવાડી
નાકો.

સ્વચ્છ
ઊંચામાં ઊંચો
ખોરાક.

માલીકની
જાતી
દેખદેખ.

મુંબઈ
પોષ્ટ નં ૨.

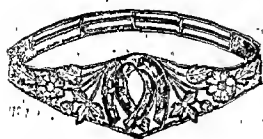
ખાસ પધારો
અને જાતે
ખાત્રી કરો.

વધુ ખુલાશા માટે મેનેજરને રૂબરૂ મળો ચા લખો.
વ્યવસ્થાપક—ઊમીઆશંકર બહેચરલાલ ત્રીવેદી,

મેનેજર અને માલીક.

મુંબઈના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનારા ઝવેરીઓ

અમેને અમારા સોનાના દાગીનાના સુંદર અને વીલાયતી જેવાં સપ્રાગ્ધાર કામ માટે છેલ્લાં પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે.

મોહનલાલ

એન્ડ

કાનજી

ઝવેરીઓ

દરેક જાતના સોના, ચાંદી, અને ઝવેરાતના Up-to-date દાગીના ગંજાવર જથ્થામાં તૈયાર મળશે.

ટેલીફોન નં. ૧૭૬૫.

૧૯૭-૨૦૧ શેકમેનન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

હજારો રૂપીઆ કમાવો.

નવીન હજાર સાગર:—મીણ જાતી, સાબુ, રંજ, બારનીસ, સીમેન્ટ, કાચ, ગોલીટ વીગેરે (૨૦૦૦) અનુભવિક હજારની સચિન પાઠા પ્રકાશી બુક ક્રી. ૨૦ રવ

હજાર મકાશ:—ગીતાસંગી, કાચ, મુગધી સેન્ટા, ચર્કા વીગેરે (૨૦૦૦) હજારની બુક ક્રી. ૨. ૧૧

હજાર સચક:—જાતિય, કેસર, જરામ, જાતિય સેન્ટા, વીગેરે (૨૦૦૦) હજારની બુક ક્રી. ૨. ૧

સ્વેતન હજાર સચક:—છેલ્લાં સ્ત્રી ચોખતા મરફુમરીના (અનુભવિક) હજાર આ બુક માટે આ નિયમો (દેશી વેપરી ચેમ્બર) નો ઉત્તમ અભિપ્રાય મળ્યો છે. ક્રી. ૨. બાજુ

હજાર દર્પણ:—(બાજુ ૧-૨-૩) બાજુ કાચ મતાના કેસર, હેર ઓછવ, સેન્ટ, કાચનિયર, લવનર, મેન્સા કોમ્પેક્ષ, વીગેરે (૧૭૫) અનુભવિક તદ્દન નવિન, હજારની ૩ બુક ક્રી. ૨. બાજુ

હજાર દર્પણ ૪ થો બાજુ:—જેમાં જર્મનીમાં અત્યે કેવી રીતે બને છે. તથા વનસ્પતીમાંથી બનાવે રંગ, તથા મારફુમરી વીગેરે હજારની બુક છપાયાં છે. ક્રી. ૩ આવા વધુ બુકો માટે લખો:—હજાર દરેક મંડળ. (બુક ક્રી:—જનીવન રોડ, મુંબઈ ૬)

લખો:—એન. ડી. વર્મા કું. ૦.

બરદાશપો:—પી હજાર દરેક મંડળ,

૨૧ જનીવન રોડ, મુંબઈ નં. ૬.

કાં પ્રભાકર પનાલાલ ટેરેસીય. ઓટરોડ. મુંબઈ. અમારો સોનાનો ચર્ક તથા વીજળીક વેપ તારાણ સુરપાતન આપવામાં અને શુદ્ધ કામેને મજબૂત બનાવવામાં કૃત્તેદ મંદ નીવડ્યો છે.

તીજેરીવાળાંઓની જુઠી સરટીકીકેટો.

થોડા વખત ઉપર જુલેશ્વરનાં એક ઘરમાં આગ લાગી ઘરમાં પહેલા માળ ઉપર મીઠ મગનલાલ નામે એક માણસ સાળરકાંઠા લોજ નામે હોટલ ચલાવતા હતા, એઓ પાસે મુંબઈના મીઠ કનૈયાલાલની બનાવેલી તિજેરી હતી. એઓની જગ્યામાં આગ ચેટલી થોડી હતી કે રૂનાં ગાદલાં પણ સલામત રહ્યાં હતાં તેમ તીજેરીનું લાકડાનું સ્ટેંડ પણ જેવુંને તેવું રહ્યું હતું, આટલું છતાં મીઠ મગનલાલે તિજેરી બનાવનારને એવી સરટીકીકેટો લખી આપી હતી કે આખા ઘરમાં સૌમાં સખત આગ મારી જગ્યામાં હતી અને તમારી તિજેરીમાં સર્વ સલામત રહ્યું હતું.

ગોદરેજે ખરી હકીકત બહાર પાડી અને જણાવ્યું કે મીઠ મગનલાલની સરટીકીકેટ જુઠી હતી અને તેઓએ પોતાના ભાઈ માટે એક તિજેરીના ઓર્ડર ગોદરેજને આપ્યો હતો. આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલે છપાવ્યું કે ગોદરેજ જુઠું બોલે છે. ગોદરેજે આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલને રા. બા. સેતલવડ મેજિસ્ટ્રેટ આગળ ઉભા કર્યા. મેજિસ્ટ્રેટ સામે જુજાની એવી પડી કે મીઠ મગનલાલની જગ્યામાં ગાદલાં સલામત હતાં તેમજ તિજેરીનું સ્ટેંડ પણ સલામત હતું. આ નોતાં મીઠ મગનલાલ વિચારમાં પડી ગયા અને મારી માગી અને લખી આપ્યું કે મેં જે વાતો છપાવી તે સર્વ જુઠી હતી.

જાણીતા મોટા મેકરોની તિજેરીઓ લીલામમાં :

મુંબઈમાં થોડા વખત ઉપર જુદે જુદે ઠેકાણે આગો થઈ તેમાં જુદા જુદા મેકરોની તિજેરીઓના કેવો હાલ થયો તે જણવા પછી કેટલાકેએ હજારોની કિંમતની ખીજા મેકરોની તિજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનો ઠરાવ કરી ગોદરેજને નવીંતિજેરીઓના ઓર્ડર આપ્યા છે.

૧ સર સાસુન જે. દેવીડે પોતાની હજારોની તિજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનું ઠરાવ્યું અને ગોદરેજને મોટા ઓર્ડર આપ્યા છે.

૨ મેસર્સ બ્રિજબરીની કંપનીએ પણ એ મુજબ કર્યું છે.

ગોદરેજ એન્ડ બાઇસ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

કારણાનું:—એસ કંપની પાસે, પરેલ, મુંબઈ.

डा. माउ राजी याचे एशियाटिक बाम

आ दवा संधीवा, भस्तकशण, आलूविदना (रंजण), शर्दी, उंटाटीआ, काष्ठ
पणु जतना धा अने वीछीना उंझनी असख वेदना वीगेरे, दरदो उपर धणुंज
अकरीर अने रामणालु उपाय छे.

सूचना संज्ञाणथी प्राये.

आलु साधुनी शीशीनी डी. इ. ०-८-० मात्र आठ आना अने वी. पी.
साथे ०-१२-० पार आना. जणु शीशी सामटी वी. पी.थी लेनारने भट्ट की.
१-८-० मात्र दोढ इपीआ.

धी भराडा ऐजन्सी स्टोर्स
हमिरट सुगधी, गिरगाभ-मुंणछ.

विजणीना दीवा.

येक नांना गजवाभां पणु राणी शकाय छे, अगिननी जीलकुल भास्ती नथी
तेल, दीवेत के दीवासणीनी जर पडतीज नथी; इकत याप नीये जसे-
हतांज दश केन्डल भावरना मोटा लेभप जेटरी लपकाहार देशनी थाय छे.

ईमित इ. २, २१, ३, ३१, ४, ५, ६. पारटेज ६ आना.

आ सिवाय विजणीना जटन, पेन्सील घंटाडीआ, हॅन्ड लेभप
वायर, जल्ल, जेटरी वीगेरे विजणी संधी तमाभे जतने सामान
पेशनार.

टी. ज. शाहुज धलेकट्टीक स्टोर्स (I. M. C.)

तारु सरनायु "ELECTRIC" अभदावाद.

हुरस भसाना रोगनु दवाणानु.

पाकाय तेगज जीउ दोधपणु जेणभी तडवीइ शिवाय छंङ्गीने भाटे हुरस भसाने
नीरमुल हरवाभां आवे छे. आ रोगना घणुज लपकर अने आशा छोटी दीधितां जेवा जेठ हुर
हरदीआ सारा दीधां छे तेना अतोपथी वेदो दाडवंदो अने रोड शाहुकरीअे घणुज सारा अवीप्राय
आपेता छे. सैथी पहेलां अथवा छेपटे पणु अगना दवाणानानो दाब देवाने विनंती छे.

पाहुस रपेरीआदीर

वेच टी. जे. अ. म्याड

१७०५ शांही रोरी-अभदावाद.

CHAMBER'S SECTION.

ચેમ્બરનો વિભાગ.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર એન્ડ
પુરોની કમીટીની એક સભા શનિવારે તા. ૮ મી
જાનેવારી ૧૯૧૬ ને રોજ રૂઢાંજે ૨-૩૦
(મુ. દા) વાગે મળી હતી જે વખતે નીચે
જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

- ૧) એ. શેઠ હીનશા એલલજી વાલજી.
- ૨) એ. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી.
- ૩) શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.
- ૪) „ લેહાબાઇ વાલજી.
- ૫) „ મોતીલાલ વલ્લજી
- ૬) „ મોતીલાલ કાનજી.
- ૭) „ ગોપાળજી વાલજી સુંદરજી.
- ૮) „ ચતુરભુજ શીવજી.
- ૯) „ રતનસી મુળજી.
- ૧૦) „ પી. જે. બીલ્લીમોરીઆ.
- ૧૧) „ લક્ષ્મીચંદ માણિકચંદ જોખાની.
- ૧૨) „ એમ. પી. માદન.

(૧) ગાંધી વખતની મીટીંગની મીનીટ
જે સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પસાર
કરવામાં આવી હતી.

(૨) મુંબાઈની લેજલેટીવ કોમીટીની
ચુનટણી બાબતમાં ના. સરકારનો પત્ર આવ્યો
હતો તેની અંદર તે ચુનટણી માટેના દિવસોની
તારીખ સુચવવામાં આવી હતી, જે બાબે ચેમ્બર-
રનો મત માગવામાં આવ્યો હતો, તે તારીખો
બરાબર છે એમ લખી મોકલવાનો ઠરાવ થયો
હતો.

(૩) રૂની ગાંસડીઓ રજીસ્ટર કરાવવા
માટે ના. સરકારને નવા નિયમોનો ખચ્ડો મોકલ-
ાવ્યો હતો, જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૪) ના. સરકાર તરફથી પ્રગટ થતા
સુતર તથા કાપડના આંકડાઓમાં કેટલાક સુધારા
કરવા બાબત આંકડા ખાતાના વકા મી. શીરાસ-
નો પત્ર આવ્યો હતો, જે બાબેનો વિચાર
મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

(૫) પાકના વરતારા માટે તારથી બબર
આપવા બાબત કેટલીએક ખબર મી. શીરાસ
તરફથી આપવામાં આવી હતી, જેની નોંધ
માસિકમા છપાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

(૬) ના. હિંદી સરકાર તરફથી પ્રગટ
થતા આંકડાઓનાં પુરતકો માટે એક નવી ગોઠ-
વણ કરવામાં આવી હતી, એ પ્રમાણે મી.
શીરાસનો પત્ર આવ્યો હતો, જેની નોંધ લેવામાં
આવી હતી.

(૭) પોર્ટ ટ્રસ્ટ ડૉક રેલ્વે બાબે કેટલી-
એક ફરિયાદ કરનારો પત્ર મેસર્સ બ્રેવેરીની કુંપની
તરફથી આવ્યો હતો જે બાબે વિચાર કરવા
માટે નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની સભા-કમીટી
નીમવામાં આવો હતો

- ૧) એ. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી.
- ૨) શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.
- ૩) શેઠ મોતીલાલ વલ્લજી.
- ૪) શેઠ સોરાળજી એલલજી વારડન.

(૮) હિંદુ દેવતાઓનાં જે ચિત્રો ટ્રેડ-માર્ક,
વિગેરેમાં આવે છે તે માટે આ ચેમ્બરે કરેલા
રીમીએન્ડેશનને વટાવરા ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ-
ટેકો આપ્યો હતો તેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

ધી બોમ્બે ટાઇમ્સ માર્ચ ૨૧ થેંક ઓટ ફોર્ટ મુંબઇ.

(૬) કમીશન એજન્ટ એસોસીએશન તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે એસોસીએશન તરીકે એમ્બરની જે ફ્રી વધારવામાં આવેલી છે તે તેઓ આપી શકતા ન હોવાથી તેમને માટે ખાસ એાઈ ફ્રી રાખવી. કમીટીએ દીલગીરી દર્શાવી હતી કે તેઓ અમુક વ્યક્તિ માટે અપવાદ કરી શકતા નથી.

(૧૦) રેશમના ઉદ્યોગ બાબત ના. સર-કાર તરફથી પ્રો. લીફ્ટાયની રેશમના એક્સપર્ટ તરીકે નીમલુક થવાની ખબર આપવામાં આવી હતી તથા મુંબઈમાં તે માર્ચ મહિનામાં આવશે એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું.

(૧૧) મી. શીરાસે કમીટી સાથે તેની મુલાકાત વખતે જે કામકાજ થયું હતું તેને લગતી મીનીટની પહેાંચ સ્વીકારતાં કેટલીક સૂચના કરી હતી, જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૧૨) શેઠ લલ્લુભાઈ ઝવેરચંદ મુનીએ રાજીનામું મોકલ્યું હતું તે સ્વીકારવામાં આવ્યું.

શેઠ દ્વારકાદાસ કચ્છાણીએ એમ-
થવા માટે ચારણ કરી હતી તે
જો શનિવાર તા. ૧૫ મી
તા. ૨૨ મી જન્યુઆરી
વામાં આવેલા હતા
આ સંવાદ વિષ-
વાચર, બાળ, બેટરી વીજ-
વેચનાર.

ડી. જી. શાહજી, ઇલેક્ટ્રીક સ્ટો, મી. રંગેલ-જી. આઈ. પી.
ટ્રાપીક મેનેજર.

તારનું સરનામું "ELECTRI. હેન્ડલ- જી. પી. એન્ડ

હરસ મસાના રોગનું દવાખાનું. જા. જનરલ ટ્રાપીક મેનેજર.

વાકાપ તેમજ બીજી દોષપણ ભેગામી તકલીફ શિયાષ હાંબીને માટે ફોસીએશનના સેક્રેટરી નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના ધણીજ કાયકર અને આશા પ્રાપ્તી દીધેલાં એવંજર વિવેચન મંલબ્યા દરહીઆ સારા દીધાં છે જેના મતેભાગી પેટો દાકવને અને શેઠ શાહકુદરોએ ધણીજ માર્ગો કે આ બાબતપર આપેલા છે સૌથી પહેલાં અથવા છેવટે પણ અમરા દવાખાનાનો લાભ લેવાનેએશનપર ચરણ મોક-
પામલસ રપેરીઆલીસર અને ઉપરોક્ત સદગૃહ-
વેવ ડી. એસ. અધ્યા હતો.
૧૭૦૫ શાંકરી શેરી-૧૧

(૧૬) ત્યાર બાદ નામદાર વાઈસરોય લૉડ હાર્ડીંગ તથા નવા આવતા વાઈસરોય લૉડ ચેમ્સફર્ડને માનપત્ર આપવાનો ઠરાવ થયો હતો.

બાદ સલા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ઈન્ડીઅન મર્ચન્ટ્સ એમ્બર એન્ડ બરોની કમીટીની એક સલા શનિવાર તા. ૨૨મી જાનેવારીએ બપોરે ૧૧-૨૦ (મું. ટા.) વાગે મળી હતી જે વખતે નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

- ૧) એા. શેઠ દીનશા એલલજી વાગ્ગા.
- ૨) શેઠ મુરુધોતમદાસ ઠાકોરદાસ.
- ૩) એા. સર ફાજલભાઈ કરીમભાઈ
- ૪) સર વિકુલદાસ દામોદરદાસ ઠાકરસી.
- ૫) શેઠ સોરાળજી એલલજી વારકન.
- ૬) એા. શેઠ લલ્લુભાઈ સામલદાસ.
- ૭) શેઠ પી. જે. બીરલીમોરીઆ.
- ૮) શેઠ દેવાશંકર જમજીવન.
- ૯) શેઠ એમ. પી. માદન.
- ૧૦) શેઠ જગન્નાથજી.

૧૧) શેઠ લક્ષ્મીચંદ માણેકચંદ જોખાની.

માલની વર્ગબીની કમીટીના (Goods Classification Committee) સલાસદો સાથે અમુક જાવના માલની સત્તાવાર વર્ગ-
બીમાં કેટલીક રેવેનુઆએ વધારો કર્યો તે જાખતપર વિવેચન કરવા આ સલા મળી હતી. માલની વર્ગબીની કમીટીના નીચે જણા-
વેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.

મી. રંગેલ-જી. આઈ. પી.
ટ્રાપીક મેનેજર.

તારનું સરનામું "ELECTRI. હેન્ડલ- જી. પી. એન્ડ

હરસ મસાના રોગનું દવાખાનું. જા. જનરલ ટ્રાપીક મેનેજર.

વાકાપ તેમજ બીજી દોષપણ ભેગામી તકલીફ શિયાષ હાંબીને માટે ફોસીએશનના સેક્રેટરી નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના ધણીજ કાયકર અને આશા પ્રાપ્તી દીધેલાં એવંજર વિવેચન મંલબ્યા દરહીઆ સારા દીધાં છે જેના મતેભાગી પેટો દાકવને અને શેઠ શાહકુદરોએ ધણીજ માર્ગો કે આ બાબતપર આપેલા છે સૌથી પહેલાં અથવા છેવટે પણ અમરા દવાખાનાનો લાભ લેવાનેએશનપર ચરણ મોક-
પામલસ રપેરીઆલીસર અને ઉપરોક્ત સદગૃહ-
વેવ ડી. એસ. અધ્યા હતો.
૧૭૦૫ શાંકરી શેરી-૧૧

શુદ્ધ કલાસીફિકેશન આપે આ ચેમ્બરે
ફેલો' રેપ્રેઝન્ટેશન.

દેશી વેપારી ચેમ્બરના સેક્રેટરી તરફથી.

ઇન્ડિઅન રેલ્વે કોન્ફેડરેસ એસોસિએશન-
ના સેક્રેટરી જોગ. મુ. આશા.

મુખાઈ તા. ૨૬ ઝાન્યુઆરી ૧૯૧૬.
સાહેબ,

કેટલીક રેલ્વે પર અમુક ચીજોની મત્તાવાર
માલની વર્ગણીમાં કરવા ધારેલા વધારા ગાળત
આ ચેમ્બર અને આપની એસોસિએશન વચ્ચે
ચાલેલા પત્રવ્યવહાર સંજોગે મારી કમીટીએ
આપને જણાવવાને મને દુરમાત્ર કરી છે કે
તેમની તથા માલની વર્ગણીની કમીટીના સભા-
નદો વચ્ચે હાથમાં ચાલેલા વિવેચનને પરિણામે
માલની નવી વર્ગણીની જારાજર અજમાયશ
માટે તેને દાખલ કરવા અને વેપારી વર્ગોને
તે કેટલા સતોષ આપે છે તે જોવા માટે
ચેમ્બરની કમીટીએ હા પાડી છે.

હિંદુસ્તાન અને ઇલાકાઓના રૂના વર
તારા અને અકચટ્ટા ગંગાવવા માટે તારનો
ખર્ચ રૂા. ૪ (ચાર) પડશે તેની સાથે ડની

વેપારી વર્ગની પ્રમાણે જાગર જોઈતી હશે તે
રૂા. ૨ (બે) વધારે પડશે. જે લોકોની મરજી
હોય તેણે ચેમ્બર મારફત તાર મંગાવવા.
તારનો નમુનો ચેમ્બરમાં બતાવવામાં આવશે.

ના સરકારના મેહસુલી ખાતા તરફથી
હિંદુસ્તાનમાં બંધાયેલી રૂની ગાંસડીને રજીસ્ટર
કરવા માટે સુધારો વધારો ઠરેલા નિયમોની
નકલ આપને મળી છે. વધુ વિગત માટે ચેમ્બર-
રમા કાઢી. (૨૪-૧૧-૧૯૧૫)

ઇન્ડરનેશનલ ટ્રેડ ડેવેલપર (ચીકાગો-
અમેરિકા) ના સેક્રેટરી તરફથી એક માસિક
સરકયુલર કાઢવામાં આવે છે જેમાં અમેરિકામાં
વેપાર કરતા, આયાત-નિકાશ કરતા, તથા
એજ સી લેવા માગતા વેપારીઓનાં નામની
ટીપ આપવામાં આવી છે. આશા છે કે આવી
ટીપ બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. જે ચેમ્બરને
આ જાગતમાં વધુ માહિતી માટે આવા સરકયુ-
લર-જે મફત મોકલવામાં આવે છે—જોઈતા
હોય તેમણે ચેમ્બરમાં અરજી કરવી. આ જારજી
ઇન્ડરનેશનલ ટ્રેડ ડેવેલપર પર રવાના કરવામાં
આવશે. આ માટે કોઈ લવાજમ લેવામાં
આવતું નથી.

નિષ્કણતાનું પરિણામ એજ આઠ્યું કે જાપાની લોકો વધારે અનુભવી બનતા ગયા અને સુધ-રેલી હબપર દીવાસળીનાં વધારે કારખાનાં ખુલ્લતાં ગયાં. એમ જણાવવામાં આવે છે કે પહેલું કારખાનું ખુલ્લા પછી સાત વરસમાં દીવાસળીનો ઉદ્યોગ એટલો બધો વધી ગયો કે પોતાના દેશની ખપત તે પુરી પાડવા માંડી પણ તે ઉપરાંત પરદેશ ખાતે નિકાશ કરવા લાગ્યા.

જાપાનમાંથી દીવાસળીની નિકાસ.

૧૮૭૮	૨૦,૦૦૦	ચેનની કિંમતની.
૧૮૮૮	૭,૪૦,૦૦૦	" "
૧૮૯૦	૧૫,૦૦,૦૦૦	" "
૧૮૯૧	૪૫,૦૦,૦૦૦	" "

૧૯૦૦ ૫૭,૫૦,૦૦૦ " "

૧૯૧૫

(જાનેવારીથી સપ્ટેમ્બર) ૭,૦૦,૦૦,૦૦૦. " "

એકદમ આટલા બધા વધારાનું કારણ સરકારનું રક્ષણ, અમલદારોની દેખરેખ તથા સાર્વજનિક સંસ્થાઓની મદદ છે. આ પરથી આપણે તથા આપણી સરકારે ઘણો બોધ લેવાનો છે. માત્ર દીવાસળીના હુન્નરમાં જ જાપાની હરીફાઈને સરકારી મદદ છે એમ નથી, સત્તાવાર રીતે અમને ખબર છે કે મુંબાઈના ચીલ માલેકો હવે જાગૃત થઈ સમજ્યા છે કે તેમના ધાર્થી કરતાં વધુ પ્રમાણમાં જાપાની માલની જોડે હરીફાઈ કરવાની છે.

INTER-COLONIAL TRADE.

શહેનશાહતની અંદરનો વેપાર.

નિકાશ કરતાં આયાત વધી જવાથી પરદેશી રાજ્યોના આપણે દેવાદાર થઈએ છીએ. એ દેવું મટાડવાને માટે વેપારીઓ તથા માલ બનાવનારાઓએ જોઈતો અમલનો માલ તથા ઉદ્યોગ માટે કાચા માલ શહેનશાહતની અંદરથી ખરીદવો જોઈએ. દાખલા તરીકે ઇંગ્લેન્ડ લઈએ શહેનશાહતમાં ઘણું પ્રદેશ છે, જેમાં ઇંગ્લેન્ડને જોઈતી ખોરાકની વસ્તુઓ તથા કાચા માલ મળી આવે. દાક્ષિણ આફ્રિકામાં મકાઈ મારા પાકે છે, તેમાં આ વર્ષે બહુ મારો પાક ઉતરવાની આશા છે. આર્જેન્ટાઈના અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ને બદલે કાનડામાંથી ઓટ ખરીદ કરવા. કાનડામાંથી જવ, ન્યુઝીલેન્ડમાંથી વટાણા, આસ્ટ્રેલીયા અને ન્યુઝીલેન્ડમાંથી માખણ, કાનડા અને આસ્ટ્રેલીયામાંથી શેષ કાજ, આસ્ટ્રેલીયામાંથી દારૂ, ચીન ને જાપાને બદલે હિંદુસ્તાન અને મીલેનમાંથી ચણ. પશ્ચિમ ઇન્ડીઝ અને ગોલ્ડ કોસ્ટમાંથી કોકો, મીલેન અને મલાયામાંથી રેમ્બો, કાનડા અને ન્યુઝીલેન્ડ લોંડમાંથી કાંગળનો મારો. આર્જેન્ટાઈના

ચીલી, વિં પર રાજ્યોને બદલે આસ્ટ્રેલીયા, ન્યુઝીલેન્ડ, દક્ષિણ આફ્રિકા અને ફાકલેન્ડ ટાપુઓમાંથી ઉન, હિંદુસ્તાન, નાતાલ, આસ્ટ્રેલીયા અને બ્રિટીશ ઇસ્ટ આફ્રિકામાંથી આમડાં કેળવવાની ચીલ, પશ્ચિમ ઇન્ડીઝમાંથી બીજાનું લાકડું, કાનડામાંથી ઇમારતી લાકડું, હિંદુસ્તાન, પશ્ચિમ આફ્રિકા, પશ્ચિમ ઇન્ડીઝ અને આસ્ટ્રેલીયામાંથી સંજીન લાકડાં, આસ્ટ્રેલીયા અને આફ્રિકામાંથી માંખ, મલાયા, નાઈજેરીયા, દક્ષિણ આફ્રિકા અને આસ્ટ્રેલીયા અને હિંદુસ્તાનમાંથી મેગેનીઝ સીલોનમાંથી પ્લમ્બેગો હિંદુસ્તાન, આફ્રિકા અને આસ્ટ્રેલીયામાંથી બીન કેળવેલાં ચામડાં, વગેરે એમ કહેવામાં આવે છે કે લગભગ પરાંણામનો આધાર નાણાના ભેર પર છે. જે દેશ ખોસક વિ. માં તથા લડાઈને લગતો સામાન, દારૂગોળો વિગેરે બનાવવામાં સ્વતંત્ર હોય, એટલે આ માટે તે બીજા કોઈ દેશ પર આધાર નહિ રાખતું હોય, તે પોતાનું બજ લાખો વખત સુધી ટકાવી રાખે, બેલાશક આવી સ્થિતિ બ્રિટીશ શહેન-

દીવાલનું માટે ફેમી સંદર્ભનાં દેશી ઈલાખનો ભેશો કે ?

શાહત ધરાવે છે અને સંસ્થાનો તથા તાગાના સુલકો કાચો માલ વિગેરે પુરતા પ્રમાણમાં પુરું પાડતાં આવડ્યાં છે. પરંતુ ગામાં કેટલાક અપવાદો છે દાખલા તરીકે કપાસ તથા ખાંડના મોટા જથ્થાને માટે આપણે પરદેશનાં રાજ્યો પર આધાર રાખવો પડે છે. પણ લોકેશાયરની મીલીને જોઈતું ગધું કપાસ યુગન્ડા અને સુદાન પેદા કરી શકે તેમ છે, અને ઇંગ્લંડને જોઈતી ખાંડ પુરી પાડવા માટે સંસ્થાનોમાં ગોડવણ થઈ શકે એમ છે. અત્યાર લગી પરદેશમાં રોકવામાં આવેલી સુકી તથા શક્તિ જો ઇંગ્લંડે સંસ્થાનોમાં રોકી હત, તથા ત્યાંના ખનીજ પદાર્થોને કામમાં લેવા માટે એટલેજ પ્રયાસ કર્યા હત તો આ વખતે તો એટ પ્રીટનને ખોરાક વિગેરે માટે ધીલ દેશે પર આધાર રાખવો ન પડત અને સ્વતંત્ર ખની ગયું હત,

અને દેશના ઉદ્યોગમાં જોઈતો વધારો થાત. લડાઈનો એક બોધ એ મળશે કે શહેનશાહતની વિશાળ સંપત્તિની પુરતી ખીલવણી કરવામાં આવશે.

(લંડન એમ્પર ઓફ કોમર્સના જર્નલ પરથી.)

INCREASE IN FREIGHT.

વહાણના નૂરમાં વધારો.

લડાઈ શરૂ થયા પછી થોડાક મહિનામાં, જ્યારે લડાઈને લગતાં સાહિત્યો ખનવા માંડ્યાં, જ્યારે આ દેશમાં ખોરાક તથા કાચા માલનો જથ્થો એકો થવા માંડ્યો અને જ્યારે આપણી તેમજ બીજી સરકારે વહાણોની માગણી વધારી, યારે નૂરમાં અસાધારણ વધારો થયો. આ તકાવત ખરાબર સહમજવા નીચેના આંકડા મદદ રૂપ થઈ પડશે.

	૧૯૧૪ માં	આજ નૂર.
	સરાસરી નૂર—	(ખન્યુઆરી ૧૯૧૬)
	ટન પર શી. પે.	શી. પે.
ખર્ખાથી વિલાયત, ચોખા	૨૧—૬	૧૫૦—૦
કલકત્તાથી વિલાયત, જ્યુટ	૧૮—૦	૧૬૨—૦
ન્યુ થોર્કથી બાદલીમાર, દાણો કવાર્ટર પર	૩—૨	૧૬—૦
અલેક્ઝાન્ડ્રીઆથી હલ બી, વિં	૬—૫	૬૦—૦
વેલ્સથી અલેક્ઝાન્ડ્રીઆ, કોલસો	૬—૭	૭૩—૬
રીવર પ્લેટથી વિલાયત, દાણો	૧૭—૧૧	૧૫૦—૦
વેલ્સથી લાસ પાગામ, કોલસો	૮—૬	૪૦—૦

આર્જેન્ટાઇન (રીવર પ્લેટ) થી વિલાયતનો દાખલો લઈએ.

સાધારણ વખતમાં.

	ટન પર શી. પે.
સાધારણ વખતમાં ઘઉં પર વિલાયત લગીનું નૂર	૧૮—૦
ખજાર જતા માલ પર નૂર... ..	૧૪—૦
શહેન્ડ વોયેજનું નૂર	૨૨—૦
આમ તેમ લઈ જવાનો ખર્ચ	૨૮—૦

શહેન્ડ વોયેજથી પડતો નફો...

૪—૦ ટન

ધી ભાખે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ ફોર્ટ, મુંબઈ.

COMMERCIAL INTELLIGENCE & STATISTICS.

વેપારી બાતમીઓ અને આંકડાઓ.

TARIFF VALUATION OF SUGAR.

ખાંડની જગત વખતે આંકેલી કીંમત

૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦

ઇ. સ. ૧૯૧૧ ની સાલના કસ્ટમ સરકયુલર નંબર ૫ માં માં બતાવેલી રૂઢી પ્રમાણે ઇ. સ. ૧૯૧૬ માં ખાંડ ઉપર કેટલી જગત થયે તે અંદાજ કાઢવો સહેલો યદ્ય પડે તેવાં હેતુથી આ કેષ્ટક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં પ્રથમ કીસિંગર માસ દરમ્યાન કેટલી આયાત થઈ પડી હતી તે તથા કસ્ટમ હાઉસના રીટર્ન પ્રમાણે તેની એક હંદ્રવેટનો સરેરાશ શી કીંમત હતી તે આપવામાં આવ્યું છે, અને બીજા કોલમમાં વરસની ચડુઆતથી આજ સુધી થયેલી કુલ આયાત તથા તેટલા વખત દરમ્યાન તેનો સરેરાશ કીંમત શી રહી છે તે પણ આપેલું છે

ખાંડની જાત	ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના કીસિંગર માસમાં થયેલી આયાત.		તા. ૧ અક્ટોબર ૧૯૧૫ પછી થયેલી આયાત.	
	જથ્થો હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત રૂ. આ.	જથ્થો હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત રૂ. આ.
ખાંડ ગાંગડીવાળી બીટ જાતની	૩૦૦	૧૬-૦	૫૦૭	૧૬-૧૨
" " સુવાળી ચીનમાં સુધારેલી	૩૨,૪૭૧	૧૬-૪	૬૮,૨૨૫	૧૬-૪
" " જાપાનમાંથી	૭,૦૨૦	૧૬-૦	૬,૪૩૧	૧૬-૮
" " સુવાળી ઇંગ્લેન્ડમાંથી	.....	.....	.....	.....
" " બાવાની ૨૩ ટચ રેન્ડની તથા ઉપગની	૪,૦૩,૧૮૯	૧૬-૪	૧૬,૧૫,૦.૩	૧૫-૧૨
" " જાવાની ૧૬ થી ૨૨ ટચ રેન્ડની	૩,૦૬,૯૯૭	૧૪-૮	૧૧,૭૩,૫૮૫	.....
" " જાવાની ૧૫ ટચ રેન્ડની અને હલકી	.....	.....	.....	.....
" " મોડીસીયમની ૧૬ ટચ રેન્ડની તથા ઉચી	.....	.....	.....	.....
આરી ...	૩૨,૯૪૯	૧૬-૪	૧,૧૩,૩૮૯	૧૬-૮

માસેદસની કંબીન વારીઓ સફાઈ અને મળ્યું.

JOINT-STOCK COMPANIES.

જોઇન્ટ-સ્ટોક કંપનીઓ.

ઇ. મ. ૧૯૧૫ ના નવેમ્બર મહિનામાં નીચેની જોઇન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં રજીસ્ટર થઇ હતી.

નામ અને વર્ત.	ઠેકાણું	હેતુ	ધાપણ રૂ.
૧. ઍર્લિંગ, લોન, ઈન્સ્યુરન્સ.			
૧. મીલીયુમી લોન એન્ડીમ લીમીટેડ	કલકત્તા, બંગાળ	ધીરધાર.	૫૦,૦૦૦
૨ ટ્રેડિંગ.			
૨. ધી આદર્શ નોટી ગ કું. લીમીટેડ	કલકત્તા, બંગાળ	ગુથવાના સાંચા આયાત કરવા.	૧,૦૦,૦૦૦
૩. મીસ તથા ઇન.			
(અ) જ્યુટની મીસો.			
૩ ટ્રેડીંગનીયન જ્યુટ મીસ કું લી.	કલકત્તા, બંગાળ	જ્યુટ કોતવા વણવા, ગાં અડી ગાંધવા વિ	૧૬,૦૦,૦૦૦
૪. ચણા અને વાવેતર કરનારી કંપની.			
૪. ટાયયોર લક કું લીમીટેડ	કલકત્તા-બંગાળ	ચેતી, હુતર, ઉદ્યોગ માટે	૨૦,૦૦૦
૫. મીરીસીઆ ટી કું લીમીટેડ	" "	ચૂનાની ખાતી વેચાણ વિ.	૩,૦૦,૦૦૦
ચણા વિગ નો સરવાળો.			
૫. જમીન તથા બાંધકામ.	"	"	૩૨,૦૦,૦૦૦
૬. રાજધાટ એન્ડ ફરેવા એસ્ટેટ લીમીટેડ	કલકત્તા, બંગાળ	ગળીનું વાવેતર તથા જમીનદારી.	૨,૦૦,૦૦૦
એકંદર કુલ	.....	.....	૨૫,૭૦,૦૦૦

ધી જોએ ટાયલ માર્ટ ૨૧ બેક સીટ ફોર્ટ, સુબર્, ...

IMPORT OF COTTON YARN.

સુતરની આયાત.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર મહિનામાં બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં પરદેશથી નંબર ૩૧ તથા તથી ઉંચા નંબરનું સુતર નીચે પ્રમાણે આયાત થયું હતું.

જાત અને નંબર.	બ ગાળા.	‘મુ’બર્જ.	સિ ધ.	મદ્રાસ.	બમ્બી.	ટોટલ.
મ્યુલ એન્ડ વોટર નં. ૩૧ થી ૪૦	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.
નં. ૪૧ થી ૫૦.	૧,૨૫,૩૪૪	૨,૦૮,૪૭૮	૬,૫૦૦	૧૧,૦૦૦	.....	૩,૫૪,૩૨૨
નં. ૫૦ થી ઉપર	૩૭,૩૮૬	૧,૩૭,૪૬૪	.....	૨,૦૦૦	.....	૧,૭૭,૮૮૦
ઓરેન્જ, રેડ અને બીજા રંગવાળું	૪૫,૬૦૧	૭૬,૪૨૫	.....	૪૦૦	.....	૧,૨૨,૭૨૬
નં. ૩૧ થી ૪૦.	૧,૬૨,૭૫૧	૬૪,૮૦૦	૩૫,૬૨૨	૨૭,૨૦૦	૧૭,૮૦૦	૩,૩૮,૧૭૩
નં. ૪૧ થી ૫૦	... ..	૨૫,૬૮૫	.....	૫૭,૬૦૦	૧૩,૦૦૦	૬૬,૫૮૫
નં. ૫૦ થી ઉપર.	૨,૮૦૦	૩,૪૨૮	.....	.....	૪,૩૫૦	૧૦,૫૭૮
ટોટલ	૩,૧૪,૧૮૨	૫,૪૬,૬૧૦	૪૫,૧૨૨	૬૬,૨૦૦	૩૫,૧૫૦	૧૧,૦૦,૨૬૪

COMPARATIVE STATEMENT OF TRAFFIC AT THE
PORT TRUST WAREHOUSES FOR THE
MONTH OF DECEMBER 1915.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર માસ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટની વેરહાઉસીઝમાંના
વેપારને લગતા સરખામણી કરનારા આંકડા.

	૧૯૧૫ ના માતાની જાત.	૧૯૧૫ ના તા. ૩૧ મી નવેમ્બર ને દિને સ્ટોક	૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બરમાં પચેલી કીલીવરી	૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બરની ૩૧ મી તારીખે સ્ટોક.	૧૯૧૪ ની ૩૧ મી ડીસેમ્બર ને દિને સ્ટોક
રૂના કાપડની ગાંસડી પેટી					
રેશમ તથા ઉનની પીસચુડઝ ગાંસડી					
રેશમ તથા ઉનની પેટી					
ટવીસ્ટ અને યાર્ન (સુતરાઉના) પેકેજીઝ					
” રેશમ તથા ઉનના પેકેજીઝ					
ગાંધાના ટન					
પીતળના ટન					

આ વખતે આ આંકડા મળી

શકયા નથી.

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ક ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ ફ્રાટ મુબર્જ.

SEA-BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૧૯૦ સં ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર માસમાં થયેલી આયાત અને નિકાશ નીચે પ્રમાણે હતી.
ચીજનું નામ. Imports. આયાત.

	૧૯૧૪ માં રૂ.	૧૯૧૫ માં રૂ.
જીવતાં જનાવરો	૩,૦૧,૩૪૬	૪,૧૭,૦૭૫
દારૂગોળો હથીયાર વિગેરે	૧,૫૭,૩૩૩	૧,૧૧,૭૦૧
છાપેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૪,૧૪,૩૭૮	૧,૩૮,૪૮૮
ખુરસ અને શુભ	૩,૫૫,૦૩૭	૨,૭૨,૬૧૫
ઘર બાંધવાનો સામાન	૭,૪૬,૦૬૭	૫,૦૭,૩૫૦
મીઠુણતી	૨૭,૦૪૭	૨૬,૮૭૧
રેલ્વે ગ્રાહક સિવાયની ગાડીઓ	૭૫,૧૬૫	૪૬,૬૧૭
રસાયણિક પદાર્થો	૯,૧૭,૬૭૬	૭,૩૧,૭૧૫
ઘડીયાળો	૧,૧૫,૦૩૮	૧,૭૫,૦૬૦
કોલસા	૩,૦૧,૪૫૬	૧,૩૦,૬૩૦
કૌંદી	૩૧,૭૪૪	૧૪,૧૮૨
ઠાથો (મીંઢરી)	૫,૩૩૮	૪,૪૩૮
ઢોરમાં	૧,૦૮,૩૬૮	૯૬,૬૧૬
કટલરી (કાપડપ કપડાનાં હથીયાર)	૭૩,૬૩૧	૬૩,૧૩૫
સાઈકલો	૧,૪૪,૬૦૮	૧,૫૦,૬૩૬
કપુર	૧,૬૨,૦૧૮	૧,૬૨,૦૦૫
મીઠુ જાતની દવા મળી-કુલ	૮,૧૬,૪૭૭	૧૦,૭૩,૮૨૪
લુગડાં રંગવાની ચીજો	૩૬,૫૮૬	૬૭,૬૭૬
ફટાકડા	૧૩,૬૭૨	૮,૦૮૦
ફરનીચર	૧,૧૧,૮૬૦	૧,૬૦,૫૨૦
ઠાચનો સામાન	૫,૧૪,૭૨૬	૭,૫૮,૭૭૩
ચોખા	૩,૭૮,૪૪૫	૯૦,૧૮૩
ધડ	૧૫,૮૪૮	.....
ઘઉંનો લોટ	૬,૪૬૭	૧૭,૩૦૦
હાર્ડવેર	૧૫,૦૬,૬૦૭	૧૭,૩૫,૧૫૩
ધુપ	૫૭૧	૩૧,૬૭૧
સાગમાં બિન ફેળવાયલાં	૫૦,૫૮૮	૨,૩૫,૦૫૨
ઇલેક્ટ્રીસીટીને લગતાં હથીયારો	૪,૬૭,૪૭૧	૬,૬૧,૪૬૧
સંગીત વિગેરેને લગતાં હથીયારો કુલ	૮,૭૬,૩૬૧	૧૦,૧૭,૬૩૬
દાથીદાંત	૧,૧૩,૨૩૭	૬૭,૬૬૨
એવેસત	૫૦,૭૬૭	૪૨,૧૪૬

મેટેલીક શીટીંગનાં સારી ડોઝાઇન ગમશે કે ?

	૧૯૧૪	૧૯૧૫
કેળવાએલાં ચામડાં...	૧,૬૭,૦૦૬	૨,૪૩,૭૧૨
દાડ	૩,૮૪,૧૮૧	૩,૬૪,૦૮૧
મશીનરી અને મીલ સ્ટોર્સ	૪૫,૮૦,૩૧૬	૨૭,૬૬,૩૧૩
દીવાસળી	૮,૮૩,૮૧૦	૮,૪૨,૩૬૧
પીત્તાળ	૪૩,૩૬૪	૧,૦૭,૧૭૮
ત્રાંચુ	૬,૬૮,૧૮૭	૨,૦૧,૮૬૭
જર્મન સીલ્વર	૨૧,૬૦૫	૧૭,૨૮૮
લોહું	૩૫,૭૦૨	૧,૦૨,૩૬૭
લોહું અને સ્ટીલ	૬૧,૫૬,૮૬૪	૫૦,૦૬,૦૬૪
સ્ટીલ	૪,૩૩,૨૪૬	૬,૨૦,૩૬૦
સીસું	૯૨,૨૬૨	૧,૩૫,૩૭૧
મોટર ગાડીઓ અને સાઇકલો	૧૧,૦૮,૧૦૪	૧૪,૮૮,૧૧૩
કેરોસીન તેલ	૩૩,૧૦,૬૬૫	૫,૨૦,૮૬૫
અળસીનું તેલ	૬૫,૫૨૬	૬,૮૩૬
બીજા જાતનાં તેલો મળી કુલ	૪૭,૪૬,૫૯૨	૧૩,૫૮,૭૨૫
રંગ રોગાન વિગેરે	૫,૨૪,૪૦૮	૪,૪૪,૦૫૦
કાગળો	૧૦,૭૨,૨૦૮	૬,૨૦,૮૩૬
રેલ્વે ગાડાંઓ તથા સામાન મળી કુલ	૮૫,૫૮,૮૪૫	૧૧,૦૪,૮૧૧
મીઠું	૭,૧૨,૬૬૩	૧૩,૦૫,૧૨૦
સાબુ	૫,૩૭,૩૫૬	૩,૭૦,૫૪૨
સોપારી	૧૨,૧૬,૨૦૩	૬,૩૧,૦૧૩
તેજનો કુલ	૧૮,૨૭,૫૫૪	૧૫,૪૫,૭૭૦
સ્ટેશનરી	૪,૪૧,૪૧૨	૪,૧૨,૨૬૮
ખાંડ	૧,૨૩,૨૬,૩૩૩	૧,૨૧,૬૮,૮૨૮
સુતર કાચું	૬૪,૬૦૬	૭૧,૩૧૬
ટવીસ્ટ અને યાર્ન	૨૦,૮૬,૦૩૫	૧૪,૭૫,૧૬૮
વગર ધોએલાં પીસ ગુડઝ	૧,૩૬,૦૬,૦૦૦	૮૭,૮૧,૭૬૬
ધોએલાં પીસ ગુડઝ	૭૦,૩૬,૩૪૬	૪૬,૧૨,૪૪૫
રંગીન અને છાપેલાં પીસ ગુડઝ	૭૫,૭૬,૬૦૬	૫૬,૧૭,૦૫૬
શીવવાના દોરા	૨,૧૪,૪૦૪	૨,૭૦,૫૬૫
સુતર એકંદર	૩,૨૨,૭૧,૭૪૨	૨,૨૫,૭૬,૧૫૮
રેશમ કાચું	૬,૬૭,૦૮૧	૭,૮૮,૦૦૮
રેશમના પીસ ગુડઝ	૬,૧૩,૬૪૨	૧૫,૫૬,૨૬૬
કાચું ઉન	૧૪,૧૩૫	૭૮,૧૦૬
હોઝીઅરી	૭૫,૪૬૬	૭૫,૧૬૪
ઉનના પીસ ગુડઝ	૫૨૪,૬૧૦	૫,૨૦,૬૫૭
ઉન કુલ	૭,૬૨,૦૬૦	૮,૫૬,૦૬૭
તાંબાકુ	૬,૬૭,૮૪૬	૫,૫૪,૮૬૦

ધી બોગ્ગે રાઇલ માટે ૨૧ બેઝ ઓટ ફોર્ટ સુધી,

SEA-BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૪૦ સૌ ૧૮૮૫ ના ડીસેમ્બર માસમાં થયેલી આયાત અને નિકાશ નીચે પ્રમાણે હતી.
ચીજનું નામ. Imports. આયાત.

	૧૯૧૪ માં	૧૯૧૫ માં
	રૂ.	રૂ.
જીવતાં જનાવરો	૩,૦૧,૩૪૯	૪,૧૭,૦૭૫
દારૂગોળો હથીયાર વિગેરે	૧,૫૭,૩૩૩	૧,૧૧,૭૦૧
છાપેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૪,૧૪,૩૭૮	૧,૩૮,૪૮૮
ખુટસ અને શુઝ	૩,૫૫,૦૩૭	૨,૭૨,૬૫૫
ઘર બાંધવાનો સામાન	૭,૪૯,૦૬૭	૫,૦૭,૩૫૦
મીણુબત્તી	૨૭,૦૪૭	૨૬,૮૭૧
રેલ્વે ગ્રાહકો સિવાયની ગાડીઓ	૭૫,૧૯૫	૪૬,૬૧૭
રસાયણિક પદાર્થો	૯,૧૭,૬૭૯	૭,૩૧,૭૧૫
ઘડીયાળો	૧,૧૫,૦૩૮	૧,૭૫,૦૬૦
કોલસા	૩,૦૧,૪૫૬	૧,૩૦,૬૩૦
કાંદો	૩૧,૭૪૪	૧૪,૧૮૨
કાચો (સીંદરી)	૫,૩૩૮	૪,૪૩૮
દોરડાં	૧,૦૮,૩૬૮	૬૬,૬૧૬
કટલરી (કાપકાપ કરવાનાં હથીયાર)	૭૩,૬૩૧	૬૩,૧૩૫
સાઈકલો	૧,૪૪,૬૦૮	૧,૫૦,૬૩૬
કપૂર	૧,૬૨,૦૧૮	૧,૬૨,૦૦૫
બીજી ભાતની દવા મળી કુલ	૮,૧૬,૪૭૭	૧૦,૭૩,૮૨૪
લુગડાં રંગવાની ચીજો	૩૬,૫૮૬	૬૭,૬૭૬
ફાદકાં	૧૩,૬૭૨	૮,૦૮૦
ફૂનીયર	૧,૧૧,૮૬૦	૧,૬૦,૫૨૦
કાચનો સામાન	૫,૧૪,૭૨૬	૭,૫૮,૭૭૩
ચોખા	૩,૭૮,૪૪૫	૬૦,૧૮૩
ઘઉં	૧૫,૮૪૮	.....
ઘઉંનો લોટ	૯,૪૬૭	૧૭,૩૦૦
હાર્ડવેર	૧૫,૦૬,૬૦૭	૧૭,૩૫,૧૫૩
ધુપ	૫૭૧	૩૧,૬૭૧
આમણં બિન કેળવાયલાં	૫૦,૫૮૮	૨,૩૫,૦૫૨
ઇલેક્ટ્રીસીટીને લગતાં હથીયારો	૪,૬૭,૪૭૧	૬,૮૧,૪૮૧
સંગીત વિગેરેને લગતાં હથીયારો કુલ	૮,૭૬,૩૬૧	૧૦,૧૭,૬૩૬
હાથીદાન	૧,૧૩,૨૩૭	૬૭,૬૬૨
અવેરાલ	૫૦,૭૬૭	૪૨,૧૪૬

મેટેલીક શીટીંગનો સારી ગ્રાહકન ગમશે કે ?

	૧૯૧૪	૧૯૧૫
કેળવણીમાં ચામડાં...	૧,૬૭,૦૦૬	૨,૪૩,૭૧૨
દારૂ ...	૩,૮૪,૧૮૧	૩,૬૪,૦૮૧
મશીનરી અને મીલ સ્ટોર્સ ...	૪૫,૮૦,૩૧૬	૨૭,૯૬,૩૧૩
દીવાસળી ...	૮,૮૩,૮૧૦	૮,૪૨,૩૬૧
પીપ્પણ ...	૪૩,૩૯૪	૧,૦૭,૧૭૮
ગ્રામ્ય ...	૯,૬૮,૧૮૭	૨,૦૧,૮૬૭
જર્મન સીલ્કર ...	૨૧,૯૦૫	૧૭,૨૮૮
લોહ ...	૩૫,૭૦૨	૧,૦૨,૩૬૭
લોહ અને સ્ટીલ ...	૬૧,૫૬,૮૬૪	૫૦,૦૯,૦૬૪
સ્ટીલ ...	૪,૩૩,૨૪૬	૯,૨૦,૩૯૦
સીસું ...	૬૨,૨૯૨	૧,૩૫,૩૭૧
મોટર ગાડીઓ અને સાધકો ...	૧૧,૦૮,૧૦૪	૧૪,૮૮,૧૧૩
કેસીન તેલ ...	૩૩,૧૦,૬૬૫	૫,૨૦,૮૬૫
અળસીનું તેલ ...	૬૫,૫૨૬	૯,૮૩૯
બીજા જાતનાં તેલો મળી કુલ ...	૪૭,૪૬,૫૬૨	૧૩,૫૮,૭૨૫
રંગ રોગાન વિગેરે ...	૫,૨૪,૪૦૮	૪,૪૪,૦૫૦
હાગળો ...	૧૦,૭૨,૨૦૮	૯,૨૦,૮૩૯
ફેબ્રે ગાડીઓ તથા સામાન મળી કુલ ...	૮૫,૫૮,૮૪૫	૧૧,૦૪,૮૧૧
મીઠું ...	૭,૧૨,૬૬૩	૧૩,૦૫,૧૨૦
સાણુ ...	૫,૩૭,૩૫૬	૩,૭૦,૫૪૨
સોપારી ...	૧૨,૧૬,૨૦૩	૬,૩૧,૦૧૩
તેબાના કુલ ...	૧૮,૨૭,૫૫૪	૧૫,૪૫,૭૭૦
રોશનરી ...	૪,૪૧,૪૧૨	૪,૧૨,૨૯૮
ખાંડ ...	૧,૨૩,૨૬,૩૩૩	૧,૨૧,૬૮,૮૨૮
સુતર કાચું ...	૬૪,૬૦૬	૭૧,૩૧૬
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન ...	૨૦,૮૬,૦૩૫	૧૪,૭૫,૧૬૮
વગર થોચેલાં પીસ ગુડઝ ...	૧,૩૬,૦૬,૦૦૦	૮૭,૮૧,૭૬૯
થોચેલાં પીસ ગુડઝ ...	૭૦,૩૬,૩૪૯	૪૯,૧૨,૪૪૫
રંગીન અને છાપેલાં પીસ ગુડઝ ...	૭૫,૭૬,૬૦૬	૫૩,૧૭,૦૫૬
સીવવાના ટોરા ...	૨,૧૮,૪૦૪	૨,૭૦,૫૬૫
સુતર એકઠર ...	૩,૨૨,૭૧,૭૪૨	૨,૨૫,૭૯,૧૫૮
રેશમ કાચું ...	૬,૬૭,૦૮૧	૭,૮૮,૦૦૮
રેશમના પીસ ગુડઝ ...	૬,૧૩,૬૪૨	૧૫,૫૬,૨૯૯
કાચુ ઉત્ત ...	૧૪,૧૩૫	૭૮,૧૦૯
હોઝીઅરી ...	૭૫,૪૬૬	૭૫,૧૯૪
ઉત્તના પીસ ગુડઝ ...	૫૨૪,૬૧૦	૫,૨૦,૬૫૭
ઉત્ત કુલ ...	૭,૬૨,૦૬૦	૮,૫૬,૦૬૭
તંબાકુ ...	૬,૬૭,૮૪૯	૫,૫૪,૮૬૦

ધી બોમ્બે હાઇલ માટે ૨૧ બેંક ઓફ ઇસ્ટ ઇન્ડિયા

			૧૯૧૪	૧૯૧૫
			રૂ.	રૂ.
લાકડાં	...	...	૪,૭૪,૦૫૦	૧૧,૧૪,૪૧૨
રમકડાં	...	...	૧,૪૬,૭૬૨	૩,૬૪,૮૭૩
છત્રીઓ	...	...	૧,૦૮,૭૨૫	૪૬,૭૮૪
છત્રીઓનો સામાન	...	...	૪૭,૦૨૩	૧,૦૧,૭૨૬
કુલે આયાત			૧૦,૨૦,૧૨,૪૨૭	૮,૨૭,૫૮,૮૬૦
Exports.				નિકાશ.
ચીજનું નામ.			૧૯૧૪-રૂ.	૧૯૧૫-પૌંડ.
છવતાં જનાવરો	...	...	૧,૦૦,૧૩૫	૧,૮૬,૭૭૩
પ્રસ કરવા માટે રેસા	...	...	૧,૩૪,૭૭૬	૧,૬૩,૮૨૭
મીણુખતી	...	...	૩,૧૦,૦૩૫	૨૫,૩૮૬
સાલ પીટર	...	...	૫,૮૦,૫૫૬	૭,૨૨,૬૩૫
કોલસા	...	...	૬,૧૬,૫૩૨	૪,૮૭,૬૪૦
દોડી	...	...	૪,૪૦,૪૭૩	૫૬,૬૬૩
કાથો, (સીંદરી)	...	...	૨,૬૬,૫૫૪	૬,૬૬,૬૮૪
દોરડાં	...	...	૮૦,૫૩૩	૭૪,૧૬૪
દવાઓ	...	...	૬૩,૮૬૪	૨,૬૨,૫૩૭
ગળી	...	...	૧૮,૮૩,૬૧૬	૧૬,૬૪,૧૮૭
હરડાં ખેડાં	...	...	૫,૫૮,૭૭૫	૫,૦૧,૭૨૬
ભુગડાં, આમડાં રંગવાની ચીજો કુલ...	...	...	૨૬,૦૮,૬૪૩	૨૬,૧૫,૪૮૧
ફળ ને શાક	...	...	૩,૭૮,૧૬૬	૫,૬૬,૫૬૭
હાંમર	...	...	૧,૩૪,૪૩૭	૩૨,૫૭૨
ચોખા	...	...	૬૪,૪૧,૧૬૨	૬૬,૭૦,૬૫૬
ઘઉંની ચરકારી ચદત	...	...	.....	.....
કુલ ઘઉં	...	...	૫૦,૭૨,૪૩૧	૪૪,૫૦૭
ઘઉંનો લોટ	...	...	૫,૬૧,૩૨૪	૬,૬૫,૨૬૩
ખીજી બત્તનો દાણો	...	...	૨૨,૬૧,૨૦૭	૪૫,૧૬,૬૬૩
વગર કેળવાયલાં આમડાં	...	...	૩૨,૭૫,૮૦૫	૪૬,૧૭,૩૪૬
લાખ	...	...	૧૨,૮૫,૨૨૪	૧૬,૧૭,૬૦૮
કેળવાયલાં આમડાં	...	...	૪૨,૮૧,૨૬૩	૭૪,૧૪,૫૫૪
દારૂ	...	...	૬,૪૪,૫૩૦	૧૮,૪૪,૬૩૩
રખર	...	...	૩,૧૨,૦૩૧	૩,૬૫,૬૨૨
ખાતર	...	...	૬,૬૧,૦૬૫	૬,૭૭,૩૩૬
મે'ગેનીઝ	...	...	૨,૩૪,૩૭૭	૨,૦૮,૩૨૩
લોહું અને સ્ટીલ	...	...	૧૩,૬૨,૬૨૬	૨૦,૭૬,૭૪૮
ધાતુ કુલ	...	...	૭,૮૧,૪૩૧	૪,૭૫,૪૫૮
મીઠુ	...	...	૨,૮૩,૮૪૩	૨,૧૧,૩૬૪
અખરખ	...	...	૧,૫૮,૦૮૨	૨,૧૫,૬૧૫
દીવેલ	...	...	૧૧,૪૮,૬૬૧	૭,૦૧,૫૩૬
કાપરેલ	...	...	૨૭૮૨	૩,૬૩,૭૬

મેટેલીક શીલીંગની સારી ધીઆપ ગમશે કે ?

	૧૯૧૪	૧૯૧૫
રૂ.	રૂ.	રૂ.
અળસીનું તેલ	૫૧,૪૬૫	૭૪,૦૧૬
બીજી વ્રતનાં તેલો મળી કુલ	૮,૬૧,૩૪૬	૧૩,૧૪,૫૯૧
ખોજ	૬,૮૧,૦૮૮	૬,૬૫,૭૦૯
અડીણ	૨૦,૧૧,૬૫૯	૧૪,૪૨,૫૪૫
ધી	૨,૪૬,૬૮૨	૨,૩૮,૬૭૦
દીવેલી	૭,૬૪,૩૬૫	૧૪,૪૮,૧૦૧
ટોપરાં	૨,૧૪,૯૭૪	૧,૪૦,૭૫૪
કપાસીયા	૨,૭૮,૯૨૬	૨,૬૩,૬૫૨
લોંચસીંગ	૨,૦૬,૪૬૪	૮,૦૧,૬૨૬
અળસી	૩૨,૮૮,૬૫૮	૩૮,૨૫,૦૩૮
ખસખસ	૨૦,૪૨૩	૭૮,૧૮૧
સરસવ	૪,૩૩,૭૦૫	૭,૬૭,૪૬૬
તલ	૪,૨૩,૪૬૫	૪૦,૬૫૯
તેલનો	૪,૨૬,૬૦૫	૩,૭૯,૪૦૬
ખાંડ	૪૦,૫૬૭	૧,૦૬,૨૫૧
ચા	૧,૮૧,૫૨,૮૪૬	૧,૯૭,૫૭,૧૫૧
કાચું રૂ	૧,૧૭,૬૧,૦૪૭	૧,૬૪,૫૬,૬૭૧
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	૩૩,૭૧,૨૮૭	૬૬,૨૩,૭૮૫
રૂમાલ અને શાલો	૩૩,૦૫૨	૭૦,૮૦૩
પીસ શુભ	૧૨,૭૬,૭૨૯	૧૫,૬૧,૧૭૨
શણ	૮,૦૮ ૬૦૭	૧૭,૯૧,૮૫૪
ન્યુટ કાચું	૧,૦૭,૧૭,૬૪૫	૧,૩૬,૪૭,૭૧૩
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	.....	૨૦,૦૦૦
ગની બેગઝ	૧,૩૬,૬૭,૭૨૩	૧,૮૭,૫૧,૭૮૪
ગુણપાટ	૧,૨૮,૩૧,૩૩૩	૧,૨૧,૬૦,૧૧૭
રેશમ (કાચું)	૧,૫૩,૦૦૦	૩,૧૭,૭૦૦
રેશમ કુલ	૧,૬૭,૩૪૭	૩,૮૮,૭૧૬
ઉન કાચું	૨૩,૨૨,૦૨૩	૩૬,૫૭,૭૫૪
ઉનની ધાબલીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૭૪,૨૨૪	૩,૦૮,૭૮૦
તળાકુ, બીટી વિગેરે	૪,૩૫,૬૬૧	૪,૨૬,૫૨૨
લાકડાં, પાટીયાં વિગેરે	૭,૬૩,૦૪૬	૫,૪૫,૪૩૭
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કંલે નિકાશ } સરકારી ઘઉંની નિકાશ સાથે. }	૧૨,૮૧,૬૬,૪૭૭	૧૪,૬૬,૦૫,૪૩૨
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલ નિકાશ } ઘઉંની સરકારી નિકાશ સિવાય. }	.....	૧૪,૬૬,૦૫,૪૩૨

IMPORTS & EXPORTS OF GOLD & SILVER.

સોના રૂપાની આયાત અને નિકાશના આંકડા.

ઈ. સ. ૧૯૧૫ ના દીસેંબર મહિનામાં થયેલી સોના રૂપાની આયાત અને નિકાશના આંકડા નીચે આપ્યા છે:—

IMPORTS OF GOLD સોનાની આયાત.

દેશનું નામ.	૧૯૧૪ રૂ.	૧૯૧૫ રૂ.
બંગાળ	૧૫,૨૫,૦૬૪	૧૧,૪૪,૫૨૩
મુંબઈ { ખાનગી	૩૬,૬૭,૪૬૧	૨૮,૮૬,૮૨૨
{ સરકારી	.....	.....
સિંધ	૫,૧૦૦	.....
મદ્રાસ	૯૭	.....
બર્મા	૩૧,૦૦૦	૩૦૦
કુલ { ખાનગી	૫૨,૫૧,૭૫૨	૪૦,૩૪,૬૪૫
{ સરકારી	.....	.....

EXPORTS OF GOLD.

બંગાળ	સોનાની નિકાશ.
.....	૮,૩૫૨
મુંબઈ { ખાનગી	૨૭૭,૭૦૮
{ સરકારી	.....
સિંધ	.....
મદ્રાસ	૬૦૦
બર્મા	.....
કુલ { ખાનગી	૨,૮૬,૬૬૦
{ સરકારી	૩,૫૨,૫૦૦

IMPORTS OF SILVER.

બંગાળ	રૂપાની નિકાશ.
.....	૧૨,૬૨,૬૮૬
મુંબઈ { ખાનગી	૭૮,૭૬,૬૦૬
{ સરકારી	.....
સિંધ { ખાનગી	૩,૫૮,૭૬૩
{ સરકારી	.....
મદ્રાસ	૪૪,૦૦૬
બર્મા	.....
કુલ { ખાનગી	૮૦,૩૬,૧૮૭
{ સરકારી	.....

EXPORTS OF SILVER.

બંગાળ	રૂપાની આયાત.
.....	૪૨,૬૫૩
મુંબઈ { ખાનગી	૨,૦૫,૬૧૦
{ સરકારી	૨૦,૦૮,૨૦૦
સિંધ { ખાનગી	૮,૦૦૦
{ સરકારી	૨૬૦
મદ્રાસ	૫,૦૦૦
બર્મા	.....
કુલ { ખાનગી	૨,૫૩,૫૨૩
{ સરકારી	૨૦,૧૬,૨૦૦

IMPORTS OF SUGAR.

પરદેશી ખાંડની આયાત.

૪. સ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર માસમાં હિંદુસ્તાનમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

જે દેશોમાંથી આયાત થઈ હોય તેનું નામ.	૧૯૧૪	૧૯૧૫
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
યુનાઇટેડ કીંગડમ	૬૮	૫૫૩
જર્મની	.....	૩૦૦
હૉલાંડ	.....	.....
બેલજીયમ	.....	.....
ફ્રાન્સ	.....	.....
આસ્ટ્રીયા હંગરી	.....	.....
સ્વેડેન્સ સેટલમેન્ટસ.	૨,૭૩૪	૧,૫૧૬
જાપાન	૯,૧૧,૭૧૪	૭,૦૬,૪૦૬
ચીન	૯,૬૩૫	૩૩,૬૩૨
જાપાન	૫૦૪	૭,૦૨૦
ધર્મ	.....	૨૦
મેડીશિયસ	૩૮,૪૫૧	૩૩,૪૩૯
વેસ્ટ ઇન્ડીઝ	.....	.....
સાઉથ અમેરિકા	.....	.....
આસ્ટ્રેલીયા	.....	૨૦
બીજા દેશો	૪૦	૨
કુલ—	૯,૬૩,૪૪૬	૭,૮૬,૨૦૮

બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

નામ.	ખાંડની ખાંડ.		ચેરગ્રીની ખાંડ.		ટોટલ.	
	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૫
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
બંગાળ	...	...	૩૦૮,૧૪૫	૪,૭૪,૩૬૬	૩,૦૮,૧૪૫	૪,૭૪,૩૬૬
મુંબઈ	...	૩૦૦	૧,૧૦,૫૭૦	૧,૭૭,૪૧૮	૧,૧૦,૫૭૦	૧,૭૭,૭૧૮
સિંધ	...	...	૪,૬૩,૩૦૬	૫૭,૭૩૭	૪૬૩,૩૦૬	૫૭,૭૩૭
મદ્રાસ	...	...	૫૬,૪૮૨	૩૦,૦૬૭	૫૬,૪૮૨	૩૦,૦૬૭
બર્મા	...	...	૨૪,૬૪૩	૪૬,૩૨૦	૨૪,૬૪૩	૪૬,૩૨૦
કુલ	...	૩૦૦	૯,૬૩,૪૪૬	૭,૮૫,૬૦૮	૯,૬૩,૪૪૬	૭,૮૬,૨૦૮

ધી બોર્ડે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક ઓફ ઈસ્ટ ઇન્ડીયા મુંબઈ.

NEW PATENTS.

નવાં પેટંટે.

કલકત્તાની પેટંટ ઓફીસમાં નવી શોધો માટે પેટંટે મેળવવા તા. ૨૬ જાનેવારી સુધી ત્રીજે મુજબ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી.

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
સી. ટી. વોઠર.	કેમ્બીનેશન સાઈક્લન.
એસ. એ. લીસે.	શટલમાં સુધારો.
એફ. રીચ માન	શુધવા માટે ઘાસ તથા બીજા વનસ્પતિ પદાર્થો યોગ્યતા માટે.
એસ. આઈ. બ્રાઉન.	તરત બંધ થાય એવું કચરા નાખવાનું પીપ.
ઈ. મરે.	મોટર ગાડી તથા બીજી ગાડીના પૈરાંમાં સુધારો.
ઈ. ઇ. ટટલર એન બી. ઇ. મોનરમીય.	ભાંગી જાય એવી ચીજો લઈ જવા માટે નવી યુક્તિ.
કમ્પ્યુ. સે એફ હીસેટ.	ચૂસા વિ. ની પેટીમાં નમુના માટે પાકવામાં આવેલાં કાણાં પુરવાની યુક્તિ.
સી. હાર્ડિસન.	કીનેમોટોગ્રાફનાં શટલમાં સુધારો.
ઈ. એસ. લાર્ડ.	રેલ્વે વિ. માં વેક્યુમ બ્રેકમાં સુધારો.
એચ. હર્બર્ટ.	કાપડમાં પડેલાં કાણાં પુરી નાખવા તથા તે ભાગ મજબુત કરવાની યુક્તિ.
બુલ્ડ-ગીલવર્થ રેલ પ્લેઈન કુ. લી.	રેલને ટૂર્મોજી કરવાના યંત્રમાં સુધારો.
એફ. સી. કીટીન.	સંકલ્પ ગરામર રાખવાનું યંત્ર.
આર. મેક ડુગલ.	કપડાં પર લઘઈની રીખન વિ. મોલાની પટ્ટીઓ ગરામર રાખવાની યુક્તિ.

કોંઈ પોલીસી કહેલા ટેબલ ટાઇ ખર્દિ કરવા કયાં જશે?

અરજી કરવાનું નામ.	શા માટે.
આર. એલ. રોસ અને આર. એમ. રોસ કું. લી.	સેફ્ટી વાળવામાં સુધારો.
મી. ડબલ્યુ. ટેલર અને જે. ઇ. કેલર.	ભારી, ભારણાં, બાકોરાં વિ. બંધ કરવાની સુકિત.
જે. એ. જેક્સન અને એ. ડબલ્યુ. જેક્સન.	ભક્તમાં સુધારો.
રામચંદ્ર અને ખેચ નાથ ખલા	ખાંકનાનું યંત્ર.
બર્ન કું. લી. અને એ. કેવન.	સ્પ્રીંગવાળી રેલ્વે તથા બીજી ગાડીઓની ઝોળીમાં સુધારો.
અલ્પર ગદસ-પાવર્સ પેટંટ લી.	ખુજ તથા શુભાં તથા તેના સૌલમાં સુધારો.
જી. ચેતાવીરખ.	સ્લેટ પેન બનાવવા માટે.
ઇ. ગોસ.	ટીન, કેન વિ. ને રેલ્વે કેવા માટે.
સી. ડબલ્યુ. વેનપુટ્રીડ	ઠાલ પર બરાબર બસુકથી નિશાન લેતાં શીખ- વવા માટેનું યંત્ર,
એ. ઇ. લોગર્થર્.	ચોરડી પીલવાના યંત્રમાં સુધારો.
ચીમનલાલ ગાલાસાઈ ચોકમી.	સોપારી ભાંગવાનું યંત્ર.
સી. પ્રીસ્ટો.	ખી, દાણા, ખાવર વિ. નું ચોવતર કરવાના યંત્રમાં સુધારો.
એફ. હસાણલાં કાસ્ટ.	સ્પીનીંગ ફ્રેમમાં સુધારો.
એસ. ટી. ડટન.	લોડનું, પોલાર વિ. નું રક્ષણ કરવા માટે, નવા રોગાનની શોધ.
એલ. સી. લુગના.	રસોઈવા કે રાંધવાનું યંત્ર.
એચ. જી. રીડસ.	શોવાની ચેમે ફરતું ધરતીનું નિશાન અને ધરતી નોંધવાનું યંત્ર

COMMERCIAL INTELLIGENCE.

વેપારી બાતમી.

આ મથાળાં નીચે અમે બુદ્ધા બુદ્ધા દેશના કોન્સલો તરફથી તથા બીજા મુલકો તરફથી આવેલી બાતમીઓ આપશું. અગત્યના કોઈ પણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈ પણ બાતમી વેપારી બાબત સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પણ આ કાલમમાં દાખલ કરીશું.

બાબત મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કે પ- નીતું નામ.	કઈ બાબતનો વેપાર કરવા માંગે છે તે.
ધો ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ		
" ઇ. ૨૧૫	પંજાબમાં કાંઠાવેલીનો એક બનાવનાર.	જંગલી કુંવારના દેશનાં દોરણં તથા દેશ કલકત્તામાં ખરીદ કરે એવા આદમી જેડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૧૬	મદ્રાસ ઇલાકામાં કોકોનાકની એક પેટી.	કુંવાર (doo) ના દેશ ખરીદનાર જેડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૧૭	અમેરીકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં મેરીલેન્ડમાં બાલ્ટીમોરની એક પેટી.	હીંગ બહાર મોકલનાર જેડે પત્ર- વ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
ઇ. ૨૧૮	ઇંગ્લેન્ડમાં કેરોની એક પેટી	સીગારેટના વેચાણ માટે આહત આપવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૧૯	ન્યુયોર્કની એક પેટી.	ટેકસ્ટાઇલમાં, ચોખા સાફ કરવામાં, આમણં કેળવવામાં, પીણાં બતા- વવામાં તથા સીકાઈ બનાવવામાં વપરાતા અનાજની ચીજો પુરી પા- ડવા માટે આહત આપવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૨૦	મદ્રાસનો એક અમલદાર.	પાઉ બનાવવા માટે તાજા હોપ (hop) વેચનાર જેડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૨૧	ગાન્ઝીગારની એક પેટી.	પુર્વ આફ્રીકા માટે હિંદી માલ વેચ- વાની આહત લેવા પુરી છે.
" ઇ. ૨૨૨	દક્ષિણ ગ્રાવલકોરમાં કોલાચ- લનો એક વેપારી.	વીજળી માટે અગરબા ખરીદનાર જેડે પત્રવ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૨૩	માલદીવનો એક વેપારી.	માલદી માટે કાપડ, ચામણ, નેડા, ગોળ, રૂમાલ, ટોપી છત્રી, બી- લોરી કાચનો સામાન, મીણમતી, ચૂડા, ખાંડ, કાઢી વિ. ના એકઠી આહત રાખવા પુરી છે.
" ઇ. ૨૨૪	મદ્રાસ ઇલાકામાં ગંજામ છ- લમાં બન્દામપોરનો એક વેપારી.	દીવેલી અને ભોંયસીંગના બોળના વેચાણ માટે કલકત્તામાં આહતીઓ નીમવા માંગે છે.

પ્રિંસ મોરેક ટાઈમ્સની સાતી ડીજરનો ક્યાં જેવા મળશે.

ખજાર મોકલનારનું નામ	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	ક'ઇ ખાણતનો વેપાર કરવા માગે છે તે.
૧૧ ઇ. ૨૨૫	મદ્રાસ ઇલાકામાં સુતીકોરીનની એક પેટી.	કલકત્તામાં કોટન. મહુઆ રાઇ, અણસી, ખસખસ અને સીસેમ-મના ધીલ વેપારીઓ જોડે વ્યવહાર બાંધવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૨૮	કલકત્તાનો એક પરદેશી કોનસલ.	રણર ટાયરની અંદરની ટયુબ બનાવવામાં સુતરાઉ કાપડ બનાવનારા જોડે વ્યવહાર બાંધવા માગે છે. કાપડ ૧'૬૦ મીટી પહોળું અને દર ચોરસ મીટરે ૫૨૦ ગ્રામ વજનનું હોય જોઈએ.
૧૧ ઇ. ૨૩૦	સંયુક્ત પ્રાંતોમાં બીલાપુરનો એક બનાવનાર.	ઉનનો હાથે બનાવેલો સામાન ની-કાશ કરનાર જોડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૧	રશીઆમાં લાડી વારટકની એક પેટી.	દવામાં વપરાતાં મુળીઆં, ગળી, કોપરેલ અને માખણ નાકાશ કરનાર જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૨	ન્યુ થોર્ડની એક પેટી	લાખ મોકલનારા જોડે વ્યવહાર બાંધવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૩	લપાનમાં કયોટોનો એક વેપારી.	Ligno કોલરિંગ અને bone sinew મોકલનારા જોડે વ્યવહાર બાંધવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૪	સીંધમાં જુના સફરની એક પેટી.	ખટારા તથા કળાનો લોટ મોકલનાર જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૫	જાપાનમાં ઓસાકાનો એક પેટી.	ઢાલ સુખડ, સાદુ સુખડ ચીનાઇ સફરજી, અજનુસનું લાકડું, દાચળાની ઢાલ અને હાથી ઢાલ મોકલનારા જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૬	યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં રીલીડેન્સી-આની એક પેટી.	મોટા જથ્થામાં ગમ એરેબીક વેચનારા જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૭	પંજાબમાં લાહોરની એક પેટી.	ગાલણ ખરીદનારા જોડે પત્રવ્યવહાર બાંધવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૮	રજપુતાનામાં એક પેટી.	મેડી કે મેડીના પાંદડાં વેચનાર જોડે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.
૧૧ ઇ. ૨૩૯	યુનાઇટેડમાં સાનફ્રાન્સીસ્કોની એક પેટી.	પટણ, રંજુન અને ધીલ જાતના ચોખા મોકલનારા જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.
દેશી વેપારી એખર.	મુંબઈમાં એક રાખસ.	રં તથા ઉનનો કચરા ઉપયોગમાં લેનાર જોડે પત્રવ્યવહાર કરવા માગે છે.

ધી જોએ ટાઈલ માર્ટ ૨૧ એક સીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

અબર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છની, કંપનીનું ના.	કઈ જાણતનો વેપાર કરવા માગે છે તે.
„ ઇ. ૨૪૦	ફીલિપ્પીનાની પેટી.	વચ્ચનામનાં મુળીઆં તથા પાત્રાં વહાણે ચલાવનાર જોડે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૪૧	ઇંગ્લાંડમાં મીડલસેક્સની એક પેટી.	કુદરતી હાલતમાં Indian Corundum પુરું પાડનાર જોડે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
„ ઇ. ૨૪૪	સાંગાપુરની એક પેટી.	હેમ્પ (શણ), બકરાનાં ચામડાં, અળસીનું તેલ વિગેરે મોકલનાર જોડે વ્યવહાર ચલાવવા માગે છે.

જે ઠેકાણે ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ લખ્યું નથી તે ઠેકાણાની સઘળી જાતમી આ માટે ચેમ્બરમાં જાતે મળવું અથવા પુછાવી જોવું.

ઉપરની જાતમીઓમાં જે ઠેકાણે ‘ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ’ લખેલું છે તેના સંબંધમાં સીધું કાયરેક્ટર જનરલ ઓફ કોમર્શિયલ ઇન્ટેલીજન્સ, કલકત્તાને પુછાવી જોવું. (આ ચેમ્બરનું નામ તે કાગળમાં લખવું).

નોંદ.

“ધી ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ”ના નંબરની જાતમીઓના સંબંધમાં તે જાતમી ભાગનાર વેપારી યા પેટીએ બેંક રેફરન્સ અથવા સારી જોળખાણનું પત્ર મોકલવું પડશે તે શિવાય તેવી જાતમીઓના જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

દેશી

વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક ક્રમ VOL. VIII. APRIL 1916. No. 10 એપ્રિલ ૧૯૧૬. અંક ૧૦મો.

અનુક્રમણિકા.			INDEX.		
વિષય.	પાનું.		Subjects.	Page.	
૧ અધિપતિની નોંધ	૪૧૨		1. Editor's Study	412	
૨ સામાન સ્વીકાર	૪૧૫		2. Reviews	415	
૩. વેપારી વિષયો	૪૨૦		3. Commercial Subjects	420	
(અ) અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો	૪૨૦		(a) Elements of Political Economy	420	
(બ) મુખ્યમાં વાણિજ્યનું સિદ્ધાંત	૪૨૭		(b) Commercial Education in Bombay	427	
(ક) વિભાગતમાં નવા કરો	૪૨૮		(c) New Taxes in England	428	
૪. લશ્કરી અને વેપાર સંબંધી પદ સર-કારી જાહેરનામાં	૪૩૨		4. War Notes and Notifications	432	
૫. ચેમ્બરનો વિભાગ	૪૩૪		5. Chamber's Section	434	
૬. બીજા ચેમ્બરો	૪૩૬		6. Other Chambers	436	
૭. વેપારી ખબરો	૪૩૮		7. Commercial Notes	438	
૮. વેપારી જાતગીચો અને આંકડાઓ	૪૪૪		8. Commercial Intelligence and Statistics	444	

ઓગસ્ટીન વર્ગો સુધી ૨૫૦ વેસાલાદ લીસાધર તરફથી બહાર પડતું હોય, તેવું

વ્યાપારી આલમનાં અતી ઉપયોગી થઈ પડેલ

ધી ઇન્ડિયન કમર્શીયલ કેલેન્ડર અને ગાઈડ

યાને

હીન્દી વેપારી પંચાંગ.

(સંવત ૧૯૭૧ વ.)

તથા માલ, છત્ર તથા મશીનરી વીગેરે દરેક જાતના વ્યાપારને લેવાની સંપૂર્ણ હકીકત સહીત આખા હિન્દની છત્ર, પ્રેસ પ્રેક્ટરીના લીસ્ટની માહિતી આપનાર.

ક્રીં ૩. ૧-૮-૦. વી. પી. ૩. ૧-૧૨-૦.

મલો થા લખો કર્તાનેઃ

કેમ્બર ન. માસ્ટર.

કનસલ્ટીંગ એન્જનીયર

નવી કંનાકટર બીલ્ડીંગ, ચુનાભટ્ટી રસ્તા, આંદોલ-મુખ્ય.

ઈન્ડિયામાં ફોર્સીંગ દાખલનું જાણીતું જાણું—ધી ઓગે દાખલ માર્ચ ૨૧ એક સીટ, ફોર્સ, મુખ્ય.

EDITOR'S STUDY.

અધિપતિની નાંધ.

ગમા માસમા હિંદી સરકારનું વાર્ષિક ખર્ચે વડી ધારાસભામા રમુ કરવામાં આવ્યું હતું જે પ્રમંજે ધાર્યા મુજબ કરેલા કેટલોક વધારા કરવામા આવ્યો હતો. આપક ઉપરના કરમાં વધારા કરવામા આવ્યો હતો તથા આયાત જકાતમા પણ ઘણો ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ સર્વે વિગત જાહેર છાપામાં અત્યાર આગમન આવી ગયેલી છે એટલે તે જાણત વધુ લખવાની જરૂર નથી.

ચેમ્બરની કમિટીનું ધ્યાન મુજ મોતીની આયાત ઉપર ન ખાયલી જકાતની જાણત જેવાયું હતું આજ સુધી મોતીની આયાત પર ખીલકુલ જકાત નહિ હતી અને તેના પર હા ટકા જેટલી જકાત પડવાથી મોતીના બેપારને ધણું નુકશાન જાયે એ પ્રમાણે મોતીના બેપારીઓએ જણાવ્યું હતું, આ ઉપરથી આ કમિટી તરફથી હિંદી સરકારના ખજાનચી ઓન સર વિલીયમ મેયર ઉપર એક તાર મોકલવામાં આવ્યો હતો તથા બેપાર અને ઉદ્યોગ ખાતાના વડા ઓન સર વિલીયમ ક્લાર્ક ઉપર પણ તે તારની નકલ મોકલાવી તેમનું ધ્યાન જેગવામાં આવ્યું હતું, તે જાણતની ચર્ચા વડી ધારા સભામા નીકળી ત્યારે આ જકાતની સામા ઓન સર ક્લાર્કનાઈ કરીમજાઈએ બેપારી ટોમ તરફથી મજબુત અવાજ રમુ કયો હતો. આ સર્વને લઈ કરીને નાગદાર સરકારે મહેરબાનીથી રહે મે તીને ત્રીકરકરત એકટની કલમ રચી પ્રમાણે આયાન જકાતમાંથી મુક્ત કરેલ છે

+ + + + +

ઓન. સર વિલીયમ મેયર ઉપર ચેમ્બર જે તાર મોકલ્યો તે નીચે પ્રમાણે હતો.

ધી. ઓન—સર—વિલીયમ મેયર. કે. સી. આઇ. ઇ.

નામદાર હિંદ સરકારના નાણા ખાતાના પ્રધાન ભેગ.

સુ. દીલ્લી.

સાહેબ,

મુજબમાં બહારથી આયાત થતા મોતી પર હા ટકાની જકાત નાખવાની હાલ જે મુશ્કેલી કરવામાં આવી છે તેનાથી એ બેપાર પર જે અત્યંત નુકશાનકારક અસરો થવા સંભવ છે તે જાણત આપની ધ્યાનમા લાવવા મહારી કમિટી રજા માગે છે. મુજબમાં આયાત થતા મોતીમાંથી લગભગ ૭૫ ટકા જેટલો માલ ફરીથી નિકાસ કરવામાં આવે છે અને વેચી શકાય એવા રૂપમાં મોતીની નિકાસ આખી દુનિયાપર કરવાનું મુજબ એ એક મુખ્ય મથક ગણાય છે. મુદતપખંડપરની બેપારી પેદીઓનું ઈરાની અખાત સાથે બારે બારે બેપાર કરવાનું હાલ જે વલણ થવા માંડ્યું છે તે વલણને આ મુશ્કેલી જકાતથી જાડુ ઉત્તેજન મળશે. અને જેથી પરિણામે મુજબમાં મોતીના તમામ બેપાર નાશ થશે. એવો ભય છે. આ ઉપરથી મહારી કમિટી અદજ કરવા લેછે અને આશા નામે છેકે નામદાર હિંદ સરકાર એમાંથી મુજબમાં મોતીના બેપારનું તથા પારીઓનું ગરજણ કરશે અને અત્યાર મોતીને જકાતમાંથી ખાતલ કરવામા આવેલ હતા તેમ ખાતલ કરવા મહેરબાની કરશે.

ફરીચરના માટે ફેન્સી ટાઇટલનો મોટો જથ્થો કયા છે?

આ નમ્રપણ મન્યુત વાંધા મહારી કમિ-
ટીને ઉઠાવવાનો એજ કારણસર ફરજ પડી છે
કે આ સુચયેથી જાકત જે નાંખવામાં આવે તો
આ માલ કે જે નો મોટો લાભ મુળજમાંથી
ફક્ત વ્યાપારાયેજ લય છે તેનો વ્યાપાર અને
સંપુર્ણ નાબુદ થશે.

હી દીનશા એલેક્ઝ વાર્ણા—પ્રમુખ:—

તેના જવાબમાં નીચે પ્રમાણેનો તાર નામદાર
સરકારના ઠંડેપાર અને ઉદ્યોગ ખાતે તરફથી
ચેમ્બર પર મોકલવામાં આવ્યો હતો.

તા ૦ ૧૬ માર્ચ ૧૯૧૬.

“ધો ઇન્ડિયન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર એન્ડ
યુરોપીય પ્રમુખ લેગ:—

સુ. મુળધ.

આન. સર વિશ્રીયમ કલાર્ક અને આન.
ચર વિશ્રીયમ મેયર પરના તમારા તારના
સંબંધમાં જણાવવાનું કે છૂટાં મોટીને આ-
યાત કરમાંથી મુક્ત કરવા માટેનું જાહેર નામું
આજે જાહેર પાડવામાં આવ્યું છે.”

* * *

હાલની લગાઈને લીધે જુદી જુદી પ્રભ-
ઓમાં જે ચળવળ ચાલી રહી છે તેમાંની
મુખ્ય એક એ છે કે લગાઈ પુરી થવા પછી
ઠંડેપાર અને ઉદ્યોગની કેવી રીતે ખીલવણી
કરી તથા દુરમન રાજ્યોના ઠંડેપાર અને
ઉદ્યોગને હાંકી ઘાટી મિત્ર રાજ્યોના ઠંડેપાર
અને ઉદ્યોગને જુદા જુદા દેશોમાં શી રીતે
વધુ નાખલ કરવા સુરોપની જુદી જુદી ઠંડેપારી
ચેમ્બર તથા જાહેર જાગ્યામાં પણ અને તેમાં
ગુપ્તત્વે કરીને ષેટ્ઠિનનમાં અમાધિન ઠંડેપાર-
ની રાજ્યનીતિ અધિય થતી ચાલી છે અને
તેની જગ્ય એ આધિન ઠંડેપારની રાજ્યનીતિ
નાખવા કરવાની ચળવળ ચાલુ થયેલી છે.
જોડા એક વર્ષ ઉપર આ જે રાજ્યનીતિ
વચ્ચે લય રે ચલે: ચાલ્યો, ત્યાં અમાધિત
વ્યાપારની રાજ્યનીતિની મોટી ફેરફાર થઈ
હતી પણ હાલના બ્રિટીશ પ્રતને અને મુખ્ય-
ત્વે કરીને ઠંડેપારી વર્ગને એમ જણાયું
લાગે છે કે તેમની જુની રાજ્યનીતિ લગાઈ

પછીના વખતમાં કામ નહિં લાગે, અને કે
દુરમન રાજ્યો સામે આધિત વ્યાપારની
રાજ્યનીતિ કામે લગાડવી પડશે; હવે જુની
રાજ્યનીતિ તરફથી જોલનારા પણ ઘણાં
એક મહંગો છે કે જેમાં મેન્ચેસ્ટર ચેમ્બર
એન્ડ કોમર્સ મુળ એક છે, તેઓ જણાવે છે
કે અમાધિત રાજ્યનીતિથી ષેટ્ઠિનનને કાચી
ચીજો મેળવવાનું ઘણું રહેલું થઈ પડશે,
અને તેથી જુદા જુદા ઉદ્યોગોને ઘણો ફાયદો
થશે; વળી એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું
હતું કે આધિત ઠંડેપારની રાજ્યનીતિથી જે
ઉદ્યોગો તદન અયોગ્ય અને અશક્ય હોય-
તેવાને પણ એક જોડું ઉત્તમન મળશે.
બ્રિટીશ ઠંડેપાર અને ઉદ્યોગ આ ચેમ્બરના મત
પ્રમાણે હાલ ચાલતી રાજ્યનીતિથીજ ઘણો
આગળ વધેલો છે અને તે દેશની હાલત વધેલી
છે, તે ચેમ્બર એમ કહે છે કે હાલ તુરત
કંઈપણ એવા સંજોગો જણાયા નથી કે જેથી
ષેટ્ઠિનનને પોતાની ઠંડેપાર સંબંધની રાજ્ય-
નીતિમાં કંઈપણ ફેરફાર કરવો જોઈએ, પણ
એટલું તેઓ કબુલ કરે છે કે બ્રિટીશ ઉદ્યોગ
અને ઠંડેપારને સમાધી રૂઢીમાં ફેરફાર થવાની
જરૂર છે, તેઓ નીચે પ્રમાણેના દાખલાઓ
આપે છે.

૧. શીપીંગ—લગાઈ પહેલાં જરૂરનું
સ્ટીમરોને ઇંગ્લંડના ફક્ત દીનારા ઉપર
હરજર હમુત્ર (પોર્ટની શી) આપ્યા વિના પેસે-
ન્જરો લેવાની છુદ હતી જ્યારે બ્રિટીશ
સ્ટીમરોને આ ફી આપવી પડતી હતી.

૨ પેટરને લગતા કાયદાઓ—એ ચેમ્બરને
મત એવો છે કે જરૂરની કે કોઈપણ એવા
દુરમન દેશમાં કોઈપણ પેટરને માટેક રહેતા
હોય તે પેટર ઇંગ્લંડમાં બ્રિટીશ મેન્યુરીથી
અમલમાં મુકાય તો હરફત હોવી જોઈએ નહિં.

૩. ષેટ્ઠિનનની અદર જરૂરનું પેટીઓ,
આવી વગની પેટીઓ સ્થપનાને લગતા
અંકુશ હોવા જોઈએ.

એન્ડ સ્ટીટ

ધો જોગે ઇધદ

૪. ઉદ્યોગોમાં ખપ આવતી ખાસ
ચીજો—લઠાઈ પછી એમ જણાયું છે કે બ્રિટીશ
સંસ્થાઓમાં પણ કેટલીક ધાતુ મેળવવા
માટે જરૂરીએ મોનોપોલી (ઇન્ફો) લઈ લીધે
હતો. દાખલા તરીકે આસ્ટેલીયામાં જનતા
રેપેર જરૂરીની એક સીનીકેટે ગયો ખરીદ
કરી લીધો હતો. પણ આવી રીતના ઇન્ફો
નહિં લઈ શકાય એ મુજબનો કાયદો
આસ્ટેલીયન સરકાર તરફથી પસાર કરવામાં
આવ્યો હતો.

૫. જરૂરના વહેપારી પેદીઓની શા-
ખાઓ—ગ્રેટબ્રિટનમાં રચાપવામાં આવે તે પર
કંઈક હદ મુકવામાં આવે.

૬. પરદેશી ખાતેનાં બ્રિટીશ કોન્સુલેટ-
માં મુદ્દારો કરવો અગત્યનો છે. બ્રિટીશ કોન્સલ
જરૂરના હોય એવી ભુલ હવે થવી ન જોઈએ.

+ + + +

ઔદ્યોગિક બેંકો.

ઓન. શેઠ મનમોહનદાસ રામજીએ ગયા
મહિનામાં સીડનહામ કોલેજ ઓફ કોમર્સમાં
બાબજી કરતા ઔદ્યોગિક બેંકોની જરૂરીયાત પર
ધ્યાન વિચેચન કર્યું હતું. તે સંબંધમાં તેઓ
બોલ્યા હતા કે જરૂરીના ઉદ્યોગને ખીલવનાર
મુખ્ય આવી જાતની બેંકો હતી તે સંબંધમાં
જાણવું જરૂરનું થઈ પડશે કે સી. વીલીયમ
ઓલગન નામનો એક સીડનનો રહેવાશી કે
જેને બ્રિટીશ ધંધારાજગારની પણ ઘણી માહિતી
છે તેણે એક પુસ્તકમાં જણાવેલું છે કે જરૂરના
બેંકો તે બ્રિટીશ લોકોના અર્થમાં બેંકો નથી,
પણ ઉદ્યોગને ઉત્તેજન આપનાર મોટાં ખાતાઓ
છે. જરૂરનીએ પોતાનો સ્ત્રીતનો તથા રંગનો
ઉદ્યોગ તેવીજ રીતે ખીલવેલો છે

સીમીટ—થોડાએક વખત ઉપર આ
રમાં બે સીમીટની કંપનીઓ ઉભી કરવામાં
આવી હતી જે જાનને હાલ સારી રીતે કામકાજ
ચલાવે છે. તે સંબંધમાં જાણવું અગત્યનું થઈ
પડશે કે સીમીટની પેદાશ આખી દુનિયામાં
ઘણી ઓછી થઈ છે અને ગ્રેટબ્રિટનમાં પણ તેની
નિકાશ અને આયાત કમી થયેલ છે. અલબત્ત
તેનું કારણ હાલ ચાલતું ચુલ્હર છે

ગ્રેટ બ્રિટનમાં સીમીટની આયાત તથા
નિકાશમાં કેટલોક ઘટાડો થયો છે તે જાણવા
માટે નીચેના આંકડા અગત્યના થઈ પડશે.

તા. ૩૦ મી નવેમ્બર ૧૯૧૫ ને હિને
આખર થતા ૧૧ માસમાં સીમીટની નિકાશ
ફક્ત ૪૦૧,૪૮૧ ટન થઈ હતી જેની કિંમત
૭૭૮,૬૪૨ પાઉંડ હતી. જ્યારે ૧૯૧૪ ના એજ
લાગમાં ૯૪૫,૧૩૦ પાઉંડની કિં ના ૫૫૫,૮૭૬
ટનની તથા ૧૯૧૩ માં ૧૧,૯૩,૪૬૮ પાઉંડની
કિંમતના ૬૬૯,૯૪૭ ટનની નિકાશ થઈ હતી
એ ત્રણ વર્ષોમાં (૧૧ માસમાં) આયાત નીચેના
આંકડા મુજબ થઈ હતી.

૧૯૧૩

૧૯૧૪

ટન	કિંમત પાઉંડ	ટન	કિંમત પાઉંડ
૧૦૦,૦૭૩	૧૩૧,૪૩૯	૭૩,૨૮૧	૯૬,૬૭૭
		૧૯૧૫	
		ટન	કિં પાઉંડ
		૧૯૧૪	૧૦,૫૧૨

હિંદમાંનો એ માલ નિકાસ કરવાને બદલે
હિંદની એ માલની જરૂરીયાત પુરી પાડવામાં
આને તો દેશને અઘવડ ન પડે, તથા આ
માલ માટે વધારે કારણનાઓની આપણા દેશને
જરૂર છે એ દેખાઈતું છે.

સાભાર સ્વીકાર.

દેશમાં દુકાળ.

હુનીયના ળીમ દેશો માથે આપણો દેશ પણ સદામી સુદરૂપી વાવાઝોડામાં શુન્ધવાઈ ગયો છે. આવા વખતે વળી આપણી ગરીબ ભૂમિના કેટલાક ભાગો દુકાળના મપાટા સહન કરે છે.

કાઠીયાવાડ આ વર્ષે પાણીની અને ખાસ કરી ધાન આરાની તંગી વેઠે છે. ગયે વર્ષે વર્ષાદે દગો શીથે; તેથી ધાન જ્યેષ્ઠે તેટલું થયું નહિ, અને વળી છાછત કુવાઓ સુકાઈ જવા આવ્યા છે આ ઉપરાંત અનાજની મોંઘવારી ઘણી છે; લોકોને નિર્વાહ કરવો અહુ કઠણ થઈ પડ્યો છે ગરીબ નિશ્ચાર લોકો પોતાના દેરોને નિલાવવા અશક્ત થોવાથી, છુટા મુકી દે છે.

આ શિવાય, કંઈ અને રજપુતાનાનાં લોકો પણ દુકાળથી પીડાય છે. જન્ને ઠંડાણે ધાન આરાની ગહુ તંગી છે. તેમ લોકો પાસે નિર્વાહ માટે પુરનાં માધન નથી; તેથી દુકાળ જેવી દેવી આફતો ગદારની ગહાયતા વિના મહન કરી શકત નથી. રજપુતાનામાં, મોંઘવારી ઘણી હોવાથી, લોકો આતુ ગાટના ભાગોમાં આવ્યા બધ છે.

આ બધા મુશ્કેલી આછરીકાનો આધાર હોર ઉપર છે ધાન આરાની તંગીથી દેરો પીડાય છે, અને તેથી તેના માવેકોને પણ મોમવું પડે છે એક તરફ ધાનનાં તંગી, બીજી તરફ અનાજની મોંઘવારી, અને વળી લોકોની ગરીબાઈ, આ બધા કરણો ભેગા થવથી લોકો કેવળ હનાજ થઈ પડ્યા છે

જંગાળ ઇલાકાનો બાંકુરા છુટ્ટો ઘણો તીવ્ર દુકાળ અનુભવે છે. આ છુટ્ટા ઉપર, હુઈવે, છેલ્લાં ત્રણ વર્ષોં થયાં ઉપરાઉપરી આફત આવી છે. ઇ સ ૧૮૧૩ માં વ્હાગોદર નદીમાં મહોટી દેલ આવી, ૧૮૧૪ માં વર્ષાદ ઘણો ઓછો થયો, અને ગયે વર્ષે વર્ષાદે કેવળ નિરાશ કર્યો આ પ્રાંત જંગાળમાં સૌથી વધારે ગરીબ છે; તેથી ત્યાંના લોકો દેલ અને દુકાળ બેવા દેરી સંકટો સહન કરવા તદન અશક્ત છે. દુકાળને લીધે કેટલાક મરણો થયા છે, તેમ કેટલાકોએ, પોતાના નહાના બાળકોને નિભાવવા અશક્ત હોવાથી, પાણીના મૂલે વેચી નાખ્યા છે. અધુરામાં પુરું, આ પ્રાંતમાં હમણા કાલેશ ક્ષત્રી નિકળ્યો છે; એટલે દાઝયા ઉપર કામ જેવું થયું છે.

આ ઉપરાંત જણાગે કે આપણા દુઃખી લાઇઓને મદદ કરવાની કેટલી બધી જરૂર છે. તો, મુંબઈના મળી ચહરથો અને બાનુઓ આવા બારીક સમગે. દુઃખથી પીડાતા આપણા લાઇઓને તથા બહેનોને ખુશીથી અને ઉદારતાથી જરૂર જરૂર મદદ કરશે એવી એક આશા રાખીએ છીએ.

મદદ નીચેના સરનામે મોકલવા કૃપા કરવી:—

—મી. તાપીદાસ હુ. મંઘવી ઓ. સેક્રેટરી ફેરિન રીવીફ ફંડ

રટપ, બજારગેટ, કોટ, મુંબઈ.
(ખટાઉ બીડીંગ્સ.)

ધી બાગે ટાઇલ માર્ચ ૨૧ બેંક ઓફ મુંબઈ.

ભગિની સમાજ ચરિત્ર પત્રિકા નં. ૧

શ્રી ૦ ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલેનો જીવન સંદેશ

પ્રકાશક:--ભગિની સમાજ C/o સર્વન્ટસ
ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટી.

લેખક:--શ્રી મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.

સ્વર્ગસ્થ વરનર ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલે
સ્થાપીત હિન્દનેશ્વર સમાજે જે લિખ્ત લિખ
ચોજનાઓ ઉલી કરાવી છે તેમાં 'સીઓનુ'
જે મંડળ સ્થપાયું છે તે ભગિની સમાજ તર-
ફથી, હિન્દ સેવક સમાજવાળા રા ચીતળીઆ-
એ આ નાની ચોપડી પ્રકટ કરી છે. કેલાસ
વાસી નરના જીવન ઉપરથી આપણાં સ્ત્રીવર્ગે
શું જાણવા જેવું છે અને તેમનાં કાર્યો ઉપરથી
તેઓએ આપણને શો સંદેશ પહોંચાડ્યો છે
તેનો ખ્યાલ આપનારો આ ટુકો નિર્ણય છે.
શ્રીયુત લેખક કે જેમનું નામ આપણી તરફ
ભાગ્યેજ દોઢને પરિચિત નહિ હોય તેઓ
કવિશ્રી નાનાલાલની ગીતાના તરજુમામાંથી
નિચઢી લીધેલા.

“હસતા રમતાં પ્રગટ હરિ દેખુરે,
મારૂં જીવું સફળ નવ લેખુરે,
સુકતા નદનો નાથ વિહારીરે,
ચોધા જીવન દોરી અમારીરે,”

મૂઠી વિપયનો પ્રારંભ કરતાં કહે છે કે:-

જે યજ્ઞો શ્રી કૃષ્ણે જાણુ નને કદા, તે
કેમ જાણે હિન્દ દેવીએ મહાત્મા ગોખલેજીને
કદા ને તેમણે ઉચ્ચી લીધા હોય નહિ તેણું
વર્તન મરહુમ મહાત્માનું હતું.

અશિષ્ટમાં કહેણું કે ભગિની સમાજનો
આ જીવનના નિર્ણયો પ્રકટ કરવાનો પ્રારંભ
ઉત્તેજનને લાયકનો અને પ્રશંસાપાત્ર છે.

J. L. D. B.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ભંડોળ
કમિટીની ત્રીજી બેઠકનો અહેવાલ.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ભંડોળ કમિ-
ટીની ત્રીજી બેઠક મુળાર્ધમા બુધવાર તા.
૨૯-૧૨-૧૯૧૫ને રાજ સવારે મળતા કમિ-
ટીના તીર્થેશ્વર અને મંત્રીની દરખાસ્ત ઉપરથી
પ્રમુખશ્રીએ ધિ જ્યોનરખલ રા. ણા. રમણલાઈ
મહીપતરામ નીલકંઠ ઈરાજયા, અને સભ્યોમાં
આગળથી વહેંચવામાં આવેલા ખરડામાંની
દરખાસ્તો ઉપર ચર્ચા થઈને નીચેના ઘાસ
કરાયો કમિટીએ સર્વાનુમતે મંજૂર કર્યો છે,
તે પ્રજાની જાણને માટે આ અહેવાલથી
પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે

૧-કમિટીના તીર્થેશ્વર અને મંત્રીએ
પ્રકટ કરેલો ધીર્મે અહેવાલ અને તા. ૪-૯-૧૫
સુધીના હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨-કમિટીની માલેહીના પુસ્તકોની નકલો
ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી સાથે છે,
અને વેચે છે, તથા પરિષદ પુસ્તકાલયનાં
પુસ્તકો સોસાયટી સાથે છે, તે માટે કમિટી
તેનો અંતઃકરણપૂર્વક ઉકાર માને છે.

૩-જકિમચંદ્ર કૃત 'રમણી'નો તરજુમો
પ્રકટ થઈ ચુક્યો છે તે જાદલ કર્તાઓને
પારિતોષિક તરીકે એ ચોપડીની ૨૦૦, બસો
નકલ આપવાનું કરાવવામાં આવે છે. (જુઓ
૨જ અહેવાલના પ્રકરણ ૨જમાં કારણ ૧૩ મો.)

૪-(ક) ને. ના લીમટી ઠાકોર સાહેબ
દાહતસિંહજીએ આ ભંડોળની સ્થાપના કરતી
વખતે લખેલા ઠાગળમાં એઓ સાહેબે ઇચ્છા
દર્શાવેલી છે કે

“મારા પૂજ્ય ગાયુ સાહેબ મરહુમ
ઠાકોર સાહેબ સર જસવર્તાસિંહજીને સાહિત્યના
ગોળીન હતા અને પોતે પણ સાશર કહી
શકાય તેવા હતા”

મેટેલીક શીલીંગથી ગીર્જાને આરડો ચોસે છે.

તેઓની યાદગીરી જળવાય એવું કંઈક ઠમિટીએ કર્યું. (જુઓ ૧ હો અહેવાલ ૫. ૪-૫) મરહુમ સર જમવતસિંહજી સંસ્કૃત વિદ્યા અને ફિલસૂફીના શોખીન હતા એ બાબીતું છે. માટે આ અન્યથે કરાવ કરવામાં આવે છે કે પ્રોફેસર મેકડોનેલ કૃત હિસ્ટરી ઓફ મંસ્કૃત લિટરેચરનો કમિટીએ રા. રા. મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવેને સોંપેલો તરજુમો હોલ છપાય છે તે પૂરો થયે એ પુસ્તકને કમિટી મરહુમ સર જમવતસિંહજીના સ્મારક તરીકે પ્રકટ કરે છે, એ મતલબનું લખાણ તેમાં યોગ્ય શબ્દોમાં દાખલ કર્યું.

(ખ) આવા કીંમતી પુસ્તકોને ગુજરાતી તરજુમો પ્રકટ કરવાની પરવાનગી આપવા માટે આ કમિટી તેના કર્તા ડોક્ટર મેકડોનેલ અને પ્રકાશક મિ. હાઇમનનને ઉપકાર માને છે.

૫-કમિટીની ચોપડીઓની બહુર ખબર આપવાને માટે ઈ. રા. ૧૯૧૬ ફરમિયાન રૂ. રૂ.૫૦૦ નસો પચાશ સુધી ખર્ચવાની મંત્રીને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ બંગાળને વિશાળ અને પ્રજાકીય અનાવવા માટેના કરાવે.

૬-કમિટીના સભ્યોના તર્ગ:

૧-જે કોઈ બંગાળમાં એક રકમે રૂ. ૨૫૦૦ પચીસસો અથવા વધારે ભરવા કૃપા કરશે, તેઓને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના આશ્રયદાતા (Patron) તથા આ કમિટીના જીવન પર્યંતના ઉપમુખ નીમવામાં આવશે.

ખ-જે કોઈ બંગાળમાં એક રકમે રૂ. ૫૦૦ થી ૨૫૦૦ સુધી ભરવા કૃપા કરશે, તેઓને આ કમિટીના જીવન પર્યંતના ઉપમુખ નીમવામાં આવશે.

ગ-જે કોઈ બંગાળમાં એક રકમે રૂ. ૧૦૦ થી ૫૦૦ સુધી ભરવા કૃપા કરશે, તેઓ આ કમિટીના જીવન પર્યંતના સભ્ય ગણાશે.

ઘ-જે કોઈ બંગાળમાં જે વર્ષે રૂ. ૬૭ ભરશે તેઓ કમિટીના તે વર્ષ માટેના સભ્ય ગણાશે.

૭-પુસ્તકોની નકલો વિના મૂલ્યે અને અર્થ મૂલ્યે:

ક-ઉપલા વર્ગ ૪ અને ખના સભ્યોને બંગાળ કમિટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકો માંથી દરેકની એક એક નકલ વિના મૂલ્યે મળી શકશે.

ખ-ઉપલા વર્ગ ૫ અને ઘના સભ્યોને બંગાળ કમિટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકો માંથી રૂ. ૨ જે સુધીની કિંમતના દરેકની એક નકલ વિના મૂલ્યે અને તેથી વધારે કિંમતના દરેકની એક નકલ અર્થ મૂલ્યે મળી શકશે; પણ કોઈ વર્ષમાં એકંદરે રૂ. ૮ આઠથી વધારે કીંમતનાં પુસ્તકો કમિટી તરફથી બહાર પડશે, તો તેમાંથી દરેક સભ્ય પોતાની પમંદગી કરીને એકંદર રૂ. ૮ આઠ થી કિંમતનાં પુસ્તકો જ (રૂ. ૨ સુધીની કિંમતનાં વિના મૂલ્યે અને વધારે કિંમતનાં અર્થ મૂલ્યે) સભ્ય તરીકે ગણાવી શકશે.

૮-નવા બંગાળનું અલગ દસ્ત:

આ કરાવેને અંગે જે નાણાં ભરાય તેની સુદૃઢ રકમના

સર પ્રેસાશંકર દલાપતરામ પટ્ટણી

ધિ યોનરબલ લલ્લુભાઈ સામળદાસ મહેતા અને પ્રોફેસર ગણવંતરાય કલ્યાણરાય હોટોર ને દરદીઓ નીમવામાં આવે છે, અને આ કરાવેને અનુસરીને એ નાણાંનું દુન્ટ ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે, અને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ આ નાણાંની વ્યવસ્થાને માટે નાણાં ભરનારાઓ સ્વીકારે એવી જોડવણી કરી શકે, ત્યાં સુધી આ દસ્તને અલગ રાખવાનું કરાવવામાં આવે છે.

૯-નાણાં શેકવા વિષે:

ધી યોનરબલ લલ્લુભાઈ ૨૧ એક સીટ ફોર્ટ મુખાઈ.

ભાડોળની સલામતીને માટે નિયમ કરવામાં આવે છે કે ભાડોળનાં નાણાં ઇન્ડિયન ટ્રસ્ટ એક્ટ પ્રમાણે દરરોનાં નાણાં ગવર્મેન્ટ ગેરંટીવાળી જે પ્રકારની સિક્યુરિટીઓમાં રોકવાની છૂટ રાખેલી છે તે પ્રકારની સિક્યુરિટીઓમાંજ રોકવાં.

૧૦—રૂપુટેશનો.

ભાડોળની વૃદ્ધિને માટે જરૂર જણાય તેવાં પ્રસંગોમાં જ્યારે સભ્યોનાં નહાનાં રૂપુટેશનો નીમવાની સત્તા ટીન્ડરર સાહેબને આપવામાં આવે છે.

નોંધ—ભાડોળને વધારવા તથા ભાડોળ નીચે લેવા વિશાળ અને પ્રત્યક્ષ બનાવવાના હેતુથી સર પ્રભાશંકર પટ્ટણીએ ટેટલીક દરખાસ્તોની સાથે એક પત્ર કમિટિની બેઠકમાં રજુ કરવાને ગોઠવ્યો હતો, તે પત્ર બેઠકમાં વાંચાયો હતો અને ઉપસા દરાવેલા વિશેષ પ્રસાસાને માટે અહીં ઉતારવા મા આવે છે.

ધિ ઓનરેબલ લેફ્ટનન્ટ સામન્ટાસ મહેતા, સી. આર્. ઇ.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ભાડોળ કમિટિના ટીન્ડરર સાહેબ,

કોટ, ગુનાંધ.

મહેરબાન સાહેબ,

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ હવે ગુજરાતી પ્રજામાં પૂરતી લાહેર થઈ ચૂકી છે તેથી, અને પ્રજા તરફથી એ મર્યાદાને જોડેલા આશ્રય મળશે તેના પ્રમાણમાં એ ગુજરાતી વાદમયની સર્વદેશી અભિવૃદ્ધિ વધારે ઝડપથી કરી શકશે એવો દરેક સંભવ હોવાથી, પરિપક્વતા આ ભાડોળને પ્રજામાંના સામાન્ય રિચ્છિતા પરતુ સાહિત્યપ્રેમી ગૃહસ્થો તરફથી તેમજ ધનાઢય ગૃહસ્થો અને સભ્ય મહારાજાઓ તરફથી દિનપરદિન વધારે આશ્રય મળતો જાય એવી આશા રાખીને ભાડોળ કમિટિના બંધારણને હવે વિશાળ અને પ્રત્યક્ષ રૂપ આપવાની જરૂર લાગે છે, અને એ ઉદ્દેશથી

આ સાથેની દરખાસ્તો મોકલવામાં આવી છે, તે કમિટિની આવતી બેઠક આગળ મુકવા કૃપા કરશે.

કમિટિ મોટી અને પ્રત્યક્ષ થતાં તેના કામકાજને માટે તેમાંથી એક મધ્યમ કદનું વ્યવસ્થાપક મંડળ રચવામાં આવે, કમિટિની વાર્ષિક સામાન્ય સભા નિયમસર ભરવામાં આવે, કમિટિના પ્રમુખ, ટીન્ડરર, મંત્રી આદિની પસંદગીનાં અને બીજાં કામોમાં સભાના સદ્યોના ગત વર્ગેના હક્કની વ્યાખ્યા બાધવામાં આવે, અને વ્યવસ્થાનાં બીજાં અંગોને માટે પણ જરૂરી નિયમો ઘડવામાં આવે, એ ઈચ્છવા યોગ્ય છે. પરંતુ, આપું બંધારણ પ્રથમથી બાંધી દેવાને પહેલે આ સાથેની દરખાસ્ત ૧ લીમાં [એટલે કે ઉપસા દરાવ, ૬ હામાં] દર્શાવેલા છુદા છુદા વર્ગોમાં જે નવા સભ્યો આપણી કમિટિમાં હાજર થાય, તેઓના મતને પણ ઘટતું વજન આપીને જરૂર પડતા નિયમો ઘડાય, એ પદ્ધતિને કમિટિ વધારે સારી ગણશે એવી આશા છે આ સાથેની દરખાસ્તો તો એવાં બંધારણનાં માત્ર બે બા રૂપ છે.

વિ. સેવક.

પ્રભાશંકર દલપતરામ પટ્ટણી.

સર પ્રભાશંકર પટ્ટણીની દરખાસ્તો ઉપર બેઠકમાં સારી પેઠે ચર્ચા થઈ અને એમણે સભ્યોના વર્ગ પાંચ સૂચવેલા હતા તેમાંથી રૂ. ૫૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી ભરનારાઓનો વર્ગ સર્વાનુમતે બાદ-થઈ ચાર જ વર્ગોનો કરાવ ૬ ઠો મંજૂર થયો. અને એમની મૂળ દરખાસ્તો ઉપર ત દરાવ ૮ થો (એમના પત્રના છેવટના ભાગને અનુકૂળ એવો) ધિ ઓનરેબલ સ. આ. રમણલાલની દરખાસ્તથી અને દરાવ ૧૦ થો સ. ના દલપતરામ ભટ્ટ પાતળ શુક્લ અને સ. રા. દેવચંદ ઉત્તમચંદ પારેખની સૂચના ઉપરથી-ઠરાવમાં આવ્યા.

‘ગુજરાતી સાહિત્ય ચંદક’ માટે નવી

દીવાળીના માટે ફેરવી ટાઇમ્સની-છેલ્લી કીઆધોને બેઠકે કે.

વ્યવસ્થા.

૧૧—‘ગુજરાતી સાહિત્ય સંદ્રક’ ની ગણતરીમાં સામાન્ય હરેક ક્ષત્રી જેવું સુક્ષ્મ ન જણાવાથી રૂપાને એક સંદ્રક દરવર્ષે એકાદ સુનિવર્તિની કોલેજમાં બાળુતા વિદ્યાર્થીઓ- માયી જે નીચલા પેટા નિયમો પ્રમાણેની હરીફાઈમાં ઉત્તમ નીવડે તેને આપવાનું કરાવવામાં આવે છે.

પેટા નિયમો.

૧. પ્રચલિત કે વિવાદાત્મક સજ્જીય અને ધાર્મિક વિષયો આ હરિક્ષત્રને લગતા નિયમો કે પરીક્ષામાં મુકામાં નહિં આવે જે ઉમેદવાર નિર્ગંધ કે ઉત્તરપત્રમાં સામ્યવિરુદ્ધ આજ્ઞે પશુકા કે કોઈ પણ રીતનું અયોગ્ય લખાણ હશે, તે બીજી રીતે શ્રેષ્ઠ જણાયે તેપણ તેને આ સંદ્રકને માટે લાયક ગણવામાં નહિં આવે.

૨. દર વર્ષે નિર્ગંધ માટે એક વિષય અગર પરીક્ષા માટે પુસ્તક કે પુસ્તકો નીમવામાં આવશે, અને તે વિષે કે લેખની ઉન્દા- જાની રત્ન શરૂ તથા પહેલા આશરે એક માત્ર અગાઉ હરેક કોલેજમાં બહિરજગર આપવામાં આવશે.

૩. આ હરિક્ષત્રને માટે ૨૧ જુનથી ૨૦ ઑગસ્ટ વચ્ચે ૧૧ એક અનુક્રમ તારીખ પ્રથમથી કરાવવામાં આવશે, તે દિનને હરેક સ્પર્ધના ઉમેદવારે નીચેની રેખાચરમાં ન્દીને ત્રણ કલાક સુધી પોતાના નિમ્ન વ કે ઉત્તરપત્ર ગુજરાતી ભાષામાં લખવો; અને તેની ઉપર પોતાનું નામ પોતાની કલેજનું નામ અને પોતાના વર્ગનું નામ હરેક પૂરેપૂરું લખીને તે રખેરખના ઉપરને મોંપી દેવો. પરીક્ષા હકમિયાન અયોગ્ય વર્ગલુકને માટે કોઈ પણ વિદ્યાર્થીને આ રહિ

કાઈને માટે નાકાયક કરાવવા સુખોની ગતિ રેખાચરના ઉપરને આપવામાં આવે છે.

૪. હરીફાઈનું પરિણામ કોલેજે આજ્ઞે જાર માણમાં બંધ થાય તે પહેલાં જાહેરાતમાં આવશે, એક વિદ્યાર્થીને તેનો સંદ્રક તેની કોલેજના ને પછી કોલેજ બંદરે મેળાવણમાં બેઠા આપવામાં આવશે.

૫. આ સંદ્રકને લગતી, આ પેટા નિયમોને અનુસરીને, મર્ચ વ્યવસ્થા કરવાનું પ્રોફેસર જણવતરાય કન્યાજ્ઞરાય કોલેજ અને પ્રોફેસર આનંદરાઈર આપુણાઈ મુવને સોંપવામાં આવે છે અને તેને લગતી જરૂરી બર્થ કરવાની તેમને મત્તા આપવામાં આવે છે.

નામગ્રંથત મિત્રાસન જાતીશીની
મંદાપિત આજ્ઞા.

૧૨—સામાન્ય મિત્રાસન, જાતીશીની સંયોધિત આજ્ઞા કાર્ય સલાવાળી ગમાન બાહરવાળી અને બીજી લગભગ જે રીતે મારી અને જૂની પ્રતો ઉપરથી તેપાર કરવાનું કામ રા. રા. અંબાલાલ જુજાપીરામ જાતી બી. એ. ને મેળવવામાં આવે છે, અને એ કામના પારિતોષિક લેજે ૩ પૈસા પાંચસો કરાવવામાં આવે છે પુસ્તક જે કે ત્રણ બાજે પ્રગટ કરવામાં આવે તો હરેક વાગ પ્રતિદ્ધ વચે તેટલું પારિતોષિક આપી દેવાનું કરાવવામાં આવે છે.

નારાયણ પેઠ, પૂણાસિદ્ધિ,

તા. ૮-૧-૧૯૧૧.

અસવંતરાય કન્યાજ્ઞરાય કોલેજ,

મંજી

ગુજરાતી સા. પરિવદ્ બડાળા કમિટી.

COMMERCIAL SUBJECTS.

વેપારી વિષયો.

ELEMENTS OF POLITICAL ECONOMY.

અર્થ શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો.

(માસિક માટે ખાસ લખનાર; મી. જેકીસન લ. બારલાયા.)

(માર્ચના પાના ૩૭૮ થી આદ્ય)

પાંચમાં કે સાતમાં માળ ઉપર જેથી દરિયો નિહાળતો હશે, અને આખો દિવસ ધીલીશદ રમવામાં ગાળી જો કોઈને મળતો નહિ હોય તોપણ જે ઘરમાં પાંચમા કે સાતમા માળા ઉપર તે બેઠો છે તે ઘર જમીન હતી તો તેના ઉપરજ બંધાયું છે એવાલેન-વિમાન-માં જેથી જો આકાશમાં ચંદ્ર કરતો હશે તો એ-રોલેન બનાવવા માટે જમીન જોરો એટલુંજ નહિ પણ આકાશમાં હડવાનું પણ જમીન ઉપરથીજ કરી શકશે આ જોતાં જમીન એ સર્વોપયોગી અને અતિમહત્વની આવશ્યક વસ્તુ છે એ વિષય ઉપર ચીલ કહે છે કે “ જમીનનાદારો જમીનનું ભાડું લેવા શક્તિવંત હોય છે તેનું કારણ એ છે કે જમીન એવી ચીજ છે કે તે સર્વને જોઈએ છે, અને વળી તે જમીનના માલિકો સિવાય બીજાઓ પાસેથી મળી શકે એમ નથી. કારણ કે તે બનાવવી અશક્ય છે. ” સ્વર્ધોશી નકરી કરવામાં આવતું જમીન ભાડું એટલે કે એકાણ કરવામાં વપરાતી સૌથી વધારે ખરાબ જમીનના ઉત્પાદ કરતાં તેમાં જેટલું વધારે ઉત્પાદ કરી શકાતું હોય તે પ્રમાણમાં તેનું નકરી કરવામાં આવતું ભાડું એટલેકે સ્વર્ધોશી જમીનનું ભાડું.

જેતી કરવાની જમીનનું ભાડું જે રીતએ નકરી કરી શકાય છે. એકેનો જમીનની દુબદ્રુપ તા અને બીજું ત્યાં રહેલી સગવડો આ બે ભાડેકું એક પણ સાધન ત્યાં ન હોયતો બીલકુલ ભાડું ઉપર નહિ, કારણ કે જેડવાથી ત્યાં ઉપ-જ થાય નહિ અથવા મહેનત કરતાં થાણું એાછું મળે એવી જમીન કોઈ જેડવા લેખજ નહિ. અને તેથી કરીનેજ હુંગરો અને હુંગરો ઉપર આવેલી જમીનો જેણે કીધા વગર પડી રહેલી મળી આવે છે. જમીન ગમે તેવી-દુબદ્રુપ હોય પણ કનજે સ્થળે પડેલી હોય તોપણ ભાડું કોઈ આપવા તૈયાર થાય નહિ. જમીન ભાડા વિષે રિકાર્ડો નામનો અર્થ શાસ્ત્રી નિચે મુજબ વિવેચન કરે છે.

જેડવામાં આવતી અતિ ખરાબ જમીન જેનું નામવુંજ ભાડું ઉપત્તી શકાય છે. હવે આવી ખરાબ જમીનમાંથી જે ઉપજ થતી હોય તેના પ્રમાણમાં જેમ જેમ બીજી જગ્યામાં વધુ ઉપજ થાય તેમ તેમ બોહ જગ્યાનું ભાડું તેના પ્રમાણમાં વધારે બોહી શકાય આપણે સાધાર-ણ રીતે એમ માનીએ કે દરેક દેશમાં એવી જમીન હોયજ કે વેરાન પડી રહેલી હોય. હવે

દીવાલના માટે ફેન્સી કાષ્ટચની સારી ઉત્પાદનો ક્યાં જોવા મળશે ?

આવી જગ્યા ખેડવા માટે લેનાર શું આપે? એ એટલું જ આપે કે જેથી તેને મહેનત ખર્ચા બાદ સહેજ વધુ મળે તો તે આવી જગ્યા કાંતો મુક્ત ખેડવા લેય અથવા નામનું લાડું આપે પરંતુ ધીજી જગ્યા કે જ્યાં મહેનત ખર્ચાથી તુરંત વધુ સારો નફો મળતો હોયતો તે નફાના પ્રમાણમાં તે જગ્યાનું વધુ લાડું આપવા તૈયાર થાય, માટે આ ઉપરથી એટલું નક્કી થાય છે કે ખેડવામા આવતી સૌથી ઓછી ઉપજ કરનારી જમીન જેનું જે લાડું ઉપજતું હોય તેની પેદાશ કરતા ધીજી જગ્યા જેમાં જેટલી વધારે પેદાશ થાય તે ઉપરથી તે અમુક જગ્યાનું લાડું નક્કી કરી શકાય. ખેડવામા લેવાતી સૌથી ઓછી ઉપજવાળી જમીન જેનું લાડું ન મળતું હોય તે “ખેડાણની સીમા” ઉપર છે એમ રિકાર્ડોનું કહેવું છે. પરંતુ તેનો ખર્ચો મિલ્કાત આ નિયમે નક્કી થાય છે. ખેડાણની સીમા આવી રીતે મનાયલી જમીન ઉપજ કરવાના કામમાં જે પાવરીએ હોય તેના ઉપર ખેતીની પેદાશની કિંમતનો આધાર રહે છે. ખેતીવાડીની ઉપજમાં સોધમાં સોધો સામ તૈયાર કરતાં જે ખર્ચો લાગે તે ઉપરથી ખેતીની પેદાશ પરચે કિંમત નક્કી થાય છે. કઈ પાવરીની જમીન ખેતીની સીમા

અને તેમ યવાથી ખેડાણની સીમા ઉંચી ચઢી. આનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો એટલા ઉપરથી સિદ્ધ થયો કે ત્યાં જમીન ખેડાતી બંધ થવા લાગી અને જમીનના લાડામાં પણ મામાન્ય ઘટાડો થવા લાગ્યો.

ખેતીની પેદાશની કિંમત વધે તોજ ખેડાણની સીમા નિચે ઉતરે કારણ કે ખેડાણની સીમાની નિચેની જમીન જે પેદાશની કિંમત વધે તોજ ખેડાણમાં લેવી પરવડે ખેતીની પેદાશની કિંમત તેના અપ વધે તોજ વધે અને તે અપ વધે વસ્તી વધે તોજ વધે એટલે કે વસ્તીનો વધારો થયેથી ખેતીની પેદાશની કિંમત વધી ગયું છે અને પરિપુર્ણ સમજવા માટે એક દ્રષ્ટાંત લઈશું:—

એમ ધારીએ કે એક ખેતર ‘ક’ ની ઉપજ શકિતના પ્રમાણમાં તેની કિંમત ૧૦૦ છે અને ખેડાણની સીમા ઉપર આવેલી જમીનની ઉત્પાદક શકિત ૩૦ છે તો પહેલા ખેતર ‘ક’ નું લાડું ૭૦ થાય. પરંતુ એમ ધારીએ કે કાંઈ સવારે ખેડાણની સીમા નિચી ગઈ અને તે ૩૦ ને બદલે ૨૦ થઈ તો સારી ઉપજ કરનારી ઉપલી “જમીનનું” લાડું ૮૦ થશે.

જમીન ૧૦૦

જમીન ૧૦૦

સારી જમીન	ખરાબ જમીન		સારી જમીન	ખરાબ જમીન
૭૦	૩૦	=	૮૦	૨૦

ઘણી વેળાએ આપણે લોકોને એમ કહેતા સાંભળીએ છીએ કે જુઓ પેલો દેશ કેટલો આબાદ છે. ત્યાં આટલા લાખ માણસો વસે છે’ આપણા દેશી વર્તમાન પત્રોના લેખકો જેઓ અર્થશાસ્ત્રના નિયમોથી અસાન હોય છે તેઓ પણ ઘણી વેળાએ એમ લખી મારે છે કે “જુઓ કલાણો દેશ કેવો આબાદ છે તે વાચકો ત્યાં વસતી આટલી લાખ મનુષ્યની વસ્તી ઉપરથી પારખી શકશે

ધી જોએ તાઈવ માર્ટ રી બેંક સીટ, ફોર્ટ મુંબઈ

પરંતુ શુદ્ધિ આમ કહેવું એ ખરું છે ?
 આ દેશને માટે આમ કહેવામાં
 આવે તો ખરું પડે કારણ કે ત્યાંની જમીનની
 ફળદ્રુપતાના પ્રમાણમાં વસ્તીના વધારા ઝાઝો
 નથી, પણ આપણા દેશમાં વસ્તી કુદરતે અને
 ભુરકે વધતી જાય છે તે જોતાં દેશની સંપત્તિ
 જોઈએ એટલી વધતી નથી. એકાદ વર્ષે
 દુષ્કાળ પડે તો લાખો મનુષ્યોના દેશમાં
 ભુખથી ટળવળીને મરણ વશ થાય તે દેશને
 આબાદ તે શી રીતે કહી શકાય ? વસ્તી
 વધતી જતી હોવાને લીધે માથા ઠીક આવક
 ઘટતી ચાલી છે (જુઓ વિદીઅમ ડીગ્રીનું
 “ પ્રોપરસ ઇન્ડીઆ).

લાભદાય થઈ પડશે. આના કરતા પણ પાત્ર
 માલેડીનું જેતર જે પોતે (જેડુતજ) જેઓ
 હોય તો તે વધુ ઉત્સાહી બને છે, કારણ કે
 તેને ખાત્રી હોય છે કે પોતે જાણે છે કે તે
 જેડુનું વધુ તે ઉપર ખર્ચશે તેડુનું તે વધુ
 મેળવશે આ મળતર તે નફા છે, પરંતુ તે
 નફા મુસારે આખા જાદ મેળવાય છે. માટે
 તે મુસારે સમજવાની આવશ્યક છે.

મકરણ ૬ મું

મહેનતપણું અથવા મજૂરી

વર્ગી રિકાર્ડોના સિદ્ધાંત ઉપરથી ખીનું
 અગત્યનું અનુમાન એ કરી શકાય છે કે
 ખેતીની પેદાશની કિંમતમાં જમીનના લાગણો
 સમાવેશ થઈ શકે તો નથી, એટલે કે જે
 જમીન ખીનું લાડુ અંતર માફ કરવામાં
 આવે તો પણ ખેતીની પેદાશ સરની થઈ
 શકશે નહિ. કારણ કે લોકોને ધાન્ય જેટલું
 જોઈતું હવું એટલું જ જોઈએ અને તેથી જેટલી
 જમીન ખેડાણમાં લેવામાં આવે છે એટલી જ
 જમીન ખેડાણમાં લેવામાં આવશે માટે
 ખરું પુછતા ભાડું જે આપવામાં આવે છે
 તે ઉપરને અંગે હોય છે. આ જમીન વિવેચન
 સ્પર્ધાથી નહીં કરવામાં આવતાં ભારા વિશે
 થયું. પરંતુ આપણા દેશમાં તેમ જાડું
 લેવામાં આવતું નથી.

મહેનતના પ્રમાણમાં જે મહેતાલું મેળું
 રાતે આપણું પડે છે તેનું નામ મજૂરી. મુઠી
 રાકનારને પોતાની ચીજ ઉપર આવક થાય
 અને નફા મળે ત્યાં મુઠી રાકાઈ રહેવું પડે છે
 પરંતુ મજૂરીને મહેનતાણું તાળડોળ આપણું
 પડે છે અને તે આપનાર મુઠીવાળો હોય છે
 પણ ખરી રીતે જોતાં મહેનતજ વસ્તુ વેદા
 કરે છે. એક વેળાએ થાપણદાર ન હોય તો
 ચાલે પણ મજૂરી કરનાર ન હોય તો ચાલે
 નહિ. આને લીધેજ મજૂરી હડતાલ પાડવાથી
 ફાવી શકે છે. તો પણ હડતાલ પાડનારાએ
 જોઈએ એટલા ફાવી શકતા નથી તેનું કારણ
 એજ હોય છે કે રાજમુજરો સ્પર્ધાથી નફા
 કરવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં કારીગરોના
 રાજમુજરા રીવાજથી નફા કરવામાં આવ્યા
 છે, છતાં કારીગરોમાં પાશ્વિત્ય દેશોના કારીગરો
 રોના પવન આવવા માંડ્યો છે. કડીયાઓ,
 મુથારો, સોનાઓ, અને ફરુઓનું આપણું
 દેશમાં ધંધાને અંગે જ્ઞાતિત્વ એવું શુદ્ધ રીતે
 સંઘટન થયેલું છે કે તેઓ જ્ઞાતિશાસ્ત્ર
 પોતાના રાજ મુજરાનું પ્રમાણ નક્કી કરે છે,
 અને તેથી કારીગરોને તેઓની દુશ્મીયાતના પ્રમા-
 ણમાં સ્પર્ધામાં ઉતરવું કેટલેક વખતે આશંક્ય

‘ હેનચ લાટીઓની ઝંદર ડીઝાર્ડોના મળે છે ?

યધ પડે છે. વળી મુડીવાળાઓ જેઓ કારી
ગરોની મહેનતેજ પંચા કમાય છે તેઓના
હસ્તક મુડી હોવાથી તેઓ જાને એટલા કારીગ-
રોને દગાયલા રાખવા માટે તત્પર હોય છે મહેનત
કરી રમનારા ધંધાથીઓ અને અન્ય ધંધાર્થી-
ઓમાં ફેર હોય છે. વકીલ સોલ્લીસીટર અને
બેરીસ્ટરો પોતાની અક્ષતનુસાર ધંધો કરનારાં
છે, તેઓ પોતાની મહેનત અને સાથે કામ કર-
નારાઓની મહેનત એ બેના સરખા હિસાબે
રમનારા કંઠી શકાય. જે વર્તમાનપત્રોના મા-
લેકો પે તે સાફ લખી શકતા હોય તેઓ પણ
તેજ કોટીમાં મુડી શકાય. પરંતુ જેઓમાં
લખવાની શક્તિ હોતી નથી, અન્ય જે વિદ્વાનો
ઉત્તમ લખી શકે છે તેઓને તેઓની શક્તિ
જેટલું ન આપતાં, તેની મહેનતનો નફો ગોળા-
નારા વર્તમાનપત્રોના જે માલિકો હોય તેઓ
કનિષ્ઠ કોટીમાં આવે છે. તેથી વધુ ખર્ચાળ
સ્થિતિમાં આવનારા તે સંટોડીયાઓ છે.
કારણ કે વ્યાપાર કરવાની શૃંખલ કરતાં તેઓ
વધુ વ્યાપાર કરે છે અને જાન મહેનતે પ્રજનન
ટોચ એક હાય કરવા પ્રયાસ કરે છે.

એવા ઘણા ધંધાઓ છે કે જેમાં રોજ
મુજરો આપવામાં ઘણો લાભ ખર્ચાવા પામે છે.
ઘડીયાળનો વાળ જાનાવવા માટે પુષ્કળ દિવસ
જોઈએ છે હાથી દાંત ઉપર ખારીક કારીગરી
કરવામાં પુષ્કળ સમય જાય છે, આવી જાતના
ધંધાઓમાં મુસારોનો દર ઘણો આપવો પડે
છે, અને કામના તથા કામ કરનારા માણસોની
જીત આ બેને અનુસરીને મુસારોનો દર નક્કી
થાય છે. આપણી વિશ્વવિદ્યાલય દર વર્ષે
હજારો મેટ્રીક્યુલેશનમાં પસાર થનારા તેમજ
તેથી ઉચ્ચ વિદ્યા મેળવનારા બહાર પાડે છે,
અને તેથી મેટ્રીક લખેલા અને બી. એ. થયેલા
ધંદારથી વિશ્વ રૂપીએ નોકરીએ રહેવા જાય છે
પણ હોઈ પણ વ્યાપારમાં પ્રવિણતા મેળવનારા
તેટલા પગારમાં મેળવી નહિ શકાય. નવા
પસાર થયેલા વકીલ કરતાં સોલ્લીસીટરની જો-
શીસમા દશ વર્ષ સુધી અનુભવ લેનારા મેટ્રી-

જીંગ કલાર્કનો દરમાથો વધુ આપવો પડશે.
તુરતનો પસાર થયેલો એમ એ. સો રૂપીએ
નોકરી રહેશે પણ એક હિસાબાર કપડાં કાઢનાર
(કટર) દોઢમે રૂપીએ નહિ મળે. કટર પેદા
કરનારી અને મેનેજીંગ કલાર્ક તૈયાર કરનારી
કોલેજો જો નિકળે તો તેઓના દરમાથા ઓછા
થાય, પણ જ્યાં સુધી તેઓ રીતે જીંટને શિંગડા
નથી મળ્યાં ત્યાં સુધી તેના જાપના પ્રમા-
ણમાં તેની કમત અંકાયજ.

વસ્તી વધવાથી મજુરી વધે છે, વસ્તી વધ-
વાથી હરિકાશ વધે છે, પણ મજુરી ઘટતી નથી.
કારણકે વસ્તી વધવાથી લોકોની માંગણી વિશેષ
થાય છે તેઓને અનેક પ્રકારની નવિન વસ્તુ
જોઈએ છીએ, અને વળી દિવસે દિવસે જે
નવીન યોધો થતી જાય છે તેને અંગે પ્રતિજ્ઞાની
જરૂર પડે છે, તે જોતાં મજુરીનો જાપ અને
હરિકાશ વધે છે અને તેમાં પ્રતિજ્ઞાની માંગણી
વધુ થતી હોવાથી તેઓની જીલ્લા વધુ સારી
રીતે થવા પામે છે.

મહેનતનું પ્રમાણ વધવાથી મજુરીનો
દર વધે છે જેમ વધુ મહેનત કામ લાગે છે
તેમ મહેનતનું નાણું વધુ આપવું પડે છે. જ-
મીન, મહેનત અને લાંબા એ ત્રણની સંક્રાન્તિ
એ જે સંપત્તિ પેદા થાય છે તેનો જેમ વધારો
થતો રહે છે તેમ માલેકને લાડાડપે, કારીગરને
મજુરી તરીકે, અને મુડીદારને નફારૂપે વધુ
મજબૂજ જોઈએ એવો સિદ્ધાંત છે. છતાં દુનિ-
યામાં જિનઅનુભવિ, લોકોમાં ન લેખાતા અને
મુગરા કેટલાક એવા પણ આમાંથીઓ મળી
આવે છે કે જેઓ પોતે પોતાની રોકેસી મુડીના
પ્રમાણમાં વધુ નફો મેળવવા ઇતેતદર થાય,
તોપણ કામ કરનારાઓને તેનો લાભ આપવા
તત્પર નહોય. આવા લોકોને ત્યાં કારીગરો
તનમનથી કામ કરતા નથી, અને તેટલીજ આવ-
કમાં બીજે ઠેકાણે કામ મળે તો તાબડોલે પ-
હેલાં થાયજુદારને લ્યજી જાય છે. તે જોતાં મુડી-
વાળાને સારો કારીગર જતો રહે તેનું તુકશાન

વળતે મોનચ્યુ બાશિયા નામના વિદ્વાને નિચે મુજબ લખાણ કરી ઉપલી માન્યતાનો સ્વીકાર આપ્યો હતો:-

એક જામડામાં જેમ્સ નામનો સુધાર હતો અને તે રાત અને દિવસ મેનત કરતો હતો ત્યારબાદ તેને એક દહાડો વિચાર આવ્યો કે તેની પાસે ફક્ત વાંસલો, ઠરવત અને હથેલી જ હોવાને લીધે તે સફાઈનું સમાન બનાવી શકતો નથી અને તેથી તે એકાએક અટકી જાયતો નથી. પ્રથમ તેને રંદાની જરૂર જણાય અને પોતે બને રંદો બનાવ્યો અને તે રંદો વાપરવાથી તેને શો વધારે ફાયદો થશે તેના વિચારના હવાઈ કિલ્લા બાધવા લાગ્યો. આ મુજબ તે વિચાર કરતો હતો એટલામાં ત્યાં તેનો વિલીયમ નામનો એકાગ્રણીતો આવ્યો કે જે પણ સુધારજ હતો તેની નજર પેલા રંદો ઉપર પડી, અને તે રંદો પોતે તેની પાસે માંગ્યો. વિલીયમે કહ્યું “ આ રંદો તમે મને એક વર્ષ માટે ખીરો.” આના પ્રત્યુત્તરમાં જેમ્સ બોલ્યો “ હું તમને તે આપું તેના બદલે શો ? ”

વિ-“કંઈજ નહિ.” તે માગી લઉં છું પછી તેના બદલે હોતો હશે ? ”

જે-“લાઇ મહે રંદો તમને આપવા કાજે, નથી બનાવ્યો.”

વિ-“હીઝ, રંદાના બદલામાં તમે શું આપો છો ? ”

જે-“તમે વર્ષ સુધી રંદો વાપરો એટલે તે ત્યારબાદ નકામો થઈ જવાનો માટે બોલી એ કરોડે તમારે મને નવોજ રંદો આપવો.

વિ-“તે વાજગી છે તમે એટલાથી સંતોષ થાય છો ને ? ”

જે-“ના રંદો બદલે રંદો વર્ષે આપશે પણ આટલો વખત સુધી રંદો વાપરો અને નફો મેળવો તે બદલ તમારે મને એક લાકડાનો ઠંદો આપવો.

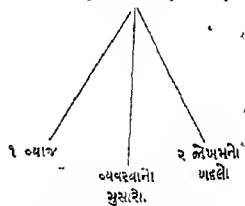
જ-“તે આ શરતો કયુલ દીધી ત્યારબાદ દર વર્ષે જેમ્સ રંદો ઉપલી શરતો મુજબ ભાડે

ફેરવતો અને લાડા રૂપે લાકડું લેતો જે પીએ રંદો બનાવી લેતો. આથી બેઉને સવળતા થતી જેમ્સનો પ્રથમ બનાવેલો રંદો એ લાડોળ હતું.

હવે જો જેમ્સની ઉપલી શરતો વ્યાજબી લેખાયતો પછી જેઓ પોતાના નાણાંની સગવડ આપણને કરી આપે અને તેના બદલામાં વાજબી બદલો માગે તે કેમ ગેરવાજબી લેખાય ?

મુંડી અથવા લાડોળને લગતો નફો ત્રણ અંશોને આધીન છે.

મુંડી અથવા નફો

વ્યાજ. કોઈ પણ દેશમાં નાણા

વ્યાજ.કેટલું લખાય છે તે બંધનું કોય તો તે દેશમાં બિન જોખમે અને આપણને વ્યવસ્થા કરવાની મહેનત ન પડે એવી રીતે ઉપર કેટલું વ્યાજ ઉપજે છે તે બંધનું નોંધવું. આપણા દેશમાં સરકારી સેવિયમ બે કામાં નાણું રોકવામાં આવે છે તેમાં નાણું રોકનારને ફતિવારનું પણ જોખમ છે નહિ. સરકારે લગાધને અંગે કંઈની નથી લેવામાં નાણું રોકનારને કોઈ પણ પ્રકારના ઉચાટ વગર સફર જામીનગીરીએ (૪) ચાર ટકાનું નાણું ઉપજે છે, એટલે સફર જામીનગીરી ઉપર વ્યાજનો દર ચાર ટકાનો લેખાય.

જે ખીરધારમાં આમા કરતાં વ્યાજનો દર વધુ ઉપજે ત્યાં એમજ સમજવું કે રૂપીઆ આપનારને લેનારની સાહુકારીમાં એમજ વિશ્વાસ છે, અને જેમ વિશ્વાસ એછો તેમ વ્યાજનો દર વધુ. જેમ સાહુકારીમાં વિશ્વાસ એછો તેમ નાણું શરૂ કરવાનો મેલ વધુ અને તેથી નાણું રોકનારને નફો પણ વધુ રહેશે. પ્રત્યે.

હીસી કરેલા ટેબલ દેખ જરીક કદવા કર્યા જશે.

COMMERCIAL EDUCATION IN BOMBAY.

મુંબઈમાં વાણિજ્યનું શિક્ષણ.

લેખક:—(પુરુષોત્તમ ઝીજારામ પાઠક.)

ઉદ્યોગ અને વ્યાપારને લગતાં શિક્ષણની આપણા દેશમાં ઘણી જરૂર છે એમ હવે સર્વત્ર સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. શહેરમાં નીકળતી વાણિજ્ય શાળાઓ એની માનિતી છે પરંતુ આપણી જરૂરીયાતને સર્વાંગે પહેાળી વળવાની આ શાળાઓની સંખ્યા નથી, શિક્ષણક્રમ નથી અને દેશી ભાષાને તેમાં મુદત્ત સ્થાન નથી.

વેપાર ધંધામાં પડનારા વિગ્રહીઓને ત્રણ ભાગમાં વહેંચી શકાય: (૧) દુકાનના સાધારણ ચાકર તરીકે નોકરી કરતા વર્ગ, (૨) કારકુની મદદતાગિરી કરનારા વર્ગ (૩) વકત્ર-વાળા અને મેનેજરના જેવા કામ કરનારા વર્ગ. સાધારણ રીતે આ બધા વર્ગના માણસોની કારકિર્દી સાધારણ ચાકર તરીકે શરૂ થયેલી હોય છે. ખાસી ધીમે ધીમે ચાલુભવથી યજ્ઞાં, ઉમર વધતાં, વિદ્યામ મેળવતાં હુશિયારી અને ભાવ્યના પ્રમાણમાં તેમાંથી ઉપર ચઢાય છે. ખરેખર આમાં પણ એક પ્રકારનું વ્યવહારુ શિક્ષણ મેળવાય છે અને એની પાસ જરૂર છે પરંતુ આના એક ફેલીના આવે છે, એના માજ ચાલુ પડે છે, અને પ્રક્ટિકીમાંથી માર્ગ કાઢતા માટે જોઈની શક્તિ આવતી નથી. ઘણી જરૂરી જાગતોનું નત્તાન્ય જ્ઞાન મેળવ્યા પછીજ એક જાગતનું ખાસ જ્ઞાન મેળવવાની પ્રયત્નશીલ તે વિષયનું નબીન જ્ઞાન મળે છે તે નિયમનું પાલન આ અનુન્યા જ્ઞાનમાં થતું નથી એટલે આપૂર્વતા ઘણી વધી જાય છે વેચવાનું કામ લોકો પત્ર નાગાનું સાધારણ જ્ઞાન હોય નહિ, ખરીદી વિતરણ જ્ઞાન હોય નહિ, પણ વ્યવહારનું કેવળ હોય નહિ એવા માણસને વકત્રના કામમાં હુશિયાર હોય છતાં દુકાનનું કામ પૂર્ણ રીતે સોંપાય નહિ. કારણ કે તેનામાં ગણતર થવાના સંજોગો બહુ રહે છે. વ્યાપક માત્ર એકજ વિષયનું જ્ઞાન ધરાવનાર કુશળ વેપારી

થઈ શકે નહિ. કુશળતાની જોર હાજરીને ક્ષીણ વ્યાપારની વૃદ્ધિ જોટલી થવી જોઈએ તેટલી થાય નહિ.

સાર કામદારો મેળવવા વેપારીઓ હંમેશાં આતુર હોય છે. પરંતુ તેવો કુશળ કામદાર વર્ગ કેમ જોવા કરવો તે વિષે તેઓને ગમ નથી અથવા તેઓ બરાબર સ્વાર્થ માધવામાં શિથિલ છે. રહને લાગે છે કે પહેલું કારણ પણ છે.

શિક્ષણથી અનુબંધી શક્તિઓ ખીસે છે અને એ ખીસવાના પ્રમાણમાં કુશળતા વધે છે. માટે કુશળ કામદારો મેળવવા માટે વાણિજ્યનું શિક્ષણ આપે એવી શાળાઓ હસ્તીમાં આવવી જોઈએ આવી શાળાઓ હસ્તીમાં આવવા માટે ખરો રીતે એકજ ઉપાય છે. અને તે એજ કે વેપારીઓએ આવી શાળાઓમાં શીખેલા અને તેમાંથી પાસ થઈ પ્રમાણપત્ર મેળવેલા માણસોને વધારે અને વધારે પ્રમાણમાં ચાકરીમાં રાખવાનું ધોરણ સ્વીકારવું.

મુંબઈ શહેરમાં ૧૫ થી ૩૫ ફીઆ સુધી, મહિને દિવસે, પણ મેળવનારા ઘણા માણસો વેપારીઓની નોકરીમાં હશે. તેમાંનો એક સારી સંખ્યા હજી ૧૫ અને ૨૨ વયની ઉમરના છોકરોએની હશે આ બધા છોકરાઓ માટે જાગે દેશીભાષામાં છ-આઠ ધોરણ સુધી કેળવણી હશે. હવે જો આ લોકોને દેશી ભાષાદ્વારા વ્યાપારી વિષયોનું શિક્ષણ આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો વ્યાપારીઓને શિક્ષિત માણસો મળે અને હિના ફળનો અસરથી દેશમાં ખીજે ઘણે સ્થળે જોવું શિક્ષિત આપનારી શાળાઓ સ્થપાય.

મુંબઈને માટે આવી એકાદી શાળા શત્રિઓ) ચલાવી શકાય તેમ છે. દેશી વેપારીઓનાં બુદ્ધા બુદ્ધા મંડળો ધારે અને એકચથી કામ કરે તો બહુ સહેલાઈથી આ યોજના પાર લેવારી શકાય

શિક્ષણક્રમ ગોઠવવા માટે એક મંડળ ઉભું કરવું જોઈએ. તેમાં બુદ્ધા બુદ્ધા ધંધાના વેપારીઓ, પ્રોફેસર મહુમદાર અને સુમેદાર જેવા વિદ્યાયત જર્ઘ વ્યાપારી વિષયોના અભ્યાસ કરી આપેલા વિદ્વાનો, અને આથી ગાળતમાં રસ લેતા સર્વન્ટસ એન્ડ ઈન્ડીયા સોસાયટીના મેમ્બરોમાંથી આ મંડળના સલાસદો ચૂંટવા જોઈએ.

અભ્યાસક્રમ નક્કી થાય ત્યાર પછી ખર્ચની જોગવાઈ કરવાની શાળાની વ્યવસ્થા કરવાની, અને વિદ્યાર્થીઓ તેનો લાભ લેતા થાય તેમ કરવાની જોગવાઈ કરવાની જરૂર રહે છે.

મુંબઈના શ્રીમંતો માટે નાણાંની જોગવાઈ કરવાનું કામ કંઈ મુશ્કેલ નથી. આ શાળામાં યોટો ખર્ચ થવાનો નથી. મારકેટના હોલોમાંથી એકાદ શત્રિના વપરાશ માટે મેળવવામાં આવે, અને તે કરવાનું કામ વેપારીઓ માટે મુશ્કેલ નહિ જ ગણાય, તો જાકીનું ખર્ચ માસિક પચાસ-સાઠ રૂપીયા કરતાં વધારે શરૂ ખાતમાં જો ત્રણ વરસ સુધી આવવાનો સંભવ નથી અને આટલા રૂપીયા ઉભા કરવા માટે જો તેટલાજ વેપારીઓની સંખ્યા માસિક એક

કે રૂપીઓ આપવાનું કમુલ કરે તો બસ થઈ પડે તેમ છે. શું આ બની શકે તેમ નથી ?

શાળાની વ્યવસ્થા કરવા માટે એક વ્યવસ્થાપક મંડળ ઉભું કરવું જોઈએ આ મંડળના સેક્રેટરી તરીકે કોઈ ઉત્સાહી, અને વખતવાળા સજ્જનને નીમવા અને એમના તરફથી મંડળની મંજૂરીઆત પ્રમાણે શાળાની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ.

શરૂઆતમાં વિદ્યાર્થીઓ મેળવવાની જ રાક મુશ્કેલી નહોતી. પણ જો વેપારીઓ પોતાના આલોક લાયક નોકરોને શાળામાં હાજરી આપવાની એકીક અતુક્ષ્ણતા કરી આપે અને તેમને તેમની લાયકાત વતે ને પ્રમાણમાં ઉત્તેજન આપવાનું વચન આપે તો યોગ્ય વખતમાં વિદ્યાર્થીઓની તાલ રહેશે નહિ જેમ જેમ લાલ દેખાતા જશે તેમ તેમ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા વધશે. કારણકે સ્વાર્થ સમજત વ્યક્તિ મનુષ્ય પ્રાણી તે સાધવા પ્રયત્ન કર્યાવિના રહેજ નહિ એવી એની ખાતરીઆત છે.

પદ્ધતિસર કેળવણેલા, વ્યાપારમાં મદદગાર થઈ પડે તેવા અને બહુકાર કામદારો મેળવવા માટે, ગરીબ વર્ગના નોકરોના લતા માટે, અને સાધારણ રીતે આપણે નિશાળમાંથી મુંબઈ આવતા જાળકેતુ જરાક વધારે કેળવણી લેવા તરફ લક્ષ થાય એ માટે જો વ્યાપારીઓ આ વિષયમાં ઠંધક કરે તો જેથક કામની ઉપયોગિતા અને ઉત્પાદકતા વધે.

NEW TAXES IN ENGLAND.

વિલાયતમાં નવા કરો.

ગ્રેટેબરમાં બ્રેટ વખતે ઇંગ્લાન્ડના આબેસર એન્ડ ધી એક્સચેન્જર મી એક્ટનાએ નવા કરો દાખલ કર્યા હતા તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

ઇન્ડમટેક્સ—આવક વેર

આલુ કરમાં ૪૦ ટકા વધાન કરવામાં આવ્યો છે. દાખલ કરતી વખતે મરદાવી વર્ષ પુરૂ થવાને માન ૬ મહિનાજ હતા એટલે નવી માંગણી ૨૦ ટકા અગાઉથી સરવાળીજ હતી. જુના અને નવા કરોનું કોણક નીચે મુજબ છે—

બુનો કર. નવો કર આલુ સાલ માટે સુધા-રેલો કર.

કમાણી વગ કર પાંડે
રની આવક. ૨ શી. ૬ પે. ૩ શી ૬ પે. ૩ શી
કમાણી વાળી દર પાંડે
આવક. ૧ શી. ૬ પે ૧ શી. ૧ પે. ૧ શી.
૬૧ પે.
(આશરે) (આશરે)

નવા પ્લાનેનો બીલ્ડિંગમાં દાખલ કોણ મુરી પાડે છ ?

પહેલાં ૧૬૦ પાંડ અને તેથી ઓછી કમાઈ
વાળાઓ આ વેરામાંથી છુટા હતા પણ હવે
૧૩૦ પાંડ સુધી હજ બીધવામાં આવી છે જે
લોકો દર અઠવાડીએ ૨ પાંડ અને ૧૦ શીલીંગ
કે વધારે કમાતા હશે તેને આવક વેરા આપવો
પડે છે. ૧૬૦ થી ૭૦૦ પાંડની આવક પર ઘટ
આપવામાં આવતી હતી તેનું પ્રમાણ પણ
ઓછું કરવામાં આવ્યું છે. ઘટ માટે વધારેમા
વધારે રકમ ૧૨૦ પાંડ નાખવામાં આવી છે
એટલે જે આદમી ૧૩૧ પાંડ કમાતો હશે તેને
૧૧ પાંડ પર કર આપવો પડે છે ઘટમાટે અસલ
રકમ ૧૬૦ પાંડને બદલે ૧૨૦ પાંડ રાખવામાં
આવી છે, અને ૧૫૦ અને ૧૨૦ ને બદલ
૧૦૦ રાખવામાં આવી છે.

જોડતોએ આપવાના કરમાં એક અમલત્યનો
સુધારો કરવામાં આવ્યો છે શીડયુલ (બી) પ્રમા-
ણેની (જમાણા ધી) અમલ લાડાનો ત્રીજો હિસો

ગણતો તેને બદલે તેને આખો હિસો
ગણવામાં આવશે. જોડત હજ પણ શીડયુલ-
(ડી) મા આપવાનો હવે કરી શકે એટલે કે
તેના નફા ઉપર જ કાત આપી શકે.

આવક વેરા ત્રીધા વેરા આપનારાઓ
વચ્ચે જોડપતે એટલે ૧ લી બનેવારી અને
૧ લી જુલાઈએ ભરી દેવો ભેંધશે, અને બીજા
બધા નોકરીઆત વર્ગે વચ્ચેમાં ચાર હપતે
ભરવા ભેંધશે જ આદમી એમ સાબીત
કરી આપશે કે તેણે જે રકમ પર આવકવેરા
ભર્યો છે તે રકમ કરતાં પોતાની બધી ભતની
નફાઈક કમાણી પાંચમે હિસે વધારે છે તે
તેને વધારા પાછો આપવામાં આવશે.

કમાયલી આવક પર જુના અને નવા
કરોના વેગાક દાખલા નીચેના કોષ્ટકમાં
આપવામાં આવ્યા છે નવો કર આ વર્ષ
માટે ૧ શીંગ અને હજુ પેન્ડ લેખે, અને કરના
પહેલા પુરા વધ માટે ૨ શીંગ અને ૧ પેન્ડ
લેખે ગણવામાં આવ્યો છે:—

આવક પૈડ	જુનો કર. પાં. શી. પે.	ચાલુ સાલનો કર. પાં. શી. પે.	પુરો નવો કર. પાં. શી. પે.
૧૩૧	કાંઈ નહિ	૦-૧૬-૮૨	૧-૨-૧૧
૧૬૦	કાંઈ નહિ	૩-૧૧-૮	૪-૩-૪
૧૬૧	૦-૧-૬	૩-૧૩-૫૨	૪-૫-૫
૨૦૦	૩-૦-૦	૭-૩-૪	૮-૬-૮
૩૦૦	૧૦-૧૦-૦	૧૬-૨-૬	૧૮-૧૫-૦
૪૦૧	૧૮ ૧૬-૦	૨૬-૧૬-૩૬	૩૧-૭-૧
૫૦૧	૨૬-૫-૦	૩૫-૧૮-૫૬	૪૧-૧૫-૫
૬૦૧	૩૬-૧૬-૬	૪૭-૧૧-૫૬	૫૧-૬-૩
૭૦૧	૫૬-૧૧-૬	૬૨-૧૫-૧૧૬	૭૩-૦-૫
૧૦૦૦	૭૫-૦-૦	૮૬-૧૧-૮	૧૦૪-૩-૪

૮,૦૦૦ પાંડ ઉપરની આવક પર આયાર
પહેલાં દર પાંડ શીંગ ૨ પેન્ડ ૮ લેખે કર હતો
તેને બદલે હવે નીચે પ્રમાણે લેવામાં આવે છે.

પાંડ	૮,૦૦૦ થી ૯,૦૦૦	૨-૧૦
પાંડ	૯,૦૦૦ થી ૧૦,૦૦૦	૩-૨
પાંડ	૧૦,૦૦૦ થી વધારે	૩-૬

૧૯૧૪-૧૫ ની સાલમાં આવકવેરાની જ
જુનીના નફા કરતાં જેને નફો ૧૦૦ પાંડ વધારે
હશે તેવા ધંધા અને ઉત્તેજો પર ૫૦ ટકાનો
આમ કર નાખવામાં આવ્યો છે.

ખાંડ.

સપ્ટેમ્બરની ૨૨ મી તારીખથી દર હંદ્રવેટ
પર ૧ શીંગ ૧૦ પેન્ડ ને બદલે ૬ શીંગ ૪ પેન્ડ
લેવામાં આવી છે. વેચાણની કિંમતમાં ઘટાડાને
પરિણમે કિંમતમાં દર હંદ્રવેટ પર પાંચ શી-
લીંગ એટલે દર રેતલે અઠધી પેની જેટલો ચો-
ખો વધારો થશે. દાણાવાળી ખાંડ ગા ને
બદલે ૪ પેન્ડે રતલ લેખ વેગારો અને લોંછીયા
ખાંડના ભાવમાં અચાધારણ વધારો થશે. ચા,
તબાકુ, કોકો કોકો, ચીકોરી અને સુકા મેવા
વિગે પરની વગાતમાં ૫૦ ટકા વધારો કર-
વામાં આવ્યો છે. જુના અને નવા કરોડુ કોષ્ટક
નીચે મુજબ છે.

ધી જોખે દાઈલ માર્ટ ૨૧ જોક ઓઈ, ફોર્ટ, મુંબઈ.

	જુના દર	નવા દર દર રતલે
આ	દર રતલે ૮ પે૦	૧ શી૦
ત'બાકુ છુટો... ..	„ ૪ શી૦ ૧ „	૬ „ ૧૫ પે૦
કોકો	„ ..... ૧ „	૧૫ „
કોફી	„ ... ૨ „	૩ „
ચીચેરી	„ ... ૨ „	૩ „
સુકો મેચો	દર હંદ્રવેટે ૭ શી૦	૧૦ શી૦ ૬ „

મોટર સ્પીડીટની જગતના દરમાં દર ગેલને ૧૫ થી ૩ પેન્સને ગલે ૪૫ થી ૬ પેન્સ પ્રમાણે વધારે કરવામાં આવ્યો છે. ૨૦ મી અક્ટોબર થી પેટ્રૉલ દવાઓપર દર સીલીંગ ૧૫ પેન્સને ગલે ૩ પેન્સ લેવામાં આવશે.

આયાત માલ પર જકાત મોટરગાડી, મોટરસાઇકલ, તેના જુદા જુદા ભાગો, સીનેમાફીલ્મ, નાનાં મોટા યંત્રો વાંછત્રો, કાચી રફાળીઓ, ટોપીઓ વિગત આયાત થતા માલપર કિંમત પ્રમાણે ૨૯ મી અપ્ટે બરથી ૩૩ ૧/૨ ટકા લેજો જકાત નાંખવામાં આવી છે.

ટપાલના દરમાં વધારો. ટપાલ, તાર અને ટેલીફોનના દરોમાં પણ કેટલાક અગત્યના સુધારા કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં અગત્યના નીચે પ્રમાણે છે—જુનો ૬૦ ચાર ઓંચ માટે એક પેની અને જે ઓંચ માટે અડધી પેની હતો નવો દર એક ઓંચ માટે એક પેની, એકને જે ઓંચ વચ્ચે જે પેન્સ અને દરેક વધારાના જે ઓંચ માટે અડધી પેની, એ પ્રમાણે છે.

અડધી પેનીના પોસ્ટ કાર્ડને ગલે હવે પેનીવાળા પોસ્ટ કાર્ડ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

હૉલ્ડ-પેકેટ અને રજીસ્ટર્ડ ન્યુસ પેપરનો દર અડધી પેનીથી એક પેની કરવામાં આવ્યા છે.

પારસલો માટે એક પેની વધારવામાં આવી છે, એટલે એક પોડને ગલે ૫ પેન્સથી માંડીને વધારેમાં વધારે ૧૧ પોડ માટે એક સીલીંગ એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

પોસ્ટલઓર્ડરમાં ૭ પેન્સથી જે સીલીંગના ઓર્ડર પર અડધી પેનીને ગલે એક પેની લેવામાં આવશે.

છપેન્સવાળા તાર કાઢી નાખવામાં આવ્યાં છે અને તેને ગલે બાર શબ્દ માટે નવ પેન્સ અને દરેક વધારાના શબ્દ માટે અડધી પેની લેવામાં આવશે.

વર્તમાન પત્રોના તારોના નવા દર—પહેલા સરનામાં માટે દીવચે ૨૫ સીલીંગમાં ૭૫ શબ્દો અને રાત્રે ૧૦૦ શબ્દો એમ ફેરવ

પ્રોડક્શન એન્ડ ટાઇપસેટીંગ દ્વારા કરવામાં આવેલું છે.

વામાં આવ્યા છે પહેલા સરનામા પછી બી		જુનો દર.	નવો દર.
જાએ માટે નકલ કરવાની ફી ૮ પેન્સ (૧૦૦	૨૫ માઇલ	૩ પે.	૪ પે.
શબ્દો રાત્રે અથવા ૭૫ શબ્દો દીવસે) રાખી	૫૦ "	૬ ,	૮ "
છે જુનો દર દર સો શબ્દ માટે ૧ શીર્ડીંગ	૭૫ "	૯ "	૧ શી.
અને નકલ કરવાની ફી એ પેન્સ હતો.	૧૦૦ "	૧ શી	૧ , ૪ પે.

વધાનના દરેકે ૪૦

ટેલેફોન—ફોનના દરોમાં લગનમા ૧૭	માઇલ ૫૬	૬ પે.	૮ પે.
પૌડને બદલે ૨૦ પૌડ અને બહાર ગામ ૧૦ ને			
બદલે ૧૨ પૌડ એ પ્રમાણે ફેરફાર કરનામાં			
આગો છે અહરોના કાંતની એક પેની ચાલુ			
ગણનામા આવી છે.			

કૉલ એક્ષીમની ફીમાં નીચે પ્રમાણે ફેરફાર કરનામાં આગો છે.

		જુનો દર	નવો દર.
દૈનિક મર્ચાંસમાં નીચે પ્રમાણે ફેરફાર કર-	લગન	૨ પે	૩ પે.
વામાં આવ્યા છે—	પ્રાવીન્સીયલ	૧ પે	૨ પે.

જેતીવાડી માટે પટેલના નાણીયા પંપો કે જે

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરીકામાં કયા કયા વેપારીઓ પર આમડાં તથા આમડીઓ મોકલી શકાય તેમના નામનું છેલ્લામાં છેલ્લું અને સુધારેલું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. વધુ વગત માટે મેમ્બરોએ મેમ્બરમાં ખબર કાઢવી. તા. ૦ (૧૯-૨-૧૯૧૬) (૨૪-૨-૧૯૧૬) (૨૮-૨-૧૯૧૬) (૯-૩-૧૯૧૬.) (૨૪-૩-૧૯૧૬).

યુનાઈટેડ કીંગડમ, બ્રિટીશ મુલકો અને ગ્રીટીશ રાજ્યના સ્ક્રાલ હેઠળનાં રાજ્યો સિવાયનાં બીજાં રાજ્યો પર મરી અને લવંગીયા મગ્યાં મોકલવાની જાંધી કરવામાં આવી છે. યુરોપમાંના તટસ્થ રાજ્યો પાસે માલ મોકલવા માટેના પરવાના આપવાનો હિંદી પ્રધાને સ્વહસ્તે હુકમ રાખ્યો છે. તે સિવાયનાં બાકીનાં રાજ્યોએ સાધારણ જથ્થામાં પરવાનાથી માલ જવા દેવા માટે કન્ટ્રસ કલેક્ટરને સત્તા આપવામાં આવી છે. (૨૧-૨-૧૯૧૬).

માંની કોઈ પણ ચીજ મોકલવા માટે ખામ પરવાનો મંગાવવો જોઈશે.

મુંબઈના કન્ટ્રસ કલેક્ટર તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે કે સીટ્રસોઈડ ખાતે મોકલવાના માલ માટે પરવાનાઓ મેળવવા માટે પહેલાં ત્યાંની આયાત કરનારાઓની પેટીએ ફોરીન ઓફીસ પર અરજી કરવી પડશે. આ અરજી સાથે સોસાઈટી સીસ હી સર્વેલાંમ ઇકોનોમીકલ ખાતોપત્રક બીડવું જોઈશે. જો આ અરજી માટે પરવાનો આપવામાં આવશે તો ના. હિંદી સરકાર પર તેની ખબર મોકલવામાં આવશે, જે મુંબઈના કન્ટ્રસ કલેક્ટરને જણાવશે અને ત્યાર પછી સરકારી ફીકેટો કાઢી આપવામાં આવશે.

સરકારી ફીકેટો માલ જોડે મોકલવાં જોઈશે.

(૩-૩-૧૯૧૬).

સીટ્રસોઈડની મોગયથી સ્વીસ હી સર્વેલાંમ ઇકોનોમીકલ પર મોકલી શકાય એવા માલનું લીસ્ટ અંગેના કન્ટ્રસ કલેક્ટર તરફથી મોકલવામાં આવ્યું છે. હિંદુસ્તાનમાંથી નીકાશ માટે જાંધી કરવામાં આવેલા માલની માત્રા

ના. હિંદી સરકારે ચલાવેલી તપાસ પરથી માલમ પડે છે કે હુવેશી ખાંડની આયાત બાબે જાણમાં આવેલી જર્મન પેટીઓથી હિંદુસ્તાન સ્વાતંત્ર્ય દોષે વેપાર કરી શકશે, માટે ફેશી વેપારીઓને અરજ કરવામાં આવે છે

કે હવેથી જાવામાં આવેલી આડમાન અને સ્પીલકેન નામની પેઢી માથે વેપાર ચલાવવો નહિ કારણકે તે પેઢી શત્રુપ્રજાની છે એમ જણાવવામાં આવે છે. (૭-૩-૧૯૧૬)

હોંગ કોંગની ઇન્ટરનામી કોર્ટ આગળ સેને-ગ્રામીઆ નામના જર્મન વહાણ સંબંધી ચાલેલો મુકદ્દમો શુક્રવામાં આપ્યો છે તેમાં વહાણ તથા નધણીઆતા માલ જપ્ત કરવામાં આવ્યાં છે.

જેમ હેમ્સ નામના વહાણના સંબંધમાં છપ્પાટરની વડી અદાલતમાં કાગ ચલાવવામાં આવ્યું છે, આ વહાણ પરના માલમાં જે કોકોનું લાગતું વળગતું હોય તેણે અરજી તોધાવવી.

(૨૬-૨-૧૯૧૬)

સ્વીગર “ઓરીયાના” પરના કેટલાક માલના સંબંધમાં છપ્પાટરની વડી અદાલતમાં કાગ ચલાવવામાં આવનાર છે, જેઓને એ માલ સંબંધી લાલ હોય તેમણે અરજી કરવી.

હરીફાઈ

ટુંક વખત માટે અડધા ભાવ.

શકિતની દવાઓનો રાજ

મહારાજ યાદુતી રતિ વીલાસ.

આ દવા વેદક ગ્રંથોની મહાયતાથી રૂપી મુનીઓએ વખાણેલા અને પસંદ કરેલા વમાણુઓમાંથી તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ દવાના ઉપયોગમાં ખર્ચ પુરૂપાનન આવે છે અને વીર્ય ઘટ થાય છે નહીં મહારાજ અને શ્રીમતોને માટે જાણીતી થયેલી આ દવા જીવાનીનું ખર્ચ જોર આપી ગતિ વીલાસનું સસાર સુખ ભોગવવાને તાકાતવાનું કહે છે શરીરને નુકશાન કહે તેવી કોઈ વસ્તુ આ દવામાં આવતી નથી અને તેથી મીઠમય પહેલું લગ્ન શક્ય છે આ દવા ચાલતી હોય તે વખતે પગડેલું રાખવાની કે કોઈ ભાતની જાંધી કરવો પડતી નથી એક વખત અઝગાયસ લેવા ખાસ જાવામણુ છે

કિંમત ૪૦ ગોળીની ગીરી એકના રૂ. ૧૦.

ટુંક વખત માટે અડધી કિંમત રૂ. ૫.

મહારાજ આયુર્વેદીક ફારમસી, એન.સી.

રાજકોટ—કાઠીઆવાડ.

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરીકામાં કયા કયા વેપારીઓ પર આમકાં તથા આમકીઓ મોકલી શકાય તેમના નામનું છેલ્લામાં છેલ્લું અને સુધારેલું લીસ્ટ અમને મળ્યું છે. વધુ વગત માટે મેગેઝિનમાં ચેમ્બર્સમાં ખબર કાઢવી. તા. ૦ (૧૬-૨-૧૯૧૬) (૨૪-૨-૧૯૧૬) (૨૮-૨-૧૯૧૬) (૬-૩-૧૯૧૬.) (૨૪-૩-૧૯૧૬).

માંની કોઈ પણ ચીજ મોકલવા માટે ખાસ પરવાનો મંગાવવો જોઈશે.

સુબર્બના કસ્ટમ્સ કલેક્ટર તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે કે સીટમરલેડ ખાતે મોકલવાના માલ માટે પરવાનાઓ રોજીતવા માટે પહેલાં ત્યાંની આયાત કરનારાઓની પેલીએ ફોરીન ઓફીસ પર અરજ કરવી પડશે. આ અરજ સાથે સોસાયટી સીસ ડી સર્વેલાંસ ઇકોનોમીકનું આપોપત્રક બીકલું જોઈશે. જો આ અરજ માટે પરવાનો આપવામાં આવશે તો ના. હિંદી સરકાર પર તેની ખબર મોકલવામાં આવશે, જે સુબર્બના કસ્ટમ્સ કલેક્ટરને જણાવશે અને ત્યાર પછીજ સરટીફિકેટ કાઢી આપવામાં આવશે.

યુનાઈટેડ કીંગડમ, બ્રિટીશ મુંલકો અને બ્રિટીશ રાજ્યના નક્કી હેઠળનાં રાજ્યો મિલાયનાં બીજાં રાજ્યો પર મરી અને લવંગીયા મદ્યાં મોકલવાની બંધી કરવામાં આવી છે. સુધારામાં તરફ રાજ્યો ખાતે માલ મોકલવા માટેના પરવાના આપવાને હિંદી પ્રધાને સ્વહસ્તે હક્ક રાખ્યો છે. તે મિલાયનાં બીજાં રાજ્યો સાધારણ જગ્યામાં પરવાનાથી માલ જવા દેવા માટે કસ્ટમ્સ કલેક્ટરને સત્તા આપવામાં આવી છે. (૨૧-૨-૧૯૧૬).

સરટીફિકેટો માલ જોડે મોકલવાં જોઈશે.

(૩-૩-૧૯૧૬).

સીટમરલેડની સોસાયટી સીસ ડી સર્વેલાંસ ઇકોનોમીકના પર મોકલી શકાય એવા માલનું લીસ્ટ અત્રેના કસ્ટમ્સ કલેક્ટર તરફથી મોકલવામાં આવ્યું છે. હિંદુસ્તાનમાંથી નીકાશ માટે બંધી કરવામાં આવેલા માલની યાદી.

ના. હિંદી સરકારે અલાયેલી તપાસ પરથી સાલમ પડે છે કે હવેથી ખાંડની આયાત બાબે જાણમાં આવેલી જર્મન પેટીઓથી હિંદુસ્તાન સ્વતંત્ર રીતે વેપાર કરી શકશે, માટે દેશી વેપારીઓને અરજ કરવામાં આવે છે

દીવાલના માટે ફેન્સી શાઈલ્ડની છેટ્ટી લગાવવાની જોઈશે કે ?

કે હવેથી જાવામાં આવેલી ગડમાન અને સીલકેન નામની પેટી ત્રણે વેપાર ચલાવશે નહિ કારણકે તે પેટી શત્રુપ્રત્નની છે એમ જણાવવામાં આવે છે. (૭-૩-૧૯૧૬)

હોંગ કોંગની ઇનર્ગી કોર્ટ આગળ સેને-ગ્રાગ્રીઆ નામના જર્મન વહાણ સંબંધી ચાલેલો મુકદ્દમા ચુકવવામાં આવ્યો છે તેમાં વહાણ તથા નધણીઆતા માલ જપ્ત કરવામાં આવ્યાં છે.

લેગસ હેગસ નામના વહાણના સંબંધમાં છાપ્પાટરની વડી અદાલતમાં કામ ચલાવવામાં આવ્યું છે. આ વહાણ પરના માલમાં જે લોકોનું લગતું વળગતું હોય તેણે અરજી નોંધાવવી.

(૨૬-૨-૧૯૧૬)

સ્વીગર "ઓરીયાના" પરના કેટલાક માલના સંબંધમાં છાપ્પાટરની વડી અદાલતમાં કામ ચલાવવામાં આવનાર છે, જેઓને એ માલ મંજૂરી લાભ હોય તેમણે અરજી કરવી.

હરીફાઈ

ટુંક વખત માટે અડધા ભાવ.

રાકિતની દવાઓનો રાબ

મહારાજા યાદુતી રતિ વીલાસ.

આ દવા વૈદક ગ્રંથોની રહાયતાથી રૂપી મુનીઓએ વખાણેલા અને પત્રક કરેલા વસાણાઓમાંથી તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ દવાના ઉપયોગથી ખરું પુરુષાનન આવે છે. અને વીર્ય ઘટ થાય છે. ગભા મહારાજા અને શ્રીમંતોને માટે ભણીની થયેલી આ દવા મુલાનીનું ખરું જોર આપી રતિ વીલાસનું સંસાર મુખ ભોગવવાને તાકાતવાન કરે છે. શરીરને નુકસાન કરે તેવી કોઈ વસ્તુ આ દવામાં આવતી નથી અને તેથી ખીરમય પત્તે લગ્ન શક્ય છે. આ દવા ચાલતી હોય તે વખતે પરદેશ રાખવાની કે કોઈ ભાવની જાંધી કરવો પડતો નથી. એક વખત અઢ્યાયમ લેવા ખામ ગણામણ છે.

કિંમત ૪૦ ગોળીની શીશી એકતા રૂ. ૧૦.

ટુંક વખત માટે અડધી કિંમત રૂ. ૫.

મહારાજા આયુર્વેદીક દારમસી, એજંસી.

રાજકોટ—કાઠીઆવાડ.

CHAMBER'S SECTION.

ચેમ્બરના વિભાગ.

ધી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર ઓફ
કમીટીની એક સભા શનિવાર તારીખ
૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬ ને રોજ રહ્યાં ૨-૩૦
(મુ. ટા.) વાગે મળી હતી, જે વખતે નીચે
જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.—

- (૧) ઓ. શેઠ દીનશા એલલલ વાઘજી.
- (૨) શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.
- (૩) શેઠ મોતીલાલ વલલલ
- (૪) શેઠ મોરારજી વેલજી
- (૫) શેઠ જગન્નાથજી
- (૬) શેઠ દેવાશંકર જગજીવન
- (૭) શેઠ પી. જે. બીલ્લીમોરીયા
- (૮) શેઠ એમ. પી. માદન
- (૯) શેઠ સ્વનશી મુળજી
- (૧૦) શેઠ લેક્ષ્મી વાલજી

(૧) ગઇ વખતની મીટીંગની મીનીટ બે
સલાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે ખસા
કર્વામાં આવી હતી

(૨) નામદાર વાયમરાય લોર્ડ હાર્ડિંગ
તથા નવા મળતા વાયમરાય લોર્ડ એમ્સફોર્ડને
આપવાના મતપત્રોના ખરડા યોડાક સુધારા
વધારા સાથે ખસાર કરવામાં આવ્યા હતા, તથા
તે માટે રૂ. ૪૦૦ (ફીચીયલ ચાર્જીસ) ખર્ચ
માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા.

(૩) તબાબુની બળતમાં આ ચેમ્બર
કનેટી અરજીનો જવાબ ના. મળ્યા તરફથી
આવ્યો હતો, જે ઉપર વિચાર કરતા
તે બાબત મુલતવી રાખવામાં આવી હતી

(૪) રેમોલ્ટ કોલ કોર્ટ બામે શેઠ વલલ
નારાયણ દાણીની સૂચના વધુ તપાસ માટે મુલ-
તવી રાખવામાં આવી હતી

(૫) મુળધની લેબરસેલીવ ટ્રેનિંગને માટે
આ ચેમ્બર તરફથી યનારી ચુટણી માટે ખાસ
સાધારણ સભા તા. ૧૧ મી માર્ચ ૧૯૧૬ ને
રોજ રહ્યાં ૨-૩૦ (મુ. ટા.) વાગે યોજા
વવાનો ઠરાવ થયો હતો.

બાદ વખત થઇ જવાથી બાકીનું કામ—
મુલતવી રાખી સભા ખરખાસ્ત થઇ હતી.

ધી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર ઓફ
કમીટીની મુલતવી રહેલી સભા શનિવાર
તા. ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬ ને રોજ રહ્યાં
૨-૩૦ (મુ. ટા.) વાગે મળી હતી, જે વખતે
નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

- (૧) ઓ. શેઠ દીનશા એલલલ વાઘજી
- (૨) શેઠ સોરાબજી એલલલ વલલલ
- (૩) શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ
- (૪) શેઠ એમ. પી. માદન
- (૫) શેઠ જોષાબજી વલલલ
- (૬) શેઠ લેક્ષ્મી વાલજી
- (૭) શેઠ મોરારજી વલજી
- (૮) શેઠ પી. જે. બીલ્લીમોરીયા
- (૯) શેઠ જગન્નાથજી
- (૧૦) શેઠ મુલજી દરિદાસ

આગલે શનિવારે બાકી રાખેલું કામ
હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.

ધા બોમ્બે ટાઇમ માઈ ૨૧ એક ઓફ ફ્રાઈ મુ. ગઇ.

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

શેરો ભરાયેલી થાયણ	.. ..	રૂ. ૩૦ લાખ.
પગાર થયેલી થાયણ	.. ..	રૂ. ૧૫ લાખ.
રીઝર્વ રૂ. ૫૬	.....	રૂ. ૧ લાખ.

પ્રમુખ:-ધી ઑનરેબલ સર શ્રીરાજશાહ મે.

મહેતા, કે. સી. આઈ. ઈ.

આ બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકેલી દરેક પાઈની સલામતી માટે ખાસ જોડવણ બેંકની આરટીકલમાં કરવામાં આવેલી છે.

મેશર્સ એ. એફ. ફરગ્યુસનની કું. ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ આ બેંકના હિસાબો અને જામીનગીરીઓ દર અકવાડીએ તપાસે છે.

પ્રેસીડેસી બેંકે માફક આ બેંક પાતાના હિસાબનાં પખાડીક સરનેયાં બહાર પાડે છે

દરેક રીતતુ બેંકને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે.

હાલમાં ટુંકી તેમજ લાગી મુદતના વ્યાજના દરો માંદ મેનેજરને મળતું.

ચેક્ક તથા બેંકને લગતો પત્ર વ્યવહાર ગુજગતીમાં પણ થઈ શકે છે.

વડી ઑફીસ:-અલાહાસ બીલ્ડોંગ, કોટ, મુબઈ.

શાખા ઑફીસો:-ઝવેરી બજાર તથા માડવી, મુબઈ.

ચાલુ ખાતાં ઉપર.

રોજની ખાકી ઉપર.

જાનેવારીથી જુન .. . ૩ ટકા.

જુલાઈથી ડીસેમ્બર ૨ 1/2 ટકા.

૧૨ માસની ડીપોઝીટ..... 4 1/2 ટકા.

ટુંકી મુદતના ભાવો અરજ કરવાથી માલમ પડશે.

વધુ વીગતો માટે મેનેજરને મળવું.

સોરાબજી ન. પોચખાનાવાલા

મેનેજર.

ન્યુ કિવન્સરોડ ઉપરના

ચોપાટીના બુના રેલ્વે શાટકની સામેના

મહારાં શો રૂમ્સ

તમને ઘણી મનગમતી ચીજો આપશે.

સુંદર નવી ડીઝાઈનના પલંગો.

ભેટ આપવા લાયક

અનેક નાની મોટી કિમતી ચીજો

તેમજ

ફરનીચર માટેના ઉત્તમ રંગો

વિગેરે, વિગેરે.

જરૂર એક વાર શો રૂમ્સપર પધારો.

L. Roy Sampat

70, APOLLO STREET, FORT; BOMBAY.

Of Great Importance to Dyeing, Bleaching and Printing Houses

Telegrams: Ravasia

Telephone 1970

Shoorji Vallabhdass & Co.,

Vadgadi—BOMBAY

Can Offer from Stock

BICHRIMATE OF POTASH

BICHRIMATE OF SODA

BROWN SUGAR OF LEAD

LITHARGE FLAKE

— o —

SODIUM SULPHIDE CONC

BETA NAPHTHOL

NITRITE OF SODA

ANTIMONY SALT

CAUSTIC SODA

DIAMINE PHENYLENE

ZINC DUST best quality

CHROME ALUM

SULPHATE OF ALUMINA—ENGLISH

TURKEY RED OIL—GERMAN etc. etc.

AND

ALL KINDS OF DRY ANILINE AND SULPHUR IYES

ANILINE SALT AND ANILINE OIL

Special Quotations Submitted to Chemical-Indentors

ધર ખેડાં દરદર્શી કેમ છુટવું એ શીખવું હોય તો રૂખીઆ
પાંચ (૫) તથા દરદર્શીનો ફોટો નહિ તો હથેલીના
છાપા મોકલો ! લાલ લ્યો.

યોગવિદ્યાભુષણ

આ છુપી રીતે
વાપરી શકાય છે.
લાલ ન થાય તો
પેસા પાછા
મળશે !

ૐ સુરતકર

પછિરૂખી ચંત્ર વા
પરી ઘણા નામ
રહીવાલા હુંક
સુદતમા સારા
થયા !

ને મળો સેંકડો દરદર્શી સારા થયા છે કોઈ
પણ સલાહ બે આનાની પ્રીકોટ
મોકલી મંગાવી લ્યો.

ચત્રની
કો મત
રૂ. ૫૦ છે.

ઠેગ-તાર ઓફીસના નાકા ઉપર કાલબારેવી રોડ, રૂ. બઈ.

“ચાકુતી” શેની બને છે !

ઘણા નકવીઆઓ પનાદાર ચવાની આશ્રમા ચાકુતી અથવા તેને લલતુજ નામ આપી આ
મારી દવાના નામની નકલો કરે છે પણ રજવાડી રીત પ્રમાણે બનાવવામાં આવતી આમારી આ
સલ શોધેલી બાદગાહી ચાકુતી અને ગવિદ્યામની બનાવટ આમારી પાસે છે તેની નકલ કોઈથી
હજી સુધી થયેલ નથી અને લખિયમાં યાચ તેમ પણ નથી. રસાયણ, પારો, સોમલ, ધાતુ,
વછનાગ, લાગ, અદ્રીજ કે એવી કોઈ પણ નુકસાનકારક ચીજ જેમાં આવતી હોય તેવું નામ
“ચાકુતી” નહીં પણ “સેર” છે માટે એવી નકવી ચાકુતા-ચાકુતીથી સાવચેત રહેવું
ગવર્નમેન્ટ લેગિસ્ટ્રેશનમાં વિદ્વાન મરકારી હકમરે આમારી બનાવેલ ચાકુતી
એનાલાઇઝ કરીને તેમાં કોઈ પણ બલતની નુકસાનકારક ચીજ નથી એવું અધીક્ષિકેટ
આપેલ છે અને એ ઉમદા ગરુવ શી દવા અકસ્માતર હોવાથીજ નિવાસતમાં પામ થયેલા
મોટા ડાકટરો, સબ મહાગાન્ટઓ, નવાગો વયા દેશી અને ઇંગ્લેજ ગૃહરથો અને મોટા સરકારી
અમલદારોમાં પણ બહુ વખણાય છે

બાદગાહી ચાકુતી અને ગ વિલાસ.

અમે તે કાચણથી શુભાવેલી ત કાત પાછી ઠાન્હે. મુરુપ તન કાયમ રાખેછે આ ગવર્નશી
ચાકુતી નીચ વીક્રમની તમામ વ્યાધી મટાડે છે અને વીર્ય મટ્ટ બનાવી ખટ મુરુપ તન આપેછે
ખરી મરદ ઇ આપનાર અને નખવા ગાયુમને પણ જીવાનની શાક્ર જોગવર બનાવનાર આ દવાનો
લાભ લેવા આમ રી ખામ બવામણ છે આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ બલતની ખરેહની જરૂર નથી.
૪૦ ગોળોની ટળી એકના રૂ. દર.

ડાકટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાલીયાવાડ.

ઇંડીયન કૉટન ઑઇલ કંપની, લીમીટેડ.

હમમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ તથા વિજલપુર, નવસારી.

આ કંપનીના કારખાનામાં નીચે મુજબ માલ તૈયાર થાય છે:—

કપાસઆનું તેલ.

અમારે ત્યાં તૈયાર થતું તેલ મુંબઈમાં
વેચાતાં બીજાં તેલો કરતાં ચઢીઆતું
હોવાની અમે ગૅરંટી આપીએ છીએ
ખાવામાં ધીની ખરોખરી કરે છે.

કપાસીઆનો મગજ.

ગાય, ભેંસ, ખજાં, ઘોડા, ગેંઢાં, બકરાં
વગેરેને માટે ખરેખરો તાકાતવાન ખોરાક,
દુખળાં બનવરને થોડા વખતમાં ટટાર
બનાવે છે.

કપાસીઆનાં છાલાં

અમારી મીલનાં છાલાં પુના, મહિ, કરાંચી,
સુગત વગેરે સ્થળોએ ડેરીઓમાં તેમજ ખા-
નગી ખેતરોમાં રહેજ (roughage)
તરીકે ખુબજ વપરાય છે.

સાવતાલ તથા વધુ વીગત માટે લખો:—

કોઠારી સુતરીઆની કંપની,

મેનેજિંગ એજન્ટ.

Business Adviser.

For all commercial and Trade matters, correspondence, Insurance questions in all its Branches, Investments, Finance, Export and Import, Company's Work such as Floating Amalgamating, Reorganising and Winding up, Inventory and Inspection of Accounts, Balance sheet etc. and all legal and practical routine relating to business. Consulting fees moderate. Apply, with your requirements to Y. L. Bhandarkar F. C. I. (Fellow of the Institute of Commerce, Birmingham) Girgaum 'Indoo Lodge' Bombay.

ધંધામાં સલાહ આપનાર.

વેપાર વાણિજ્યને લગતી દરેક બાબતો, પરિવહન, ઇન્સ્યુરન્સ એટલે વીમાને લગતી દરેક બાબતો, નાણાં સંકળે બાબત, આયાત અને નિકાશના સવાલો ઉપર, કંપનીઓ નવી હાલ કરવી હોય તો જોડી હોય તો બંધ કરવા હોય, વિગેરે, કંપનીને લગતી દરેક બાબતમાં, ઇન્ડેન્ટી તૈયાર કરવી હોય, અગર હિસાબ તપાસવો હોય અગર બેલેન્સ શીટ કાઢવા હોય એવાં દરેક કામમાં અને દરેક જાતના ધંધાને લગતી વ્યવહારીક અને કાયદા સંબંધિ સલાહ આપવામાં આવે છે. સલાહ આપવાની ફી મધ્યમજ સખવામાં આવેલી છે.

તમારી જરૂરીયાતો સાથે લખો

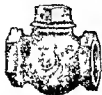
વાઈ. એલ. ભંડારકર એફ. સી. આઈ.
ફ્રો. ઓફ ધિ ઇન્ડિટીયુટ ઓફ કોમર્સ,
બરમિંગહામ.

ગીરગામ " હિંદુલોજ "—ધુ. બધ.

બી. એન. ભાઈનાની કું.

પ્લમ્બરોને લગતો સર્વ સામાન વેચનારાઓ અને કંદાકટરો.

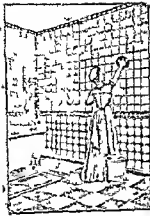
હમારે ત્યા ગટરના બીનીના પાઈપ, નાહાનીની તથા વરસાદની બીનીની પાઈપ અને ફીટીંગ્સ, પાણીની કલાઈની નળીઓ, અને ફીટીંગ્સ, બીરની નાહાની ગ્રેપ્સ, સીસાની પાઈપ, વેસાયતમાં ટેસ્ટ કીચેસ, સ્ટોપકોટ, બેલ્કોક્સ, અને બીજાં, નેટીક તથા યુરોપીયન વોટરફોલ્ડ પેન્સ, ફ્લેશીંગ ટાંકીઓ, હાથ છાપ સીમેન્ટ, વગેરે પ્લમ્બરોને લગતો દરેક જાતનો માલ જરૂરયાત તથા છુટક વેચાતો મલશે.

જહાર ગામના ઓર્ડરો ઉપર તાકીદથી પુરવઠા ધ્યાન આપનારાં આવરી ગોડાઉન ટે ૨૪૦ નાગરેવી સ્ટ્રીટ ચીરાજબાર અને પારસી ગલી પોસ્ટ નં. ૩ મુ બહુ

તા. લે. કા.—નેટલાક પુસ્તકોમાં વાચકોની નજરે "બનાલ એન્ડ બાઈના" પત્રકમાંથી નજરે જ્યારે ૧૯૧૨ થી ૧૯૧૩ સુધી ૧૫૦ દર્શાવે ૧૯૧૩ માં ૧૫૦૫૫ પૃષ્ઠો મી બનાલ સાથે ભાગ કરવાથી દર્શાવે જુદાં "બી. એન. ભાઈનાની કું." તુ નામ જુદાં "બનાલ એન્ડ બાઈના" કરવું ૧૫૫૫ દર્શ. ૧૫૫૫ દર્શાવે ૧૯૧૩ માં મી બનાલ સાથેની આવીદારી છુટી કરી દર્શાવે જુદાં નામ " (બી એન. ભાઈનાની કું.) " થી હમારો વધે આવું રજાવે છે

THE CHEAPEST FIRM IN INDIA.

G. SAJAN & CO.

Tile, Marble, Cement, Asbestos, Mangalore
Roofing Tile, and glass roofing tiles, Marble
Merchant, Sculpture, and Monumental Supplier.
Tandur and Shabad Stone. Direct Importers from
Quarry.

Ask for our Catalogue it cost you nothing.

POST NO 4. BOMBAY.

એકે અવાજે બહુરમાં આવેલી

કોઇ પણ પ્રકારે બરાબ થયેલા લોહીયા સુધારે તથા વધારે કરવાને સેમજ અશકતી,
આબશ વીગેરે એવા તમામ ચિન્હોને દુર હટાવનાર

આયોધાઇઝ

સા સર્પરિલા

ક્રી બા ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦ ટપાલ ખસ્ય આના પ) “પ્રાઇસ લીસ્ટ” ગંગાવી વાંચો ક્રી. કે
ચોરેજ કંઈ પણ આપણુ પરતું નથી
તા કે મહિરબાની કરીને અમારું ઠેકાણું બરાબર લખવું.

રેજી એન્ડ કુંપની,

અમરઆબી, પો. કાલબાદેવી-સુબહ.

તા કે તમારો એરડર મોકલો ત્યારે આ પત્રમાં બહિર બજાર વાચ્યાનું તેમાં જણાવજો.

વૈદ્ય વિદ્યાની નવી શોધ ?

Biochemic Medicines

or

Twelve Tissue Remedies.

છવન રસાયન દવાઓ.

છવન દવાની શોધ જર્મન ડોક્ટરે કરી
વીશ વર્ષના અનુભવ પછી પ્રસિદ્ધિમા સુકી
છે. કોઇ પણ એરી તત્વોથી નીરાળી અને સ્વાદે
ગળી બાર દવાઓ શરીરના દરેક દરેક ઉપર
અકસીમ કામ કરે છે અને નાના અચાંચો પણ
હોંશથી લે છે. તેથી ઘરગણુ દવા તરીકે જાહેરા
પ્રચારણા આવી છે. કિંમત ૬૫૧ ઓંસની ૧૨
શીશીના સેટ ૧ ના રૂ. ૬. દરેક પાવરની
દવાઓ મળશે

લક્ષ્મીચંદ રોસાભાઇ એન્ડ બ્રધર્સ.

રાજકોટ-કાઠીઆવાડ.

શું જુઓ છો ?

બે તમારે ખસ જોગનો બહાર જોવા હોય તે—

ચાઓ તૈયાર

અનેક સર્ટિફિકેટો અભ્યાં છે.

ખસ વતસ્પતિમાથી બનવેલી શુદ્ધ દવા

અમારી પેટકે દેરી દવાનું સેવન કરવાથી શરીર
વારમા અલોપ્થિક કાયદો થાય છે અમારી દવા વધારે ઉપ
ચોળી હોઇ મુદ્દન કિંમતે વેચવાનું અમેથી નકકી મ્યુ છે

ટોનીક છવન સુટીકા—શરીરના અનેક રોગોને
નાશ કરી સોદરક વધારો અદ્યતન કાયદો કરે છે કિંમત
બાબી એકરો રા ૧

શાયલ બામ—માણુ કુંબળ. ચારી ચી અને
કળતર નેમજ માથાના ખીલ દરેક રોગ ઉપર આ બામ
અત્યુચય છે કી મત રા ૦-૬-૦

તાપ નવારણુ સુરણુ—એમાતરીઓ, ઠાકીઓ,
તેમજ બીજી દરેક જાતના તોર ઉપર આ સુરણુ આ-
મીર છે કી મત રા ૦-૬-૦

દરાજનો મલમ—જો તે જાતની દરાજ ઉપર
આ દવા પસવાથી તેનો મળખાથી નાશ થાય છે
કી મત બાબી એકરો રા ૦-૪-૦

એન્ડ એન્ડ છે સજીયા ચા મનો—

નાસણુ બીડી, બીજો માને } આઈ. બે. મીસ્ત્રી.
મીરબામ બેઝ રોડ—મુબાઈન ૦ ૪

(ખાસ ઉંચ વર્ણના હીંદુ ગૃહસ્થો માટે)

મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સગવડ.

શ્રી અંબીકા

ભોજનશાળા.

૨૭૪ કાલબાહેવી રોડ—વીકલવાડી સામે.

મુંબઈ.

આ ભોજનશાળા, માલીકોની જાતી દેખરેખ- નીચે
છેલ્લામાં છેલ્લી પધ્ધતિ મુજબની ચલાવવામાં આવે છે.
ધર્મરક્ષણ સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉંચો ખોરાક અને
ખંતિલા નોકરો એ આ ભોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ વણાજ મધ્યમ રાખવામાં
આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને મળો યા લખો.

જાહેરનામું

કોટની જાણીતી દુકાનના ખાહોશ કટરના દેખરેખ નીચેનું અપ દુ-ડેડ

ફ્રેન્શી શીલાઈ ખાતું.

તથા યુરોપ, અમેરીકા, હિન્દુસ્તાન વીગેરેના સ્થલોએ મુસાફરી કરનારાઓને માટે દરેક જાતનો લેધરગુડસ તથા લેડીઝ અને જેન્ટલમેનોને લાયક દરેક જાતનું ગરમ રેશમી તથા સુતરાઉ કાપડ મોટા જથ્થામાં હમેશાં કોફાયત ભાવથી તૈયાર મળશે

મથુરાદાસ કલ્યાણજી એન્ડ સન,

૭-૮ સીતારામ બીટ્લીંગ, કાર્ડ્સ મારકીટ-મુંબઈ.

“ભપકો નથી.”

વનૌષધી સાર્સાપરેલા.

આ સાર્સાપરેલા સેવન કર્યાથી ઉપદંશજન્ય, ગરગીના રોગો તથા રસાયણી સેવન કરવાથી સ્ત્રીર ઉપર થનારા લયંકર વીકારો (લોહીનું જમડી જવું) તથા ધાતુના વીકારોને નાણુંદ કરીને લોહીને સુધારે છે અને આમડી ઉપર થતા અનેક પ્રકારના રોગોને મટાડે છે.

વળી આ સાર્સાપરેલા ગમે તે માણસે લીધા હોય તે લોહીનો સુધારો કરીને કૌવત આપે છે તથા અમરણશક્તિ વધારે છે. ખાટલી એકના કીમત રૂ. ૧

મહા કુષ્ટ તથા સફેદ કોઠ ઉપર

જે અતિ ઉત્તમ ગુણદાયક ઔષધી.

ભારત મધુવદલી કીમત રૂ. ૧૧ આ દવા પેટમાં લીધાથી અને તેલ ઉપર લગાડવાથી નીચે નાગવદલી તેજ ” રૂ. ૨ લખેલા વિકારો ખાત્રીથી સારા થાય છે અઢાર પ્રકારના કુષ્ટ-રોગ, જ્વા કે શરીરની ત્વચા ઉપર સફેદ, લાલ, કાળા, જાણુ રંગનો ગણ તથા સુનભરી કત્યાંદ દરહો ઉપલી દવા લીધાથી ખાત્રીથી સારાં થાય છે, તેમજ લોહીનો સુધારો થઈ કાતિને વધારે છે.

ડૉ. ધાકજી ભાણુજી સાવંત,

પણસવાડી, —મુંબઈ.

પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંની વાત.

આ દેશમાં જ્યોતિષ, વૈદ્ય વિદ્યા, તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ વિગેરે અનેક વિષયોના લાગો અથો હસ્ત લિખિત તૈયાર હતા; પરંતુ કાળગળે જ્યારે એ અથોનો નાશ થવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક દેશાભિમાની વીર પુરુષોએ ચોતાના પ્રાણ કરતાં પણ તે અથોની વધારે કિંમત ગણીને કેટલાક અથોનું રક્ષણ કર્યું, અત્યારે પણ એવા અથોના મોટા મોટા ભાગનો અસ્તિત્વમાં છે, એવા ઉત્તમ અથો પૈકીના પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંના એક વૈદ્યકીય અથોના આધારે એવધો તૈયાર કરી તેનો લાભ અમારા ગ્રાહકોને અમે આપીએ છીએ. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ પણ એક એવાજ વૈદક અથોને આધારે તૈયાર કરેલી હવા છે અને એ એટલું જાણુ મોક્ષસ ગુણદાયક છે કે બીજા કોઈ પણ હવા તેની બરાબરી કરી શકે એ જાનવા જોગ નથી. સંસાર સુખ લોગવવાને તરૂં નાઉમેદ થએલાં અનેક માણસોએ એનો ઉપયોગ કરી પુરતો સંતોષ મેળવેલો છે. શક્તિ-તાકાત-ને માટે હવાએ પાછળ સેંકડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરવા છતાં પણ કેટલાંક નાઉમેદ જાનેલાંઓએ છેવટે આ અવલેહનોજ ઉપયોગ કરેલો છે. પહેલીજ તકે જો કંદર્પ કેસરી અવલેહનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ઘણા મોટા ખર્ચમાંથી બચી જવાય. આ અવલેહનો ઉપયોગ કરવાથી શરીરમાં બેહુલ કાવત આવે છે. શરીરના એકેએક અવયવમાં પુરતો જુસ્સો ઉત્પન્ન થાય છે અને કાચમને માટે તેમની ગમ-ગીની જતી રહે છે. ખરાબ સોજાતથી અથવા ગમે તેવાં જીર્ણ કારણોથી ઉત્પન્ન થએલું નપુંસકપણું એથી દૂર થાય છે અને વીર્યને સુદૃઢ બનાવી આખા શરીરની રંગેરંગમાં આશ્ચર્યકારક બળ પેદા કરે છે. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ એક જાવાનીજ અને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકશાન ન કરે એવી નિર્દોષ વનસ્પતિઓની સ્વાદિષ્ટ જાનાવટ હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં પણ રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે. આ હવા તૈયાર કરવામાં કુલ રૂ. ૨૩ ૦-૦ નું ખર્ચ થાય છે અને એ રૂપિયા કદત નફાના હેવામાં આવે છે-એટલે કુલ પચીસ રૂપિયાનો મનીઝોર્ડર કરનારને અથવા વી. પી. શી મેકલ વાનો (ઝોર્ડર કરનારને આ હવા મોકલવામાં આવે છે. નીચેને શિરનામે લખવું અથવા રૂબરૂ મળવું.

વૈદ્ય હરગોવિન્દ હરિદત્ત ઠાકર.

માલેક—આર્ય ઔપધાત્રય અને સિંહનાદી ડીપો.

ભૂલેશ્વર મસ્તો—પાંચરાયણ એશીમ પાસે

મુંબઈ નં.-૪.

શ્રી વર્ણના હિન્દુ ગૃહસ્થો માટે.

તથીયત સુધારવાનું સર્વોત્તમ સાધન.

આરોગ્યતા માટે
સર્વોત્તમ
સ્થળ.

શ્રી
મહીકાંઠા
ઉત્તમ

સુંદર હવા
અને
લગ્ય ભુવન.

ધરના કરતાં
ઉત્તમ
સગવડ.

ભોજન ગૃહ.

વીજળીક
લગકાદાર
લાઇટ—પંખા.

ભુલેશ્વર

પ્રમાણીક,
ખંતીલા,
નોકરો.

અનંતવાડી
નાકો.

સ્વચ્છ
જિંયામાં જિંયા
ખોરાક.

માલીકની
જાતી
દેખદેખ.

મુંબઈ
પોષ્ટ નં ૨.

ખાસ પધારો
અને જાતે
ખાતી કરો.

વધુ ખુલાશા માટે મેનેજરને રૂબરૂ મળો યા લખો.
વ્યવસ્થાપક—શ્રીમીઆશંકર બહેચરલાલ ત્રીવેદી,
મેનેજર અને માલીક.

રંગુન સમાચાર પ્રેસમાંથી દર બુધવારે અને શનીવારે

પ્રગટ થતું શુદ્ધ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર

રંગુન સમાચાર

જેમાં રંગુન શહેરની તથા બર્મા પ્રદેશની બધી અગત્યની ખબરો, બાલવાજ્ઞેશ કોટ ન ચુકાદાઓ, તથા સ્થાનિક વેપાર-ઉદ્યોગને લગતી ખબરો, દુનિયાની અને ખાસ કરીને હિંદુસ્તાનના ખબરો ઉપરાંત ઉત્રોગ, ધાર્મિક, સામાજિક, નૈતિક વગરે ઉન્નાતના માર્ગોનું અવલોકન અને ખાસ કરીને ગ્વેરાતના ઉદ્યોગ અને વેપારને લગતા વિષયો વખતા વખત આપવામાં આવે છે.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશાવરવાળાઓ પાસે પોસ્ટ સાથે રૂ. ૬૫,
છુટકે નકલના રૂ. ૦-૨-૦

શહેરવાળાઓ પાસે રૂ. ૪.

એમ. એ. મામસા.

રંગુન સમાચાર પ્રેસ.

ગલી નંબર ૨૭, ધર નંબર ૫૩-૨૭૫

પ્રાપ્તિદર "રંગુન સમાચાર" પત્ર તથા

"રંગુન સમાચાર" પ્રેસ

હિંદુ આફ્રીસ-નાં ૪૨ ગલી નાં ૨૭-૨૭૫.

નોટ—આખા બર્મા પ્રદેશમાં "રંગુન સમાચાર" ફક્ત એકલું એક જ ગુજરાતી પત્ર છે મેટલે બર્માની વસ્તીના મોટા ભાગની ગુજરાતી ભાષા બોલતી વેપારી પ્રજામાં જાહેર ખબરો લાવવા માટે આ પત્ર એક ઉત્તમ ઉપયોગી સાધન છે.

ONE

PAYING COURSE.

"ACCOUNTANCY" course is taught by correspondence. No condition of age or University Certificate. No study by heart Grand reduction in fees Course is most useful for service and promotion. Candidates enrolling daily. Candidates are prepared for London Chamber of Commerce examination. School is recognised by Government. Short hand (Pitman) is also taught by post. Do not lose this golden opportunity, but write to-day for full particulars to :—

C. C. EDUCATION OFFICE,

SUCCESS 15

GUARANTEED

POONA CITY.

Wanted Agents all where.

Liberal Commissions allowed.

બસો રૂપૈઆમાં અન્નદાન સાથે

અમર નામ.

નડીઆદ હિંદુ અનાથાશ્રમને એકી વખતે રૂ. ૨૦૦) આપનાર દાતાના નામની આર. નસનો તંબી આશ્રમની ઓફીસમાં ચોદવામા આવશે તથા તે રકમના વ્યાજમાંથી દરેક વર્ષે નક્કી કરેલા દીવસે દાતાના સ્મરણમાં અનાથોને જમાડવામાં આવશે.

પચીસ રૂપિયામાં ગૌદાન !!

રૂ. ૨૫) આપવાથી એક 'ગૌદાન' ગણી તેના વ્યાજમાંથી અનાથોને દુધ અપવામાં આવેછે તથા દાતાનાં નામનું લીટ બોર્ડ પર લખી જાહેર ભાગમાં મુકી સ્મારક રખાય છે.

એક રૂપિયો ને તેથી વધુ દાન આપનાર ગૃહસ્થોનાં નામ વાર્ષિક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે. વાર્ષિક રિપોર્ટ દરેકને મફત મળે છે.

મંત્રી—હિંદુ અનાથાશ્રમ—નડીઆદ.

ૐ (ખાસ ઉચ્ચ વર્ણના હિંદુ ગ્રહસ્થો માટે) ૐ

 મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સગવડ.

(શ્રી સાબરકાંઠાં બોર્ડીંગ હાઉસ)

કે. મુન્નાદેવી પોસ્ટની પાછળ, સુંબઈ નં. ૨.

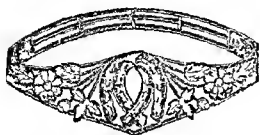
આ બોજનશાળા, માલેકોની બની દેખરેખ નીચે ઉદ્દતામાં છેલ્લી પદ્ધતિ મુજબ ચલાવવામાં આવે છે. ધર્મરક્ષણ, સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉચ્ચ ગોરાક અને ખતિલા નોકરો એ આ બોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં શાવ ઘણા મધ્યમ વાળવામાં આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને મળો યા લખો.

મુંબઈના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનારા ઝવેરીઓ

અમેને અમારા સોનાના દાગીનાના મુંદર અને વીલાયતી જેવા સપ્રાધાર કામ માટે છેલ્લાં પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે.

મોહનલાલ

એન્ડ

કાનજી

ઝવેરીઓ

દરેક જાતના સોના, ચાંદી, અને ઝવેરાતના Up-to date દાગીના ગંભીર
અધ્યામાં તૈયાર મળશે.

ટેલીફોન નં. ૧૭૯૫.

૧૯૭-૨૦૧ શેકમેન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

સર અવસરે અને તહેવારોમાં એસકી બનવા-જતાં ફરસી પડી

Short hand (Pitman) ફોનિક્સની કૃતિ. ની દુકાનની
પોસ્ટ. Do not lose this golden opportunity, શરૂ અને ફરસી કપડાની નવી
full particulars to :— કટરો અને બેલ્ડ સરતા ભાવે

C. C. EDUCATION OFF

SUCCESS IS

GUARANTEED

POONA CITY.

વાહીલાલની કું. ની

સર કલેથ મગ્યન્ટસ, ટેલર્સ,

એન્ડ આઉટફીટસ.

ગીંગ કાલખાદેવી રોડ મુંબઈ.

તીજેરીવાળાઓની જુઠી સરટીફીકેટો.

થોડા વખત ઉપર ભુલેશ્વરનાં એક ઘરમાં આગ લાગી ઘરમાં પહેલા માળ ઉપર મીઠ મગનલાલ નામે એક માણસ સાબરકાંઠા લોન્ગ નામે હોટલ ચલાવતા હતા. એઓ પાસે મુંબઈના મીઠ કેનૈયાલાલની યનાવેલી તિજેરી હતી. એઓની જગ્યામાં આગ ચિટકી થોડી હતી કે રૂતાં ગાદલાં પણ સલામત રહ્યાં હતાં તેમ તીજેરીનું લાકડાનું સ્ટેંડ પણ જેવુંને તેવું રહ્યું હતું. આટલું છતાં મીઠ મગનલાલે તીજેરી યનાવનારને એવી સરટીફીકેટો લખી આપી હતી કે આળા ઘરમાં સોમાં મળત આગ ભારી જગ્યામાં હતી અને તમારી તીજેરીમાં સર્વ સલામત રહ્યું હતું.

ગોદરેજે ખરી હકીકત ગહાર પાડી અને જણાવ્યું કે મીઠ મગનલાલની સરટીફીકેટ જુઠી હતી અને તેઓએ પોતાના લાઇ માટે એક તીજેરીના ઓર્ડર ગોદરેજને આપ્યો હતો. આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલે છપાવ્યું કે ગોદરેજ જુઠું ગોલે છે. ગોદરેજે આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલને સ. યા. સેતલવડ મેજિસ્ટ્રેટ આગળ ઉભા કર્યા મેજિસ્ટ્રેટ સામે જુથાની એવી પડી કે મીઠ મગનલાલની જગ્યામાં ગાદલાં સલામત હતાં તેમજ તીજેરીનું સ્ટેંડ પણ સલામત હતું. આ બેતાં મીઠ મગનલાલ વિચારમાં પડી ગયા અને ખાશી માગી અને લખી આપ્યું કે મે જે વાતો છપાવી તે સર્વ જુઠી હતી.

જાણીતા મોટા મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમાં

મુંબઈમાં થોડા વખત ઉપર જુદે જુદે ઠેકાણે આગો થઇ તેમાં જુદા જુદા મેકરોની તીજેરીઓના કેવો હાલ થયો તે જાણવા પછી કેટલાકોએ હજારોની કિંમતની ખીજ મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનો ઠરાવ કરી ગોદરેજને નવી તીજેરીઓના ઓર્ડર આપ્યા છે.

૧ સર સામુઅલ જે. દેવીડે પોતાની હજારોની તીજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનું ઠરાવ્યું અને ગોદરેજને મોટા ઓર્ડર આપ્યા છે.

૨ મેસર્સ બ્રેડશરીની કંપનીએ પણ એ મુજબ કર્યું છે.

ગોદરેજ એન્ડ બાઇસ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

કારખાનું:—જેસ કંપની પાસે, પરેલ, મુંબઈ.

કેન્સ્ટી, તથા ઝુમરો વીગેરેમાં અને

બાળવા માટે)

સુર્ય છાપ

લાંબી

ધોળી

મોટી

લાલ

(બહુ ઉજાસ)

મીણ-ખતી

કાચનાં બહા ગલાસો. નાની-મોટી (કાચના પોટા સાથે કેન્સ્ટાન)

મોટીકેન્સ્ટી માટે ૧૦-૧૨-૧૬ઑસની (લાલ સફેદ) મીણુ—ખતી.	ગાડીનાં ફાનસોમાં બાળવાની (૬ અને ૮) લાલ સફેદ મીણુ—ખતી	નાની કેન્સ્ટી માટે. લાલ-લીલી-ધોળી, રંગીન. (રંગીન ૩૨ વાળો) મીણુ—ખતી.
--	---	--

તેમજ પીણુ-સફેદ વગેરે મીણ બચાવે ધુટક સરતા ભાવે બજારેજી.

બાબુભાઈ આણંદજી મીણવાળા.

વડગાદી (માંડવી) મુંબઈ ૩

જે (નવું મકાન બાંધે છે-તેની બાલુમાંજ નીચે) જ

રોયલ ટોનીક પીલ્સ.

તાકાત આપનારી શુદ્ધ વનસ્પતીની ગોળીઓ.

આ ગોળીઓ દરેક પ્રકારની નબળાઈ દૂર કરી પુરુષાતન આપે છે. સ્વાસ્થ્યમાં કે પીશાબમાં જતી ધાતુ બંધ કરી વીર્યવીકારના ગુપ્ત દગ્દો મટાડી પાચનશક્તિ વધારી તાત્કાત આપે છે.

દેખવણી લેતા વીદ્યાર્થીઓનાં મગજને પુષ્ટી આપી તેમની ઓછી થયેલી યાદદાસ્ત શક્તિને પુનઃગમમાં ખિલતી ગમે છે.

કેશ, કસ્તૂરી, અંબર વીગેરે દેશી વનસ્પતીની બનેલી “રોયલ ટોનીક પીલ્સ” લોહી વધારી અવયવોને તાકાત આપે છે. જુખ વધારી શરીરનું પોષણ કરે છે એટલું જ નહીં પણ ફક્ત ત્રણ દીવસમાં પોતાની અદ્યક્ષ શક્તિ આબેહુલ બતાવે છે. સ્ત્રીઓના અનિયમીત રૂતુશ્રાવને અટકાવી ગભરાધાનને સુંવારી તંદુરસ્તી બક્ષે છે.

રજીસ્ટર નંબર ૧૮૦ તપાસી લેજો. નકલી માલથી જુખ સાવચેત ગૃહેજો.
કીંમત ૩૦ ગોળીની રૂ. ૧-૪-૦

ગોવીંદજી દામોદરની કું.

જથાળધ તથા છુટક દવાઓ વેચનારા,

નં. ૩ સુતાર ચાલ, મારકેટ, મુબમ નં. ૨.

૧૧-૬

TROPICAL DISEASES.

BEST RESULTS

Special Treatment of

1. Sprue (Bombay Diarrhoea.)
2. Chronic Dyspepsia.
3. Corpulency in Females.
4. Irregular and painful menstruation (monthly course).
5. Sterility in both sexes.

Cases taken under treatment after examination and consultation. Consultation fee Rs. 5 by post and Examination and consultation fee Rs. 10.

RAJKOTE.
Kathiyawar.

Doctor H. H. Shah.

ડા. માદુ દાજી યાચે ઇન્ડિયાટિક વામ

આ દવા સંધીવા, મસ્તકરોગ, શ્રોણીવેદના (રંજણ), શરીર, ઉટાડીઓ, કોષ્ઠ
પણ જાતના ધા અને વીછીના ડાંખની અસહ્ય વેદના વીગેરે દરદો ઉપર ઘણોજ
અકસીર અને સમયાણ ઉપાય છે.

સૂચના સંભાળથી વાંચો.

આણુ સાધર્જની શીઘીની કી. રૂ. ૦-૮-૦ માત્ર આઠ આના અને વી. પી.
સાથે ૦-૧૨-૦ બાર આના. ત્રણ શીશી સામટી વી. પી.થી દેનારને માટે કી.
૧-૮-૦ માત્ર દોઢ રૂપીઆ.

ધી મરાઠા એજન્સી સ્ટોર્સ

કમિસર મુગંધી, ગિરગામ-મુંબઈ.

વિજળીના દીવા.

એક નાના ગળવામા પણ સખી શકાય છે, અગ્નિનો બીલકુલ ધારતી નથી
તેલ, દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતીજ નથી; ફક્ત આંપ નીચે ખમ્મે.
હતાંજ દશ કેન્ડલ પાવરના મોટા લેમ્પ જેટલી લપકાદાર રેશની થાય છે
કૌંમલ રૂ. ૨, ૨૫, ૩, ૩૫, ૪, ૫, ૬. પોરકેજ ૬ આના
આ સિવાય વિજળીના બટન, પેન્સીલ ઘંટડીઓ, હેન્ડ લેમ્પ
વાયર, બટન, જેટરી વીગેરે વિજળી સંબંધી તમામ જાતનો સામાન
વેચનાર.

ટી. જી. શાહેડ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટોર્સ (I. M. C.)

તારનું સરનામું "ELECTRIC" અમદાવાદ

હરસ મસાના રોગનું દવાખાનું.

વાહકાપ તેમજ બીજી કોષ્ઠપણુ ભેજાથી તકલીફ સિવાય હાંડળીને માટે હરસ મસાને
નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના ઘણાજ લથકર અને આશા દોડી ઘીષણો એવા એક હબર
દરદીઓ સારા દ્રીધાં કે જેના મંતોપથી વેદો દાકતરો અને ચેક શાહુકરોએ ઘણાજ સારા અભીપ્રાય
આપેલા છે. મૌથી પહેલાં ગથવા જેવે પણ અમારા દવાખાનાને લાલ લેવાને વિનંતી છે.

પાછલ્ય સ્પેશીઆલીસ્ટ

વેન ડી. એલ. અધ્યાપ

વેપારમાં વધી પડેલી હરીફાઈ માટે જાહેર પ્રજાને ચેતવણી.

વરસાદ અને તડકા માટે વોટરપ્રુફ અને ઈન્સ્યુલેશન સીલકની તરેહવાર છત્રીઓના
અનેક વેપારીઓ છતાં

ઈથ્રાહીમ કેરીમ એન્ડ સન્સને ત્યાં

ગ્રાહકોનું ચીકાર ગરદી હોવાનું કારણ ?

માત્ર તેમની ટકાઉ અને મનપસંદ અને હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગમાં એકી
અવાજે વખણાવેલી

હરણ છાપની છત્રીઓજ.

જની ઉત્તમ ગુણવત્તા માટે સંખ્યાબંધ ચોક્કસ અને સર્વોચ્ચ ગુણવત્તા છે માટે
નકલી માલ ખરીદી પરતાવા કરતાં ખરો “હરણ છાપ”નો માલ ખરીદી
પૈસાનો ખચાવ કરો.

દરેક ગ્રાહકને છત્રીઓના વેપારી પાસેથી મળશે.

સંખ્યાબંધ મળવાનું ઠેકાણું :—

શાખા દુકાનો,

ઈથ્રાહીમ કેરીમ એન્ડ સન્સ.

મદ્રાસ તથા કલ્કત્તા ખપન વર્ષના જુના અને જાણીતા છત્રીના વેપારીઓ,
મારકીટ, જુમામસજીદ—મુંબઈ.

પંદર દીવસમાં આખેહુલ્લ મોટી છબી.

ધી એન્લાર્જે ફોટ કંપની.

તમારી નાની છબી પરથી તૈયાર કરી આપે છે કામ મનમોહક, દીલપસંદ અને લાવ મધ્યમ મનપસંદ કામ નહિ થાય તો લીધેલા પૈસા પાછા આપવા એ અમારી ગેરંટી છે છબી ઘેરખેઠા તમને પહોંચતી કરવામા આવે છે એકવાર દાયલ લેવા અમારા ઠંદરદાન બ્રાહ્મકોને અરજ કરીએ છીએ

વધુ વિગત માટે,

ઢેકાણું, એમપાયર ખીલ્ડી ગ.

બોરીબદર પાસે, કોટ, મુબઈ

હીદના પુત્રોએ વગારેલી વીર છાકા

થોળા અઠવાડિયા પહેલા મુબઈમા કોંગ્રેસ, અને કો કુરનો બરાબરી હતી, ત્યારે મીંઝ મધેલકરે પોતાના માપણુમા કહુ કે તન, મન અને ધનના ભેગે પણ આખો સ્વદેશી હોળોગને સંભાળ કરવા ભેષ્યે ત્યારે તે સર્વને તાળીઓના નાકથી વધારી હીદ પુત્રોએ વીર છાકા વગારી હતી. આથી સમજાય છે કે આપણા દેશમા દુનર હોળોગની ધીજી નરૂર છે અને તે દુનર હોળોગની ખીજવણી કરવા આપણે વખતસર બહાર પડવુ નરૂર છે અને તે માટે આપણે દુનરો દરેક મહાન તરફથી બહાર પડેલા અને વેચાતા સ્વતંત્ર દુનર સમઢ અને દુનરો દરેક મધમાગાની મીરીને ખરીવી નરૂર છે હપસંત પુરવો માટે તેગોના કર્તોને આ દેશી વેપારી ચેમ્બર તથા બરમપુરના નામદાર મહાશાહ તેમજ સાક્ષર કેસવલ બીચનાથ બીચેદી વગેરે અનેક ભણીતા વેપારીઓએ હતમ સરકી ફીટ આગેલા છે વલુ મુ વખોએ ખીજ રોખની ચીજ ખોના ચવાચી હઈ આગેલ મગાનો સ્વતંત્ર દુનર સમઢ (૩૦૦ પાનાનો મધ) કી રૂ ૦-૧૪-૦ આના દુનરો દરેક મધમાગાની કુસીરીજ બહાર પડી મુખી છે તે તરિયા દરે આના ચોથી મીરીજ થેડ રીવસમાજ બહાર થ રો કી છ અના પોસ્ટલ તુડ

ભગી - વ્યવસ્થાપક

દુનરો દરેક મહાન

૬૦-મુબઈ - ૧૧ બનીયતરોડ મુબઈ ના ૯

(૬) રૂપાં આયાત કરનારા ૧૫ ટકા તથા રૂપાંનો માલ આયાત કરનારા ૫-ટકા જઠાત આપે છે તે જાળત થોડાક વિવેચન પછી મુલ તપી રાખવામાં આવી હતી.

(૭) ચેમ્બરે રેલ્વે ગુડ્ઝ ક્લામીશીકેશનની જાળતમાં કરેલાં રેપ્રેઝન્ટેશન માટે રેલ્વે ડેન્ફરન્સ એસોસીએશનના સેક્રેટરી મીં બ્લીચ તથા બી. બી. એન્ડ સી. આઇ. રેલ્વેના જનરલ ટ્રાફીક મેનેજર મીં હુન્સન તરફથી ઉપકાર માનનારા પત્ર આપ્યા હતા જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૮) શેઠ સી. વી. મેહતા તરફથી પત્ર આપ્યો હતો કે બી. બી. એન્ડ સી. આઇ રેલ્વે પર જે રેશનોએ ડોલસા મોકલવામાં આવે છે તે રેશનો પર માલ લેનાર ધણીને માટે ફરી જોખવામાં આવતો નથી. આથી રસ્તામાં જોષા થયલા ડોલસા પર પણ માલધણીને નુર લાગુ પડે છે. આ ફરીયાદ મજકુર કેપનીના ધ્યાનપર લાવશ પત્રમાં લાલામજ કરવામાં આવી હતી. શેઠ સી. વી. મેહતાને જણાવ-

વાનો ઠરાવ થયો હતો કે માલ જોષો થયો હોય તેના વિગતવાર દાખલા અને પુરાવા મોકલવા, પછી ચેમ્બર જે તે જાળત હાથ ધરશે.

(૯) સુતર અને રૂના આંકડામાં ચોક્કસ ફેરફારો કરવા બાબેના ના સરકારના પત્ર પર વધુ વિચાર મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

(૧૦) રશીયા ખાતે હિંદુસ્તાન તરફથી મીલ્યુ મોકલવામાં આવે છે તેમાં હલકા પદાર્થોની મેળવણી કરવામાં આવે છે, એ મતલબની ફરીયાદ કરનારો પત્ર ના. સરકાર તરફથી આપ્યો હતો, જે જાળત, ચોક્કસ માહિતી મેળવવા માટે મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

(૧૧) ઇટાલીથી હિંદુસ્તાનમાં જટાકા આયાત કરવા માટે ના. સરકારે ચોક્કસ પેદીને ખાસ હક આપ્યો છે તે માટે ફરીયાદ કરનારો પત્ર મી. એલ્લજી બી. પારેશ તરફથી આપ્યો હતો. આ જાળતમાં વધુ ખચ મેળવવા માટે મી. પારેખને ઠમીટીની આવતી મીટીંગમાં બોલાવી ખુલાસો માંગવાને ઠરાવ કરવામાં આપ્યો હતો. ત્યારબાદ સભા ગરબાસ્ત થઇ હતી.

OTHER CHAMBERS

બીજા ચેમ્બરો.

જર્મી ચેમ્બર.

જર્મીગદામના યુનીયન ઓફ એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્ટીટ્યુશનના આશ્રય હેઠળ લેવાતી વાષિક વેપારી પરીક્ષાઓ રંશુનમાં લેવાતું આહુ કરવામાં આવે એવી સુચના હીરકટર ઓફ પબ્લીક ઇન્સ્ટ્રક્શન્સ તરફથી કરવામાં આવી હતી તેની ના. લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરે મંજૂરી આપી છે એ પ્રમાણેના નામદાર સરકારના પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

ના. સરકાર તરફથી ઠાગળ આવ્યો હતો કે વિદ્યાર્થીઓને મોકલવામાં આવતા મીલ્કમાં હલકી જાતનાં મીલ્કનો ભોજસેન કરવામાં આવે છે તે બાબે ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી. જર્મી ચેમ્બરે સૂચના કરી છે કે ભોજસેન વિરુદ્ધ ગ્રાન્ટ કાયદો ઘડવાની જરૂર છે, જેથી ઘણા પદાર્થોમાં ચતા આવી જતના ભોજસેન અટકે.

જર્મીના ચીફ ઇલેક્ટર ઓફ કન્ટ્રીસ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કાયાનાં દોરડાં તથા તાડના રેશાઓ પરદેશ મોકલવા માટે ના. હિંદી સરકારનો પરવાનો જોઈએ, માટે દાખીલાની વિગત સાથે મજકુર ઇલેક્ટર પર અરજી કરવી. આ પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

બ્રીટીશ ઇમ્પીરીઅલ કાઉન્સિલ ઓફ ટેમ્પર્સ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ચેમ્બર્સ ઓફ ટેમ્પર્સની નવમી કેબિસ ને ૧૯૧૬ ના સપ્ટેમ્બર મહિનામાં ભરવામાં આવનાર હતી

તે ૧૯૧૭ના સપ્ટેમ્બર લગી મુલતવી રાખવામાં આવી છે, પણ આખા શહેનશાહતની ચેમ્બરોના પ્રતિનિધિઓનું એક કોન્ફરન્સ લંડનમાં તા. ૫ મી જુન ૧૯૧૬ થી શરૂ થતા અઠવાડીયામાં મળશે. આમાં પ્રતિનિધિ મોકલવા જર્મી ચેમ્બરને આમંત્રણ મોકલવામાં આવ્યું છે. આમાં લઘઈ પછીના વેપારની સ્થિતિપર વિચાર ચલાવવામાં આવશે. તે ઉપરાંત સૂચના કરવામાં આવી છે કે હવે પછી જર્મી ચેમ્બરે પોતાના નોટ પેપર વિ. પરનાં નામ પછી “ઇમ્પીરીઅલ કાઉન્સિલ ઓફ ટેમ્પર્સ” સાથે જોડાયેલી ” એવા શબ્દો ઉમેરવા. જર્મી ચેમ્બરે એ પ્રતિનિધિ ચુટી કાઢ્યા છે તથા મજકુર સૂચના બહાલ રાખીને.”

સીલોન ચેમ્બર ઓફ ટેમ્પર્સ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો તેમાં રંશુનમાં અંગ્રેજી, પેડીઓને જર્મીન ચોખાની મીલોનો પગવાનો કંઈ શરતે મળે છે તે પુછવામાં આવ્યું હતું. ચેમ્બરે જણાવ્યું કે રંશુનની જર્મીન પેડીઓએ પોતાની મીલોનો ઇન્કરો આપવા ઇન્કરારો જોડે બારોબાર મોકલવું કરી છે. પણ આહુ સરકારને આપવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. એકે જર્મીનોએ પોતાની મીલો ઇન્કરો આપવી એવો ફરજીઆર્ત કાયદો નથી તો પણ એવો કાયદો ઘડવો કાંઈ અશક નથી.

ચેમ્બરના એક મહાસદ તરફથી ૧૨ આવ્યો હતો કે નૂરમાં તથા વીગાના કરમે વધારો થયાથી વધી જતો ખર્ચ આવવાત કર-

નારાઓએ સંપ કરીને ગ્રાહકો પાસેથી વસુલ લેવા તજવીજ કરવી. ચેમ્બરે જવાબ વાળ્યો હતો કે કરારનામામાં જે ઓવી શરત નહિ હોય તેો વધારે ભાવો લેવા બાની શકે નહિ, અને વધારાના ભાવો વસુલ કરવાનું કામ દરેક વ્યક્તિએ સ્વતંત્ર રીતે કરવું જોઈએ અને આ બાબતમાં ઈંપોર્ટ સળ-કમીટી કાંઈ મૂલ્યના કરી શકતી નથી.

બંગાળ ચેમ્બર.

નિકાશ કરવાના મ્યુટને સ્ટીમર પર લેવામાં થતી ફીલ વિગેરેના સલાહ પર તપાસ સલાહવા ચેમ્બરે કમીટી નીમી હતી. આ કમીટીએ ઘણા મહિના સુધી તપાસ ચલાવી હતી. કમીટીએ નીચે મુજબ સુચના કરી હતી:—

(અ) પોતાની સ્ટીમરમા રહી શકે તે કરતાં વધારે માલ એજન્ટોએ સ્વીકારવો નહિ.

(બ) એક કરાર, જે પ્રમાણે વહાણે ચલાવનાર, આગમોટવાળા જોડે માત્ર ચલાવવાનો કરાર કરે છે તે અને બીજો કરાર જે જે પ્રમાણે વહાણે ચલાવનાર ખરીદનાર જોડે સાદું કરે છે, આ બે કરાર બંને ત્યાં લગી મુદતમાં મળતા કરવા જોઈએ.

(ક) માલ મોકલનારે જેવું જોઈએ કે કરારમાં પામ તુરત કાઢવામાં આવે છે કે

નહિ, અને સ્ટીમરનાં બાટાં કરતી વખતેજ માલ નહિ મોકલી આપવો.

(ડ) સ્ટીમરવાળાઓને સૂચના આપતી વખતે પુરતો વખત હોવો જોઈએ.

(ધ) સ્ટીમરશીપ કંપનીઓએ માલ લેતી વખતે હોડીઓપર વધારે કાળુ રાખવો જોઈએ.

(ફ) જોટ-નોટસ લેવા માટે દરેક સ્ટીમર પર એજન્ટોએ એક અમલદાર મોકલવો જોઈએ, અને કાળા હાથના રસીદના અડવીયાપર આગમોટનું નામ, તારીખ અને વખત નોંધવા જોઈએ.

(ગ) શીપીંગ એજન્ટની તારીખ તથા નંબર નહિ હોય તેવી ખરીદીઓ માલ મોકલનારોએ આપવી નહિ તથા મીલવાળાઓએ સ્વીકારવી નહિ.

(હ) જે જોટ નોટસ પર નંબર તથા શીપીંગ એજન્ટ નહિ હોય તેનો સ્ટીમરશીપ કંપનીઓએ ધનકાર કરવો જોઈએ.

કમીટીએ આશા દર્શાવી હતી કે જે કાચોને લઈને આ તપાસ ચલાવવામાં આવી છે તે ધરપે બહુટના ધંધાના લાગતા વાળગતાઓ-મોકલનાર, સ્ટીમરવાળા અને મીલવાળાઓ-આ સૂચનાઓ ધ્યાનમાં રાખી કાગ લેશે.

COMMERCIAL NOTES.

વેપારી ખબરો.

PULP FOR PAPER

કાગળનો માવો

સ્વીડનની સરકારે કાગળના માવાની નીકાશ બંધ કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે ત્યાર ઇંગ્લેન્ડ સ્વીડન પાસેથી ટેટલા ચોટા જગ્યામાં માવો ખરીદ કરતું હતું તે તરફ જાણની નજર દોડે છે તે ઇંગ્લેન્ડે ધ્રીટીશ શહેનશાહતના અદર થીજ માવો મેળવવા માટે સાધનો ખીલવવા ચતન કર્યો હતો તેને જેટલા પ્રમાણમાં જોઈએ છે તેટલા પ્રમાણમાં મળી શકત, કારણ શહેનશાહતમાં આવા પદાર્થોની જોટ નથી સ્વીડનમાં કાગળનો માવો પોચા, શક આકારના લાકડા, જેવા કે દેવદાર, પાઇન અને સ્પ્રુસ આમાંથી જનાવવામાં આવે છે કાનડા અને ન્યુફાઉન્ડલેન્ડમાં આ જાતના લાકડાના ઘેર જગલો છે કાગળ જનાવવા માટે આ દેશોમાં આ જાતના લાકડામાંથી જનાવવામાં આવતા માવાનો જથ્થો, એ દેશોની શક્તિ અને સાધનોના પ્રમાણમાં, વધન નજરે લેવો છે

શહેનશાહતના બીજા ભાગેમાં પણ માવાના સાહિત્યો છે આ પદાર્થો પર ઇમ્પી નીઅલ ઇન્ડીટયુટમાં અજાવજ કરવામાં આવે છે અને જાગ્યેજ એકાદ મહિનો એવો જતો હશે કે જેમાં કોઈને કોઈ નવા પદાર્થ પર પ્રકાશ પાડવામાં નહિ આવતો હોય

ઉત્તર અને મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં જંગ વાસના વનના વન છે, જે અત્યારે લેશમ પણ આર્થિક ઉપયોગમાં લેવાતા નથી વાસમાંની યોછામાં યોછી છ જાતમાંથી સરસમાં સરસ માવો મળી આવે છે મૈસુર રાજ્યના જંગલમાં જારાળર તપાસ ચલાવવામાં આવે તે યોછામાં યોછી દર વર્ષે ૬૦,૦૦૦ ટન માવો નીકળી શકે એમ છે હિંદુસ્તાનના બીજા ભાગેમાં પણ માવાના જારના વાસના ઝુડા છે, તેમાં ખાસ કરીને લોઅર જર્મી અને દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં ઘણા છે જાપાનીસ ફે મોસા અને ફ્રેન્ચ હિંદી ચીનમાં તે કાગળ જનાવવાની મીલો પણ ખોલવામાં આવી છે. હિંદુસ્તાનમાં પણ એક મીલમાં આ મળે છે ક્ષેત્રફલ અજાવજ કરવામાં આવ્યા છે પણ લકાઇને પરિપૂર્ણ કામ ધીમું પડી ગયું છે

બ્રીટીશ આફ્રીકામાં, યુગાન્ડામાં “એલેક્સ્ટ્રા સાસ” નામનું વાસ થાય છે, જેમાંથી પણ માવો મળી શકે એમ છે આ વાસ જાડે માસ દ્રોષીકલ આફ્રીકામાં એક પટામાં ઉગે છે આ વાસ આ સ્થાનના ખેડુતોને બહુ હરકતકર્તા થઈ પડ્યું છે ઇમ્પીરીઅલ ઇન્ડીટયુટમાં આ વાસમાંથી ઉત્તમ માવો જનાવવામાં આવ્યો છે, અવજત કોઈ પણ ઉદ્યોગની ચોજનાની વેપારી ક્ષેત્રોને આવાર માવ જનાવવાના તથા પરદેશ જાતે ચલાવવાના ખર્ચ પર રહે છે પુર્વ આફ્રીકામાં, જરૂરના પદાર્થો અને જાગતણ મળી શકે એમ છે એલેક્સ્ટ્રા સાસનો જથ્થો બીવકુચ ખુટે એમ નથી અને ફાલ જે જમીન પર તે ઉગે છે તેને જગલી જરીન ગણવામાં આવે છે

કેમ્બ્રીજીઅલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં આવેલા કાર્ગ-
વાના માવા માટે ખાસ ઉપયોગી પદાર્થો સુદાન,
સાણ અને પૂર્વ આફ્રીકા, બ્રીટીશ ગાયના, ફ્રેડ
રેટેડ મલાયા સ્ટેટ્સમાં અને બ્રીટીશ ચેરટ

ઇન્ડીઝથી મળી આવ્યા છે. આત્યાર સુધી બજા-
તણના કામમાં વપરાતા ચેરટીના કુચ્ચામાંથી
માવો કાઢવાનું કારણાત્ નીનીકાદ ખાતે જોલ-
વામાં આવ્યું છે.

(લંડન એગ્રીકલ ઓફ કોમર્સ જર્નલ પરથી.)

નાગમર હિંદ સરકારને હિંસાને નામદાર સંકેટરી ઓફ રેટેડ હિંદમાં જરૂરીયાત કેટલાક માલો
માટે સુરોપની પેલીઓ સાથે કરેલા સોદાની વિગત નીચે મુજબની હમને જોઈલવામાં આવી છે.

માલ.

પેલી.

૧. આંકળો વિગેરે.

૨. રેસીન એન્ડ સન્સ તથા હૉકલી ઝંબે
વર્ક્સ (ગરમી ગદામ.)

૨ શાર પાકવાનાં વેધક યત્રો (શારડી.)
ફીશબોન્ટસ.

૩ હી રીમલીની કું (ગરમી ગદામ.)
ગેરટ, ટીન એન્ડ નેટલ ફાઇસ, લન્ડન વર્ક્સ.
(ગરમી ગદામ પાસે).

લીના દાઘપ યત્રો

લીના દાઘપ એન્ડ મશીનરી લી. (૧૮૮
ફલીટ રોડ ઇ. સી)

આમકા રંગવાની દવા (Extract)
કાઢવા માટેના યત્ર.

બ્લેર કંપબોલ એન્ડ મેકલીન (ગિવાન—
સ્લાસગો)

પરથર કાપવાના યત્રો

બ્રિમલી એન્ડ નીયર્સ કું (બ્રિમલી. લીડસ.)

WORLD'S PRODUCTION OF RAW SILK.

દુનીયામાં નીપજતુ કાચું રેશમ.

" લેએકનમીસ્ટ યુરોપીઅન " નામના પત્રની ગણતરી પ્રમાણે આખી દુનીયામાં ૧૯૧૪ માં
રેશમનો પાક ૨૧,૮૭૦ મેટ્રીક ટન ઉતર્યો હતો, જ્યારે ૧૯૧૩ માં ૨૭,૭૦૦ ટન ઉતર્યો હતો.
નીચિના કે હામા દુનીયાના જુદા જુદા ભાગો ૧૮૭૧ થી ૧૯૧૦ માં પાંચ પાંચ વર્ષની સરેરાશ
પ્રમાણે કુલે કેટલું રેશમ નીપજતું તે આખવામાં આવ્યું છે, તથા ૧૯૧૧ થી ૧૯૧૪ સુધીમાં
દર વર્ષે કેટલું નીપજતું તે પણ આખવામાં આવ્યું છે

સાલ	યુરોપ. મેટ્રીક ટન	લેવાંટ. મેટ્રીક ટન	એકસ્ટ્રીમએરીએન્ડ. મેટ્રીક ટન	કુલ. મેટ્રીક ટન.
૧૮૭૧-૭૫	૩,૬૭૬	૬૭૬	૫,૧૮૪	૯,૫૪૬
૧૮૭૬-૮૦	૨,૪૭૫	૬૩૯	૫,૭૪૦	૮,૮૫૪
૧૮૮૧-૮૫	૩,૬૩૦	૭૦૦	૫,૧૦૮	૯,૪૩૮
૧૮૮૬-૯૦	૪,૩૪૦	૭૩૮	૬,૫૨૨	૧૧,૬૦૦
૧૮૯૧-૯૫	૫,૫૧૮	૧,૧૦૭	૮,૬૭૦	૧૫,૨૯૫
૧૮૯૬-૧૯૦૦	૫,૨૨૦	૧,૫૫૨	૧૦,૨૮૧	૧૭,૦૫૩
૧૯૦૧-૦૫	૫,૩૧૨	૨,૩૦૪	૧૧,૪૭૬	૧૯,૦૯૨
૧૯૦૬-૧૦	૫,૪૬૦	૨,૮૧૫	૧૪,૬૦૮	૨૩,૧૮૩
૧૯૧૧	૪,૩૩૦	૨,૮૬૦	૧૭,૨૮૦	૨૪,૪૫૦
૧૯૧૨	૪,૬૮૨	૨,૨૩૩	૧૯,૭૦૦	૨૬,૬૧૫
૧૯૧૩	૪,૨૪૫	૨,૩૧૫	૨૦,૭૬૦	૨૭,૩૨૦
૧૯૧૪	૪,૮૬૦	૧,૫૫૫	૧૫,૪૫૫	૨૧,૮૭૦

બ્રાહ્મન મોઝેક દાઘકસની આરો લીઝાઈના કયા ભેવા જશે ?

યુનાઇટેડ કીંગડમ, યુરોપ અને અમેરિકા ખર્ચે કલકત્તાથી ૧૯૦૮ થી ૧૯૧૫ લગીમાં નીચે પ્રમાણે બિન કેળવેલાં ગાયનાં આમણં ચકાવવામાં આવ્યાં હતાં.

	યુનાઇટેડ કીંગડમ ખાતે	યુરોપ ખાતે	અમેરિકા ખાતે	કુલ.
૧૯૧૫	૪,૦૮,૬૦૩	૪૧,૬૨,૬૪૯	૧૩,૨૨,૨૧૬	૫૮,૨૩,૭૬૮
૧૯૧૪	૧,૫૪,૨૧૧	૫૬,૭૬,૩૯૫	૩,૪૩,૦૬૬	૬૧,૭૩,૭૦૨
૧૯૧૩	૧૭,૫૩૦	૬૬,૮૧,૯૪૭	૨,૬૧,૦૬૦	૭૨,૬૦,૫૩૭
૧૯૧૨	૩૬,૫૮૩	૭૮,૧૨,૬૨૬	૮,૦૧,૨૨૧	૮૬,૫૩,૪૩૦
૧૯૧૧	૧,૩૫,૧૩૪	૮૧,૫૬,૨૩૧	૧,૬૪,૧૦૦	૮૪,૮૮,૪૬૫
૧૯૧૦	૬૮,૭૭૨	૭૭,૨૧,૦૬૭	૨૧,૧૭૨	૭૮,૪૧,૦૪૧
૧૯૦૯	૧,૬૬,૪૬૬	૭૨,૫૭,૭૮૩	૨૬,૬૭૦	૭૪,૫૧,૨૧૯
૧૯૦૮	૨,૧૫,૮૩૪	૭૦,૮૧,૦૦૫	૫,૭૬૦	૭૩,૦૨,૫૯૯

COMMERCIAL MUSEUM.

વેપારી સંગ્રહસ્થાન.

૧, કાઉન્સિલ હાઉસ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

મુદ્દત { સોમ ગો શુક ૧૦-૩૦ (સવાર) થી ૫-૩૦ સાંજે
રવિવાર ૧૦-૩૦ (સવાર) થી ૨-૩૦ બેપરે
વખત

માલ દાખલ કરવા માટે લવાજમ નથી.

દેશી કારીગરો અને વેપારીઓને એક બીજાના પરિચયમાં લાવવા માટે કમર્સીઅલ ઇન્ટેલીજન્સ હીપાર્ટમેન્ટને અંગે બહુક્ર માટે એક વેપારી સંગ્રહસ્થાન ખોલવામાં આવ્યું છે. આથી આ ખાતું દરેક રીતની બેધારી માહિતી પુરી પાડવાનું જે કામ કરે છે, તેમાં મજકુર સંગ્રહસ્થાન ઉમેરે કરશે. આશા રાખવામાં આવે છે કે આ દેશની કુદરતી સંપત્તિ ખીલવવામાં આ સંગ્રહસ્થાન સદાયજન થઈ પડશે.

આ સંગ્રહસ્થાનમાં મળી શકે તેટલા દેશી બનાવટના માલના નમુના સુકવામાં આવ્યા છે. તેની સાથે બનાવનારનું નામ, તેના એજન્ટનું નામ, કિંમત વિગત બની શકે તેટલા વિગત આપવામાં આવી છે. પરદેશી આવ્યાત કરવામાં આવતા માલના પણ કેટલાક નમુનાની જાણ તેની કિંમત સાથે રાખવામાં આવી છે, જેને લીધે કેવી જાતના પરદેશી માલ સાથે ચોતાને ફરી-ફાર્ષ કરવાની છ તે દેશી માલ બનાવનારોને ખગર પડી શકે.

નમુનાઓ બરાબર વર્ગમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે, તેનાં પત્રક તથા બને તેટલા આંક.

અમેરિકા પરથી પરદેશ ખાતેથી આવ્યાત થતા માલનું પ્રમાણ જણાઈ આવે છે. માલની વસ્તી માટે જોઈર છુટકા રાખવામાં આવી છે જેમાં માલ બનાવનારાઓ અથવા તેમના આડની-આઓ ઉપર માલની વસ્તી નોંધવામાં આવે છે.

આ સંગ્રહસ્થાનને પેટે એક ઇન્કવાયરી (પુછપરછની) ઓફીસ ખોલવામાં આવી છે, કોઈ પણ જાતના માલ માટે, પછી તે સંગ્રહસ્થાનમાં સુકવામાં આવ્યો હોય કે નહિ, જેને જે કાંઈ માહિતી જોઈતી હોય તેણે જોઈનાર કોઈક ટર-જનરલ અથવા કમ્પ્યુટેર જોઈક ધી રમુજી-યમને લખવું, અથવા જાતે ઇન્કવાયરી ઓફીસમાં ખગર કોકવી.

જાપાનમાં ૩ કાંતવાનો ઉદ્યોગ.

જાપાનમાં ૩ કાંતવાના ઉદ્યોગના પેટાકો કરવામાં આવ્યો તે સંગ્રહમાં જોસાકા ખાતે ના. સરકારના વાઇસ કોન્સલ મી. જો બ્લાઈટ, જોઈ જોઈક ટ્રેડને જણાવે છે કે ૨૪ મી નવેંબરને દીવસે મણેટ્રી જાપાનીસ કોટન સ્પીનર્સ એસોસીએશનમાં એમ કરાવવામાં આવ્યું હતું કે જાનેવારી ૧૯૧૬ની આખરે જાહાર કાઢવામાં આવતા માલના જથ્થાને લગતી ગોઠવણ રદ કરવી, જે પછી બધી મીસો પુરો વખત કામ કરશે મી. બ્લાઈટ વધુ જણાવે છે કે કાંતનારી મીસો બધી જોડાતી બધ છે. કેટલામાં છેવડી “નીપન” “આમાગારકી સ્પીનિંગ કંપની” જેડે મેળવી દેવામાં આવી છે. આ કંપની હવે ૩,૩૮,૧૪૪ સ્પીન્ડલ ચલાવે છે, તેમાં ૩,૨૫,૦૬૮ રીંગ છે ને ૧૨૮૮૦ પુલ્ક છે. વધુમાં જણાવ

ધી જોગે ટાઈડ માર્ટ ૨૧ જોક ઓફ ટ્રેડ સુગ્રહ.

વામાં આવે છે કે હિંદી રૂ તથા જતી બ્રીટીશ અને બપાનીસ શીપીંગ કંપનીના પ્રતિનિધિઓ અને બપાનના રૂ કાંતનારાઓ વચ્ચેનું વાર્ષિક કોનફરન્સ ૨૭ ડિસેમ્બરે પુરૂ થયું હતું, જે વખતે ૧૯૧૬ ની સાલમાં બપાનને ૧૩,૭૦,૦૦૦ રૂની ગાંસડીઓ પુરી પાડવા માટે વહાણની ગોઠવણો કરવામાં આવી હતી. ૧૯૧૫માં ૧૪,૩૦,૦૦૦ ગાંસડીઓ માટે કરાર કરવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૧૬ની ગોઠવણ

પ્રમાણે નીચેના પુરેના કૈશા નેટે દશ સ્ટીમરમાં ૬,૦૦,૦૦૦ ગાંસડીઓ, એસાકા સોગેન કૈશા નેટે છ સ્ટીમરમાં ૪,૫૦,૦૦૦ ગાંસડીઓ પેનીન્સ્યુલર અને ઓર્ગાઈનલ કંપની નેટે ૮૦,૦૦૦ ગાંસડીઓ મહિના અથવા બે મહિનાના હફતાએ લાવવા કરાવ થયો હતો. ૨,૪૦,૦૦૦ ગાંસડીઓ છ મહિના સુધી માસિક બે લેખે આર્ટર્ડ સ્ટીમરો મારફત મંગાવવામાં આવશે.

યુનાઇટેડ કીંગડમનો જોળનો વહેપાર.

૧૯૧૫ ના ડિસેમ્બર મસમાં પુરાં થતાં વર્ષમાં યુનાઇટેડ કીંગડમમાં જોળની આયાત નીચે પ્રમાણે થઈ હતી. તે કુલે ૪,૨૫,૧૧૩ ટન હતી એટલે ૧૯૧૪ ના કરતાં ૬૫,૬૮૨ ટન વધારે અને ૧૯૧૩ કરતાં ૧૮,૪૧૩ ટન વધારે. નીચે પ્રમાણેની જાતના જોળ આવ્યા હતા:—

	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૩
કાપાચીગાનો જોળ	ટન. ૨,૧૭,૪૬૪	૧,૮૩,૧૬૯	૨,૩૬,૭૨૩
અળચીનો જોળ	૬૬,૬૯૭	૪૭,૫૫૫	૮૩,૬૭૯
અમ્બચનો જોળ	૭,૭૫૫	૩૭,૪૨૧	૨૮,૮૮૨
પચ્ચુનજી	૧,૧૩,૧૯૭	૬૧,૨૮૬	૫૭,૪૧૬

યુનાઇટેડ કીંગડમે ગળે વર્ષે ૩૦,૧૨૫ ટન, જોળ બહાર મોકલ્યો હતો. આ વચ્ચે આગલા વર્ષ કરતાં ૧૧,૪૪૧ ટન ઓછો તથા ૧૯૧૩ કરતાં ૨૨,૩૨૩ ટન ઓછો હતો. ૧૯૧૫ માં ૧૮,૧૬૬, ૧૯૧૪ માં ૮૮ આચો હતો.

૧૯૧૫ માં માર્સિલસમાં તેલના ણીના આયાતી આકાશ છુમ્મડોડસ જોઈલ સીડ ન્યુમ પરથી લેવામાં આવ્યા છે. સાચે સરળામણી માટે આમલા વર્ષના આકાશ પણ આપવામાં આવ્યા છે.

	૧૯૧૫	૧૯૧૪	૧૯૧૩	૧૯૧૨	૧૯૧૧
(વજન ટનમાં આપવામાં આવ્યું છે)					
અળચી	૧૧,૨૪૦	૧૪,૮૪૦	૨૫,૬૨૮	૧૭,૧૮૫	૧૧,૫૪૦
સરચાવ	૨,૯૮૨	૮,૧૯૭	૬,૬૨૦	૪,૯૭૮	૪,૪૪૧
કાપાચીઆ	૨,૧૦૦	૫,૮૨૮	૫,૩૪૮	૧૪,૭૬૭	૯,૧૮૦
તલ	૧૪,૬૧૨	૨૬,૬૧૫	૨૬,૧૦૮	૧૮,૭૮૮	૮૦,૨૬૬
જોંધચીંગ	૨,૯૫,૦૬૫	૪,૨૧,૫૨૮	૩,૮૦,૮૬૭	૩,૫૬,૨૬૬	૩,૪૦,૬૬૯
કોપાચી	૧,૪૬,૨૦૮	૯૭,૮૨૪	૧,૦૩,૧૩૬	૧,૫૫,૧૭૭	૧,૭૩,૦૫૬
તાકાનાં રૂળ	૧૬,૭૦૫	૩,૬૫૭	૨,૭૩૬	૨,૧૦૨	૩,૦૮૬
દીવેલી	૧૩,૫૭૯	૧૩,૯૫૭	૧૬,૦૦૪	૧૫,૭૮૬	૧૪,૨૧૨
અમ્બચ	૨,૩૬૬	૧૧૧	૧,૦૩૧	૯૮૦	૧,૩૨૩

બપાનમાં કાગળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ.

“ ફાર ફરન” રીન્યુ ” ના કહેવા પ્રમાણે બપાનમાં કાગળની મીલો બહુ મતોપકારક કામ કરે છે, પણ આયાતી માવાની અછતને લીધે તેમને બહુ ખમણ પડે છે, દારણ ઉ ચી જાતના ત્રીણા કાગળ બનાવવા માટે માવો બહુ અગત્યનો છે. પરિણામે બપાનમાં કેટલાક કાગળના

વેપારીઓએ માવો બનાવવા શરૂઆત કરી છે.

સખાલીનમાં જોઈલ વેપાર મીલો પહેલ કરી છે. મીલો મીલો સારી જગ્યા નહિ મળી શકવાનો હજી શરૂઆત કરી શકી નથી, અને તેથી માવો મોગ જગ્યામાં બની શકતો નથી. સખાલીનમાં બનતો માવો કાનકાના માવા કરતાં ઉચી જાતનો ગણાય છે.

દીવાલના માટે ફેન્સી ટાલ્કનની છેલ્લી કીંગડમનો કોશો કે?

જુદા જુદા દેશોમાં જૂતા માલપર ત્યાંની સરકારે નાખેલી જકાત.

જ્યારે હિંદમાં આયાત થતા માલપર, સ્વદેશી માલના રક્ષણ ખાતર, જકાત નાખવી કે નહિ એ સર્વાલ પુરસ્કરમાં ચર્ચાય છે ત્યારે નીચેના આંકડા હિંદની આર્થિક તથા ઔદ્યોગિક સ્થિતિની સમતુલના કરવા માટે સહાયભૂત નીવડે એવા ઉદ્દેશથી આપવામાં આવ્યા છે.

માલની કિંમતપર			માલની કિંમતપર		
દેશનું નામ.			દેશનું નામ.		
લેવાતી સરેરાશ જકાત-ટકામાં.			લેવાતી સરેરાશ જકાત-ટકામાં.		
રશીઆ...	...	૧૩૧	કેનડા ...	...	૨૫ થી ૩૫
સ્પેન ...	...	૭૬	ન્યુઝીલેન્ડ ...	...	૨૦
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ...	...	૭૩	રુમાનીઆ...	...	૧૪
પોર્ચુગલ ...	...	૭૧	બેલજીઅમ ...	...	૧૩
ગ્રાસ્ટ્રીઆ-હંગરી ..	..	૩૫	નોર્વે ...	...	૧૨
ફ્રાન્સ ...	...	૩૪	આસ્ટ્રેલીઆ ...	...	૧૦
આર્જેન્ટાઇન રીપબ્લીક ...	...	૨૮	જાપાન ...	...	૧૦
ઇટાલી ...	...	૨૭	દક્ષિણ આફ્રીકા ...	...	૮
જર્મની...	...	૨૫	હિંદુસ્તાન...	...	૮
પીકન ...	...	૨૩			
ગ્રીસ અને ડેનમાર્ક ...	...	૧૬			

હિંદુસ્તાન અને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ એ બંને દેશોમાં આયાત થતા જે માલપર જકાત વામાં આવે છે તેના સરખામણી.

સુ, બટન વિ.	૫૦	૫ અને મફત.	ઇન્ડીઆ રજરની બના-	
ભાળા વિ	૪૦	૫	વટનો માલ	૩૦
સ્ત્રી	૨૫	મફત	લેહનો માલ	૪૫
ગોલ્ડની પુરા	૫૦	૫	શુથેલો માલ	૫૦
જામુર સંબંધિત ઇમેરો ટી ૫૦	૫		ચામડાનો માલ	૩૫
જામ આવે છે કે આ દેશની કુ-			લીનનનો માલ	૪૫
બીલવવામાં આ સંબંધિત સહા			પોલાદ તથા તેનો માલ	૫૦
રથે.			રપીનર્સ એ	૪૫
આ સંબંધિતમાં મળી શકે તેટલા			આબુડુ દ્વારે	૪૦
દેશી બનાવટના માલના નમુના મુકવામાં આવ્યા			બહાર કાઢવામાં	
છે. તેની સાથે બનાવનારનું નામ, તેના ઐજ-			લગતી ગોઠવણ	૨૬
ન્ટનું નામ, કિંમત વિગત બની શકે તેટલા વિગત			મીટો પુરો વખત કામ	
આપવામાં આવી છે. પરદેશી આયાત કરવામાં			વધુ જણાવે છે કે	૫
આવતા માલના પછી કેટલાક નમુનાની બને તેની			જોડાતી બધ છે. કેટલા	
કિંમત સાથે સમજવામાં આવે છે, જેને લીધે			આમાગાર્ટી રપીનીંગ	૧
કેવી જાતના પરદેશી માલ સાથે પોતાને હુજી-			દેવામાં આવી છે. આ કં	
દાર કરવાની છં તે દેશી માલ બનાવનારને			રપીનર્સ ચલાવે છે, તેમ	
બગર પડી શકે.			છે ને ૧૨૮૮૦ મુલ	

નમુનાઓ જારાજર વર્ગમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે, તેનાં પત્રક તથા બને તેટલા આંક.

ધી ગોંગે ટાઈલ માર્ક ૨૧ જોડે ઓટ ફાઈ ગુન.

માલતી નામ	યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં કિંમત પર બજાવ	હિંદુસ્તાનમાં
	ટકામાં	ટકામાં
રેશમનો માલ	૩૫ થી ૬૦	૫
ખાંડ	૫૭ થી ૬૬	૫
તંબાકુ	૮૦ થી ૧૦૦	મફત
ઘડીઆળા	૪૦	૫
પીવાનો દારૂ	૭૦ થી ૧૫૦	
લકડકડ કામ	૨૦	૫
ઉન	૪૦	મફત
ઉનનો માલ	૬૦	૫
ચોળા	૩૫ થી ૬૦	મફત
કાચનો માલ	૫૦ થી ૬૦	૫
સ્વાયચ્છિક પદાર્થ, તેલ, અને રોગાન	૩૦	૫ અને મફત
કાગળ અને તેનો માલ	૨૫	મફત
સૂતર	૩૩	મફત
બાન બાવના શાયનો માલ	૪૫	૫
ધાતુ અને તેનો માલ	૩૫ થી ૪૫	મફત
સૂતરના દોરા	૫૦	મફત

એકને લગતા ફેરલાક આંકડા.

અર્થાં ૪૩ વરસમાં આપણા દેશમાં બેકોની સ્થિતિ વિશે સ્ટેજ ખ્યાલ આપવા માટે નીચેના ટોકા અપવામાં આપ્યા છે

ઈલાકાની બેકો.

થાપણ તથા સીઝર્વ ખાતે

અનામત (ડીપોઝીટ).

	રૂ.	રૂ.
૧૮૭૦	૩,૬૧,૮૨,૦૦૦	૧૧,૮૨,૬૬,૦૦૦
૧૯૦૦	૫,૫૯,૬૧,૦૦૦	૧૫,૬૮,૮૦,૦૦૦
૧૯૧૩	૭,૪૮,૦૭,૦૦૦	૪૨,૩૭,૧૬,૦૦૦

એકસચેન્જ બેકો.

બેકોની સંખ્યા

થાપણ તથા
સીઝર્વ ખાતે

હિંદુસ્તાનમાં અનામત (ડીપોઝીટ)

૧૮૭૦	૩	૨૧,૮૪,૦૦૦	૫૨,૩૧,૦૦૦
૧૯૦૦	૮	૧,૫૭,૭૪,૦૦૦	૧૦,૫૦,૩૫,૦૦૦
૧૯૧૩	૧૨	૩,૭૮,૨૫,૦૦૦	૩૧,૦૩,૫૪,૦૦૦

દેશી બેંક-સ્ટેટ બેકો.

બેકોની સંખ્યા

થાપણ તથા સીઝર્વ ખાતે

અનામત (ડીપોઝીટ)

૧૮૭૦	૨	૧૧,૬૫,૦૦૦	૧૩,૬૫,૦૦૦
૧૯૦૦	૬	૧,૨૭,૭૨,૦૦૦	૮,૦૭,૫૨,૦૦૦
૧૯૧૪	૧૮	૩,૬૪,૨૭,૦૦૦	૨૦,૫૬,૧૬,૦૦૦

ફરનીયરના માટે કેન્સી ટ્રાઈબ્યુનો ચોટો જરૂર ક્યાં છે ?

COMMERCIAL INTELLIGENCE & STATISTICS.

વેપારી બાતમીઓ અને આંકડાઓ.

TARIFF VALUATION OF SUGAR.

ખાંડની જગાત વખતે આંકેલી કીંમત

♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

ખ. સ. ૧૯૧૧ ની સાલના કસ્ટમ સરકયુલર નંબર ૫ માં માં ઘડાવેલી રૂઢી પ્રમાણે ઇ. સ. ૧૯૧૬ માં ખાંડ ઉપર કેટલી જગાત થયે તે અદાજ કાઢવે સહેલો થઈ પડે તેવા હેતુથી આ કોષ્ટક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં પ્રથમ જાનેવારી માસ દરમિયાન કેટલી આયાત થઈ પડી હતી તે તથા કસ્ટમ હાઉસના રીટર્ન પ્રમાણે તેની એક હંદ્રવેટનો સરેરાશ શી કીંમત હતી તે આપવામાં આવ્યું છે, અને બીજા કોલમમાં વરસાની શરૂઆતથી આજ સુધી થયેલી કુલ આયાત તથા તેટલ વખત દરમિયાન તેનો સરેરાશ કીંમત શી રહી છે તે પણ આપેલું છે.

ખ. સ. ૧૯૧૬ ના જાનેવારી ૧૯૧૬ અક્ટોબરથી જાનેવારી
માસમાં થયેલી આયાત. ૧૯૧૬ સુધી થયેલી આયાત.

ખાંડની જાત	દર હંદ્રવેટની		દર હંદ્રવેટની	
	જથ્થો હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત. રૂ. આ.	જથ્થો. હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત રૂ. આ.
ખાંડ ગામડીવાળી પીટ જાતની	૪	૧૩-૧૨	૫૧૧	૧૬-૧૨
" " સુવાળી ચીનમાં				
સુધારેલી	૪૩,૩૫૮	૧૬-૪	૧,૧૧,૫૮૩	૧૬-૪
" " જાપાનમાંથી	૨૨,૨૮૫	૧૬-૦	૩૧,૭૧૬	૧૬-૦
" " સુવાળી ઇંગ્લેન્ડમાંથી	.....	.....	.....	.....
" " જાપાનની ૨૩ હથ				
રેટેન્ડની તથા				
ઉપરની	૪,૬૦,૫૭૧	૧૬-૧૨	૨૩,૭૫,૬૪૪	૧૫-૧૨
" " જાપાનની ૧૬ થી				
૨૨ હથ રેટેન્ડની	૨,૮૦,૩૪૧	૧૪-૮	૧૪,૫૩,૯૨૬	૧૪-૪
" " જાપાનની ૧૫ હથ				
રેટેન્ડની અને હલદી	.....	.....	.....	.....
" " મોરીગીયમની ૧૬ હથ				
રેટેન્ડની તથા ઉચી				
સાડી	૨૪,૬૫૨	૧૭-૪	૧,૩૮,૦૪૧	૧૬-૮

માર્કસેલ્સની રંગીન લાડીઓ સફાઈ હાર અને મજબુત.

JOINT-STOCK COMPANIES

જોઇન્ટ-સ્ટોક કંપનીઓ.

ઇ. મ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર મહિનામાં નીચેની જોઇન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં રજીસ્ટર થઇ હતી.

નામ અને જાત.	ટકાણું	હેતુ	ધાપણુ રૂ
જોષાર માટે.		"	
૧. મંકમેલ પ્રધર્સની કું. લીં.	મુંબઇ.	જોડેર ગાધક્રમ વિગેરે માટે.	૫,૨૫,૦૦૦
૨. વોલ્ટર બુશલ લીં.	કલકત્તા	અરમા વિગેરેની બનાવટ તથા ધંધા	૧૦૦,૦૦૦
૩. બંગાળ સ્ટીમ લોન્ડ્રી કું. લીં.	"	કપડા ધોવા તથા અસ્તરી કરવાનો ધંધો ચલાવવા.	૩૫,૦૦૦
૪. ધી મોટર એકરચેન્જ લીં.	"	મોટરકાર વિગેરેને લગતા કારખાના તથા અગ્રયાલી જોષાર કરવા.	૧૦૦,૦૦૦
૫. એપ્રીએન્ટલ કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ, વર્કસ લીં.	"	રસાયણો, દવાઓ તથા તેલો બનાવવાના કામ માટે.	૨૫,૦૦૦
પ્રીન્ટીંગ તથા સ્ટેશનરી.		વ્યાપારાર્થે કુલ ...	૭,૮૫,૦૦૦
૬. જાઇના પ્રેસ લીં.	"	છાપવાના કામ માટે.	૧૫,૦૦૦
રેલ્વે.			
૭. ધી કટબલ લાલા બહીર રેલ્વે કું. લીં.	"	કટબલથી લાલાબહીર સુધીની રેલ્વે લાઇન બાંધવા.	૧૦,૦૦,૦૦૦
ચાહ રોપવા વિગેરે માટે.			
૮. ધી ન્યુગ્રીબરી ટી કું. લીં.	"	ચાહ, કોફી રોપવા વિગેરે.	૫૦૦,૦૦૦
	એકંદર કુલ...	.....	૨૩૦૦,૦૦૦

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ડર્સ એન્ડ સીટ ફોર્ટ મુંબઇ.

SPINNING & WEAVING RETURNS.

સુતર અને સુતરાઉ કાપડના આંકડાઓ.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ ના હિસેબર માસમાં હિન્દુસ્તાનની મીલામાં નીચે પ્રમાણે સુતર તથા સુતરાઉ કાપડ બનાવવામાં આવ્યાં હતાં.

સુતર (રતલ)

બ્રિટીશ ઈન્ડિયા

મુંબઈ

મદ્રાસ

બંગાળ

સુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ

અન્નમેર મેવાડ

પંજાબ

દીલ્હી

મધ્યપ્રાંતો તથા ગિરાર

૧૯૧૪

૩,૪૧,૬૩,૪૬૨

૩૮,૫૭,૦૪૭

૨૮,૧૦,૭૨૩

(અ) ૪૮,૦૬,૪૬૧

(ક) .....

(ખ) ૫,૪૮,૮૦૬

(ગ) .....

૨૮,૬૪,૩૩૫

૧૯૧૫

૪,૩૩,૬૫,૪૩૪

૩૬,૩૩,૬૦૬

૨૭,૬૮,૬૨૦

૪૩,૮૫,૭૬૮

૨,૭૬,૦૩૬

૪,૩૮,૬૩૫

૨,૪૧,૭૦૬

૩૧,૩૪,૬૮૫

બ્રિટીશ ઈન્ડિયામાં કુલ

દેશી ગરબો

૪,૬૦,૮૦,૮૬૪

૫,૧૮,૨૬,૦૪૭

કુલ ... ૪,૬૬,૨૫,૪૧૪

૫,૮૫,૬૪,૫૨૦

૩૫,૨૮,૦૬૨

૫,૫૭,૫૬,૬૦૩

કાપડ

બ્રિટીશ ઈન્ડિયા

મુંબઈ

મદ્રાસ

બંગાળ

સુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ

પંજાબ

મધ્ય પ્રાંતો અને ગિરાર

અન્નમેર મેવાડ

દીલ્હી

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

૧૯૧૪

૨,૩૭,૧૩,૬૩૬

૬,૮૧,૬૬,૫૮૬

૮,૫૩,૮૨૪

૩૨,૫૧,૪૨૫

૫૭,૪૩૧

૨,૮૬,૩૩૦

૧૨,૫૫,૬૦૬

૪૩,૧૬,૪૩૬

૪૬,૬૮૫

૧,૪૪,૦૬૦

૧૧,૦૬,૬૧૬

૪૧,૮૩,૪૪૫

ક. ....

જ. ....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

૧૯૧૫

૩,૧૪,૪૧,૪૮૮

૧૨,૬૪,૭૫,૦૨૮

૧૦,૧૮,૪૭૧

૨૬,૪૩,૬૮૧

૨,૭૨,૦૮૩

૧૩,૬૫,૧૪૫

૧૧,૬૫,૦૨૩

૩૭,૪૪,૭૩૫

૬૭,૧૬૩

૩,૦૫,૬૬૭

૧૪,૨૫,૫૮૪

૫૧,૬૫,૧૫૮

૧,૦૪,૬૮૬

૪,૬૩,૪૧૦

૨,૬૨૮

૫,૨૫૨

બ્રિટીશ હિન્દુસ્તાનમાં કુલ

દેશી ગરબો

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

રતલ

વાર

૨,૭૦,૩૩,૨૬૮

૧૧,૦૩,૫૪,૨૮૫

૧૨,૬૬,૧૫૭

૪૭,૦૩,૧૦૮

૨,૮૩,૦૨,૪૫૫

૧૧,૫૦,૫૭,૩૬૩

.....

.....

.....

.....

.....

.....

૩,૫૫,૫૭,૧૫૬

૧૪,૮૫,૨૮,૦૭૬

૨૦,૦૦,૬૫૪

૭૫,૭૭,૩૮૪

૩,૭૫,૫૮,૧૧૩

૧૫,૧૧,૦૫,૪૬૦

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(અ) અન્નમેર મેવાડના આંકડા એમાં આવી નથી

(ક) આના આંકડા સુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝના આંકડામાં આવ્યા છે.

(ખ) દીલ્હીના આંકડા એમાં આવી નથી

(ગ) પંજાબના આંકડામાં આના આંકડા આવ્યા છે

દેશી પોલીસ કરેલા રેગલ ટાઇ ખરીદ કરવા ક્યાં જશે ?

IMPORT OF COTTON YARN.

સુતરની આયાત.

ઈ. સ. ૧૯૧૬ ના બનેવારી મહિનામાં બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં પરદેશથી નબર ૩૧ તથા તેથી ઉંચા નબરનું સુતર નીચે પ્રમાણે આયાત થયું હતું.

બત અન નબર.	બ માળા.	મુ બર્ડ	સિ ધ.	મદ્રાસ.	બમ્બી.	ટોટલ
મ્યુલ ઍન્ડ વોટર નં. ૩૧ થી ૪૦	પાઉન્ડઝ. ૨,૭૬,૬૮૦	પાઉન્ડઝ ૨,૨૭,૪૬૧	પાઉન્ડઝ ૪૬,૦૦૦	પાઉન્ડઝ. ૪૨,૫૦૦	પાઉન્ડઝ ૨,૦૦૦	પાઉન્ડઝ. ૫,૬૪,૬૩૧
નં. ૪૧ થી ૫૦.	૪૭,૬૧૬	૮૬,૩૪૦	૫૦૦	૬૩,૦૩૦	.....	૧,૬૫,૪૮૬
નં. ૫૦ થી ઉપર	૧,૧૫,૬૦૬	૬૦,૬૫૬	૨,૧૦૦	૩૬,૦૭૫	...	૨,૧૮,૪૬૦
ઍરોન્ડ, રેડ અન બીના રંગોવાળું નં. ૩૧ થી ૪૦.	૩,૦૮,૨૬૬	૮૩,૬૭૪	૧,૨૬,૫૦૩	૩,૮૬,૮૭૭	૨૬,૭૦૦	૬,૪૧,૩૫૦
ન ૪૧ થી ૫૦	૨,૬૨૫	૧૭,૪૫૦	...	૪૨,૮૦૦	૧૬,૧૮૫	૭૬,૦૬૦
નં. ૫૦ થી ઉપર	૬,૫૦૦	૨,૬૫૦	.....	૪૫,૬૦૦	૧૦,૫૦૦	૬૮,૫૫૦
ટોટલ	૭,૬૦,૬૪૬	૪,૭૬,૮૨૧	૧,૭૮,૫૦૩	૬,૨૩,૧૮૨	૫૮,૩૮૫	૧૮,૮૭,૮૩૭

COMPARATIVE STATEMENT OF TRAFFIC AT THE
PORT TRUST WAREHOUSES FOR THE
MONTH OF FEBRUARY 1916.

ઈ. સ. ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી માસ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટની વેરહાઉસીઝમાંના
વેપારને લગતા સરખામણી કરનારા આંકડા.

	૧૯૧૬ ના તા ૩૧ મી બનેવારી ને દિને સ્ટોક	૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરીમાં થયેલી કીલીવરી	૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરીની ૨૬ મી તારીખે સ્ટોક	૧૯૧૫ ની ૨૮મી ડીસેમ્બર ને દિને સ્ટોક
રૂના કાપડની ગાસડી	૩૭,૪૬૨	૫,૭૩૩	૩૭,૪૨૭	૫૮,૫૭૦
પેટી	૩૧,૦૬૮	૧૨,૬૪૭	૩૭,૨૬૬	૬૭,૭૭૮
રેશમ તથા ઉત્તની પીમચુડા ગાસડી	૩૮૪	૮૫	૩૮૧	૬૭૮
રેશમ તથા ઉત્તની પેટી	૧,૦૦૧	૧,૮૪૧	૧,૦૨૦	૨,૪૩૦
ટવીસ્ટ અને યાન (સુતરાઉના) પેકેજીઝ	૫,૬૬૫	૨,૬૩૦	૫,૭૪૮	૬,૫૫૧
રેશમ તથા ઉત્તના પેકેજીઝ	૩,૨૧૫	૬૬૧	૩,૦૬૮	૧,૮૨૧
ગાળાના ટન	૩,૩૫૨	૮૨	૩,૨૭૦	૩,૬૮૧
પીત્તના ટન	૧,૫૨૩	૨૭	૧,૪૬૮	૨,૬૦૭

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેઝ સ્ટ્રીટ ફોટ મુબાઇ.

SEA-BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૬૦ સં ૧૯૧૬ ના જાનેવારી માસમાં થયેલી આયાત અને નિકાશ નીચે પ્રમાણે હતી.

ચીજનું નામ.	Imports.	આયાત.
	૧૯૧૫ માં	૧૯૧૬ માં
	રૂ.	રૂ.
જીવંત જાતો ...	૧૧,૦૧,૫૬૫	૪,૧૩,૪૨૦
દારૂગોળો હથિયાર વિગેરે ...	૨,૮૯,૬૨૧	૩,૭૦,૬૦૦
જાપેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે ...	૪,૧૩,૫૩૭	૩,૬૮,૫૨૦
જુદાસ ચાને શુદ્ધ ...	૨,૪૪,૦૨૭	૩,૦૬,૮૫૬
ઘર ધોંધવાનો સામાન ...	૮,૭૩,૪૬૪	૭,૦૪,૪૫૨
ચીણુબત્તી ...	૨૩,૧૪૦	૪૩,૭૪૭
રેલ્વે ગાડાં સિવાયની ગાડીઓ ...	૧,૦૧,૪૩૬	૮૨,૮૦૨
રમાયણિક પદાર્થો ...	૬,૨૭,૮૮૭	૧૧,૦૫,૫૭૫
ધડીયાળો ...	૬૬,૦૮૪	૧,૦૦,૦૧૩
કોલસા ...	૮,૬૪,૪૭૬	૧,૫૦,૪૨૭
કૌંદી ...	૬૧,૮૬૫	૧,૬૧૨
ઢાંચો (ચીંટની) ...	૩,૮૨૨	૩,૦૬૭
દોરડાં ...	૧,૦૦,૪૩૫	૧,૧૩,૬૭૧
કંઠલરી (કાપકાપ કરવાનાં હથિયાર) ...	૮૫,૮૪૪	૮૭,૮૨૬
સાઈકલો ...	૧,૬૬,૧૬૭	૨,૩૩,૨૬૫
કપડાં ...	૨,૦૫,૮૨૨	૨,૧૬,૧૩૧
ખીંટી જાતની દવા મળી કુલ ...	૬,૭૦,૮૮૪	૧૦,૦૬,૩૩૦
લુગડાં રંગવાની ચીજો ...	૧,૦૬,૬૬૦	૧,૬૮,૪૭૬
કંઠાકાં ...	૩૦,૧૦૨	૧૨,૦૪૧
ફરનીચર ...	૧,૦૬,૬૨૧	૧,૭૮,૩૨૭
ઝાંચનો સામાન ...	૬,૧૭,૩૮૦	૧૦,૭૬,૬૬૦
ચોખા ...	૨,૫૫,૨૮૫	૨,૮૫,૨૧૦
પર્ક ...	૩૬,૩૦૦	.....
પર્કનો લોટ ...	૧,૦૧,૨૭૦	૪૩૦
હાર્ડવેર ...	૧૬,૦૦,૧૦૨	૨૨,૫૬,૪૨૦
ધુપ ...	૩,૪૦૪	૪૨,૫૫૬
ચામડાં જિન કેળવાયલાં ...	૧,૦૬,૭૨૮	૧,૬૭,૩૮૫
દલિદ્દીચીટ્ટીને લગતાં હથિયારો ...	૫,૭૩,૪૮૫	૬,૭૨,૬૬૦
સૂતીત વિગેરેને લગતાં હથિયારો કુલ ...	૮,૮૩,૮૮૩	૧૧,૫૨,૫૭૫
ધીંદાં ...	૧,૪૮,૭૫૧	૨,૦૪,૬૬૩
અવેશત ...	૨૬,૧૪૨	૧,૧૫,૬૪૫

ગેરેલીક ચીજોનાં સારી યોગ્યન ગમશે કે ?

	૧૯૧૫	૧૯૧૬
કેળાવાએવાં સામગ્રી...	૧,૯૯,૪૪૯	૨,૭૪,૮૦૫
ઠાકું ...	૧૩,૨૪,૧૨૭	૧૫,૪૪,૪૨૫
મશીનરી અને મીઠા સ્ટોક્સ ...	૪૧,૦૧,૫૬૭	૩૬,૬૭,૨૨૦
દીવાસળી ...	૧૨,૬૦,૩૭૩	૧૩,૪૭,૬૪૮
પીત્તાળ ...	૬૨,૧૭૫	૨,૧૩,૬૮૪
ત્રાંચું ...	૬,૦૨,૪૧૦	૨,૪૧,૧૮૬
જર્મન સીલ્વર ...	૫૧,૧૦૨	૨,૬૨૫
લોહું ...	૧,૫૬,૫૨૪	૨,૬૦,૩૬૩
લોહું અને સ્ટીલ ...	૬૨,૮૨,૩૨૩	૬૩,૬૧,૩૬૬
સ્ટીલ ...	૩,૭૧,૬૮૦	૧૧,૦૭,૦૩૬
સીસું ...	૨,૧૧,૫૭૩	૩,૧૦,૧૮૬
ગોટર ગાડીઓ અને સાઇકલો ...	૮,૫૭,૬૪૨	૧૦,૫૧,૬૬૫
કેચેમીન તેલ ...	૩૫,૬૬,૭૮૩	૪૫,૪૫,૨૩૩
અળસીયું તેલ ...	૬૨,૮૪૭	૨૦,૬૭૬
ળીછા બતનાં તેલો મળી કુલ ..	૫૧,૮૨,૮૬૨	૫૭,૫૦,૫૬૬
રંગ રોગાન વિગેરે	૫,૬૨,૬૮૨	૬,૦૪,૮૦૩
ઢાગળો ...	૮,૬૧,૫૧૬	૧૪,૩૬,૮૭૪
રેલ્વે ગાડીઓ તથા સામાન મળી કુલ...	૬૩,૬૭,૨૭૨	૨૩,૦૫,૬૩૧
મીઠું ...	૧,૭૬,૧૮૦	૧૩,૭૭,૧૧૬
સાણું ...	૭,૧૫,૭૬૭	૬,૭૧,૭૦૨
સોંપારી ...	૧૨,૦૨,૨૮૪	૧૦,૬૧,૬૭૭
તેલનો કુલ ...	૧૮,૩૩,૫૦૭	૧૮,૬૩,૪૬૬
સ્ટેશનરી ...	૩,૭૬,૩૦૩	૫,૫૩,૬૨૬
ખાંડ ...	૭૦,૪૦,૩૦૫	૧,૩૦,૪૩,૮૭૩
સુતર કાચું ...	૧,૬૭૦	૧,૩૫,૪૦૪
ટવીસ્ટ અને યાર્ન ...	૧૮,૧૧,૬૪૦	૨૮,૮૬,૫૪૦
વગર ઘેએલાં પીસ શુદ્ધ ...	૧,૫૩,૩૩,૪૪૬	૧,૫૭,૧૨,૬૧૭
ઘેએલાં પીસ શુદ્ધ...	૮૧,૨૬,૨૮૬	૧,૦૦,૨૪,૪૪૫
રંગીન અને છાપેલાં પીસ શુદ્ધ ...	૭૧,૬૫,૮૮૫	૬૦,૬૫,૦૬૨
શીનવાના ઢોશ ..	૧,૬૦,૨૦૬	૩,૭૦,૦૬૩
સુતર અડધર ...	૩,૩૬,૭૨,૩૭૦	૩,૬૭,૫૧,૮૮૧
રેશમ કાચું ...	૧૦,૮૪,૬૦૭	૬,૦૦,૭૭૭
રેશમના પીસ શુદ્ધ...	૮,૬૫,૦૪૬	૧૬,૫૨,૪૮૦
કાચું ઉન ...	૨,૧૨,૬૮૪	૨,૭૫,૩૩૦
હોઝીઅરી ...	૬૪૨,૮૫૦	૮૧,૧૨૬
ઉનના પીસ શુદ્ધ ...	૪,૬૧,૧૧૬	૫,૧૬,૨૨૬
ઉન કુલ ...	૬,૬૬,૪૦૪	૧૦,૬૪,૨૬૩
તંબાકું ...	૬,૪૭,૧૬૨	૮,૫૬,૦૪૬

પી બોમ્બે ટાઇલ માર્કેટ રી બેંક સીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

				૧૯૧૫	૧૯૧૬
				રૂ.	રૂ.
લાકડા	...	...	...	૮,૪૫,૬૭૩	૬,૦૧,૭૬૬
રમકડા	...	...	...	૧,૫૨,૬૭૯	૩,૮૬,૬૪૧
છત્રીઓ	...	...	...	૧,૦૮,૧૪૩	૭૨,૮૪૭
છત્રીઓનો સામાન	...	..	...	૧,૨૭,૪૭૮	૧,૬૬,૨૦૩

કુલે આયાત ... ૧૦,૦૫,૯૩,૮૧૨ ૧૧,૭૭,૮૭,૭૦૫
Exports. નિકાશ.

ચીજોનું નામ,

				૧૯૧૫-૩૧.	૧૯૧૬-૩૧.
રૂપતાં જનાવરો	...	...	...	૭૭,૫૬૬	૨,૦૬,૧૭૩
ખસ કરવા માટે રેસા	...	...	...	૭૨,૬૬૪	૨૨,૭,૨૦
મીણગત્રી	...	...	...	૧,૩૬,૩૮૨	૨,૩૫,૫૭૪
સોલ્ટ પીટર	...	...	...	૩,૧૦,૬૦૮	૪,૪૭,૧૮૪
કોલસા ..	...	...	...	૬,૪૭,૪૪૨	૫,૭૬,૪૩૩
દાંડી	...	...	...	૧૨,૬૨,૨૬૬	૨,૭૬,૨૪૧
દાંડી, (સોલ્ટી)	..	...	...	૬,૪૨૨	૧૧૦
દોળાં ...	...	...	..	૧૦,૬૨,૧૪૪	૧,૬૪,૬૮૫
દવાઓ ...	...	...	...	૧,૧૮,૬૮૨	૨,૪૧,૬૩૬
ગળી	...	...	...	૩૪,૬૬,૨૮૦	૪૨,૫૨,૬૪૧
હરણં બેથં	...	...	...	૨,૪૫,૧૫૨	૫,૨૫,૬૫૮
હુગાં, આમણં રંગવાની ચીજો કુલ..	...	...	...	૩૭,૮૬,૬૦૪	૪૬,૭૬,૬૭૭
કાળ ને શાક	...	...	...	૫,૮૮,૮૫૭	૫,૨૬,૬૧૪
હાંચર ...	...	...	...	૧,૬૩,૩૬૬	૧,૦૦,૫૭૩
ચોખા ...	...	...	...	૬૨,૪૫,૬૬૬	૧,૧૪,૫૧,૬૦૨
ઘઉંની સરકારી ચકત	...	...	...	.....	.....
કુલ ઘઉં ...	...	...	...	૩૬,૭૫,૮૪૨	૫૮,૪૭૩
ઘઉંનો લોટ	...	...	...	૮,૭૭,૭૦૪	૧૬,૧૬,૬૮૩
મીણ બતનો દાણો	...	...	...	૧૬,૬૭,૦૬૭	૩૦,૧૭,૨૫૫
વગર કેળવાયલાં આમણં	...	...	...	૪૪,૩૦,૩૦૧	૧,૦૪,૩૪,૧૫૭
લાખ ...	...	...	..	૧૦,૫૪,૪૩૦	૧૩,૧૧,૦૪૮
કેળવાયલા આમણ	...	...	...	૩૩,૨૮,૫૧૪	૫૦,૭૨,૪૨૧
દારૂ	...	...	...	૧૦૩	૧૭,૪૮૧
રણર	...	...	...	૧૮,૪૧,૫૩૭	૧૩,૧૭,૧૮૪
ખાતર	...	...	...	૩૬૬,૫૧૩	૪,૫૪,૨૨૪
મેગેનીઝ	...	...	...	૪,૫૫,૩૧૨	૫,૦૫,૫૧૨
લોહ અને સ્ટીલ	...	...	...	૬૨,૦૮૮	૨,૮૩,૧૨૧
ધાતુ કુલ	...	...	...	૬,૭૭,૧૦૧	૧૬,૫૬,૨૩૭
મીઠુ	...	...	...	૨૧,૧૭૬	૨૪,૧૭૬
ગાળરખ	...	...	...	૬૧,૭૮૦	૧,૩૩,૩૨૨
સીવેલ	...	...	..	૬૭,૬૫૬	૨,૪૬,૩૦૧
કેપરલ	...	...	...	૮,૨૦,૩૫૮	૨,૧૨,૫૫૩

મેટ્રીક મીલીગની સારી હીજાઈન ગમશે કે ?

	૧૯૧૫	૧૯૧૬
૩.	૩.	૩.
આળસીયું તેલ	૧૫,૧૩૭	૨૬,૭૩૦
ખીજી બાવનાં તેલો મળી કુલ	૧૩,૮૫,૬૬૫	૧૦,૮૦,૪૧૨
ખોળ	૬,૧૭,૬૮૭	૧૦,૪૩,૪૩૩
અપ્રીત	૧૪,૧૬,૪૧૫	૧૪,૮૭,૭૫૦
ધી	૨,૩૦,૨૦૬	૨,૮૭,૧૬૨
દીવેલી	૨,૮૦,૫૬૬	૧૨,૩૬,૬૭૭
ટોપરાં	૧૧,૭૬,૨૬૨	૭૩,૭૧૪
કપાસીયા	૨,૫૩,૬૬૫	૫,૬૮,૫૬૩
ભોંધર્મીંગ	૬,૬૧,૩૦૦	૩૧,૬૭,૫૬૩
અળસી	૨૬,૧૩,૪૫૭	૨૪,૬૨,૬૨૦
ખસખસ	૮,૭૫૭	૭૩૭
સરસપ	૧,૬૬,૭૬૭	૧૬,૪૭,૧૬૬
તાલ	૩,૫૭,૫૪૩	૭૪,૬૭૪
તેલનો	૬,૩૨,૩૫૮	૩,૨૦,૬૪૬
ખાંડ	૮૩,૪૫૫	૧,૧૫,૮૭૫
ચા	૧,૨૦,૭૮,૩૪૫	૧,૩૬,૨૮,૮૬૩
કાચું રૂ	૧,૩૧,૬૫,૨૨૮	૧,૭૪,૪૨,૨૮૪
ટવીરટ અને ધાર્ન	૪૮,૩૫,૪૨૭	૪૨,૫૧,૪૭૦
રૂમાલ અને શાલો	૧,૨૭,૭૦૦	૨,૨૫,૫૪૪
પીસ શુકલ	૧૩,૮૩,૧૩૬	૨૦,૬૫,૨૬૫
શણ	૭,૬૨,૫૪૩	૧,૧૬૦
જથુટ કાચું	૧,૨૩,૬૨,૧૬૨	૭,૪૬,૩૫૬
ટવીરટ અને ધાર્ન	.....	૧,૧૩,૭૬,૧૨૧
ગની બેગલ	૭૨,૬૪,૬૩૬	૨૨,૦૧૬
ગુણુપાટ	૮૦,૨૬,૪૧૬	૧,૨૬,૨૧,૧૭૨
રેશમ (કાચું)	૬,૧૬૩	૧,૨૭,૬૦,૪૨૨
રેશમ કુલ	૧૫,૦૬૬	૨,૪૦,૮૧૪
ઉન કાચું	૧૬,૩૬,૮૧૫	૨,૬૩,૧૫૪
ઉત્તની ધાળલીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૭૫,૨૭૪	૨૬,૦૨,૩૬૬
તાંબાકુ, ખીડી વિગેરે	૩,૧૫,૪૪૫	૧,૧૮,૪૮૨
લાકડાં, પાટીયાં વિગેરે	૪,૬૭,૧૬૬	૩,૨૪,૩૪૫
હિંદુસ્તાનમાંથી ઘચેલી કંલે નિકાશ } સરકારી ઘઉંની નિકાશ સાથે. }	૧૧,૨૮,૪૪,૬૩૭	૧૪,૧૭,૦૩,૨૪૨
હિંદુસ્તાનમાંથી ઘચેલી કુલ નિકાશ } ઘઉંની સરકારી નિકાશ સાથે. }	.....	૧૪,૧૭,૦૩,૨૪૨

(૭)

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્કેટ રી બેંક ઓફ ફોર્ટ મુંબઈ

IMPORTS & EXPORTS OF GOLD & SILVER.

સોના રૂપાની આયાત અને નિકાશના આંકડા.

ઈ. સ. ૧૯૧૬ ના જાનેવારી મહિનામાં થયેલી સોના રૂપાની આયાત અને નિકાશના આંકડા નીચે આપ્યા છે:—

IMPORTS OF GOLD સોનાની આયાત.

દેશનું નામ.		૧૯૧૫ રૂ.	૧૯૧૬ રૂ.
બંગાળ	...	૫,૦૬,૨૫૨	૭,૬૨,૪૭૦
મુંબઈ	{ ખાનગી ...	૨૬,૩૪,૬૩૯	૩૨,૧૭,૯૧૬
	{ સરકારી ...	૧૫	.....
સિંધ	...	૩,૦૦૦	.....
મદ્રાસ	...	.....	.....
બર્મા	...	૬,૨૫૦	૨૪,૧૦૦
કુલ	{ ખાનગી ...	૩૧,૫૦,૪૪૧	૪૦,૦૪,૪૮૬
	{ સરકારી ...	૧૫	.....

EXPORTS OF GOLD.

સોનાની નિકાશ.

બંગાળ	...	૩,૧૬૪	૫,૬૮,૬૭૮
મુંબઈ	{ ખાનગી ...	૨,૩૭,૨૬૩	૭,૧૫,૦૧૬
	{ સરકારી ...	.....	.....
સિંધ	...	.....	.....
મદ્રાસ	...	૮૧૨	૧૨૦
બર્મા	...	.....	.....
કુલ	{ ખાનગી ...	૨,૪૧,૨૭૬	૧૩,૦૪,૧૧૭
	{ સરકારી ...	.....	.....

IMPORTS OF SILVER.

રૂપાની નિકાશ.

બંગાળ	{ ખાનગી ...	૧૨,૩૩,૬૭૦	૩૧,૦૬,૫૬૮
	{ સરકારી ...	.....	.....
મુંબઈ	{ ખાનગી ...	૯૫,૬૬,૬૮૮	૩૫,૬૬,૨૬૨
	{ સરકારી ...	૧,૬૨,૬૨૦	.....
સિંધ	{ ખાનગી ...	૧,૧૬,૮૮૩	૬૩,૦૬૫
	{ સરકારી ...	.....	૧,૫૦,૦૦૦
મદ્રાસ	...	૧,૨૮,૩૩૨	૨,૪૫૫
બર્મા	...	૩૫	૧૪૬
કુલ	{ ખાનગી ...	૧,૧૦,૭૮,૬૦૮	૬૭,૬૮,૫૨૬
	{ સરકારી ...	૧,૬૨,૬૨૦	૧,૫૦,૦૦૦

EXPORTS OF SILVER.

રૂપાની આયાત

બંગાળ	{ ખાનગી ...	૩૪,૧૧૦	૧,૫૮,૪૫૬
	{ સરકારી ...	૩,૦૦,૦૦૦	.....
મુંબઈ	{ ખાનગી ...	૨,૧૫,૦૦૩	૪,૦૧,૫૦૦
	{ સરકારી ...	૧૦,૦૦,૦૦૦	૬,૦૦,૦૦૦
સિંધ	{ ખાનગી ...	૧,૮૮૨	.....
	{ સરકારી ...	૩,૨૦૦	.....
મદ્રાસ	...	૧૦,૦૦૦	૪૪,૦૦૦
બર્મા	...	૫૨,૦૦૦	૨૭,૦૦૦
કુલ	{ ખાનગી ...	૩,૧૨,૬૬૫	૬,૩૧,૬૫૬
	{ સરકારી ...	૧૩,૦૩,૨૦૦	૬,૦૦,૦૦૦

મેટેલીક રીલીઅન્સ સારી રીતે જાણવું જોઈ

IMPORTS OF SUGAR.

પરદેશી ખાંડની આયાત.

ઇ. સ. ૧૯૧૬ ના જાનેવારી માસમાં હિંદુસ્તાનમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઇ હતી.

જો દેશોમાંથી આયાત થઇ હોય તેનું નામ.	૧૯૧૫	૧૯૧૬
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
મુનાઇટેડ કીંગડમ	૨૭	૧,૨૦૫
અર્જેન્ટી	.....	.....
હૉલેન્ડ	.....	.....
બેલજીયમ	.....	.....
ફ્રાન્સ	.....	.....
આસ્ટ્રીયા હંગેરી	૩૫	.....
સ્વેડેન સેટલમેન્ટસ.	૨,૩૬૧	૨,૬૭૫
જાપાન	૪,૨૪,૨૬૫	૭,૩૮,૩૬૧
ચીન	૭,૫૮૧	૪૩,૬૦૦
જાપાન	.....	૨૨,૨૮૫
મુનાઇટેડ કીંગડમ	.....	૫૫૨
ઇટલિ	૮૧,૬૮૭	૨૪,૬૫૨
ગ્રીસ	.....	.....
રોટ્ટેરડામ	.....	.....
સાઉથ અમેરિકા	૪૪	૨૦
આસ્ટ્રીયા	૧	૪
અન્ય દેશો	.....	.....
કુલ—	૫,૧૬,૩૬૧	૮,૩૩,૬૫૪

બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઇ હતી.

નામ.	૧૯૧૫		૧૯૧૬		૧૯૧૭	
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
બંગાળ	૩૫	૪	૧,૬૬,૧૮૪	૩,૦૮,૭૫૦	૧,૬૬,૨૧૬	૩,૦૮,૭૫૪
મુગલ	...	...	૧,૨૧,૦૦૬	૨,૮૦,૮૦૧	૧,૨૧,૦૦૬	૨,૮૦,૮૦૧
સિંધ	...	...	૧,૩૬,૬૧૩	૧,૩૬,૫૪૫	૧,૩૬,૬૧૩	૧,૩૬,૬૧૩
મદ્રાસ	...	...	૨૬,૬૮૬	૩૦,૩૬૬	૨૬,૬૮૬	૩૦,૩૬૬
અમી	...	...	૩૨,૫૩૧	૭૩,૧૫૮	૩૨,૫૩૧	૭૩,૧૫૮
કુલ	૩૫	૪	૫,૧૬,૩૬૧	૮,૩૩,૬૫૦	૫,૧૬,૩૬૧	૮,૩૩,૬૫૪

પી એચ સેલ્સ અર્ટ રી નેટ ચીટ ફોર્મ પ્રમાણે.

NEW PATENTS.

નવાં પેટેન્ટા.

કલકત્તાની પેટંટ એજન્સીમાં નવી શોધો માટે પેટેન્ટ મેળવવા તા. ૦ ૨૬ ફેબ્રુઆરી સુધી નીચે મુજબ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી.

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
એચ. અલાદીન અને એસ એ અલીઝ.	સુધારેલું તાલું-
એ. એ. શેકમાન.	પેટ્રોલ અથવા એવા ધીબા ઉઠી બાથ તેવા પદાર્થો ભરવાના વાસણને બંધ કરવાની યુક્તિ માટે
મીસીસ એમ. જે. લેમન.	Automatic Sanitary Pan અને સંકા-સનો ફેલશ.
ડા. યુ. એચ. સીલક અને સી. ફીટ્ઝ જર્વેક.	તંબુનાં દોરડાં, વિ. ને સંબંધિત રાખવાની યુક્તિ.
ધી. હેમ્પકન કલોનકરી કોપર માર્શલ લીમીટેડ.	અસ યનાવવાના ચંત્રમાં સુધારો.
ડા. યુ. જે. ગ્રીવસો અને એ. પી. સાય-મન્ડસ	પરખનો લગતો સુધારો.
બી. મી. રોલ્ડાન્સન.	પોતાની મેળે બંધ થઈ શકે એવી તાળાની યુક્તિ.
જે. હાર્થીબ્જ.	શાળમાં સુધારો.
કંચરદાસ વર્મા.	તેલ કાઢવાની ચાકી.
સી. જે. રોલ્ડ અને ટી. એચ. વેળ.	નવુ, સુધારેલું પેકીંગ કેસ.
જે. બ્રીકી.	ચંપ, મોટર વિ. ય ત્રામાં સુધારો.

ઉચ્ચ પોલીસીરેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા કૃપા જરો?

અરજી કરવાનું નામ.	શા માટે.
જે. ટી. એસ. રથુઓ.	પેતાની મેળે કુટતાં હથિઆરામાં દ્રીગતું યંત્ર
જી. નોટ.	એમીટીલીન (Acetelyne) ગ્યાસ કાઢવામાં સુધારો.
એ. કેવન	બક્સમાં સુધારો.
બી. કે. ગુપ્તા.	ખારી, ખારણાં, વિગેરેને એક સાથમાં બે બોલ્ટ દેવાય એવી યુક્તિ.
એવરેલ મેકએ લીમીટેડ	કાણાં ખાડવાનાં યંત્રમાં સુધારો.
ઇ. ડગલ્યુ મેરી	આમણ રંગવામાં સુધારો.
જી. કાલવર્ડ.	ફોર્માલ્ડી હાઇડ (Formaldehyd hyd) ની બનાવટમાં સુધારો.
ડગલ્યુ. યુલ્ટન.	સાંચાવાળી બાંદુકો વિગેરેને ને તાકીને જોવામાં સુધારો.
" "	રઈફલ વિ. ને તાકીને જોવામાં સુધારો.
જનરલ ઇલેક્ટ્રીક કંપની.	વારનાં દોરડાં યગર સીંગલ આવવાની યુક્તિમાં સુધારો.
પીટર ફ્રાંક અને સન્સ લીમીટેડ. અને એચ. ફ્રાંક.	લાઈટ રીફ્લેક્ટર્સ, શેડઝ, વેગીઝ વિ. તથા ફરેબ્રાજ, બી ત, છત વિગેરેની લાટી વિ. બનાવવામાં સુધારો.
અશર-વોકર લીમીટેડ અને સી. ઇ. સ્લેન.	છાપનારનાં ચેલર માટે resilient composition માં સુધારો.
માનેલાઈપ મશીન સીન્ડિકેટ લીમીટેડ.	multiplex composing machine માં સુધારો.

આરજી કરનારનું નામ.

શ્રી માટે.

ન્યુ ઇરા સાર્જન્ટ લીમીટેડ.

ફેલોશાપ્ટથી માટેર ખાતર ખતાવવાની ચુકિત-
માં સુધારો.

ઈ કમર.

ઘડીયાળના ચંદ્રમાં સુધારો.

ઈ. એ. ગામીટર.

હાથે ખાંધવાની ઘડીયાળ હાથપર ખરાખર,
મજબુત રાખવાની ચુકિત

એ એ ખસ.

ઠલાઈવાળાં પતરાંથી છાપરાં, ભીંત વિગેરે ને
ઢાંકવાની ચુકિત.

ફ્યુએલ, લીમીટેડ.

ધુમાડા વખતે આગ કરવા તથા ખાઈ-પ્રોડક્ટ
ઉડી જતી ચટકાવવા માટે કાર્બનવાળા
પદાર્થોને ડીસ્ટીલ કરવાના ચંદ્રમાં સુધારો

ને. હાર્મીબ

ચોંટાળા મજબૂત
ચુકિત

મશરૂઆત વર્ષ

શાખમાં સુધારો

સી ને. રોડઅ અને ટી એચ. વેબ.

તેલ કાઢવાની ચક્કી.

ને. ઝરીકી.

નવુ, સુધારેલું પેકીંગ ટે

ચંપ, મોટર લિ. ચગ્રામાં ફે

COMMERCIAL INTELLIGENCE.

વેપારી ખાતમી.

આ મથાળાં નીચે અગે બુદ્ધ બુદ્ધ દેશના કોન્સલો તરફથી તથા બીજા મુલકો તરફથી આવેલી ખાતમીઓ આપશું. અત્રેના કોઈ પણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈ પણ જાતની વેપારી બાબત સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પણ આ કાલમમાં દાખલ કરીશું.

ખબર મોકલનારનું નામ.	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	કઈ બાબતનો વેપાર કરવા માંગે છે તે.
મી ઇન્ડિઅન ટ્રેડ જર્નલ " ઇ. ૨૪૬	લંકનની એક વેદી.	વગર થેએલી, વગર સાફ કરેલી મુઠ કે આઈ (Ginger), જે હજાર બીઅર ના બરની હોવી જોઈએ તે નિકાશ કરનારાઓ જોડે પત્ર વ્યવહાર ચલાવવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૪૭	કાનડામાં મોન્ડ્રીઅલની એક વેદી.	લેધ આઈન્ડર્સ અને ઇલેક્ટ્રિક ડ્રીટસ નાં વેચાણ માટે આહત આપવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૪૮	રજપુતાનાની એક વેદી.	મંદીનાં પાત્તાં ખરીદનાર તથા પરદેશ ખાતે ચલાવનાર જોડે પત્ર વ્યવહાર કરવા માંગે છે.
ઇ. ૨૪૯	ફ્રાંસમાં પ્રોવેંસની એક વેદી.	ઓલીવ આઈલ વેચવા માટે આહત આપવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૦	ઇંગ્લાંડમાં બેન્ડર્સની એક વેદી	લીક થર્તા જેડીએટર્સ ટયુબ્સ, જોઇન્ટ્સ વિગેરે તેમાં ખાસ કરીને મોટરકાર જેડીએટર્સને સુધારવાને ખાસ દવા માટે એકલી આહત આપવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૧	પુણાનો એક અમલદાર.	લાલ સેન્ડર્સ (banders)નાં લાકડાં પુરા પાડનાર જોડે પત્ર વ્યવહાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૨	ઇંગ્લાંડની એક વેદી	એસીલીન લેમ્પ વેચવા માટે ખરીદનાર અથવા કમીશન એજન્ટ જોઈએ છે. આ આહત લાંબાં અનુભવના હાઈવેરના વેપારીઓ માટે છે.
" ઇ. ૨૫૩	મુંબાઈનો કારીગર.	Chrome ore મુનાઈટેડ ક્રોમીઝમ ખાતે ચલાવનાર જોડે પત્ર વ્યવહાર કરવા માંગે છે.

મી બોએ ટાઈલ માર્ટ ૨૧ બેક સ્ટ્રીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

ખજાર મોકલનારનું નામ	વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ.	ક'ંઈ ખાખતનો વેપાર કરવા માગે છે તે.
ઇ. ૨૫૪	ઇન્ડિયામાં સફેદની એક પેટી	દોરકાનાં પથરણાં, સાઢી વિગેરે પુરાં પાડનાર જેઠે તથા ગુથેલો અને ગાથેલો માલ બનાવનાર જેઠે પત્ર વ્યહવાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૬	ઇન્ડિયામાં કેરોની એક પેટી.	બાઝા, છપેલા, સુતરાઉ રૂમાલ બનાવનાર તથા પુરાં પાડનાર જેઠે પત્ર વ્યહવાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૬	રજપુતાનાની એક પેટી.	henna કે મેંદીના પાતરાં ખરીદનાર કે પરદેશ ચઢવનાર જેઠે પત્ર વ્યહવાર કરવા માંગે છે.
" ઇ. ૨૫૭	અપર આસામમાં ચા રોપનાર.	નાહોર (Nahor) નાં ડાકનાં બી ખરીદનાર જેઠે પત્ર વ્યહવાર કરવા માંગે છે.

જે ડેકાણે ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ લખ્યું તથી તે ડેકાણાની સઘળી ખાતમી આ માટે ચેમ્બરમાં જાતે મળવું અથવા પુછાવી જોવું.

ઉપરની ખાતમીઓમા જે ડેકાણે 'ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ' લખેલું છે તેના સંબંધમાં સ્પીકિંગ ટાયટલ્સ જનરલ આંદ્ર કોમર્શિયલ ઇન્ટેલીજન્સ, કલકત્તાને પુછાવી જોવું. (આ ચેમ્બરનું નામ તે કાગળમાં લખવું).

નોંધ.

"ધી ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ"ના નંબરની ખાતમીઓના સંબંધમાં તે ખાતમી સાગનાર પારી ચા પેટીએ બેંક ડેફરન્સ અથવા સારી ઓળખાણનું પત્ર મોકલવું પડશે તે શિવાય તેવી ખાતમીઓના જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

દેશી

વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક ટમ્બુ VOL. VIII. MAY 1916. No. 11 મે ૧૯૧૬. અંક ૧૧ મો.

અનુક્રમણિકા.

વિષય

પાનું.

૧ અધિપતિના નોંધ	૪૬૦
૨ સાલાર રવીકાર	૪૬૪
૩ વેપારી વિષયો	૪૬૬
(અ) અધિશક્તિના સિદ્ધાંતો	૪૬૮
(ક) ડાબા ધરના મીડિયમ વર્ગના વેપારીઓ અને રેલ્વે બોર્ડ તરફથી ચલેલી સમજૂતી	૪૭૨
૪ જહાઝ અને વેપાર સંબંધી બધું તાર-કાંદો જાહેરનામાં	૪૭૫
૫ ચેમ્બરનો વિકાસ	૪૭૮
૬ બીજા ચેમ્બરો	૪૮૭
૭ વેપારી ખબરો	૪૮૯
૮ વેપારી જાતનીઓ અને આંકડાઓ	૪૯૨

INDEX.

Subjects.

Page.

1. Editor's Study	460
2. Reviews	464
3. Commercial Subjects	469
(a) Elements of Political Economy	469
(b) The Railway Board and the Third and Intermediate Classes	472
4. War Notes and Notifications	475
5. Chamber's Section	478
6. Other Chambers	487
7. Commercial Notes	489
8. Commercial Intelligence and Statistics	492

EDITOR'S STUDY.

અધિપતિની નાંધ.

આજુ લગઇને લીધે સારા કાગળની અછત ને લીધે તેના ભાવમાં અસાધારણ વધારો થઇ ગયેલો હોવાથી આ માસિકના કાગળમાં પણ ફેરફાર કરવો પડ્યો છે. હમોને સંતોષ એટલોજ છે કે હાલ જે કાગળ વાપરવામાં આવે છે તે આપણા સ્વદેશી બનાવટના છે,

* * *

અમારામાં સ્થાનિક જે મોટાં બંધારી-મંડળોની વાર્ષિક સભા ભરાઇ હતી. તે વખતે તે મંડળોના ડીપોર્ટ બહાલ રાખવાની દરખાસ્તના ટેકામાં તે મંડળોના પ્રમુખ તથા ઉપ પ્રમુખ તથા સભ્યોએ કરેલાં ભાષણોમાં ગયા-સાલના વ્યાપારની દર્શાવવામાં આવેલી સ્થિતિ ઉપરાંત કરવામાં આવેલી વ્યાપારોપયોગી સુચનાઓ ધણી મનનીય છે.

* * *

ઝોન. મી. મનમોહનદાસ રામજીએ પીગ ગુડસ એસોસીએશનની મલામાં પ્રમુખપદેથી ભાષણ કરતાં જાપાને કરવા માટેની કાપડની હરીફાઇના સંબંધમાં જણાવ્યું હતું કે આગલે માલ લગઇને લીધે રૂના ભાવો ધીમે ધીમે ગયા હતાં તેના લાભ લઇ સસ્તા ભાવે રૂ. જાપાનીસોએ હાથ કરવાથી મોટાં પ્રમાણમાં આપણી મારકીટમાં સરને ભાવે કાપડ તેઓ લાવી શક્યા હતા. જાપાને અત્રે આવેલા માલનો મોટો ભાગ વિલાયતથી આવતાં કાપડની હરીફાઇ કરે નોંધે હતા. ભવિષ્યમાં જોવાનું

રહ્યું કે તે કેટલોક માલ સ્થાનિક મીટો બનતા માલની સાથે હરીફાઇમાં ઉતરે છે, તેમજ સુરોપથી આયાત થતા માલની સાથે તે કેટલી હરીફાઇ કરી શકે છે જાપાનમાં બધી મળીને સને ૧૯૧૫ સુધી રૂ. ૪૪૪૩ લુમે હતી, જ્યારે બ્રિટિશ્તાનમાં બધી મળીને ૧૦૮૦૦૯ લુમે હતી. જાપાને છેલ્લાં ત્રણ વરસોમાં નીચે પ્રમાણે અત્રે કાપડ મોકલ્યું હતું. ૧૯૧૨-૧૩ માં રૂ. કાપડ રૂ. ૫૫૫૪૧૩૩, ૧૯૧૩-૧૪ માં રૂ. ૬૮૦૮૧૮૮ અને ૧૯૧૫ માં રૂ. ૧૩૧૩૩૩૩૩ તુ' આપણા જંદરમાં આયાત કર્યું હતું.

* * *

હજી જાપાનની હરીફાઇ જોઇએ તેવી વધી નથી પણ આટલું તો નકી છે કે તે પોતાના પગપસારો વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં કરવા માલ કરતું જાય છે. ભવિષ્યમાં તે કેટલોક વધારો કરે છે તેમજ આધાર તેની આગમ વધવાની શકતી ઉપર રાખવામાં આવે છે. તે અમેરીકાથી પોતાના વહાણો મારફતે જરૂર હોય તો રૂ. લાવી શકે જાપાનીસ વ્યાપાર તેમજ બ્રિટિશ્તાનથી રૂ. શાવી રાશ્ત્રનાં તેવીજ રીતે મસ્તે ભાવે કરશે. લઇ લઇ શકે છે. વળી તેવાર કરેલું કાપડ પણ મસ્તે નોતરને ભાવે તે અત્રે લાવી શકે છે

* * *

ફરનીચરના માટે ફ્રેન્ચી ટાઇલ્સનો મોટો જથ્થો ક્યાં છે?

વળી જાપાનીસ સરકાર પોતાનાં કાપડ
જનાવવાનાં કારખાનાઓને
જાપાનીસ સરકાર મદદ કરે છે ત્યારેજ તેઓ
તરફથી મળતી નવાં જાતરોમાં પગપેસારો
મદદ કરી શકે છે અને હરી-
ફાઈમાં ફાવી શકે છે.
નાણાં સંગ્રહી જમી સંગવડ તેઓની સરકાર
તરફથી તેઓને બેંકો મારફત મળે તેવી
ગોઠવણ છે, જ્યારે જમી જાગતમાં તેનાથી
કેટલી રીતે અત્રે કામ લેવું પડે છે. ઇંગ્લંડનાં
કારખાનાવાળાઓને જાણવા કરવા જતાં અત્રેના
કારખાનાવાળાઓને ભોગે જાપાન, જરમની,
ઇટલી વગેરે દેશો પોતાનો વેપાર આ દેશમાં
વધારવામાં ફાવી જાય છે.

વળી જાપાન તેમજ જરમની પોતાની
બેંકો મારફતે નાણાંની
બેંક તરફથી સંગવડ પોતાના વેપારોએ
મળતી મદદ. માટે કરી શકે છે. દાખલા
તરીકે લગાઈ શરૂ થયા
પછી જ્યારે અત્રે રૂ જાતરમાં ગભરાટ થયો
ત્યારે જાપાનીસ બેંકે જાપાનીસ વેપારોએ
નેટવર્ક રૂ પરીક કરે તેટલા બધાને માટે નાણાંની
સંગવડ કરી આપી હતી, જ્યારે અત્રેના વેપારીઓ
ગભરાટમાં હતાં. આ તો જાણીતી વાત
છે કે નાણાંની ભોંટી સંગવડ હોય તો વેપાર
મોટા પ્રમાણમાં થઈ શકે છે પણ અ પછે જોયું
વે છીએ તેમ વેપારને સાધારણ વખતમાં બેંકો
મારફત જરમની વગેરે દેશો નાણાંની મદદ કરે
છે. આતું પરીણામ એ આવે છે કે તેવી સંગવડને
લીધે તે વેપારમાં વધારો કરી શકે છે. જ્યારે
લગાઈ ગરૂ થઈ ને પછી હુશમન જરમન પેટે-
ડીઓનો વડીલ જાંઘ કરવાને જે સરકારી
ખાતું જોલવામાં આવ્યું હતું તે ખાતાના
વડાએ મને જણાવ્યું હતું કે મોટી રકમના
માલનાં નાણાં વેપારીઓ પાસે અંગ ઉવાર
જરમન પેટેડીઓનાં નીકળતાં હતાં જ્યારે પર-
દેશી વેપારીઓ આવી રીતે છુટ્ટી નાણાંની
ધોરન કરે અને માત્ર અત્રેની વેપારી પેટે-

ડીની આંટ ઉપર મહીનાઓ સુધી આંગ ઉધાર
આપે ત્યારે અત્રેના વેપારીઓને સાધારણ રીતે
મોટું બાજ ભરવું પડે છે. સાધારણ રીતે
અત્રે દટકા વ્યાજનો દર હોય છે પણ મોસ-
મમાં તે વધીને આઠ અથવા નવ ટકા જેટલો
થાય છે, ત્યારે આપણી સરકાર પોતાનું કા-
લતું નાણું ઇંગ્લંડમાં જોઈને વ્યાજને દરે રોકે
છે. તે નાણું જે ચોક્કસ પ્રમાણમાં અત્રે પ્રેસી-
ડનસી બેંક મારફત રાકવામાં આવે તો ના-
ણાંનો વ્યાજનો દર ઘણો ઓછો રહે છે. વેપાર
કરવાને નાણાંની છુટ રહે અને તેથી દેશનો
વેપાર વધે અને પરદેશીઓ તેનો થોડો લાભ
લઈ શકે.

તુરના સંગ્રહમાં હાલ પડતી સઘવડ તથા
તેથી મળેલા અનુભવથી શીખી એક દેશી
સ્ટીમર કંપની ઉભી કરવાની આવશ્યકતા જણા-
વતાં ઉપ પ્રમુખ મી. ગોપાળજી વાલજી
સુંદરજીએ જણાવ્યું હતું કે આ સાહસ
સાથે ઉઠાવવામાં ઘણી મહેનત ઉઠાવવી
પડશે. પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણી
એસોસીએશન યુરોપ ખાતે માત્ર નીકાસ
કરનારા વેપારીઓની મંડળી માથે ચોક્કસ
શરતો કરે અને નીકાસનો માલ તે સંસ્થાએ
પાસેથી ચેન્જે અને તેવીજ રીતે કાપડ ઉપરાં-
તનો બીજો માલ ઇંગ્લાંડથી આવતા કરનારા
બીજા વેપારીઓને વીશ્વાસમાં લઈ સંતોષકારક
શરતે જે માલ ચડાવવા જોડવણ થાય તો હું
ધારૂ છું કે આપણે કોન્ટ્રેક્ટથી અથવા માલે-
ડીની સ્ટીમર ફ્રેઈટ શરૂએ, આ ઉપરાંત આ
સાહસમાં આપણા દેશના ગાહોડાં વેપારીઓની
સહાયતાની પણ જરૂર છે અને તેવા કેટલાકોએ
થોડાં વરસ પહેલાં સ્ટીમર કંપની ઉભી કરવા
ચોજના ઘડી હતી. તે ચોજનાના માલકો સાથે
મસલત કરી આપણે પરીણામ લાવવાની જરૂર
છે કારણકે તેમ નહીં થયે તો ભવીષ્યમાં તુરની
જાગતમાં આપણો વેપાર બીજાઓની દયાપર
રહેશે.

મીલ માલીકાની ઝંસોસિએશનની વાર્ષિક સભામાં મી. જહાંગીર ખમનજી પીટીટે આ શહેરના રૂના ઉદ્યોગની સ્થિતિ તથા વિગત વિષે ઘણીજ ઉપયોગી વિગત આપવામાં આવી હતી. ઉદ્દભવેલી આ ઉદ્યોગના માર્ગમાં લડાઇને લીધે ઉદ્દભવેલી મુશ્કેલીઓમાં કોલસાના જથ્થાની અછત વિષે તેઓએ ખાસ ધ્યાન દર્શાવ્યું હતું. મીલ મળુરોનાં ડોકરોઓને શીઘ્રજી આપવાની તથા મીલોના લગ્નમાં ચાલીઓ પાંધાવી આપવાની ખાસ આવશ્યકતા મી. પીટીટે જણાવી હતી. આ સવાલો પર આગળ ઘણીએ ચર્ચા ચલાવવામાં આવી છે પણ હવે એ સંબંધમાં કંઈ પણ કરવામાં આવ્યું નથી એમ તેઓ તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું. મીલ મળુરોની વાર્ષિક સ્થિતિ, તેઓને શીર વધી પડેલાં કરજો સંબંધી ગણતરી કરતાં મી. પીટીટ તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે રૂ ૨૧ લાખ જેટલી રકમ દર વર્ષે મીલ મળુરો તરફથી મારવાડીઓને વ્યાજ તરીકે આપી દેવામાં આવે છે આ દેશના આના અગ્રગણ્ય ઉદ્યોગના સંબંધમાં તથા મુંબઈ જેવા શહેરમાં મળુરોની આર્થિક સ્થિતિ આવી રહે એ ઉદ્યોગના લાગતા વળગતાઓ માટે ટપકાપાત છે એવું જણાવી તેઓએ મીલ મળુરોની આર્થિક સ્થિતિ મુધે એવા યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવે એવી આવશ્યકતા જણાવી હતી.

* * *

હિંદી માલો જનાવવાની રીત સંબંધી વિવચન કરતા તેઓએ દિલ્લીની જતાવી જણાવ્યું હતું કે આપણા દેશી લોકો એક બીજાની તરાહ તથા કવોલીટીની નકલ કરવા બહુ આતુર હોય છે. આપણા મુખ્ય નેમા પેસા કમાવાને હોય છે તથા ખર્ચ કમી કરવા તથા બીજાની સાથે હરીફાઈમાં વધારે ફાવતા માટે મારી અને ચાલુ કવોલીટીને પણ હવેલી કરી નાખીએ છીએ.

હાલને પ્રસંગે નાણાંને લગતી ભીડને વળવા માટે આયાત કરવામાં આવતા હેમાલોપર આયાતી જકાત નહીં વધારવા નામદાર સેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટની સંબંધી પણ આ સભામાં ટીકા કરવામાં હતી.

* * *

કુમારો દેવદાસ રચુઓ નામના જાનના એક આયાત અને નિકાશ કરનારા એક વહેપારી તરફથી હવે નીચે મુજબનો એક પત્ર મળ્યો છે જેમાં એણે કરેલી મુચના બંધાન સાથે વહેપાર કરનારાઓને અગત્યની ધંધ પડે એવી છે.

સાહેબ,

“હું” આયાત અને નિકાશના વહેપારી છું અને એ લાઇનનો લાંબા વખતનો અનુભવ છે અને તે મુજબ નીચેની યોજના આપ રજુ કરું છું જે બાબત લક્ષમાં લેવા મહેરબાની કરશે.

બંધાનમાંના કેટલાંક માલોના કારખાનાવાળાઓ તથા વહેપારીઓ તે નિકાશ કરવા માટે તે માલના ખરીદદારો સાથે વહેપારી સંબંધ બાંધવા દુસ્સા રાખે છે પણ કમબાગ્યે તે સંબંધ કેવી રીતે બાંધયો તે તેઓને ખબર નથી. વળી પરદેશમાંના ખરીદદારોને જવાબે કંઈ માલ મંગાવવો હોય ત્યારે તે માલ બનાવતા રાજ્યોની સાથે માટે તેઓને બેક મારફત તપાસ કરતાં તે બરાબર મળી શકતી નથી. હું જાણું છું તે મુજબ કેટલાક માલ જનાવવા સાથે તથા વહેપારીઓ સંધર આસામીઓ છે જેઓને કેટલાક ખાસ માલ સંગ્રહવા હોય તેઓને આ સંધર કારખાનાવાળો તથા વહેપારીઓ સાથે સંબંધ હું બાંધી આપી શકું છું અને તે બાબત પત્ર વ્યવહાર શીર્ષાંગ તથા માલની તપાસ વિગેરેની મહેનત મોઢે માથે હું લેવા તૈયાર છું. ફક્ત સોદા કારખાનાવાળા

મંદલીક પ્રતિજ્ઞા બીજી અને ચોરસ ચોલે છે.

જાઓ તથા ખરીદનાર બેપારીઓએ પોતેજ કરવા પડશે.

મહારી મહેનત માટે મને ખરીદદાર તરફથી જ્યારે સોદા પુરા થાય ત્યારે શા દ્રવ્ય આપવા પડશે. પણ અત્રેના કારખાનાવાળાઓ તરફથી કોઈ જાતનું કમિશન હું સ્વીકાર નહિં.

આ પ્રમાણેની ગોઠવણથી ખરીદદારોને સારો માલ, કિંદ્રાયત લાવે અને જલદી મળી શકશે.

કેટલાક ખાસ માલો.	નીચે મુજબના છે.
હિંદીયરી	ગોરાકાના ડબ્બાઓ
વનસ્પતી ત્રીણ	સ્ત્રોએઈડ
ઈનિમદડ વામણો	કાચનો મામાન
મીપનાં બટનો	કપુર
લોખંડનો સામાન	પ્રશ
ખીલારી કાચના મામાન	હુંગુરી
ગંધક	રમકડા
પંખા	વિગેરે

અત્રેના કારખાનાવાળા તથા બેપારીઓ જેઓ સાથે આ ચોળના બાબત મહારે વાત થઈ હતી તેઓ આ ચોળના પસંદ કરે છે અને તેઓ કબુલ થયા છે.

ખરીદદારો માલ મંગાવવા માટે ચોરડર મોકલે તે સાથે, વળી જેવી રીતે માલ વેચનાર તરફથી હું લગીન યાઉ છું તેવી રીતે શીપીંગ ડોક્યુમેન્ટ જોઈને આપવામાં આવે ત્યારે તેના પર નાણાં મને આપવા માટે લખાનમાંની કોઈ જોઈ પર શાખાપત્ર મને મોકલવો પડશે.

મહારી સાબના સંગ્રહમાં પુછ પરછ કરવી હોય તો ધી વનહાડેડય બેન્ક લીમીટેડની કચેરીની શાખા પર લખી પુછાવવો.

* * *

સર ઓમસ હું લેડ. (હિંદી હોમોલોજીકલ સર્વેના માણ ડીરેક્ટર) (પ્રમુખ).

સર હૈરેમ પ્લન્ડેટ. (આઈરોશ ડીપાર્ટમેન્ટ એક્ઝેક્યુટીવ).

ડૉ. ઇ. હાંપકીન્સન. (ચેર પ્રીટનના મેજર્સ મેયર એન્ડ પ્લેટ કુ ના મેનેજીંગ ડીરેક્ટર).

મી. એફ. એચ રટુર્ન. સી. આર્થ. ઇ. (કલકત્તા)

(હિંદમાંના યુરોપીયન વેપારી વર્ગના પ્રતિનિધિ)

ગર દોરાણ તાતા.

સર રાજેન્દ્રનાથ મુકરજી

એન. સર કાચલણાક કરીમખાઈ

મી. વી. ઇ. લો.

(સેક્રેટરી હિંદી સરકારના બેપાર ઉદ્યોગ ખાતાના સેક્રેટરી તે નામદાર હિંદી સરકારના પ્રતિનિધિ)

આવક ઉપર નવા નાંખવામાં આવેલા કરના મંજૂરમાં મેજર્સ નગીનદાસ એન્ડ માણિકલાલની કું. એડીટરો તથા આવક વેરાને લગતા અનુભવી તરફથી નીચે મુજબની એક અગત્યની સૂચના કરવામાં આવી છે જે બેપારી કંપનીઓની બધી માટે અને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. અને તે તરફ કંપનીઓનું ધ્યાન જોવાયે છે.

“સુધારેલા આવકવેરાના અંકટ મુજબ કંપનીઓના ચેર હોલ્ડરો જેઓની કુલ આ વક રૂ. ૨૫૦૦૦), રૂ. ૧૦૦૦૦), રૂ. ૫૦૦૦) રૂ. ૨૦૦૦), અને રૂ. ૧૦૦૦). થી ઓછી હોય તેઓને એક રૂપીયે અનુક્રમે ૩, ૬, ૯, ૮ અને ૧૨ પૈતુ રીફન્ડ મળી શકશે.

આ રીફન્ડ મેળવવામાં ચેર હોલ્ડરોને સુગમતા મળે તે માટે તથા જે ચેર હોલ્ડરોને એવો રીફન્ડ મેળવવો હોય તેની વિનંતીથી કંપનીઓના મેનેજરો તથા એજન્ટોને ઇન્કમ-ટેક્સ કલેક્ટર સમક્ષ પોતાનાં ચેર હોલ્ડરો રજુ કરવામાં જે મહેનત અને વખતનો વ્યય થાય તે બચાવવા માટે નીચે મુજબની સૂચના કરવામાં આવે છે કે કંપનીઓએ ડીવીડન્ડ વૉરન્ટની બેવડી નકલ કાઢવી જેમાંની એક નકલ પર “ઇન્કમ ટેક્સ માટેની નકલ” એ મુજબ છાપવું. આ બીજી નકલ ચેર હોલ્ડર માંથી શકે અને રીફન્ડ મેળવવા માટે જ્યારે ચેર હોલ્ડર ઇન્કમ ટેક્સ કલેક્ટરને અરજી કરે ત્યારે તે સાથે મોકલી શકે.”

* * *
હિંદી ઉદ્યોગોની ખીલવણીના સવાલ પર નીમવામાં આવેલા બાદશાહી કમીશનમાં નીચેના ગૃહસ્થોની નીમણુંક થયેલી જણાઇ છે.

સાહ્યાર સ્વીકાર.

બાળકોને બે બોલ.

કર્તા:-ચંદ્રવદન ઈ. પ્રા. ખાનસાહેબ, સુરત

કિંમત ૦-૩-૦

આ નાનું પછુ સુંદર પુસ્તક અમને અભિપ્રાયાર્થે તેના કર્તા તરફથી મળ્યું છે. બાળકોને આનંદ આપે એવાં સહેલી લાખાના આવાં પુસ્તકો જેટલાં અગ્રેજીમાં મળી આવે છે એટલાં શુભશતીમાં દેખાતાં નથી-મુળમાં છેજ નહિં એમ કહીએ તોપણ ચાલે. આવાં પુસ્તકોના દુકાળમાં જે નાની ચોપડી તેના કર્તા તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવી છે તેને આપણે હર્ષ ભર્યો આવકાર આપીશું. જ્યારે મનુષ્યનું મગજ સુકોમાળ હોય તે વખતે આપણે તેના જેવા સંસ્કાર પાડીએ તેવા પટે છે અને જીવન સુખી કરવામાં તેથી સહાયતા પ્રાપ્ત થાય છે. આવા દષ્ટિગિંહથી આ પુસ્તકમાં બિલ્લ બિલ્લ પછુ યોગ્ય અને મનન કરવા જેમ વિષયો ઉપર જે વિવેચનો કરવામાં આવ્યાં છે, તે જ્ઞેતાં બિન શકે એમ કહી શકાય કે બચ્ચાંઓ બે આવી ચોપડીઓ વાંચે તો બેશક નીતિ, રીતિ ગ્રિપી સુખી જીવે બાળી શકે.

સોનેરી શબ્દો.

લેખક:-ચંદ્રવદન ઈ. પ્રા. ખાનસાહેબ.

કિંમત-૦-૧-૦

બાળકોને મનન કરવા યોગ્ય જે સારાં વાક્યો અને કહેવતો છે તેના આ નાનકડી ચોપડીમાં ઘણાજ મોટા અક્ષરે સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. છપાઈ અને કદ સુંદર તેમજ અર્થક છે. આતિ નાનાં બચ્ચાંઓ માટે આ નાનકડી ચોપડી આશિર્વાદ સમાન લેખી શકાય, અને તેથી અમને આશા છે કે એક આનાની નજીની કિંમત ખર્ચા બચ્ચાંઓને ઉત્તમ જ્ઞાન આપવા માટે હિંદવાસીઓમાં વાલીજીવ કરવા માટે નામના કાદનાર ગુર્જરે પાછી પાની નહિં કરે.

J. L. D. B.

લગ્નની ઇનકોર્પોરેટેડ એકાઉન્ટન્ટની પદ્ધતિ પ્રાપ્ત કરનારા જુવાન મી. ફ્રાન્ક રોજ આર. મર્ચન્ટ તરફથી આજુ કરવામાં આવેલાં ઉપલાં ખાતાંની વિગત બતાવનારી એક ગાર્ગેન્ડિશિફા અમને પહોંચાડવામાં આવી છે. થોડા સમયમાં મી. મર્ચન્ટે પોતાની હુશિઆરી બહાર કરી ઉપલાં ખાતાંને સરકાર તરફથી સ્વીકાર કરાવવામાં સફળતા મેળવી છે. ઉપલાં ખાતામાં હિસાબીને લગતું તમામ બાબતું છેક છેલ્લી પદ્ધતિ અનુસાર ઠાવકમ શિખવવામાં આવે છે. મહેનતના પ્રમાણમાં આ ખાતું વિદ્યાર્થીઓ પાસે સાધારણ અને સવળ પડતું લવાજમ લેય છે, તેજ આ ખાતાંની ધ્યાન એથવા થોડા વસ્તુ છે.

મેસર્સ ઇબ્રાહિમ કરીમ અને સન્સ કું. લુ છત્રીઓ બતાવવાનું કારખાતું.

આપણું શેઢિરમા આવેલું ઉપલું કારખાતું જોવાને અમને આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં આગળ તેને લગતી સઘળી વિગતોથી અમને તેના માલકોએ ફેરવીને વરકેડ કીધા હતા. ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રેન્સમાં જેમ છત્રીઓ બતાવવાનાં મોટાં કારખાનાઓ ચલાવવામાં આવે છે તેવીજ રીતે આ કારખાનામાં મોટા જગ્યામાં છત્રીઓના જુદા જુદા ભાગો લિત્ર લિત્ર થયેથી લાવવામાં આવે છે, અને તેને બેડી છત્રીઓ બતાવવામાં આવે છે ઇંગ્લેન્ડ અથવા ફ્રેન્સમાં એક ટેલીફોન કરવાથી જુદા જુદા ભાગો બતાવનાર કારખાનાવાળાઓ તુર તજ જોઈએ તે ભાગો ગમે તેવા મોટા જગ્યામાં પુરા પડે છે. આપણા દેશની વસ્તુ સ્થિતિ તેથી વિપરીત હોવાથી મેસર્સ ઇબ્રા-

હીમ કરીમ અને સન્સ કું. એ જુદા જુદા ભાગો ઘણા મોટા જગ્યામાં રાખવા પડે છે. વળી તે ભાગો લિત્ર લિત્ર તરહેના આવતા હોવાથી તેના જગ્યાની કિંમત લગભગ રૂપીયા આઠ લાખ જેટલી થવા જાય છે. એટલી મોટી પુંજી માત્ર આજ વસ્તુને માટે મેસર્સ ઇબ્રાહીમ કરીમ અને સન્સને રોકવી પડે છે.

વળી છત્રીઓને મુખ્ય થોભા આપનાર તે દાંડો, તેને લગતી લાકડીઓ જે મુખ્યત્વે જાગજુમાંથી ગમે છે તે ઘણું ખર્ચ ચીનથી અને આવે છે. તે લાકડીઓ ચીનથી મં. આવી તેના ઉપરનો ભાગ હાથે કરવાની ને-મથી વાપવામાં આવે છે આવી લાકડીઓ ચીનથી ઇંગ્લેન્ડ સુધા મોકલવામાં આવે છે જ્યાં તેના ઉપર ચકચકીટ પોલીસ કરી અને મોકલવામાં આવે છે. દાર્જીલીંગ પાસે ઘણા પ્રકરના બાબુ ઉગે છે અને તે છત્રીઓમાં વાપરવા માટે કલકત્તાના કારખાનાવાળાઓ વાપરે છે. આ દાંડાઓ કિંમતમાં ઘણા સસ્તા હોય છે તેની કિંમત લગભગ દરેક દરબની ૬ આના જેટલી થવા જાય છે. છતાં આ બાબતના દાડામાં એક બાબતને હુરુજુએ હોય છે કે તેમાં શરો પેસી રહેલ કચરો તેમાંથી ગાફાર આવે છે. આ સહો ચટકાવવા અત્રેના તેમજ કલકત્તાના વ્યાપારીઓએ ઘણી રીતે કોશિષ કરી જોઈ છે પણ તેના ઉપાય મળી શક્યા નથી, તે સીવાય લાકડાના ખીબા દાંડાઓ ઇંગ્લેન્ડ અને જાપાનથી પણ આવે છે. આ માહેથી કયા દાંડા છત્રીઓ માટે કામ લાગે તે મેસર્સ ઇબ્રાહીમ કરીમ અને સન્સની કું. કહી શકે નહિ. છતાં જેઓને જરૂર હોય તેઓને આ પેઢી તરફથી નમુના મોકલવામાં આવે છે.

કારખાનામાં જે સંચાઓ વાપરવામાં આવે છે તે માત્ર સીવવાના સંચાઓજ હોય છે. મોટા પ્રમાણમાં જગ્યાખાંધ જુદી જુદી બાબતનાં કાપડના તાકાઓ સંગ્રહી રાખવામાં આવે છે. આ મંચાઓને એક નાની પાવરવાળા કન-

છત્રની સાહ્યતાએ પોતાની મેળે ચાલતા બનાવવામાં આવેલા છે અને તેથી એક મીનીટના સમયમાં ૨૫૦૦ ટાંક ભરાય છે, ગાક્રીનું બધું કામ હાથે થાય છે, છતાં સાધારણ સમયમાં પણ રોજની ૨૦૦૦ છત્રીઓ બનાવી શકાય છે, પરંતુ બ્યારે ચોમાસાનો સમય હોય છે ત્યારે તો બીજાં વધુ માણસો રાખી રોજ બનતી સંખ્યા ઘણી વધારે હોય છે. આપણા શેડ-રોના સ્વદેશી સ્ટોરના આઘ મેનેજરે અત્રેના ઘણા મીલ માલિકોને છત્રીનું કપડું બનાવવા સુચના કીધી હતી, પરંતુ તેમ તે વખતે થઈ શક્યું ન હોતું. પુનાવાળા મેસર્સ પાજ માસની કું એ તે કપડું તૈયાર કરવા પ્રયાસ પ્રિયેસો પરંતુ તેમાં તેઓ નિષ્ફળ નિવડ્યા હતા. છતાં તેમાં હારી ન જાતા પ્રયાસ ચાલુ રાખવાથી હાલમાં તેઓ માફ કપડું બનાવવા ફળીભુત થયા છે છત્રી બનાવવાનું કાર-ખાનું થોડી પુંજમાં ચાલુ કરી શકાય એમ છે. માત્ર જે અડચણ છે તે જુદા જુદા ભાગો મોટા પ્રમાણમાં રાખવા અને તેને લગતી પુંજ રોકવી એજ છે. છતાં મેસર્સ પાજ માસની કું ના જેમ પ્રયાસ કરીને આપણા લોકો જુદા જુદા ભાગો તૈયાર કરવા તરફ વલણ પાતાવે તો અમારું ધારણું છે કે હિંદમાં છત્રીઓનો ઉદ્યોગ પગ ભર થવા પામે અને નવીન સ્વદેશી હુત્તરને અવકાશ મળે અને તેનું ક્ષેત્ર વિસ્તૃત પને.

J. L. D. B.

નડીઆદ સિંદુ અનાયાસમનો વાર્ષિક અહેવાલ

ઉપલા ખાતાનો સાતમાં વર્ષનો સચિત અહેવાલ મળ્યો છે, જે જોઈ પુરાણી પ્રશિષ્ટ થાય છે કે આ ખાતુ નડીઆદ ખાને એક અતિ પુરુષશાળી કાર્ય કરતું રહ્યું છે. આ આશ્રમ પ્રારંભમાંજ કોઈ પણ પ્રકારની જટિલ સાહ્યતા વગર ઉજી કરવામાં આવેલું હોવા છતાં, તેના

કાર્યવાહકો હાલમાં લગભગ ૧૨૫ ગાળકોનું પોષણ કરવા તત્પર થયા છે જે તેઓને માટે એાહું અભિનંદનિય નથી. ખરી રીતે અનાથોના પોષણનો આધાર હાલ તરફથી મળતા દાન ઉપરજ નિભે છે, તે આવા રૂકાં ખાતાને પુલ નહિં તો પુલની પાંખડી ની કહેણી અનુસાર યથાશક્તિ જે મહદ આપવી યોગ્ય હાજે તે આપવાને સમજને. પછાત નહિં પડે એવી અમારી ધારણા છે. અહેવાલ ઉપરથી એ દ્રશ્યમાન થાય છે કે લોકોએ રૂ ૧ અને ૨ ની રકમો આપીને પણ આશ્રમને મદદ કરી છે જેનો કાર્યવાહકોએ ઉપકાર માથે રિવકાર કીધો છે.

J. L. D. B.

ધી ઇન્ડીઅન નેશનલ એસોસિએશન જંગમ્માર.

જંગમ્માર ખાતે સ્થાપિત થયેલાં ધી ઇન્ડીઅન નેશનલ એસોસિએશન નામનાં મંડળે ચાલુ વર્ષથી વ્યાપારી વિષયોવાળું એક માસિક પ્રસિદ્ધ કરવા માડ્યું છે, જેના જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરીના મળી અમને બે અંકો મળ્યા છે. આ માસિક જેટલું મોટું છે તેટલું પ્રસ્તુત માસિક કદમાં મોટું નથી તેમજ 'ઉર્મોધ એક્ટ્રેવો' જેટલા નાના ઘાટમાં હોઈ માત્ર પાંચ ફોર્મનું કાદવામાં આગ્યું છે. છતાં એસોસિએશનનો વિશાગ, વ્યાપારી વિષયો, વ્યાપાર વિષયક માહિતી, અને એવા ઉપયોગી વિષયો તેમાં આપવામાં આવ્યા છે તે જોતાં જેઓ જંગમ્માર સાથે વ્યાપાર કરે છે અથવા વ્યાપારનો સંબંધ કરવા ઇચ્છતા હોય તેને માટે આ માસિક અવશ્ય ઉપયોગી છે એમાં ખીલકુલ શક નથી.

J. L. D. B.

ગેરેલીક શ્રીશ્રી ગરી બેલીગનો એસોસિએશન છે.

પૃથ્વી, પાણી, આકાશ તેજને વાયુ,

આ પંચતનો ખેલ જગત કહેવાયું,

અને પંચતને આધીન રહેવાથી આરોગ્યતા
પૂર્ણ રીતે સાચવી શકાય છે. ચોપડીમાંહેલી

કેટલીક એવી વસ્તુ છે કે જે સાથે એકત્ર ન
થવાય. વખતપર એકત્ર થઈએ તો પણ સર-

કારતા કાયદાનો ભંગ કરવાને લીધે દંડ આ
પવો પડે જરૂરને અમુક વર્ષે શિતળા કઢા

વવા એ મુખ્ય શેહેરમાં ફરજિયાત છે ત.
આંધી તેની વિરુદ્ધ હોય એમ લાગે છે તે-

ઓના કહેવા મુજબ મુખર્જવાસીઓ કરે તો
દંડ ભરીને પણ શાંતિથી બેસી શકે નહિં.

અંતમાં લેખક કહે છે કે "સાક્ષી કાયદાને
તાબે થવાથી શરીર ઠંડી પણ આરોગ્ય ન મે-

ળવી શકે જ્યાં ખડું આરોગ્ય છે ત્યાં ખડું
સુખ છે, અને ખડું આરોગ્ય મેળવવા સારું

આપણે સ્વાદે દ્રિય-જ્ઞાને જીતવીજ ભેષ્યે.
તે તેમ કરીએ તો બીજી વિષયેન્દ્રિયો પોતાની
મેળે વશ રહે છે.....'

ઓંચોની પદવી અથવા સ્ત્રીઓનું મહત્વ

લેખક:—અધ્યાસાર્થ લક્ષ્મણભાઈ પટેલ.

પ્રકાશક:—કરશનદાસ જ. ચીતલીયા.

ભગીની સમાજ તરફથી પ્રકટ કરવામાં
આવતા મહાકાઓ માંહેલો આ એક છે, અને
તેમાં ઓંચોની જોડી પદવી અને તેના શિક્ષણ
ઉપર અચ્છે નિબંધ લખવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાતી સ્ત્રી શિક્ષણ વર્ગો
પ્રથમ વાર્ષિક વૃત્તાંત

સેવા સદન હોમ કલાસીસ માર્કેટ સ્ત્રી
શિક્ષણના વર્ગો જે ઉચ્ચતામાં આવ્યા છે તેને
લગતો આ વાર્ષિક અહેવાલ છે. વર્ષ દર
મ્યાન રૂ. ૧૨૧૧-૪-૦ ની મદદ સંસ્થાને
મળી હતી અને લગભગ તેટલોજ ખર્ચ થયો.
હતો કારણ કે પુરાંત નવરી રૂ. ૧૭-૪-૦ ની
ખાટી છે. વળી ભગીની સમાજ સ્ત્રી સાહિત્ય
પત્રિકા કંડ જોડવામાં આવ્યું છે તેના હિસાબ
પણ આમાં જણાવવામાં આવ્યો છે જેમાં
એક દર ૨૮૦-૪-૦ ની મદદ મળેલી દુર્ધર્માન
યાય છે

COMMERCIAL SUBJECTS

વેપારી વિષયો.

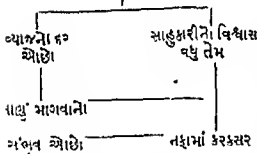
ELEMENTS OF POLITICAL ECONOMY.

અર્થ શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો.

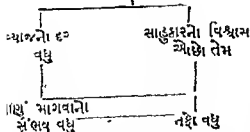
(માસિક માટે ખાસ લખનાર; મી જેકીસન લ બારભાયા.)

(માર્ચના પાના ૪૨૬ થી ચાહ)

નાણું રોકનાર.

નાણું રોકનાર.

જોખમ. જંગલી દેશોમાં માલ મિલકતની હામતી ન હોવાથી મુંડી ઉત્પન્ન નફાનો મોટો ભાગ જોખમના બદલોને લેવાય છે. નામદાર

સરકારે નિયમિત કીધેલા કાયદાઓને અંગે રજવાડામાં રાજ ઠાકુનીઓ ઉપર ઘણી વખતે 'ડીકી' બળવી શકાતી નથી. માટે તેવા માણસોને જે પૈસા આપવામાં આવે છે તે વધુ વ્યાજ ના લેણે અપાય છે. એટલે તે બાળકમાં જે વધુ વ્યાજ મળે છે તે જોખમ જોડવા માટેનું હોય છે. બાપ ગરે જમણું લખી આપનાર પૈસાદારના છોકરાઓને જે મારવાડીઓ પૈસા ધીર છે, તે પણ મોટા વ્યાજે ધીર છે કારણ કે પૈસા લેનાર નો બાપ ક્યારે મરશે તેની ખાતી રહેતી નથી. તેમજ બાપ ગરે પૈસા લેનાર છોકરાને ફાળો મળશે જ એવો પણ સભવ સખી શકાતો નથી. અને તેથી તેપણ એક પ્રકારનું જોખમજ છે

લિલ્લ લિલ્લ પ્રકારના વાંધા અથવા કામોમાંથી મળતા નફામાંથી જો જોખમ, આગરુ ગુમાવવાની ધારતી, તેના ઉપરની વ્યવસ્થા અને દેખરેખનો બદલો બાદ કરીએ તો મુંડી ઉપરનું અરેખડ વ્યાજ ખીન જોખમી રોકાણ જેટલું જ કિંવા તેથી પણ ઓછું રહેવા પામશે. વળી તેમાં પણ સ્પર્ધા હશે તો બધા ધંધાઓમાં સરખો દર દરેક દેશમાં મળશે. અને તેથીજ જેમાં થોડું જોખમ વ્યાપારી રીતસરનું સમાયલું

ધી બોગે ટાઈલ માર્ટ ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

છે તેમાં આપણી તરફનો વ્યાજનો દર છ ટકાનો લેખાય છે. *

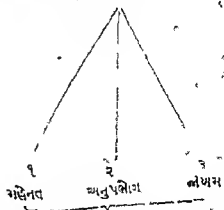
જેમ દ્રવ્ય અને વસ્તી વધતાં જાય તેમ વ્યાજનો દર ઘટે છે. આનો સિધ્ધાંત પરિપુર્ણ સમજતા આગળ આપવામાં આપેલા રીકાર્ડો ના વિચારો ફરીથી જોઈ જવા આવશ્યક છે. એક માણસ અમુક સમયમાં એક મણ ઘઉંની કિંમત જેટલું ખર્ચ કરી ૧૧ મણ ઘઉં ઉત્પન્ન કરે તો તેના બહોળ ઉપર ૫૦ ટકા નફો થયેલો કહેવાય; હવે જો એાછી ફળદ્રુપ જમીન ખેડે તો ૧૧ મણ ઘઉં પેદા કરે તો નફો ૨૫ ટકા થયેલો કહેવાય. જેમ જેમ ખેડાણની સીમા ઉતરતી જાય અને વસ્તીની જરૂરીઆતો પુરી પાડવા અર્થે જેમ જેમ એાછી એાછી ફળદ્રુપ જમીન ખેડવી પડે તેમ તેમ નફો અને મુસારાનો દર ઘટતો જાય છે, અને જમીન ભાડાં વધે છે, તેની જ રીતે રીકાર્ડો કહે છે કે વસ્તી જેમ વધતી જાય છે તેમ જોરાકનો વધતો જાય પુરો પાડવા ગહેલા કરતા એાછી ફળદ્રુપ જમીન પણ ખેડવી પડે છે, અને તેથી પ્રથમ કરતાં વધુ બહોળ અને મહેનતનો વ્યય કરવો પડે છે. અર્થાત્ કે મહેનત અને મુડી પહેલા કરતા એાછી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી મજૂરી અને વ્યાજ ઘટે છે.

હવે વસ્તી વધવાથી જે વધારે જોરાક જોઈએ તે જો પહેલા ખેડાણમાં હોય તેટલા ને નેટલીંગ જમીનમાં પેદા કરવામાં આવે તો તેની પણ તે જ અમર થવા પામે, કારણ કે જમીનમાં થી ગતિ વર્ષે જેમ પાક ઉતરતો જાય તેમ તેના ટ્રસ ઉતરતો જાય છે, અને તેથી સમય જતા વધુ બહોળ અને મહેનત તે જમીન પાછળ ખર્ચવા પડે છે બુના દેશોમાં અમુક મહેનત અથવા મુડી જમીન ઉપર કામે લગાડી હોય તો જેટલી પેદાશ થયે તેના કરતાં તેટલી જ મહેનત અને મુડી નવીન દેશની જમીન ઉપર ખર્ચવાથી વધુ લાભ મળે છે. એક દેશમાં અમુક કામ કરવા માટે દર રાજની મજૂરી આઠગાના લેખાય છે અને બીજા દેશમાં તે માટે જ એક રૂપિયો લેખાય છે, તો તે ઉપરથી પહેલા દેશમાં

બીજા દેશ કરતાં તે ધંધામાં વધુ નફો એમ કહી શકાય નહિં. તેના ખરો ઉપજ ઉપર રહેલો છે. આઠગાના મજૂર જો જે રૂપિયાનો માલ ખનાવે રૂપિયા લેનાર ચાર રૂપિયાનો માલ ખન તો સરખાજ કહેવાય; બલકે બીજે ઠેકાણે જે મહેનત ઉઠાવવાની પડી તેના પ્રમાણમાં એાછું કહેવાય છતાં રૂપિયો લેનારો જો પાંચ રૂપિયાનો માલ ખનાવે તો જ એાછો કહી શકાય, અને તે રૂપિયા આપવો પરવડે પરંતુ આઠગાના ખર્ચવા મોઢા થઇ પડે.

ચીજોની કિંમત વધી જવાથી નફો વધે છે એમ પણ માની શકાય નહિં. કેલ વજતે તેવું જાને છે પણ તે બુજ સમયને માટે આધુનિક લડાઈ ચાલવાને લીધે દુઃખનત દેશોમાંથી આવતો માલ જાધ થયો અને તેને લાભ લઈ જેઓએ પ્રથમથી સાધારણ લાભ માલ ખરીદી રાખ્યો હતો તેઓએ વધુ પૈસા લીધા તે જોતા તેઓને વધુ નફો થયો જે ખર્ચ પણ તે ક્ષણિક હતું. હવે તે જ વ્યાપારીઓ પાછો માલ મેળવવા જાય તો તેઓ જે નફો લીધો તે પાછો આપતાં પણ વાં પૈસા આપવા પડે. ઉપજના ખર્ચમાં પણ ત્રણ અંશ રહેલા હોય છે:—

ઉપજનો ખર્ચ

૪૬૦.

આ ચારમાંથી ગમે તે અંશ વધે તો તેથી તેની અસર અવશ્ય ચીજોના ભાવ પર

મેટ્રીક શીટીંગની બીજી (ગતિ) ચોરડા નામે છે.

થાય, ગ્રંથ અમેરિકાની લઘુ સમયે ૩ મેળ-
વણુ એ ઘણું મૂકેલ હતું અને તેથી મોટું
થયું હતું અને તેથી સુવરાહ કાપડના લાવે
વધી ગયા હતા, છતાં કાપડ બનાવનારાઓને તો
જોત જતી હતી જો કે મજૂરીને દર પશુકમી થયો
હતો. માટે લાવ વધે નહોતો વધે એવું નથી પણ તે-
નો એક ધીબા અંશ સાથે સંબંધ રહેલો હોય છે
બાંડળ રોકનારને મહેનતના પ્રમાણમાં શું
પર્યંત પડ્યો અને વસ્તુના મૂલ્યમાંથી કેટલો
ભાગ મહેનતાણનાં તરીકે મળ્યો તેનો વિચાર
નિવલ્યા કારણે ઉપરથી દ્રવ્યમાન થશે

બાંડળ રોકનારને મજૂરી ખર્ચની પડે
છે તેના આધાર શા ઉપર છે તે નક્કી કરવું
જોઈએ, અર્થશાસ્ત્રી ગિલ કહે છે કે બાંડળ
રોકનારને પડતું મહેનતાણું ત્રણ ગણતો ઉપ-
રથી નિર્માણ કરી શકાય છે. છતાં તે ત્રણમાં
હ મેગ ફેરફાર પડે છે.—

૧. મહેનતની ઉપજ શક્તિ.

૨. મહેનતનો બદલો-મુસારો-એટલે કે
જે બદલો લઈ ચીજ ખરીદીને તૈયાર કરવામાં
આવે તે

૩ જે પદાર્થોના ખર્ચ સ્વરૂપમાં સમા-
વેશ થાય અને પદાર્થ બનાવવાનું અગર વેચા
તા લેવાનું જે વધુ એણું ખર્ચ લાગે તે

૧. મહેનતની ઉપજ શક્તિ વધે અને
મહેનતાણમાં અને જીવંતીના જરૂરીઆત
પદાર્થોમાં ફરક પડે નહિં તો બાંડળ રોકનારને
મજૂરી ખર્ચ ઓછો પડે. મુસારો વધે અને
તે પ્રમાણમાં ઉપજ શક્તિ વધે નહિં તો
બાંડળ રોકનારને મહેનતાણનાં પૈસા વધુ પડે.

૨. કામ કરનારને મળતા ખર્ચ બદલામાં
જે પદાર્થોના સમાવેશ થાય છે તે જે સોંપા
થાય અને તે પદાર્થો કામ કરનારા પ્રયત્ન કરતાં
વધુ પ્રમાણમાં વાપરે નહિં તો મહેનતાણું
ઘટે અને બાંડળ રોકનારને મજૂરી ખર્ચ
ઓછો પડે.

૩ અમુક મહેનત અને બાંડળની સં-
ક્રાન્તિએ જે ફલ પેદાથય થાય તેના શો ભાગ
મહેનતને મળે છે તેના ઉપરજ નફાના દરનો
આધાર રહે છે.

ઉદાહરણ. ઓરેલીયા અને અમેરિકા એ ન-
વા દેશ છે અને ત્યાંની જમીન જોડે એવી રૂપ
દ્રવ્ય હોવાથી થોડી મહેનત ખર્ચવાથી તેનું ઉત્પન્ન
અથવા ઉત્પાદક શક્તિ ઘણી વધુ છે, અને
તેથીજ જીવંતીના જરૂરી પદાર્થો ત્યાં સોંપા છે.
તેથી નફાનો તેમજ મજૂરીનો દર ઉભય ત્યાં
ઘણા ભારે છે.

જો કોઈ અમુક ધધામાં મુસારાનો એવો
વધારો થાય કે જેને અંગે મુડી રોકનારને
સાધારણ દર કરતાં ઓછો નફો પરવડી શકે
તો તેવા વધારાથી તે ધધામાં કામે લાગેલાં
કામદારોને હુમેશ માટે તે ફાયદો લેખાય નહિં.
આમ થવાથી દ્રવ્ય તરીકે ઉત્પાદક શક્તિને
વધારો થતો ચાટકશે અને એક બાબતથી બ્યારે
ઉત્પાદક શક્તિમાં વધારો ન થતા તેવીજ
સ્થિતિમાં અને મજૂરી વધાર્યા જવાયતો
આગલ ચાલતાં તે ધધો બાંડળ રોકનારથી
ઝાઝો સમય મુધી નિભાવી શકાય નહિ.
વળી જો નફો વધુ ઓછો મળે તો બાંડળ
રોકનાર પોતાનું નાણું ધીબા કોઈ વધુ નફો
કરનાર ધધામાં નાણું રોકે અને તે આધારે
વજત પણ પોતાના દેશને લાભ થતો ચાટકે
અને તેથી પરદેશને લાભ મળે દેશમાં જે
સાધારણ વ્યાજ વટાવતો દર હોય તેમાં ઘટાડો
થવાથી તો મુડી એકઠી થતી ચાટકે અને મુડી
પરદેશ જાય. આમ થવાથી દેશની રૂઢી
ઓછી થાય, તેને અંગે જંગમ મુડી ઘટે અને
મુસારા એકદમ ઓછા ઉતરે. કર્મકારોના
માંગવા મુજબ વધારે મુસારો આવ્યાથી વ્યા-
જનો દર ઘણો ઘટે કારણ કે પરચુરણ લોકોને
નાણાંવાળાઓ પાસેથી જે નાણું ઉછુકુ જોઈએ
તેની માંગણી ઘટે અને તેથી વ્યાજ વટાવતો
દર પણ ઘટે. હવે થોડા સમય સુધી મજૂર-
વર્ગને જે ભારે મજૂરી મળી હોય તે દરમ્યાન
જે વસ્તી વધી હોય તે ગિનમશય છે પણ
બ્યારે મજૂરી ઘટે ત્યારે મજૂરવર્ગને પુરું
ખાવાનું પણ ન માગે એવો સમય પ્રાપ્ત થાય,
એટલે હવે ઉપરાંત મજૂરી માગનાથી અને
તેને ઉત્તેજન મળવાથી જે તરફથી મરો થવા
પામે એવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય.

THE RAILWAY BOARD AND THE THIRD AND INTER-MEDIATE CLASSES.

ત્રીજા તથા ઇન્ટરમીડિયેટ વર્ગના ઉતાડ્ડો અર્થે રેલ્વે બોર્ડ તરફથી થયેલી સગવડો.

રેલ્વેના ઇન્ટરમીડિયેટ તથા ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્ડોની સગવડ માટે સને ૧૯૦૫ થી રેલ્વે બોર્ડ તરફથી લેવામાં આવેલા પગલાં.

હિંદીધારા સલાની છેલ્લી બેઠકમાં વા. ૯ મી માર્ચ ૧૯૧૬ ને રેલ્વે બોર્ડ, મી. સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીના સવાલના પ્રતિહતરમાં નામદાર સરકાર તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સને ૧૯૦૫ ના સાલ કે જેમાં રેલ્વે બોર્ડ સ્થાપવામાં આવી હતી ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં રેલ્વેના ઇન્ટરમીડિયેટ વર્ગના તથા ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્ડોની સગવડ માટે રેલ્વે બોર્ડે નીચે મુજબનાં અગત્યનાં પગલાંઓ લીધાં હતાં.

(૧) સને ૧૯૦૫માં આંધ્રો લીધા બાદ તુરંતજ રેલ્વેબોર્ડે નીચેની ત્રણ ગાળનો માટે પગલાં લેવા દરેક રેલ્વે કંપનીઓનું ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

(અ) ટ્રેઇનઉપડવા પહેલાં ઘણાં લાંબા વખત અગાઉ ઉતાડ્ડોને ટીકીટ મળી શકે એવી સઘવડ કરી આપવા.

(ક) બેઠકશન ગેરેજનોપર ગાડી ગલતવા માટે ઉતાડ્ડો ચોગ્ય પ્લેટ ફર્મિંગર તુરંત જઈ શકે એવી સઘવડ કરવા.

(ખ) ટ્રેનમાં ઈડ થતી અટકાવવા તથા ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્ડો માટે બેનવાની ચોગ્ય ગોઠવણ કરી આપવા.

(૨) કેટલીક રેલ્વેબોર્ડના સલાહકારી ઇન્જનરોને એવી હુકમ આપવામાં આવ્યો હતો કે કેટલીક

જરૂરીયાત સઘવડ કરી આપવા માટે કે તરફથી શું શું પગલાંઓ લેવામાં આવે તે પર ધ્યાન રાખવું. એ સંબંધમાં તેમ તરફથી મળેલા રીપોર્ટ પરથી રેલ્વે બોર્ડ જણાવ્યું હતું કે રેલ્વે બોર્ડની ઈચ્છા અનુસર ઘણાં સુધારા કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) રેલ્વે બોર્ડની દર મી કલમથી જ કારને એવી સત્તા આપવામાં આવી છે કે જે ગાર્ડ અને ઉતાડ્ડો વચ્ચે સંબંધ રહે એ કોઈક રીતનાં સાધનો ટ્રેઇનમાં મુકવામાં આ એવી ફરજ રેલ્વે કંપનીઓપર સરકાર મુકે શકે. સને ૧૯૦૬ માં રેલ્વે બોર્ડે તરફથી એ ખાસ પગલું લેવામાં આવ્યું હતું કે જેથી બં શકે ત્યાંસુધી દરેક રેલ્વેબોર્ડ તરફથી આવ સાધન મુકવામાં આવે.

સને ૧૯૧૫ ની ૩૧ મી માર્ચ સુધીમાં કેટલી કેટલી ટ્રેઇનોમાં આવાં સાધન મુકવામાં આવ્યાં હતાં તેની નોંધ સને ૧૯૧૫ નં એડમીનીસ્ટ્રેશન રીપોર્ટમાં લેવામાં આવી છે. રેલ્વે બોર્ડ તરફથી વળી એવી પણ મુચવણી કરવામાં આવી છે કે એ સાધનો કેવી રીતે વાપરવાં તેની દરેક ગાડીમાં નોટીસ મુકવી.

(૪) રેલ્વે બોર્ડે વળી એવા પણ હુકમ કાઢ્યા છે કે આ વર્ગ માટેના અગમ રાખવામાં આવેલાં કમ્પાર્ટમેન્ટની બહાર અંગ્રેજીમાં તથા બે દેશી ભાષા તે છંદામાં અચ્છિન હોય તે લાખમાં છાપેલાં પાટીઆ મારવાં કે એ કાગળ ત્રીજા માટે ખાસ છે.

(૫) આ સગવડ કરી આપવા માટે મી વલ્લભ નારાયણ જ્યનારાયણ દાનીએ રેલ્વે

દીવાલના માટે ફેન્સી ટાઇલ્સની જેલી ટીકાઈતા એવો કે ?

બોર્ડ સાથે કેટલીક પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યો હતો જેને પરિણામે આ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

૧. વળી હાલ એવી પણ સુચના કરવામાં આવી છે કે સ્ત્રીઓ માટેના ખાસ ડબ્બાના ગારણીપર એક સ્ત્રીનું ચીન છાપવું કે જેથી અજ્ઞાન ત્રો વર્ગ બાણી શકે. નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વે કંપનીપર હાલ અખતરો કરવામાં આવે છે કે આવી રીતનાં ચીત્રથી કામ ચાલી શકે છે કે નહીં.

(૨) દેશી ઉતાડ્યો માટે નારતાની મગવડ કરવા બાબતપર રેલ્વે બોર્ડનું ધ્યાન ખેંચાયું હતું. જુદી જુદી રેલ્વેઓ તરફથી આ બાબત જુદી જુદી રીતની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. પણ ખોરાકી માલ જે વેચવામાં આવે તે જોખમો અને સારો હોય એવી ખાતરી કરવા માટેની તપાસ કરવાની જોડવણુ દરેક બ્રાંચને તરફથી કરવામાં આવી હતી.

કેટલાક વર્ષો પહેલાં ધી મદ્રાસ અને સધર્ન મરાઠા રેલ્વે કંપની તરફથી હિંદુ ઉતાડ્યો માટે ખાવાના વેચવા માટે ખામ હાથ ગાડીઓમાં દાખલ કરવામાં આવી હતી રેલ્વે બોર્ડ આ રૂઢી તરફ દરેક રેલ્વે કંપનીઓનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું તથા મદ્રાસ અને સધર્ન મરાઠા રેલ્વે કંપનીએ વ્યવસ્થાની વિગત તેઓને જણાવી હતી. જેના પરિણામે કેટલીક રેલ્વે મંત્રાઓ તરફથી આ રૂઢી પ્રચલિત કરવા અખતરો કરવામાં આવ્યા હતા પણ ઇસ્ટ ઇન્ડિયન, બંગાળ, નાગપુર અને ઇસ્ટર્ન બંગાળ રેલ્વેઓ પર ન્યાતી બાધને લીધે એ રૂઢી નિષ્ફળ નીવડી હતી. પંજાબમાં આ ચોજના સફળ નીવડી હતી અને નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વે દેશી ઉતાડ્યો માટે એવી કેટલીક વધુ ગાડીઓ લાઇનપર દાખલ કરવાનો ઇરાદો રાખે છે. આ મવાલ ઉપર હાલ તરત રેલ્વે બોર્ડ કેટલીક રેલ્વે સંસ્થાઓ સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવે છે.

(૩) સને ૧૯૦૨ માં રેલ્વે બોર્ડ નોર્થ વેસ્ટર્ન અને ઓડિશ અને રાડીય ખંડ રેલ્વેઓને, “ પેસેન્જર સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ ” નામના નવા અધિકારીઓ ટ્રેઇન પર નીમવાની સત્તા આપી હતી. હિંદી લશ્કરમાંથી રીટાયર થયેલા હિંદી અધિકારીઓને આ જગ્યા આપવાની જોડવણુ કરવામાં આવી હતી. તેઓને નીચે મુજબનાં કામ સોંપવામાં આવ્યાં હતાં.

૧. હલકી બંદાના ઉતાડ્યોની ફરિયાદ સાંભળવી અને ગાડીમાં તેઓને જગ્યા નહિ મળતી હોય તો જે ડબ્બાઓ ખાલી જગ્યા હોય તે ડબ્બા તેઓને બતાવી તેઓને જેમ વાની સઘવડ કરી આપવી.

૨. પ્લેટફોર્મ પર ખાવાનાવાળા બેમતા હોય તેઓને મલ તપાસવો અને એકંદરે સ્ટેશનોપર ઉતાડ્યોની સઘવડ અને આરામ માટે બને તેટલું કરવું.

આ અખતરો સફળ નીવડ્યો હતો અને જે રેલ્વેઓ પર પહેલાં એ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા ત્યાં એવા અધિકારીઓ કામને માટે નીમવામાં આવ્યા હતા તથા બીજી કેટલીક રેલ્વેઓ પર પણ આવા અધિકારીઓની નીમણૂક કરવામાં આવી હતી.

ખાસ ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્યોને સરવડ વધારી આપવા માટે છેલ્લા ૧૦ વર્ષમાં કરવામાં આવેલા બધા કામોની વિગત આપવી અશક્ય છે પણ ટુંકમાં નીચે મુજબનાં કામો કરવામાં આવ્યા છે.

૧. ગાડીના વખત પહેલાં બેમવા વિગેરે માટેની સઘવડમાં સુધારો વધારો,

૨. કેટલાંક મુખ્ય સ્ટેશનોએ આગળનાં નાનં પ્લેટફોર્મો કાઢી નાંખી તેને બદલે ઉંચાં પ્લેટફોર્મોની ભાંધણી.

૩. ત્રીજા વર્ગના ડબ્બાના કદમાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે. નવા ડબ્બાઓમાં દરેકમાં બજાર મુકવામાં આવી છે તથા ડબ્બામાં સુવા માટે ઉપર બેઠક કરવામાં આવી છે તથા ડબ્બાનાં છાપરાની બાંધણી એવી રીતનો કરવામાં આવી છે કે જેથી તાપ અટકી શકે.

૪) લગભગ દરેક મુખ્ય લાકડો પર મીકરડ ટ્રેકનોને બદલે પેસેન્જર ટ્રેકનો દાખલ કરવામાં આવી છે અને મેકલ ટ્રેકનો બેટલીજ અડપથી દોડતી થઈ ક્લાસ એક્સપ્રેસ ટ્રેકનો દાખલ કરવામાં આવી છે

૫) ત્રીજા વર્ગના તથા ઇન્ટરમીડીયેટ વર્ગના ડબ્બાઓમાં લાઈટમાં સુધારો.

૬) બાગા યા મેળા જેવા ખાસ પ્રસંગો માટેની વ્યવસ્થામાં સુધારો. આ બાળતમાં કેટલું કરવામાં આવ્યું છે દાખલાતરીકે હરદારમાં ગયા એપ્રિલ માસમાં ભરવામાં આવેલા ફુલ મેળા વખતે આઉથ અને રેલીલખંડ રેલ્વે તરફથી કરવામાં આવેલી વ્યવસ્થા ચાના દાખલા રૂપે છે.

સરકાર તરફથી વધુ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે હાલ તરત ત્રીજા વર્ગની સુધારણામાં

આ ઉપરાંત વધુ સુધારો કરવાનું બની શકે એમ નથી કારણ હાલને લીધે રેલ્વેના ખર્ચોમાં કરકસર કરવાની જરૂરીયાત છે તે ઉપરાંત બાંધવા માટે કાચા માલો મળવાની પણ બહુ મુશ્કેલી છે તોપણ જે કંઈ બની શકશે તે જ્યાં રહેલો સ્ટોક ચાલુ વર્ષમાં સુધારવામાં પડે આવશે ત્યારે કરવામાં આવશે.

રેલ્વે બોર્ડ વળી હાલ એવી ગોઠવણ કરી છે કે જે રસ્તાઓ પર બહુજ સીડ થતી હોવાની કુરિયાદો આવે છે તે રસ્તા પરની રેલ્વેની ટ્રેકનો પરના ઉતાડોઓની સંખ્યાનું એક ખાસ 'સેન્સસ લેવુ'. મળેલા રીપોર્ટ પરથી જણાય છે કે ભેડે કેટલાક અવસરો એ ઘણીજ સીડ થાય છે પણ એ રસ્તાઓ પર પણ હ મેશ સીડ થતી નથી.

રેલ્વે બોર્ડ તરફથી હાલ વિચાર કરવામાં આવે છે કે ટ્રેકનોમાં ફેરફાર કરવાથી સીડ થતી અટકી શકે કે કેમ. બનાવવાના સંબંધમાં એક ખાસ રીપોર્ટ હાલ મળ્યો છે જેના પર રેલ્વે બોર્ડ વિચાર ચલાવે છે અને એ રીપોર્ટમાં કરવામાં આવેલી જે સુચનાઓ તપાસ કરતા વ્યવહાર જણાય તેને મંજૂર કરવા તથા અમલમાં મુકાવવા માટે રેલ્વે બોર્ડની ધારણા છે.

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

નામદાર હિન્દ સરકારના વ્યાપાર ઉલ્લાંગ ખાતા તરફથી એક જાહેરનામું ના. ૨૨ એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રોજ જાહેર પાડી જણાવવામાં આવ્યું છે કે યુનાઇટેડ કીંગડમ, ફ્રાન્સ, રશીયા (બાલ્ટીક ગાંઢરો (સિવાય) ઇટલી, સ્વેડન, અને પોર્ચુગલ સિવાયના યુરોપ, બુમધ્ય અને કાળા સમુદ્રનો કોઈ પણ દેશ બધી જાતના તેજાનાની નિકાશની મનાઈ કબ્બામાં આવી છે મિવાય કે મરી કે લેની નિકાશ યુનાઇટેડ કીંગડમ બ્રિટીશ સંસ્થાનો તથા બ્રિટીશ આશર હેઠળનાં રાજ્યો સિવાયના કોઈ પણ દેશ ખાતે કરવાની મનાઈ એ ખાતા તરફથી પ્રસીધ્ધ થયેલા ૧૦૮૬ અબકયુ નંબરના જાહેરનામાથી તા. ૧૧ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬ ને રોજ કરવામાં આવી હતી.

નામદાર હિન્દ સરકારના વ્યાપાર ઉલ્લાંગ ખાતા તરફથી તા. ૨૨ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૧૬ ને એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને બેંચરસીંગ તથા રોજ નં. ૨૧૪૮ અબકયુનું અખસીનાં તેલની એક જાહેરનામું જાહેર નિકાશની મનાઈ પાડી જણાવવામાં આવ્યું છે કે બ્રિટીશ રાજ્યથી જાહેર કોઈ પણ સ્થળે કોપરાનું તેલ, કપાસીયાનું તેલ લોયર્સીંગનું તેલ તથા અખસીનું તેલ નિકાશ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી છે.

(૨) યુનાઇટેડ કીંગડમ, બ્રિટીશ સંસ્થાનો તથા આશર હેઠળનાં કોપરાં, અખસી રાજ્યો, ફ્રાન્સ, ઇટલી અને મલ્ટુડાંની અને રશીયા (બાલ્ટીક નિકાશની મનાઈ. જાહેર સિવાય) સિવાય કોઈ પણ સ્થળે કોપરાં, અખસી અને મલ્ટુડાં નિકાશ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી છે.

સ્થાનિક કન્ટ્રોલ કલેક્ટર તરફથી તા. ૫ મી એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને સ્વીટઝરલેન્ડ ખાતે રોજના પત્રથી હમને રૂ અદાવવા માટે જણાવવામાં આવ્યું છે આપવામાં આવતાં કે સ્વીટઝરલેન્ડ ખાતે રૂ લાઈસન્સ નિકાશ કરવા માટેની અરજીઓ હવે સ્વીકારવામાં આવશે આ માટેની અરજીઓ પહેલાં કન્ટ્રોલ કલેક્ટરની આપીસમાં કરવી અને કેટલો માલ અદાવવો છે તથા છેવટનો ખરીદદાર કોણ છે તે તે અરજીમાં જણાવવું; જે ત્યાર પછી નામદાર સરકારની ગેંબુરી વગેરે મોકલવામાં આવશે. આ સંબંધમાં એક જાણત અગવની છે તે એક જ માલ અદાવવાની રજા આપવામાં આવે તો તે સોસાયટી સુઇસે ડી અરવીવાન્સ ઇકોનોમીક (Société Suisse de Surveillance Economique) નામની સંસ્થા પર મોકલવો પડશે. અને એ સંસ્થા તરફથી કન્સાઈન્મેન્ટ સ્વીકારવામાં આવે તોજ તેની રજા આપવામાં આવશે.

ધી બોરો ટાઇલ માટ ૨૧ બેંક ઓટમુ બધ.

નેર્વે, સ્વીડન, ડેન્માર્ક, નેધરલેન્ડ્સ, ઇટલી, ફ્રાન્સ (અને વ્હાલુનીયા), ફ્રેન્ચ સંસ્થાનો, રશીયા, સ્વીટઝરલેન્ડ, ગ્રીસ, રૂમેનીયા, સ્પેઇન, પોર્ટુગલ અને નલુન્ડા દાપુઓ, ઇંગ્લેન્ડ તથા બાપાનથી નિકાસ માટે મનાઇ થયેલા માલોની નવી યાદી હાલને મળી છે જેઓને તે જોવી હોય તેમણે આ ચેમ્બરના ઓફીસમાંથી ખામર કાઢવી.

સુનાઇડેડરેટ્સ ઓફ અમેરીકામાં ચામડાં તથા ચામડીઓ મોકલી શકાય એવી કેટલીક વધુ પેઢીના નામો હાલને જાણવામાં આવ્યાં છે. વધુ વિગત આ ચેમ્બરના ઓફીસથી મળી શકશે.

હાલને પ્રસંગે નિકાસ માટે મનાઇને લગતાં કેટલાંક બ્રિટિશનામાંનો નામદાર સરકાર તરફથી બહાર પાડવામાં આવે છે તે બ્રિટિશનામાંનો કેવીરીતે અમલમાં મુકવાં કે જેથી જોવારને બને તેટલી ઓછી સંખ્યા થઈ શકે એ માટે બોમ્બે ચેમ્બર તરફથી તા. ૨૨ મી એપ્રિલ ૧૯૧૫ ને રાજ નામદાર સરકારને નીચે મુજબની કેટલીક સુચના કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ એ જાણતમાં નામદાર હિંદી સરકાર તથા નામદાર શહેનશાહની સરકાર આદ્યે પત્રવ્યવહાર આપ્યો હતો. તેને પરિણામે તેઓ તરફથી નામદાર હિંદ સરકારને મળેલો છેવટનો હુકમ નીચે મુજબ હાલને જાણવામાં આવ્યો છે.

“યુરોપમાંનાં મંથરથ દેશો ખાતે ધની નિકાસપર જે અંકુસ મુકવામાં આવે તે અંબધમા કંઈ છુટાટ મુકવાને બદલે તેના અમલ સંબંધિત ધરો ભેંધએ એવી નામદાર શહેનશાહની સરકાર II ઇચ્છા છે. જ્યારે કંઈ નવો મનાઇ હુકમ ૧૯૧૫માં આવે ત્યારે તેના

સંબંધમાં કોઈપણ જાનના અપવાદ વિના તેનો અમલ થવો ભેંધએ. મનાઇ હુકમોના કારણ એ છે કે કેટલીક ગીજી તરફ રાજ્યમાં થઈને દુરમન રાજ્યોમાં બંધ છે માટે ચાલુ વેપારને જરા ધોડા લાગે તોપણ દુશન રાજ્યોના હાથમા માલ જતો તુરતા તુરત અટકાવવાની જરૂર રહે છે.”

બોમ્બે ચેમ્બર તરફથી તા. ૨૨ મી એપ્રિલ ૧૯૧૫ ને રાજ નામદાર સરકારને નીચે મુજબ સુચના કરવામાં આવી હતી.

“હિંદમાંથી અમુક માવની નિકાસની મનાઇ સંબંધી હુકમોના સજ ધમા વેપાર હિંદી જાણતાના સભાસદ ઓ, મર હબલ્યુ. એચ. કલાર્ક સાથે ઠમિરીએ ચર્ચા કરી હતી અને પાછળથી એ સંબંધમાં કેટલીક સુચના નામદાર સરકાર પર લખી મોકલવામાં આવી હતી કે જેથી નિકાસ માટેના મનાઇ હુકમોથી વેપારીઓને એકએક થતી અવવડોગા ધરાડો થાય. દરેક બ્રિટિશનામું બહાર પાડવામાં આવે ત્યાર બાદ તે કંઈ તારીખે તથા કેવી રીતે અમલમાં મુકાવું ભેંધએ. તે ફક્ત નામદાર હિંદ સરકાર સમભ શકે. અને દરેક દાખલામાં કેટલી છુટ નામદાર સરકાર આપી શકે એમ છે તે પણ તેઓ નિવાય ચેમ્બર થા વેપારીઓ થા પુદ કરટગ્સ કલેક્ટરો પણ જાણી શકે એ અશક્ય છે. ઠમિરીએ આ પત્રથી એવો સુચન કરી હતી કે નીચેનાં પત્રક ઘડવામાં આવે તથા તે કલેક્ટરો પર મોકલામાં આવે તો ઘણી સવજવા થઈ પડશે અને જ્યારે કેઈ માલના નિકાસની મનાઇને લગતું બ્રિટિશનામું બહાર પાડવામાં આવે ત્યારે તે એ પત્રકમાંના કથા વિભાગ અનુસાર અમલમાં મુકાવું ભેંધએ એ મુજબનો કલેક્ટરોને હુકમ આપ્યો.

પત્રક.

(૧) જે દાખલાઓમાં નામદાર સરકાર કોઈ પત્ર બંધતી છુટ આપી શકે તે નથી અ

ફરેક ચઢત અટકાવતી તથા બંદરોમાંની રટીમ-
સોમાં ચઢેલો માલ પાછો ઉતારી નાંખવો.

(૨) જે દાખલાઓમાં સરકાર ફેક્ટ
એટલીજ છુટ આપી શકે કે રટીમસોમાં માલ
ચઢી ચુક્યો હોય તેટલોજ જવા દેવો.

(૩) જે દાખલાઓમાં સરકાર એટલી
છુટ આપી શકે કે ચઢના માટે તૈયાર, રટીમર
નરુક પડ્યો હોય તે માલ જવા દેવો.

(૪) જે દાખલાઓમાં સરકાર એટલી
છુટ આપી શકે કે જેટલા માલ માટે કર્ટમ્સ
પાસ પળુ ઠાઢવામાં આવ્યા હોય તેટલા
જવા દેવા.

(૫) જે દાખલાઓમાં સરકાર એટલી
છુટ આપી શકે કે જેટલો માલ ચઢત માટે
તૈયાર હોય તથા જેટલા માલ માટે કર્ટમ્સ
પાસ ઠાઢવામાં આવ્યા હોય તેટલોજ નહિ પણ
વળી જેટલા માલ માટે ફેક્ટરોને એવો
મંતોષ આપવામાં આવે કે તેના વાપરના
મોઢા બંદરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું
હોય તે પહેલા કરવામાં આવ્યા હતા તેવા
માલો પણ જવા દેવા.

બંદરનામું કેમ અને ક્યારે અમલ મુકવું
તેને માટે કર્ટમ્સ ફેક્ટરોને સત્તા આપવાનાં
વિરુદ્ધ કમિટી છે એમ તેઓએ જણાવ્યું
કારણ તેમ યાચ તો બંદરનામું અમલમાં
મુકવામાં એક બંદરે બીજાના કરતાં વધારે છુટ
જતાવવામાં આવે તો અસતોષ ઉત્પન્ન થાય.

મગ્કાર તરફથી બંદરનામું બહાર પાડ-
વામાં આવે ત્યાર પહેલાં જુદા જુદા બંદરો-
પરના કર્ટમ્સ ફેક્ટરોની એ મતલબની સલાહ
લેવામાં આવે કે તે બંદરનામું કેટલી મુદત
પછી ચોગ્યરીતે અમલમાં મુકી શકાય તથા
તેઓ તરફથી છેલ્લામાં છેલ્લી મુદત સુચવવામાં
આવે તે મુદતે તે બંદરનામું અમલમાં મુકવા
હુકમ ઠાઢવો એ પ્રમાણેની જે સુચના ઓન
મી. કલાર્ક સાથની કમિટીની છેલ્લી મીટીંગ
વખતે કરવામાં આવી હતી તે સુચનાના જા-
ધમાં કમિટીને એવો ભય છે કે જો એ સુચના
ઘડલાવવામાં આવે તો જે માલ ચઢાવવાનો
અગાઉથી ધારવામાં નહિ આવ્યો હોય તે માલ
ચઢાવવાનો અયોગ્ય લાભ લેવામાં આવે; કારણ
મુંગળના વેપારીઓ ધણ ખર્ચ નુરના સોઢા
એવી રીતના કરે છે કે તેઓ રૂ. ધઉ કે બીયા
વિગેરે ડાઘપણ ચીજ એકને બઢલે બીજા
ચઢાવી શકે "

ચલાવ્યો તેમાંથી ફારેગ થાઓ છે તે વખતે, આપ નામદારને શુભેચ્છક વિદાયગીરીનું માન-પત્ર આપવા આપ નામદાર સમક્ષ આવવાની રત્ન લક્ષ્યે છીએ.

અમને ઘણી હીલગીરી લાગે છે કે જ્યારે સઘળા આશા રાખતા હતા કે કેટલાક અગત્યના સવાલો ને ગયા વીસ મહિના થયાં ચાલતી લશક—જેમાં ડરેડો મનુષ્યોની દોલત તથા સપતિનાં સાધનોને છિન્ન લિપ્ત થઇ અયાં છે—તેને લીધે મુલતવી રાખવામાં આવ્યા છે તેનું નિરાકરણ કળા માટે હિંદની હકુમત આપના કાયમાંજ ચાલુ રહેશે. પરંતુ અમારી હીલ-ગીરી કે સ્વાર્થ ગમે તે હો, પણ આપ અહીંને સમયે આપની હાજરીની ઇચ્છામાં જરૂર પડી એમ સમજીએ છીએ.

આપ આપને શિરે આવનારી કોઈ પણ લોકપ્રવૃત્તિને આપના કિમતી અનુભવથી અને સંશય રહિત મુસદ્દીગીરીથી ઉપાડી દેશો અને આપની એવી સાક્ષાત્કાર્યસેવા કીર્તિવંત થશે. પેટલુંજ નહીં પણ આપના અનુયાયીને હવે આપ ને સોંપી જાઓ છે તે મોટા અને જોખમદાર અધિકારના સફલ વહીવટથી આપને મળેલી ઉત્તમવલતા કરતાં વિશેષ ઉત્તમવલતા આપવશે, એવો અમને વિશ્વાસ છે.

આ હુનીયાની તવારીખમાં અપૂર્વ મોટો વિચ્છેદ જાહેર થયો ત્યારથી શાણપણ, ગંભીરતા અને ન્યાયી મુસદ્દીગીરીથી આપની સરકારની પરદેશની ગંજનીતિ આપે છડી છે, તેનું નિ-સ્મરણ સઘળી હિંદી પ્રજાને થવું અસક્ય છે. આ મહાભારત વિચ્છેદના સફળ નિર્વાહ માટે બ્રિટીશ સરકારની સઘળી લશકરી અને બીજી હાજતોને વિના દમામે પ્રશંસાપાત્ર રીતે આપ પૂર્ણ વળ્યા છે તેની મોંઘ તવારીખ હેવા સુક્યે નહિ. શાકી ગરકારનાં તેમજ બ્રિટીશ સરકારનાં લગ્નની સાથે રહીને લડવા મુશ્કેલીનાં રજાગણોમાં હિંદી મન્યોને આપે

પહેલી વાર મોકલ્યાં તે માટે હિંદી પ્રજા આપની સૌથી વિશેષ આભારી છે.

આપે આ દેશના વહીવટની અતિ શ્રમે-લયો અને જોખમદાર કાર્ય પ્રગતિ પ્રતિના ઉંડા અને ચિરંજીવ સમ કાલ સાથે આપની ઉચ્ચ વહીવટ મુસદ્દીગીરીથી જેટલી સફળતા મેળવી છે તેટલીજ અસાધારણ ઉંડી રાજ્યદારી કુનેહથી પણ મેળવી છે, એમ વગર અસક્યે જાહેર કરતાં હિંદની સઘળી કેમો સાથે અમને પણ આનંદ થાય છે. લોકની હાજતોના જ્ઞાન જેટલુંજ તેમની લાગણીઓ અને ઇચ્છાઓનું જ્ઞાન કિમતી છે, એ રાજ્યનીતિમુલ્ય આપે આપની જાતથી તેમજ વહીવટથી સાબીત કીધું છે. અમે આપ નામદારના વહીવટના મુખ્ય ધારાઓની ઘટનાનું અગર તો અર્થશાસ્ત્ર અને મહેસુલનાં અનેક ગંભીરતા અને ખાસ કરીને લાયકર વિષયે તરવરતા દરેલા પ્રશ્નોના નિકાલનું, અથવા તો બ્રિટીશ સરકારના અ-ખ્યાસવાળા, લાખો લોકોના કલ્યાણના, કેળ-વણી અને જનસુખકારી, પરસ્પર સહાયક આંતરવાળી હિલચાલ, સ્થાનિક સ્વરાજ્ય, વ્યાપારી પ્રગતિ, અને ઉદ્યોગની પ્રીતિવણી તેમજ બીજા એવા પ્રશ્નો સઘળી અનેક ઠરાવોનું અવલોકન કરીએ છીએ ત્યારે જણાય છે કે તેમાં કેવળ વહીવટી અધિકારીથી મુસદ્દી અધિ-કારીને જુદો પાડનારા, ઉચ્ચ યુદ્ધિ, વિશાળ અનુભવ, કળવકળ, શાણો વિવેક, આદિ શુભે આપે જાતાવ્યા છે. પરંતુ આપ કાંઈ એકલાં લોકના આંતર કાર્યોથીજ તેમને વહાલા થયા નથી, નાનાં મોટાં લાયાતી રાજ્યો આપની આપન નીતિ પણ એવીજ હતી, જેથી એક તાનાં જાંધનો વધારે જાડ રીતે ચકળાવતાં છે; અને એને પુરાવો રાજ્યની પોતાની મેવાઓ સામ્રાજ્યના ખરા અભીના પ્રસંગે સમ-ર્પણ કરવાને તેમજ હરીદાઈ કરી વેંદા છે તથા રણગજુમાં અંગત ચૂરવીરતા અને રાજ્ય-સકિતનાં કાર્યોએ આવ્યા છે.

રાજ્ય અમલની શરૂઆતમાં લોર્ડ મોરલી અને મિન્ડોના સુધારા પૂરેપૂરી રીતે અમલમાં મૂકવાનું આપને શિરે આવ્યું હતું; જોકે એ સુધારા પ્રગતિ કરનારા લોકની હાજતોને સંપૂર્ણ રીતે પૂર્ણી વગતા નથી, તોપણ તેના સંતોષકારક અમલ થાય છે. દિલ્હીમાં પોતાનો રાજ્યાભિષેક બહાર કરવાને ઈંગ્લેન્ડનાં રાજગણી પ્રધાનો, દિલ્હીમાં પાટનગર ફેરવાયું, લોક લાગણીને માન આપી જાગણના જાગતા રહ્યા, એ સર્વનું સમાજ અમારે આજે જ કમરે પડ્યું. તેમ વર્ષોથી જે અનેક સંકટો, હાથપાશો, અને અગેચ્છાનાના બેઠા લોક મહાન કરતા હતા તે કમી કમવવાને આપના ઉચ્ચ લાગવગ, તથા ન્યાય અને સમાનતાના અગ્રણ્યથી દશિષ્ય આફ્રિકાની સરકાર ઉપર દબાવુ ચલાવી અમારા દેશજાઓની માગણીનો જે દીલસોણ બંધો સરકાર આપે કયો તે વિષે સૂચના અમે લાગણીથી કરતા નથી; જોકે ત્યાંના સંકટો સંપૂર્ણ રીતે દૂર થયાં નથી, પણ આપની માફકતે એટલુંયે મેળવાયું તે માટે દેશ આપનો આભાર માને છે. ભવિષ્યની પ્રજા આપના એ ન્યાય અને ઉંડાં સમભાવવાળા કામનો કદર કરશે.

કેટલાક મુખ્ય નિકાશી માલો ખાસ કરીને દારૂ અને રૂના સંબંધમાં ચાલુ વિધાનના દબાવને પરિણામે જે રાજ્યનીતિ આપ નામદારની સરકારે અપત્યાર કરી છે તેની કદર હિંદી વ્યાપારી વર્ગ કરે છે અને રૂના વ્યાપારના કટાકટીના મમય વખતે નાણું ખાતાના પ્રધાન તરફથી તે વ્યાપારને તથા બીજા વ્યાપારોને જંબીર અગવડોમાંથી બચાવવા માટે, ગરીબ કુટુંબોના લાભ માટે, જે ખાસ પગલાંઓ લેવામાં આવ્યાં છે તે વિષે હમારો સંતોષ બહાર કયાં સિવાય હમારાથી રહેવાતું નથી. મામાન્ય રીતે એવું છુટથી કહી શકાય છે કે જે રાજ્યમાં તથા વહાણોના તથા વ્યાપારના સંબંધમાં રાજ્યદારી વડે રીયાત માટે હુકમો બહાર પાડવામાં આવ્યાં હતા તે, દેશના ચાલુ વ્યાપારને આછામાં આછી હરકત થાય એવી રીતે અમલવામાં આવી હતી.

આ માનપત્ર આપ નામદારને રજુ કરવામાં આવ્યું ત્યારપછી આપ નામદાર તરફથી આપવામાં આવેલાં જે ચાદગાર લાખણે સંબંધી આ માનપત્રની તાજે કલમ તરીકે અને ઇચ્છા કરવા હમે રજા લખ્યો છીએ, હિંદી ધારાસભામાંનાં આપનાં છેડાં જે લખ્યો વખતે ગીરગીટની મજૂરીની રૂઢી કાઢી નાંખવાની સૂચના બાબત આપે જે ઇચ્છારો કયો હતો તેનાથી આ દેશનાં લોકોને સાથી વધુ સંતોષ મળ્યો છે વળી સ્વતંત્ર ધોરણે હિંદી ઉદ્યોગની વધુ પ્રગતિ કરવા માટેની તથા ધરવા આપ નામદારની સરકાર તરફથી એક ઠમિટીની નીમણૂક કરવામાં આવી છે તેથી પણ તેટલોજ સંતોષ થયો છે; જે ઠમિટીના રિપોર્ટની હિંદ ધણી આતુરતાથી રાદ જશે. આપનો રાજ્ય વલિવટ મજબૂર જે બનાવોળી વધુ ચાદગાર રહેશે એમ હમે ધારીએ છીએ.

એવે આપ નામદારને નામદાર શહેનશાહ તરફથી નાંધત એક ધી ગારટરની શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ એનાયત કરવામાં આવી છે તે માટે આપને અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપી છે છીએ.

આપની હકુમત જે આવી ઉત્તેજક અને આદરણીય નીવડી છે તેની ચાદગારી આનંદ અને આભારથી હિંદ બનાવી રાખશે.

એવે હમે કહવાને હુમલ ધરીએ છીએ કે લોર્ડ રીપન પછી આવા અસહ્ય કાંટુળીક દુખોના બોભા છતાં, આવા ઉદાર વિચારો તથા દીલસોણ, મુખ્ય અંતઃકરણની લાગણી, તથા મળજી ધરવનારા તથા આવા હઠાપણ અને ન્યય જાણવાળા વાઇસરોયની હકુમતમાં પાંચ વર્ષથી વધુ મુદત સુધી રહેવાનું હિંદને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું નથી.

આવડત માન તથા પ્રેમની લાગણીથી આપ નામદારથી છુટા પડતાં એવી પ્રાચના કરીએ છીએ કે ઇચ્છા કૃપાથી વધુ માનમરતા બાંધી આપના દેશની સેવા કરવા ઇર્થક આપને દીર્ઘઆયુષ્ય બંધે તથા આપનો ઉદાર અંતઃકરણમાં હિંદનું કલ્યાણ ઈચ્છર્યાને રહે.

દીવાળીના માટે ફેરવી ટાઇમની છેલ્લી દીગાખને બેઠો કે

ના લોર્ડ હાર્ડિંગનો ઉત્તર.

આનો ઉત્તર વાળતાં ના લોર્ડ હાર્ડિંગે કહ્યું હતું કે, તમારા માયાણુ અભિનંદન માટે હું તમારા તીવ્ર આભાર માનું છું. પાંચ વર્ષ ઉપર તમે મને મિત્રાચારી ભર્યો આવકાર આપ્યો હતો; તે પછી હું મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પણ તમે મારી તરફ તમારી લાગણીઓ અને વિશ્વાસ દર્શાવ્યાં હતાં. હવે વિદાયનાં વચનો તમે એટલી બધી માયા અને કઠરથી કહ્યાં છે કે તેનો આભાર માનતાં હું મારી લાગણી દર્શાવી શકતો નથી. આપણે છેલ્લા મળ્યા ત્યારે એક પ્રજના ઉદ્વેગ ગર્વ અને મહત્વાકાંક્ષાથી સુધરેલી દુનિયાને કચલાવી પાડનારો વિગ્રહ જાગ્યો, એમ કોણ જાણતું હતું? ગયાં વર્ષો ખદખર અમલચાં હતા, પણ આવનારાં વર્ષો આગળ તો તે કાંઈ વિસાતમાં ન હતાં; અને આવા તોફાની હરિયામાં મારા રાજ્ય અમલનું સુકન તમને સંતોષકારક લાગે એમ હું ચલાવી શક્યો તેથી હું અભિમાન-લેઉ છું. મહાન રાજ્યનાં અને મહાન શમોની માયા ભરી નોંધ તમે લીધી છે, ત્યારે મારે હાથે ચયલાં સઘળાં પાપ તમે ધુળીપાંધ ઉડાવ્યાં છે. હિન્દની ભઠ્ઠીનિહાલી અચેત યજ્ઞને પુરા-લીમાં હું ફિન્દ છોડી જાવું, એવી તમારી ધારણા રપ્પ દીસે છે. મારાં કામોથી મેં હિન્દ તરફ મારી શુભ નિષ્ઠા દાખવવા પ્રયામ કર્યો છે; અને મારા જીવનના અંત સુધી હું હમેશા હિન્દનો વિચાર આતુર સ્નેહથી કરીશ અને મારાથી બની શક્યો તેટલો અંશે તેના લાલો વધારવાની અને મળનાની અનુકૂળતાઓનો હું ઉપયોગ કરીશ.

વ્યાપારી દષ્ટિ જિન્દુથી વિગ્રહ વ્યાપાર-ધંધાની સામન્ય ખીલવણીને હીંગસાવી છે; અને ઘણી દિશાઓમાં, કરી નહીં મંભજાયલા પ્રમાણુમાં સરકારને અંકુશ દે આડખીલી નાંખવી પડી છે. શત્રુને પહેલેથી વિવિધ વસ્તુઓ અને ઘરોગળા અટકાવવાને

સખત સખત સન્તાઓ અમારે હાથમાં લેવી પડી છે; ખીજા લાલોની દરકાર ન કરતાં, અમારા બહાદુર લશ્કરની જરૂરીયાત માટે વ્યાપારી વહાલો ઉપાડી લેવાની અમને ફરજ પડી છે; એ શોચનીય અગવડ ખીજાને નહીં હશે અને ઘઉંની નિકાશ મળ્યાંમાં અગત્યના ધોરણે અમારે પોતાને ધંધાદારી વ્યવહારો ઉપાડી લેવા પડ્યા છે તેમજ ખીજા ઘણી ચીજો સંખ-ધમાં અસાધારણ પગલાં ભરવાં પડ્યાં છે. બને તેટલી થોડી હાડમારી વેઠવી પડે અને સામાન્ય વ્યાપાર અને તેટલો થોડો અસ્તવ્યસ્ત થાય, એવી અમારી રાજ્યનીતિ છે, એમ તમે કહે છે, તે મને અતિશય આવકારદાયક છે.

નકારામાંથી હમેશાં સાફ થાય છે અને પોતાની કાચ રાજ્યનિષ્ઠા જાતાવવાનો તકે હિન્દનો મળી અને સાંપ્રત પ્રસંગે આટલી ઉચ્ચ રીતે પોતાનું રાજ્યનિષ્ઠાપણું તેણે દાખવ્યું, એ કંઈ નાનીસૂની ગણત નથી. થોડા સામ્રાજ્યના દુરના દેશોમાં પોતાના પુત્રોએ લોહી રેડ્યાં, એ હકીકત તે ગર્વ ભરી રીતે હમેશાં જાતાવી શક્યો અને નિરંતર પ્રવાહમાં વહેતી મંખતિની ઉમઠા બક્ષીસો અને અંગત આત્મલોગનું સ્મરણ ભવિષ્યની પ્રજાને એક સારા વારસારૂપ જાનશે હિન્દના લોહીમાં આ બિદાર લાગણીઓ વહેતી હતી, ત્યારે હું આહીં હતો અને ના, શહેનશાહને હસ્તક આ સેવાઓ સોંપવાની અરજીનું કામ મારે ભાગ્યે આવ્યું. એ હકીકતથી મને હમેશાં પુરાણી અને ગભિમાન ઉપજશે.

દક્ષિણ આફ્રિકામાં હિન્દી મકેટોનો ઉપા-યની કદર વિષે તમે સૂચના કર્યું છે, અને જો કે આ વિષયમાં મદ્રાસ ખાતે હું જે લાગણીથી જોત્યો તે માટે મારી ઉપચાર એકસ ઠેકાણું-એથી દીકા થઈ છે. તો પણ હું પ્રમાણિકણે એમ કહીશ કે, આ કાર્ય કયાંથી મારું અલ-કરણ કરી પણ રંગ્યું નથી. એ સરુજ રપ્પ કથનને ચોચ હતી અને મને જે તાણું તે હું જોત્યો અને જો મેં મારા શબ્દો તબ

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઑફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

શેરો ભરાયલી થાપણ	૩૦ લાખ.
પગાર થયલી થાપણ	૧૫ લાખ.
રીઝર્વ ૫૬	૧ લાખ.

પ્રમુખ:-ધી ઑનરેબલ સર શીરોજશાહ મે.

મહેતા, કે. સી. આઈ. ઈ.

આ બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકેલી દરેક પાઈની સલામતી માટે ખાસ
ગોઠવણ બેંકની આરટીકલમાં કરવામાં આવેલી છે.

મેશર્સ એ. એચ. કુરગુસનની કું. ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ આ
બેંકના હિસાબો અને લેખીતગીરીઓ દર અડવાડીએ તપાસે છે.

ગ્રસીડ સી બેંક માફક આ બેંક પોતાના હિસાબનાં પખવાડીક
સરવૈયાં બહાર પાડે છે

દરેક રીતનું બેંકને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે.

હાથમાં ટુકડી તેમજ લાખી મુદતના વ્યાજના દરો માટે મેનેજરને મળવું.

ચેક્ક તથા બેંકને લગતો પત્ર વ્યવહાર ગુર્જરાતીમાં પણ થઈ શકે છે.

વડી ઑફીસ:-અલાહાબાદ, કોટ, મુબઈ.

શાખા ઑફીસો:-જવેરી બજાર તથા માંડવી, મુબઈ.

ચાલુ ખાતાં ઉપર.

રોજની ખાકી ઉપર.

લેનેવારીથી જુન. ... ૩ ટકા.

જુલાઈથી ડિસેમ્બર ૨ ૧/૨ ટકા.

૧૨ માસની ડીપોઝીટ ૪ ૧/૨ ટકા.

ટુકડી મુદતના ભાવો અરજ કરવાથી માલમ પડશે.

વધુ વીગતો માટે મેનેજરને મળવું.

સોરાબજી ન. પોચખાનાવાલા

મેનેજર.

ન્યુ કિવન્સરોડ ઉપરના

ચોપાટીના જુના રેલ્વે શાટકની સામેના

મહારાં શો રૂમ્સ

તમને ઘણી મનગમતી ચીજો આપશે.

સુંદર નવી ડીઝાઇનના પલંગો.

ભેટ આપવા લાયક

અનેક નાની મોટી કિમતી ચીજો

તેમજ

ફરનીચર માટેના ઉત્તમ રંગો

વિગેરે, વિગેરે.

જરૂર એક વાર શો રૂમ્સ પર પધારો.

L. Roy Sampat

70, APOLLO STREET, FORT, BOMBAY.

વેપારમાં વધી પડેલી હરીફાઈ માટે જાહેર પ્રજાને ચેતવણી.

વરસાદ અને તડકા માટે વોટરમુક્ત અને ઈમીટેશન સીલકની તરેહવાર છત્રીઓના
અનેક વેપારીઓ જતા

ઈબ્રાહીમ કરીમ એન્ડ સન્સને ત્યાં

ગ્રાહકોનું ચીકાર ગરદી હોવાનું કારણ ?

માત્ર તેમની ટકાઉ અને મનપસંદ અને હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગમાં- જાદી
અવાજે વખણાવેલી

હરણ છાપની છત્રીઓજ.

જેની ઉત્તમ બનાવટ માટે સંખ્યાબંધ ચર્ચા અને સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે માટે
નકલી માલ ખરીદી પસ્તાવા કરતાં ખરો “હરણ છાપ”નો માલ ખરીદી
પૈસાનો ખચાવ કરો.

દરેક ગ્રાહકદાર છત્રીઓના વેપારી પાસેથી મળશે.

જથ્થાબંધ મળવાનું ઠેકાણું —

શાખા દુકાનો, ઈબ્રાહીમ કરીમ એન્ડ સન્સ.

મટાસ તથા કલીકટ જપન વર્ધના જુના અને જાણીતા છત્રીના વેપારીઓ,
મારકીટ, વ્યુમામસજીદ—મુંબઈ.

પંદર દીવસમાં આબેહુબ મોટી છબી.

ધી એન્સાર્ન્ડ શોટ કંપની.

તમારી નાની છબી પરથી તૈયાર કરી આપે છે કામ મનમોહક, દીવસપસંદ અને સાવ મધ્યમ. મનપસંદ કામ નહિ થાય તો દીધેલા પૈસા પાછા આપવા એ અમારી ગેરંટી છે. છબી દેશનેકાં તમને પહોંચતી કરવામાં આવે છે એકવાર દાયકા લેવા અમારા કંદરદાન આલોકને અરજ કરીએ છીએ.

વધુ વિગત માટે,

ટેકાણું, એમ્બાયર બીલ્ડીંગ.

બેરીપંદર પાસે, કોટ, મુંબઈ.

હીંદના પુત્રોએ વગાડેલી વીર ઢાક.

ચોક્કસ આઠવાણીયા પહેલાં મુંબઈમાં કોમેટ, અને કોન્ફરન્સ ગાજી હતી, જ્યારે મીઠા મધોલકરે પોતાના બાપજીના કહી કે તન, મન, અને ધનના બેભો પણ આપણે સ્વર્ગના ઉલ્લાસને સહન કરવા લેઈએ, ત્યારે તે કાવને તાબાઓના નાદથી વધાવી હીંદ પુત્રોએ વીર ઢાક વગાડી હતી. આથી સમનય છે કે આપણા દેશમાં દુનિત ઉલ્લાસની પછીના જરૂર છે અને તે દુનિત ઉલ્લાસની જીવનશૈલી કરવા આપણે વખતસર બહાર પાડુ. તરફ છે અને તે માટે આપણે દુનિત દર્શક મહત્ત્વ તરફની બહાર પડેલા અને વેચાતાં સ્વતંત્ર દુનિત સમય, અને દુનિત દર્શક મધ્યમાની સીરીસે ખરીદવા જરૂર છે. દરરોજ પુસ્તકો માટે તેઓના કર્તી આ દેશી વેપારી સમય ત્યાં પરમપુરના નામદાર મહારાજ, તેમજ સાક્ષર દેશવલ બીચનામ નીવેદી વગેરે અનેક જાણીતા વેપારીઓએ ઉત્તમ સરકી ફીટ આપેલાં છે. વધુ મુંબઈએ બીજી રોજની નીચ બોના ચંચાવી લઈ આજેના મંજો સ્વતંત્ર દુનિત સમય (૩૦૦ પાનાનો મધ્ય) ક્રી ૩૦-૧૪-૦૦ આના દુનિત દર્શક મધ્યમાની કુસીરી બહાર પડી ગુફી છે તે તમને દર્શ આના ચોથી સીરીસ ચોક્કસ દીવસમાં બહાર પડશે કી જ આના પોસ્ટલ હાઉસ.

સમો — અવસ્થાપન

દુનિત દર્શક મહત્ત્વ

૩૦-મુદ્રીત — ૧૬ જાન્યુઆરી ૧૯૦૦.

ઇંડીયન કૉટન ઑઇલ કંપની, લીમીટેડ.

હમમ ક્વીટ, કોટ, મુંબઈ તથા વિજલપુર, નવસારી.

આ કંપનીના કારખાનામાંનીચે મુજબ માલ તૈયાર થાય છે:—

અમારે ત્યાં તૈયાર થતું તેલ મુંબઈમાં
કપાસઆતું તેલ.
વેચાતાં બીજાં તેલો કરતાં ચઢીઆતું
હોવાની અગે ગેરંટી આપીએ છીએ
ખાવામાં ધીની બરોબરી કરે છે.

કપાસીઆનો મગજ.
ગાય, ભેંસ, બળદ, ઘોડા, મેઠાં, ખકરાં
વગેરેને માટે ખરેખરો તાકાતવાન ખોરાક,
દુષ્ણમાં જાનવરને થોડા વખતમાં ટટાર
બનાવે છે.

કપાસીઆનાં છાલાં
અમારી મીલના છાલાં પુના, મહિ, કરાંચી,
સુરત વગેરે સ્થળોએ ડેરીઆમાં તેમજ ખા-
નગી ખેતરોમાં રફેજ (roughage)
તરીકે પુષ્કળ વપરાય છે.

જાવતાલ તથા વધુ વીગત માટે લખો:—

કોઠારી સુતરીઆની કંપની,

મેનેજીંગ એજન્ટા.

Business Adviser.

For all commercial and Trade matters, correspondence, Insurance questions in all its Branches, Investments, Finance, Export and Import, Company's Work such as Floating Amalgamating, Reorganising and Winding up, Inventory and Inspection of Accounts, Balance sheet etc. and all legal and practical routine relating to business. Consulting fees moderate. Apply, with your requirements to Y. L. Bhandarkar F. C. I. (Fellow of the Institute of Commerce, Birmingham) Girgaum "Indoo Lodge" Bombay.

ધંધામાં સલાહ આપનાર.

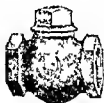
વેપાર વાણિજ્યને લગતી દરેક બાબતો, પત્રવ્યવહાર, ઇન્સ્યુરન્સ એટલે વીમાને લગતી દરેક બાબતો, નાણાં શેકવા બાબત, આયાત અને નિકાશના સવાલો ઉપર, કંપનીઓ નવી હાથી કરવી હોય या तो जोड़ी होय या तो બંધ કરવા હોય, વિગેરે, કંપનીને લગતી દરેક બાબતમાં, ઈન્વેન્ટરી તૈયાર કરવી હોય, અગર હિસાબ તપાસવો હોય અગર બેલેન્સ શીટ કાઢવા હોય એવાં દરેક કામમાં અને દરેક જાતના ધંધાને લગતી વ્યવહારિક અને કાયદા સંબંધિ સલાહ આપવામાં આવે છે. સલાહ આપવાની ફી મધ્યમજ્ઞ રાખવામાં આવેલી છે.

તમારી જરૂરીયાતો સાથે લખો.
વાઇ. એલ. ભંડારકર એફ. સી. આઇ
ફેલો ઓફ ધિ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ કોમર્સ,
બરમિંગહામ
ગીરગામ "ઇન્ડુલોજ"—મુંબઇ

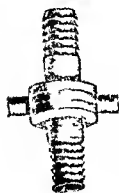
બી. એન. ભાઠેનાની કું.

પ્લમ્બરોને લગતો સર્વ સામાન વેચનારાઓ અને કંટ્રાક્ટરો.

હમારે ત્યા ગટરના ચીનીના પાઇપો, નાહાનીની તથા વરસાદની ધીનીની પાઇપો અ ફીટીંગો, પાણીની ઠલાઇની નળીઓ, અને ફીટીંગ્સો, ધીરની નાહાની ત્રેપ્સો, સીસાની પાઇપો

વેલાયતમાં રેટ ધીધેલા સ્ટોપકોટ, બેલકોક, અને ધીળતેપ, નેટ તથા યુરોપીયન વોટરકલોઝેટ પેન્સો, ફલ્સીંગ ટાંકીઓ, હાથ છ સીમેન્ટ, વગેરે પ્લમ્બરોને લગતો દરેક જાતનો માલ જથ્થાબદ ત છુટક વેચાતો મલશે.

અહાર ગામના ચોરંગી ઉપર તાકીદથી પ્રસ્તુત ધ્યાન આપવામાં આવી
ગોડાઉન ઠે ૨૪૦ નાગરેવી સ્ટ્રીટ.
ચીંગબજાર અને પારમી ગલી ચોપટ નં ૩ અ બા

તા. ૧૬. ૬. ૧૯૧૩—ફેલોશ પ્રસિદ્ધિ વાચકોની નબર "બી. એન. ભાઠેનાની" પદમળદોની બહેર ખબર ઉપર પાછો જણ દર્શાવેલ ૧૯૧૩ માં ઉપરના જણી મી બના સાથે માંગ કરવાથી દબાર જુનું "બી. એન. ભાઠેનાની કું." નું નામ બદલી "બી. એન. ભાઠેનાની" કરવું જણ દર્શાવેલ ૧૯૧૩ માં મી બના સાથેની બાબતો છુટી કરી દર્શાવેલ જુના નામ " (બી. એન. ભાઠેનાની કું.) " થી દબાર ૧ ચાલુ રાખ્યો છે.

THE SAJAN TILE MART

Marble, Cement, Flooring, Furniture
and Dado Tiles.

Shahabad and Taudur Stone Paving.

Direct Importers from Home and Quarry.

Latest Catalogues available

Proprietors —Sajan & Co., Elphinstone Circle,
near the Alliance Bank of Simla, Ltd., Fort, BOMBAY.

એકે અવાજે જાહેરમાં આવેલી

કેઈ પણ પ્રકારે ખરાબ થયેલા હોડીમાં સુધારો તથા વધારો કરવાને તેમજ અશકતી,
આગમ વીજેએ એવા તમામ ચિન્હોને દુર હટાવનાર.

આયોગ્ય

સા સાં પરિલા

ક્રી. બા. ૨ ના રૂ. ૧-૪-૦ ટપાલ ખરચ આના પ) "પ્રાથમ હીરટ" મંગાવી વાંચો ક્રી. કે
પોસ્ટેજ કંઈ પણ આપવું પડતું નથી.

તા. કે મહેરણાની કરીને અમારું ઠેકાણું બરાબર લખવું.

રેજી એન્ડ કંપની,

ખતારખાળી, પો. ઠાલખાદેવી-મુબઈ.

તા. કે. તમારો એરડર મોકલો ત્યારે આ પત્રમાં જાહેર ખર્ચાનું તેમાં જણાવ્યું.

વૈદ્ય વિદ્યાની નવી શોધ ?

Biochemic Medicines

or

Twelve Tissue Remedies

જીવન રસાયન દવાઓ.

જીવન દવાની શોધ જર્મન ડોક્ટરે કરી
રીશ વર્ધના અનુસાર પછી પ્રસિદ્ધિમા મુક્રી
ડે. કેઈ પણ ઝેરી તત્વોથી નોંરાળી અને સ્વાદે
ગળી બાર દવાઓ શરીરના દરેક દરેક ઉપર
અકસીસ કામ કરે છે અને નાના બચાંઓ પણ
કાશથી લે છે. તેથી ઘરગણુ દવા વસીકે જોડાળા
ખચારમાં આવી છે. કિંમત ૬૪૧ ઑસની ૧૨
પ્રીશીના સેટ ૧ ના રૂ. - ૮. દરેક પાવરની
વાઓ મળશે.

લેક્ચરર ડૉ. સાંભાઈ એન્ડ પ્રધર્સ.

સાંજે ૮-૯ કાળીયાવાડ.

શું જીવો છો ?

જે તમારે ખરા જોમનનો ખદાર જોવો હોય તે—

થાઓ તૈયાર

અનેકે મરિંદિરો મળ્યાં છે.

ખાસ વનસ્પતિમાંથી બનેલી શુદ્ધ દવા

અમારી પેટ, દેશી દવાનું સેવન કરવાથી ચોક્કસ
વારમા અનૈકિક કાયરો થાય છે આમારી દવા વધારે ઉપ
યોગી હોય મુલ્ય કિંમતે વચવાનું અમેએ નક્કી કયું છે

રોનીકે જીવન શુદ્ધીકર—શરીરના અનેક રોગોને
નાશ કરી સ્વસ્થ વધારે અદ્યુત કાયરો કરે છે કિંમત
જાણી એકરો રૂ. ૧

રોચક જામ —માણુ કુખડ, રાસી ચડી અને
કળતર તેમજ માથાના બીજ દરેક રોગ ઉપર આ જામ
આયુષ્ય છે કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

તાવ તત્વારણ સુરુષ—એમલીઓ, ટાઈઓ,
તેમજ બીજા દરેક તત્વારણ ઉપર આ સુરુષ અક-
સીસ છે કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

દરાજનો મહમ —અમે તે બધી દરાજ ઉપ
આ દવા વસવાથી તેને મૂળમાંથી નાશ થાય છે
કિંમત જાણી એકરો રૂ. ૦-૪-૦

એન્ડ ટા. જોઈએ છે લખો વાં મળે—

તારાણુ બીજી બીજી માટે } આઈ. જે. ખીસી.
ગીરમા જિ. રોડ-સુઅર્ન ૦ ૪

(ખાસ ઉંચ વર્ણના હીંદુ ગૃહસ્થો માટે)

મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સગવડ.

શ્રી અંબીકા

ભોજનશાળા.

૨૭૪ કાલ્યાદેવી રોડ—વીકલવાડી સામે.

મુંબાઈ.

આ ભોજનશાળા, માલીકાની જાતી દેખરેખ નીચે
છેલ્લામાં છેલ્લી પદ્ધતિ મુજબ ચલાવવામાં આવે છે.
ધર્મરક્ષણ સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉંચો ખોરાક અને
ખતિલા નોકરો એ આ ભોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ ઘણાજ મધ્યમ રાખવામાં
આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને મળો યા લખો.

જાહેરનામું

કોટની બાણીતી દુકાનના ખાહોશ કટરના દેખરેખ નીચેનું અપ ટુ-ડેડ

ફ્રેન્શી શીલાઈ ખાતું.

તથા યુરોપ, અમેરીકા, હીન્દુસ્તાન વીગેરેના રથભાગે મુસાફરી કરનારાઓને માટે દરેક જાતનો લેધરગુડસ તથા લેડીઝ અને જેન્ટલમેનોને લાયક દરેક જાતનું ગરમ રેશમી તથા મુતરાઉ કાપડ મોટા જથ્થામાં હમેશાં કોફાયત ભાવથી તૈયાર મળશે.

મથુરાદાસ કલ્યાણજી એન્ડ સન,

૭-૮ સીતારામ બીલ્ડીંગ, કાર્ડ્સ મારકીટ-મુંબઈ.

“લપકો નથી.”

વનૌષધી સાર્સાપરેલા.

આ સાર્સાપરેલા સેવન કર્યાથી ઉપદંશજન્ય, ગરમીના રોગો તથા રસાયણી સેવન કરવાથી શરીર ઉપર થનારા હાનિકર વીકારો (લોહીનું જગડી જવું) તથા ધાતુના વીકારોને નાબુદ કરીને લોહીને સુધારે છે અને ચામડી ઉપર થતા અનેક પ્રકારના રોગોને મટાડે છે.

વળી આ સાર્સાપરેલા ગમે તે માણસે લીધા હોય તો લોહીનો સુધારો કરીને કોવત આપે છે તથા રમરણશક્તિ વધારે છે. ખાટલી એકના કીમત રૂ. ૧.

મહા હુણ તથા સફેદ કોઠ ઉપર

એ અતિ ઉત્તમ ગુણદાયક ઔષધી.

ભારત મહુવદલી કીમત રૂ. ૧. ૧/૨ આ દવા પેટમાં લીધાથી અને તેજ ઉપર લગાડવાથી નીચે નાગવલી તેલ ૩. ૨ લખેલા વિકારો ખાતરીથી સારા થાય છે. અહાર પ્રકારના હુણ-રોગ, જવા કે શરીરની ત્વચા ઉપર સફેદ, લાલ, કાળા, બાંધુ રંગના ડાઘ તથા મુનબરી છત્તાઈ દરહો ઉપલી દવા લીધાથી ખાતરીથી સારા થાય છે, તેમજ લોહીનો સુધારો થઇ કાતિને વધારે છે.

ડૉ. ધાકજી ભાણજી સાવંત,

પ્રણસવાડી,—મુંબઈ.

પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંની વાત.

આ દેશમાં જ્યોતિષ, વૈદ્ય વિદ્યા, તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ વિગેરે અનેક વિજ્ઞાનોના લાખો ગ્રન્થો હસ્ત લિખિત તૈયાર હતા; પરંતુ કાળખળે જ્યારે એ ગ્રન્થોનો નાશ થવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક દેશાભિમાની વીર પુરૂષોએ પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ તે ગ્રન્થોની વધારે કિંમત ગણીને કેટલાક ગ્રન્થોનું રક્ષણ કર્યું, અત્યારે પણ એવા ગ્રન્થોના મહોટા મહોટા ભંડારો અસ્તિત્વમાં છે, એવા ઉત્તમ ગ્રન્થો પૈકીના પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંના એક વૈદ્યગ્રીય ગ્રન્થના આધારે એમણે તૈયાર કરી તેનો લાભ આપણા માણસોને ગમે આપીએ છીએ. કંઈક કેસરી અવલેહુ એ પણ એક એવાજ વૈદક ગ્રન્થને આધારે તૈયાર કરેલી હવા છે અને એ એટલું ગંધુ યોગ્યમ ગુણધાયક છે કે બીજા કોઈ પણ હવા તેની ખરોખરી કરી શકે એ બનવા ભ્રમ નથી. સત્તાર સુખ ભોગવવાને તફાન નાકિમેદ થએલા અનેક માણસોએ એનો ઉપયોગ કરી પુરતો સંતોષ મેળવેલો છે. શક્તિ-તત્કાલ-ને માટે હવાઓ પાછળ સેંકડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરવા છતાં પણ કેટલાંક નાકિમેદ બનેલાંઓએ છેવટે આ અવલેહુનોજ ઉપયોગ કરેલો છે. પહેલીજ તકે જો કંઈક કેસરી અવલેહુનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ઘણા મોટા ખર્ચ માથી બચી જવાય. આ અવલેહુનો ઉપયોગ કરવાથી શરીરમાં એકદમ કાવત આવે છે શરીરનું એકેએક અવયવમાં પુરતો જુસ્સો ઉત્પન્ન થાય છે અને કામમને માટે તેમની ગમ ગીની જતી રહે છે. ખરાબ સોજાતથી અથવા ગમે તેવાં બીજાં કારણોથી ઉત્પન્ન થએલું નયુ સકપણું એથી દૂર થાય છે અને વીર્યને સુદૃઢ બનાવી આખા શરીરની રોગરગમાં આશ્ચર્યકારક બળ પેદા કરે છે. કદપ કેસરી અવલેહુ એ એક ખાવાનીજ અને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકશાન ન કરે એવી નિર્દોષ વનસ્પતિઓની સ્વાદિષ્ટ બનાવટ હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં પણ રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે. આ હવા તૈયાર કરવામાં કુલ રૂ. ૨૩ ૦-૦ નું ખર્ચ થાય છે અને જે રૂપિયા ફક્ત નફાના લેવામાં આવે છે-એટલે કુલ પચીસ રૂપિયાનો મનીઝાંડર કરનારને અથવા વી પી થી મોકલવાનો ઑંડર કરનારને આ હવા મોકલવામાં આવે છે નીચેના શિરનામે લખતું અથવા રૂબરૂ મળવું.

વૈદ્ય હરગોવિન્દ હરિદત્ત ઠાકર.

માલિક—આર્ય આપધાત્રય અને સિંહનાદી ડીપો.

ભૂવેશ્વર મનો—પાંજરાગોળ એઝીમ પાસે

ખત્ર નં.-૪.

ઉચ્ચ વર્ણના હિન્દુ ગૃહસ્થો માટે.

તબીયત સુધારવાનું સર્વોત્તમ સાધન.

આરોગ્યતા માટે
સર્વોત્તમ
સ્થળ.

શ્રી
મહીકાંઠા
ઉત્તમ

સુંદર હવા
અને
ભવ્ય ભુવન.

ધરના કરતાં
ઉત્તમ
સગવડ.

ભોજન ગૃહ.

વીજળીક
લાખકાદાર
લાઇટ—૫ ખા.

ભુલેશ્વર

પ્રમાણીક,
ખતીલા,
નોકરો.

અનંતવાડી
નાકો.

સ્વચ્છ
ઊંચામાં ઊંચો
ખોરાક.

માલીકની
જાતી
દેખદેખ.

મુંબઈ

ખાસ પધારો
અને જાતે
ખાત્રી કરો.

પોષ્ટ નં. ૨.

વધુ ખુલાશા માટે મેનેજરને રૂબરૂ મળો યા લખો.

વ્યવસ્થાપક—ઉમીઆરાકર બહેચરલાલ ત્રીવેદી,

મેનેજર અને માલીક.

રંજુન સમાચાર પ્રેસમાંથી દર ગુરુવારે અને શનીવારે

પ્રગટ થતું શુદ્ધ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર

રંજુન સમાચાર

જેમાં રંજુન શહેરની તથા જમીં મલાકાની ગંધી અગત્યની ખબરો, બાલુવાભોગ કોર્ટન ચુકાદાઓ, તથા સ્થાનિક વેપાર-ઉદ્યોગને લગતી જાણતો, દુનિયાની અને ખાસ કરીને હિંદુસ્તાનના ખબરો ઉપરાંત ઉદ્યોગ, ધાર્મિક, સામાજિક, નૈતીક વગરે ઉન્નાતના માર્ગોનું અવલોકન અને ખાસ કરીને અવેરાતનાં ઉદ્યોગ અને વેપારને લગતા વિષયો વખતા વખત આપવામાં આવે છે.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશાવરવાળાઓ પાસે પોસ્ટ સાથે રૂ. ૬૫,

શહેરવાળાઓ પાસે રૂ. ૪.

છુટક નકલના રૂ. ૦-૨-૦

એમ. એ. મામસા.

રંજુન સમાચાર પ્રેસ.

ત્રિપ્રાધર "રંજુન સમાચાર" પત્ર તથા

જમીં નંબર ૨૭, ધર નંબર ૫૩-૨જુન

"રંજુન સમાચાર" પ્રેસ

હેડ ઓફીસ-નાં ૪૨ ગલી નાં ૨૭-રંજુન.

નોટ—આખા જમીં મલાકામાં "રંજુન સમાચાર" ફક્ત એકલું એક જ ગુજરાતી પત્ર છે એટલે જમીંની વસ્તીના મોટા ભાગની ગુજરાતી ભાષા બોલતી વેપારી પ્રજામાં બહાર ખબરો ફેલાવવા માટે આ પત્ર એક ઉત્તમ ઉપયોગી સાધન છે.

ONE

PAYING COURSE.

"ACCOUNTANCY" course is taught by correspondence. No condition of age or University Certificate. No study by heart. Grand reduction in fees. Course is most useful for service and promotion. Candidates enrolling daily. Candidates are prepared for London Chamber of Commerce examination. School is recognised by Government. Short hand (Pitman) is also taught by post. Do not lose this golden opportunity, but write to day for full particulars to :—

C. C. EDUCATION OFFICE,

SUCCESS IS

GUARANTEED

POONA CITY.

Wanted Agents all where

Liberal Commissions allowed

બસો રૂપૈઆમાં અન્નદાન સાથે અમર નામ.

નડીઆદ હિંદુ અનાથાશ્રમને એકી વખતે રૂ. ૨૦૦) આપનાર દાતાના નામની આર-
સની તળતી આશ્રમની ઑફીસમાં ચોઢવામાં આવશે તથા તે રકમના વ્યાજમાંથી દરેક-
વર્ષે નક્કી કરેલા દીવસે દાતાના સ્મરણમાં અનાથોને જમાડવામાં આવશે.

પચીસ રૂપિયામાં ગૌદાન !!

રૂ. ૨૫) આપવાથી એક "ગૌદાન" ગણી તેના વ્યાજમાંથી અનાથોને દુધ અપ-
વામાં આવે છે તથા દાતાના નામનું લીટ બોર્ડ પર લખી જાહેર ભાગમાં મુકી સ્મારક
રખાય છે.

એક રૂપિયો તે તેથી વધુ દાન આપનાર ગૃહસ્થોનાં નામ વાર્ષિક રીપોર્ટમાં
પ્રગટ થાય છે. વાર્ષિક રિપોર્ટ દરેકને મફત મળે છે.

મંત્રી—હિંદુ અનાથાશ્રમ—નડીઆદ.

ૐ (ખાસ ઉચ્ચ વર્ણુના હંદુ ગ્રહસ્થો માટે) ૐ

 મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સુગવડ.

(શ્રી સાબરકાંઠા બોર્ડીંગ હાઉસ)

૬૦ સુમ્માદેવી પોસ્ટની પાછળ, મુંબઈ નં. ૨.

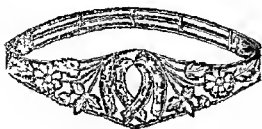
આ ભોજનશાળા, માલેકોની બતી દેખરેખ નીચે છેલ્લામાં છેલ્લી પદ્ધતિ મુજબ ચલા-
વવામાં આવે છે. ધર્મરક્ષણ, સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉચ્ચ ગોરાક અને ખતિલા નોકરો એ
આ ભોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ ઘણાજ મધ્યમ રાખવામાં આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને મળો યા લખો.

મુંબઈના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનારા ઝવેરીઓ

અમેને અમારા સોનાના દાગીનાના સુંદર અને વીલાયતી જેવા સપ્તાર્ધાર કામ માટે છેલ્લાં પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે.

મોહનલાલ

એન્ડ

કાનજી

ઝવેરીઓ

દરેક જાતના સોના, ચાંદી, અને ઝવેરાતના Up-to-date દાગીના ગાંધાર થામાં તૈયાર મળશે.

ટેલીફોન નં. ૧૭૬૫.

૧૯૭-૨૦૧ શેકમેન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

સર અવસરે અને તહેવારોમાં એસકી બનવા-જતાં ફરી પડી

પરિસાની બગ્યાદી કીધા આગમજ કાલબાહેવી, વાડીલાલની કું. ની દુકાનની વીઝીટ કરશે તો ખાતો થશે કે દરેક જાતના ગરમ, સુતરાઉ અને ફેન્સી કપડાંની નવી ડીઝાઇનો તેમજ ઘાટની જાણીતી શોપના અનુભવી કટંગ અને બેહદ સરતા બાવે આટલું મગફર હોય.

ખીવારે દુકાન ખુલી રહે છે.

વાડીલાલની કું.

કલોથ મગ્યન્ટમ, ટેલર્સ,

એન્ડ આઉટફીટસ.

અન્તામીદીંગ કાલબાહેવી રોડ મુંબઈ.

તીજેરીવાળાઓની જુઠી સરટીકીકેટો.

થોડા વખત ઉપર બુલેશ્વરનાં એક ઘરમાં આગ લાગી ઘરમાં પહેલા માળ ઉપર મીઠ મગનલાલ નામે એક માણસ સાળરકાંઠા લોજ નામે હોટલ ચલાવતા હતા. એઓ પાસે મુંબઈના મીઠ કનૈયાલાલની બનાવેલી તીજેરી હતી. એઓની જગ્યામાં આગ એટલી થોડી હતી કે રૂનાં ગાદલાં પણ સલામત રહ્યાં હતાં તેમ તીજેરીનું લાકડાનું સ્ટેંડ પણ જેવુંને તેવું રહ્યું હતું. આટલું છતાં મીઠ મગનલાલે તીજેરી બનાવનારને એવી સરટીકીકેટો લખી આપી હતી કે આખા ઘરમાં સૌમાં સખત આગ મારી જગ્યામાં હતી અને તમારી તીજેરીમાં સર્વ સલામત રહ્યું હતું.

ગોદરેજે ખરી હકીકત બહાર પાડી અને જણાવ્યું કે મીઠ મગનલાલની સરટીકીકેટ જુઠી હતી, અને તેઓએ પોતાના ભાઈ માટે એક તીજેરીને આર્ડર ગોદરેજને આપ્યો હતો આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલે છપાવ્યું કે ગોદરેજ જુઠું બોલે છે. ગોદરેજે આ ઉપરથી મીઠ મગનલાલને રા. બા. સેતલવડ મેલ્ટ્રેડ આગળ ઉભા કર્યા. મેલ્ટ્રેડ સામે જુળાની એવી પડી કે મીઠ મગનલાલની જગ્યામાં ગાદલા સલામત હતાં તેમજ તીજેરીનું સ્ટેંડ પણ સલામત હતું. આ જોતાં મીઠ મગનલાલ વિચારમાં પડી ગયા અને મારી માગી અને લખી આપ્યું કે મેં જે વાતો છપાવી તે સર્વ જુઠી હતી.

બહુતા મોટા મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમાં

મુંબઈમાં થોડા વખત ઉપર જુદે જુદે ઠેકાણે આગો થઈ તેમાં જુદા જુદા મેકરોની તીજેરીઓના કેવો હાલ થયો તે બહુલા પછી કેટલાકોએ હજારોની કિંમતની બીજા મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનો ઠરાવ કરી ગોદરેજને નવી તીજેરીઓના આર્ડર આપ્યા છે.

૧ સર સાસુન જે. દેવીડે પોતાની હજારોની તીજેરીઓ લીલામમાં મોકલવાનું ઠરાવ્યું અને ગોદરેજને મોટા આર્ડર આપ્યા છે.

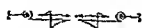
૨ ગેસર્મ બ્રિડજની કંપનીએ પણ એ સુજન કર્યું છે.

ગોદરેજ એન્ડ બાઈસ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

કારખાનું:—ગેસ કંપની પાસે, પરેલ, મુંબઈ.

સ્વદેશી આગની વીમા કું

ધી ઈન્ડિયન મર્કન્ટાઇલ ઈન્શ્યુરન્સ કંપની લોમીટેડ.

(સને ૧૮૮૨ ના ૬ ઠા એક્ટની અને ૧૮૮૫ ના ૧૨ મા એક્ટની
રૂએ રજીસ્ટર્ડ કરી છે.)

ફંડ રૂા ૫૦,૦૦,૦૦૦ જે ૫૦,૦૦૦ શેરોમાં

વહેંચાયેલું છે. દર શેર રૂ. ૧૦૦ નો,

ભરાયલી કેપીટલ રૂ. ૨૧,૧૫,૩૦૦,

રીઝર્વ ફંડ રૂ. ૧,૧૭,૦૦૦

આગની નુકસાનીના દાવાની ભરેલા કુલ રકમ આશરે રૂા. ૨,૨૫,૦૦૦.

ડીરેક્ટરો.

મૌન. શ્રી મનમોહનદાસ રામજી (ચેરમેન)

સર વિહુલદાસ દામોદરદાસ મકરરી

શ્રી નયરોજીજી જહાંગીર ગામડીઆ

શ્રી ચતુરભુજ શીવજી.

શ્રી માધવજી મકરરી

શ્રી મોરારજી વેલજી.

શ્રી જેઠાભાઈ વાલજી.

શ્રી વાલજી સુન્દરજી.

શ્રી પરજોત્તમ કાનજી.

શ્રી જગજીવન ગોપકરજી

દરેક વાતનું આગના વીમાનું કામ (જેણે કે બીની ગસપર, મીલોપર વિગેર વિગેરે) હાથમાં
ધવામા આવે છે તેજી પ્રતીને તથા વેપારી વર્ગને એલેમાય કરવામા આવે છે કે આ સ્વદેશી
કંપનીને પુરતું ઉત્તેજન આપવાની એકેજાની કરવી વધુ વિગત સારૂ આ કંપનીની ઓફિસમાં
જણાવે બંને મળવું

પેસ્તનજી એદલજી ધાલા.

મકેટરી, ધી ઈન્ડિયન મર્કન્ટાઇલ ઈન્શ્યુરન્સ કંપની લીમીટેડ

૧૮. બેન્કબીડ, કોટ મંબરૂ.

ડા. માહુ દાજી યાજ્ઞે પ્રતિયાદિક વામ

આ દવા સધીવા, મસ્તકશળ, શ્રોણીવેદના (રાજણ), શરી, ઉટાટીઓ, કાંધ પણ જાતના વા અને વીછીના ડખની અમલ વેદના વીગેરે દરદા ઉપર ધણેજ અકસીર અને રામણણ ઉપાય છે

સૂચના સલાખથી વાંચો

ચાલુ માહઝની શીશીની કી રૂ ૦-૮-૦ માત્ર આઠ આના અને વી પી. સાયે ૦-૧૨-૦ બાગ આના ત્રણ શીશી સામટી વી. પી.થી લેનારને માટે કી રૂ ૧-૮-૦ માત્ર ફોટ ઉપીઓ

ધી મરાઠા એજન્સી સ્ટોર્સ

દેમિસ્ટ મુગધી. ગિરગામ-મુ બધ.

“યાકુતી” રોની બને છે !

ધણા નકલીઆઓ પૈસાદાર થવાની આશામાં યાકુતી અથવા તેને બલતુ નામ આપી અમારી દવાના નામની નકલો કરે છે પણ જીવાણી રીત પ્રમાણે બનાવવામાં આવતી અમારી અતલ ગોષ્ઠી બાદશાહી યાકુતી અનગ વિલાસની બનાવટ અમારી પામે છે તેની નકલ કોઈથી હજી સધી થયેલ નથી અને ભવિષ્યમાં થાય તેમ પણ નથી રસાયણ પાકે, સોમલ, ધાતુ, વછનાગ ભાગ અદીલ કે એવી કોઈ પણ નુકસાનકારક ચીજ જેમાં આવતી હોય તેતુ નામ ‘યાકુતી’ નહી પણ ‘ઝેર’ છે માટે એવી નકલી યાકુતા-યાકુતીથી સાવચેત રહેણુ ગવર્નમેન્ટ લેગેરેટરીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાક્ટરે અમારી બનાવેલ યાકુતી એનાલાઈઝ કરીને તેમાં કોઈ પણ જાતની નુકસાનકારક ચીજ નથી એવુ સર્ટીફિકેટ આપેલ છે અને એ ઉમદા રાજવંશી દવા અકસીર હોવાથીજ વિવાદમાં પાસ થયેલા મોન કાઠદો, રાત મહારાજગો, નવાબો તથા દેશી અને ઇંગ્લેન્ડ ગૃહસ્થો અને મોટા સરકારી અમલદારોમાં પણ બહુ વખણાય છે

બાદશાહી યાકુતી અનગ વિલાસ.

ગમે તે કાગળથી ગુમાવેલી વાકાત પાછી લાવે છે પુરુષાતન કાયમ રાખે છે આ રાજવંશી યાકુતી નીચેવીકાંઈની તમામ વ્યાપી મટાડે છે અને વીર્ધ ઘટ બનાવી ખરૂ પુરુષાતન આપે છે ખરી મગદાઈ આપનાર અને નળલા માણસને પણ બુધાનની માફક જોશવર બનાવનાર આ દવાને લાભ લેવા અમારી ખાત્ર સલામણ છે આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ જાતની ખરેખરી ખરૂ નથી ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂ દર

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

Of Great Importance to Dyeing, Bleaching and Printing Houses.

Telegrams: Ravasia

Telephone: 1970

Shoorji Vallabhdass & Co.,

Vadgadi—BOMBAY.

Can Offer from Stock.

BICHROMATE OF POTASH

BICHROMATE OF SODA

BROWN SUGAR OF LEAD

LITHARGE FLAKE

—:—

SODIUM SULPHIDE CONC.

BETA NAPHTHOL

NITRITE OF SODA

ANTIMONY SALT.

CAUSTIC SODA

DIAMINE PHENYLENE

ZINC DUST best quality

CHROME ALUM

SULPHATE OF ALUMINA—ENGLISH

TURKEY RED OIL—GERMAN etc. etc.

AND

ALL KINDS OF DRY ANILINE AND SULPHUR DYES

ANILINE SALT AND ANILINE OIL

Special Quotations Submitted to Chemical-Indicators.

સૂક્ષ્મતાથી તોળ્યા નહીં તો તેનો બચાવ મારી લાગણીનું પારિણામ અને મારી લડતની ઉત્તમતા કરશે. આ સાથે નિકટપણે સંબંધ ધરાવતો ગીરગીટ તથા હવેના સર્વ સામાન્ય પ્રશ્ન છે. હું આ કીનારો છેડી નહીં તે પહેલાં પૂરેપૂરો નિકાલ આણવા જેવા અનેક પ્રશ્ન-માનો તે એક છે, પણ વડી ધારાસભાની તાલે ત્રવેર ચર્ચાઓથી તમે એ બાબતું હુમે કે, મારી સૂચાર તેમાં આજસુ નથી; પણ હિંદી વચ્ચે એને ખ્રિસ્તીય મરકારને હાલની યોજના ખરાબ છે એમ સંમતિવામાં સફળ થઈ છે અને નવી ગોઠવણો દાખલ થયા પૂરનો નાજળી સમય જતાં તેનો અંત આણવાનું ચોક્કસ વચન મેળવ્યું છે, જેથી વ્યક્તિને મંદિરમાં અને નીતિના અધોગતિમાં આણનારી તથા સમસ્ત હિન્દ ઉપર કલક મૂકનારી પદ્ધતિનો હુમેશને માટે અંત આવશે.

ઔદ્યોગિક ખીસવણીનું સવિધ્ય.

જે સમય હોત તો ગીત પ્રતો વિષે હું બોલત; પણ મારા અંતઃકરણમાં સૌથી વિશેષ તરવરતા, અને મારા અનુયાયીનું સૌથી વિશેષ સક્રિય ધ્યાન ખેંચનારા એક પ્રશ્ન વિષે હું કહીશ. એ વિષય ઔદ્યોગિક ખીસવણીનો છે. મારી વિદ્યાપગિરીના થોડા દવસ આગમજ મારી ચરકાર આ પ્રશ્નની તપાસ માટે એક કમીશનનું બંધારણ જાહેર કરવા સમર્થ થઈ છે, એમી મને ઘણી ખુશી થઈ છે; એ કમીશનના પ્રમુખ સૌથી વિશેષ સફળ પરિણામો આવશે, એમ હું ધારા છું.

તમને વિદ્યાવતો વચનો કહેવાનો મમય હવે આવ્યો છે. મારે તમારા મુંદર શહેરને મારી દૃષ્ટિગચ્છા હોં બેવાને હવે થોડા કલાક રહ્યા છે પણ હિંદ સાથે મને આટલો લાંબા સમય સુધી નિકટપણે જોડનારી માંકળો તત્કાળ કપાવાની હોય તો સ્નેહનાં અદૃશ્ય પણ ચિરંજીવ બધેનો તેનું સ્થાન લેશે.

લૉર્ડ ચેલ્મસફર્ડને માનપત્ર.

આ ચેમ્બર તરફથી લૉર્ડ ચેલ્મસફર્ડને તા. ૪ થી એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રોજ નીચે મુજબનું માનપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું. જે વખતે નીચે જણાવેલા ચુકરેથી હાજર હતા.

ઝાન મીં દીનશાહ એલજી વાજા (પ્રમુખ) ઝાન મીં લલ્લુભાઈ સામળદાસ મીં આઈ. ઇ. (ઉપપ્રમુખ), ઝાન સર ફાજલ-લાઈ કરીમભાઈ ઇબ્રાહીમ, મર શાપુરજી ભટ્ટા, ઝાન મીં મનમોહનદાસ સમજી, મીં દેવીદાસ માધવજી કાકરસી, સર વીલ્લ-દાસ દામોદરદાસ કાકરસી, મીં જેઠાભાઈ વાલજી, મીં નારણજી હરીભાઈ, મીં રેવા, મંદર જગજીવન, મીં રતનશ્રી મુળજી, મીં ગોપાળજી વાલજી મુંદરજી, મીં મોતીલાલ કાનજી, મીં સોનાબજી એલજી વોરકન, મીં મોશરજી વેલજી, મીં એસ. બી. બીલીમોરીઆ મીં એમ. પી. માકન મીં લખમીચંદ માલેકચંદ ખોખાણી, મીં જગનાથજી, મીં જે. કે. મહેતા (સેક્રેટરી).

“નામદાર રાઈટ ઓનરેબલ

લૉર્ડ ચેલ્મસફર્ડ

મીં સી. ૭૦ સી. એસ. આઈ. ૭૦ સી. એમ. ૭૦, ૭૦ સી. આઈ. ઇ. હીંદના નીમવામાં આવેલા વાઈસરોય અને ગવરનર જનરલ

છેલ્લા વીસ મહીના થયાં કમનમીએ જે બેથકર યુદ્ધ ચાલે છે તેનાં પરિણામે દુનયાના વેપારવજી અને ઉદ્યોગ હુલ્લર હાર જે બુદ્ધી બુદ્ધી પ્રતિકુળ અચરે થઈ છે તેવા વખતે તમે નામદાર તે ઉંચા ઔદ્યોગના અખતયાર હો છો. એ બેથકર લડાઈની અસરમાંથી તમે નામદાર જાણો છો તેમ હિંદ મુક્ત રહેવા પામ્યું નથી. જો કે, આટલું તો કળુવ કરી

કાચ કે જે નુકસાની થઈ છે તેની અસર, જંગલી
વરછરી દોર અને જીવભગાર ગુલામગીરી ચલા
તાં રાજ્યોનાં લશ્કરો સામે મિત્ર રાજ્યો
જે ગહાદુરીથી ટક્કર ઝીલે છે તેમને જેની
નુકસાની ખમવી પડી છે તેવી ભારે ખનખ
અમર હિંદને ધર્મ નથી. દુનયાના છુટાપણને
ગુલામગીરીની જીસરીમાથી બાહર કઢાડવાનાં
અને ઉપર જણાવેલા કૃપણ લશ્કરોની ગુલામ-
ગીરીમાથી ભવીષ્યમ સુધારાના કામને સરળ
ખનાવવાના ઉમદા કામ માટે જેઓએ પોતા-
ના ઉત્તમ સાધનો રોક્યા છે તેમને કેતેહ મળે
તેવી રીતે આ રહ્યાન યુદ્ધનો છેડો ક્યારે
આવશે તેની અગમચેતી કરી શકાય તેમ નથી.
પણ આપણે સઘળા ઉમેદ રાખ્યે છીએ કે,
તે હેતુ ખર આવે તે માટેનો વખત દુર નથી,
કે જેથી આ દેશમાં કુલેહ અને ઉલોગ
હુંત્રને લગતા કામમાં તમે નામદાર તમારું
ઐઠન ચિત્ત નજદીકના સિંધિયા રાણી રાણ
વાને શક્તિવાન થાઓ.

લડાઈ આગમજ પસાર થયેલા ત્રણ
વરસ દરયાન આ દેશ મહિલો તેમજ પરદેશ
ખાતેનો વેપાર કાપડના ઉલોગ સાથે ઘણીજ
ફેતેહમંદ રીતે આગળ વધ્યો હતો તે
ખિના હીદી કોમ માટે ભારે અતોષ
લેવા જેવી હતી અને તે હાલ ફરેગ ચલા
નામાકીત નાજદાનીની ઉત્તમ સંલખ, ભારે
ફીલમેગીને આભારી છે. જુલાઈ ૧૮૧૪
ની આખેગ મુખીમા દરિયા મારકને આવતા
વેપારમાં અર્તશય વધાગે યથો હતો અને તે
એટલે ખમો હતો કે વેપારનુ ગમનોલગણુ જે
આગલાં વર્ષોમાં આ દેશ માટે અનુકુળ
નહીં હતું? તે સંતોષકારક વળણુ દેખાડવા
લાગ્યું હતું અને તે નિશાનના વધ્યા જતા

જગ્યા અને સામાન્ય રીતે દેશની સુખકારી-
ભરી સ્થિતિને આભારી હતું. તેમ છતાં આ
લડાઈથી હિંદી વેપારવણુ અને ઉલોગહુંત્રને
કેટલું નુકસાન થયું છે અને તેને પરીણામ
થયલી મંદીથી દરિયા મારગે આવતો અને
દેશના મહિલા ભાગનો વેપાર કેટલો તુટી ગયો
છે તેથી તમે નામદારને વાકેફ કરવાની જરૂર
જેવું નથી. આ સ્થિતિ જેમ વધારે પ્રતિકુળ
છે તેમ વળી થોડુંક થયું મુરના દરમાં થયલું
અરવભાવીક અને આગળ નહીં અનુભવેલા
વધારાએ તેમાં વધારો કીધો છે. જે આ સ્થિતિ
આલુ રહી તો એ વેપાર આગળ કરતા પણ વધુ
પડી લાંગવાનો ભય છે. આ સ્થિતિ તરફ જોઈએ
તે કરતાં વધુ નિશાવાદી નહિં થયાં છતાં
પણ સંગીન સુધારો થવાના નજદીકના સારા
સલવો હોય એમ વેપારી કોમ જોઈ શક્તી
નથી. દુનિયાની આર્થિક તવારીખમાં સ્વદેશ
અને પરદેશ ખાતાનો વેપાર હુલો થઈ જવાના
ખનાવ કરતાં ખીણ કોઈ પણ ખિના કોઈપણ
પ્રજાની નજરમાં એટલી બધી નુકસાનકારક
નથી, પણ અજવાન ખિટીજ કાઢેલા જેણે
મહાસાગરો ઉપર તિક્કણ અને કાળજીભરી
ચોકસાઈ રાખી છે અને મિત્ર રાજ્યો અને
અલગ રાજ્યોના વાવડા હેઠળ ફરતાં વહા-
ણને એક બદરેથી ખીજે બદરે જે છુટથી
આવલ કરવાને શક્તિવાન ખનાવ્યાં છે તેને
હિંદ ભારે આભારી છે. ઇંગ્લેન્ડના આ દરિયા
ઉપરના મજબુત કાણુએ દરિયાપાવના ખીલ
અવળાં ખિટીશ સંસ્થાનો સાથે હિંદી વેપારી
આલમને કોઈ પણ હરકત વગર પોતાનું
કામકાજ ચલાવવાને શક્તિવાન કીધા છે
તેના સ્વીકર કરવો જોઈએ, અને આટલા મુખી
આ દેશે તે અચ્છત કાકડા માટે ભારે આભાર
દર્શાવવો જોઈએ.

દીવાલની ઉંચક લાદીઓની મુંદર કીડાઈનો મળે છે?

લગામને પરીણામે ઉભા થયલા આધિક્રમને નાણાં સંબંધી સવાલોએ હુનિયાની જુદી જુદી પ્રજાઓનું ધ્યાન ગંભીર રીતે અત્યાર આગમન ખેંચ્યું છે. તેના છેવટે સંતોષકારક નિર્ણયો શોધી કઢાડવો ભ્રમરે જેમાં હિંદને પણ ગણતરીમાં લીધા વિના ચાલે તેમ નથી. અમે ઉમેરું રાખીએ છીએ કે જ્યારે વખત આવી પહોંચે ત્યારે તમે નામદારની સરકાર પ્રથમ ગાંધીજીના કેટલાક તાકીદના અને સર્વોપરી અગત્ય ધરાવતા સવાલો ઉપર ધ્યાન આપશો, કે જે સવાલો દેશમાં હાલ અર્ચાય છે અને જેના સંબંધમાં સંતોષકારક હકિકત જાહેર થવાનો અગત્ય વીચારવામાં આવે છે. રોડેનગાહત સાથેના જરમન અને આંતરીઅન વેપારને નિર્મૂળ કરવાના સવાલ ઉપરથી સ્વદેશી ઉદ્યોગોની ખીલવણી કરવાની મજબુત ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ છે. અને તેના સંબંધમાં તમે નામદાર ભારે દિવસોથી ધરાવો છો. આ ઇચ્છાને મહેવારૂપ આપી શકાય તે માટે નામદાર સરકારની સહાયતા અને મદદની વિશેષ જરૂર છે. અલબત્ત તે માથે ભત્તી મદદ અને ખાનગી સાહસ પણ ભેડાવા ભ્રમરે અને તે ધોરણે કામ લેવાને આ ચેગરે પોતાની અરજીઓમાં અને નામદાર સરકારના પ્રતિનિધિઓને એક કરતા વધુવાર ભલામણ કીધી છે.

વળી વેપારી આલમની આ સ્વભાવિક ઇચ્છા છે કે તકાઈ પુરી થતાં જે પણ કોન્ટ્રેસ અને તેમાં હિંદને સ્થાન આપવું જેથી તેના આપાર ઔદ્યોગિક લાભોનું યોગ્ય સરક્ષણ થાય. વળી નાણાં સંબંધી છુટાપણાનો ફાયદો પણ સર્વનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યા છે. તેના સંબંધમાં તમે નામદારની સરકાર પુરતો વિચાર કરવો પડશે. કેમકે આ સંબંધી સ્વાર્થ લાભો અને જુસ્સરી,

પછી તે યુનાઈટેડ કીંગડમના હોય તો બીજા દેશના હોય, તેમાંથી દેશના વેપાર અને ઉદ્યોગદુરને નજીકનાં ભવિષ્યમાં સુધુ છુટકારો આપવાનો સવાલ સમાવલો છે.

બીજો એક સવાલ તેટલીજ અગત્યનો તથા તાકીદનો છે તે હોવાત રહેલો અને હાલમાં જે રૂઢીથી માલ લાવલઈત કરવામાં આવે છે તે સાથે સંબંધ ધરાવે છે. દેશના માહેલા ભાગોમાં નવાં બજારો ખોલવાના હેતુથી ફ્રીડર લાંબાનોની મોટી સંખ્યા રાજ્ય તરફની મદદથી અથવા તે વિના ખોલવાની હજી આજી માંગણી થાય છે. એક સ્થળે થી બીજે સ્થળે રેલવે મારફતે રૂ લાવ લઈત કરવાના દરમાં ભેવામાં આવતાં તફાવત માટે દેશના જુદા જુદા ભાગનાં આગેવાન વેપારી મંડળો તરફથી થોડી ટીકા કરવામાં આવતી નથી, પણ અત્યારસુધી તેના કશો અસરકારક ફરિયાદો થયા નથી, અને તેથી સ્વદેશી ઉદ્યોગોની ખીલવણીને થોડી ખલલ થતી નથી. તે ઉપરાંત કેટલાક દાખલાઓમાં પરદેશી વેપારી ગાલને રક્ષણ સમાન થઈ પડે છે જે ખીલકેલ ઇચ્છવા યોગ્ય નથી.

જો કે છેલ્લાં કેટલાક વરસ થયા જેનીવાડીના સુધારાના સંબંધમાં નામદાર મરકાર તરફથી ટીકા ધ્યાન આપવામાં આવે છે અને જો કે અમે આભાર સહિત આ ણિનાનો સ્વીકાર કરીએ છીએ કે મહેસુલનો થોડો ભાગ નામદાર સરકાર આવા સુધારા પાછળ ખર્ચે છે તો પણ જુદી જુદી જાણતો, જેવી જેતી વાડીની આંટ, તથા જેતીવાડીની એકા સ્થાપવા, અને જેતીવાડીને લગતી કેળવણી પાછળ વિશેષ દિવાર ખર્ચ કરવા વગેરેના સંબંધમાં હજી થઈ કરવાનું છે એમ અમેને

કોઈનમેએક ટાઈમનો ડીઝાઈન કર્યાં જોવા મળશે ?

જાગે છે. આ બાબતમાં નામદાર મરફત તરફની સહાયતાની જરૂર છે. વળી નહેરુને લગતા કામ માટે ઘટતા ખર્ચે અખ્યાળ ધુવાઓ ખોદાવવાના સવાલ પર કાળજીપૂર્વક આપવાની જરૂર છે. આ રીતે ધુવાઓ મારફતે કરવામાં આવતાં નહેરુની ગરબ સાચવનારાં બાંધકામો જે જેતીવાડીને માટે ભારે નફાકારક છે તે તરફ ધ્યાન આપવામાં આવતું નથી, પણ હવે નહેરુને લગતાં મોટા બાંધકામો લગભગ પુરા થવા આવેલાં હોવાથી, એમ લાગે છે કે આ ભારે અગત્ય ધરાવતી બાબત ઉપર ઘટતું ધ્યાન આપવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે.

હેવરે તમે નામદાર પતેમજ લેડી એક્સ-કર્ડને આ દેશમાં દીલોબ્બતી કર્યો અમે આવકાર આપવાનો રસ્તો લઈએ છીએ અને ભરૂષો રાખીએ છીએ કે પરમેશ્વરની મહે-ગાનીથી જ રાજકારણમાં તમે અખત્યાર કરવાના છે તેમા તમને ભારે ફોલ મળે

નામદાર વાઈસરોયનો જવાબ

પ્રમુખ અને ગૃહસ્થો, હીંદી વેપારીઓની એજન્સી અને પુરો તરફનું ગાનખત સ્વીકારતાં, તમારા આવકાર માટે હું તમારો આભાર ગાતું છું.

આ બચક લગઈથી વેપાર અને ઉદ્યોગ હુદ્દગની જે ગંભીર ખરાબીઓ થઈ છે તે માટે આપણે ગંધણા અકસોમ કરીએ છીએ અને એકવાર ફરીથી આપણું ગંધણું ધ્યાન મુલેદ અને ઉદ્યોગ હુદ્દગના માર્ગો પર જ રોકીએ એવા દીવમની તમારી માફક રાહ જોઈ છું. પણ હાલની સ્થિતિને આપણે જોઈએ તે કરતાં વધારે ઉદામ વીચાર કરવો જોઈએ નહિં.

તમેજે તમારી સ્થિતિ પુરોપનાં દેશોની સ્થિતિ માથે મરખાવી દીલોસો લેવો જોઈએ. ત્યાં વેપાર તદન અટકી પડ્યો છે, અને ત્યાંની પ્રજાની સમજની શકિત નાશ કરનારી બચક ચીજ દારૂ ગોળો પેદા કરવામાં રોકાયેલી છે.

આ દેશમાં તમે તમારો ધંધો વેપાર, બ્રીટીશ નૌકા બળને લીધે, લગભગ નહિ જેવી ખલલથી ચલાવી શકો છો. મને મનેજે ખબર મુજબ છેલ્લા થોડા મહિનામાં જમીન માર્ગનો વેપાર આબાદ હાલતમાં હતો રેલ્વેએ સારી કમાણી કરી છે, રૂના મોટા ભાવ ઉપજે છે, તમારો સ્થાનિક મીલ ઉદ્યોગ આબાદ હાલતમાં છે, અને સઘળી સારી કારોબારવાળી ગીલોના ભાવ સારા છે. થોડા વખત અગાઉ આયાત થયેલા કાપડનો મોજે જરૂરો લેગો થયો હતો અને તેથી વેપારી કોમ પર બોલે પડવાની ધારતી હતી, તે માલનો વધુ હંચા લાવે ઉકાવ થઈ ગયો છે. આથી તમેને નુકસાન ખમવું પડ્યું છે, એવી મારી ખાત્રી છે, પણ થોટ ખીટન, ક્રાંસ, રશીઆ, બેલજીઅમ અને સરવીઆને કેટલી ખરાબી ખમવી પડી છે?

હાલનો સમય મુલેહ પછીનાં આવતા વરસોમાં આગળ વધવાની યોજનાઓ સ્થાપના માટે આપણે તપાસ ચલાવવાનો છે.

મુંબઈ સરકાર એક મજબુત કમીટી મારફતે, સ્વદેશી ઉદ્યોગોની ખીલવણીનાં સવાલ બાબે વિચાર ચલાવે છે.

હિંદી સરકારે પણ વધુ મોટા પાયા પર તપાસ ચલાવવાને પહેલું પગલું ભર્યું છે. હું તમેને ખાત્રી આપું છું કે હિંદી ઉદ્યોગોની ખીલવણી માટેની કેમબી સારી વિચારવંત યોજનાને મારો સંપૂર્ણ ટેકો મળશે.

તમેજે જણાવેલા ખીલ કેટલાક મવાલો બાબે મને પુરતું જ્ઞાન નહિં હોવાથી હું તે બાબે કંઈ જવાબ વાળતો નથી, પણ તે સંજોગને લગતું ખાતું તેની મોઢ લેશે, એવી મારી ખાત્રી છે.

આવી મોટા અને આબાદ વેપારી કોમના પ્રતિનિધિઓને મળતાં મને મોટી પુરાણી થઈ છે, અને લેડી એક્સકર્ડ અને મારી તરફથી તમેજે આપેલા દીલોબ્બત આવકાર માટે હું તમારો એક વખત ફરીથી આભાર માનું છું.

OTHER CHAMBERS

બીજા ચેમ્બરે.

અંગ્રાજી ચેમ્બર (માર્ચ)

ઔષધોગિક ઉપયોગ અર્થે મુ'ગધ, કલકત્તા વિગેરે ઔષધોગિક શહેરોમાં કોલ-કોલસા- સાની તંગીને લીધે પડતી મુશ્કેલી નો સ- બાબે રેલ્વે ઝોન સાથે કમિટીએ પત્ર વાલ. વ્યવહાર ચલાવ્યો હતો તેમાં જ-જ્ઞાન્યુ' હતું કે મુ'ગધ જળમાર્ગે કોલસો લઈ જવા માટે તુર મળી શકતું નથી તેમજ રેલ્વે મારફત વૅગનનો તાણને લીધે યોગ્ય જથ્થો ઝડપી શકતો નથી. કમિટીએ સુચના કરી હતી કે પોરડુગીઝ બંદરમાં પડેલી દુરમનની સ્ટીમરો ઉપયોગમાં લેવી. રેલ્વે ઝોન તેમના પત્ર વરફ દ્વારા જાણી હતી તથા તેમની સુચનાને મંમતી આપી હતી.

ઇસ્ટ ઇન્ડીયન રેલ્વેના એજન્ટ તરફથી કમિટીને એવો સુચના કરવામાં આવી હતી કે આવા અમાધારણ મગધમાં રેલ્વે યોગ્ય એવા ગાજવી શકે તે માટે માલ વાગરનારાઓએ રેલ્વે આરે સહકાર કરવું તથા દરેક મીલ તથા ઔષધોગિક સંસ્થાઓના અધિકારીઓએ પોતાની સંસ્થામાં ફેનિક કેટલા ફોલનાની અપવ છે તેને લગતા આંકડા રેલ્વેને મોકલવા એમણે.

ધી ઇન્ડીયન ટર્સિક્સ એમેન્ટમેન્ટ એક્ટ ૪ (૧૯૧૬)

હિરા વિગેરે કિંમત પથરાઓપરથી નવી નાખવામાં આવેલી જકાત કાઢી નાંખવાની સુચના—આમાંથી માલપર નવો નાખવામાં આવેલી જકાતોમાં હિરા વગેરે વગર જડેલા કિંમતી પથરા તથા મોતીપર પણ ટકાની જકાત નાખવામાં આવી હતી મોતીને એમાંથી પાછળથી બાવલ કરવામાં આવ્યાં હતાં. ચેમ્બરની કમિટીનું ધારણું એવું છે કે કિંમતી પથરાને પણ એવી રીતે ગાવલ કરવા ધણે લાંબો વખત થયાં દેશદેશાંતરેમાંથી એ પથરાઓ હિંદમાં આયાત થાય છે. નીલમ અને લાલ સીધામથી તથા ઇંગ્લેંડથી આયાત થાય છે. મુખ્યત્વે હીટ્લીના કારીગરો હસ્તે તે કાપવામાં આવે છે એટલે ભાગ દેશમાં વપરાય છે બાકીનો મોટો ભાગ પાછો નિકાશ થાય છે આ માલનો વ્યાપાર બહુજ થોડા કરીશનથી કરવામાં આવે છે. કેટલા કેટલાક વર્ષ થયાં એનો વ્યાપાર ઓછો થતો ગયો છે. નવી જકાતથી એ તદ્દન બંધ પડી જશે. મોતી પરની જકાત કાઢી નાખવામાં આવી તે યોગ્ય પગલું હોવામાં આવ્યું છે પણ એ કરતા આ માલ પરની જકાત કાઢી નાખવાની વધારે આવશ્યકતા છે. ચેમ્બર તરફથી ઉપલી મતલબનો એક અગ્ર પત્ર સરકારપર મોકલવામાં આવ્યો છે.

હીવાળીના માટે ફેન્સી ટાઇલ્સની છેલ્લી ડીઝાઇન મોકલે છે.

કરાંચી ચેમ્બર.

નામદાર હિંદી સરકારના વહેપાર ઉદ્યોગ

ખાતા તરફથી જણાવ-

નોવે ખાતે રૂની વાગા આબુ હુ કે

નિકાશ કરવા નોવે રૂ મોકલવા માટેના

આખત લાઈમન્સ માટેની અરજી

હવે સ્વીકારવામાં આવશે

અને તે અરજી કન્ટ્રી કલેક્ટર પર મોકલવી

યા અત્રેની પેઢીના વિદાયતના એજન્ટ બારો-

બાઈ ઇન્ડિયા ઓફીસ પર મોકલાવી શકશે.

જે ધર્મીના પર માલ ચઢાવવાનો હોય તે ધર્મી

એ નોરવીજીયન કોટન મીલ્સ એસોસિએશનનું

અરડીફીકેટ મેળવેલું પડશે જે સરગીફીકેટ

ફેંગીન ઓફીસને મોકલવા માટે ફિસ્વીયાનીયા

ખાતેના ગ્રિટીશ લીગેશનપર મોકલવું પડશે

કરાંચી ચેમ્બર તરફથી નામદાર સરકારનું

ધ્યાન ખેંચી જણાવવામાં આવ્યું છે કે અત્રેથી

ઇજીપ્ત તાર મોકલવાનો દર અત્રેથી સુન.

ઇટેડ કીંગડમમા કોઈ રથળે મોકલવાના ન

કરવા પણ શબ્દ દીક ચાર આના વધારે છે

તેમા ઘટાડો કરવો જોઈએ. બીજી એક

મુચ્ચના કરાંચી ચેમ્બર તરફથી કરવામા આવી

છે કે ડીફેન્ડ તારો અડધે ભાવે મોકલવા માટેની

ખસરાને સગવડ આપવી જોઈએ.

COMMERCIAL NOTES.

વેપારી ખબરો.

મુખ્ય ઇલાકામાં ચામડાનો ઉદ્યોગ શક્ય એવી રીતે છે અને તે તરફ મુડી દેશી ઉદ્યોગની ખીલવણી કરવા માટે રોકનારા મુદ્દાઓ ધ્યાન તેઓએ એ સવા માગે નીભાયત્રી મલાહુકારી સમિતી જણાવે છે કે આ છે આ મળકાગા નીચે મુજબના કેન્દ્રવાક ધણા દેશમાં કેળવેલા ચામડાનો ઉદ્યોગ મારો ખીલવી અગત્યના અડકા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે મુખ્યમાથી કેળવેલા ચામડાની બનાવટ માટે કાચા પદાર્થોની થયેલી નિકાશ તના આગાત

	આયાત	નિકાશ
૧૯૧૦-૧૩	સખ્યા	કિમત
કાચા ચામડા	૧,૭૨,૫૫૮	૧૧,૩૨,૫૧૩
કાચી ચામડીઓ	૩૬,૮૭,૧૪૬	૫૬,૮૩,૩૭૪
૧૯૧૩-૧૪		
કાચા ચામડા	૧,૪૦,૯૨૮	૧૨,૨૭,૮૪૭
કાચી ચામડીઓ	૩૫,૭૨,૭૧૭	૫૬,૨૪,૮૨૬
આયાત	૧૯૧૨-૧૯૧૩	૧૯૧૩-૧૯૧૪
	કિમત	કિમત
	રૂ	રૂ
આખા તથા અડધા છુટ	૧૬,૧૮,૦૦૩	૨૦,૩૪,૭૩૦
ચામડાના પટા	૧૫,૨૬,૧૧૭	૧૮,૧૩,૮૩૦
બેગ વિગેરે	૪૨,૬૧૧	૩૦,૦૧૫
હાન હારનેમ વિગેરે	૧૮૦,૪૭૨	૧૬૦,૧૬૪
ખીજી ચીજો	૩૭૩,૮૫૧	૨૭૫,૦૩૦
કુલ	૩૭,૫૧,૨૫૪	૪૩,૯૫,૯૬૮

આ વિષયપર જેઓને વધારે માહિતી મેળવવી હોય તેમને મુખ્ય ઇલાકાના ચામડાના ઉદ્યોગપર અને ૧૯૧૦ મા નામદાર સરકારના હુકમથી મી એશુધરી, કાનપુરની મેશર્સ કુપર એન્ડ કું ના રસાયણ શાસ્ત્રીએ લખેલા રીપોર્ટ

માથી મળી શકશે જેમાં એ ઉદ્યોગનું એક કિમતી અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે અને મુડીદારોને ધણી જરૂરીયાત વિગતોમાંથી મળી શકશે આ પુસ્તકની નકલો ગવર્નમેન્ટ સેન્ટ્રલ બુક ડેપોમાંથી વેચાણી મળી શકે છે

૩ની ચાલુ મોસમની શરૂઆતથી એટલે
૧ લી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૫ થી ૧ લી એપ્રિલ
૧૯૧૬ સુધી મુળકમાં ૩ની ૨૭,૦૨,૭૬૦
ગાંસડીઓ આવી હતી. જે ૧૯૧૪-૧૫ ના
એજ સમય દરમ્યાન, આવેલી ગાંસડી-
ઓના કરતાં ૫૩ ટકા વધારે હતી. પણ સને
૧૯૧૩-૧૪ ના એજ સમય કરતાં ૭ ટકા
ઓછી હતી.

જ્યુટના માલો દુરમનના હાથમાં નહિ
જઈ શકે એવી ગોઠવણ કરવા માટે બ્રિટીશ
સંસ્થાનોમાંથી દરેક મધ્યસ્થ દેશમાં કરવામાં
આવતી કાચા જ્યુટ તથા જ્યુટના માલોની
નિકાશ પર અંકુશ મુકવાનો નામદાર શહેનશા-
હની પરદેશ ખાતાની ઓફીસ વિચાર ચલાવે
છે. મેન્ડવિચટ્ટાપુરો સિવાય યુનાઈટેડસ્ટેટ્સ
ઑફ અમેરીકાના કોઇ પણ સ્થળના સંબંધમાં
મજબુત યોજના નહીં થઈ ગઈ છે અને બ્રિટીશ
હિંદથી તે દેશ ખાતે કાચું જ્યુટ નિકાશ કરવાની
મનાઈ કરવામાં આવી છે. જ્યુટની ખતાવ-
ટોની તો મનાઈ થઈ જ છે. અને હવેથી એ
ખાતે માલોના યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ખાતે નિકાશ
પરદેશ ખાતાની લાઇસન્સની યોજના અનુસાર જ
થઈ શકશે.

પંખયા, જુહાપી, પીંગી. તથા ચેમીરોડ-
લીમ નામનાં દુરમની બટાણોના સંબંધમાં
ગાંસડીની કમરશીયલ કોર્ટમાં કામ ચાલવામાં
આવનાર છે. જેઓને એ બટાણો પરના
માલમાં લાભ હોય તેઓને તાબીદે ચરણ
કરવી.

ઑલીક્રાન્ડો નામના દુરમની બટાણના
સંબંધમાં કામ ચાલુ હતું તથા બટાણજમ
કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે.

સુતર કાંતવા વલુવાના દિલ્લોગમાં જપા-
નને અધાપિપર્યંત મેળવેલી
જાપાનનો મીલ ફોલોવિંગ કારણ જણાવતાં ટેલ-
લિલોગ કેમ પ્રાપ્તી સદાઈલ મરકયુરી પત્ર લખે
શકે છે? છે કે એ ફોલો તેઓએ
મજુરો પાસે થોડી મજુરી
આપી ઘણું કામ કરાવવાનો ગેરનીતિથી મેળવી
છે. ૧૯ મી સદીનાં પહેલાં વર્ષોમાં જેમ લોકે
શાયરની મીલોમાં મજુરો પાસે કામ લેવામ
આવતું હતું તેવું હાલ જાપાનમાં લેવામાં આવે
છે. મજુરોનો લાભ ખેરીઓ તથા છોકરાઓને
છે અને તેઓ પાસેથી રાત્ર અને દિવસના વાર
ખાંધી કામ કરાવવામાં આવે છે. રવીવારે પણ
તેઓ પાસેથી કામ લેવામાં આવે છે, મજુરીને
દર દિવસનો યોજામાં યોજો ત્રણ પેન્સર્થ
ધારેમાં વધારે એક શીલીંગ જે પેન્સ જેટલો
રાખવામાં આવ્યો છે.

છેલ્લા ફેક્ટરી એક્ટથી કંઈક સુધારો કર
વામાં આવ્યો છે અને મજુરોની સ્થિતિ હવે
સુધરશે એવી આશા છે.

જાપાનનો મીલોમાંના સ્પીન્ડલોની સખ્યા
તથા ૩ની ગાંસડીઓની જાપાન તરફથી થતી વા-
ર્ષિક ખપત સરખાવતાં જણાય છે કે બ્રિટીશ
દેશો કરતાં સ્પીન્ડલોના પ્રમાણમાં જાપાનીસ
મીલો ઘણું વધારે માલ ખનાવે છે. દાખલા
તરીકે ૧૯૧૩ માં જાપાનનો મીલોનાં એકંદર
સ્પીન્ડલો ૨૨,૮૮,૮૬૨ હતાં અને તેના પર ૩ની
૧૫,૮૦,૭૮૨ ગાંસડીઓ વપરાઈ હતી. જ્યારે
બ્રિટીશનમાં ૪,૯૮,૦૫,૭૬૮ સ્પીન્ડલો હતાં,
ફક્ત ૩૯,૨૫,૧૫૩ ગાંસડીઓ વપરાઈ હતી.
આતું કારણ એ કે જાપાનમાં સ્પીન્ડલો દિવસના
૨૨ ટાકા ચલાવવામાં આવે છે અને જાપા-
નમાં ઘણું ખરા સ્પીન્ડલો ફીન્ડ્રેમ સ્પીન્ડલો
છે જે ત્રણ સ્પીન્ડલો કરતાં કોઈ કામ કરે છે.

વેલ્ફેરિટનમાં પણ લગભગ ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂ. ગરબીનું છે જેઓના મોટા ભાગ ઘોરો વખત થયાં મુકવામાં આવ્યો છે બાપા-નના મુતર કાંતવાના ઉદ્યોગની પ્રગતિ તરફ ઈર્ષા અને ચિંતાની નજર મુખ્યત્વે કરી હિંદની છે.

વણાટ ઉદ્યોગને લગતા બ્રિટીશ બનાવટના મશીનરીની આયાત કરનારા દેશોમાં હિંદ કેટલે અગ્રસ્થાને છે અને છેડેલા કેટલેક વખત થયાં હિંદ એ જાતની મશીનરીની કેવી મોટી આયાત કરતું રહ્યું છે તેનો ખ્યાલ નીચેના આંકડા પરથી આવી શકે છે.

ફેબ્રુઆરીથી આખર થતા બે માસમાં જુદા જુદા દેશોમાં બ્રિટીશ બનાવટના વણાટ કે ઉદ્યોગને લગતા મશીનરીની આયાત.

	૧૯૧૪	૧૯૧૫	૧૯૧૬
રબીયા			
ગરબની	૧,૨૭,૧૫૫	૨૪,૬૭૦	૫૨,૦૪૬
હાલ્ડિસ... .. .	૧,૦૩,૩૧૧	....	.....
ફાન્સ	૫૦,૮૩૩	૧૬,૩૬૬	૧૬,૫૩૧.
કુરોપમાના ણીલા દેશો ...	૧,૦૮,૨૬૨	૧૬,૧૬૧	૪૮,૮૬૨
ચીન (હાંગ કેંગ સાથે) ...	૩૦,૭૦૧	૨૫,૬૪૦	૨૧,૩૮૩
બાપાન	૧,૬૧,૩૬૩	૧૪,૭૩૬	૫૧,૧૫૦
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ... ..	૫૫,૩૨૬	૪૧,૭૧૦	૪૦,૨૬૩
ફક્ષીણ અમેરીકામાંના દેશો	૫૫,૨૭૪	૨૧,૫૩૦	૨૬,૫૨૧
બ્રિટીશ ઇસ્ટ ઇન્ડીઝ ...	૩,૮૩,૬૫૫	૧,૬૭,૧૦૪	૨,૧૫,૫૮૧
આંસ્ટ્રેલીયા . . .	૧૦,૨૨૮	૮,૨૬૭	૮,૨૪૦
જાપાન દેશો	૩૫,૮૪૮	૬,૮૮૧	૧૮,૩૧૮
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	૧૩,૨૪,૨૧૮	૪,૪૧,૨૦૬	૫,૬૮,૭૪૦

ફેબ્રુઆરીથી આખર થતા છેલ્લા ૧૧ માસમાં હિંદી રૂના ઉદ્યોગે રૂ. ૧ કરોડ ૬ લાખ વણાટ કામને લાગના સાંચાકામની ખરીદીમાં હિંદે ખર્ચો છે અને ૧૯૧૩-૧૪ માં રૂ. ૧ કરોડ ૫૮

લાખ તથા અને ૧૯૧૪-૧૫ માં રૂ. ૧ કરોડ ૪૨ લાખ ખર્ચો હતા.

જ્યુનના ઉદ્યોગને લગતા મશીનરી માટે ૧૯૧૫-૧૬માં રૂ. ૮૮ લાખ ૧૯૧૪-૧૫ માં ૮૫ લાખ તથા ૧૯૧૩-૧૪ માં ૧૦ કરોડ ૩૬ લાખ ખર્ચો હતા.

COMMERCIAL INTELLIGENCE & STATISTICS.

વેપારી જાતભીજો અને આંકડાઓ.

TARIFF VALUATION OF SUGAR.

ખાંડની જગત વર્ષતે આંકેલી કિંમત

♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

ઇ. સ. ૧૯૧૧ ની સાલના કેન્ટન નરકચુલર નગર ૩ મા માં જાનાવેલી રૂઢી પ્રમાણે ઇ. સ. ૧૯૧૬ માં ખાંડ ઉપર કેન્ટલી જગત મળે તે અઢાજ ક હવે સહેલો ઘણું પડે તેવા હેતુથી આ કોષ્ટક વૈચાર કરવામાં આવ્યું છે તેમાં પ્રથમ દ્રેષ્ટાણી માન હરચાન કેટલી આવત થઈ પડી હતી તે તથા હરદમ હાડિનના રીટન પ્રમાણે તેનાં એક હાંદ્રવેટનો સરેરાશ શી ઈંગન હતી તે આપવામાં આવ્યું છે, અને બીજા કોષ્ટકમાં વરગાનો શરૂઆતથી આજ સુધી થયેલી કુલ આવાત તથા તેટલા વખત હરચાન તેનાં સરેરાશ કિંમત શી રહી છે તે પણ આપેલું છે.

ખાંડની જાત	ઇ. સ. ૧૯૧૬ ના દ્રેષ્ટાણી		૧૯૧૫ અક્ટોબરથી જાનેવારી	
	મામમા થયેલી આવાત.		૧૯૧૬ સુધી થયેલી આવાત	
	દર હાંદ્રવેટની		દર હાંદ્રવેટના	
	જથ્થો	સરેરાશ કિંમત.	જથ્થો	સરેરાશ કિંમત
	હાંદ્રવેટ	રૂ. આ.	હાંદ્રવેટ	રૂ. આ.
ખાંડ ગામડીવાળી બીટ જાતની	૮	૧૬-૪	૧૧૬	૧૬-૧૨
" " સુવાળી ચીનમાં				
સુધારેલી	૩૨,૫૦૧	૧૬-૪	૧,૪૪,૦૮૪	૧૬-૪
" " બાપાનમાંથી	૩૭,૨૬૭	૧૬-૦	૬૬,૦૧૩	૧૬-૦
" " સુવાળી ધણપટમાંથી	.....	.....	.....	.....
" " જાવાની ૨૩ ડચ				
રોન્ડની તથા				
ઉપરની	૨,૮૧,૪૦૬	૧૬-૦	૬,૫૭,૦૫૦	૧૬-૦
" " જાવાની ૧૬ થી				
૨૨ ડચ રોન્ડની	૫૮,૬૪૪	૧૪-૪	૧૫,૧૨,૫૭૦	૧૪-૪
" " જાવાની ૧૫ ડચ				
રોન્ડની અને હલકી	.....	.....	.....	.....
" " મોરીમથલની ૧૬ ડચ				
રોન્ડની તથા હાંધી				
મારી	૨,૭૪,૨૪૪	૧૬-૪	૪,૨૨,૨૮૫	૧૬-૪

JOINT-STOCK COMPANIES.

બેંક-સ્ટોક કંપનીઓ.

૧. ઇ. સ. ૧૯૧૬ ના બનેવારી મહિનામાં નીચેની બેંક-સ્ટોક કંપનીઓ બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં રજીસ્ટર થઈ હતી.

નામ અને વાત.	ઠેકાણું	હેડ	ધાપણ રૂ.
બેંકીંગ, લોન અને ઇન્સ્યુરન્સ (અ) બેંકીંગ અને લોન			
૧. હિંદુ મન્દિર સેવીંગ્સ ફન્ડ, સેવન્થ પ્રાન્ચ.	બેંચોર્ન ટાઉન, મદ્રાસ.	૫૨૨૫૨ નાણાં ધીરવા	૧,૬૮,૦૦૦
૨ શ્રી નવનંદ કુલ્લુ સહાય પ્રાઇમ નીધી.	ટયુનીકેરીન, મદ્રાસ.	"	૫૦,૦૦૦
(ક) ઇન્સ્યુરન્સ.		બેંકીંગ અને લોન કુલ.	૨,૧૮,૦૦૦
૩ બ્રિટીશ-સીક્રીમ એન્ડાઉમેન્ટ એન્ડ ચરીટી કંપની.	બંગાળ.	પ્રોવીડન્ટ ઇન્સ્યુરન્સ	૫૦,૦૦૦
વહેપાર		બેંકીંગ, લોન, અને ઇન્સ્યુરન્સ કુલ.....	૨,૬૮,૦૦૦
રેલ્વે તથા ટ્રામવે.			
૪ પુલના-બગીચાટ રેલ્વે કં.	અમદાવાદ.	રેલ્વે લાઇન બાંધવા તથા ચલાવવા.	૬,૦૦,૦૦૦
બીજીઓ			
૫ લેન્ડ ડેવલપમેન્ટ સીન્ડિકેટ.	બંગાળ.		૧,૦૦,૦૦૦
૬. ઓલ્ડ એન્ડ જનરલ ટ્રેડીંગ કં.	ગેરખાપુર ચુનાઈ રોડ પ્રાન્સીઆ	મીઠા તથા બીજી ચીજોનો વહેપાર	૫૦,૦૦૦

ધી બેંક ટાઇલ નં ૨૧ ૬, ૭-ટ્રીટ રોડ, મુંબઈ.

નામ અને વાત.	ઠેકાણું	હેતુ	ધાપણ રૂ
૭. ગુજરાત કેટલ ધીરીંગ કું.	કનપીટ.	ઢોર ખરીદવા, ઉછેરવા તથા વેચવા માટે	૫,૦૦,૦૦૦
૮. મદ્રાસ લેધર કું.	જયે(ર્જ) ટાઉન (મદ્રાસ).	ખાકાં ચામડાનો ઉલોગ.	૨,૦૦,૦૦૦
૯. મલબાર ઇકોનોમીક યુનીયન.	મદ્રાસ.	આયાત તથા નિકાસ કરવાનું તથા હલોગો ખીલવવાનું	૧,૦૦,૦૦૦
		કુલે બીલજો.....	૯,૫૦,૦૦૦
		બહેપાર માટે કુલ...	૧૮,૫૦,૦૦૦
મીલ તથા પ્રેસ.			
જ્યુટ મીલો.			
૧૦ હોસીઅન જ્યુટ મીલ્સ કું	કલકત્તા	જ્યુટ કાંતવા વણવાનું તથા તેની આંમડી બાંધવાનું.	૨૦,૦૦,૦૦૦
બીલ મીલો તથા પ્રેસો			
ફાટયુમલ એન્ડ સન્સ	અમૃતસર	લોટની ઘંટીઓ લથી કરવાં.	૨૦,૦૦૦
		મીલ તથા પ્રેસ કુલ.....	૨૦,૨૦,૦૦૦
ચાહ વિગેરે રોપવાની કું.			
૧૨ ગહપુર ટી કુંપની	કલકત્તા	ચાહ ખેડવા વિગેરે.	૬,૦૦,૦૦૦
૧૩ ગર્લ્સીંગ કુઆર્સટી કુંપની.	બગાજ	"	૧,૫૦,૦૦૦
		ચાહ વિગેરે કુલ.....	૭,૫૦,૦૦૦
		એકંદર કુલ...	૪૮,૮૮,૦૦૦

ઉંચી ચોડીથી કરેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ મેવા તથા જયો?

SPINNING & WEAVING RETURNS.

સુતર અને સુતરાઉ કાપડના આંકડાઓ.

૫. સ. ૧૯૧૬ ના બનેવારી માસમાં હિંદુસ્તાનની મીલામાં નીચે પ્રમાણે સુતર તથા સુતરાઉ કાપડ બનાવવામાં આવ્યાં હતાં. સુતર (રતલ)

બ્રિટીશ ઇન્ડિયા	૧૯૧૫	૧૯૧૬
મુંબઈ	૨,૬૬,૨૬,૫૩૬	૪,૨૧,૩૭,૬૩૭
મદ્રાસ	૩૬,૬૫,૧૫૪	૩૬,૬૩,૩૬૨
બંગાળ	૨૩,૪૨,૫૯૨	૨૬,૭૨,૦૯૩
યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ	(અ) ૪૫,૬૮,૦૬૦	૪૨,૭૪,૮૩૦
અજમેર મેવાડ	(ક)	૨,૧૯,૪૫૨
પંજાબ	(ખ) ૫,૩૦,૨૬૬	૪,૧૫,૬૬૪
દીલ્હી	(ગ)	૨,૫૫,૭૪૬
મધ્યપ્રાંતો તથા બિસર	૨૬,૩૮,૭૦૧	૩૧,૩૭,૬૨૯

બ્રિટીશ ઇન્ડિયામાં કુલ	૫,૧૦,૦૧,૩૭૨	૫,૬૮,૦૭,૮૧૬
ફેશી રાજ્યો	૨૬,૬૨,૮૩૧	૩૩,૭૪,૪૩૩
કુલ ...	૫,૩૬,૬૪,૨૦૩	૬,૦૧,૮૨,૨૪૯
કાપડ		

બ્રિટીશ ઇન્ડિયા	૧૯૧૫	૧૯૧૬
મુંબઈ { રતલ વાર	૨,૦૫,૧૫,૨૧૮ ૮,૪૪,૦૩,૭૯૪	૨,૪૩,૩૫,૫૨૩ ૧૦,૧૮,૨૬,૨૧૩
મદ્રાસ { રતલ વાર	૮,૨૫,૧૪૦ ૨૬,૬૭,૮૭૮	૭,૬૬,૬૨૭ ૨૩,૭૨,૬૩૧
બંગાળ { રતલ વાર	૧,૮૫,૦૪૫ ૧૧,૮૬,૪૪૦	૩,૦૯,૬૮૭ ૧૫૭૨,૩૬૬
યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ { રતલ વાર	૧૧,૫૨,૮૮૪ ૪૧,૩૬,૫૬૨	૧૧,૨૮,૦૩૧ ૩૭,૧૫,૦૮૦
પંજાબ { રતલ વાર	૭૩,૦૪૭ ૨,૭૨૪૫૧	૧,૩૦,૪૩૧ ૪,૪૨,૭૮૪
મધ્ય પ્રાંતો { રતલ ને બિસર	૧૦,૧૬,૪૪૫ ૩૮,૭૬,૦૧૦	૧૩,૨૬,૬૦૦ ૪૮,૬૦,૩૩૭
અજમેર મેવાડ { રતલ વાર	{ ક.	{ ૧,૧૬,૫૪૮ ૫,૩૦,૨૭૬
દીલ્હી { રતલ વાર	{ ગ.	{ ૪,૪૫૮ ૮,૬૫૦
બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં કુલ { રતલ વાર	૨,૩૭,૭૦,૮૭૬ ૬,૬૫,૭૩,૧૬૫	૨,૮૧,૨૧,૫૦૫ ૧૧,૫૩,૬૫,૬૭૦
ફેશી રાજ્યો { રતલ વાર	૧૪,૬૮,૧૧૨ ૫૫,૪૨,૬૫૫	૧૮,૬૮,૬૭૪ ૭૩,૮૨,૩૬૪
એકંદર { રતલ (ટાટલ) વાર	....	....

(૧) આના આંકડા યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝના આંકડામાં સમાયતા છે.

(૨) દીલ્હીના આંકડા એમાં આવી નથી.

(૩) પંજાબના આંકડામાં આના આંકડા સમાયતા છે.

IMPORT OF COTTON YARN

સુતરની આયાત.

ઈ. સ. ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી મહિનામાં બ્રિટીશ હિન્દુસ્તાનમાં પરદેશથી નંબર ૩૧ તથા ૪૧ થી ઉંચા નંબરનું સુતર નીચે પ્રમાણે આયાત થયું હતું

જાત અને નંબર.	બ ગાળા.	મુ ગઈ.	સિ ધ.	મદ્રાસ.	બર્મા.	ટોટલ
મ્યુલ એન્ડ વૉટર	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ.	પાઉન્ડઝ	પાઉન્ડઝ
નં. ૩૧ થી ૪૦	૧,૬૩,૨૨૧	૧૬,૧૭૭	૩૨,૦૦૦	૪૬,૦૦૦	૨,૦૦૦	૪,૩૪,૩૬૮
નં. ૪૧ થી ૫૦.	૪૦,૧૪૮	૧,૩૭,૨૭૪	૨,૦૦૦	૫૦,૫૦૦	.....	૨,૨૬,૬૨૨
નં. ૫૦ થી ઉપર	૫૩,૮૫૬	૮૬,૦૮૬	૩,૦૦૦	૬૧,૬૧૫	.....	૨,૦૪,૫૫૭
એરેન્જ, રેડ અને બીના રંગોવાળું						
નં. ૩૧ થી ૪૦.	૧,૫૪,૭૧૪	૧,૫૪,૪૦૦	૧,૦૬,૧૮૩	૬,૩૨,૬૬૮	૮,૧૬૦	૧૦,૫૬,૪૫૧
નં. ૪૧ થી ૫૦	.....	૨૬,૬૫૦	૫	૬,૨૦૦	૪,૮૮૦	૪૧,૦૩૫
નં. ૫૦ થી ઉપર	૬,૩૮૬	.. ...	૧૭૦	૭૪,૦૫૦	૨,૩૪૦	૮૫,૬૪૧
ટોટલ	૮,૫૧,૩૨૮	૫,૭૨,૮૮૭	૧,૪૩,૩૫૮	૮,૭૭,૩૩૩	૧૭,૪૧૦	૨૦,૬૨,૩૩૧

SEA BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૪૦ સો ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી માસમાં થયેલી આયાત અને નિકાસ નીચે પ્રમાણે હતી.			
ચીજો નામ. Imports આયાત.			
	૧૯૧૫ માં રૂ.	૧૯૧૬ માં રૂ.	
જાવતા જનાવરો	૬૫૫,૪૬૦	૧૪,૨૫,૨૯૫	
ફાંદગોળા હથીયાર વિગેરે	૧૦૬,૮૬૨	૧૯૨,૯૪૯	
છાપેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૨૧૮,૧૫૩	૨૮૯,૨૪૭	
બુટસ અને શુઝ	૧૮૬,૭૮૭	૩૪૯,૩૧૪	
ધર બાંધવાનો સામાન	૮૬૬,૬૮૩	૫૦૫,૦૦૩	
મીણુગતી	૨૧,૦૮૮	૩૧,૩૭૨	
રેલ્વે ગાડા અપાયનો ગારીઓ	૮૬,૦૧૧	૭,૧૭૨	
રસાયણિક પદાર્થો	૮૬,૦૩૯	૧૪,૬૬,૬૩૭	
ઘડીયાળો	૮૮,૦૦૦	૧૪૩,૬૧૦	
કાલના	૩૧,૦૮૬	૬૩,૧૭૦	
કાંદો	૧૬,૦૮૬	૩૧,૧૩૭	
કાચો (નીંદરો)	૫,૦૦૬	૨,૬૬૩	
દોરડા	૧,૧૦,૪૧૬	૭૬,૫૫૮	
કંદારી (કાપકાપ કરવાનાં હથીયાર)	૭૦,૬૪૦	૭૪,૫૨૧	
સાઈકલો	૮૭,૬૩૨	૨૦૩,૨૯૪	
કપડા	૨૦૩,૦૬૬	૨૦૨,૫૧૮	
બીજી વસ્ત્રો દવા મળી કુલ	૬૬૩,૦૮૮	૧૦,૩૬,૮૧૦	
લુગડા રંગવાની ચીજો	૨૮૪,૦૪૯	૩,૫૧,૨૦૨	
ફદાકડા	૩૫,૯૯૮	૯,૬૪૭	
ફરનીચર	૬૮,૬૮૨	૧,૦૩,૮૧૩	
જાંચનો સામાન	૫,૫૬,૫૦૦	૯,૨૬,૦૦૭	
ચાખા	૧,૨૩,૮૬૮	૩,૧૧,૬૬૨	
થઈ	૨૬,૪૭૮	.....	
થઈના લોટ	૩૭,૫૬૬	૩,૯૫૧	
કાંકર	૧૩,૭૨,૩૪૪	૨૧,૪૧,૯૬૫	
કુપ	.....	.....	
આમણાં જિન કેળવાયેલાં	૬૬,૦૬૬	૧,૧૮,૭૭૯	
અલિકદીનીદીન લગતા હથીઆરો	૬૪,૪૮૫	૧,૧૪,૦૬૮	
અગીલ વિગેરેને લગતા હથીઆરો કુલ	૬૯,૬૮૭	૯૪,૬૫૬	
હાથીસાલ	૨૫૩,૧૩૦	૧,૬૫,૪૧૫	
અવેનાલ	૬૯,૭૧૪	૩૫,૦૮૨	

૧ બેગરે ટાઇલ માટે ૨૧ બેગ માટે ફોર્ટ ગુબલ.

કેળવાએલાં ચામડાં...	...	...	૧,૮૪,૦૦૧
દારૂ	...	...	૧૨,૬૭,૪૦૦
મશીનરી અને મીસ્ટરોસ	...	...	૩૮,૮૮,૬૨૪
ત્રીવાસળી	...	...	૧૬,૦૪,૧૬૫
પીત્તાળ	...	...	૪૨,૨૮૭
ગ્રાંધું	...	...	૬,૬૦,૫૨૧
જર્મન સાલ્વર	...	...	૪૬,૬૮૩
લોહું	...	...	૧,૬૨,૬૭૭
લોહું અને સ્ટીલ	...	...	૪૦,૭૮,૬૭૦
સ્ટીલ	...	...	૩,૦૪,૬૬૬
મીસું	...	...	૨૩૬,૮૬૮
મોટર ગાડીઓ અને સાઇકલો	...	...	૮,૦૫,૦૧૬
કુદરતીન તેલ	...	...	૩૪,૮૧,૦૮૪
અળસીતું તેલ	...	...	૮૭,૮૫૬
બીજી બતનાં તેલો મળી કુલ	...	...	૪૧,૭૭,૧૧૩
૧૦૦ શેગ્રાન વિગેરે	...	...	૬,૩૬,૧૦૫
ક્ષગળો	...	...	૮,૬૩,૧૭૧
રેલ્વે ગાડાંઓ તથા સામાન મળી કુલ	...	...	૭૪,૬૧,૩૨૬
મીઠું	...	...	૬,૩૪,૩૦૧
માખુ	...	...	૭,૨૮,૨૩૦
સોપારી	...	...	૧૩,૮૨,૫૦૩
તેલનો કુલ	...	...	૧૭,૪૧,૦૭૭
સ્ટેશનરી	...	...	૨,૫૪,૬૭૬
ખાંડ	...	...	૧,૦૬,૦૭,૨૧૪
સુતર ઠાચું	...	...	૨૬,૨૩૬
ટવીસ્ટ અને યાર્ન	...	...	૧૮,૧૫,૪૮૧
વગર ધોએલાં પીસ શુદ્ધ	...	...	૬૪,૩૧,૪૦૧
ધોએલાં પીસ શુદ્ધ...	...	...	૭૨,૩૨,૬૫૪
રંગીન અને બ. પેલાં પીસ શુદ્ધ	...	...	૫૮,૮૮,૧૪૧
શીવવાન દોરા	...	...	૧,૬૧,૮૬૬
સુતર એકંદર	...	...	૨,૫૨,૬૩,૪૦૦
રેશમ કાચું	...	...	૧૧,૫૬,૨૭૬
રેશમન પીસ શુદ્ધ...	...	...	૧૨,૬૦,૧૬૬
ક્ષયુ ઉન	...	...	૧,૬૫,૫૦૨
હોઝીગરી	...	...	૩૬,૬૫૩
કનના પીસ શુદ્ધ	...	...	૨,૩૧,૨૬૪
ઉન કુલ	...	...	૫,૬૫,૩૮૫
તંબુકુ	...	...	૭,૪૮,૬૧૦

સરકારી શીલીંગનો સારી ડીઝાઇન ગમશે કે

કેન્સ્ટી, તથા ઝુમરો વીગેરેમાં અને છુટી

ખાળવા માટે)

 સુર્ય છાપ

સાંખી
—
ધોળી

મોટી
—
લાલ

(ખડું ઉલ્લસ)

મીણ-ખતી

(ખડું ઉલ્લસ)

કાચનાં જડા ગલાસો. નાની-મોટી (કાચનાં પોટા સાથે કેન્સ્ટી.)

મોટી કેન્સ્ટી માટે ૧૦-૧૨-૧૬ ઔંસની (લાલ સફેદ) મીણ—ખતી.	ગાડીના ક્ષનસોમાં ખાળવાની (૬ અને ૮) લાલ સફેદ. મીણ—ખતી	નાની કેન્સ્ટી માટે. લાલ-લીલી-પીળી, રંગીન. (૨ગીન ૩૨ વાળા) મીણ—ખતી.
--	---	--

તેમજ પીણુ-સફેદ વગેરે મીણ જ્યાંખધ છુટક સસ્તા ભાવે મળશે.

ખાબુભાઈ આણંદજી મીણવાળા.

વડગાદી (માંડવી) મુંબઈ ૩.

તહેવારને માટે ટોપી ક્યાંથી લેશો ?

એકજ સાવવાળી જુની
અને જાણીતી

મારવાડી
બજાર
મુખ્ય.

મહાલે એન્ડ કંપની,

વિલાયતી
કિરતી મેકરની જાણીતી
ચલકી હાથી છાત્રી હ મેરીઅન,
એમ્બેલર સાઉકલ, મીરજાપુર, વીમેર
તથા બરમાના ફેન્સી ડ્રેસો તેમજ સાચી જરીની તથા
નવી તથા હાલના ઇન્ડિયા ક્રેપ, સહી ટોપીઓ
મંબર જથ્થો હમારે તથા હરદમેશ તર્ફવાર છે તે એઈ
જવાને મુકરો નહી

અહારગામના ઓર્ડર ઉપર પુરવું ધ્યાન આપવામાં આવશે

હીરિરિયા-વાયુ મુક્તા-

કી. રૂ. ૪-૧૦-૦ પો. જુદું.

મૂગી-રેફરેન્સ કે વાઈથી આંકડી, તાજુ, એન્થ કે કાંકણી આવતાં બેથુદિ, હાંતખીવી આન
રૂંધાવો થ'સગાર બનવું, ફીજુના ફીસોટા, પેટના દુખાવા ઇન્ડ નવા કે જુના દદ માટે રામખાણ છે
વળી ચિત્રમ-ઉ-આદ કે ચેલજને લીધે, રડવું, ઠઠવું, કુણવું, નામવું, જાકવું, મોન્થલ.
મિચિત્ર જોવું, પ્રેવાદિયેશ્વા વગેરે લક્ષણો ઉપર તેજદાર વસ્તુ છે.

ઉપયોગ કરેલો ખાતી દવા મહિતાસરની-વનસ્પતિની-રિપ્લાય પત્રે જવાબ વ્યાખ્યાન
કળાશાસ્ત્ર-શરીર કેળવવા ૩૫૦ ઠઠવું રૂ. ૨, પો.) ૨-દેશીનામું-નામું શિખવાનું મવનમેન્ટ
ટેક્સ બુક કી ૦)જી. પો.)-

જાનસાલ લક્ષણો શાહ દેશીનામાવાળા. સંયોધિત હીરિરિયા-ડોર્સ-વડોદરા

જવાબીર

જવાબીર.

જવાબીર

અમુલ્ય રત્ન હીવો.

રૂના વેપારીઓને મીલવાળાઓને તથા રૂને લગતા બંધાવાળાને જેથી અમેરીકને
જોશીખીવના કરોડો રૂપીઆ કમાયા તેણે મજબૂરી કરવાનું સાધન.

રૂની પદ્ધતિ જોવાનો ને તે ઉપર ધીઆન રાખ્યાથી કેમ બજાર વધશે યા ઘટશે તેથી
મજબૂરી કરવાના ધી જોખે કોટન મારકેટ મન્થલી ડાયગ્રાફીક રીપોર્ટ.

માત્ર નજીવી કી મતમાં વરસ ૧ ના રૂ. ૫ માં નીચે સરનામે લખો.

છ. પી. મોદી.

મેદરાની ૧૨ી જાન્યુઆરી
૫૨૬૦૧ મોહમોહ

ઈન્ડિયન પોસ્ટલ સર્વિસ ઓફિસ, અમદાવાદ,
કોલકાતા પોસ્ટલ ઓફિસ, કોલકાતા

લાકડાં	...	...	...	૧૯૧૫ રૂ. ૫,૪૩,૪૩૧	૧૯૧૬ રૂ. ૬,૬૭,૭૩૫
રમકડાં	...	...	...	૬૦,૧૩૧	૧,૬૪,૬૮૮
છત્રીઓ	...	...	...	૬૩,૭૬૦	૧,૬૫,૭૭૪
છત્રીઓનો સામાન	...	...	...	૧,૪૫,૪૧૦	૩,૧૦,૪૨૭
કુલે આયાત	...	...	...	૮,૯૦,૬૪,૨૦૪	૧૧,૫૨,૭૬,૫૪૬

Exports.

ચીજોનું નામ.

જીવતાં જનાવરો	...	...	...	૧૯૧૫-રૂ. ૧,૩૫,૮૪૩	૧૯૧૬-રૂ. ૨,૦૫,૭૬૭
પ્રસ કરવા માટે રેસા	...	...	...	૧,૧૩,૭૪૫	૧,૩૫,૧૦૮
મીઠુણતી	...	...	...	૧,૬૮,૮૭૬	૧,૦૩,૦૨૨
સોલ્ટ પીટર	...	...	...	૭,૮૧,૬૦૮	૮,૬૪,૫૨૮
કોલસા	...	...	...	૫,૪૫,૧૭૩	૭,૨૨,૫૫૫
કાંચી	...	...	...	૧૩,૬૬,૨૬૦	૨૨,૧૬,૬૧૨
મથો, (સીંદરી)	...	...	...	૬,૨૭,૭૦૮	૫,૪૦,૭૮૬
દોરડાં	...	...	...	૬૪,૬૪૭	૬૩,૩૪૪
દવાઓ	...	...	...	૧,૫૦,૮૬૦	૧,૦૨,૬૩૦
ગળી	...	...	...	૧૭,૫૨,૪૧૯	૫૩,૮૭,૩૬૩
હરડાં બેડાં	...	...	...	૨,૮૮,૭૩૦	૪,૮૪,૭૨૬
હુગડાં, આમડાં રંગવાની ચીજો કુલ	...	...	...	૨૨,૪૬,૬૧૬	૬૪,૧૬,૪૬૫
ફળ ને શાક	...	...	...	૬,૨૩,૫૬૧	૬,૪૩,૪૪૬
ફાંચર	...	...	...	૧,૩૦,૦૫૮	૧,૬૮,૮૭૮
ચોખ્ખા	...	...	...	૧,૭૬,૪૫,૪૨૬	૨,૦૮,૨૬,૨૨૭
ઘઉંની ચરકારી ચઢત	...	...	...	.....	૧,૩૦,૦૦૦
કુલ ઘઉં	...	...	...	.....	૨,૫૦,૨૮૮
ઘઉંનો લોટ	...	...	...	૮,૩૮,૫૬૧	૭,૬૨,૬૩૪
ખીજી લાતનો દાણો	...	...	...	૧૬,૩૦,૬૬૦	૧૦,૮૭,૪૬૭
વગર કેળવાયલાં આમડાં	...	...	...	૮૨,૭૪,૨૪૫	૧,૩૭,૬૦,૫૨૭
લાખ	...	...	...	૧૮,૩૮,૮૨૨	૨૦,૬૦,૧૬૨
કેળવાયલાં આમડાં	...	...	...	૬૧,૭૩,૦૨૮	૪૨,૬૧,૬૦૪
દાણું	...	...	...	૧૭૩	૮
રણર	...	...	...	૫	.....
ખાતર	...	...	...	૫,૮૨,૧૧૪	૨,૬૭,૫૬૪
મેંગેનીઝ	...	...	...	૩,૬૨,૨૩૨	૬,૫૬,૪૧૬
લોહું અને સ્ટીલ	...	...	...	૩,૬૫,૦૩૨	૩,૨૬,૨૬૭
ધાતુ કુલ	...	...	...	૧૨,૩૩,૪૩૫	૧૬,૬૩,૬૦૪
મીઠુ	...	...	...	.....	.....
અખરખ	...	...	...	૧,૬૪,૩૬૪	૩,૩૩,૬૨૧
દીવેલ	...	...	...	૭૪,૬૬૫	૨,૦૪,૩૦૭
કોપરેલ	...	...	...	૪,૫૭,૦૮૨	૨,૧૮,૫૭૫

ધી જોમ્બે ટાઈલ માર્ટ ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ ફાઈર્ટ મુળદ

	૧૯૧૫	૧૯૧૬
	રૂ.	રૂ.
અળસીનું તેલ	૫,૭૧૨	૮૧,૦૬૦
ખીજી બાતનાં તેલો મળી કુલ	૧૦,૮૨,૪૬૧	૧૦,૫૨,૮૨૬
ખોળ	૧૦,૪૨,૬૯૯	૯,૨૮,૧૬૧
અપ્રીલુ	૧૮,૨૨,૫૫૦	૧૦,૫૮,૭૭૫
ધી	૨,૮૪,૨૨૮	૩,૧૫,૦૩૦
ફીવેલી	૩,૦૨,૬૫૭	૧૭,૦૭,૭૪૯
ટેલપરાં	૧૩,૬૪,૮૩૭	૫,૮૦,૬૪૮
કપાસીયા	૫,૦૫,૭૧૭	૧૮,૭૫,૫૨૮
લોંચસીંગ	૭,૨૨,૫૫૭	૩૦,૦૬,૪૮૭
અળસી	૧૮,૦૬,૨૭૮	૫૦,૧૪,૭૫૫
ખસખસ	૩૨,૧૪૮	૪,૫૮,૨૩૭
સરસવ	૧૨,૧૭,૫૪૦	૧૫,૭૭,૪૨૮
તલ	૪,૯૫,૨૫૪	૧૩,૭૦,૬૧૩
તેળનો	૧૫,૨૫,૮૬૩	૫,૨૬,૮૨૪
ખાડ	૭૫,૬૨૦	૭૧,૪૨૫
ચા	૮૯,૫૬,૫૯૯	૧,૪૪,૦૨,૮૦૬
કાચું રૂ	૧,૮૪,૦૫,૨૩૫	૩,૬૦,૭૭,૫૭૫
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	૪૭,૬૨,૭૧૦	૫૫,૪૬,૪૪૬
રૂમાલ અને શાલો	૪૭,૭૨૮	૧,૬૬,૩૬૪
પીસ શુગ્ર	૧૫,૮૫,૨૫૦	૩૧,૩૨,૩૪૧
શણ	૧,૩૭૬	૩૩
ન્યુટ કાચું	૧,૮૭,૭૧,૨૩૪	૧,૫૬,૭૨,૮૪૦
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	.....	૪૧,૬૩૫
ગની ભેગજ	૧,૦૪,૧૦,૭૬૯	૧,૬૮,૧૧,૦૧૮
શુણપાટ	૧,૩૩,૨૮,૨૬૬	૧,૬૫,૭૬,૪૪૫
રેશમ (કાચું)	૨,૦૭,૩૩૧	૧,૮૭,૧૨૦
રેશમ કુલ	૨,૨૩,૪૦૩	૨,૧૧,૦૬૯
કન કાચું	૧૩,૪૧,૭૪૦	૬૭,૯૪,૭૫૮
કનની ધાળલીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૧,૬૩,૫૨૨	૨,૬૨,૪૦૬
ત બાકુ, બીડી વિગેરે	૪,૧૮,૦૮૦	૨,૧૬,૫૧૭
લાકડાં, પાટીયાં વિગેરે	૯,૮૯,૧૫૦	૪,૯૩,૧૭૨
દિંદુરતાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } સરકારી ઘડની નિકાશ સાથે }	૧૪,૭૬,૬૯,૨૨૭	૨૦,૮૮,૬૩,૨૬૫
દિંદુરતાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } ઘડની સરકારી નિકાશ સાથે }	.....	૨૦,૮૭,૬૬,૨૬૫

(*)

મેટેલીક શીલીગની ચારી શીમાઈન ગમચે કે ?

IMPORTS OF SUGAR.

પરદેશી ખાંડની આયાત.

ધ. સ. ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી માસમાં હિંદુસ્તાનમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

દેશોમાંથી આયાત થઈ હોય તેનું નામ.	૧૯૧૫	૧૯૧૬
અમેરિકા ઓફ કીંગડમ	હંદ્રવેટ. ૧૫૫	હંદ્રવેટ. ૩૬૦
બર્મી	.....	૮
હોલંડ	.....	... ..
બ્રિટિશ	.....	... ..
ફ્રાન્સ	... ..	૮
ચીનાઈયા હંગરી	૧૭	.....
સ્વેડન સેડલમેન્ટસ.	૨૧૫૬	૫,૪૨૩
જાવા	૫,૩૨,૬૬૬	૩,૩૪,૬૬૬
ચીન	૪,૩૮૦	૩૨,૫૧૫
જાપાન	૫૦૭	૩૭,૨૮૪
હાલમ	.....	.....
મોરીશિયસ	૧,૩૬,૬૬૨	૨,૭૪,૪૩૦
ગ્રેટ બ્રિટન	.....	.....
પોર્ટુગલ અમેરિકા	.....	.....
બ્રાઝિલીયા	.....	... ..
ગ્રીસ દેશ	૮૬૨	૯
કુલ—	૬,૭૭,૭૬૫	૬,૮૫,૦૩૬

ફ્રિટોશ હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં નીચે પ્રમાણે ખાંડની આયાત થઈ હતી.

પ્રાંત.	ગાંધીની ખાંડ.		ચેરટ્ટીની ખાંડ.		ટાટલ.	
	૧૯૧૫	૧૯૧૬	૧૯૧૫	૧૯૧૬	૧૯૧૫	૧૯૧૬
	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.	હંદ્રવેટ.
ગાંધી	૧૭	...	૧,૩૩,૧૭૧	૧,૫૧,૦૬૨	૧,૩૩,૧૮૮	૧,૫૧,૦૬૨
બંધ	૯	૮	૨,૧૬,૬૮૨	૪,૦૧,૭૬૮	૨,૧૬,૬૬૧	૪,૦૧,૮૦૦
ચેરટ્ટી	...	...	૨,૫૬,૧૮૦	૬૭,૫૨૩	૨,૫૬,૧૮૦	૬૭,૫૨૩
સ	...	...	૪૭,૮૭૪	૨૮,૪૬૬	૪૭,૮૭૪	૨૮,૪૬૬
...	...	...	૨૩,૫૩૨	૩૬,૧૪૬	૨૩,૫૩૨	૩૬,૧૪૬
કુલ	૨૬	૮	૬,૭૭,૭૩૬	૬,૮૫,૦૨૮	૬,૭૭,૭૬૫	૬,૮૫,૦૩૬

ધી બોર્ડે ટાટલ માટે ૨૧ બેઝ ઓફ ફેટ, સંબંધ.

સોના રૂપાંત્રી આયાત અને નિકાશના આંકડા.

સોના રૂપાંત્રી આયાત અને નિકાશના આંકડા.

IMIMPORTS OF GOLD સોનાની આયાત.

देशानुं नाम.		१९१५ रु.		१९१६ रु.	
अजाण	...	...	५,८१,२५३	...	६,३७,५७७
सुण्ड	{ आनगी ...	...	६६,७०,६८६	...	८,२६,४१८
	{ सरकारी ...	...	.....	...	.....
सिन्ध	...	...	.....	...	.....
मद्रास	...	...	.....	...	.....
बर्मा	...	...	.....	...	.....
कुल	{ आनगी ...	...	७२,५२,२३६	...	१५,०८,६६५
	{ सरकारी ...	...	.....	...	.....

સોનાની નિકાશ.

EXPENDITURE OF GOLD.				सामान्य निहाय.	
गंगाणा	...	...	...	१०,४४७	१४,२२९
मुण्ड	{ भानगी	...	...	१,५५७२५	१०,०३०
	{ सरकारी	...	...	.....	.....
शिथ	...	...	...	.....	.....
मद्रास	...	...	...	१,०५,६५६	७,५००
गर्भा	...	...	...	.....	.....
कुल	{ भानगी	...	...	<u>२,७१,८२८</u>	<u>१,३१,७५९</u>
	{ सरकारी	...	...	.....	.....

IMPORTS OF SILVER.

EXPORTS OF SILVER.				इथाना	आयात.
पंजाब	{ पानगी	...	...	१५,०६,६६४	१६,८८,५५२
	{ सरकारी	...	...	.....	.....
मुंबई	{ पानगी	...	...	७८,०६,२४६	३४,७४,५०२
	{ सरकारी	...	...	५१,६७३	१,३६,४३०
मिथ	{ पानगी	...	...	१,८५,७४२	२२,०६१
	{ सरकारी	...	...	.....	.....
मद्रास	...	...	...	१,१२८	२,०५१
पंजा	...	...	...	.....	.....
कुल	{ पानगी	...	...	६५,०२,८१३	५१,८७,१६६
	{ सरकारी	...	...	५१,६७३	.....

EXPORTS OF SILVER.

PRICE OF SILVER.				इपानी	मिनाई
पाना	{	पाना	...	११,०५,२०५	१,४२,१२९.
	{	मरकादी	...	.....	.....
सुअर	{	पाना	...	१६,७५२	६,६५,६४४
	{	मरकादी	...	३,१६,७००	६,०४,०००
सिंध	{	पाना	...	१,५७,४४८	.....
	{	मरकादी	...	४,०२५	१५,०००
मद्रास	...	...	...	१०,००,०००	.....
गंगा	...	...	...	.....	.....
कुल	{	पाना	...	२२,७६,४०५	८,०६,७६५
	{	मरकादी	...	३,२०,७२५	६,१६,०००

મેટેલીકરીલીંગની સારી ડીઝાઇન જામશે કે ?

NEW PATENTS.

નવાં પેટંટો.

કલકત્તાની પેટંટ ઓફીસમાં નવી શોધો માટે પેટંટો મેળવવા ગયા માસ માસમાં
 ખીચે મુજબ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી.

અરજી કરનારનું નામ.	શા માટે.
ઇ. જે. એન્ટીમલ	કાથા અથવા એવી કોઈ ચીજની ચટાઇ બનાવવા માટેના મશીન તથા સાજામાં સુધારો.
કનજાર મોટર્સ એન્ડ પુલી લીમીટેડ.	ઘરેલીમા સુધારો.
એચ. જી. સ્ક્રીન.	બોટર લીફ્ટમાં સુધારો.
જે. ઓક બેન્ક	ચરમાના કાચ તથા ખીલ કાચો ઘસવા તથા લીલા કરવા માટેની નવી રીત તથા નવાં માજ.
આર. વાઇકલ.	આમણ સાફ કરવા તથા જાળવી રાખવાની નવી રીત.
આર. એમ. સીંગપસન.	કાગળોપર છાપવાના યંત્રમાં સુધારો.
એચ. ઇ. વીલસી	ખરફ બનાવવાનાં યંત્ર
ટી. બી. ડીક્શન	ટેલીગ્રાફી સંબંધી સુધારો.
જી. એચ. વિલાન્સ અને ઇ. એમ. હ્યુથર્ક	લેક્ટોમોટીવ જાઇલરોમાં પાણી તપાવવા તથા ફેરવવાના યંત્રમાં સુધારો.
ટી. હર્લેડ અને ટી. જે. આર. કીરનાન.	તપેલી ચીજોની ગરમીપર અંકુશ મુકવાના સાધન.
આર. એચ. હાહાગન.	સુધારેલી ઇંટ.
ગોરધનદાસ મગનલાલ અને નમ્મુલાઇ મુળચંદ જરીવાલા.	સોના રૂપાના અપટા તારો તકતી કરવા માટે સુધારેલા યંત્ર
પીનાઇ. યુ પટ્ટીર મોઇડીન.	લોખંડની મુસાફરીની પેટી.
જી. બી. જાઉલેસ.	રેલ્વે વૅગનના તથા એવી જાનનાં ખીજાં બાર-જાંઓ બંધ કરવા માટેની રીતમાં સુધારો.

ધી બોરો ટાઇલ માર્ટ ૨૧ એક સીટ ફોર્ટ મુંબઈ.

અખર મોઠલનારનું નામ	વેપાર કરવા ઇચ્છતી ઠંપ- નીનું નામ.	કંઈ ખાંખતનો વેપાર કરવા માગે છે તે.
,, એક ૭	હાહિરાહનો એક વેપારી.	લાકમાં, કેલસો (Chacraol) વિગેરે ખરીદનારા સાથે પત્ર વ્યવહાર માંગે છે.
,, એક ૮	મુંબઈની એક પેટી.	સુપર ટ્રસ્ટ્રેટ ખાતર તથા એસોસીયા-સલ્ફેઈટ ખરીદનારા સાથે પત્ર વ્ય-હાર કરવા માંગે છે.
,, એક ૯	કેમ્પટાઉનની એક પેટી	દક્ષીણ આફ્રિકાની ખજારમાં ચાહ અને કોથળાઓ વેચવા માટે તેની ચલત કરનારાઓના એજન્ટ તરીકે નીમવા માંગે છે.
,, એક ૧૦ દેશી વેપારી ચેમ્બર	આસામનો એક અખર પત્રી. અમદાવાદની એક એન્જનીય-રીંગ કંપની.	આસામનાં ચાહના ખીયાં ખરીદનારા સાથે સંબંધમાં આવવા ઇચ્છે છે. પોતાની ખનાવટના સુપ્રસીધ ધથેલા નોળીયા રેટ (૫'૫) ને માટે મુંબઈમાં રોકમાં રાખી વેચનાર એજન્ટ અથવા સોલ એજન્ટ મેળ-વવા માંગે છે.

જે દેશોએ ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ લખ્યું નથી તે દેશોવાની સઘળી ખાતમી આ માટે ચેમ્બરમાં તો માગવું અથવા પુછાવી જોવું.

ઉપરની ખાતમીઓમા જે દેશોએ 'ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ' લખેલું છે તેના સંબંધમાં સીધું કાયરેક્ટર જનરલ ઓફ કોમર્સિયલ ઇન્ટેલીજન્સ, કલકત્તાને પુછાવી જોવું. (આ ચેમ્બરનું નામ તે કાગળમાં લખવું).

નોટ

“ધી ઇન્ડિયન ટ્રેડ જર્નલ”ના નંબરની ખાતમીઓના મળાંધમાં તે ખાતમી માગનાર વેપારી યા પેટીએ એક રેકર્ડ-સ અથવા ચારી ઓળખાણનું પત્ર મોઠલનું પછો તે શિવાય તેથી ખાતમીઓના જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

દેશી

વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક નંબર VOL. VIII. JUN. 1916. No. 12 જુન ૧૯૧૬. અંક ૧૨ મો.

અનુક્રમણિકા.

વિષય

પાટ.

૧ અધિષ્ઠિતની નોંધ ..	૫૦૮
૨ વેપારી વિષયો ..	૫૧૦
(અ) અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો ..	૫૧૦
(ક) મિજબાનીની બનાવટ ..	૫૧૪
૩. લઠાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સર- કારી જાહેરનામા ..	૫૧૬
૪ ચેમ્બરનો વિકાસ ..	૫૨૦
(અ) આગળી મિટિંગની મીનિટમાથી ઉતારા ..	૫૨૦
(ક) આયાત થતા માલની લેઈંગ ડેટમાં ફેરફાર કરવા તથા આયાત મેનવજવાની રીતી બદલવાની સુચના-ચેમ્બરનો અભિપ્રાય ..	૫૨૨
(ખ) અરબ માલસૂત્રની મીલકતના બહીવટકારો અને ગવર્નમેન્ટ પ્રામીસરી નોટ-ચેમ્બરનો અભિપ્રાય ..	૫૨૪
૫ બીજી ચેમ્બરો ..	૫૨૭
૬ વેપારી અબરો ..	૫૩૧
૭ માહાર રેલીકાર ..	૫૩૪
૮. વેપારી જાતમીઓ અને આંદોલનો ..	૫૩૭

INDEX.

Subjects.

Page.

1. Editor's Study ...	508
2. Commercial Subjects ...	510
(a) Elements of Political Eco- nomy ...	510
(b) Candle Manufacture ...	514
3. War Notes and Notifications ...	516
4. Chamber's Section ...	520
(a) Excerpts from the minutes of the Committee meeting in April ...	520
(b) Landing Dates and Import Tally—Chamber's opinion ...	522
(c) Executors and Administra- tors and Government Pro- missory Note—Chamber's opinion ...	524
5. Other Chambers ...	527
6. Commercial Notes ..	531
7. Reviews ...	534
8. Commercial Intelligence and Statistics ...	537

EDITOR'S STUDY.

અધિપતિની નોંધ.

નાગદાર હિંદી સરકારના આંકડા ખાતામાં મી. શ્રીરામની નિમલ્લુક ઘટ ત્યારથી ઘણા સુધારા કરવામાં આવ્યા છે અને જે પુસ્તકો તે ખાતાં તરફથી ગહાર પાડવામાં આવે છે તેની ગોઠવણી વિગેરેમાં પણ નોંધવા લાયક તથા કાયદાકારક ફેરફાર કરવામાં આવેલો છે. તે ખાતાં તરફથી હિંદુસ્તાનની એવીના આંકડાઓનાં જે પુસ્તક દર વર્ષે ગહાર પાડવામાં આવે છે પણ જે સાલ માટે તે આંકડાઓ દ્વાય છે તે પુરી થયા પછી એટલા ગદ્યા વળતે તે પુસ્તકો ગહાર પડે છે કે તેને માટે કોઈના ગહુ ઉત્સાહ રહેતો નથી મી. શ્રીરામ તેથી હાલ એવી ગોઠવણ કરેલી છે કે મોટાં પુસ્તકો ગહાર પડે ત્યાર પહેલાં દુકામાં એક નાનાં ચોપાનિયામાં ગદી હકીકત આપવી. એ પ્રમાણે ૧૯૧૪-૧૫ માટે એતીવાડીના આંકડા તેઓએ ગહાર પાડેલા છે આ આંકડા ઉપરથી માલુમ પડે છે કે આ દેશમાં ૧૯૦૫-૦૬ માં અનાજ વિગેરેના પાકોનો વિસ્તાર ૧૯,૩૦,૮૩,૦૦૦ હતો જે વધીને ૧૯૧૪-૧૫ માં ૨૧,૫૧,૬૬,૦૦૦ થયો હતો એટલે કે ૧૧ ટકાનો વધારો થયો હતો. અનાજ સિવાયના પાકો (તેવના ઘીયા, રૂ, શણ, વિગેરે) નો વિસ્તાર ૧૯૦૫-૦૬ માં ૩,૭૮,૭૮,૦૦૦ એકર હતો તે વધીને ૧૯૧૪-૧૫ માં ૪,૫૦,૦૭,૦૦૦ થયો હતો એટલે કે ૧૬ ટકાનો વધારો થયો હતો અનાજના તથા અનાજ સિવાયના ગુખ્ય પાકોમાં નોંધે પ્રમાણે વધારો થયો હતો.

	૧૯૦૫-૦૬	૧૯૧૪-૧૫
ચોખા	૭૩,૪૦૦	૭૭,૬૬૬
ઘઉં ...	૨૨,૪૦૨	૨૫,૪૫૧
બુવાર	૨૦,૭૪૨	૨૧,૨૨૩
ખાજરી	૧૧,૫૩૧	૧૬,૦૪૨
અળસી	૨,૨૩૨	૨,૫૨૬
તલ...	૩,૬૧૫	૪,૪૭૮
લોચશીંગ	.. ..	૨,૩૭૬
રૂ ...	૧૩,૦૬૬	૧૫,૦૨૨
સણ...	૩,૧૪૧	૩,૩૦૬
શુળી	૪૦૧	૧૪૬
અક્રીણ	૬૫૪	૧૭૬
તળાકુ	૧,૦૧૮	૧,૦૫૬
ધાસ ચારા	૩,૬૩૪	૬,૩૬૩

ગ્રેટ બ્રિટન હમણા લગાડમાં ગુંધાયત્રુ છે અને સ્વાભાવિક રીતે લલઈના હિંગામન લીધે વેપાર ઉદ્યોગ મંદ થયેલ છે ૧૯૧૪ માં ૧૯૧૪ બ્રેઈન્ટ રટોફ કંપનીઓ ૨૭૨૨ થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૧૫ માં ૪૦૬૦ કંપનીઓ ૨૭૨૨ થઈ હતી આગલાં વર્ષમાં કુલે થાપણ ૧૧,૩૨,૫૧,૫૮૩ પાઉન્ડની હતી જ્યારે પીના વર્ષમાં ૫,૩૩,૫૪,૬૦૬ ની હતી આટલી થાપણ માટે આટલી કંપનીઓ નીકળી તે પણ એક જેમા જાગતનું નેર મુખ્ય છે

અનાજ સુધી અર્થશક્તિ પ્રમાણે જગતની જે સંચયનીતિ હતી. એક પચાંચીની અને એક વેપારનાં દુગપણાંની. પણ હવે ત્રીજી સંચય-

દુનીયરના માટે ફેન્સી દર્શનનો મોટો જોશ થયા છે ?

ઇંડીયન કૉટન ઑઇલ કંપની, લીમીટેડ.

હમમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુબઈ તથા વિજલપુર, નવસારી.

આ કંપનીના કારખાનામાં નીચે ગુણ માલ તૈયાર થાય છે:—

કપાસીઆનું તેલ.

અમારે ત્યાં તૈયાર થતું તેલ મુબઈમાં
વેચાતા બીજા તેલો કરતા ચઢીઆતું
હોવાની અમે ગેરંટી આપીએ છીએ
ખાવામાં વીની ખરેખરી કરે છે.

કપાસીઆનો મગજ.

ગાય, ભેસ, ખજદ, ઘોડા, મેઢા, ખડગ
વગેરેને માટે ખરેખરે તાકાતવાન ખોરાક,
દુખળાં જાનવરને યોડા વખતમાં ટટા
ખનાવે છે.

કપાસીઆનાં છાલાં

અમારી મીલના છાલા પુના, મઈ, કન્યા,
મુગ વગેરે સ્થળોએ ડેરીઓમાં તેમજ પા-
નગી ખેતરોમાં રક્ષક (topphago)
તરીકે પ્રુક્ષણ વપરાય છે.

લાવતાલ તથા વધુ વીગત માટે લખો:—

કાઠારી સુતરીઆની કંપની,

મેનેજ ગ એજ ટો.

Business Adviser.

For all commercial and Trade matters, correspondence, Insurance questions in all its Branches, Investments, Finance, Export and Imports Company's Work such as Floating Amalgamating, Reorganising and Winding up, Inventory and Inspection of Accounts, Balance sheet etc. and all legal and practical routine relating to business. Consulting fees moderate. Apply, with your requirements to Y. L. Bhandarkar F. C. I. (Fellow of the Institute of Commerce, Birmingham) Girgaum "Indoo Lodge" Bombay.

ધંધામાં સલાહ આપનાર.

વેપાર વાણિજ્યને લગતી દરેક વાણતો, પત્રવ્યવહાર, ઇન્સ્યુરન્સ એટલે વીમાને લગતી દરેક વાણતો, નાણાં રાકવા વાણત, આયાત અને નિકાશના સલાહો ઉપર, કંપનીઓ નવી ઉઘી કરવી હોય તો ભેરી હોય તો બંધ કરવી હોય, વિગેરે, કંપનીને લગતી દરેક વાણતમાં, ઇન્વેન્ટરી તૈયાર કરવી હોય, અગર હિસાબ તપાસવો હોય અગર બેલેન્સ શીટ કાઢવાં હોય એવાં દરેક કામમાં અને દરેક ભવના ધંધાને લગતી વ્યવહારીક અને કાયદા સંબંધિ સલાહ આપવામાં આવે છે. સલાહ આપવાની ફી સંધ્યમજ રાખવામાં આવેલી છે.

તમારી જરૂરીયાતો સાથે લખો.
વાઇ. એલ. ભંડારકર એફ. સી. આઇ.
ફ્રેલો ઓફ ધિ ઇન્ડીટ્યુટ ઓફ કોમર્સ,
બરમિંગહામ.
ગીરગામ "ઇન્ડુલોજ" - મુંબઇ.

બી. એન. ભાઈનાની કું.

પ્લમ્બરોને લગતો સર્વ સામાન વેચનારાઓ અને કંટ્રાક્ટરો.

હમારે ત્યાં ગટરના ચીનીના પાઇપો, નાહાનીની તથા વરસાદની ધીરની પાઇપો અને ફીટીંગ્સો, પાણીની કલાઈની નળીઓ, અને ફીટીંગ્સો, ધીરની નાહાની ગ્રેપ્સો, સીસાની પાઇપો,

વેલાયતમાં ટરેટ ક્રીપેલા સ્ટોપકોટ, બોલકોટ, અને બીજાં તેપ, નેટીવ તથા યુરોપીયન ચોટરકોલેએટ પેન્સો, ફ્લેશીંગ ટાંકીઓ, હાથ છાપ સીમેન્ટ, વગેરે પ્લમ્બરોને લગતો દરેક ભવના માલ જરૂરયાત તથા છુટક વેચાતો મલશે.

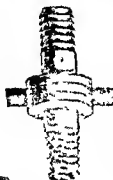
બહાર ગામના જોર્ડરો ઉપર તાકીદથી પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે

ગાડગિન

કે. રૂ. ૪૦ નાગરેવી સીટ.

ચીરાબજાર અને ચારસી ગલી

પોસ્ટ નં. ૩ મુંબઇ

તા. એ. હા.—ફેબ્રુઆરી પુરતોમાં નાંચોની નાગરે "બનાઇ એન્ડ બાઈના" પ્લમ્બરોની બંદરે બજાર ઉપર પડે પડે દરમિયાં ૧૯૧૧ માં ઉપલા ધણી મી બનાઇ સાથે બાજ કરવણી દરમિયાં જુલું "બી. એન. બાઈનાની કું." નું નામ જાહેરી "બનાઇ એન્ડ બાઈના" મુજબ પડે. જુલું દરમિયાં ૧૯૧૩ માં મી બનાઇ સાથેની બાઈનાની પુરી કરી દરમિયાં જુલું નામ "બી. એન. બાઈનાની કું." થી દરમિયાં પડે બાજ રાખે છે

નીતિ નીકળે એવાં ચિન્હો લાગે છે. હિંદુસ્થાનના સેક્ટરી ઑફ સ્ટેટ મી. ચેમ્બરસેને થોડુંક વિપર જવાબુ કે એકલી પસંદગીની રાજ્યનીતિ કે એકલી છુટાપણાની રાજ્યનીતિ હિંદુસ્થાનને અનુકુળ નહિ આવે, પણ તે બેનું સંમેલન થવું જોઈએ આ સંમેલન એ કયા પ્રકારનું ઇચ્છવા યોગ્ય છે એમ ખુલ્લું જવાબુ નથી. કદાચ તેવાં નિમાયતાં કમિશનના રીપોર્ટ જુદાર પડ્યા પછી એ બાબત વધુ અજવાળુ પડે. કમિશનના પ્રમુખ સર ચૌમસ હાલંન્ડે મુખ્ય

આગ્યા પછી જે ટાઇમ્સ ઑફ ઇન્ડિયાના પ્રતિનિધિને મુલાકાત આપી હતી તેમાં પણ લગભગ એજ પ્રમાણે મત આપ્યો હતો.

આ અંકમાં ગયા આખા વર્ષમાં થયેલી હિંદુસ્તાનની આયાત અને નિકાશના આંકડા તથા તે સાથે સરખામણી માટે આગલા બે વર્ષના આંકડા આપવામાં આવ્યા છે.

૧) એમ એ. સુધી અવયાસ કરેલા અને ઉંચું વ્યાપારી જ્ઞાન તથા શિક્ષક તરીકેના અનુભવ ધરાવતા એક પ્રેમ્યુએટને સવાર સાંજનું પરચુરણ કામ યા ખાનગી ટ્યુશનો જોઈએ છે. તમારા પુત્રને વ્યાપારી શિક્ષણ સાથે અંગ્રેજી કેળવણી આપવા માંગતા હો, અંગ્રેજી પત્રવ્યવહાર શીખવવા માંગતા હો, રકુલેમાં યા કૉલેજમાં શીખવાતા વિષયોનું ખાનગી શિક્ષણ આપવા માંગતા હો તો આ માસિક પત્રની ઑફીસમાં ઑકસ નં. ૧ માં લખવા મહેરમાની કરો.

જા, ખા.

COMMERCIAL SUBJECTS

વેપારી વિષયો.

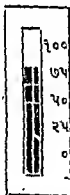
ELEMENTS OF POLITICAL ECONOMY.

અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો.

(માસિક માટે ખાસ લખનાર; મી. જેડીસન લ. બારભાયા.)

(માર્ચના માસ ૧૯૪ થી ચાલુ.)

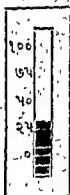
વળી મુઠી પરદેશ તલ્લાઈ જવાથી તેની ઠેકાણાસર આવી નીચ છે. આ પ્રાપ્તમાં સ્પર્ધા છુટ વધે નહિ. જ્યારે અમુક ધંધામાં વેધુ નફા અથવા હરિકાઈ એ સુર્યના તાપ જેવી છે મળવા માંડે છે. ત્યારે હરિકાઈ અને સ્પર્ધાના અને નફા એ તાપ માપક થઈ કિંમતોમાંનીટર એટલો વધારો થાય છે કે નફા તેની મેલે વધીકે છે.

ક

ખ

ક. દેશમાં હરિકાઈનો સુર્ય પોણેસો ટકા હરિકાઈ બતાવે છે એટલે નફા ૨૫ ટકા છે. ખ. દેશમાં હરિકાઈનો સુર્ય ૨૫ ટકા બતાવે છે એટલે નફા ૭૫ ટકા છે.

આપણા દેશમાં આપણને લે ચાર ટકાનું વ્યાજ ઉપજતું હોય અને વિદેશમાં છ ટકાનું વ્યાજ મળતું હોય તોપણ થણી વેળાએ આપણે નોખમ ખેડવાને લલચાવા નથી કારણ

કે વિદેશમાં નાણું રોકવામાં અને ત્યાં જ્યાં આપવાની તેમજ દેખરેખ રાખવાની એવી ઘણી અડચણો વચ્ચે આપણે છે. પરંતુ જેમ વિદેશ વધતી નીચ છે અને વિદેશ જ્યાં આવવાનું સુગમ થતું નીચ છે તેમ આ અડચણો દૂર થતી નીચ છે અને એક દેશ આખરે બીજા દેશ ભેદે પણ સ્પર્ધામાં ઉતરે છે. આપણી તરિક્ક અગાધ રીતિએ વાણીજ્ય (Free Trade) કરવાનો વિસ્તાર થવા બદલાના પ્રમાણમાં વધતા નીચ છે.

ગ્રાહક મેલિક દાખલની ધીરમણી ક્યાં લેવા મળશે ?

અને તેને અંગે આ અટચણો મોટે ભાગે દુર થતી રહી છે. વળી દર અઠવાડીએ વિદેશથી મળતા સમાચારો અને દરેક પછે તારથી મળતી જાનકારી રૂબરૂ લીધે આખી દુનિયાનાં જાનકારી વચ્ચે વિદ્યતા જેવું રહેના પામ્યું નથી. અમેરિકાથી આંદોલનો અથવા લીધરપુલથી રૂનો ભાવ આવે કે તેની અસર આપણાં જમીને ઉપર તાબડોલ થાય છે એ આપણે જાણીએ છીએ.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ધર્માદારીઓનાં મંડળો અથવા મહાજનો.

આપણા દેશમાં ધર્મખંડ દરેક કામ-દારના પોતાનાં મહાજનો હોય છે, જેવું કે હજીમોનું મહાજન, ધોળિઓનું મહાજન, અને તે મહાજનો ધર્મામાં લાગેલાં માણસોએ શો મુસાદા લેવો તે નક્કી કરે છે. વળી તેઓ પોતાના લાગણ્યો અને તેના ધારણો ગોઠવે છે અને તેને ન પાળનાર ઉપર મહાજન આપણુલી પડેલો અમલ ચલાવે છે. પાશ્ચાત્ય દેશમાં ક્રિસ્તીય મંડળો હોય છે. ઉલ્કમાં ધણો ભેદ છે. આપણી તરફનાં મહાજનો ન્યાયે એકાદ જે આજના પડતા માણસોના કૃત્ય અનુસાર; અને એ ન્યાય કરનારા નિયમો લાલે ધર્મશાસ્ત્ર અથવા ન્યાયશાસ્ત્રથી ઉલટાં હોય છતાં ફેરીને અંગે ચાલે છે, અને તેમાં મોટે ભાગે પોતાની જ સવળતા તરફ જાય છે. આરે પાશ્ચાત્ય મંડળો તેથી સઢંતર ઉલટાં જાય છે. ત્યાંનાં મંડળો ધર્મામાં કામે લાગેલાં માણસોના સ્વાર્થ જાળવવા અને તેઓનું મત્રમાણુ રક્ષણ કરવાના હેતુઓએ સ્થાપિત થયેલા હોય છે. અત્રેના મહાજન ન્યાયે સજી થાય ત્યારે પોતાના વળાણોનાં જાણમાં કુકે અને ખીજે ત્યારે કેઈ વ્યક્તિ પાસેથી દંડ લઈ તેની ઉલ્લેખી જાયે. પાશ્ચાત્ય મંડળો દરેક મારે અથવા વર્ષે પોતાના મલાસદા પાસેથી ઉચ્ચાણુ લઈ સજી થાય ત્યારે ધર્માદારી

સંસ્થામાં નાણું આપે અથવા સલાસદના લાચાર કુટુંબોનો નિલાવ કરે, અને ખીજે ત્યારે નામનો દંડ સલાસદને કરે અને તે વાત પછી જુલોળ જાય.

આપણા દેશમાં કારીગરો કે જેઓનો મોટો સમુદાય છે તેઓનું શ્રેય ધતું નથી તેવું કારણ આવાં મહાજનો, રાતિઓ અને ભતિ-લેદ મિલાય ક્યુએ દેખાતું નથી. સોનીનો છાકરો ગમે એટલો ભણે, નવીન શોધ કરે, વાઈસરોય જોડે બેસીને ખાણું લેય પરંતુ તેને કેટલેક ઠેકાણેથી પતિતજ લેખવામાં આવે. 'ક' નામની વ્યક્તિ પોતાને શુદ્ધ શ્રાવણુ ગણવે અને તે ગવર્નરની પાર્ટીમાં 'ખ' નામની વ્યક્તિ જોડે બેસીને ખાવાનું ખાય. 'ખ' વ્યક્તિના વડીલો અસહ્ય માચી હોય તો તેના ખાધ ગવર્નરની પાર્ટીમાં એક દેગલ ઉપર બેસતાં લેખાય નહિ. પણ 'ક' ને ઘેર 'ખ' આવે તો 'ક' તેને રૂપાના વાસણમાં પાણી પાય, દુર બેસાડી જમાડે અને લોગજોગે કાચના પ્યાલાઓમાં અથવા વાસણોમાં 'ખ'એ ખાણું હોય તો તે જાંઘે દુર રાખે. આવી વસ્તુ-સ્થિતિ હોવાથી આપણા દેશમાં વિદ્યાની અને લાયક માણસોની જોઈએ એટલી કદર થતી નથી. પાશ્ચાત્ય દેશમાં એમ નથી. જેના પ્રતાપે હાલમાં આપણે મુસોલિન કપડાં પહેરી શરીરે છીએ તે વણવાનો અંગે શોધનાર પ્રથમ પુરૂષ તે લંડનનો હજમ હતો. રીચર્ડ આર્કસાઇટ નામનો એક ગરીબ માણસ લંડનમાં હજમોની દુકાન રાખનાર એટલો તો લાચાર સ્થિતિમાં હતો કે તેનાથી ધોરી રસ્તામાં દુકાન રાખી અકાતી ન બેતી. તેથી તે નિચેનાં લેંચરાંવાળા (Sub-terranean) લાગમાં દુકાન રાખી ઉપર નિચે મૂળજ પાટીયું મારતો હતો.

Here is the Subterranean Barber

who Shaves
for a penny.

“અહિં હજીમ છે, જે નિચેના ભાગમાં એક આનામાં હજીમત કરે છે.” આ હજીમને એક દિવસ અસ્તરે ઘસતાં ટપટપીઆં ઉપર રેસા પડતા જણાયેલા આ રેસાઓનાં સાથે થવાથી જેમ ટપટપીયું આપું અનેહું હું તેમજ સુવરના તાતણાઓના એકિકરણે કપડું બને છે તે તે જણતો હતો, પરંતુ એને જો બરોબર રીતે મેળવવામાં આવે તો સારાં કપડાં વણાય એવું તેના મગજમાં આવ્યું, અને તે ઉપર વિચાર કરતા તેણે વણવાનો સંચો બનાવ્યો. આ શોધથી તેની નામના થઈ અને સરકારે તેને ‘સર નાઇટ’નો ખેતાબ બદ્યો. આ ખેતાબ મેળવ્યા બાદ એક સાધારણ હજીમ સારી પંક્તિના માણસમાં લેખાવા લાગ્યો અને ઉમરાવોના મંડળોમાં તે પોતાનો પગ મૂકી શક્યો. એટલું જ નહિ પણ તે ઉમરાવો સાથે પોતાનો સગપણનો સંબંધ પણ બેઠી શક્યો. એક માણસ પોતાની અંકલે પાશ્વત્ય દેશોમાં જ્યાં પંક્તિએ આવી શકે છે, પરંતુ ફાર્સી છે તે દેશનું કે જ્યાં સાતિ સંસ્થાઓનાં અધ્યક્ષોત્ત બોલને લીધે તેવું ઘડી શકતું નથી અમેરિકા, યુરોપ, ઓસ્ટ્રીયા, એપ્રીક, જેપેન વગેરે દોષ્ટ પણ દેશમાં જાતિલેદ છે નહિ, પણ હિંદુસ્થાન એક વિલોકિત દેશ છે કે જે આખી દુનિયા જ્યારે એક તરફ ચાલે છે ત્યારે તે વીજી દિશાએ વક્રગતિ ધારણ કરે છે

હરતાળ. કામ કરનારાઓ કરાવેલા ધારાઓએ કામ કરવાને અનુક્રમ મળ્યો બાદ બધાએ મંચ કરીને કામ કરવાનું ત્યજે તેવું નામ

હરતાળ દરેક માણસ પોતે સ્વતંત્ર છે તેને પોતાને પોતાનું શ્રેય ઈચ્છવાની જરૂર મરજીમાં આવે તો કામ કરવું કે ન કરવું તે પણ દરેક વ્યક્તિના પોતાના વિચારોને આધીનતાની વાત છે. પણ ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિ રૂચે નહિ પણ બધાએ સાથે મળી કામ કરવું અટકવું એ જેટલું દેશની આબાદીને ધોડું પહોંચાડનારું છે તેટલું જ તે સંપત્તિનો વધારો કરતાં અટકાવનારું છે. આવી હરતાળો ખેડવામાં પાશ્વત્ય દેશના મજુરો જેટલા ફતેહમંદ થાય છે તેટલા હિંદુસ્થાનના થઈ શકતા નથી. કારણ કે ત્યાં મજુરોનું રક્ષણ કરનારું મંડળ હોય છે, અને ત્યાં કામ કરનારના કાર્ય ઉપરથી તેની તુલના થાય છે. જ્યારે આપણે ત્યાં સાતિના બંધારણે તેમ નથી. એક ઉમરાવોના લાઈ પાશ્વત્ય દેશમાં કારકુનનું કામ કરતો હશે તો તેને ઉમરાવોનાં મંડળોમાં પેસવાની જગ્યા નહિ મળે, પણ અહિં તો એક માણસ સર્વે વોર્શીંગ કંપની રાખી ધોલિનું કામ કરતો હોય, છતાં તે વૈધ જાતિનો હશે તો તેજ સહેવાનો અને તેને શુદ્ધ નહિ લેખવામાં આવે. ધોલિનું કામ કરનાર પોતાને વૈધ, લત્રિ કે બ્રાહ્મણ કહેવડાયે, વૈષ્ણવ હોવાનું માન ધરાવે અને તે ધોલિની સાથે બેસી જમવામાં હોય ન લેખાય છતાં જો બોગજોએ બરેબર કાલ ધોલિનો છોઠરો હોય અને તે હુશિયાર બેઠે સ્થર હોય તો તેની જોડે બેસી ખવાય નહિ. આમ હોવાથી આપણા દેશમાં બંડોળવાળાઓ કારખાજા હોય છે તેઓ પોતાના કારખાજા અથવા મંચાઓમાં મરજી પડે એવા કામના વિરૂદ્ધ-અમાનુષિક-ધારા રાખે છે, અને છતાં દોષ્ટથી સુઆ કરી શકાતું નથી. બીજા એ, એમ એ સુધી બંધેલાઓને નોકરી આટા ધારાઓના જાડાનાં નિચે ફસાવવા આવે છે. શાનીના બે વાગા સુધી કરાવી માંદા પાડવામાં આવે છે. અને કરતાં માંદા પડ્યા તો પછપાટીની પગાર કાવામાં આવે છે, છતાં અહિંનો કારખાજર

ધી સેંટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

શેરો ભરાયતી થાયણુ	.....	રૂ. ૩૦ લાખ.
પગાર થયતી થાયણુ	.....	રૂ. ૧૫ લાખ.
રીઝર્વ ફંડ	.....	રૂ. ૧ લાખ.

પ્રમુખ:-ધી ગ્રાનરેબલ સર શીરોજશાહ મે.

મહેતા, કે. સી. આર્થ. ઈ.

આ બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકેલી દરેક પાઈની સલામતી માટે ખાસ

ગોઠવણ બેંકની આરટીકલમાં કરવામાં આવેલી છે.

મેશસ ઓ. એફ. ફરગ્યુસનની કું. ચાર્ટરડ એકાઉન્ટન્ટસ આ

બેંકના હીસાબો અને જામીનગીરીઓ દર અકવાડીએ તપાસે છે.

ગ્રેસીડસી બેંકો માફક આ બેંક પોતાના હીસાબનાં પખવાડીક

સરવખાં બહાર પાડે છે

દરેક રીતનું બેંકને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે.

હાલમાં ટુંકી તેમજ લાંબી મુદતના બ્યાજના દરો માટે મેનેજરને મળવું.

ચેક તથા બેંકને લગતો પત્ર વ્યવહાર ગુજગતીમાં પણ થઈ શકે છે.

વહી આફીમ:-એલાઈસ બીલ્ડરિંગ, કોટ, મુબઈ.

શાખા ઓફીસો:-ઝવેરી બજાર તથા માંડવી, મુબઈ.

ચાલુ ખાતાં ઉપર.

રોજની ખાફી ઉપર.

જાનેવારીથી જુન.....૩ ટકા.

જુલાઈથી ડીસેમ્બર ૨૧૧ ટકા.

૧૨ માસની ડીપોઝીટ.....૪૧૧ ટકા.

ટુંકી મુદતના ભાવો અરજ કરવાથી માલમ પડશે.

વધુ વીગતો માટે મેનેજરને મળવું.

સોરાબજી ન. પોચળાનાવાલા

મેનેજર.

ન્યુ કિંગ્સરોડ ઉપરના

ચોપાટીના જુના રેલ્વે સ્ટાન્કની સામેના

મહારાં શો રૂમ્સ

તમને ઘણી મનગમત ચીજો આપશે.

સુંદર નવી ડીઝાઇનના પલંગો.

ભેટ આપવા લાયક

અનેક નાની મોટી કિમતો ચીજો

તેમજ

ફરનીચર માટેના ઉત્તમ રંગો

વિગેરે, વિગેરે.

જરૂર એક વાર શો રૂમ્સ પર પધારો.

L. Roy Sampat

70, APOLLO STREET, FORT; BOMBAY.

ઉંચું માથું કરી શકતો નથી. કારણ કે જ્યાં નિયંત્રિતિમાં જતાં સંસર્ગ ત્યાજવાની ધાર્મિક હોતી નથી ત્યાં એકને સ્થાને બીજા બે જણા તે જગ્યાએ રહેવા આવે છે. આથી કૌંસે આપણી તરફ સંપ હોતો નથી અને કર્મકારની સ્થિતિ દયાજનક હોય છે.

આપણે ત્યાં કામદાર વર્ગોની સ્થિતિ જોઈએ કેમ છે અને તેને મુસારે જોઈએ કેમ મળે છે, અને પાશ્ચાત્ય દેશોની સરખામણીમાં તે કેવી સ્થિતિમાં રહે છે તે દર્શાવવા મુસારને અમે આ પ્રકરણની શુભના થાય છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

કર.

પ્રજાને અમે સરકાર રાજ્ય કરે છે, અને તેથી સરકારની ખરી ફરજ તે પ્રજાનું સંરક્ષણ તેમજ પ્રજાની માલ મીલકતનું રક્ષણ કરવા અર્થે હોવાથી સરકારને માથે એક એવી ફરજ રહે છે કે પ્રજાનું મરખી રીતે કાર્ય ચાલે અને દરેક પોતાની મિલકત સ્વતંત્રતાથી રાખી શકે એવો જ હોખરત કરવો. આ માટેના બે ખર્ચ લાગે તેને પુગી વળવા માટે કર નાંખવો પડે છે, જ્યાં સુધી નરકાગ કર નાંખે નહિ ત્યાં સુધી સરકાર ઉપલા ખર્ચને પુગી વળવા માટે નાણાંની ભેગવ ઇ કરી શકે નહિ. દરેક માણસ એમ ઇચ્છુક હશે કે પોલીસ, લશ્કર, નૌકાખાતું ન્યાયાલયના વગેરે બે બે ઇન્સાફના અથવા દેશને રક્ષણ કાળના સાધનો છે તે તેના પોતાનાજ લાલ માટેના છે, તો તે સાધનો સલાવવામાં દરેકે હાથો આપતો એ પણ વસ્તવિક છે. એટલા માટે કોઈ પણ વર્ગ તે કર આપવામાંથી બાતલ થવો ન જોઈ અને તેથી અમુક કર અમુક વ્યક્તિઓને નહ નથી માટે તેમાંથી તેઓને

મુક્ત કરવા જોઈએ એવું પણ થઈ શકે નહિ. કર નાંખવા વિશે જાણીના અર્થશાસ્ત્રી એકમ-સ્મીધ નિચે મુજબના ચાર નિયમો દર્શાવે છે:—

૧. દરેક વ્યક્તિ પોતે બે રાજ્યના રક્ષણ નિચે આવક કરી શકત હોય તે પોતાની આવ-કના પ્રમાણમાં રાજ્યને રક્ષણાર્થે લાગ આપવા બંધાયેલી છે.

એટલે કે એક માણસ જો માસિક હજાર રૂપીઆની આવક કરતો હોય તો તેને જ્યારે દસ રૂપીઆ આપવા તો સો રૂપીઆની આવક કરનારે રૂપીઓ ભરવો.

૨. કર અમુક પ્રકારના નહીં કરેલા જ હોવા જોઈએ. તેમજ કર આપવાનો સમય, તેની શક્તિ અને પ્રકારનો લેઈ પણ કર ભરનારાઓએ જાણવો જોઈએ.

આ નિયમ ઉત્તમ છે. અમુક વ્યાપારી જો એમ ન જાણતો હોય કે તેને કર કેટલો આપવાનો છે તો તે પોતાનો માલ વેચવાના ભાવમાં અનિશ્ચિત થઈ જાય અને તેના કામો અનિયમીત પ્રકારે ચાલે. બધા જ્યારે આમ કરવા માંડે ત્યારે સદ્ગતું પ્રમાણ વધે, અને સાચસો કલ્પના, હડાપણ અને અશ્લેષ ઉપરનો કયાસ કરવાને બદલે નરીણ ઉપર આધાર રાખીને બેસે અને તેથી વ્યાપાર એ જુગાર જેવો જ થઈ જાય.

૩. દરેક પ્રકારનો કર એવે સમયે ઉધરાવવો કે દરેક વ્યક્તિ આપવાને તૈયાર હોય

ભરનારને બીનકારણે અગવડ પડે એવે સમયે કર ઉધરાવવા એ સામા ધણીને નુકસાન કરનારું છે. એકલ જ્યારે ચેમ્પાસું ગયા પછી ચાક ઉતારે ત્યારેજ કર આપવાની શક્તિ ધરાવે, હવે તેને બદલે આડે બખ્તે કર ઉધરાવવામાં આવે તો દરેક એકલ તે ભરી શકે નહિ.

ધી બેંગ્લે ટાઇલ માર્ક ૨૧ બેક ઓટ મુબં.

૪. દરેક કર એવી યુક્તિથી નાંખવો કે સરકારી તીભેરીમાં જેટલું આવે તે કરતાં લોકોના ગુણ માંથી બહુ થોડું જ વધારે નિકળવા પામે.

જો ચીજ ઉપર કર લેવામાં આવતો હોય અને તે ચીજ વિદેશથી આવતી હોય તો આવતાં વાર તેના ઉપર કર નાંખવામાં આવે તો

આપનારને વધુ ખર્ચ પડે. માટે ગોદીઓમાં માલનું રક્ષણ કરવામાં આવે છે, જ્યાં ચીજો રાખવામાં આવે છે, અને જેમ જેમ જરૂર પડતી જાય તેમ તેમ વ્યાપારીઓ જકાત અને ભાડું ભરી માલ ઉપાડતા જાય છે. આવી રીતની ગોડવણથી વ્યાપારીના ખીસાં ઉપર અને માલના ભાવ ઉપર શી અસર થાય છે તે આપણે મીસીસ ફ્રાંસેટના નિયમાનુસાર તપાસીએ

CANDLE MANUFACTURE.

મીણબત્તીનો ઉદ્યોગ.

શેવરૂલ નામના એક રસાયણશાસ્ત્રિની રસાયણીક શોધને આ ઉદ્યોગની ઉદ્ભવ આભારી છે. જેઓ શરૂઆત એ સને ૧૮૨૩માં પોતાની શોધ પ્રસિધ્ધ કરી જણાવ્યું હતું કે તેણે અને ચરબીઓ, જેમ તેને તે વખત સુધી ધારવામાં આવતા હતા તેમ, સાદા પદાર્થો નથી પણ ચરબીવાળાં એસીડ અને સ્ટ્રીસરાઇનના મિશ્રણો છે. અને તેણે અને ચરબીઓમાંથી સ્ટ્રીસરાઇન એ કાઢી લેવામાં આવે તો એસીડને સારી રીતે ડબાવી શકાય કે જે મીણબત્તીઓ બનાવવા માટે ઘણાં ઉપયોગી નીવડે.

ગાઇ લુસાઇ નામના રસાયણશાસ્ત્રિ સાથે મળી તેઓએ આ ઉદ્યોગની શરૂઆત કરવાની કોશિશ કરી પણ તેમાં તેઓ કાળ્યા નહિ, અને સને ૧૮૫૩માં એમ. ડી. મીટી નામના ગૃહસ્થે

સ્ટીરીનથી બનતી મીણબત્તીના ઉદ્યોગનો પાયો નાખ્યો, અને તે વખતથી મીણબત્તીના ઉદ્યોગની ત્રાણ પ્રગતિ થતી આવી છે છેલ્લા ૧૫ વર્ષ થયાં મીણબત્તીની પરદેશીથી હિંદમાં વાર્ષિક રૂ. ૮ થી ૧૩ લાખની કિંમત સુધીની થતી આવી છે. સુખ્ય આયાત સુનાટેડ કી-ગડમ તથા બેલ્જીયમમાંથી થાય છે. મીણબત્તીની અપત કરવામાં મદ્રાસ ઇલાકા પહોંચે નંબરે પછી મુંબઈ, બંગાળ અને ખર્માં એમનાં અનુક્રમે છે.

સ્ટીરીન અને મીણબત્તી બનતી બતાવરું એકલું કારખાનું કાઢવા કે જેમાં ફેનીક આશરે ૨ ટન સ્ટીરીન બનાવવામાં આવે અને તેની મીણબત્તી કરવામાં આવે તેના અંદાજ અર્થ મદ્રાસ માટે નીચે સુબળાં આકિવામાં આવ્યો હતો.

	ધાપણ ખર્ચ.	રૂ.
સ્ટીરીન બનાવવા માટેની મશીનરી	...	૧૩૦,૦૦૦
મીણબત્તી બનાવવા માટેની મશીનરી	...	૪૦,૦૦૦
મકાન	...	૫૦,૦૦૦
		કુલ રૂ. ૨૨૦,૦૦૦

માર્સેલ્સની રંગીન તથા લાલ લાલીઓ સહીત દાર અને મજબુત.

ખનાવટ માટે દૈનિક ખર્ચ.

રૂ.

૨૬ ટન લોયર્સીંગનું તેલ દર ટને રૂ. ૪૦૦ લેખે	૧,૦૦૦
તથા જરૂરીયાત બીજાં તેલો	૪૫૦
મીણખત્તી માટેનું મીણ ..	૧,૦૦૦
જરૂરીયાત બીજા પદાર્થો	૪૦૦
રમાયણો	૨૫
ખજાતણુ	૨૫
પગાર તથા મજૂરીના રોજ	૧૦૦
મુકીપર ૧૨ ટકા લેખે વ્યાજ	૧૦૦
ગાડ્ડમાનિટ ખર્ચો	૪૦
કુલ રૂ.	૩,૧૪૦

તૈયાર માલનાં વેચાણની દૈનિક આવક

રૂ.

મીણખત્તીની ૩૮૦ પેટીઓ દર પેટીના રૂ. ૭ લેખે	૨,૬૬૦
મીઠીક ઍમીટ રૂ. ૩૦ ના	૩૦૦
મીઠીમગઈન રૂ. ૩૦ ના	૨૫૦
	૩,૨૧૦

WAR NOTES AND NOTIFICATIONS.

લડાઈ અને વેપાર સંબંધી વધુ સરકારી જાહેરનામાં.

પોર્ચુગીઝ બંદરોમાં પડેલાં જરમન વહાણો પરના મિત્ર રાજ્યો તથા તટસ્થ રાજ્યોમાં પડેલાં જરમન વહાણો પરના સંબંધી નામદાર સેક્રેટરી મિત્ર રાજ્યો તથા ઓફિસેટ તરફથી નામદાર તટસ્થ રાજ્યમાં સરકારને મળેલા તારની નો માલ નહીં નીચે મુજબની હમને મોકલવામાં આવી છે.

નામદાર સરકાર તરફથી જાણવામાં આવ્યું છે કે હિંદમાંથી હિંદથી હોલંડ ખાતે હોલંડ ખાતે માલ ની માલની ચુકવત, કાચ કરવા માટેની અરજી હોલંડ ખાતેના તેની આપાત કરનારાઓએ પ્રથમ ઇન્ડીયા ઓફીસ પર મોકલવી પડશે.

હોલંડ ખાતે ચોખા અઠાવવા માટેની અરજી હાલ મંજૂર કરવામાં આવશે નહિં.

“નીચેની ખબર તા. ૨૫ મી એપ્રિલના ‘લંડન ગેઝીટ’માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. લીસબન ખાતેના બ્રિટીશ મીનીસ્ટર ખબર આપે છે કે પોર્ચુગીઝ સરકાર તરફથી તા. ૨૧ મી એપ્રિલ ને રોજ એવો હુકમ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે કે જરમન વહાણો પરના મિત્ર રાજ્યોમાંનો માલ જુદા જુદા જાહેરાતો મોકલુરેટર તરફથી આપી દેવામાં આવશે. જેઓને એ માટે ૩૦ દિવસની અદર અરજી મોકલવી. કેટલાક દાખલાઓમાં આ મુદતમાં વધારો કરવામાં આવશે માલની ચકવતને લગતા દરતાવેલે ધરા બર નહિ હોય તો તે બદલ જામીનગીરી અપવી પડશે અને કેટલાક માલ તેની નુકશાની ભરી આપીને પોર્ચુગીઝ રાજ્યમાં વપરાશ માટે લેવાનો હક તે રાજ્ય રાજે છે માલોના સંબંધમાં કોઈ સવાલ ઉભા થાય તો તે સંબંધે પોર્ચુગીઝ ઇનામી અદાલત તરફથી તેના ચુકાદો માપવામાં આવશે.”

એવી ખબર આપવામાં આવી છે કે ડુડાક્રી પીગી, ચાલક્રીસ ઇનામી વહાણો માટે માલ્ટાની વેબરી અદાલતમાં, થેમીસ્ટેટક્રીસ નામના ઇનામી વહાણ પરના અચુક માલના સંબંધમાં એજ અદાલતમાં, “એરેટર” અને “યુલેફેસ” નામના વહાણ પરના અચુક માલના સંબંધમાં નામદાર શેડેનશાહની ઝાંઝીબારની અદાલતમાં, તથા એડના નામના વહાણના સંબંધમાં ફ્રાંકલેંડ ટાપુએલી વડા અદાલતમાં કામ ચાલવામાં આવનાર છે. જેઓને એ વહાણોના માલ સાથે સંબંધ હોય તેણે તે જાખત પગલાં લેવાં.

મોરવે, સ્વીડન, ડેનમાર્ક, નેધરલેંડમ, ઇટલી, રાન્સ, (અને આલ્બરિયા), ફ્રેન્ચ સંસ્થાનો, રસીયા, રુમાનીયા, રોમેઈન અને ઇજીપ્ટ એમાંથી નિકાશ માટે મનાઈ થયેલાં માલોની છેદી મુધારેલી યાદી હમને તા. ૧૫ મી એ ૧૯૧૫ ને દિને મળી છે.

લીવાળીના માટે ફ્રેન્ચ ટાઈમ્સની છેદી રીજાખનો ભરશે કે?

આ દવા સવીવા, મરતકરણ, શ્રોત્રવિદના (નજી), શર્દી, ઉટાટીઓ, માથ
પણ બળતા ના અને વીછીના ડંખની અસલ વેદના વીગેરે દરેક ઉપર ઘણેજ
અકર્મી અને રામચાલુ ઉપાય છે

સચ્ચતા મલાળથી વાંચો.

આલુ સામગ્રીની શીશીની કી ૩ ૦-૮-૦ માત્ર આડ આના અને વી. પી.
સારે ૦-૧૨-૦ બાગ આના ત્રણ શીશી સામગ્રી વી. પી.થી લેનારને માટે કી
૧-૮-૦ માત્ર ફાઇ રૂપીયા ધી મરાઠા એ ૪ન્સી સ્ટોર્સ
ફ્રમિન્ટ સુગધી. ગિગગામ-મુંબઇ.

“યાકુતી” શની બને છે !

જ્યારે નીચામાં પમાદર ધરની આશામાં યાકુતી અથવા તેને લવતુંજ નામ આપી અ-
માની દવાના નામની નસો કહે છે પણ જુલાઈ રીત પ્રમાણે બનાવવામાં આવતી અમારી આ
લા શેવેલી બાદગાહી યાકુતી અનુગુણિતની બનાવટ અમારી પાસે છે તેની નકલ કાઢી
પુરુષો અથવા નથી અને લવિષમાં યાચ તેમ પણ નથી. રસાયણ, પારો, મેમલ, ધાતુ,
કેનાગ બાગ અફીણ કે એના કેમ પણ તુક્યાનકારક થીજ જેમાં આવતી હોય તેનું નામ
“યાકુતી” નહીં પણ “ઝેર” છે. મારે એવી નકલી યાકુતા-યાકુતીથી આવશ્યેત રહેવું
ગવર્નમેન્ટ લેગેરેટમાં વિદ્વાન મરનની ડક્ટરે અમારી બનાવેલ યાકુતી
મેનાલાઈઝ કરીને તેમાં કાંઈ પણ બળતી તુક્યાનકારક થીજ નથી એવું સર્ગીટ્રીટ
પાથેવ છે. અને એ ઉમ્મદા ગુરુથી દવા અકર્મીર હોવાથીજ નિગામતમાં પાસ વચલા
પાટા ડક્ટરે. રાજ્ય મહારાજાઓ, નવમો તથા દેશી અને ઇંગ્લિશ ગૃહ-લે અને મોટા સરકારી
કમલદારિમાં પણ બહુ વખણાય છે

બાદશાહી યાકુતી અનંગ વિલાસ.

ગમે તે ક રણથી યુનાની તાકાત પાછી બાન છે. પુરુષાતન લાયક રાજે છે આ રાજ્ય રી
કુતી વીર્યવીરની તમામ વ્યાધી મગડે છે અને વીર્ય ધટ્ટ બનાવી અરૂં પુરુષાતન આપે છે.
મરદ ઇ આપનાર અને નબલા માણ-ને પણ જુવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો
મ લેવા અગતી ખાત્ર લખામણ છે. આ દવા વાપરવામાં કાંઈ પણ બલતો પરેહનો મરૂર નથી.
ગોળીની ડગી અકના રૂ દશ.

રાકટર કાલીદાસ નાનોરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

Of Great Importance to Dyeing, Bleaching and Printing Houses

Telegram: Ravasin

Telephone: 1970

Shoorji Vallabhdass & Co.,

Vadgadi—BOMBAY.

Can Offer from Stock.

BICHROMATE OF POTASH

BICHROMATE OF SODA

BROWN SUGAR OF LEAD

LITHARGE FLAKE

—10.—

SODIUM SULPHIDE CONC.

BETA NAPHTHOL

NITRITE OF SODA

ANTIMONY SALT

CAUSTIC SODA

DIAMINE PHENYLENE

-ZINC DUST best quality

CHROME ALUM

SULPHATE OF ALUMINA—ENGLISH

TURKEY RED OIL—GERMAN etc. etc.

AND

ALL KINDS OF DRY ANILINE AND SULPHUR DYES

ANILINE SALT AND ANILINE OIL

Special Quotations Submitted to Chemical-Indentors.

નામદાર સરકાર તરફથી તા. ૨૬ મી
એપ્રિલને રાજ એક બહેરનામું બહાર પાડ
વામાં આવ્યું હતું તેમાં જણાવવામાં આવ્યું
હતું કે બ્રિટીશ હિંદમાંથી સુરેખાર બહાર લઇ
જવાની મનાઈ કરવામાં આવે છે. સિવાય કે
એ જાખતની રબ ચીઠ્ઠી, ચીક્ર કસ્ટમ્સ ઓફી
સરની ચીક્ર સાથેની, નિકાશી બંદર પરના
કસ્ટમ્સ ઓફીસરને આપવામાં આવે અને તે
રબ ચીઠ્ઠીમાં આપવામાં આવેલી શરતો મુજબ
તેની ચક્રગત કરવામાં આવે.

નામદાર સરકાર તરફથી તા. ૨૬ મી
એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રાજ
બ્રિટીશ વાને એવી એક જાખતની જા-
બસતના ગઠા બર બહાર પાડવામાં આવ-
ઈરાની અખાત વી છે કે બ્રિટીશ હિંદ-
ખાતે નિકાશ માંથી ઇરાની અખાત ખાતે
કરવા આવત જસતના ગઠાની નિકાશ
અક્રુશ. કરવાની મનાઈ કરવામાં
આવી છે, સિવાય કે
અસુક કન્સાઇન્મેન્ટની ત્યાંના પોલીટીકલ રેસી-
ડન્ટ યા એવા કોઈ બુગેદાર સરકારી અધિ-
કારી તરફથી ત્યાં આગાત કરવા માટે રબ
આપવામાં આવી છે એવું સર્ટીફિકેટ મેળવ-
વામાં આવે આ મનાઈ હુકમ બસરા તથા
પુર્વમાંના દેશો ખાતે નિકાશ કરવા માટે પણ
લાગુ પડશે બ્રિટીશ ટીનનાં કેટલાંક કન્સાઇ-
ન્મેન્ટ બસરા મોકલવા માટે ચક્રાવવામાં
આવ્યા હતા તે જાખતના જરૂરીયાત સરટી-
ફિકેટ સાથે નહિ હોવાથી ત્યાંના રાજ્યદારી
અધિકારીઓ તરફથી ઉતારવા દેવામાં આવ્યાં
હતાં નહિ. આથી જરૂરીયાત સરટીફિકેટ મે-
ળવ્યા વિના એની નિકાશ કરવા વિરુદ્ધ અને
ચેતવણી આપવામાં આવે છે.

રશીયા તરફથી કોન્ટ્રોલ્ડ બહેર થયેલા
માલોની યાદીમાં કરવામાં આવેલા સુધાસ વધા
રાને લગતી વાદી હમને મોકલવામાં આવી છે.
જેઓને એ જોવી હોય તેમને ચેમ્બરની ઓ
શીસમાં આવેથી જોવા મળશે.

કાચાં ચામડાં તથા ચામડીઓ યુનાઇટેડ
સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરીકામાંની પેલીઓ પર મો-
ટલી રોકાયે એવી પેલીઓનાં વધુ નામો હમને
મળ્યાં છે (તા. ૩ જુલાઈ તથા ૮ મી મે. ૧૯૧૬.)

તા. ૬ ડીસે ૧૯૧૬ને રાજ સીમલાથી
નીચે મુજબની વર્તમાન પત્ર જોગી બજાર
બહાર પડી છે કે હર્ડના લોટની નિકાશ લીધ-
સન્સથી આલુ થઇ શકશે અને તેને લગતાં
લાઇસન્સ થઈને લગતા કમીશનર તરફથી
મળી શકશે.

ધી જોગે લાઇસ માઈ ૨૧ એક સીટ, ફોર્ટ મુખ્ય.

નામદાર સરકાર તરફથી તા. ૧૩ મી
એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રાજ
ચુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ એક બહેરનામું બહાર
આપવામાં આવ્યું છે તેમાં
ખાતે કાયા જણાવવામાં આવ્યું છે
જયુટની નિકાશ કે અગ્રેથી ચુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ
કરવાની મનાઈ. આદિ અમેરીકા ખાતે કાયા
જયુટની નિકાશ કરવાની
મનાઈ કરવામાં આવે છે.

તા. ૨૭ મી માર્ચ ૧૯૧૬ ને રાજ
નામદાર હિંદી સરકાર
ધઉં તથા ધઉંના તરફથી એવું બહેરનામું
લોટની નિકાશની બહાર પાડવામાં આવ્યું
મનાઈ. છે કે તા. ૧ લી મે ૧૯૧૬
ને રાજથી ધઉં તથા
ધઉંના લોટ બ્રિટીશ હિંદમાંથી બહાર મોકલ-
વાની મનાઈ કરવામાં આવે છે સિવાય કે એ
ગાબત ચીફ ઇસ્ટર્સ એપ્રીમર તરફથી મેળવેલી
રર્લ યીફુ જે બંદરેથી નિકાશ કરવી હોય તે
બંદરના ઇસ્ટર્સ કલેક્ટરને દેખાડવામાં આવે
અને તે રજા ચીફીમાં લખેલી શસ્ત્ર સુવળ તે-
નિકાશ કરવામાં આવે.

નીચેની ખાળતોમાં આ બહેરનામું લાગુ
પડશે નહિં.

૧) સરકાર તરફથી યા સરકાર અથે
ચલત કરવામાં આવે તે.

૨) મુમાફરી દરમ્યાન વપરાસ માટે
ચલાવવામાં આવે તે.

૩) બ્રિટીશ હિંદમાંના બીજા બંદરેએ
મોકલવામાં આવે તે

પ્રીવીય રજીસ્ટ્રેશન નામના એક
ગુરુથ સાથે વેપારી મંજૂર બેઠવાની મનાઈ

જે હુકમ નામદાર સરકાર તરફથી તા. ૨૨
માર્ચ ૧૯૧૬ ને રાજ કાઢવામાં આવ્યો
જેની વિગત ગયા માસમાં આ એમ્બરના
ખાનગી સરકારી સલાસદોને આપવામાં
આવી હતી તે મનાઈ હુકમ હવે રદ કરવામાં
આવ્યો છે એમ નામદાર સરકાર તરફથી
૧ લી મે ૧૯૧૬ ને રાજ હમને જણાવ્યું છે.

ચુનાઈટેડ કીંગડમમાં તા. ૧૨ મી મે થી
આયાત માટે નીચે સુવળના કેટલાક મોકલો
ખાધ કરવામાં આવ્યા છે એ વિગતના નામદાર
સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ તરફથી મળેલા તારની
નકલ હમને મળી છે.

આયાત માટે મનાઈ થયેલા માલો:-

જેલ્ડર, માંસ પેક કરવા માટે વપરાસમાં આ-
વતી ચામડીઓ, ઝાડુ તથા ક્ષત્ર, ઝાડના મુળીયાં,
છોડવા, ઝાડો તથા, જાટલીમાં યાં હળ્ખામાં
પેક કરેલા સુકા શાક અને અથાણાં, શી ગર્ગાં,
અરી, ખરફ, હાથીદાંત, લાનવરેડ, વનસ્પતી,
લીલ, ચોટરગાદી તથા મોટરસાઈકલ માટે રબર,
ટાયર તથા ટયુબ, મીકુ, બોળ, ટેકસ ટાઇન
ફરીના અને બટાટાનો લોટ.

નામદાર હિંદ સરકાર તરફથી તા. ૨૬
મી એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રાજ નં. ૨૨૭૪
ડબલ્યુ. બહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું
છે તેમાં એવી રીતની છુટ આપવામાં આવે
છે કે ઈરાનમાં રહેનારા તથા ધંધો ચલાવનારા
હરમન પ્રજાના કેટલાક માણસો જેઓ બ્રિટીશ
સરકાર અથે સુલેહની લાગણી રાખે છે તેઓ
સાથે બ્રિટીશ હિંદમાંની બ્રિટીશ પ્રજા વેપાર
કરી શકે એ માણસોના નામની યાદી પણ
એ બહેરનામામાં આપવામાં આવી
જેઓને એ યાદી જેવી હોય તેમને એગરની
એપ્રીનમાંથી મળી શકશે.

મેટ્રીક શીર્ડામની સાચી ડીક્રાફ્ટ ગમશે કે ?

યુનાઇટેડ કીંગડમ, નૉરવે, સ્વીડન, ડેન્માર્ક, નેધરલેન્ડ્સ, ઇટલી, ફ્રાન્સ અને ઑસ્ટ્રીયા, ફ્રેન્ચ મંસ્થાનો, રશીયા, રૂમેનીયા, સ્પેઇન, તથા ઇંગ્લેન્ડમાંથી નિકાશ માટે મનાઇ થયેલાં માલોની સુધારેલી છેલ્લી યાદી હમને મળી છે.

નામદાર હિંદ સરકાર તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા નં. ૨૪૧૧ હખ્તયુના તા. ૨૯ મી એપ્રિલ ૧૯૧૨ ના બહિરનામાં દોલત (વેલ્થ કોલસો સિવાય) તથા બાળેલા કોથણા બ્રિટીશ હિંદમાંથી યુનાઇટેડ કીંગડમ,

બ્રિટીશ મંસ્થાનો અને આશરા હેઠળનાં રાજ્યો સિવાય કોઇ પણ રથળે મોકલવાની મનાઇ થઇ છે. આ બહિરનામું નીચેના દાખલાઓમાં લાગુ પડી શકશે નહિં.

(૧) મરકાર અથે તથા સરકાર તરફથી માલ ચઢાવવામાં આવે તે.

(૨) હિંદમાં કોઇ બંદરે મોકલવા માટે ચઢાવવામાં આવેલા હોય તે.

(૩) (અ) હિંદમાંના ફ્રેન્ચ યા પોર્ચુગીઝ મંસ્થાનોમાં તથા

(ક) હિંદમાંના ફ્રેન્ચ રાજ્યોમાં વાપરવા માટે જરૂરીયાત માટે મોકલવામાં આવે તે.

(૪) મુસાફરી દરમ્યાન વાપરવા માટે ચઢાવવામાં આવે તે.

CHAMBER'S SECTION.

ચેમ્બરના વિભાગ.

શ્રી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર ઓફ
કોમર્સ કમિટીની એક સભા શનિવારને તા.
૧લી એપ્રિલ ૧૯૧૬ ને રાજ સાંજના ૨-૩૦
કલાકે (સુ. ટા.) મળી હતી જે વખતે નીચે
જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.

ઝોન. શેઠ દીનશાહ એદલત વાન્થ
(પ્રમુખ)

ઝોન. સર ફાઝલભાઈ કરીમભાઈ
શેઠ પુરુષોત્તમદાસ કંકેરદાસ
શેઠ સોરાબજી એદલત વોર્ડન
શેઠ એસ. બી. બીલ્લીગોરીયા
શેઠ બી. જે. બીલ્લીમોરીયા
શેઠ દેવાસીકર જગજીવન
શેઠ ગોપાળજી વાલજી સુદરજી
શેઠ દેવીદાસ માધવજી હાકરરી
શેઠ એમ બી માહન
શેઠ લક્ષ્મીચંદ માણેકચંદ જોષી
શેઠ જગન્નાથજી.

૧) ગયા વખતની મીટીંગની મીનીટ
ને સલાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પસાર
કરવામાં આવી હતી.

૨) પોષ્ટ ખાતાને લગતી, મારવાડી
ચેમ્બર તરફથી આવેલી બે સુચનાઓ ઉપર
વિચાર કરતાં તે જાણત વધુ તપાસ માટે
મુસ્તવી રાખવામાં આવી હતી.

૩) ઇન્ડિયન પોર્ટમ એક્ટને લગતા
નિયમોના અન્વયે કેટલાક વધારે નિયમો

નામદાર મુ'બાઈ સરકાર તરફથી કરવામાં આવે
નાર છે તેનો ખરડો કમિટી ઉપર મોકલવામાં
આવ્યો હતો જે જાણત એમ લખી જણાવ-
વાનો ઠરાવ થયો હતો કે તે જાણત કમિટીને
કંઈ સુચના કરવી નથી.

૪) મીલુના સવાલ ઉપર વધુ વિચાર
ચલાવતાં નામદાર સરકારને તે જાણત એમ
લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો કે ચોખ્ખું
મીલુ ઘણું ખર્ચ મળી શકતું નથી પણ કે
જો મીલુના મોટા બેંકપાર્ટિમાં જંગલો પટે
આપવાની કંઈ ગોઠવણ થાય તો એવું સાફ
મીલુ મળી શકે ખર્ચ.

૫) આ ચેમ્બરના ચાલુ વર્ષના આવક
બજેટના આકાશ જે કમિટીના સર્વે સલાસદોમાં
ફેરવવામાં આવ્યા હતા તે ઉપર વિચાર મુસ્તવી
રાખવામાં આવ્યો હતો તથા ચેમ્બરના ગ્રાહક
ખર્ચ માટે ચેમ્બરના ડિમેન્ડરમાંથી એક ડિમેન્ડર
આલુ લાવે, વેચી નાખવાનો ઠરાવ થયો
હતો.

૬) ઝોન. સર વિલીયમ મેયરની મુલા-
કાત બાબે વિચાર ચલાવવામાં આવતા એમ
ફેરવવામાં આવ્યું હતું કે હાલ તુરત એમને
મળ્યા માટે કમિટીની પાસે કંઈ ખાસ કામ
નથી.

૭) ઝોન. સર ઇવાલીમ રહીમતુલ્લા
તથા મર ગામુરજી બરુઆ કમિટીની મલામાં
છ મરિના સુધી હજારી આપી શક્યા ન હોવા

નવા પોલોના બીલ્ડિંગમાં લાઇસ કાણ પુરી પાડે છે ?

વેપારમાં વધી પડેલી હરીફાઈ માટે જાહેર પ્રજાને ચેતવણી.

વરસાદ અને તડકા માટે વોટરપ્રુફ અને ઈમીટેશન સીલ્કની તરફવાર છત્રીઓના
અનેક વેપારીઓ છતાં

ઈબ્રાહીમ કરીમ એન્ડ સન્સને ત્યાં

ગ્રાહકોનું ચીકાર ગરદી હોવાનું કારણ?

માત્ર તેમની ટકાઉ અને મનપસંદ અને હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગમાં એકી
અવાજે વખણાએલી

હરણ છાપની છત્રીઓજ.

જેની ઉત્તમ ખનાવટ માટે સંખ્યાબંધ ચારો અને સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે માટે
નકલી માલ ખરીદી પરતાવા કરતાં ખરો “હરણ છાપ”નો માલ ખરીદી
પૈસાનો ખચાવ કરો.

દરેક આબેફદાર છત્રીઓના વેપારી પાસેથી મળશે.

જથ્થાબંધ મળવાનું કેડાણું.—

સાખા દુકાનો,

ઈબ્રાહીમ કરીમ એન્ડ સન્સ.

મદ્રાસ તથા કેલીકટ. કપન વર્ગના જુના અને બહુતા છત્રીના વેપારીઓ,
મારકીટ, જુનામસજીદ—મુંબઈ.

પંદર દીવસમાં આપેહુબ મોટી છબી.

ધી એન્લાર્ન્ડ ફોટ કંપની.

તમારી નાની છબી પરથી તૈયાર કરી આપે છે કામ મનમોહક, દીવસદ અને લાવ. મધ્યમ મનપસંદ કામ નહિ થાય તો દીધેલા પસા પાછા આપવા એ અમારી ગેરંટી છે છબી ઘેરજોડા તમને પહોંચતી કરવામા આવે છે એકવાર દ્રાયલ લેવા અમારા કદરદાન ગ્રાહકોને સ્વચ્છ કરીએ છીએ.

વધુ વિગત માટે,
ઠેકાણુ, એમ્પાયર બીલ્ડીંગ,
બેરીબર પાસે, ઘાટ, મુંબઈ

દેશને માટે ભોગ !

પોતાના દેશને માટે તન, મન, ધન, અને પ્રાણનો પણ ભોગ (!) આપનારા યુરોપના મહાન વીરવાના સમાચારો વાંચી તમને તમારા દેશને માટે કાંઈ પણ લાગણી થાય છે કે ? હા ! તો, યહી તમારા દેશના હિંદોગોને મારી નાખનારી પરદેશી હુમ્મીશ સામે તમે કાંઈ કરી શકશો કે ? જુઓને ! આજ કાલ અત્રે બની શકે તેવી હુમારો ચીન્ન, જાપાન, અમેરીકા વીગેરે દેશોથી આવવા લાગી છે તેવી ચીન્ન તમે તમારા પોતાના માટે અંદે તમારા પોતાના કુટુંબીઓ કે તમારા દેશગ્રુઓને માટે અત્રે કા નથી નીપજવતા ? જો તમારી હિંમત યોડી મુઠ્ઠી રોડી તેવી ચીન્ન બનાવાની હોય તો માત્ર એકજ વખત નીચેને સરનામે મળેો અથવા પુછો.

વ્યવસ્થાપક:-હુમ્મીશદર્શક મહા

ચોધારી મહોલા નાકા સામે બનીયન રોડ.

મુંબઈ નં ૯

તેથી નિયમ નં. ૧૬ પ્રમાણે તેઓનાં નામ કમિટીમાંથી નીકળી ગયાં હતાં પણ તેઓની કમિટીના સલાસદો તરીકે ફરીથી નીમણુંક કરવામાં આવી હતી.

૮) મેશર્સ માણેકલાલની કુાં. ઑડીટર તરફથી નવા નાંખેલ આવક ઉપરના કર બાબે એક સુચના મોકલવામાં આવી હતી જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી

૯) શેઠ મથુરાદાસ ગોઝાલાસ તરફથી ચેમ્બરમાં સલાસદ તરીકે દાખલ થવા માટે અરજી આવી હતી જે હ મેશના નિયમો પ્રમાણે સલાસદોમાં ફેરવવાનું ફેરવવામાં આવ્યું હતું તથા બેલટના દિવસો તા. ૧૨ મી એપ્રિલ ૧૯૧૬ થી તા. ૧૯ મી એપ્રિલ ૧૯૧૬ સુધી ગણવામાં આવ્યા હતા તથા મી. માડનને સ્ટુડીનીઅર તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા.

૧૦) ઍન. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી દેશી વહેપારી કેમ તરફથી કાઉન્સિલમાં સલાસદ તરીકે ચુંટાયા તે જાણવનો પત્ર નામદાર કમિશનર તરફથી આવ્યો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી

૧૧) કેલમ્બાને અત્રે આવ્યા પછી ફરી જોખવા માટે બી. બી. સી. આઇ રેલ્વે પાસે સઘવડ નથી તે જાણે શેઠ ચુનીલાલ ત્રિજલુખણદાસ મહેતા તરફથી જે ફરિયાદ આવી હતી તે જાણતમાં તેઓને વધુ વિગત માટે પુછાવવામાં આવ્યું હતું. આ સંબંધમાં તેઓએ લખી જણાવ્યું હતું કે જી. આઈ. પી. રેલ્વેએ પણ પહેલાની સઘવડ કાઢી નાંખેલી હોવાથી તેઓ હાલ એ જાણતમાં વધુ જાગણ વધવા માંગતા નથી.

આ કાગળની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૧૨) આ ચેમ્બરે મેતીની જગતની જાણતમાં જે લઘવ ચલાવી હતી તે જાણતમાં

મેતીના વહેપારીઓની એસોસિએશન તરફથી ઉપકરનો પત્ર આવ્યો હતો જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૧૩) કસિમ ખમરના મહારાજ તરફથી નામદાર લોર્ડ હાઈંગને આખા હિંદુસ્તાન તરફથી માનપત્ર આપવાની જે હીલચાલ હતી કરવામાં આવી હતી તે જાણે જોન સર કાગળલાઈ ઠેરીમલાઈનો પત્ર આવ્યો હતો કે તેમાં જોગનાર દરેક મંડળને કંઈક ફાળો આપવો; ચક્રે તે પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી

૧૪) કમિશન એજન્ટસ એસોસિએશનનો પત્ર આવ્યો હતો કે ચેમ્બરના નવા નિયમ પ્રમાણે એસોસિએશન તરફથી જે વધુ ફી લેવામાં આવનાર છે તે તેઓની આપવાની ચકતી ન હોવાથી તેમને તે નિયમમાંથી મુક્ત કરવા તે જાણતમાં તેઓને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો કે ચેમ્બરના નિયમોમાં એવી રીતે અપવાદ કરવો એ કમિટીની સત્તામાં નથી.

૧૫) બોમ્બે કાયમંડ મર્ચન્ટસ એસોસિએશન તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે હીરાની આયાત ઉપર મુકવામાં આવેલી ડા.ટકાની જકાત, અહીંયાંથી જે હીરાઓ વિલાયત મોકલવામાં આવે છે તથા ત્યાંથી નહિ વેચાઈને અત્રે પાછા રવાના કરવામાં આવે છે તેવા પારસલો ઉપર ન લેવી તથા પરદેશથી જે હીરા અત્રે આવે છે અને ન વેચાયતા પારસલો પાછાં મોકલવામાં આવે છે તેવા ઉપર તે જકાતનું રીફંડ આપવું. આ જાણત આ કમિટી તરફથી ઉપાડી લેવામાં આવે એમ વિનંતી કરવામાં આવી હતી. કારણ કે હિંદી સરકારના ખજાનચી ખાતાના સેક્રેટરી તથા મુંબઈના કસ્ટમ્સના કલેક્ટરને આ જાણત લખી જોતા કસ્ટમ્સ કલેક્ટરે તેવી વડતલું રીફંડ આપવાની ના પાડી હતી, એમ

જાણવીને કે હીરાઓ એવી ચીજ નથી કે જે તરત જોખણી શકાય. આ સંબંધમાં ચેમ્બરની કમિટીને અરજી કરવામાં આવી હતી કે તે જોએ આ જાળત ઉપાડી લેવી અને નામદાર સરકારને લખવું, તેના જવાબમાં એમ લખવાનો

કસવ થયો હતો કે કાયમ'ડ એસોસીએશને સવાલની જાળત તેઓની જે દલીલો હોય સાથે એક અરજી મોકલાવે આપવી જે આ કમિટી નામદાર સરકાર ઉપર રવાના કરશે. બાદ સલા અરખાસ્ત થઈ હતી.

LANDING DATES AND IMPORT TALLY.

Chamber's opinion.

આયાત થતા માલની લેડીંગ ડેઇટમાં ફેરફાર કરવા તથા આયાતી મેજ લેવાની રીત બદલ કરવાની સુચના.
ચેમ્બરનો અભિપ્રાય

પોર્ટટ્રસ્ટના ડોકસ મેનેજર તરફથી એવી સુચના કરવામાં આવી છે કે બંદરેમાં આયાત થતા માલ સ્ટ્રીમર પરથી બંદર પર કયે દિવસે ઉતરવામાં આવ્યા છે તેની તારીખ હાલ જે રીતે મુજબ નક્કી કરવામાં આવે છે તે રીતમાં ફેરફાર કરવો.

માલ ઉતાર્યા પછી નેને ઉપાડવામાં લીલ થાય તો વાર્દેજના જે વધુ દર આપવામાં આવે છે તે વધુ દરમાંથી અમુક દિવસ મુક્ત કરવામાં આવે છે. આ મળકમાં, જે તારીખ કયે ધોરણે નક્કી કરવામાં આવે છે તે અત્યંત અગત્યનું છે. ડોકસ મેનેજરના પત્રમાં મુજબની હાલની પ્રચલિત રીત તથા કલકત્તા ઠરાવો અને રજુનામાં ચાલતી રીત વર્ણવવામાં આવી છે. ડોકસ મેનેજર જણાવે છે કે મુજબના બંદરેમાં આયાત થતા માલની ઉતરવાની તારીખ લેડીંગ ડેટ) નક્કી કરવાની રીતના સવાલ પર હાલ ધ્યાન જોવાયું છે. અહીં રીતથી ચોક્કસ વખત ઘણા કંઈક અસંતોષ લાગ્યો છે અને આ આખી જાળનપર વિચાર ચલાવવામાં આવ્યો છે. તથા હિંદમાંની બીજી ટ્રસ્ટોને જે જાળત મુજબરજી કરવામાં આવી છે.

મુજબમાં ચાલુ રીત

દરેક આયાત ધનો માલ ઉતરની વખતે મેજ લેવામાં આવે છે અને જે દિવસથી તે

માલની તાળી મેજલવામાં આવી છે એમ તાળી પત્રકમાં જણાવવામાં આવે ત્યારથી ફી લેજ ગણવામાં આવે છે. જહાતી માલ પર સાત દિવસ તથા બિનજહાતી માલ પર પાંચ દિવસ છુટ આપવામાં આવે છે. વહાણમાંથી માલ ખાલી થતો હોય તેના પહેલા પાંચ દિવસ સુધી તાળી પત્રકમાં જોયા વિના માલની ડીલીવરી આપવામાં આવે છે છતાં દિવસ પછી એન્ડ્રી બીલ પર લેડીંગ ડેટ લખાવવાની જરૂર પડે છે. જે રાષ્ટ્રીય રોડમાંથી દરરોજ તાળી પત્રકો મોકલવામાં આવે છે તેમાં જોઈને ડોકસ ડેશ ઓફીસમાંના કારકુનો તરફથી લખવામાં આવે છે. દરેક આયાત કરનારના પ્રતિનિધિને આ માટે કેશ ઓફીસમાં જવું પડે છે, અને એન્ડર, કલેન વિગેરે કેટલીક લાર્ડનરે પરના માલના લગભગ ૨૫૦ થી ૩૫૦ તાલી પત્રકો થાય છે એમ જણાયું છે ત્યારે જે પત્રકો માં વળનો વખત માલ શોધવા માટે કેટલા બધા વખતનો વ્યય થાય છે તેનો જવાબ આવે છે તથા માલ ઉતર્યાની તારીખ ખોટી છે આ ખરી છે એ જાણત ઘણા બિનજરૂરીયાત પત્રચરહાર ચાલે છે.

ઘણી વખત એવું બને છે કે માલ કામન જરૂર હોવાથી વળતે સમના ઉતરવામાં આવે છે. આવા દાખલાઓમાં સ્ટ્રીમર પરથી ત્યારે

લીસી દરેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા ક્યાં જાયો ?

માત્ર ખાસી' યનો હોય ત્યારે "padding out of books data" યાને બંદરમાંથી બહાર લઈ જવામાં આવે તેની તારીખ લખવામાં આવે છે.

જો અમુક કન્સાઇન્મેન્ટ ઉતર્યું નહિ હોય તો ફરીથી પાછો ફેરો આવે પડે છે. જ્યારે રેડીમ્પ્શનથી માલ પુરે પુરો ઉતરી રહે ત્યારે ઉતરેલો અમુક માલ ટ્રેડી પત્રકમાં લખેલો નહિ જાય તો હીલ આંક એન્ટો પર માલ ઉતાર્યોની છેલ્લી તારીખ લખવામાં આવે છે.

પીપ, મારગલ, નળીયાં વિગેરેના પર તથા ચોળા, ખાંડ વિગેરે ગુણીમાં ભરેલા માલો માટે આ રૂઢીમાં ફેરફાર કરવાની જરૂર છે.

આ રૂઢીથી જે મુશ્કેલી, ટીલ તથા ખર્ચ થાય છે તે દેખીતું છે. એક જ બીલ આંક એન્ટીમાં ઘણા માલો ફાગલ કરવામાં આવ્યા હોય તો તે હરેક માલની ઉતર્યોની તથા બહાર ચલાવી તારીખ જુદી જુદી તેમાં નોંધવામાં આવે છે જેથી લોડિંગ વિગેરેની ગણતરી કરવાની ઘણી સુવિધા પડે છે, જેથી એ આખી રૂઢીમાં કુલ સુધારો કરવાની જરૂર છે.

ગાળા બંદરો પરની રૂઢી.

કલકત્તામાં સુબહના જેવી જ રૂઢી છે. ત્યાં પણ એ રૂઢીથી અસંતોષ જણાયો છે અને આખી રૂઢી ફેરવવા બાબત વિચાર ચલાવવામાં આવે છે.

કરાંચી.

લૅડીંગ ડેટ-તરીકે લગભગ ૬૦ ટકા માલ ઉતરી રહે ત્યારની તારીખને લૅડીંગ ડેટ તરીકે ગણવામાં આવે છે. જે તારીખ એક્સપોર્ટ ઇમ્પોર્ટ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ તરફથી નક્કી કરવામાં આવે છે ત્યાર પછી પાંચ દિવસ છૂટ આપવામાં આવે છે. લૅડીંગ ડેટ જાહેર થયા પછી અમુક માલ ઉતર્યો હોય તેના સંબંધમાં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ તરફથી છૂટની સુદૃઢતાં વધારો આપવામાં આવે છે.

હાફઓનની સંબંધમાં પણ વધુ છૂટ આપવામાં આવે છે. છેલ્લો રૂબો ઉતરે તેની તારીખ લૅડીંગ ડેટ તરીકે ગણવામાં આવે છે.

ઉતરેલો માલ ફો ડેમ પહેલાં જડતો નહિ હોય કે જેમાં આયાત કરનારાઓની ભુલ નહિ હોય તો તે બાબત પણ વધુ છૂટ આપવામાં આવે છે. પણ સિવાય કે આવી જે છૂટ વધારવામાં આવે છે તે કેટલો માલ બંદરમાંથી કઢીયાર ચલાવી લેવારીમાં છે તેને આધારે આપવામાં આવે છે.

કરાંચીની રૂઢી અને ફાગલ કરવામાં હરેક ટેલ એજ છે કે એક લૅડીંગ ડેટ મુકરર કરવામાં આવ્યાની માલના મોટા ભાગ માટે સામાન્ય નિયમમાં અપવાદો કરવાની જરૂર પડે છે તે છે. જુદા જુદા માલો માટે ૬ જુદી જુદી લૅડીંગ ડેટ આપવાની સહવડ કરવામાં આવી છે. અને જે ઈના હુકમથી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને જુદા જુદા કારણો માટે જુદી જુદી છૂટમાં વધારો કરી આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

કરાંચીમાં માલ બહાણમાંથી રહેતો ગાસ-ઓમાં સીધો ઉતારવામાં આવે છે અને તેમાંથી ઇમ્પોર્ટ યાર્ડમાં ખુલ્લામાં ઉતારવામાં આવે છે જ્યાં પુષ્કળ જગ્યા છે ત્યાંની સ્થિતિ અને સુબંધના સંજોગમાં ફેર છે. જેથી કરાંચીની રૂઢી અને અજત્યાર થઈ શકે એમ નથી.

રંગુન.

તાળી મેળવવામાં આવતી નથી બહાણોમાંથી માલ પુરેપુરો કિનરી રહે ત્યારથી ફો ટાઇમ ગણવામાં આવે છે. ત્યાર પછી રવીયાર તથા છેલ્લો જાડ કરી ત્રણ દિવસ અને ડેમેજ થયતા માફ માટે વધુ ૨ દિવસ આપવામાં આવે છે.

બેંગ, આયર્ન ટેસ તથા પરચુરલ માલો હરેક માટે એક સામાન્ય રૂઢી સળવામાં આવી છે.

જે મુખ્ય મુદ્દાઓ ઉભા થયા છે તે સંબંધમાં તેઓ તરફથી અભિપ્રાય અર્થે નીચે મુજબની સુચના મુકવામાં આવી છે.

૧) આયાતી માલની ઇમ્પોર્ટ ટેલી યાને આયાતી માલનો પોર્ટ ટ્રસ્ટ તરફથી જે મેળ મેળવવામાં આવે છે તે બંધ કરવો.

THE SAJAN TILE MART.

Marble, Cement, Flooring, Furniture
and Dado Tiles.

Shahabad and Tandur Stone Paving

Direct Importers from Home and Quarry.

Latest Catalogues available

Proprietors —Sajan & Co., Elphinstone Circle
near the Alliance Bank of Simla, Ltd. Fort, BOMBAY

એકે અવાજે બહુરમાં આવેલી

કોઈ પણ પ્રકારે ખરાબ થયેલા લોહીમાં મુધારો તથા વધારો કરવાને તેમજ અશકતી, આળસ વીગેરે એવા તમામ ચિન્હોને દુર હટાવનાર.

આયોડાઇડ

સા સી પરિલા

ક્રી. બા. ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦ (પાલ ખરચ આના પ) " પ્રાઇસ લીસ્ટ " મંગાવી વાંચો ક્રી. કે
પોસ્ટેજ કંઈ પણ આપવું પડતું નથી.

તા. ક. મહેરબાની કરીને અમારું ઠેકાણું બરાબર લખવું.

રેજી એન્ટ હુ'બની,

ખતરઆળી, પે. કાલબાદેવી-મુંબઇ.

તા. ક. તમારો જોરજર મોકલો ત્યારે આ પત્રમાં બહુર ખબર વાચાણું તેમાં જણાવેલ.

વૈદ્ય વિદ્યાની નવી શોધ ?

Biochemic Medicines

or

Twelve Tissue Remedies.

જીવન રસાયન દવાઓ.

જીવન દવાની શોધ જર્મન ડોક્ટરે કરી
વીશ વર્ષના અનુભવ પછી પ્રસિદ્ધિમાં મુકી
છે. કોઈ પણ એરી તાવેથી નીવાળી અને સ્વાદે
ગળી બાર દવાઓ શરીરના દરેક હરદો ઉપર
અકસીર ઠામ કરે છે અને નાના બચાંઓ પણ
હોંશથી લે છે. તેથી ઘરગણુ દવા તરીકે બહોળા
પ્રચારમાં આવી છે. કિંમત ૬x૧ ઓંસની ૧૨
શીશીના સેટ ૧ ના રૂ. ૬- હરેક પાવરની
દવાઓ મળશે.

લક્ષ્મીજી ડાસાલાઇ એન્ડ કંપર્સ.

રાજકોટ-ઠાકીઆવાડ.

શું જુઓ છો ?

ને તમારે ખરા જોખનને બદલ એવો હોય તો—

ચાઓ તૈયાર

અનેક સર્વિફિકેટો મળ્યાં છે.

ખાસ વનસ્પતિમાંથી બનાવેલી શુદ્ધ દવા.

અમારી પેટન્ટ, દેશી દવાનું સેવન કરવાથી શારીર
વારમાં અવૈરિક કાયદો થાય છે. અમારી દવા વધારે ઉપ
યોગી હોય મુદ્દવ કિંમતે વેચવાનું અગાએ નક્કી કયું છે

ટોનીક જીવન શુદ્ધીકાર—સારીરના અનેક રોગોને
નાશ કરી શોદર્થ વધારી અદ્યુત કાયદો કરે છે મિમત
બાદથી એવો રૂ. ૧

શાયલ ખામ—માથું દુખવ, સારી થવી અને
કળતર તેમજ માયાની બીજ દરેક રોગ ઉપર આ ખામ
અત્યુત્તમ છે કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

તાવ નિવારણુ સુરણુ—એકાતરીઓ, ઠાકીઓ,
તેમજ બીજા દરેક જાતના તાવ ઉપર આ સુરણુ અત્ય-
સીર છે કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

દરાજનો મલમ—એ તે બત્તી દરાજ ઉપર
આ દવા ઘસવાથી તેનો મળમાંથી નાશ થાય છે.
કિંમત બાદથી એવો રૂ. ૦-૪-૦

એન્ટો લોઈએ છે લખા યા મનો—

નારાયણ બી.ડી.જી. બી.ડી. માટે } આઈ. બે. મીસી.
શીરખામ એ ગેડ-સુમર્ડન-૪

(ખાસ ઉંચ વર્ણના હીંદુ ગૃહસ્થો માટે)

મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સગવડ.

શ્રી અંખીકા

ભોજનશાળા.

૨૭૪ કાલ્યાણદેવી રોડ—વીકલવાડી સામે.

મુખાઈ.

આ ભોજનશાળા, માલીકાની જતી દેખરેખ નીચે
છેલ્લામાં છેલ્લી પધ્ધતિ મુજબ ચલાવવામાં આવે છે.
ધર્મરક્ષણ, સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉંચો ખોરાક અને
ખાતિલા નોકરો એ આ ભોજનશાળાનાં મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ ઘણાજ મધ્યમ રાખવામાં
આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે નેનરને મળો ચા લખો.

હાલની રૂઢી અનુસાર, મરનાર માણસની નીલકંઠના સંબંધમાં જેઓને એકઝીક્યુટર તથા એડમીનીસ્ટ્રેટર નીમવામાં આવ્યા હોય તે મરનાર માણસના પ્રતિનિધિ છે એવું પબ્લીક ડેટ ઓફીસ તરફથી સ્વીકારવામાં આવે છે અને એકઝીક્યુટર તરીકે તેઓના નામ પર ગવર્નમેન્ટ પ્રોપ્રીસરી નોટ ફેરવી આપવામાં આવે છે જે નોટોનો એકઝીક્યુટર તરીકે તેઓ કબ્જો પકડી શકે છે.

નામદાર સરકારને એવું જણાયું છે કે આ રૂઢી ઇન્ડોયન સીક્યુરીટીઝ એક્ટની ૪ થી કલમ તથા પ્રોજેક્ટ એન્ડ એડમીનીસ્ટ્રેશન એક્ટની ૯૨ મી કલમમાંની શરતોમાં વિરૂદ્ધ છે.

નામદાર સરકારની સુચના એવી છે કે યોગ્ય રૂઢી એ હોવી જોઈએ કે વહીવટદાર તરીકે નીમાયલા ગૃહસ્થના નામ પર વહિવટદાર તરીકે નહિ પણ ખાનગી ગૃહસ્થ તરીકે નોટ ચઢાવવી તથા તે નોટો સંબંધી લેવડ દેવડ તથા કબાલા ખાનગી ગૃહસ્થો તરીકે તેઓ તરફથી કરવામાં આવે.

વળી એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રોજેક્ટ એન્ડ એડમીનીસ્ટ્રેશન એક્ટની ૯૨ મી કલમમાં એવી શર્ત કરવામાં આવી છે કે એકથી વધારે એકઝીક્યુટર્સ નીમવામાં આવ્યા હોય તો જીવીલમાં ખાસ વિરૂદ્ધ લખવામાં નહિ આવ્યું હોય તે બધામાંના એક જેના તરફથી તે વીલ પુસ્તક કરી આપવામાં આવ્યું હોય યા તો વહીવટનો અખત્યાર મેળવવામાં આવ્યો હોય તેવા એક ગૃહસ્થ બધાંની સત્તા વાપરી શકે.

આ ઉપરથી, મજબૂર રૂઢીથી જે જે મુશ્કેલીઓ હલી થવા પામે તેવું દૃષ્ટાંત મળે છે. કારણ કે પ્રતિનિધિત્વ મંજૂર કરવામાં આવે તેનો અર્થ દૂરદ અંતુર કરવામાં આવ્યું એવો કાયદાનો અર્થ થતો હોય તો જે ગૃહસ્થ તરફથી પ્રોપ્રીસરી નોટ રીન્યુ કરવા માટે ચરણ કરવામાં આવે તે એકલો એકઝીક્યુટર છે કે નહિ તેની ખાતરી કરવા માટે વીલ તપાસવાની ફરજમાંથી સરકાર મુક્ત થઈ શકતી નથી. અને

જો તે એકલો એકઝીક્યુટર નહિ હોય તો તેને સ્વતંત્ર રીતે કામ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે કે કેમ તે પણ તપાસ કરવાની ફરજ રહે છે કે જે તપાસ ક્યાંથી ઇન્ડોયન સીક્યુરિટીઝ એક્ટની શરતોનો લોપ થાય છે. આવા દાખલામાં સરકારના પોતાના પગલાંથી મજબૂર બે કાયદાનો પરસ્પર વિરોધ થાય એવી અત્યવશ્યક સ્થિતિમાં સરકાર આવી પડે છે.

બીજા બાબુપર સરકારને એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે પબ્લીક ડેટ ઓફીસની આ બાબતમાં જે રૂઢી છે તેનો ફેરફાર કરવામાં આવે, એવા સુદ્ધથી કે એકઝીક્યુટર્સ તથા એડમીનીસ્ટ્રેટર્સનું પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકારી શકાય એમ નથી તો ગવર્નમેન્ટ પેપરની લોન્ પ્રિયતામાં તુકસાન પહેાંચે એમ છે.

નીચેના મુખ્ય સુદ્ધાઓ વિચાર કરવા યોગ્ય છે.

(અ) ચાલુ રૂઢી એકસ સઘવડ બારેલી છે કારણ એકઝીક્યુટર્સના નામપર એકઝીક્યુટર્સ તરીકેની જે નોટ હોય તે અને તેની ખાનગી નોટ આ રૂઢીથી જુદી પાડી શકાય છે.

(ક) હાલના કાયદા પ્રમાણે જો વર્તન કરવામાં આવે તો એકઝીક્યુટર મારી જાય તો તે પછી તેનો જે લીગલ રેપ્રેઝેન્ટેટીવ હોય તેણે representation 'beneficiaries' રેપ્રેઝેન્ટેશન બેનીફીસીયરીઝ લેવાં પડે અને તેમાં જો તેઓ લીલ કરે તો Beneficiaries ને ઘણી અગવડ પડે. વળી એવું પણ બનવા લાગે કે એકઝીક્યુટરના વારસો તે નોટો પોતાના નામપર કરી લે.

(બ) આવા વહીવટદારને એકઝીક્યુટર યા એડમીનીસ્ટ્રેટરનું જે નામ આપવામાં આવ્યું છે તેનો અર્થ એવો છે કે જોઈર પ્રબળે એવી બબર રહે કે તેના હસ્તેની તે નોટો ફક્ત વહીવટદાર તરીકે તેઓના નામપર છે અને તેથી તે ખરીદનાર તે એકઝીક્યુટર અથવા એડમીનીસ્ટ્રેટરની તે

OTHER CHAMBERS.

બીજ ચેમ્બરો.

THE NEED FOR AN IMPERIAL
TRADE POLICY.

સામ્રાજ્ય માટે વેપારી રાજ્યનીતિની
આવશ્યકતા.

સામ્રાજ્ય માટે વેપારી રાજ્યનીતિની આવ-
શ્યકતા સંબંધી વિવેચન કરતાં લંડન ચેમ્બરનું
જરનલ કહે છે કે આજ કાલની જરૂરીઆત માત્ર
એક છે અને તે એ કે લઠાઈનો, જેમ અને તેમ
જલદી, વિચરવત ગાંત આણવો. શરોની લઠાઈ
પછી વેપારની લઠાઈ શરૂ થશે અને આપણા
શત્રુઓએ શરોની લઠાઈમાં દેખાડેલી ચીવટતા,
તે વેપારી લઠાઈમાં પણ વાપરશે, એમાં
શીલકુલ શક નથી. માટે હાલના ભયાનક
વિશ્વકના સમયમાં પણ લઠાઈને ગાંતે શરૂ
થનાર બીજા વિશ્વક માટે યોજના ઘડવા તરફ
લક્ષ આપવા માટે આપણા સત્તાધિકારીઓએ
પાતાનો ઘેરોક અમૂલ્ય વખત રોકવો જોઈએ.
તે ઉપરાંત આપણે જે કાંઈ આર્થિક શક્તિ
તેયાર કરવાનાં હોય તે અત્યારથીજ કરવાં
જોઈએ. જાહેર પ્રજામત પણ આ દીશામાં
પાકો થયો છે અને તેને માત્ર એક અગ્રેસરની
જરૂર છે. પ્રજા કહે છે કે ભવિષ્યમાં આપણા
ઉદ્યોગોનાં કોઈ પણ ખાતામાં જર્મનીને ક્ષવવા
દેવું નહિ અને આપણા મિત્ર રાજ્યોના
માલની આયાત સગવડ જર્મન તથા ઑસ્ટ્રી
જર્મનીયન મલને મળવા દેવી નહિ. એ તો
મિત્ર થઈ ગયું છે કે લઠાઈને પરિણામે

બાધિત અને અબાધિત આયાત પદ્ધતિ
વચ્ચેના ભેદ નાબુદ થયો છે. માંચેસ્ટર જેલુ
અબાધિત પદ્ધતિના ગંઠ પણ હવે એ રૂઢી
ના કબુલ કરશે. હવે તો આપણે અબાધિત પદ્ધ-
તિવાળા પણ નથી તેમ જલ્દાતમાં સુધારો કરવાની
દ્વિમાયત કરનાર પણ નથી પરંતુ એક મહાન
સામ્રાજ્યના શહેરી છીએ અને આપણા
હૃદયમાં આપણાં મિત્રરાજ્યો માટે સ્થાન છે.
તેથીજ પ્રજામત નીચેનાં હિત પ્રમાણેના સુધારા
માટે આતુર છે:—

૧ સામ્રાજ્યનાં જુદાં જુદાં ગાંથો વચ્ચે
માલની બદલા બદલી માટે ચોક્કસ સવળતા.
૨ મિત્ર રાજ્યો સાથે તેથી જુદા પ્રકારની
સવળતા.

૩ તરત્ત રાજ્યો માટે લાભકારક કોલક-
રાશે અને

૪ શત્રુ રાજ્યો જોડેના વેપારપર કાણુ.

પરંતુ આટલો જલ્દાત પદ્ધતિના સુધારો કરીયે
એટલે આપણી વેપારી પદ્ધતિની યોજના પુરી થઈ
એમ કાંઈ નથી, પણ હવે આપણે આપણા ઘરમાંજ
વેપાર અને ઉદ્યોગની સુવ્યવસ્થા ગમવાની છે,
એટલે હવે તો જાગૃત થઈને નવી વે જના ઘડવા
માંડવાની છે. આપણા વર્ણિજ્ય જીવનને નહું
ચેતન. નવી શક્તિ આવવી જોઈએ અને તેને
ખરે માર્ગે દેરવા માટે એક વેપારી પ્રધાન
મંડળની આવશ્યકતા છે આનો અર્થ એમ
નથી કે આજુ પ્રધાન મંડળનું માત્ર નામજ
બદલવું પરંતુ વેપારો લાભોનું ન રક્ષણ કરનાર

ધાં જોડે લાઈવ માર્ટ ૨૧ એક ઓટ ફાઈટ સુગઈ.

ખસો રૂપિયામાં અન્નદાન સાથે

અમર નામ.

નડીઆદ હિંદુ અનાથાશ્રમને એછી વખતે રૂ. ૨૦૦) આપનાર દાતાના નામની આર. રસની તંબી આશ્રમની ઑફીસમાં ચોટવામાં આવશે તથા તે રકમના વ્યાજમાંથી દરે વર્ષે નછી કેરેલા દીવસે દાતાના સ્મરણમાં અનાથોને જમાડવામાં આવશે.

પચીસ રૂપિયામાં જોદાન !!

રૂ. ૨૫) આપવાથી એક "જોદાન" ગણી તેના વ્યાજમાંથી અનાથોને દુધ આપવામાં આવે છે તથા દાતાના નામનું લીસ્ટ જોડેપર લખી જાહેર જાગમાં મુકી સ્મારક રખાય છે.

એક રૂપિયો ને તેથી વધુ દાન આપનાર ગૃહસ્થોના નામ વાર્ષિક રીપોર્ટમાં ગટ થાય છે. વાર્ષિક રિપોર્ટ દરેકને મફત મળે છે.

મંત્રી—હિંદુ અનાથાશ્રમ—નડીઆદ.

જી (ખાસ ઉચ્ચ વર્ણના હિંદુ ગ્રંહસ્થો માટે) જી

મનને પસંદ પડતી જમવાની

ઉમદા સગવડ.

(શ્રી સાબરકાંઠા બોર્ડીંગ હાઉસ)

કે. મુસ્માદેવી પોસ્ટની પાછળ, મુંબઈ નં. ૨.

આ બોર્ડીંગશાળા, માલેકોની તત્તી દેખરેખ નીચે છેલ્લામાં છેલ્લી પદ્ધતિ મુજબ ચલાવવામાં આવે છે. ધર્મશાસ્ત્ર, સ્વચ્છતા, પ્રમાણિકતા, ઉચ્ચ જોશ અને ખતિલા નોકરી એ આ લોગનાશાળાના મુખ્ય લક્ષણ છે.

સગવડતાના પ્રમાણમાં ભાવ પાલુદ મધ્યમ સજવામાં આવ્યા છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને મળો યા લખો.

ટ્રેડમાર્ક અને માલિકના મુળ દેશનાં નામ.
ટ્રેડમાર્કસ એકત્રી દુકમની માલો વિના મુલ્યે
હાલમાં બહાર થાય છે. આવાતી જગતમાં જે
તદાવત રાખવામાં આવે તે હરેક માલ મુળ કયા
દેશમાં બનેલો છે તે ખાસ લખવાનું ફરજિયાત
કરવું પડશે.

બ્રિટીશ કૉન્સ્યુલેટી.

ઘણાં ખર્ચ બ્રિટીશ કૉન્સ્યુલેટીને
મુખ્ય મુદ્દા રાજદ્વારી હોય છે તે બદલાઈને
તેઓ તરફથી ફક્ત બેહુપારને લગતી બાબતો
પર જ ધ્યાન અપાવું જોઈએ.

મદ્રાસ ચેમ્બર—મદ્રાસ ચેમ્બર તરફથી
બોમ્બે ચેમ્બર પર મજબુર સલાહના સંબંધમાં
નીચે મુજબનો પત્ર લખવામાં આવ્યો છે.

આ ચેમ્બર એકમને એવો અભિપ્રાય
ધરાવે છે કે,

૧. લગાઇ બહાર થઈ ત્યારથી જરમન
પેટીઓના મંત્રાંશમાં જે ઉપે નેટસાં સખ ૧૫૫માં
લેવામાં આવ્યાં નહિ હતાં. અધિકારી દેખરેખ
હેઠળ તે પેટીઓને કામ કરવા દેવા તથા લગાઇ
ચુરી થયે તે પેટીએ કરેલો નફો જરમન માલી-
કોને આપવાનો જે રાજ્યનીતિ રાખવામાં આવી
હતી તે ઠપકાપાત્ર છે.

૨) ગ્રેટ બ્રિટન સાથે લગાઇમાં વારેન દેખો
અને મુખ્યત્વે જરમની તથા ઑસ્ટ્રીયા હુન્ગ-
રીનાં બંધો બ્રિટીશ ગવર્નમેંટ કંપે ગ કરે તે
સે માટે તે બંધોના પર ખાસ કર નાંખવો. અને
જો કોઇ દેશ તરફથી બ્રિટીશ શીપીંગ પર અમુક
કર મુકવામાં આવે તે તેના બદલામાં તે દેશના
બંધો પર તે મુજબ કર મુકવો.

૩) બ્રિટીશ રાજ્યમાં પરદેશીઓને ખાસ
લાઇસન્સ મેળવ્યા વિના વ્યાપાર કરવાની છુટ
આપવી નહિ અને જરમન તથા ઑસ્ટ્રીયા
હુન્ગેરીયન પરદેશીને લાઇસન્સ આપવા માટે
ભારે દર રાખવો. તટસ્થ રાજ્યોના પરદેશી

ઓ માટે આ લાઇસન્સ તથા તેની ફી ફક્ત
નામની જ રાખવી. વળી જરમન તથા ઑસ્ટ્રીયા
હુન્ગેરીયન આ દેશમાં સ્થાવર મીલકત યા બાણ
વિગેરે ખરીદ નહિ કરી શકે.

પરદેશીઓ શરાફી ધંધો લાઇસન્સ વિના
કરી શકે નહિ.

જરમની તથા ઑસ્ટ્રીયા હુન્ગેરીનો પર-
દેશી કોઇ પણ શરતે અંગે શરાફી ધંધો કરી
નહિ શકે.

પરદેશીઓ સ્વદેશી તરીકેના હક મેળવી
શકે એવા કાયદાઓ વધુ સખત કરવા અને
જરમન તથા ઑસ્ટ્રીયા હુન્ગેરીયન પરદેશીઓ
એક સહી સુધી સ્વદેશી તરીકેના હક આ દેશમાં
મેળવી શકે નહિ.

પરદેશીઓ સાથેના સોદા જે બ્રિટીશ
રાજ્ય યા તે સાથે જોડાયેલા બીજા દેશના લાભને
નુકશાનકારક હોય તે કાયદાની અદાલતમાં
તે રદ બાતલ ગણવામાં આવે.

૬) કબલ આવક વેરો કાઢી નાંખવો.

૭) બેહુપારી ચેમ્બરોના સલાસદ તરીકે
ફક્ત બ્રિટીશ પેટીના પ્રતિનિધિ બ્રિટીશ રાજ્યના
દેશી જ થઈ શકે. જરમન અને ઑસ્ટ્રીયા
હુન્ગેરીયન સિવાયના પરદેશીઓ ફક્ત ઑનરરી
સલાસદ થઈ શકે પણ ચેમ્બરના અધિકારી-
ઓની ચુટલીમાં યા સામાન્ય સમજનોતિના
સલાહો પર તેઓ મત આપી શકે નહિ.

ચેમ્બરનો વળી એમ પણ અભિપ્રાય છે
કે જરમની અને ઑસ્ટ્રીયા સાથે જે ફરી
બેહુપાર ચાલવા દેવાનો ઠરાવ થાય તે પણ
સુવેદ થયા બાદ એક વર્ષ સુધી તે કોઇ પણ
કારણે જો બેહુપાર ચાલુ થવા નહિ દેવો;
કે જે હરમ્યાન જે બ્રિટીશ કારખાનાંઓ પોતાનું
ચાલુ કામ જાંધ કરીને હાલ લગાઈને લગતા
ઓબરો બનાવવામાં રોકાયા છે તે પોતાના
ચાલુ કામમાં પાછાં સ્થીર થઈ શકે.

કરીગરો જેઓ હાલ લગાઈમાં ગયા છે
તેઓ પોતાને ધંધે સ્થીર થઈ શકે. વિગેરે.

ધી ઇન્ડિયન ઈરીયસ ઑફ્ટ (૩) ૧૮૬૫

ખગાળ ચેમ્બર—મજકુર કાયદામા કેટલોક સુધારો કરવા માટે નામદાર મરકારનો અર્જ કરવાના સવાલ પર દેશમાની કેટલીક સ્ટ્રીમરીય કંપનીઓ સાથે ખગાળ ચેમ્બરની કમિટીએ પત્ર વ્યવહાર કર્યો હતો. એ કંપનીઓ તરફથી એ કાયદામા નીચે મુજબની વિગતના કેટલાક સુધારા કરવાની સુચના કરવામા આવી હતી

૧. કેટલાક બ તલ કીધેલા (excepted articles) મ લેાન. સ બ ધમા

(અ) એ એવા માલોનું વર્ણન તથા કિંમત તે માલની ચકત કમ્પારાઓ તરફથી નહિ આપવામા આવે તો કોઇ પણ કારણસર એ માલ શુમાક તંચ યા તેને નુકશાન થાય તો તે માટે વ્હાણુના માલિકોને જોખમદાર ગણવા નહિ.

૧) માલનું વર્ણન આપવામા આગ્યું હોય પણ તેવા માલ માટે વધારે નુર માગવામા

આવે તે જ નહિ આવે તો રીસ્ક નોટ ન. ૧૦ પ્રમાણે માલ ધણીને જોખમીય માલ લઈ જવામા આવે જેથી જાણીજોધને માન લેને નુકશાન કરવામા આવે તે સિવાય કોઇ પણ કારણસર થયલા નુકશાન માટે સ્ટીમર કુ. જોખમદાર ગણવામા નહિ આવે

૨) કોઇ પણ જાતનો માલ લઇ જવા માટે સ્ટીમર કુ. ને આપવામા આવે તેને આજથી થતા નુકશાન માટે તેને ઇન્ડિયન ઑફ્ટ ઑફ્ટની ૧૫૧, ૧૫૨ મી કલમ મુજબ જ જોખમદાર ગણવી

૩) થોડેક જળ માર્ગે તથા થોડેક રેલ માર્ગે માલ જવ નો હોય તેમા જમીન માર્ગ જેમીન જોખમદારી જળ માર્ગમા ગણવામા આવે.

મજકુર ચેમ્બર તરફથી ફક્ત ૧ લા નંબરની સુચનાને દેડો આપવામા આગ્યું હતો.

COMMERCIAL NOTES.

વેપારી ખબરો.

આલુ લગાઈમાં ગ્રેટ બ્રિટન તથા મિનરાજ્યોને તથા હુશ્મન ગમ્યોને યદ્ય સુકેલા ખચા
ના આકાશ, ચત્તાવાર ખમર મેળવી એક વેખક તરફથી ઇન્ડ્યુસ્ત્રી અને
લગાઈનો ખર્ચ પ્રીતિ-ગીયલ ગેઝીટમાં નીચે સુખખતા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે

મીત્ર ગમ્યો	૧૯૧૪-૧૫	૧૯૧૬	કુલ
	પાડ	પાડ	પાડ
ગ્રેટ બ્રિટન	૧,૨૫ ૫૦,૦૦,૦૦૦	૧,૭૫,૦૦ ૦૦,૦૦૦	૩,૦૦,૫૦,૦૦,૦૦૦
આદ્ય મિનરાજ્યોને આ			
પેલા ઉછીના નાણા	૪૩,૫૦,૦૦,૦૦૦	૪૩ ૦૦ ૦૦,૦૦૦	૮૦,૫૦ ૦૦,૦૦૦
	૮૨,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧,૨૮,૦૦,૦૦,૦૦૦	૨,૧૦,૦૦,૦૦,૦૦૦
ફ્રાન્સ	૧,૧૫,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦	૨,૧૫,૦૦,૦૦,૦૦૦
રશીયા	૧,૦૨,૦૦,૦૦,૦૦૦	૮૩,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧,૮૫,૦૦,૦૦,૦૦૦
ઇટલી } બેલ્જીયમ } અરવીયા }	૩૭,૦૦,૦૦,૦૦૦	૪૮,૦૦ ૦૦,૦૦૦	૮૫,૦૦,૦૦,૦૦૦
કુલ પાડ ...	૩,૩૬,૦૦,૦૦,૦૦૦	૩,૫૬,૦૦,૦૦,૦૦૦	૬,૯૨ ૦૦,૦૦ ૦૦૦
હુશ્મન રાજ્યો			
બરમાની	૧,૭૫,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧,૩૦,૦૦,૦૦,૦૦૦	૩ ૦૫,૦૦,૦૦,૦૦૦
આસ્ટ્રીયા	૧,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦	૮૦,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧,૮૦,૦૦,૦૦,૦૦૦
બલ્ગેરીયા } ટર્કી }	૧૮,૦૦,૦૦,૦૦૦	૨૨,૦૦,૦૦,૦૦૦	૪૦,૦૦,૦૦,૦૦૦
કુલ	૨,૯૩,૦૦,૦૦,૦૦૦	૨,૩૨,૦૦,૦૦,૦૦૦	૫,૨૫,૦૦,૦૦,૦૦૦
એક દર કુલ.	૬,૨૯,૦૦,૦૦,૦૦૦	૫,૮૮,૦૦,૦૦,૦૦૦	૧૨,૧૭,૦૦,૦૦,૦૦૦

ચીનમાંથી મનુષ્યના વાળનો મોટો જથ્થો
પરદેશ નિકાશ કરવામાં
આયાના વાળનો આવે છે. હુમ્મર્ગ મોકલવા
ચીનનો પરદેશો માટે ચલાવેલી ૩૦ પેટી-
સાથે વેપાર. એ પ્રતીશના હાથમાં
પકડાઈ હતી તેનું લગ્ન
ખાતે લીલામ થતાં વાળની લગ્નપત્ની પ્રમા-
ણમાં રતલના ૮ પેન્સથી ૮ શીલીંગ જેટલા
ભાવે વેચાણ થયું હતું. સાધારણ વખતમાં
જરમની અને મુખ્યત્વે ઑસ્ટ્રિયા આની ઘણી
મોટી ખરીદ કરે છે અને ઘણા લાંબા વાળમાંથી
ઝીઓને માથે પહેરવાની જાળી, એટલા,
તેલ માટેની ગળણીઆ બનાવવા વિગેરેમાં
વપરાય છે.

ટાઈયો શહેરના એક ખગર પત્રી તરફથી
લન્ડનના એક છાપાપર
બહાણુ બાંધવાનો એક પત્ર મોકલવામાં
જાપાનમાં ખીસ આવ્યો છે તેમાં જણાવ-
વાતો ઉદ્યોગ વામાં આવ્યું છે કે જાપા-
નિ કે તેનું અનુ- નમાં બહાણુ બાંધવાના
કરણ કરવાની ઉદ્યોગમાં અસાધારણ ચપ
આવશ્યકતા. જતા ચાલુ છે અમે-
રિકામાંથી સ્ટીલ પ્લેટોને
ફુલો જથ્થો મેળવી શકાય છે કેમ એ ખાખત
હોવાં ગંભીર રાક રાખવામાં આવતો હતો.
હાલ સરકારી લોખંડનાં કારખાનાંઓને લગભગ ૩
કરોડ ૬૦ લાખ પેનના અર્થે વધુ છુટ આપવા
માટે હાલ જાપાનની ઇમ્પીરીયલ કાયદામાં એક
બીલ રજુ કરવામાં આવ્યું છે કે જેથી લોખંડ
તથા સ્ટીલ માટે દેશની જરૂરીયાતો વધુ પુરી
પડી શકે. પણ આ મહદ મળ્યા છતાં પણ
જાપાનને જોકો જથ્થો પુરો થવા માટે લગ-
ભગ ૬ લાખ માટે જાપાનને પરદેશી આયાત
પર આધાર રાખવો પડશે. જાપાનને હાલ
વાર્ષિક ૧૫ લાખ ટન બાંધકામ માટેના લોખં-
ડની જરૂર પડે છે. હાલ ચોડાક વખતમાં ૬ નવી
સ્ટીમરો બાંધવામાં આવી છે જેમાંની ઘણી
પરી ૫૦૦૦ થી ઓછા ટનેજની છે અને

બીલ ૧૫ થી ૧૮ માસમાં કુલ ૨ લાખ ટનની
બીજી સ્ટીમરો બાંધીને તૈયાર થઈ શકે એવી
વકી છે. ચાર્ટરના દર પણ અસાધારણ મોટા
છે. કોઈ કોઈ કંપનીઓને ૬૦૦ ટકા જેટલો
નફો મળે છે.

આ સંબંધમાં એક સ્થાનિક રોજીદાપત્ર
તરફથી એવી સુચના કરવામાં આવી છે કે
તાતા આર્ચર્સ વર્કસમાંનું લોખંડ કે જે આખી
દુનિયામાં સૌથી સરસ છે એમ પ્રવિણો તરફથી
બહાર કરવામાં આવ્યું છે તે પણ જો જાપાન
જેવા દેશો કે જ્યાં એ બહાણુ બાંધવાના કામનાં
વાપરવામાં આવે છે ત્યાં નિકાશ કરવાને બદલે
હિંદમાં બહાણુ બાંધવાના ઉદ્યોગમાં વાપરવામાં
આવે તો દેશની આબાદી અર્થે ઘણા સારા
ઉપયોગમાં આવે અને દેશની દોલતમાં ઘણો
સારો વધારો થઈ શકે-પણ દેશની આબાદી
અર્થે આવા અત્યંત ઉપયોગી ઉદ્યોગ ખીલવ-
નારા સાહસિક અને મુડીવાળા નરો દેશમાં
ક્યાં છે ?

ન્યુયૉર્ક આખી દુનિયામાં-સૌથી મોટું
રમકડાનું બજાર ગણાય
દુનિયામાં રમક- છે. જેનો વાર્ષિક વ્યા-
કાનું સૌથી મોટું પાર ૧ કરોડ ૫૦ લાખ
બજાર. પૌંડની કિંમતનો ધાય છે.
જેમાંના મોટા ભાગ યુરોપ
તથા એશીયાના મોટા મેળાઓમાં ખપે છે.

લોખંડ, ટીન, સીસું તથા પીત્તળના તથા
યાંત્રિક રમકડાંઓમાં ન્યુયૉર્ક છેલ્લાં ૨૦ વર્ષ
થયાં, દુનિયામાં સૌથી મોટામાં મોટું મથક છે.
કેટલોક વખત થયાં ન્યુયૉર્કના આબુગાલુનાં
રથોમાં લાકડાંના રમકડાંનાં કારખાનાં ઉભા
વામાં આવ્યાં છે જ્યાં બેરવાની મીલો છે જે
માંથી નીકળતો બેર વિગેરે કચરો રમકડાં
બનાવવામાં જાડુ ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે
અને ઘણી સસ્તી કિંમતે તેઓ વેચી શકતા

ફરનીચરના માટે ફર્ની ટાઇનનો મોટો જથ્થો ક્યાં છે ?

રૌયલ ટોનીક પીલ્સ.

તાકાત આપનારી શુદ્ધ વનસ્પતીની ગોળીઓ.

આ ગોળીઓ દરેક પ્રકારની નબળાઈ દૂર કરી પુરુષાતન આપે છે. સ્વપ્નામાં કે પીશાબમાં જતી ધાતુ બંધ કરી વીર્યવીકારના ગુણ દરેકે મટાડી પાચનશક્તિ વધારી તામત આપે છે. કેળવણી લેતા વીધાર્થીઓનાં મગજને પુષ્ટી આપી તેમની ઓછી થયેલી યાદદાસ્ત શક્તિને પુરસ્કેશમાં ખિલતી રાખે છે.

કેશર, કસ્તૂરી, અંબર વીગેરે દેશી વનસ્પતીની બનેલી "રૌયલ ટોનીક પીલ્સ" લોહી વધારી અવયવોને તાકાત આપે છે. ભુખ વધારી શરીરનું પોષણ કરે છે એટલુંજ નહીં પણ ફક્ત ત્રણ દિવસમાં પોતાની અદ્ભુત શક્તિ આબેહુળ બતાવે છે. સ્ત્રીઓના અનિયમીત રુદ્રાવને અટકાવી ગર્ભસ્થાનને સુધારી તંદુરસ્તી બક્ષે છે.

રજીસ્ટર નંબર ૧૮૦ તપાસી લેજો. નકલી માલથી ખુબ સાવચેત રહેજો. કીંમત ૩૦ ગોળીની રૂ. ૧-૪-૦

ગોવીંદજી દામોદરની કું

જયાબંધ તથા છુટકે દવાઓ વેચનારા,
નં. ૩ સુતાર ચાલ, મારકેટ, મુંબઈ નં. ૨

૧૧-૬

TROPICAL DISEASES

BEST RESULTS

Special Treatment of

1. Sprue (Bombay Diarrhoea.)
2. Chronic Dyspepsia.
3. Corpulency in Females.
4. Irregular and painful menstruation (monthly course).
5. Sterility and Impotency in both sexes.

Cases taken under treatment after examination and consultation. Consultation fee Rs. 5 by post and Examination and consultation fee Rs. 10.

RAJKOTE.
Kathyawar.

Dootor H. A. Shah.

રંગુન સમાચાર પ્રેસમાંથી દર બુધવારે અને શનીવારે

પ્રગટ થતું શુદ્ધ ગુજરાતી પત્રમાન પત્ર

રંગુન સમાચાર

જેમાં રંગુન શહેરની તથા બર્મા પ્રલાકાશની બધી અગત્યની ખબરો, બાણવાજ્ઞેગ કોટન ચુકાદાઓ, તથા રચાનીક વેપાર-ઉદ્યોગને લગતી ખબરો, દુનિયાની અને ખાસ કરીને હિંદુસ્તાનના ખબરો ઉપરાંત ઉદ્યોગ, ધાર્મિક, સામાજિક, નૈતિક વગરે ઉન્નતિના માર્ગોનું અવલોકન અને ખાસ કરીને અવેરાતનાં ઉદ્યોગ અને વેપારને લગતા વિષયો વખતો વખત આપવામાં આવે છે.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશાવરવાળાઓ પાસે પોસ્ટ સાથે રૂ. ૬૫,
છુટકે નકલના રૂ. ૦-૨-૦

શહેરવાળાઓ પાસે રૂ. ૪.

એમ. એ. મામસા.

પ્રોપ્રાઇટર “રંગુન સમાચાર” પત્ર તથા

રંગુન સમાચાર પ્રેસ.

“રંગુન સમાચાર” પ્રેસ.

બહી નંબર ૨૭, ૫૨ નંબર ૫૩-૨૭

હેડ ઓફીસ-નાં ૪૨ ગલી નાં ૨૭-રંગુન.

નોટ—આખા બર્મા પ્રલાકાશમાં “રંગુન સમાચાર” ફક્ત એકલું એક જ ગુજરાતી પત્ર છે એટલે બર્માની વસ્તીના મોટા ભાગની ગુજરાતી ભાષા બોલતી વેપારી પ્રજામાં ગહેર ખબરો ફેલાવવા માટે આ પત્ર એક ઉત્તમ ઉપયોગી સાધન છે.

ONE

PAYING COURSE.

“Accountancy” course is taught by correspondence. No condition of age or University Certificate. No study by heart. Grand reduction in fees. Course is most useful for service and promotion. Candidates enrolling daily. Candidates are prepared for London Chamber of Commerce examination. School is recognised by Government. Short hand (Pitman) is also taught by post. Do not lose this golden opportunity, but write to-day for full particulars to :—

C. C. EDUCATION OFFICE,

SUCCESS IS
GUARANTEED

POONA CITY.

Wanted Agents all where.

Liberal Commissions allowed

પરો હરીશંકરમાં ફાવી

ન્યુયોર્કમાં ઓઆ ધરમાં ચીયરાંતી હોંગ-
લીઓ જનાવે છે. એવું કહેવાય છે કે છુટલીન-
માંની એક સ્ત્રી જેણી થોડાક વર્ષ પર પોતે એપકી
એક પરચુરસ હુકમ માટે હોંગલીઓ જનાવતી
હતી તેણીના ધારખાનામાં હાલ ૩૦૦ છોકરીઓ
કામે લગાડી છે.

હલકંતા ખાતે વેચાતી અશીશુની પેટી.
એની ઓછામાં ઓછા કિંમત હાલ રૂ. ૧૮૦૦
છે તે વધારી આવતી જુઝાઈતી તારીખ ૧ લી
ચી પેટી દીઠ ઓછામાં ઓછી કિંમત રૂ. ૨૫૦૦
રાખવાનો નાનદાર હિંદ સરકારે ઠરાવ કર્યો છે.

નાનદાર શહેનશાહના કોખી ખાતેના
કોન્સલ જનરલ જણાવે છે કે ચાલુ લકાઈથી
જપાનમાં જસત સુધારવાના હિવાગમાં મોઝે
ફેરફાર થઈ ગયો છે. ત્યાં હજુ સુધી બેઠાર
ખાતાંઓ નાના પાયા પર ચાલતાં હતાં. આ
હિવાગ હાલ બહુ મોટા પાયા પર ખીલવામાં
આવ્યો છે કે જેથી હવેથી જપાનમાં નીપજની
જસતની તમામ કાચી ધાતુ ત્યાંજ સુધારવામાં
આવશે.

એટ્રીયા પ્રાંતોમાં કાચના હિવાગ ખીલવ-
વાના સંબંધમાં નાનદાર સરકાર તરફથી જે
જે પગલાંઓ લેવામાં આવ્યાં છે તેની વિગત
આગળ આપવામાં આવી છે. હાલમાં એ
હિવાગને જરૂરીયાત જે કાચા પદાર્થો પોર્ટલેન્ડ
ગ્રાઈટ કોમેન્ટ તથા કોર્બેલ્ટ ઓક્સાઈડનો જરૂરો
વધારવા ખાસ પગલાંઓ લેવામાં આવે છે
તથા આ હિવાગ માટે ગી, જે, ઇલેન્ડ નામના
એક પ્રવિણને ત્રણ વર્ષ માટે વિજ્ઞાપનથી
ખોલાવવામાં આવ્યા છે.

હિંદમાં જરૂરીયાત કેટલાક માટે માટે
નીચે મુજબની કંપનીઓને ઇન્ડીયા ઓફીસ
તરફથી કોન્ટ્રેક્ટ આપવામાં આવ્યા છે.

પીપ—ડબલ્યુ રાયન કું.

સીમીટ—ઓસોસિએટેડ પોર્ટલેન્ડ સીમેન્ટ

મેન્યુફેક્ચર્સ ઇ. સ્પીનર એન્ડ કું.

(મેન્યુફેક્ચર)

યન્ગે—જે. એન્ડ એફ. હાંવર્ડ.

ધાતુઓ—હાઇટ મેટલ કું.

થરમેમીટર—એસ. એન્ડ એક્સલીસરા

સાહ્યાર સ્વીકાર.

The Indian Economic Society Rules & Regulations.

ધી ઇન્ડિઅન ઇકોનોમીક સોસાયટીના કાયદા કાનુનો.

હિંદની આર્થિક સ્થિતિ, અર્થશાસ્ત્રના નિયમો પ્રમાણે હિંદનો વ્યાપાર ઉદ્યોગ કેવી રીતે ચાલે છે તેની તપાસ કરી, તેને લગતું જ્ઞાન જનસમુહમાં ફેલાવવું એવા ઉદ્દેશથી ઉપલાં નામનું કહેતાં “હિંદી અર્થશાસ્ત્ર કાર્ય ડેવ” અને સ્થાપવામાં આવ્યું છે. તેના ત્રણ કાનુનો છપાયા છે જેની એક નકલ રમાસ ઉપર મોકલવામાં આવી છે. આપણે મહીશું કે આ મંડળ હિંદના આર્થિક સ્થાપનાં ઉદ્દેશમાં ઉતરી શાળામાં લખાતા ‘આ વર્ગના છોકરાઓને જે અર્થશાસ્ત્રનું પ્રાથમિક જ્ઞાન અપાતું નથી તેઓમાં માતૃભાષાના અર્થશાસ્ત્ર તો નહિ પણ તેના સિધ્ધાંતોનો પ્રથમ કરાવવા કૃતેહમંદ થાય

Indian Financial Administration.
by

Pro N. M. Muzumdar, B. A.
B. Sc. (Eco) Bar-at-Law.

હિંદનો નાણાં વહીવટ અધિકાર.

પ્રો. નં. મા. મુઝુમદાર, બી. એ. બી. એસ.
સી. (ઇકો). બેરિસ્ટર એટ લૉ.

પાઠશાળાની ઉપાધી-મેળવનાર અને પહેલાજ સુજસતી અર્થશાસ્ત્રી પ્રોફેસર નંદલાલ મુઝુમદાર તરફથી “હિંદના નાણાં વહીવટ અધિકાર” ઉપર એક લાવણું “ઇન્ડિઅન ઇકોનોમીક સોસાયટી” ની આગેવાની નીચે આવવામાં આવ્યું હતું, જે પુનઃ છાપવામાં આવ્યું છે. લાવણું કર્તાએ હિંદનો નાણાં વ્યવહાર કેવી રીતે ચલાવવામાં આવે છે અને વહી સરકાર તેમજ હિંદી પ્રધાનનો તેના ઉપર શી રીતે અમલ ચાલે છે, કરની આવક અને પછી કરવામાં આવતો ખર્ચ, પ્રાથિક સરકારનો વહી સરકાર પાસે રહેતી પુરાંતને લગતો વહીવટ અને સરકારનો જમા ખર્ચને લગતો અડસટો કરવામાં લાગુ પડતી રાજ્યનીતિ આ પાત્ર સુદા ઉપર સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું છે. ઇન્ડિઅન ઇકોનોમીક સોસાયટી તરફથી આવા પુસ્તકો દરેક ભાષામાં કઢાવા ભેદભે. ભેદે આ માસિકમાં જે અર્થશાસ્ત્રના લખાણો આવે છે તેમાં જ્યારે ‘હિંદની આર્થિક સ્થિતિ’ ઉપર લખવામાં આવશે ત્યારે આ પુસ્તકમાં વૃદ્ધિવામાં આવેલી ખીના તેમાં અવગ્રહ આવશે.

ઇકોનોમી કહેતાં અર્થશાસ્ત્રમાં વિલાયતની

ગ્રાહન મેલેકે ટાઇમ્સની સારી ડીગ્રાઇનો કયા ભેવા મળશે?

ભગિની સમાજ પત્રિકામાળા નં. ૪

પ્રો. ધોરે કેશવ કર્વેનું ચરિત્ર.

લેખક: સૌ. વિદ્યાગૌરી રમણભાઈ નીલ-
કંઠ. બી. એ.

પ્રકાશક: મી. કરસનદાસ જ. ચીતળીઆ.

ચરિત્ર પત્રિકાને આ બીજો મહત્ત્વકા-
મગિની સમાજ તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવ્યો
છે. વિધવાઓને સાહત્યા આપવામાં નામના
કાદનાર પ્રોફેસર કર્વેનું નામ અને તેમના
સ્થાપિત આશ્રમથી હવે લોકો અજાન નથી,
એટલે આવા પુરૂષની વધુ જોળણાણુ તે શી
આપવી? વિશેષતઃ તેઓએ સ્ત્રી કેળવણી માટે
જે અલાહોદી કૌલેજ સ્થાપન કરવાનું માથે
ફાળું છે ત્સરખાદ તેઓનાં ચારિત્રથી જ્ઞાત
પ્રવાનું લોકોને મન થાય એ સંભવિત છે. અને
તેવા મોક્ષમાં સૌ. વિદ્યાજીનનાં હસ્તે લખાયેલું
આ નાનકડું ચોપાનીયું બાહ્યર પડે એ આનં-
દની વાત છે. પ્રોફેસર કર્વેનાં જીવનથી વાકેફ
ન્યાર માટે આ ઉપયોગી ચોપડી છે એમાં
જરા પશુ શક નથી.

ધી એકાઉન્ટન્ટસ ગાઇડ.

લખનાર.—ફરમારોજ આર. મર્ચન્ટ

ઈનફોર્પોરેટેડ એકાઉન્ટન્ટસ.

કિંમત—રૂ. ૨.)

હિસાબીને લગતું કામ કરનારા તેમજ
શિખનારા માણસોને ઉપયોગી થઈ પડે એવું

આ સુંદર પુસ્તક છે. હિસાબ તપાસનારાઓને
સુચના કરનારું એક પશુ સાફ પુસ્તક નહોતું,
તે અભાવ આ પુસ્તકથી દુર થવા પામ્યો છે.
હિંદમાં ઉભી થયેલી કંપનીઓ અને કેટલીક
સંસ્થાઓના શી રીતિએ હિસાબ તપાસવાની
જરૂર હોય છે, અને કયા મુદ્દા ઉપર વધુ લક્ષ
આપવાની આવશ્યકતા હોય છે, તે પુસ્તક-
દ્વારા સમજાવવાની જરૂર હતી અને તે આ
પુસ્તકથી પુર્ણ થઈ છે. હિંદની સંસ્થાઓના
હિસાબને અનુભવ મેળવી એક હિંદી અને
તે પશુ કાળેલ અને પદ્ધિ પામેલા ગૃહસ્થે જે
આ પુસ્તક લખ્યું છે તે માટે આપણે તેને
અભિનંદન દર્શાવીએ અને તેના આ સાહસમાં
તેમને આપણે દરેક પ્રકારની ફરજ હાથીથી.

હિંદુસ્થાનની યાત્રા.

લખનાર.—ડૉક્ટર કાળીદાસ મોતીરામ

દિવેદી

રાજકોટ કાઠીયાવાડ.

લેખકે આ નાની ચોપડીમાં હિંદુસ્થાન-
ની અને તેમાં ખાસ કરીને મુંબઈ ઇલાકાની
યાત્રાનું વર્ણન અંગત અનુભવ ઉપરથી
આપેલું છે યાત્રા રથોનાં વર્ણન યાત્રાળુઓને
કેટલીક રહેવા કરવાની ખબર આપનારાં અને
સ્ત્રી દેખાડનારાં છે.

ધી બોમ્બે રાઇલ માર્ચ ૨૯ એક શ્રીટ ફાઈ મુંબઈ.

વિદ્યાર્થી બંધુ.

પ્રકાશક:—શ્રી લીમમિહુ માણેક

દિ'મત—૦-૨-૦

બાલ્ય પાનાની આ એક તાલી ચોપડી છે પણ વિદ્યાર્થીઓને તેઓનું આરિત્ર સુધારવા સંબંધી શિક્ષણથી તે ભરપૂર છે. આથી ચોપડી તાતાં બાળકો માટે ઉપયોગી છે.

આવી ચોપડીઓ દિનપ્રતિદિન અગ્રેજી અને ગુજરાતી ભાષામાં વધુ છપાતી અને ફેલાતી જોવામાં આવે છે અને દરેકમાં કુટેવ ન પડે માટે વિદ્યાર્થીએ મહત્તમ મહેનત જોઈએ. અનેક ઉદાહરણો તેમાં લિખિત પ્રકારે આપેલાં જોઈને જેટલી ખુશાલી ઉપજાય છે, તેના કરતાં જ્યારે દિનપ્રતિદિન વધુ પ્રમાણમાં તાતા વિદ્યાર્થીઓને ઘીટી વગેરે દુર્બલતાને આધીન થયેલાં જોઈએ છીએ ત્યારે વિશેષ દિલગીરી પ્રાપ્ત થાય છે.

પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાંની વાત.

આ દેશમાં જ્યોતિષ, વૈદ્ય વિદ્યા, તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ વિગેરે અનેક વિષયોના લાગે
અન્યો હસ્ત લિખિત તૈયાર હતા, પરંતુ કાળગળે જ્યારે એ ગ્રંથોનો નાશ
થવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક દેશાલિમાની વીર પુરુષોએ પોતાના પ્રાણ કસતાં પણ તે
ગ્રંથોની વધારે કિંમત ગણીને કેટલાક ગ્રંથોનું રક્ષણ કર્યું, આપારે પણ એવા ગ્રંથોના
મોટા મોટા ભાગરો અસ્તિત્વમાં છે, એવા ઉત્તમ ગ્રંથો પૈકીના પાંચ હજાર વર્ષ
પહેલાંના એક વૈદ્યકીય ગ્રંથના આધારે ઔષધો તૈયાર કરી તેનો લાભ અમારા ગ્રાહકોને
જામે આપીએ છીએ. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ પણ એક એવાજ વૈદક ગ્રંથને આધારે
તૈયાર કરેલી દવા છે અને એ એટલું બધું ચોક્કસ ગુણધાયક છે કે બીજી કોઈ પણ
દવા તેની બરાબરી કરી શકે એ ભવના ભ્રમ નથી. સસાર સુખ ભોગવવાને તદ્દન
નાહિત દર્મ્યો અનેક માણસોએ એનો ઉપયોગ કરી પુરતો સંતોષ મેળવેલો છે.
શકિત-તાકાત-ને માટે દવાઓ પાછળ મેંકડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરવા છતાં પણ કેટલોક
નાહિત દર્મ્યો બનેલાંઓએ છેવટે આ અવલેહનો ઉપયોગ કરેલો છે. પહેલીજ તકે જો
કંદર્પ કેસરી અવલેહનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ઘણા મોટા ખર્ચમાંથી બચી
જવાય. આ અવલેહનો ઉપયોગ કરવાથી શરીરમાં બેહદ કૌવત આવે છે શરીરના
એકેએક અવયવમાં પુરતો બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને કાયમને માટે તેમની ગમ-
ગીની જતી રહે છે. ખરાબ સોબતથી અથવા ગમે તેવાં બીજાં કારણોથી ઉત્પન્ન
થએલું નપુંસકપણું એથી દૂર થાય છે અને વીર્યને સુદૃઢ બનાવી આખા શરીરની
રંગેરંગમાં આશ્ચર્યકારક બળ પેદા કરે છે. કંદર્પ કેસરી અવલેહ એ એક ખાવાનીજ
અને કોઈ પણ પ્રકારનું તુકશાન ન કરે એવી નિર્દોષ વનસ્પતિઓની સ્વાદિષ્ટ બનાવટ
હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં પણ રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે. આ દવા તૈયાર કરવામાં
કુલ રૂ. ૨૩ ૦-૦ નું ખર્ચ થાય છે અને જે રૂપિયા કંઈત નફાના લેવામાં આવે
છે-એટલે કુલ પચીસ રૂપિયાનો મનીઝાંડર કરનારને અથવા વી. થી થી મોકલ-
વાનો ઝાંડર કરનારને આ દવા મોકલવામાં આવે છે. નીચેને શિરનામે લખવું
અથવા રૂબરૂ મળવું.

વૈદ્ય હરગોવિન્દ હરિદત્ત ઠાકર.

માલેક—આર્થ ઔષધાલય અને સિંહનાદી ડીપો.

ભુલેશ્વર રસ્તા—ખાંજરાપોળ ઓફીસ પાસે

મુંબઈ નં.—૪.

ઉચ્ચ વર્ણના હિન્દુ ગૃહસ્થો માટે.

 તબીયત સુધારવાનું સર્વોત્તમ સાધન.

આરોગ્યતા માટે
સર્વોત્તમ
સ્થળ.

શ્રી
મહીકાંઠા
ઉત્તમ

સુંદર હવા
અને
લગ્ય ભુવન.

ધરના કરતાં
ઉત્તમ
સગવડ.

ભોજન ગૃહ.

વીજળીક
લખકાદાર
લાઇટ—પંખા.

ભુલેશ્વર

પ્રમાણીક,
ખંતીલા,
નોકરો.

અનંતવાડી
નાકે.

સ્વચ્છ
ઊંચામાં ઊંચો
ખોરાક.

માલીકની
જાતી
દેખદેખ.

મુંબઈ

ખાસ પધારો
અને જાતે
ખાત્રી કરો.

પોષ્ટ નં ૨.

વધુ ખુલાસા માટે મેનેજરને રૂબરૂ મળો યા લખે
વ્યવસ્થાપક—ડી.મી.આશંકર બહેચરલાલ ત્રીવેદી,
મેનેજર અને માલીક.

COMMERCIAL INTELLIGENCE & STATISTICS.

વેપારી ખાતમીઓ અને આંકડાઓ.

TARIFF VALUATION OF SUGAR.

ખાંડની જગાત વખતે આંકેલી કિંમત

♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

ધ. સ. ૧૯૧૧ ની સાલના કસ્ટમ સરકયુલર નંબર ૫ માં મા બતાવેલી રૂઢી પ્રમાણે ધ. સ. ૧૯૧૬ માં ખાંડ ઉપર કેટલી જગાત થયે તે અંદાજ કાઢવો સહેલો થઇ પડે તેવા હેતુથી આ કોષ્ટક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં પ્રથમ માર્ચ માસ દરમ્યાન કેટલી આયાત થઈ પડી હતી તે તથા કસ્ટમ હાઉસના રીટર્ન પ્રમાણે તેની એક હંદ્રવેટની સરેરાશ શી કિંમત હતી તે આપવામાં આવ્યું છે, અને બીજા કોલમમાં વરસની શરૂઆતથી આજ સુધી થયેલી કુલ આયાત તથા તેટલા વખત દરમ્યાન તેનો સરેરાશ કિંમત શી રહી છે તે પણ આપેલું છે.

ખાંડની જાત	ધ. સ. ૧૯૧૬ ના માર્ચ માસમાં થયેલી આયાત.		૧૯૧૫ અક્ટોબરથી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬ સુધી થયેલી આયાત.	
	જથ્થો હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત રૂ. આ.	જથ્થો હંદ્રવેટ	સરેરાશ કીંમત રૂ. આ.
ખાંડ ગ્રાંથડીવાળી બીટ જાતની	...	...	૫૧૯	૧૬-૧૨
" " સુવાળી ચીનમાં સુધારેલી	૨૨,૭૭૭	૧૬-૦	૬,૬૬,૮૬૧	૧૬-૪
" " બાપાનગાંધી	૧૬,૯૫૧	૧૫-૮	૮૫,૯૬૪	૧૬-૦
" " સુવાળી ઇન્જીનમાંથી	.....	.....	.....	.....
" " લાવાળી ૨૩ ડચ સ્ટેન્ડર્ડની તથા ઉપરની	૪,૬૨,૧૪૯	૧૫-૮	૩૦,૬૯,૨૦૯	૧૫-૧૨
" " લાવાળી ૧૬ થી ૨૨ ડચ સ્ટેન્ડર્ડની	૧,૮૬,૬૧૩	૧૪-૦	૧૬,૬૯,૧૮૩	૧૪-૪
" " લાવાળી ૧૫ ડચ સ્ટેન્ડર્ડની અને હલકી	...	.....	.....	.....
" " મોરીન યમની ૧૬ ડચ સ્ટેન્ડર્ડની તથા ઉંચી	૧,૨૧,૫૪૮	૧૫-૧૨	૫,૩૩,૮૩૩	૧૬-૪

માસિકેસની રંગીન લાદીઓ સફાકદાર અને મજબુત

SLA BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૬૦ સં ૧૯૧૩-૧૯૧૪ અને ૧૯૧૫ આખા વર્ષમાં થયેલી આયાત અને નિકાશ નીચે પ્રમાણે હતી

ચીજનું નામ	Imports	આયાત.	
	૧૯૧૩ મા રૂ.	૧૯૧૪ મા રૂ.	૧૯૧૫ મા રૂ.
હવતા જનાવરો	૨,૫૧,૫૧૨	૨,૧૦,૬૮૫	૩,૩૮,૬૭૭
દારૂગોળો હથિયાર વિગેરે	૨,૫૮,૮૧૧	૨,૧૯,૪૮૦	૧,૬૦,૬૧૨
છાપેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૩,૦૭,૮૬૮	૩,૨૩,૫૮૭	૨,૮૫,૬૮૬
ખુટસ અને શુઝ	૫,૧૪,૫૫૯	૪,૪૧,૧૫૮	૨,૨૯,૮૮૬
ઘસ ખાધવાનાં મામાન	૭,૪૪,૩૨૭	૬,૭૧,૪૨૩	૭,૭૧,૩૭૬
મીઠાળતી	૫૨,૨૬૨	૪૮,૨૧૨	૨૬,૨૪૬
ઝેરે ગાંધાં સિવાયની ગાંધીઓ	૧,૮૩,૫૧૫	૧,૦૨,૫૮૮	૫૮,૩૬૬
રસાયણિક પદાર્થો	૬,૭૦,૦૮૮	૬,૫૭,૪૦૩	૬,૦૧,૭૬૭
ઘડીયાળો	૧,૮૧,૨૬૯	૧,૨૧,૫૭૨	૧,૨૬,૩૦૭
કોલસા	૮,૧૧,૦૫૨	૫,૫૩,૬૦૨	૨,૫૩,૧૫૦
કૌંફી	૧૫,૮૪૨	૨૪,૨૬૭	૩૧,૧૮૮
ઠાથો (મીંદરી)	૩,૬૩૮	૧૦,૧૧૩	૨,૬૪૬
દોરણાં	૮૮,૨૮૦	૮૫,૬૭૫	૭૬,૪૧૦
કટલરી (કાપકુપ કરવાના હથિયાર)	૧,૮૦,૬૭૭	૧,૩૦,૬૭૮	૭૨,૫૨૨
સાઈકલો	૨,૪૨,૭૨૦	૧૭૦,૫૨૫	૧,૨૬,૧૮૬
કપુર	૧૦૩,૬૪૩	૧,૦૫,૮૮૩	૧,૪૯,૬૫૦
ખીંટ ભતતની દવા મળી કુલ	૭૮૧,૧૪૬	૭,૦૨,૧૦૩	૮,૦૬,૦૫૫
લુગડા વગવાની ચીજો	૧૦,૦૪,૨૦૭	૬,૫૩,૧૬૨	૨,૮૪,૭૧૬
ફટાકડા	૪૭,૦૨૫	૪૬,૭૬૫	૪૮,૭૩૨
ફગનીયર	૧,૬૪,૪૬૬	૧,૧૯,૬૩૮	૮૭,૭૦૨
ઠાથનો સામાન	૧૩,૩૦,૪૭૦	૮,૨૮,૮૦૨	૬,૪૦,૪૧૦
ચોખા	૭૮,૬૬૬	૧,૬૫,૦૨૮	૩,૮૮,૫૧૪
ઘઉં	૧૧૮	૨,૫૨૧	૧૧,૬૧૧
ઘઉંનો લોટ	૩૬,૨૩૩	૩૬,૧૭૪	૨૬,૩૦૫
હાર્ડવેર	૨૬,૦૦,૭૮૨	૨૦,૮૩,૧૬૬	૧૪,૭૫,૬૫૭
ધુપ	૩૨,૮૭૫	૨૭,૬૬૧	૧૪,૨૬૪
આમમાં બિન કેળવાયતાં	૬૨,૮૬૯	૮૨,૨૮૩	૮૮,૪૩૧
મલિકદ્રીમીનને લગતા હથિયારો	૬,૮૦,૭૮૭	૬,૪૬,૮૫૦	૫,૩૬,૬૦
અગીત વિગેરેને લગતાં હથિયારો કુલ	૧,૬૨,૬૮૭	૬૮,૨૫૪	૭૨,૧
દારીદાંત	૧,૬૦,૦૪૭	૧,૩૦,૩૮૯	૧,૨૧,૦
અનેકત	૧,૩૧,૫૭૪	૧,૦૮,૩૬૦	૬૫,

મેટેલીક ચીજોગની સારી કીમ્પાઈન ગમશે કે ?

	૧૯૧૩ પૌડ.	૧૯૧૪ પૌડ.	૧૯૧૫ પૌડ.
કળાચાએલાં મામડાં...	૨,૭૨,૪૧૦	૨,૨૫,૫૬૦	૧,૯૨,૨૨૧
હાડ...	૧૪,૭૫,૬૪૨	૧૩,૭૬,૩૩૩	૧૧,૭૮,૬૬૬
મશીનરી અને ગીલ રટોસ...	૪૯,૭૫,૦૦૪	૪૬,૪૮,૭૯૫	૩૧,૪૪,૯૮૮
ડીવાસાળી...	૫,૬૬,૬૬૭	૬,૧૧,૦૪૭	૯,૯૨,૨૨૨
પીતાળ...	૧,૧૮,૬૬૪	૮૪,૮૬૧	૬૩,૬૪૪
ત્રાંબુ...	૨૫,૨૨,૩૮૮	૨૪,૦૫,૮૦૩	૭,૧૧,૬૬૧
મર્મન સીલ્વર...	૧,૩૩,૪૧૧	૧,૦૭,૫૦૮	૨૩,૪૦૦
સોડા...	૩,૮૨,૦૩૬	૨,૫૮,૮૫૫	૨,૧૪,૪૬૬
સોડા અને સ્ટીલ...	૭૮,૫૧,૨૦૩	૭૦,૯૦,૩૦૩	૪૯,૭૮,૧૪૪
સ્ટીલ...	૧૬,૪૨,૩૬૫	૧૩,૪૩,૪૨૧	૭,૨૦,૧૬૬
સોડા...	૧,૪૧,૪૫૫	૧,૩૦,૦૫૬	૧,૬૬,૫૬૬
મોટર ગાડીઓ અને સાઇકલો...	૧૦,૧૦,૬૧૪	૮,૦૯,૮૨૬	૭,૬૮,૬૬૬
કેરોસીન તેલ...	૧૮,૦૮,૬૬૮	૨૨,૬૧,૬૬૨	૧૯,૬૩,૨૧૩
અળસીનું તેલ...	૫૬,૪૬૨	૫૧,૪૧૨	૪૭,૫૫૨
બીજા બાતનાં તેલો મળી કુલ...	૨૮,૧૨,૭૬૩	૩૨,૮૪,૬૭૩	૨૭,૬૩,૦૧૪
રંગ શેગાન વિગેરે...	૫,૩૭,૩૩૪	૫,૫૮,૩૧૮	૫,૦૭,૪૧૭
દામળો...	૧૦,૫૬,૬૬૭	૯,૪૪,૩૧૮	૮,૬૧,૦૬૮
રૂઢવે ગાડાંઓ તથા સામાન મળી કુલ...	૬૦,૧૧,૪૨૧	૭૪,૧૫,૪૮૧	૩૬,૬૪,૩૩૭
મીઠું...	૫,૭૦,૪૫૭	૫,૬૦,૬૫૭	૬,૭૭,૬૭૨
માયુ...	૫,૧૦,૬૬૮	૫,૩૮,૧૮૩	૫,૮૩,૪૦૦
ગોપારી...	૭,૬૯,૭૭૬	૮,૬૧,૮૭૬	૮,૬૪,૩૬૭
તેજનો કુલ...	૧૧,૦૭,૨૬૦	૧૧,૨૬,૦૦૬	૧૨,૬૬,૨૫૪
રેશનરી...	૪, ૫,૭૨૯	૩,૬૮,૫૪૬	૩,૩૬,૧૫૬
ખાંડ...	૬૬,૭૨,૬૩૭	૭૬,૨૬,૦૪૭	૧,૦૩,૪૨,૫૭૭
સુતર કાચું...	૩,૩૬,૫૮૭	૨,૦૮,૦૦૩	૫૭,૫૦૯
ટવીસ્ટ અને યાર્ન...	૨૭,૬૬,૩૦૯	૨૭,૭૬,૦૨૮	૨૨,૮૦,૬૬૬
બાર ધોએલાં પીમ ગુડઝ...	૧,૭૨,૬૩,૧૩૮	૧,૫૬,૨૬,૫૮૩	૧,૧૫,૪૬,૪૭૮
ધોએલાં પીમ ગુડઝ...	૬૪,૮૬,૮૦૨	૮૩,૭૭,૮૧૬	૬૪,૩૪,૫૨૧
ગુંગીન અને છાપેલાં પીસ ગુડઝ...	૧,૧૮,૮૩,૨૮૨	૮૫,૬૮,૨૬૪	૫૦,૨૨,૧૭૧
મીઠવાના દોરા...	૨,૬૧,૫૪૫	૨,૩૩,૧૩૦	૨,૪૮,૩૪૦
સુતર એકંદર...	૪,૪૮,૦૯,૮૪૦	૩,૭૫,૫૮,૬૬૪	૨,૬૦,૫૦,૦૧૬
રેશમ કાચું...	૭,૬૫,૫૩૩	૭,૬૫,૩૦૬	૭,૬૬,૩૫૦
રેશમના પીસ ગુડઝ...	૧૩,૮૬,૬૪૨	૯,૭૫,૪૬૩	૧૨,૫૦,૪૭૩
મચું ઉન...	૧,૩૪,૮૩૮	૧,૦૩,૩૨૨	૧,૫૦,૦૮૦
હોસીઅરી...	૬૭,૬૦૦	૭૧,૮૩૯	૪૦,૬૨૧
કેનના પીમ ગુડઝ...	૧૬,૮૫,૭૦૪	૯,૮૩,૫૮૧	૩,૬૮,૦૨૧
કેન કુલ...	૨૬,૮૫,૭૨૩	૧૫,૩૬,૦૦૭	૭,૨૩,૭૬૭
કેનના કુલ...	૫,૧૭,૬૮૫	૪,૮૪,૬૦૭	૫,૦૮,૭૬૬

ધી બોમ્બે દાઇલ માર્ડ ૨૧ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા મુ'બઈ.

		૧૯૧૩ પૈા.	૧૯૧૪ પૈા.
લાકડાં	...	૫,૫૫,૨૦૪	૫,૮૯,૧૩૩
રમકડાં	...	૨,૮૫,૯૯૮	૧,૯૬,૪૫૬
છત્રાઓ	...	૧,૪૧,૬૦૮	૧,૩૦,૩૦૮
છત્રાઓનો સામાન	...	૧,૮૯,૭૪૬	૧,૭૬,૮૫૧
કુલે આયાત		૧૦,૦૦,૬૯૬.૭૫૪	૧૦,૪૩,૭૭,૧૬૩

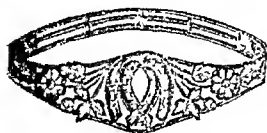
Exports.

ચીજનું નામ.	૧૯૧૩-પૈા.	૧૯૧૪-પૈા.
જીવતાં જનાવરો	૨,૪૧,૯૧૬	૧,૮૨,૬૧૭
બ્રહ્મ કરવા માટે રેસા	૧,૧૧,૮૭૪	૮૮,૩૨૧
મીઝુગતી	૧,૪૪,૬૪૫	૧,૬૧,૩૩૩
સોલ્ટ પીટર	૨,૩૭,૫૮૧	૨,૨૪,૭૬૪
કોલમા	૪,૬૬,૪૩૮	૩,૪૧,૧૨૪
કોપ્રી	૮,૦૦,૦૪૨	૧૩,૮૪,૨૪૨
કાથો, (સાદરી)	૬,૮૫,૫૭૦	૩,૬૬,૬૨૬
હોરડાં	૭૦,૭૦૩	૬૦,૪૮૨
દવાઓ	૧,૨૯,૬૩૭	૧,૦૬,૭૧૪
ગળી	૧,૬૧,૦૪૮	૨,૮૮,૬૦૨
હરડાં બેડાં	૩,૭૫,૮૩૦	૪,૧૮,૬૬૦
હુમડાં, આમડાં રંગવાની ચીજો કુલ	૭,૦૪,૪૧૪	૮,૫૦,૩૧૨
ફળ ને શાક	૩,૮૩,૨૮૦	૩,૬૩,૬૭૬
કાંગર	૧,૩૮,૧૮૮	૧,૨૫,૭૨૭
ચોખા	૧,૮૮,૧૮,૮૩૨	૧,૪૬,૧૦,૦૧૦
મકાં	૬૮,૫૧,૩૩૫	૫૨,૮૩,૪૩૫
મકાંનો લોટ	૮,૪૨,૭૩૧	૬,૫૩,૨૪૨
બીજી જાતનો દાણો	૨૬,૫૭,૫૦૬	૧૮,૩૨,૨૨૩
વગર દેળવાયલાં આમડાં	૭૬,૨૨,૬૨૪	૬૭,૩૧,૬૨૬
સાખ	૧૩,૫૧,૧૦૬	૧૨,૪૧,૮૦૬
દેળવાયલાં આમડાં	૨૬,૩૬,૮૩૬	૨૬,૮૬,૨૩૧
હાડ	૨,૫૬૨	૬૩
રબર	૫,૧૦,૬૧૨	૫,૨૩,૭૬૦
ખાતર	૬,૬૬,૪૬૭	૪,૯૮,૨૦૩
મે'ગેનીઝ	૮,૬૧,૮૭૧	૬,૦૨,૬૫૬
લોહું અને સીલ	૩,૪૮,૭૪૬	૧,૬૫,૧૮૩
ધાતુ કુલ	૧૫,૫૫,૧૧૮	૧૧,૮૫,૪૬૬
મીઝુ	૪,૦૧,૮૫૭	૫,૩૮,૭૪૦
અખરખ	૩,૪૭,૪૫૧	૩,૩૭,૩૧૦
દીવેડ	૮૬,૫૫૬	૮૭,૪૦૫
કોપરેલ	૧,૫૪,૫૬૪	૧,૫૨,૪૧૨

ઉપરની યોજીત કરેલા દેખવડોમાં ખરીદ કરવા ક્યાં જશે ?

મુંબઈના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનારા ઝવેરીઓ

અમેને અમારા સોનાના દાગીનાના સુંદર અને વીલાયતી જેવા સપ્રાક્ટાર કામ
અને છેલ્લાં પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે.

મોહનલાલ

એન્ડ

કાનજી

ઝવેરીઓ.

દરેક જાતના સોના, ચાંદી, અને ઝવેરાતના Up-to-date દાગીના ગંજવર
પ્રદર્શનમાં તૈયાર મળશે.

ટેલીફોન નં. ૧૭૬૫.

૧૯૭-૨૦૧ શેકમેન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

સર અવસરે અને તહેવારોમાં એસકી બનવા-જતાં ફસી પડી

પરિસાની બરબાદી દીધા આગમજ કાલખાદેવી, વાડીલાલની કું. ની દુકાનની
વીઝીટ કરશે તો ખાત્રા થશે કે દરેક જાતના ગરમ, સુતરાઉ અને ફેન્સી કપડાની નવી
દીઝાઇનો તેમજ ટાટની જાણીતી શોપના અનુભવી કટરો અને બેહદ સસ્તા ભાવે
માટે હુગો મગરૂર છીએ.

સ્વીચારે દુકાન ખુલી રહે છે.

વાડીલાલની કું.

કલોથ મરચન્ટસ, ટેલર્સ,

એન્ડ આઉટફીટસ.

દાન્તાબીદીંગ કાલખાદેવી રોડ મુંબઈ.

તીજેરીવાળાઓની જુઠી સરટીકીકેટો.

થોડા વખત ઉપર બુલેશ્વરના એક ઘરમા આગ લાગી ઘરમા પહેલા માળ ઉપર મીઠા મગનલાલ નામે એક માણસ સાળરક્ષા લોજ નામે હોટલ ચલાવતા હતા. એઓ પાસે મુંબઈના મીઠા કૈયાલાલની બનાવેલી તીજેરી હતી એઓની જગ્યામાં આગ એટલી થોડી હતી કે કંઈ ગ હતા પણ સલામત રહ્યા હતાં તેમ તીજેરીનું લાકડાનું મટેડ પણ જેલુને તેલું રહ્યું હતું. આટલું છતાં મીઠા મગનલાલે તીજેરી બનાવનારને એવી સરટીકીકેટો લખી આપી હતી કે આખા ઘરમાં સામા સખત આગ મારી જગ્યામા હતી અને તમારી તીજેરીમા સર્વ સલામત રહ્યું હતું.

ગોહરજે ખરી હકીકત બહાર પાડી અને જણાવ્યું કે, મીઠા મગનલાલની સરટીકીકેટ જુઠી હતી અને તેઓએ પોતાના લાઘ માટે એક તીજેરીનો ઓઈર ગોહરજને આપ્યો હતો આ ઉપરથી મીઠા મગનલાલે છપાવ્યું કે ગોહરજ જુઠું બોલે છે. ગોહરજે આ ઉપરથી મીઠા મગનલાલને રા બા સેતવવડ મેજીસ્ટ્રેટ આગળ ઉભા કર્યા મેજીસ્ટ્રેટ સામે જુઠાની એવી પડી કે મીઠા મગનલાલની જગ્યામા ગાહલા સલામત હતા તેમજ તીજેરીનું મટેડ પણ સલામત હતું આ જોતાં મીઠા મગનલાલ વિચારમા પડી ગય. અને મારી માગી અને લખી આપ્યું કે મે જે વાતો છપાવી તે સર્વ જુઠી હતી.

જાણીતા મોટા મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમાં.

મુંબઈમાં થોડા વખત ઉપર જુદે જુદે ઠંકાણે આગો થઈ તેમા જુદા જુદા મેકરોની તીજેરીઓનો કેવો હાલ થયો તે જાણવા પછી કેટલાકોએ હજારોની કિંમતની બીજા મેકરોની તીજેરીઓ લીલામમા મોકલવાનો કશવ કરી ગોહરજને નવી તીજેરીઓના ઓઈર આપ્યા છે.

૧ સદ સાક્ષુન જે, દેવીડ જે જ્ઞાની હજારોની તીજેરીઓ લીલામમા મોકલવાનું કરાવ્યું અને ગોહરજને મોટા ઓઈર આપ્યા છે.

૨ મેમર્સ બ્રેડગારીની કંપનીએ પણ એ મુજબ કર્યું છે.

ગોહરજ એન્ડ બાઈસ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

કારખાનું:—ગેમ કંપની પાસે, પંડેલ, મુંબઈ

	૧૯૧૩ પૌઠ.	૧૯૧૪ પૌઠ.	૧૯૧૫ પૌઠ.
અળસીનું તેલ	૧૫,૫૫૯	૩૦,૨૩૮	૩૬,૩૩૪
બીજી વતનાં તેલો મળી કુલ	૬,૫૬,૮૪૭	૬,૨૪,૦૮૬	૮,૧૨,૩૨૦
ખેાળ	૯,૨૮,૭૯૫	૭,૮૨,૩૬૩	૭૪૪,૮૯૮
અરીઘ	૨૭,૮૭,૦૯૯	૧૨,૧૩,૪૭૫	૧૦,૬૮,૯૮૧
મી	૨,૨૯,૯૪૭	૨,૧૯,૬૯૩	૧,૮૭,૫૪૯
ધીવેલી	૧૨,૬૪,૪૬૮	૬,૪૦,૧૦૫	૬૫૬,૨૭૯
ટોપરાં	૯,૭૯,૩૩૫	૯,૭૬,૧૪૯	૫૧૯,૦૫૬
દેખાસીયા	૧૦,૯૧,૭૬૬	૧૫,૬૨,૮૫૬	૨૯૦,૧૯૮
લોંધસીંગ	૨૮,૯૨,૨૪૨	૩૦,૭૫,૭૮૨	૧૧,૨૦,૮૨૫
અળસી	૩૬,૮૨,૯૧૬	૩૮,૫૧,૬૮૬	૧૭,૬૬,૩૩૨
ખસખસ	૨,૯૦,૯૯૮	૧૧૫,૩૬૫	૫૮,૪૩૬
સરસવ	૨૫,૬૮,૭૦૨	૧૮,૬૪,૬૩૭	૬,૬૬,૮૮૯
તલ	૧૬,૩૭,૦૧૬	૧૫,૮૧,૧૯૪	૧,૩૬,૧૮૩
તેળનો	૫,૨૮,૨૬૧	૬,૨૪,૫૮૯	૭,૯૪,૮૭૧
ખાંડ	૮૫,૪૬૨	૬૫,૦૨૯	૫૭,૮૧૦
મા	૬૭,૫૯,૭૮૩	૬૯,૮૮,૨૮૫	૧,૨૪,૦૫,૧૭૭
કાચું રૂ	૨,૪૯,૯૫,૭૫૦	૨,૮૬,૬૩,૧૪૭	૧,૪૮,૭૫,૮૧૮
ટવીરટ અને ધાન	૬૫,૦૫,૨૦૬	૫૦,૧૩,૨૮૮	૪૭,૪૪,૪૭૪
રૂમાલ અને શાલો	૬૦,૩૫૨	૫૪,૬૨૯	૮૨,૬૧૨
ખીસ શુદ્ધ	૧૩,૯૩,૨૪૦	૧૧,૦૩,૦૬૮	૧૪,૦૫,૬૧૩
શણ	૭,૦૦,૬૬૯	૬,૫૧,૨૪૮	૪,૩૫,૫૮૦
જ્યુટ કાચું	૨,૦૦,૫૩,૭૦૨	૧,૧૬,૪૫,૨૩૮	૧,૦૫,૪૦,૮૫૯
ટવીરટ અને ધાન	૧,૯૪૬	૮૫૩	૨,૭૦૧
ગની બેગઝ	૮૦,૪૫,૭૧૨	૮૨,૮૬,૧૮૦	૧,૧૭,૫૮,૩૫૨
શુણપાટ	૧,૦૫,૨૩,૦૬૬	૯૧,૮૩,૨૪૫	૧,૦૪,૬૫,૬૭૪
રેશમ (કાચું)	૨,૦૭,૫૯૧	૯૧,૩૬૨	૧,૩૮,૫૬૭
રેશમ કુલ	૨,૪૭,૫૨૩	૧,૧૯,૬૧૯	૧,૫૮,૦૮૩
કેન કાચું	૧૭,૧૫,૬૩૯	૧૫,૮૧,૮૦૭	૨૨,૫૪,૧૧૨
કેનની ધાબલીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૧,૪૮,૬૦૮	૧,૨૧,૧૯૦	૧૩૦,૪૫૮
તંબાકુ, બીડી વિગેરે	૩,૨૩,૩૯૮	૨,૨૬,૨૭૪	૩૦,૨,૫૭૭
સાકડા, પાટીયાં વિગેરે	૭,૪૩,૨૦૫	૬,૬૮,૧૫૩	૫૮૯,૮૫૬

હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } ૧૬,૦૭,૪૨,૬૦૩ ૧૩,૮૨,૬૮,૬૯૦ ૧૧,૮૯,૧૮,૬૪૦
સરકારી ધર્કની નિકાશ સાથે }
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલે નિકાશ } ૧૪,૪૩,૨૮,૩૦૩
ધર્કની સરકારી નિકાશ સાથે }

(*)

JOINT-STOCK COMPANIES.

જોઇન્ટ-સ્ટોક કંપનીઓ.

ઇ. સ ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી મહિનામાં નીચેની જોઇન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ પ્રિન્સિપલ હિંદુસ્તાનમાં રજીસ્ટર થઇ હતી.

નામ અને જાત.	ઠંકણું	હેતુ	ધાન્ય રૂ
ઝેંકીંગ, લોન અને ઇન્વેસ્ટમેન્ટ			
૧. ટ્રેડિંગ ઝેંકીંગ હાઉસ.	લખનૌ	શરારી ધ ધો વિગેરે.	૧,૫૦,૦૦૦
૨. મ્યુચ્યુઅલ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ફન્ડ	મદ્રાસ	"	૬,૦૦,૦૦૦
૨ બહેપાર		ઝેંકીંગ, લોન, અને ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ફન્ડ.....	૭,૫૦,૦૦૦
(અ) રેલ્વે તથા દ્રામવે			
૩ લરકાના બેંકોબાબાદ (સીધ) લાઇટ રેલ્વે.	કરાચી	રેલ્વે બાંધકામ વિગેરે	૩૦,૦૦,૦૦૦
(ક) ખીલ્જી.			
૪. કલકત્તા પ્રોડ્યુક્ટ કંપની.	કલકત્તા	સામાન્ય વ્યાપાર.	૩,૧૦,૦૦૦
૫ એમ બદાચાર્જની કંપની (કામીલા.)	બંગાળ	" "	૨૦,૦૦૦
		ફૂલે ખીલ્જી.....	૩,૩૦,૦૦૦
		બહેપાર માટેની ફૂલે...	૩૩,૩૦,૦૦૦
૩ મીલ તથા પ્રેસ			
૬. નીમાર કોટન કંપની.	મુંબઈ	જીન તથા પ્રેસ વિગેરે.	૨,૦૦,૦૦૦
ચાલ વિગેરે રોપવા માટેની કંપની			
૭. બીરીયાહ એસ્ટેટસ	કલકત્તા	ગુની રોપવા વિગેરે.	૫,૫૦,૦૦૦
૫ ખાણ ખોદવા વિ માટે.			
૮. મીંગલમ કોમાઈટ ફૂં	કલકત્તા	કોમાઈટની ખાણ	૧,૦૦,૦૦૦
		એકંદર ફૂલ ..	૪૮,૮૦,૦૦૦

મેટેલીક શીલીંગલી બીલીંગનો ખોદકો ચોક્કસ છે.

SPINNING & WEAVING RETURNS.

સુતર અને સુતરાઉ કાપડના આંકડાઓ.

૫. સ. ૧૯૧૬ ના દેખુઆરી માસમાં હિંદુસ્તાનની મીલોમાં નાથે પ્રમાણે સુતર તથા સુતરાઉ કાપડ બનાવવામાં આવ્યાં હતાં. સુતર (૨તણ)

બ્રિટીશ ઇન્ડીયા	૧૯૧૫	૧૯૧૬
સુખંધ	૩,૭૯,૨૮,૦૭૧	૪,૧૨,૩૬,૭૦૦
મદ્રાસ	૩૪,૭૭,૯૬૨	૩૬,૬૭,૫૨૭
બંગાળ	૩૦,૨૩,૫૮૧	૨૭,૦૮,૨૭૦
યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ	(અ) ૪૪,૭૧,૬૮૦	૪૨,૧૭,૮૪૯
અન્ધ્ર પ્રદેશ	(ક)	૨,૧૮,૬૪૧
પંજાબ	(ખ) ૫,૬૧,૬૭૦	૩,૭૬,૫૩૬
હિંદી	(ગ)	૨,૪૬,૭૨૬
મધ્ય પ્રાંતો તથા બિહાર	૨૭,૨૧,૬૦૬	૩૦,૪૬,૬૧૭

બ્રિટીશ ઇન્ડીયામાં કુલ	૫,૨૨,૧૫,૨૦૦	૫,૫૬,૧૮,૪૬૬
દેશી રાજ્યો	૨૬,૦૫,૨૫૬	૨૮,૩૮,૧૨૪
કુલ ...	૫,૫૧,૨૦,૪૫૭	૫,૮૪,૫૭,૬૯૦

કાપડ

બ્રિટીશ ઇન્ડીયા	૧૯૧૫	૧૯૧૬
સુખંધ { ૨તણ	૧,૮૬,૨૮,૦૦૫	૨,૮૦,૬૩,૩૬૧
વાર {	૭,૭૭,૧૬,૫૬૫	૧૧,૭૫,૧૫,૨૪૬
મદ્રાસ { ૨તણ	૬,૫૮,૧૬૯	૬,૬૩,૭૩૮
વાર {	૩૦,૮૨,૮૭૭	૨૮,૧૫,૭૮૬
બંગાળ { ૨તણ	૧૮૮,૫૫૩	૨,૭૭,૬૦૨
વાર {	૬૩૭,૧૮૮	૧૪,૧૫,૭૧૬
યુનાઈટેડ પ્રોવીન્સીઝ { ૨તણ	૧૦,૮૯,૮૮૮	૧૧,૧૧,૦૩૧
વાર {	૩૬,૯૮,૭૫૪	૩૭,૫૦,૮૪૦
અન્ધ્ર પ્રદેશ { ૨તણ	.....	૧૦૩,૩૮૩
મેવાડ { વાર	.....	૪,૭૫,૦૦૫
પંજાબ { ૨તણ	૫૨,૮૩૩	૨૩૨,૧૭૬
વાર {	૨,૦૧,૭૭૩	૭,૫૮,૪૯૭
હિંદી { ૨તણ	.....	૧૪,૨૫૪
વાર {	.....	૨૭,૮૧૨
મધ્ય પ્રાંતો અને બિહાર { ૨તણ	૮,૯૮,૬૨૬	૧૦,૭૮,૦૦૧
વાર {	૩૪,૫૬,૭૨૩	૪૦,૮૬,૩૪૫
બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં કુલ { ૨તણ	૨,૧૬,૧૬,૪૦૭	૩,૧૮,૭૩,૬૧૬
વાર {	૮,૬૩,૬૬,૮૮૦	૧૩,૦૮,૪૮,૨૪૭
દેશી રાજ્યો { ૨તણ	૧૬,૮૫,૭૫૧	૧૪,૦૧,૩૫૮
વાર {	૬૫,૪૬,૦૦૨	૫૩,૪૬,૦૫૫
એકંદર { ૨તણ	૨,૩૬,૦૪,૧૫૮	૩,૨૨,૭૫૨૭૪
ટોટલ { વાર	૬,૫૬,૪૨,૮૮૨	૧૩,૬૧,૬૭,૩૦૨

અ) અન્ધ્ર પ્રદેશમાં આકાશ એમાં આવી નથી છે.
(બ) સુધુ પ્રાંતોમાં આકાશ આ આકાશો સમાવેશ થયા છે.

(૧) હિંદીમાં આકાશ એમાં આવી નથી છે.
(૨) પંજાબમાં આકાશમાં આ આકાશો સમાવેશ થયા છે.

મેટેરીયલ શીલીંગના સારી હોજારન ગમશે કે ?

દાવડાની ચીમની.

હાલમાં શરૂ થવા સારે બજારની કાચની ચીમનીઓ આવી-ને તે માલ વાપરવામાં ઘણો ખર્ચ કરાવે છે તે ચીમની પછી ભલે, તેમજ જ્યાં વડુ બત્તી થાય તેમજ દવા લાગે તથા પાણી પડે કે તરત જાગી જાય છે ને રોજની બે ટકા ચીમની આ તમેને લેવી પડે છે

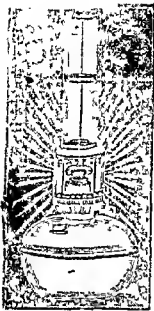
અમારી પેટન્ટ ચીમની તમે વાપરો કે પછી જવાબી બની વધી જવાબી રહેવાની આપતી ચીમની ઉપર પાણી પડે તોપણ જાગતી નથી ને દર વરસે તમારા રૂ. ૨૦) ને અમારી એક ચીમની વાપરવાથી બચાવ થશે

દરેક ભતની ચીમનીઓ બનાવનાર—

દાવડાની કું.

મગનદેવીના કુવારા પાસે જોવા કુચેરના માવામાં પેરેટ ના ૩

ખામણ વીરક મકાન—નેપારીઓને બરપુર કમીશન જલદી મગાવો.

વિજળીના દીવા.

એક નાના ગજવામાં પણ રાખી શકાય છે; અગ્નિનો બીલકુલ ધારતી નથી તેલ, દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતી નથી; ફક્ત ચાંપ નીચે ખસે. ડાંગ દસ કેન્ડલ પાવરના મોડા લેમ્પ જેટલી લાપકાદાર રોશની થાય છે.

કૌમત રૂ. ૨, ૨ા, ૩, ૩ા, ૪, ૫, ૬. પોરટેજ ૬ આના.

આ સિવાય વિજળીના બટન, પેન્સીલ લાઇટ્સ, હેન્ડ લેમ્પ વાયર, જાડજ, બેટરી વીગેરે વિજળી સંબંધી તમામ ભવનો સામાન વેચનાર.

ટી. જી. શાહજી ઇલેક્ટ્રીક સ્ટોર્સ (I. M. C.)

તારનું સરનામું "ELECTRIC" અમદાવાદ

હરસ મસાના રોગનું દવાખાનું.

વાક્રાપ તેમજ બીજા કોઈપણ જોખમી તકલીફ શિવાય જીંદગીને માટે હરસ મસાને નીરમુલ કરવામાં આવે છે. આ રોગના ઘણાજ લાયકર અને આશા છેડી દીધેલાં એવા એક હુનર દરદાર આરા કીધાં છે જેના સતોષથી વેદો દાકતરો અને શેઠ શાહુકારોએ ઘણાજ સારા અભીપ્રાય આપેલા છે મોટી પહેલાં અથવા છેવટે પણ અમારા દવાખાનાનો લાલ લેવાને વિનંતી છે.

પાઇલ્સ રપેરીઆડીર

વૈદ્ય ટી. એસ. અધ્યાર

૧૭૦૫ શંકરી રોડી—અમદાવાદ

જર્મનીના “હમ્બગ” ને ફાંસી.

ખહાદુર બેલ્ગ્રામનાં પરાક્રમને જર્મનીએ હમ્બગ માન્યું અને તેનું પરિણામ આજે જગત્ જોઈ રહ્યું છે. આપણે ત્યાં સુધરેલા “ચોલ હમ્બગ” “છટ નોનસેન્સ” ના જેમી અવાજો ગાતાથી કાઢે છે. અને આવા અવાજને ફાંસી આપવા માટેજ ઍંગ્લો-આર્યન યુરિનરી સ્પેસિફિક ખહાર પાડ્યું છે. આ મિઠમચર “હમ્બગ” અથવા “નોનસેન્સ” નથી પ્રમેહના કાલીલ જે માટે “ઉવીથસેન્સ” “હમ્બ” છે સ્ત્રી અથવા પુરુષને ગમે તેટલા વયનો જુનો પ્રમેહ (પરમીઓ) હોય, પીશાબમાં ગમે તેટલી રસી જતી હોય, પિશાબમાં સખત બળતરા થતી હોય, પિશાબ ટીપે ટીપે અને મુકડેલીથી થતો હોય, પિશાબમાં પથરી જણાતી હોય-રસી જવાથી શરીર અશક્ત થઈ ગયું હોય અને મેંકરો દવા વાપરતાં પણ ખિલકુલ ફાયદો થયો ન હોય તો જરૂર આ દવા વાપરજો. માત્ર એકજ શીશીથી તમારું દર્દ નાશુદ થશે, પ્રમેહ માટે આ રામબાણુ દવા છે. આ મિઠસચરે હજારો દુઃખી દર્દીના આશીર્વાદો મેળવ્યા છે.

ફાયદો નહીં થાય તો પૈસા પાછા આપવામાં આવશે.

મોસ એજન્ટમ.

દલાલ બ્રધર્સ

કેમ્બીરસ એન્ડ કુમીરસ, બરાનપુરી ભાગળ-સુરત.

SEA BORNE TRADE OF INDIA.

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ વેપાર.

૧૯૧૫ માં	૧૯૧૬ માં	
રૂ.	રૂ.	
જીવતાં જનાવરો	૮,૫૬,૫૧૩	૪,૧૭,૫૦૫
મહુગોળો હથીયાર વિગેરે.	૩,૦૮,૧૬૦	૨,૧૯,૯૪૨
ગરબેલી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૩,૭૬,૯૯૭	૨,૪૧,૨૬૧
મુટસ અને શુઝ	૨૪,૯૨૭	૩૭,૮૪૦
૧૨ બાંધવાનો સામાન	૯,૪૨,૬૦૩	૫,૮૦,૭૬૦
મીલુગત્તી	૨૯,૩૫૮	૧૫,૨૭૬
રેલ્વે ગાડી સિવાયની ગાડીઓ	૧,૨૨,૮૨૦	૮૬,૬૮૦
સાચલિક પદાર્થો	૧૧,૭૯,૯૯૭	૧૪,૭૪,૩૭૮
હીયાળો	૧,૦૫,૬૦૦	૧,૫૨,૭૬૧
કાલસા	૨,૩૬,૨૩૫	૧,૧૮,૨૬૬
મીઠી	૪૧,૪૨૬	૯,૦૭૫
ચીથો (સીંદરી)	૨,૯૦૮	૩,૪૬૨
કારણ	૭૧,૪૩૬	૧,૧૮,૭૩૭
મલ્લરી (કાપકુપ કરવાનાં હથીયાર)	૮૩,૫૦૨	૮૧,૮૭૮
કારકસો	૧,૪૩,૩૦૬	૧,૪૪,૪૬૫
ચુર	૧,૮૪,૫૬૮	૨,૧૯,૬૬૬
મીઠા જાતની દવા મળી કુલ	૯,૫૪,૪૨૬	૧૦,૪૩,૨૬૭
કુણાં-રંગવાની ચીજો	૩,૬૩,૩૫૧	૩,૨૨,૧૬૨
કાકડા	૧૧,૮૮૧	૧૧,૨૬૮
રનીચર	૫૩,૩૩૪	૮૬,૬૬૪
ચીનો સામાન	૬,૫૮,૮૬૩	૮,૬૭,૭૫૦
ખા	૯૨,૫૪૩	૧,૧૫,૪૧૨
હાં	૧,૧૨,૪૯૩	૨૪૧
ઉત્તો લોટ	૪૭૬	૯,૮૯૪
હાંવેર	૧૪,૧૯,૨૪૫	૧૬,૬૬,૪૬૫
પ	.....	.....
મીઠાં બિન કેળવાયલાં	૧,૧૯,૨૧૮	૧,૦૮,૦૫૮
લેડેરીસીટીને લગતાં હથીયારો	૫,૭૬,૨૩૮	૭,૩૬,૩૬૮
ગીત વિગેરેને લગતાં હથીયારો કુલ	૬૦,૪૫૨	૫૨,૫૫૮
ચીદાંત	૧,૪૬,૭૨૩	૩,૧૩,૭૮૧
વેસલ	૫૨,૯૪૬	૬૮,૩૪૩

ધી, બેંગલોર દાદલ માટે ૨૧ બેંગલોર ટ્રેડ સુબધ.

	૧૯૧૫	૧૯૧૬
	રૂ.	રૂ.
અખતીલું તેલ	૩૨૭	૭૭,૪૮૧
ખીજી બાનાં નેલો મળી કુલ	૧૪,૦૭,૭૦૧	૧૭,૫૬,૭૭૪
ખોળ	૮૮૪,૪૬૮	૧૦,૬૧,૮૭૫
અપ્રીણ	૧૫,૬૬,૦૨૫	૬,૨૮,૮૦૦
ધી	૧,૫૧,૫૮૩	૩,૨૭,૭૩૫
દીવેલી	૧૧,૭૧,૩૬૨	૬,૫૭,૪૮૬
ટોપરાં	૧૨,૪૦,૬૦૮	૧૦,૭૨,૭૨૦
કપાસીયા	૬,૭૬,૬૮૩	૧૩,૧૫,૪૩૦
સોંચસીંગ	૨૧,૪૩,૬૬૮	૫૫,૪૨,૭૫૮
અખતી	૧૬,૮૪,૭૮૮	૨૧,૭૩,૮૬૪
અસખસ	૭૬,૪૮૧	૬,૦૦૭
સરસવ	૮,૫૫,૧૧૬	૩૦,૬૪,૫૩૬
તલ	૨,૮૫,૮૪૧	૧,૧૩,૧૫૮
તેળનો	૨૦,૧૬,૩૩૨	૬,૬૫,૩૭૨
ખાંડ	૧,૨૦,૩૫૩	૧,૬૬,૭૭૦
ચા	૫૩,૬૬,૨૭૩	૧,૨૧,૩૨,૬૨૭
ચુંદ્રે	૨,૪૦,૨૮,૧૫૮	૨,૫૭,૨૦,૦૦૮
વીરટ અને ચાર્ન	૫૩,૩૮,૦૬૨	૩૧,૬૬,૮૭૧
માલ અને શાલો	૬૭,૬૬૮	૧,૦૬,૧૭૬
સ શુક્ર	૧૬,૬૧,૪૫૬	૨૬,૮૨,૬૦૦
હુ	.....	.....
ચુંદ્ર કાચું	૬૫,૬૧,૧૪૦	૧,૧૬,૮૦,૦૪૧
વીરટ અને ચાર્ન	.....	૫૬,૬૬૩
ની ગેગલ	૧,૦૪,૧૬,૬૪૫	૨,૦૮,૫૮,૦૫૦
જુલપાટ	૬૩,૮૪,૬૪૩	૧,૮૪,૨૪,૭૭૮
શમ (કાચું)	૭૦,૪૪૫	૧,૮૬,૧૪૫
શમ કુલ	૮૭,૨૦૭	૨,૨૬,૫૨૨
કેન કાચું	૩૪,૭૧,૩૧૫	૧૧,૫૩,૫૪૫
કેનની ધાખલીઓ ને ગાલીયા વગેરે	૧,૧૫,૮૫૪	૧૬૬,૬૬૭
ખાંડ, ખીડી વિગેરે	૨,૬૩,૮૩૦	૩,૪૮,૬૬૮
કાકડાં, પાંચીયાં વિગેરે	૧૦,૫૨,૩૪૮	૪,૬૬,૪૭૨
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલ નિકાશ } સરકારી ઘડની નિકાશ સાથે }	૧૩,૭૮,૨૫,૩૮૩	૧૮,૬૬,૬૬,૫૪૭
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલ નિકાશ } ઘડની સરકારી નિકાશ વિનાયક }	.....	૧૮,૬૬,૬૬,૫૪૭